

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

الحق
علیه
الصلوة
والسلام

www.

www.

www.

www.

Ghaemiyeh

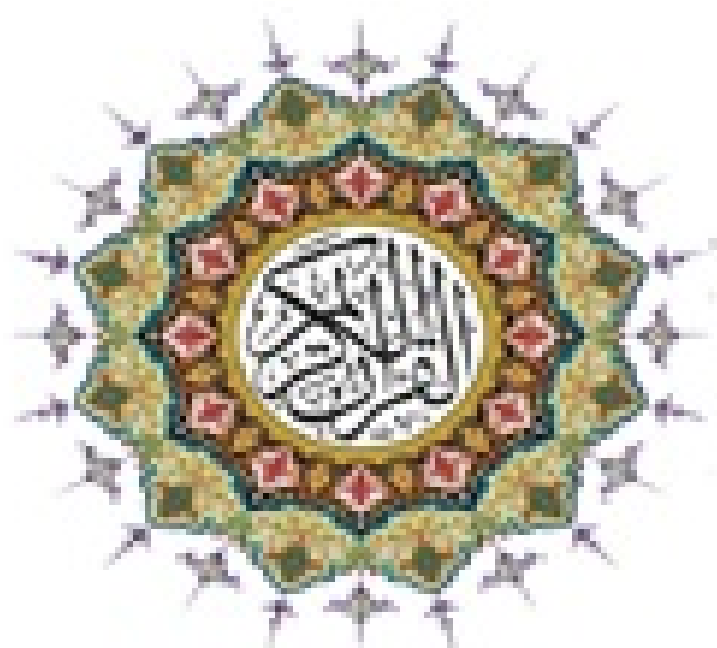
.com

.org

.net

.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۷۶

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 76

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۵۳	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۷۶
۵۳	مشخصات کتاب
۵۳	۱- فهم
۵۳	۱- آثار عجز از فهم قرآن
۵۳	۲- آثار عدم فهم دین
۵۵	۳- آثار فهم دین
۵۵	۴- آثار فهم معاد
۵۵	۵- ابزار فهم آیات خدا
۵۵	۶- اهمیت فهم تکلم پرندگان
۵۷	۷- اهمیت فهم دین
۵۷	۸- اهمیت فهم قرآن
۵۹	۹- تفاوت فهم انسان ها
۵۹	۱۰- جایگاه فهم
۵۹	۱۱- درخواست فهم تعالیم خدا
۶۱	۱۲- روش فهم حقایق
۶۱	۱۳- روش فهم دین
۶۱	۱۴- روش فهم کتب آسمانی
۶۳	۱۵- زمینه فهم آیات آفاقی
۶۳	۱۶- زمینه فهم آیات خدا
۶۳	۱۷- زمینه فهم توحید
۶۵	۱۸- زمینه فهم حقانیت انذارهای خدا
۶۵	۱۹- زمینه فهم حقانیت وحی
۶۵	۲۰- زمینه فهم حقایق

- ۶۷ ۲۱- زمینه فهم دین
- ۶۷ ۲۲- زمینه فهم رازهای آفرینش
- ۶۸ ۲۳- زمینه فهم سخن علما
- ۶۹ ۲۴- زمینه فهم قرآن
- ۷۳ ۲۵- زمینه فهم کتب آسمانی
- ۷۳ ۲۶- زمینه فهم مثالهای قرآن
- ۷۳ ۲۷- زمینه فهم وحی
- ۷۵ ۲۸- زمینه فهم هشدارهای خدا
- ۷۵ ۲۹- سختی فهم آیات خدا
- ۷۵ ۳۰- سختی فهم قیامت
- ۷۵ ۳۱- سهولت فهم آیات خدا
- ۷۷ ۳۲- سهولت فهم تعالیم انبیا
- ۷۷ ۳۳- سهولت فهم دین
- ۷۷ ۳۴- سهولت فهم سنت
- ۷۸ ۳۵- سهولت فهم قرآن
- ۹۳ ۳۶- سهولت فهم کتب آسمانی
- ۹۳ ۳۷- سهولت فهم نظارت خدا
- ۹۳ ۳۸- سهولت فهم وحی
- ۹۳ ۳۹- شرایط فهم قرآن
- ۹۵ ۴۰- صبر در فهم آیات خدا
- ۹۵ ۴۱- ضعف فهم مشرکان
- ۹۵ ۴۲- ضعف فهم یهود
- ۹۷ ۴۳- عجز از فهم اسلام
- ۹۷ ۴۴- عجز از فهم تسبیح موجودات
- ۹۸ ۴۵- عجز از فهم دین
- ۹۹ ۴۶- عجز از فهم قیامت

۹۹	۴۷- عوامل سهولت فهم قرآن
۹۹	۴۸- عوامل فهم ارزش ها
۱۰۰	۴۹- عوامل فهم قرآن
۱۰۱	۵۰- عوامل محرومیت از فهم دین
۱۰۱	۵۱- عوامل محرومیت از فهم قرآن
۱۰۳	۵۲- عوامل مؤثر در فهم انسان
۱۰۳	۵۳- عوامل مؤثر در فهم دین
۱۰۳	۵۴- عوامل مؤثر در فهم قرآن
۱۰۵	۵۵- فهم آیات خدا
۱۰۶	۵۶- فهم اخروی انسان ها
۱۰۷	۵۷- فهم اندازهای قرآن
۱۰۷	۵۸- فهم اوامر خدا
۱۰۸	۵۹- فهم اهل مدین
۱۰۹	۶۰- فهم بهتر درباره خدا
۱۰۹	۶۱- فهم پاکان
۱۰۹	۶۲- فهم تسبیح موجودات
۱۱۱	۶۳- فهم تعالیم انبیا
۱۱۱	۶۴- فهم تعالیم قرآن
۱۱۱	۶۵- فهم تورات
۱۱۳	۶۶- فهم جامعه کافر
۱۱۳	۶۷- فهم حق طلبان
۱۱۵	۶۸- فهم حمد موجودات
۱۱۵	۶۹- فهم دین
۱۱۵	۷۰- فهم سخنان محمد(صلی الله علیه و آله)
۱۱۷	۷۱- فهم صابران
۱۱۷	۷۲- فهم عاقلان

- ۷۳- فهم قرآن ۱۱۷
- ۷۴- فهم کتب آسمانی ۱۲۶
- ۷۵- فهم گواهی تورات ۱۲۷
- ۷۶- فهم لقمان ۱۲۷
- ۷۷- فهم مثالهای قرآن ۱۲۷
- ۷۸- فهم محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۲۹
- ۷۹- فهم معارف آفرینش ۱۲۹
- ۸۰- فهم ملکه سبأ ۱۲۹
- ۸۱- فهم وحی ۱۳۱
- ۸۲- فهم یحیی(ع) ۱۳۱
- ۸۳- قوه فهم دین ۱۳۱
- ۸۴- کافران و فهم دین ۱۳۱
- ۸۵- محدوده فهم انسان ۱۳۳
- ۸۶- محدوده فهم انسان ها ۱۳۵
- ۸۷- محرومان از فهم آیات خدا ۱۳۶
- ۸۸- محرومان از فهم دین ۱۳۸
- ۸۹- محرومان از فهم قرآن ۱۴۰
- ۹۰- محرومیت از فهم آیات خدا ۱۴۱
- ۹۱- محرومیت از فهم تورات ۱۴۳
- ۹۲- محرومیت از فهم دین ۱۴۳
- ۹۳- ملاک فهم دین ۱۴۵
- ۹۴- ممانعت از فهم کتب آسمانی ۱۴۵
- ۹۵- منشأ فهم قیامت ۱۴۵
- ۹۶- منشأ فهم یحیی(ع) ۱۴۷
- ۹۷- موانع فهم ۱۴۷
- ۹۸- موانع فهم آیات خدا ۱۴۷

- ۹۹- موانع فهم اصحاب ايکه ۱۴۹
- ۱۰۰- موانع فهم تعاليم شعيب(ع) ۱۴۹
- ۱۰۱- موانع فهم تورات ۱۵۱
- ۱۰۲- موانع فهم حق ۱۵۱
- ۱۰۳- موانع فهم دين ۱۵۱
- ۱۰۴- موانع فهم وحى ۱۵۴
- ۲- فىء ۱۵۶
- ۱- احكام فىء ۱۵۶
- ۲- تصرف در فىء ۱۵۸
- ۳- تقسيم فىء ۱۶۰
- ۴- حقيقت فىء ۱۶۰
- ۵- شرايط استفاده از فىء ۱۶۲
- ۶- فلسفه مصارف فىء ۱۶۲
- ۷- فىء به ابن السبيل ۱۶۲
- ۸- فىء به انصار فقير ۱۶۳
- ۹- فىء به ذوى القربى ۱۶۴
- ۱۰- فىء به فقرا ۱۶۴
- ۱۱- فىء به قریش ۱۶۵
- ۱۲- فىء به محمد(صلى الله عليه و آله) ۱۶۶
- ۱۳- فىء به مساكين ۱۶۶
- ۱۴- فىء به مهاجران ۱۶۸
- ۱۵- فىء به مهاجران صدراسلام ۱۶۸
- ۱۶- فىء به مهاجران فقير ۱۶۹
- ۱۷- فىء به يتيمان ۱۷۰
- ۱۸- مالک فىء ۱۷۰
- ۱۹- مصارف فىء ۱۷۲

- ۳- فیض ۱۷۶
- ۱- آثار فیض خدا ۱۷۶
- ۲- آثار وسعت فیض خدا ۱۷۶
- ۳- تداوم فیض خدا ۱۷۷
- ۴- جاودانگی فیض خدا ۱۷۷
- ۵- زمینه فیض خدا ۱۷۷
- ۶- عوامل محرومیت از فیض خدا ۱۷۹
- ۷- فیض خدا ۱۸۱
- ۸- مرکز فیض خدا ۱۸۳
- ۹- مضمولان فیض خدا ۱۸۳
- ۱۰- منشأ فیض ۱۸۳
- ۱۱- منشأ فیض خدا ۱۸۵
- ۱۲- موانع فیض خدا ۱۸۵
- ۱۳- نظام فیض خدا ۱۸۷
- ۱۴- واسطه فیض بر ملائکه ۱۸۷
- ۱۵- واسطه فیض خدا ۱۸۷
- ۱۶- آثار فیض خدا ۱۸۹
- ۱۷- آثار وسعت فیض خدا ۱۹۱
- ۱۸- تداوم فیض خدا ۱۹۱
- ۱۹- جاودانگی فیض خدا ۱۹۳
- ۲۰- زمینه فیض خدا ۱۹۳
- ۲۱- عوامل محرومیت از فیض خدا ۱۹۵
- ۲۲- فیض خدا ۱۹۵
- ۲۳- مرکز فیض خدا ۱۹۷
- ۲۴- مضمولان فیض خدا ۱۹۷
- ۲۵- منشأ فیض خدا ۱۹۹

- ۱۹۹ ----- ۲۶- موانع فیض خدا
- ۲۰۰ ----- ۲۷- نظام فیض خدا
- ۲۰۱ ----- ۲۸- واسطه فیض خدا
- ۲۰۴ ----- ۴- قایل
- ۲۰۴ ----- ۱- اهداف قایل
- ۲۰۴ ----- ۲- بی تقوایی قایل
- ۲۰۵ ----- ۳- پشیمانی قایل
- ۲۰۵ ----- ۴- تجربه قایل
- ۲۰۵ ----- ۵- تحریف قصه قایل
- ۲۰۶ ----- ۶- تحیر قایل
- ۲۰۷ ----- ۷- ترس قایل
- ۲۰۷ ----- ۸- تعلیم قایل
- ۲۰۸ ----- ۹- جهل قایل
- ۲۰۹ ----- ۱۰- حسد قایل
- ۲۰۹ ----- ۱۱- خواسته قایل
- ۲۱۱ ----- ۱۲- ردّ قربانی قایل
- ۲۱۲ ----- ۱۳- زیانکاری قایل
- ۲۱۳ ----- ۱۴- سرزنش قایل
- ۲۱۳ ----- ۱۵- ضعف قایل
- ۲۱۳ ----- ۱۶- طغیان قایل
- ۲۱۴ ----- ۱۷- ظلم قایل
- ۲۱۵ ----- ۱۸- عصیان قایل
- ۲۱۵ ----- ۱۹- غفلت قایل
- ۲۱۶ ----- ۲۰- قایل و هایل
- ۲۱۷ ----- ۲۱- قربانی قایل
- ۲۱۹ ----- ۲۲- قصه قایل

- ۲۲۷ ۲۳- گمراهگری قابیل
- ۲۲۷ ۲۴- مسؤولیت قابیل
- ۲۲۷ ۲۵- هابیل و قابیل
- ۲۳۱ ۲۶- هدیه قابیل
- ۲۳۱ ۲۷- هشدار به قابیل
- ۲۳۱ ۲۸- هشدار قابیل
- ۲۳۲ ۲۹- هوای نفس قابیل
- ۲۳۴ ۵- قاتل
- ۲۳۴ ۱- اجتناب از امداد به قاتل
- ۲۳۴ ۲- ارزش جان قاتل
- ۲۳۴ ۳- افشای هویت قاتل
- ۲۳۵ ۴- امداد به قاتل
- ۲۳۵ ۵- پشیمانی قاتل
- ۲۳۵ ۶- تسلیم قاتل
- ۲۳۷ ۷- توبه قاتل
- ۲۳۸ ۸- حسابرسی قاتل
- ۲۳۹ ۹- ذلت اخروی قاتل
- ۲۳۹ ۱۰- ذلت قاتل مشرک
- ۲۳۹ ۱۱- رفتار اولیای مقتول با قاتل
- ۲۴۱ ۱۲- رفتار قاتل با اولیای مقتول
- ۲۴۱ ۱۳- عذاب اخروی قاتل
- ۲۴۱ ۱۴- عذاب جسمانی قاتل
- ۲۴۱ ۱۵- عذاب روحی قاتل
- ۲۴۲ ۱۶- عذاب قاتل مؤمنان
- ۲۴۲ ۱۷- عفو قاتل
- ۲۴۲ ۱۸- فرجام قاتل

- ۱۹- قاتل در قیامت ۲۴۵
- ۲۰- قصاص قاتل ۲۴۵
- ۲۱- کشتن قاتل پس از دیه ۲۴۵
- ۲۲- کشتن قاتل پس از عفو ۲۴۷
- ۲۳- کیفر اخروی قاتل ۲۴۷
- ۲۴- کیفر اخروی قاتل مشرک ۲۴۷
- ۲۵- کیفر قاتل ۲۴۹
- ۲۶- کیفیت کشف هویت قاتل ۲۴۹
- ۲۷- گناه قاتل ۲۵۱
- ۲۸- مسؤولیت قاتل ۲۵۱
- ۲۹- نهی از مُثله قاتل ۲۵۲
- ۳۰- هشدار به قاتل ۲۵۳
- ۶- قاذف ۲۵۴
- ۱- آثار اصلاح قاذف ۲۵۴
- ۲- آثار توبه قاذف ۲۵۴
- ۳- آثار قبول توبه قاذف ۲۵۵
- ۴- ایمان قاذف ۲۵۵
- ۵- بی ارزشی گواهی قاذف ۲۵۵
- ۶- بی اعتنایی به قاذف ۲۵۷
- ۷- تکذیب قاذف ۲۵۷
- ۸- توبه قاذف ۲۵۷
- ۹- تهدید قاذف ۲۵۷
- ۱۰- دروغگویی قاذف ۲۵۹
- ۱۱- ردالت قاذف ۲۵۹
- ۱۲- شرایط آمرزش قاذف ۲۵۹
- ۱۳- شرایط قبول توبه قاذف ۲۶۱

- ۱۴- عذاب قاذف ۲۶۱
- ۱۵- عوامل رفع فسق قاذف ۲۶۱
- ۱۶- عوامل رفع کیفر قاذف ۲۶۱
- ۱۷- فسق قاذف ۲۶۳
- ۱۸- کیفر اخروی قاذف ۲۶۳
- ۱۹- کیفر قاذف ۲۶۳
- ۲۰- کیفیت توبه قاذف ۲۶۵
- ۲۱- گواهی اخروی پای قاذف ۲۶۵
- ۲۲- گواهی اخروی دست قاذف ۲۶۵
- ۲۳- گواهی اخروی زبان قاذف ۲۶۵
- ۲۴- گواهی قاذف ۲۶۶
- ۲۵- لعان قاذف ۲۶۶
- ۲۶- لعن بر قاذف ۲۶۸
- ۲۷- محاکمه اخروی قاذف ۲۶۸
- ۲۸- منشأ رفع فسق قاذف ۲۶۸
- ۲۹- منشأ قبول توبه قاذف ۲۷۰
- ۳۰- موقعیت اجتماعی قاذف ۲۷۰
- ۷- قارون ۲۷۱
- ۱- آثار تجمل گرایی قارون ۲۷۱
- ۲- آثار ترک انفاق قارون ۲۷۱
- ۳- آثار تکبر قارون ۲۷۱
- ۴- آثار ثروت اندوزی قارون ۲۷۲
- ۵- آثار ثروت قارون ۲۷۲
- ۶- آثار خودنمایی قارون ۲۷۲
- ۷- آثار دنیاطلبی قارون ۲۷۲
- ۸- آثار طغیانگری قارون ۲۷۴

- ۹- آثار ظلم قارون ----- ۲۷۴
- ۱۰- آثار علم قارون ----- ۲۷۴
- ۱۱- آثار کفران قارون ----- ۲۷۶
- ۱۲- آثار هلاکت قارون ----- ۲۷۶
- ۱۳- آرزوی ثروت قارون ----- ۲۷۶
- ۱۴- احساس خطر قارون ----- ۲۷۷
- ۱۵- ادعای قارون ----- ۲۷۸
- ۱۶- استکبار قارون ----- ۲۷۸
- ۱۷- افساد قارون ----- ۲۷۸
- ۱۸- امکانات دنیوی قارون ----- ۲۸۰
- ۱۹- اوامر قارون ----- ۲۸۰
- ۲۰- برتری طلبی قارون ----- ۲۸۰
- ۲۱- بنی اسرائیل و هلاکت قارون ----- ۲۸۱
- ۲۲- بی ارزشی ثروت قارون ----- ۲۸۲
- ۲۳- بی تأثیری تلاش قارون ----- ۲۸۲
- ۲۴- بی یآوری قارون ----- ۲۸۲
- ۲۵- تأثیر ناپذیری قارون ----- ۲۸۴
- ۲۶- تجاوزگری قارون ----- ۲۸۴
- ۲۷- تجمل گرایی قارون ----- ۲۸۴
- ۲۸- تحقیر قارون ----- ۲۸۶
- ۲۹- ترس قارون ----- ۲۸۶
- ۳۰- تشویق قارون به انفاق ----- ۲۸۶
- ۳۱- تعجب از هلاکت قارون ----- ۲۸۶
- ۳۲- تفاخر قارون ----- ۲۸۸
- ۳۳- توجیه قارون ----- ۲۸۸
- ۳۴- توصیه به قارون ----- ۲۸۸

۲۸۹	۳۵- تهمتهای قارون
۲۹۰	۳۶- ثروت اندوزی قارون
۲۹۰	۳۷- ثروت قارون
۲۹۰	۳۸- خودنمایی قارون
۲۹۰	۳۹- خوشبختی قارون
۲۹۲	۴۰- خویشاوندی قارون و موسی(ع)
۲۹۲	۴۱- خیرخواهان قارون
۲۹۲	۴۲- دنیاطلبی قارون
۲۹۲	۴۳- ذلت قارون
۲۹۴	۴۴- روش برخورد قارون
۲۹۴	۴۵- روش مبارزه قارون
۲۹۵	۴۶- زمینه ترک انفاق قارون
۲۹۶	۴۷- زمینه دنیاطلبی قارون
۲۹۶	۴۸- سختی حمل کلیدهای گنج قارون
۲۹۶	۴۹- سرزنش قارون
۲۹۶	۵۰- سرشناسی قارون
۲۹۸	۵۱- شکست توطنه قارون
۲۹۸	۵۲- شهرت قارون
۲۹۸	۵۳- طغیانگری قارون
۲۹۸	۵۴- ظلم قارون
۳۰۰	۵۵- عبرت از فرجام شوم قارون
۳۰۰	۵۶- عبرت از قصه قارون
۳۰۰	۵۷- عبرت از هلاکت قارون
۳۰۲	۵۸- عبرت ناپذیری قارون
۳۰۲	۵۹- عجز قارون
۳۰۲	۶۰- عذاب قارون

- ۳۰۴ ۶۱- عقیده قارون
- ۳۰۴ ۶۲- عوامل تکبر قارون
- ۳۰۴ ۶۳- عوامل سرور قارون
- ۳۰۴ ۶۴- عوامل طغیانگری قارون
- ۳۰۶ ۶۵- عوامل هلاکت قارون
- ۳۰۶ ۶۶- فرجام شوم قارون
- ۳۰۷ ۶۷- فرجام قارون
- ۳۰۸ ۶۸- فروری قارون در زمین
- ۳۱۰ ۶۹- قارون از بنی اسرائیل
- ۳۱۰ ۷۰- قارون در سرزمین مصر
- ۳۱۰ ۷۱- قتل‌های قارون
- ۳۱۰ ۷۲- قدرت طلبی قارون
- ۳۱۰ ۷۳- قدرت قارون
- ۳۱۲ ۷۴- قساوت قلب قارون
- ۳۱۲ ۷۵- قصه قارون
- ۳۱۵ ۷۶- کفر قارون
- ۳۱۶ ۷۷- کیفر قارون
- ۳۱۶ ۷۸- گناه قارون
- ۳۱۶ ۷۹- گواهان هلاکت قارون
- ۳۱۶ ۸۰- لذایذ قارون
- ۳۱۸ ۸۱- منشأ ثروت قارون
- ۳۱۸ ۸۲- موانع سعادت اخروی قارون
- ۳۱۸ ۸۳- موسی(ع) و قارون
- ۳۱۸ ۸۴- موعظه به قارون
- ۳۲۰ ۸۵- نابودی خانه قارون
- ۳۲۰ ۸۶- نژاد قارون

- ۳۲۲ ۸۷- نفوذ اجتماعی قارون
- ۳۲۲ ۸۸- نقش قارون
- ۳۲۲ ۸۹- وقت هلاکت قارون
- ۳۲۴ ۹۰- هلاکت شبانه قارون
- ۳۲۴ ۹۱- هلاکت قارون
- ۳۲۵ ۹۲- هماهنگی فرعون با قارون
- ۳۲۷ ۸- قاضی
- ۳۲۷ ۱- آستغفار قاضی
- ۳۲۷ ۲- اختیارات قاضی تحکیم
- ۳۲۸ ۳- اطمینان قاضی قصه یوسف(ع)
- ۳۲۸ ۴- اهمیت تزکیه قاضی
- ۳۲۸ ۵- اهمیت زیرکی قاضی
- ۳۲۸ ۶- بهترین قاضی
- ۳۳۰ ۷- تزکیه قاضی
- ۳۳۰ ۸- تعلیم قاضی
- ۳۳۲ ۹- حکم قاضی
- ۳۳۲ ۱۰- حکم قاضی تحکیم
- ۳۳۴ ۱۱- حکم قاضی مسیحی
- ۳۳۴ ۱۲- خائن و قاضی
- ۳۳۴ ۱۳- رشوه به قاضی
- ۳۳۵ ۱۴- رشوه به قاضی جور
- ۳۳۶ ۱۵- رشوه خواری قاضی
- ۳۳۶ ۱۶- زمینه هواپرستی قاضی
- ۳۳۶ ۱۷- زیرکی قاضی
- ۳۳۸ ۱۸- شرایط قاضی
- ۳۳۸ ۱۹- عدالت قاضی قصه یوسف(ع)

۳۳۸	۲۰- علم قاضی
۳۴۰	۲۱- عوامل لغزش قاضی
۳۴۰	۲۲- فضایل قاضی قصه یوسف(ع)
۳۴۰	۲۳- قاضی قصه یوسف(ع)
۳۴۲	۲۴- قاضی قیامت
۳۴۲	۲۵- قضاوت قاضی
۳۴۲	۲۶- کردانی قاضی قصه یوسف(ع)
۳۴۲	۲۷- لغزش قاضی
۳۴۴	۲۸- لغزشگاه قاضی
۳۴۴	۲۹- مسؤولیت قاضی
۳۴۶	۳۰- نقش قاضی
۳۴۶	۳۱- نقش قاضی تحکیم
۳۴۸	۳۲- هشدار به قاضی
۳۴۸	۳۳- هواپرستی قاضی
۳۵۰	۳۴- قاضی تحکیم
۳۵۰	۳۵- اختیارات قاضی تحکیم
۳۵۲	۳۶- حکم قاضی تحکیم
۳۵۲	۳۷- نقش قاضی تحکیم
۳۵۵	۹- قانون
۳۵۵	۱- آثار قانون الهی
۳۵۵	۲- آثار قانون جاهلانه
۳۵۵	۳- اجرای قانون
۳۵۶	۴- اهمیت احترام به قانون
۳۵۶	۵- اهمیت رعایت قانون
۳۵۶	۶- اهمیت قانون
۳۵۸	۷- بهترین قانون

- ۳۵۸ ۸- پرسش از انگیزه قانون شکنی
- ۳۵۸ ۹- پرسش از قانون شکنی
- ۳۵۹ ۱۰- تبصره قانون قصاص
- ۳۶۰ ۱۱- تبعیت از قوانین غیر دینی
- ۳۶۰ ۱۲- تبیین فلسفه قوانین
- ۳۶۰ ۱۳- تعصب به قانون
- ۳۶۲ ۱۴- حاکمیت اخروی قانون
- ۳۶۲ ۱۵- روش اجرای قانون
- ۳۶۲ ۱۶- زمینه اجرای قانون
- ۳۶۲ ۱۷- سرزنش قانون شکنی
- ۳۶۴ ۱۸- شرایط پیروی از قانون
- ۳۶۴ ۱۹- شرایط مجریان قانون
- ۳۶۴ ۲۰- عطف قانون به ما سبق
- ۳۶۶ ۲۱- فلسفه قوانین اسلامی
- ۳۶۶ ۲۲- قانون شکنی بنی اسرائیل
- ۳۶۶ ۲۳- قوانین بین المللی
- ۳۶۶ ۲۴- قوانین عالمانه
- ۳۶۸ ۲۵- محدوده تأثیر قانون
- ۳۶۸ ۲۶- محدوده قانون
- ۳۷۰ ۲۷- مراقبت از قانون
- ۳۷۱ ۲۸- ملاک بالندگی قانون
- ۳۷۲ ۲۹- ملاک عمل به قانون
- ۳۷۲ ۳۰- ملاکهای قوانین لازم الاتباع
- ۳۷۲ ۳۱- منابع قانون
- ۳۷۲ ۳۲- منشأ تشریح قانون الهی
- ۳۷۴ ۳۳- منشأ نسخ قوانین

- ۳۷۴ - منشأ وضع قوانین - ۳۴
- ۳۷۴ - موانع قانون شکنی - ۳۵
- ۳۷۶ - نقش قانون - ۳۶
- ۳۷۶ - ویژگی قانون بشری - ۳۷
- ۳۷۶ - ویژگیهای قانون قصاص - ۳۸
- ۳۷۷ - ویژگیهای قوانین بشری - ۳۹
- ۳۷۸ - ویژگیهای قوانین دینی - ۴۰
- ۳۷۸ - قانون شکنان - ۴۱
- ۳۷۹ - پرسش از انگیزه قانون شکنی - ۴۲
- ۳۸۰ - پرسش از قانون شکنی - ۴۳
- ۳۸۰ - سرزنش قانون شکنی - ۴۴
- ۳۸۰ - قانون شکنی بنی اسرائیل - ۴۵
- ۳۸۲ - موانع قانون شکنی - ۴۶
- ۳۸۲ - شرایط قانونگذار - ۴۷
- ۳۸۳ - شرایط قانونگذاران - ۴۸
- ۳۸۴ - علم قانونگذاران - ۴۹
- ۳۸۴ - قانونگذاران مصر باستان - ۵۰
- ۳۸۴ - مسؤولیت قانونگذاران - ۵۱
- ۳۸۴ - قانونگذاری - ۵۲
- ۳۸۶ - اخلاص در قانونگذاری - ۵۳
- ۳۸۶ - اهمیت قانونگذاری - ۵۴
- ۳۸۸ - تبعیض در قانونگذاری - ۵۵
- ۳۸۸ - حق قانونگذاری - ۵۶
- ۳۸۸ - حکمت در قانونگذاری - ۵۷
- ۳۹۰ - روش قانونگذاری - ۵۸
- ۳۹۰ - شرایط قانونگذاری - ۵۹

- ۳۹۵ ۶۰- شرک در قانونگذاری
- ۳۹۶ ۶۱- علم در قانونگذاری
- ۳۹۷ ۶۲- قانونگذاری حرام
- ۳۹۸ ۶۳- قانونگذاری خدا
- ۳۹۸ ۶۴- قانونگذاری ذوالقرنین
- ۳۹۸ ۶۵- قانونگذاری و اضطرار
- ۳۹۹ ۶۶- مبانی قانونگذاری
- ۴۰۱ ۶۷- ملاک قانونگذاری
- ۴۰۲ ۶۸- ملاک قانونگذاری مشروع
- ۴۰۲ ۶۹- ملاکهای قانونگذاری
- ۴۰۴ ۷۰- منابع قانونگذاری
- ۴۰۴ ۷۱- منشأ قانونگذاری
- ۴۰۶ ۷۲- منشأ قانونگذاری مصرباستان
- ۴۰۶ ۷۳- نقش علم در قانونگذاری
- ۴۰۷ ۱۰- قبر
- ۴۰۷ ۱- آب داغ در قبر
- ۴۰۷ ۲- آثار عذاب قبر
- ۴۰۷ ۳- پرسش در قبر
- ۴۰۸ ۴- پرسش ملانکه قبر
- ۴۰۸ ۵- تلاشی بدن در قبر
- ۴۱۰ ۶- خروج از قبر
- ۴۱۰ ۷- خروج انسان ها از قبر
- ۴۱۲ ۸- ذکر قبر
- ۴۱۴ ۹- سرزنش تفاخر به قبر نیاکان
- ۴۱۴ ۱۰- عبرت از قبر نیاکان
- ۴۱۴ ۱۱- عجله در خروج از قبر

- ۴۱۵ ----- ۱۲- عذاب قبر کافران
- ۴۱۶ ----- ۱۳- غافلان از قبر
- ۴۱۶ ----- ۱۴- مقربان در قبر
- ۴۱۹ ----- ۱۱- قبض روح
- ۴۱۹ ----- ۱- تشبیه ملائکه قبض روح
- ۴۱۹ ----- ۲- تعدد ملائکه قبض روح
- ۴۱۹ ----- ۳- تقرب ملائکه قبض روح
- ۴۲۰ ----- ۴- تنوع در قبض روح
- ۴۲۰ ----- ۵- سرعت در قبض روح
- ۴۲۲ ----- ۶- سوگند به ملائکه قبض روح
- ۴۲۲ ----- ۷- سهولت در قبض روح
- ۴۲۲ ----- ۸- شدت در قبض روح
- ۴۲۳ ----- ۹- شدت قبض روح کافران
- ۴۲۴ ----- ۱۰- فضایل ملائکه قبض روح
- ۴۲۴ ----- ۱۱- قبض روح
- ۴۲۶ ----- ۱۲- قبض روح انسان
- ۴۲۶ ----- ۱۳- قبض روح اولیاء الله
- ۴۲۸ ----- ۱۴- قبض روح جهنمیان
- ۴۲۸ ----- ۱۵- قبض روح ظالمان
- ۴۲۸ ----- ۱۶- قبض روح کافران
- ۴۳۰ ----- ۱۷- قبض روح متقین
- ۴۳۰ ----- ۱۸- قبض روح مشرکان
- ۴۳۲ ----- ۱۹- قبض روح منافقان
- ۴۳۲ ----- ۲۰- قبض روح مؤمنان
- ۴۳۲ ----- ۲۱- کیفیت قبض روح
- ۴۳۲ ----- ۲۲- مدارا در قبض روح مؤمنان

- ۴۳۴ ----- ۲۳- مدارای ملانکه قبض روح
- ۴۳۴ ----- ۲۴- ملانکه قبض روح
- ۴۳۶ ----- ۲۵- ویژگیهای قبض روح کافران
- ۴۳۶ ----- ۲۶- قابضان روح
- ۴۳۸ ----- ۲۷- قابضان روح
- ۴۳۹ ----- ۱۲- قبله
- ۴۳۹ ----- ۱- آثار تداوم قبله بودن بیت المقدس
- ۴۳۹ ----- ۲- آثار تغییر قبله
- ۴۴۰ ----- ۳- آثار قبله شدن کعبه
- ۴۴۰ ----- ۴- آثار قبله شدن مسجد الحرام
- ۴۴۲ ----- ۵- ابزار تشخیص
- ۴۴۲ ----- ۶- احکام قبله
- ۴۴۴ ----- ۷- اعتراض به تغییر قبله
- ۴۴۴ ----- ۸- اتمتها قبله
- ۴۴۶ ----- ۹- اهل کتاب و تغییر قبله
- ۴۴۶ ----- ۱۰- اهل کتاب و قبله مسلمانان
- ۴۴۸ ----- ۱۱- اهمیت تغییر قبله
- ۴۴۸ ----- ۱۲- اهمیت قبله
- ۴۴۸ ----- ۱۳- بشارت تغییر قبله
- ۴۵۰ ----- ۱۴- تغییر قبله
- ۴۵۲ ----- ۱۵- تغییر قبله در ادیان
- ۴۵۲ ----- ۱۶- تغییر قبله در انجیل
- ۴۵۲ ----- ۱۷- تغییر قبله در تورات
- ۴۵۴ ----- ۱۸- تغییر قبله در کتب آسمانی
- ۴۵۴ ----- ۱۹- توجه به قبله
- ۴۵۴ ----- ۲۰- جهت قبله

- ۴۵۶ ۲۱- حقانیت تغییر قبله
- ۴۵۸ ۲۲- حقانیت قبله بودن مسجد الحرام
- ۴۵۸ ۲۳- حقانیت قبله شدن مسجد الحرام
- ۴۵۸ ۲۴- حقانیت قبله مسلمانان
- ۴۶۰ ۲۵- دشمنان و تغییر قبله
- ۴۶۰ ۲۶- سخن درباره قبله
- ۴۶۰ ۲۷- سفیهان و تغییر قبله
- ۴۶۰ ۲۸- عالمانه بودن تغییر قبله
- ۴۶۲ ۲۹- علمای اهل کتاب و تغییر قبله
- ۴۶۲ ۳۰- علمای مسیحیت و قبله
- ۴۶۲ ۳۱- علمای یهود و قبله
- ۴۶۳ ۳۲- عوامل تغییر قبله
- ۴۶۴ ۳۳- فلسفه تغییر قبله
- ۴۶۵ ۳۴- فلسفه قبله شدن بیت المقدس
- ۴۶۶ ۳۵- فلسفه قبله شدن مسجد الحرام
- ۴۶۶ ۳۶- قبله اول مسلمانان
- ۴۶۸ ۳۷- قبله اهل حرم
- ۴۶۸ ۳۸- قبله اهل کتاب
- ۴۶۸ ۳۹- قبله اهل مکه
- ۴۶۸ ۴۰- قبله بنی اسرائیل
- ۴۷۰ ۴۱- قبله بودن بیت المقدس
- ۴۷۲ ۴۲- قبله بودن کعبه
- ۴۷۲ ۴۳- قبله بودن مسجد الحرام
- ۴۷۴ ۴۴- قبله در ذیح
- ۴۷۴ ۴۵- قبله در نماز
- ۴۷۶ ۴۶- قبله در نماز های مستحبی

- ۴۷- قبله شدن كعبه ۴۷۶
- ۴۸- قبله شدن مسجد الحرام ۴۷۸
- ۴۹- قبله محمد ۴۸۰
- ۵۰- قبله مردم دور از مكه ۴۸۰
- ۵۱- قبله مسلمانان ۴۸۲
- ۵۲- قبله مسيحيان ۴۸۲
- ۵۳- قبله يهود ۴۸۲
- ۵۴- مجادله در قبله ۴۸۴
- ۵۵- محمد(صلى الله عليه و آله) و تغيير قبله ۴۸۴
- ۵۶- محمد(صلى الله عليه و آله) و قبله اهل كتاب ۴۸۴
- ۵۷- مخالفت با قبله شدن مسجد الحرام ۴۸۶
- ۵۸- مسلمانان و تغيير قبله ۴۸۶
- ۵۹- مسلمانان و قبله شدن بيت المقدس ۴۸۶
- ۶۰- مسيحيان و تغيير قبله ۴۸۶
- ۶۱- مسيحيان و قبله ۴۸۸
- ۶۲- مسيحيان و قبله مسلمانان ۴۸۸
- ۶۳- مسيحيان و قبله يهود ۴۸۹
- ۶۴- ملاك قبله ۴۹۰
- ۶۵- منشأ تعيين قبله ۴۹۰
- ۶۶- منشأ تغيير قبله ۴۹۲
- ۶۷- مهتدين و تغيير قبله ۴۹۲
- ۶۸- مهتدين و قبله شدن بيت المقدس ۴۹۴
- ۶۹- نسخ قبله بودن بيت المقدس ۴۹۴
- ۷۰- نعمت تغيير قبله ۴۹۴
- ۷۱- وحيانيت تغيير قبله ۴۹۶
- ۷۲- يهود و تغيير قبله ۴۹۶

- ۴۹۶- ۷۳- یهود و قبله
- ۴۹۸- ۷۴- یهود و قبله مسلمانان
- ۴۹۹- ۷۵- یهود و قبله مسیحیان
- ۵۰۱- ۱۳- قتل
- ۵۰۱- ۱- قتل
- ۵۰۴- ۲- آثار اجتناب از قتل
- ۵۰۵- ۳- آثار تکرار قتل
- ۵۰۵- ۴- آثار قتل
- ۵۰۷- ۵- آثار قتل انبیا
- ۵۰۹- ۶- آثار قتل جایز
- ۵۰۹- ۷- آثار قتل خطا
- ۵۱۱- ۸- آثار قتل دشمنان
- ۵۱۱- ۹- آثار قتل رهبران دینی
- ۵۱۱- ۱۰- آثار قتل شتر صالح(ع)
- ۵۱۳- ۱۱- آثار قتل فرعون
- ۵۱۳- ۱۲- آثار قتل مبلغان دین
- ۵۱۳- ۱۳- آثار قتل مجاهدان
- ۵۱۴- ۱۴- آثار قتل موسی(ع)
- ۵۱۵- ۱۵- آثار قتل مؤمنان
- ۵۱۷- ۱۶- آثار قتل هابیل
- ۵۱۷- ۱۷- اجتناب از قتل
- ۵۱۹- ۱۸- اجتناب از قتل دینداران
- ۵۲۰- ۱۹- اجتناب از قتل ناحق
- ۵۲۱- ۲۰- احکام قتل
- ۵۲۷- ۲۱- اسراف در قتل
- ۵۲۷- ۲۲- اصرار توطئه قتل موسی(ع)

- ۲۳- اظهار بی اطلاعی از قتل صالح(ع) ۵۲۷
- ۲۴- اعتراض به قتل موسی(ع) ۵۲۷
- ۲۵- افشای بانی قتل در بنی اسرائیل ۵۲۹
- ۲۶- افشای توطئه قتل موسی(ع) ۵۲۹
- ۲۷- افشای قتل فرعونى ۵۲۹
- ۲۸- امتحان با قتل ۵۲۹
- ۲۹- انگیزه قتل هابیل ۵۳۱
- ۳۰- اهمیت قتل دشمنان ۵۳۱
- ۳۱- اهمیت قتل کافران ۵۳۱
- ۳۲- برادران یوسف و قتل یوسف(ع) ۵۳۳
- ۳۳- بندگان خدا و قتل ۵۳۳
- ۳۴- بنی اسرائیل و قتل انبیا ۵۳۳
- ۳۵- بنی اسرائیل و قتل محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۳۹
- ۳۶- بنی اسرائیل و قتل یکدیگر ۵۳۹
- ۳۷- پادشاه اجتناب از قتل ۵۴۱
- ۳۸- پرداخت دیه قتل ۵۴۱
- ۳۹- ترس از قتل ۵۴۱
- ۴۰- تغییر کیفیت قتل ۵۴۲
- ۴۱- توطئه قتل ابراهیم(ع) ۵۴۳
- ۴۲- توطئه قتل صالح(ع) ۵۴۳
- ۴۳- توطئه قتل عیسی(ع) ۵۴۴
- ۴۴- توطئه قتل محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۴۵
- ۴۵- توطئه قتل موسی(ع) ۵۴۵
- ۴۶- توطئه قتل هارون(ع) ۵۴۷
- ۴۷- توطئه قتل هود(ع) ۵۴۷
- ۴۸- توطئه قتل یوسف(ع) ۵۴۹

۵۴۹	۴۹- تهدید به قتل
۵۴۹	۵۰- جرم قتل
۵۵۱	۵۱- جرم قتل بعد از عفو
۵۵۱	۵۲- حتمیت قتل
۵۵۱	۵۳- حرمت قتل
۵۵۳	۵۴- حرمت قتل مؤمنان
۵۵۵	۵۵- حرمت قتل ناحق
۵۵۵	۵۶- حقیقت قتل خطا
۵۵۶	۵۷- خطر قتل موسی(ع)
۵۵۷	۵۸- دیه قتل
۵۵۷	۵۹- دیه قتل خطا
۵۵۹	۶۰- دیه قتل کافران
۵۵۹	۶۱- دیه قتل مؤمنان
۵۶۱	۶۲- زمینه قتل
۵۶۳	۶۳- زمینه قتل خوشاوندان
۵۶۳	۶۴- زمینه قتل رهبران دینی
۵۶۳	۶۵- زمینه ممانعت از قتل موسی(ع)
۵۶۳	۶۶- سختی اجتناب از قتل
۵۶۵	۶۷- سختی قتل موسی(ع)
۵۶۵	۶۸- سرزنش قتل
۵۶۵	۶۹- سرزنش قتل موسی(ع)
۵۶۶	۷۰- شرایط قتل دشمنان
۵۶۷	۷۱- شومی قتل
۵۶۷	۷۲- ظلم قتل
۵۶۸	۷۳- ظلم قتل بی گناهان
۵۶۹	۷۴- عوامل قتل

- ۷۵- عوامل قتل انبیا ۵۶۹
- ۷۶- فجیع ترین قتل ۵۷۰
- ۷۷- فلسفه قتل پسران بنی اسرائیل ۵۷۱
- ۷۸- فلسفه قتل کافران ۵۷۱
- ۷۹- فلسفه قتل مشرکان ۵۷۱
- ۸۰- فلسفه قتل موسی(ع) ۵۷۱
- ۸۱- فلسفه قتل مؤمنان به موسی(ع) ۵۷۳
- ۸۲- فلسفه قتل نوجوان قصه خضر(ع) ۵۷۳
- ۸۳- فلسفه کیفر قتل ۵۷۵
- ۸۴- قتل ابراهیم(ع) ۵۷۵
- ۸۵- قتل اسیر ۵۷۷
- ۸۶- قتل اصلاح طلبان ۵۷۷
- ۸۷- قتل انبیا ۵۷۷
- ۸۸- قتل انبیا در یهود ۵۸۶
- ۸۹- قتل انبیای بنی اسرائیل ۵۸۷
- ۹۰- قتل انسان ۵۸۷
- ۹۱- قتل برادر ۵۸۹
- ۹۲- قتل بنی اسرائیل ۵۸۹
- ۹۳- قتل بیماردلان ۵۸۹
- ۹۴- قتل بیماردلان مدینه ۵۸۹
- ۹۵- قتل پسران بنی اسرائیل ۵۹۱
- ۹۶- قتل جادوگران ۵۹۷
- ۹۷- قتل جایز ۵۹۷
- ۹۸- قتل جایز منافقان ۵۹۹
- ۹۹- قتل حرام ۶۰۱
- ۱۰۰- قتل خطا ۶۰۳

- ۱۰۱- قتل در بنی اسرائیل ۶۰۳
- ۱۰۲- قتل در تاریخ ۶۰۴
- ۱۰۳- قتل در قوم ابراهیم ۶۰۵
- ۱۰۴- قتل در مسجد الحرام ۶۰۵
- ۱۰۵- قتل دشمنان ۶۰۵
- ۱۰۶- قتل رهبران دینی ۶۰۷
- ۱۰۷- قتل شایعه پراکنان ۶۰۷
- ۱۰۸- قتل شایعه پراکنان مدینه ۶۰۷
- ۱۰۹- قتل شتر صالح(ع) ۶۰۹
- ۱۱۰- قتل عدالتخواهان ۶۱۱
- ۱۱۱- قتل عمد ۶۱۵
- ۱۱۲- قتل عهدشکنان ۶۱۵
- ۱۱۳- قتل عیسی(ع) ۶۱۵
- ۱۱۴- قتل غیر جایز ۶۱۵
- ۱۱۵- قتل فرعونى ۶۱۷
- ۱۱۶- قتل کافران ۶۱۷
- ۱۱۷- قتل کافران محارب ۶۱۹
- ۱۱۸- قتل مانعان مسجد الحرام ۶۱۹
- ۱۱۹- قتل مجاز ۶۲۰
- ۱۲۰- قتل مجرم در قوم ابراهیم ۶۲۱
- ۱۲۱- قتل مرتد در ادیان ۶۲۱
- ۱۲۲- قتل مشرکان ۶۲۱
- ۱۲۳- قتل مشرکان صدر اسلام ۶۲۳
- ۱۲۴- قتل مشرکان قریش ۶۲۳
- ۱۲۵- قتل مفسدان ۶۲۳
- ۱۲۶- قتل منافقان ۶۲۵

- ۱۲۷- قتل منافقان مدینه ----- ۶۲۵
- ۱۲۸- قتل موسی(ع) ----- ۶۲۶
- ۱۲۹- قتل مؤمنان ----- ۶۲۷
- ۱۳۰- قتل ناحق ----- ۶۲۹
- ۱۳۱- قتل نوجوان قصه خضر(ع) ----- ۶۳۱
- ۱۳۲- قتل هابیل ----- ۶۳۱
- ۱۳۳- فتوحت له نفسه ----- ۶۳۳
- ۱۳۴- قتل یوسف(ع) ----- ۶۳۴
- ۱۳۵- قتل یهود بنی قریظه ----- ۶۳۵
- ۱۳۶- قصاص قتل عمد ----- ۶۳۵
- ۱۳۷- قصه قتل در بنی اسرائیل ----- ۶۳۶
- ۱۳۸- کتمان بانی قتل در بنی اسرائیل ----- ۶۳۹
- ۱۳۹- کشف قتل با گاو مذبوح ----- ۶۳۹
- ۱۴۰- کفاره قتل ----- ۶۴۱
- ۱۴۱- کفاره قتل خطا ----- ۶۴۱
- ۱۴۲- کیفر اخروی قتل ----- ۶۴۳
- ۱۴۳- کیفر قتل ----- ۶۴۳
- ۱۴۴- کیفر قتل انبیا ----- ۶۴۶
- ۱۴۵- کیفر قتل زکریا(ع) ----- ۶۴۹
- ۱۴۶- کیفر قتل شتر صالح(ع) ----- ۶۵۰
- ۱۴۷- کیفر قتل عدالتخواهان ----- ۶۵۱
- ۱۴۸- کیفر قتل موسی(ع) ----- ۶۵۱
- ۱۴۹- کیفر قتل مؤمنان ----- ۶۵۲
- ۱۵۰- کیفر قتل ناحق ----- ۶۵۳
- ۱۵۱- کیفر قتل نفس ----- ۶۵۳
- ۱۵۲- کیفر قتل یحیی(ع) ----- ۶۵۴

- ۱۵۳- گریه بر قتل برادر ۶۵۵
- ۱۵۴- گناه قتل ۶۵۵
- ۱۵۵- گناه قتل انبیا ۶۵۹
- ۱۵۶- گناه قتل مؤمنان ۶۵۹
- ۱۵۷- لاوی و قتل یوسف(ع) ۶۶۰
- ۱۵۸- مجازات قتل بعد از عفو ۶۶۱
- ۱۵۹- مجوز قتل فرزندان ۶۶۱
- ۱۶۰- مراد از اسراف در قتل ۶۶۲
- ۱۶۱- مستحقان قتل ۶۶۳
- ۱۶۲- معاونت در قتل ۶۶۵
- ۱۶۳- مکان قتل هابیل ۶۶۵
- ۱۶۴- ممانعت از قتل ۶۶۵
- ۱۶۵- ممانعت از قتل موسی(ع) ۶۶۶
- ۱۶۶- منشأ قتل ۶۶۷
- ۱۶۷- موانع قتل ۶۶۷
- ۱۶۸- موجبات قتل ۶۶۹
- ۱۶۹- موسی(ع) و قتل فرعونی ۶۷۱
- ۱۷۰- ناپسندی قتل ۶۷۲
- ۱۷۱- ناپسندی قتل بی گناهان ۶۷۳
- ۱۷۲- ناپسندی قتل ناحق ۶۷۳
- ۱۷۳- نبوت و قتل ۶۷۳
- ۱۷۴- نهی از قتل ۶۷۵
- ۱۷۵- یهود و قتل انبیا ۶۷۵
- ۱۷۶- یهود و قتل عیسی(ع) ۶۷۸
- ۱۷۷- کیفر قتل نفس ۶۷۹
- ۱۴- قحطی ۶۸۱

- ۱- آل یعقوب در دوران قحطی ۶۸۱
- ۲- ابتلای فرعونیان به قحطی ۶۸۱
- ۳- اهمیت پیشگیری از قحطی ۶۸۱
- ۴- اهمیت تأمین قحطی زدگان ۶۸۲
- ۵- برادران یوسف در دوران قحطی ۶۸۲
- ۶- پیشگیری از قحطی ۶۸۲
- ۷- پیمانۀ دوران قحطی مصرباستان ۶۸۲
- ۸- تأمین فقرا هنگام قحطی ۶۸۴
- ۹- ثروتمندان هنگام قحطی ۶۸۴
- ۱۰- ذخیره طعام در قحطی ۶۸۴
- ۱۱- زمینۀ قحطی ۶۸۴
- ۱۲- عزیز مصر در دوران قحطی ۶۸۶
- ۱۳- قحطی در بنی اسرائیل ۶۸۶
- ۱۴- قحطی در دوران عیسی(ع) ۶۸۶
- ۱۵- قحطی در سرزمین کنعان ۶۸۶
- ۱۶- قحطی در فرعونیان ۶۸۸
- ۱۷- قحطی در مصرباستان ۶۸۸
- ۱۸- قحطی در مکه ۶۹۰
- ۱۹- مدعیان انفاق هنگام قحطی ۶۹۰
- ۲۰- مصریان باستان پس از قحطی ۶۹۰
- ۲۱- موارد قحطی ۶۹۲
- ۲۲- نجات مصرباستان از قحطی ۶۹۲
- ۲۳- یتیم هنگام قحطی ۶۹۲
- ۲۴- یوسف(ع) در دوران قحطی ۶۹۲
- ۲۵- یوسف(ع) و پیشگیری از قحطی ۶۹۴
- ۲۶- یوسف(ع) هنگام قحطی مصر باستان ۶۹۴

- ۶۹۴ ۲۷- اهمیت تأمین قحطی زدگان
- ۶۹۶ ۱۵- قدرت
- ۶۹۶ ۱- آثار ایمان به قدرت خدا
- ۶۹۶ ۲- آثار تعقل در قدرت خدا
- ۶۹۷ ۳- آثار جهل به قدرت خدا
- ۶۹۷ ۴- آثار ذکر قدرت خدا
- ۷۰۱ ۵- آثار عقیده به قدرت خدا
- ۷۰۱ ۶- آثار علم به قدرت خدا
- ۷۰۱ ۷- آثار غفلت از قدرت خدا
- ۷۰۴ ۸- آثار قدرت
- ۷۱۱ ۹- آثار قدرت اقتصادی
- ۷۱۳ ۱۰- آثار قدرت اقتصادی قوم نوح
- ۷۱۳ ۱۱- آثار قدرت بنی اسرائیل
- ۷۱۳ ۱۲- آثار قدرت خدا
- ۷۳۳ ۱۳- آثار قدرت در خالقیت
- ۷۳۵ ۱۴- آثار قدرت دشمنان
- ۷۳۵ ۱۵- آثار قدرت سلیمان(ع)
- ۷۳۵ ۱۶- آثار قدرت سیاسی
- ۷۳۶ ۱۷- آثار قدرت سیاسی قوم نوح
- ۷۳۷ ۱۸- آثار قدرت طلبی
- ۷۳۹ ۱۹- آثار قدرت طلبی کافران صدراسلام
- ۷۳۹ ۲۰- آثار قدرت طلبی مشرکان صدراسلام
- ۷۳۹ ۲۱- آثار قدرت فرعون
- ۷۴۱ ۲۲- آثار قدرت قریش
- ۷۴۱ ۲۳- آثار قدرت قوم عاد
- ۷۴۲ ۲۴- آثار قدرت کافران

- ۲۵- آثار قدرت مادی ۷۴۳
- ۲۶- آثار قدرت مسلمانان ۷۴۳
- ۲۷- آثار قدرت مطلق خدا ۷۴۳
- ۲۸- آثار وسعت قدرت خدا ۷۴۵
- ۲۹- آرزوی قدرت ۷۴۵
- ۳۰- اتکا به قدرت ۷۴۵
- ۳۱- اتکای به قدرت ۷۴۷
- ۳۲- احاطه قدرت خدا ۷۴۷
- ۳۳- ارزش قدرت ۷۴۹
- ۳۴- ازدیاد قدرت ۷۵۱
- ۳۵- ازلیت قدرت خدا ۷۵۱
- ۳۶- استفاده از قدرت ۷۵۱
- ۳۷- استفاده از قدرت جسمانی ۷۵۲
- ۳۸- اقرار به قدرت خدا ۷۵۳
- ۳۹- انکار قدرت خدا ۷۵۳
- ۴۰- اهمیت استفاده بهینه از قدرت ۷۵۳
- ۴۱- اهمیت حفظ قدرت ۷۵۵
- ۴۲- اهمیت ذکر قدرت خدا ۷۵۵
- ۴۳- اهمیت قدرت ۷۵۵
- ۴۴- اهمیت قدرت جامعه اسلامی ۷۵۷
- ۴۵- اهمیت قدرت حکیمانه ۷۵۷
- ۴۶- اهمیت قدرت خدا ۷۵۷
- ۴۷- اهمیت قدرت دفاعی ۷۵۹
- ۴۸- اهمیت قدرت عالمانه ۷۵۹
- ۴۹- ایمان به قدرت خدا ۷۵۹
- ۵۰- برتری قدرت خدا ۷۶۵

- ۵۱- بشارت ازدیاد قدرت - ۷۶۶
- ۵۲- بی ارزشی قدرت کافران ۷۶۷
- ۵۳- بی تأثیری قدرت اصحاب شمال ۷۶۹
- ۵۴- بی تأثیری قدرت اقوام پیشین ۷۶۹
- ۵۵- بی تأثیری قدرت غیرخدا ۷۶۹
- ۵۶- بی تأثیری قدرت کافران ۷۶۹
- ۵۷- بی تأثیری قدرت مادی ۷۷۱
- ۵۸- بی تأثیری قدرت های مادی ۷۷۱
- ۵۹- بی ثمری قدرت در قیامت ۷۷۱
- ۶۰- بی ثمری قدرت فرعون ۷۷۳
- ۶۱- بی نظیری قدرت خدا ۷۷۳
- ۶۲- پشتوانه قدرت خدا ۷۷۳
- ۶۳- پیروزی بر قدرت برتر ۷۷۳
- ۶۴- تاریخ قدرت طلبی ۷۷۵
- ۶۵- تبعیت از قدرت باطل ۷۷۵
- ۶۶- تجلی اخروی قدرت خدا ۷۷۷
- ۶۷- تذکر قدرت خدا ۷۷۷
- ۶۸- ترس از قدرت موسی(ع) ۷۷۸
- ۶۹- تعقل در قدرت خدا ۷۷۹
- ۷۰- تقدیر قدرت انسان ها ۷۷۹
- ۷۱- تقویت قدرت نظامی ۷۷۹
- ۷۲- توکل بر قدرت خدا ۷۸۱
- ۷۳- تهمت قدرت طلبی به صالح(ع) ۷۸۱
- ۷۴- تهمت قدرت طلبی به موسی(ع) ۷۸۱
- ۷۵- تهمت قدرت طلبی به هارون(ع) ۷۸۳
- ۷۶- جاودانگی قدرت خدا ۷۸۳

- ۷۸۵ ۷۷- جهاد با قدرت برتر
- ۷۸۵ ۷۸- چهل به قدرت خدا
- ۷۸۷ ۷۹- حاکمان و قدرت خدا
- ۷۸۷ ۸۰- حاکمیت قدرت خدا
- ۷۹۱ ۸۱- حقیقت قدرت
- ۷۹۱ ۸۲- درخواست قدرت
- ۷۹۳ ۸۳- درخواست قدرت پسندیده
- ۷۹۳ ۸۴- درک قدرت خدا
- ۷۹۳ ۸۵- دلایل قدرت خدا
- ۸۰۹ ۸۶- ذکر قدرت جبرئیل
- ۸۰۹ ۸۷- ذکر قدرت خدا
- ۸۱۳ ۸۸- زمینه ایمان به قدرت خدا
- ۸۱۳ ۸۹- زمینه ذکر قدرت خدا
- ۸۱۵ ۹۰- زمینه شناخت قدرت خدا
- ۸۱۵ ۹۱- زمینه عقیده به قدرت خدا
- ۸۱۵ ۹۲- زمینه علم به قدرت خدا
- ۸۱۷ ۹۳- زمینه قدرت
- ۸۱۸ ۹۴- زمینه قدرت بنی اسرائیل
- ۸۱۹ ۹۵- زمینه قدرت جامعه
- ۸۱۹ ۹۶- زمینه قدرت خدا
- ۸۱۹ ۹۷- زمینه قدرت داود(ع)
- ۸۲۱ ۹۸- زمینه قدرت ذوالقرنین
- ۸۲۱ ۹۹- زمینه قدرت سلیمان(ع)
- ۸۲۱ ۱۰۰- زوال قدرت انسان
- ۸۲۱ ۱۰۱- زوال قدرت مفسدان
- ۸۲۳ ۱۰۲- سرزنش غفلت از قدرت بیان

- ۱۰۳- سوگند به قدرت فرعون ۸۲۳
- ۱۰۴- شک به قدرت خدا ۸۲۳
- ۱۰۵- شک در قدرت خدا ۸۲۳
- ۱۰۶- شگفتی غفلت از قدرت بیان ۸۲۵
- ۱۰۷- ضعف قدرت غیر خدا ۸۲۵
- ۱۰۸- ظالمان و قدرت خدا ۸۲۵
- ۱۰۹- ظلم تکذیب قدرت خدا ۸۲۷
- ۱۱۰- ظهور قدرت خدا ۸۲۷
- ۱۱۱- عظمت قدرت خدا ۸۲۷
- ۱۱۲- عظمت قدرت ذوالقرنین ۸۳۰
- ۱۱۳- عفو با قدرت ۸۳۱
- ۱۱۴- عفو هنگام قدرت ۸۳۱
- ۱۱۵- عقیده به قدرت خدا ۸۳۳
- ۱۱۶- عقیده به قدرت غیر خدا ۸۳۳
- ۱۱۷- علم به قدرت خدا ۸۳۵
- ۱۱۸- عوامل ایمان به قدرت خدا ۸۳۵
- ۱۱۹- عوامل تضعیف قدرت نظامی ۸۳۵
- ۱۲۰- عوامل تقویت قدرت نظامی ۸۳۶
- ۱۲۱- عوامل رفع تعجب از قدرت خدا ۸۳۷
- ۱۲۲- عوامل شناخت قدرت خدا ۸۳۷
- ۱۲۳- عوامل غفلت از قدرت خدا ۸۳۷
- ۱۲۴- عوامل قدرت ۸۳۷
- ۱۲۵- عوامل قدرت سیاسی ۸۳۹
- ۱۲۶- عوامل قدرت قریش ۸۳۹
- ۱۲۷- عوامل قدرت مسلمانان ۸۳۹
- ۱۲۸- غفلت از قدرت خدا ۸۴۱

- ۱۲۹- فلسفه قدرت نمایی سلیمان(ع)----- ۸۴۳
- ۱۳۰- فناپذیری قدرت دنیوی----- ۸۴۳
- ۱۳۱- قدرت ابراهیم(ع)----- ۸۴۳
- ۱۳۲- قدرت اخروی خدا----- ۸۴۳
- ۱۳۳- قدرت اراده اولیاء الله----- ۸۴۵
- ۱۳۴- قدرت اسحاق(ع)----- ۸۴۶
- ۱۳۵- قدرت اشراف فرعون----- ۸۴۷
- ۱۳۶- قدرت اصحاب الجنه----- ۸۴۷
- ۱۳۷- قدرت اصحاب ایکه----- ۸۴۷
- ۱۳۸- قدرت اقتصادی اصحاب الجنه----- ۸۴۸
- ۱۳۹- قدرت اقتصادی بنی اسرائیل----- ۸۴۹
- ۱۴۰- قدرت اقتصادی فرعون----- ۸۴۹
- ۱۴۱- قدرت اقتصادی قوم نوح----- ۸۴۹
- ۱۴۲- قدرت اقوام پیشین----- ۸۴۹
- ۱۴۳- قدرت الله----- ۸۵۱
- ۱۴۴- قدرت الوهیت----- ۸۵۲
- ۱۴۵- قدرت امت های منقرض----- ۸۵۳
- ۱۴۶- قدرت انسان----- ۸۵۳
- ۱۴۷- قدرت انسان ها----- ۸۵۸
- ۱۴۸- قدرت بدنی----- ۸۵۹
- ۱۴۹- قدرت بر احیای مردگان----- ۸۵۹
- ۱۵۰- قدرت بر انشقاق تاریکی ها----- ۸۵۹
- ۱۵۱- قدرت بر تهدید کافران----- ۸۶۱
- ۱۵۲- قدرت بر ثبت عمل انسان ها----- ۸۶۱
- ۱۵۳- قدرت بر طلوع فجر----- ۸۶۱
- ۱۵۴- قدرت بر معاد----- ۸۶۱

- ۱۵۵- قدرت بر هلاکت کافران ۸۶۳
- ۱۵۶- قدرت برادران یوسف ۸۶۳
- ۱۵۷- قدرت برتر ۸۶۵
- ۱۵۸- قدرت بنی اسرائیل ۸۶۵
- ۱۵۹- قدرت بیان انسان ۸۶۷
- ۱۶۰- قدرت بینایی شیطان ۸۶۸
- ۱۶۱- قدرت تفکر اصحاب کهف ۸۶۹
- ۱۶۲- قدرت توحید ۸۶۹
- ۱۶۳- قدرت جبرئیل ۸۶۹
- ۱۶۴- قدرت جسمانی قوم عاد ۸۷۱
- ۱۶۵- قدرت جسمانی موسی(ع) ۸۷۱
- ۱۶۶- قدرت جن ۸۷۳
- ۱۶۷- قدرت جنسی یوسف(ع) ۸۷۵
- ۱۶۸- قدرت جنیان ۸۷۵
- ۱۶۹- قدرت جهنمیان ۸۷۶
- ۱۷۰- قدرت حق ستیزان ۸۷۷
- ۱۷۱- قدرت حق طلبان ۸۷۷
- ۱۷۲- قدرت خدا ۸۷۹
- ۱۷۳- قدرت خدا در قیامت ۹۸۶
- ۱۷۴- قدرت داود(ع) ۹۸۷
- ۱۷۵- قدرت دایه ۹۸۷
- ۱۷۶- قدرت در الوهیت ۹۸۸
- ۱۷۷- قدرت در انفاق ۹۸۹
- ۱۷۸- قدرت در برنامه ریزی ۹۸۹
- ۱۷۹- قدرت در تبلیغ ۹۹۱
- ۱۸۰- قدرت در تکلیف ۹۹۱

- ۱۰۰۷- ۱۸۱- قدرت در جوانی
- ۱۰۰۷- ۱۸۲- قدرت در ربوبیت
- ۱۰۰۷- ۱۸۳- قدرت در رسولان خدا
- ۱۰۰۷- ۱۸۴- قدرت در روزه
- ۱۰۰۹- ۱۸۵- قدرت در رهبران دینی
- ۱۰۰۹- ۱۸۶- قدرت در رهبری
- ۱۰۰۹- ۱۸۷- قدرت در شفاعت
- ۱۰۱۱- ۱۸۸- قدرت در قضاوت
- ۱۰۱۱- ۱۸۹- قدرت در مبارزه
- ۱۰۱۱- ۱۹۰- قدرت در مدیریت
- ۱۰۱۱- ۱۹۱- قدرت در معبود راستین
- ۱۰۱۳- ۱۹۲- قدرت در نفقه
- ۱۰۱۳- ۱۹۳- قدرت در ولایت
- ۱۰۱۵- ۱۹۴- قدرت درک اولوا الالباب
- ۱۰۱۵- ۱۹۵- قدرت دشمنان
- ۱۰۱۵- ۱۹۶- قدرت دنیوی
- ۱۰۱۵- ۱۹۷- قدرت دنیوی کافران
- ۱۰۱۷- ۱۹۸- قدرت دید شیطان
- ۱۰۱۷- ۱۹۹- قدرت ذوالقرنین
- ۱۰۱۹- ۲۰۰- قدرت سپاه احزاب صدراسلام
- ۱۰۲۰- ۲۰۱- قدرت سپاه سلیمان(ع)
- ۱۰۲۱- ۲۰۲- قدرت سپاه فرعون
- ۱۰۲۱- ۲۰۳- قدرت سرکوب کنندگان بنی اسرائیل
- ۱۰۲۱- ۲۰۴- قدرت سلطه طلبان
- ۱۰۲۱- ۲۰۵- قدرت سلیمان(ع)
- ۱۰۲۳- ۲۰۶- قدرت سیاسی فرعون

- ۲۰۷- قدرت سیاسی قوم نوح ----- ۱۰۲۴
- ۲۰۸- قدرت شتر ----- ۱۰۲۵
- ۲۰۹- قدرت شنوایی شیاطین ----- ۱۰۲۵
- ۲۱۰- قدرت شیاطین ----- ۱۰۲۵
- ۲۱۱- قدرت شیطان ----- ۱۰۲۷
- ۲۱۲- قدرت طالوت ----- ۱۰۲۹
- ۲۱۳- قدرت طلبی اقوام پیشین ----- ۱۰۲۹
- ۲۱۴- قدرت طلبی فرعون ----- ۱۰۲۹
- ۲۱۵- قدرت طلبی فرعونیان ----- ۱۰۳۱
- ۲۱۶- قدرت طلبی قارون ----- ۱۰۳۱
- ۲۱۷- قدرت طلبی مخالفان محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۱۰۳۱
- ۲۱۸- قدرت طلبی مشرکان ----- ۱۰۳۱
- ۲۱۹- قدرت طلبی منافقان ----- ۱۰۳۳
- ۲۲۰- قدرت طلبی ولید بن مغیره ----- ۱۰۳۳
- ۲۲۱- قدرت ظالمان ----- ۱۰۳۳
- ۲۲۲- قدرت عاقلان ----- ۱۰۳۳
- ۲۲۳- قدرت عفریت جن ----- ۱۰۳۵
- ۲۲۴- قدرت علمای محسن ----- ۱۰۳۵
- ۲۲۵- قدرت علمی موسی(ع) ----- ۱۰۳۵
- ۲۲۶- قدرت عیسی(ع) ----- ۱۰۳۷
- ۲۲۷- قدرت غریزه جنسی ----- ۱۰۳۹
- ۲۲۸- قدرت غیر خدا ----- ۱۰۳۹
- ۲۲۹- قدرت فرعون ----- ۱۰۳۹
- ۲۳۰- قدرت فرعونیان ----- ۱۰۴۱
- ۲۳۱- قدرت قابل اتکا ----- ۱۰۴۳
- ۲۳۲- قدرت قارون ----- ۱۰۴۳

- ۱۰۴۳ - قدرت قوم ثمود - ۲۳۳
- ۱۰۴۵ - قدرت قوم عاد - ۲۳۴
- ۱۰۴۷ - قدرت قوم لوط - ۲۳۵
- ۱۰۴۷ - قدرت قوم نوح - ۲۳۶
- ۱۰۴۹ - قدرت کارگر - ۲۳۷
- ۱۰۴۹ - قدرت کارگزاران حکومت - ۲۳۸
- ۱۰۴۹ - قدرت کافران - ۲۳۹
- ۱۰۵۳ - قدرت کافران صدر اسلام - ۲۴۰
- ۱۰۵۳ - قدرت کافران مدین - ۲۴۱
- ۱۰۵۴ - قدرت کلاغ - ۲۴۲
- ۱۰۵۵ - قدرت مادی - ۲۴۳
- ۱۰۵۵ - قدرت محمد(صلی الله علیه و آله) - ۲۴۴
- ۱۰۵۷ - قدرت مخالفان محمد(صلی الله علیه و آله) - ۲۴۵
- ۱۰۵۷ - قدرت مخالفان نوح(ع) - ۲۴۶
- ۱۰۵۷ - قدرت مدیر - ۲۴۷
- ۱۰۵۹ - قدرت مرد - ۲۴۸
- ۱۰۵۹ - قدرت مریم(س) - ۲۴۹
- ۱۰۵۹ - قدرت مسلمانان - ۲۵۰
- ۱۰۶۱ - قدرت مسلمانان صدر اسلام - ۲۵۱
- ۱۰۶۱ - قدرت مشرکان - ۲۵۲
- ۱۰۶۱ - قدرت مشرکان صدر اسلام - ۲۵۳
- ۱۰۶۳ - قدرت مشرکان مکه - ۲۵۴
- ۱۰۶۳ - قدرت مطلق خدا - ۲۵۵
- ۱۰۶۴ - قدرت معبود - ۲۵۶
- ۱۰۶۵ - قدرت معبود راستین - ۲۵۷
- ۱۰۶۹ - قدرت معبودان باطل - ۲۵۸

- ۱۰۶۹ - ۲۵۹- قدرت معبودان مشرکان
- ۱۰۶۹ - ۲۶۰- قدرت مکر ظالمان
- ۱۰۷۱ - ۲۶۱- قدرت ملانکه
- ۱۰۷۱ - ۲۶۲- قدرت منافقان
- ۱۰۷۲ - ۲۶۳- قدرت موحدان
- ۱۰۷۳ - ۲۶۴- قدرت موسی(ع)
- ۱۰۷۵ - ۲۶۵- قدرت مؤمنان
- ۱۰۷۷ - ۲۶۶- قدرت مؤمنان در مدینه
- ۱۰۷۷ - ۲۶۷- قدرت مؤمنان صدر اسلام
- ۱۰۷۹ - ۲۶۸- قدرت نظامی
- ۱۰۷۹ - ۲۶۹- قدرت نظامی جامعه اسلامی
- ۱۰۷۹ - ۲۷۰- قدرت نظامی سلیمان(ع)
- ۱۰۷۹ - ۲۷۱- قدرت نظامی قریش
- ۱۰۸۱ - ۲۷۲- قدرت نظامی مسلمانان
- ۱۰۸۱ - ۲۷۳- قدرت نظامی مشرکان صدر اسلام
- ۱۰۸۱ - ۲۷۴- قدرت نفس انسان
- ۱۰۸۲ - ۲۷۵- قدرت نمازگزاران
- ۱۰۸۳ - ۲۷۶- قدرت نمایی فرعونیان
- ۱۰۸۳ - ۲۷۷- قدرت نمایی مستکبران
- ۱۰۸۳ - ۲۷۸- قدرت نمرود
- ۱۰۸۵ - ۲۷۹- قدرت هابیل
- ۱۰۸۵ - ۲۸۰- قدرت هامان
- ۱۰۸۵ - ۲۸۱- قدرت هوای نفس
- ۱۰۸۵ - ۲۸۲- قدرت یحیی(ع)
- ۱۰۸۷ - ۲۸۳- قدرت یعقوب(ع)
- ۱۰۸۷ - ۲۸۴- قدرت یوسف(ع)

- ۲۸۵- قلبی ----- ۱۰۸۷
- ۲۸۶- کافران و قدرت ----- ۱۰۸۷
- ۲۸۷- کفر به قدرت خدا ----- ۱۰۸۹
- ۲۸۸- کمال قدرت خدا ----- ۱۰۸۹
- ۲۸۹- کیفیت استفاده از قدرت ----- ۱۰۸۹
- ۲۹۰- گرایش به قدرت برتر ----- ۱۰۸۹
- ۲۹۱- گسترش قدرت ملائکه ----- ۱۰۹۱
- ۲۹۲- گواه قدرت خدا ----- ۱۰۹۱
- ۲۹۳- مالک قدرت ----- ۱۰۹۱
- ۲۹۴- مجاری قدرت خدا ----- ۱۰۹۳
- ۲۹۵- محدوده قدرت انبیا ----- ۱۰۹۳
- ۲۹۶- محدوده قدرت انسان ----- ۱۰۹۳
- ۲۹۷- محدوده قدرت جن ----- ۱۰۹۵
- ۲۹۸- محدوده قدرت خدا ----- ۱۰۹۵
- ۲۹۹- محدوده قدرت شعیب(ع) ----- ۱۰۹۷
- ۳۰۰- محدوده قدرت شیاطین ----- ۱۰۹۷
- ۳۰۱- محدوده قدرت فرعون ----- ۱۰۹۷
- ۳۰۲- محدوده قدرت محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۱۰۹۷
- ۳۰۳- محدوده قدرت ملائکه محافظ ----- ۱۱۰۱
- ۳۰۴- محدودیت قدرت انسان ----- ۱۱۰۱
- ۳۰۵- محدودیت قدرت دشمنان انبیا ----- ۱۱۰۳
- ۳۰۶- محدودیت قدرت دشمنان مؤمنان ----- ۱۱۰۳
- ۳۰۷- محرومان از درک قدرت خدا ----- ۱۱۰۳
- ۳۰۸- مشرکان و قدرت خدا ----- ۱۱۰۳
- ۳۰۹- مظاهر قدرت خدا ----- ۱۱۰۵
- ۳۱۰- مکذبان قدرت خدا ----- ۱۱۰۵

- ۳۱۱- ملاک قدرت نظامی ۱۱۰۷
- ۳۱۲- منابع قدرت ۱۱۰۷
- ۳۱۳- منشأ قدرت ۱۱۰۷
- ۳۱۴- منشأ قدرت اقتصادی بنی اسرائیل ۱۱۱۱
- ۳۱۵- منشأ قدرت اقوام ۱۱۱۱
- ۳۱۶- منشأ قدرت انسان ۱۱۱۳
- ۳۱۷- منشأ قدرت انسان ها ۱۱۱۳
- ۳۱۸- منشأ قدرت بنی اسرائیل ۱۱۱۳
- ۳۱۹- منشأ قدرت تلاوت قرآن محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۱۱۵
- ۳۲۰- منشأ قدرت جامعه ۱۱۱۵
- ۳۲۱- منشأ قدرت جبرئیل ۱۱۱۵
- ۳۲۲- منشأ قدرت حکومت سلیمان(ع) ۱۱۱۵
- ۳۲۳- منشأ قدرت خدا ۱۱۱۷
- ۳۲۴- منشأ قدرت ذوالقرنین ۱۱۱۷
- ۳۲۵- منشأ قدرت سلیمان(ع) ۱۱۱۷
- ۳۲۶- منشأ قدرت فرعونیان ۱۱۱۹
- ۳۲۷- منشأ قدرت محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۱۱۹
- ۳۲۸- منشأ قدرت موجودات ۱۱۱۹
- ۳۲۹- منشأ قدرت موسی(ع) ۱۱۲۱
- ۳۳۰- منشأ قدرت هارون(ع) ۱۱۲۱
- ۳۳۱- منشأ قدرت یوسف(ع) ۱۱۲۱
- ۳۳۲- موانع شک در قدرت خدا ۱۱۲۳
- ۳۳۳- موجبات ضعف قدرت نظامی ۱۱۲۳
- ۳۳۴- موجبات قدرت اقتصادی مسلمانان ۱۱۲۳
- ۳۳۵- موجبات قدرت سیاسی مسلمانان ۱۱۲۵
- ۳۳۶- ناپایداری قدرت انسان ۱۱۲۵

- ۱۱۲۵ - ۳۳۷- ناپسندی قدرت طلبی
- ۱۱۲۵ - ۳۳۸- نبوت و قدرت
- ۱۱۲۷ - ۳۳۹- نشانه های قدرت
- ۱۱۲۷ - ۳۴۰- نشانه های قدرت جنگی
- ۱۱۲۷ - ۳۴۱- نشانه های قدرت خدا
- ۱۱۹۸ - ۳۴۲- نشانه های قدرت داود(ع)
- ۱۱۹۹ - ۳۴۳- نشانه های قدرت مطلق خدا
- ۱۱۹۹ - ۳۴۴- نشانه های قدرت یعقوب(ع)
- ۱۱۹۹ - ۳۴۵- نشانه های وسعت قدرت خدا
- ۱۲۰۱ - ۳۴۶- نعمت قدرت
- ۱۲۰۲ - ۳۴۷- نعمت قدرت خدا
- ۱۲۰۳ - ۳۴۸- نفی قدرت غیر خدا
- ۱۲۰۳ - ۳۴۹- نقش قدرت
- ۱۲۰۵ - ۳۵۰- نقش قدرت جسمانی
- ۱۲۰۵ - ۳۵۱- نقش قدرت خدا
- ۱۲۰۷ - ۳۵۲- نقش قدرت سلیمان(ع)
- ۱۲۰۷ - ۳۵۳- نگرانی از قدرت مسلمانان
- ۱۲۰۷ - ۳۵۴- نمایش قدرت نظامی
- ۱۲۰۸ - ۳۵۵- وسعت قدرت خدا
- ۱۲۲۰ - ۳۵۶- وسعت قدرت طلبی ظالمان
- ۱۲۲۱ - ۳۵۷- وسعت قدرت معاد
- ۱۲۲۱ - ۳۵۸- وضوح قدرت خدا
- ۱۲۲۱ - ۳۵۹- ویژگیهای قدرت خدا
- ۱۲۲۷ - ۳۶۰- هلاکت قدرت طلبان
- ۱۲۲۷ - ۳۶۱- یعقوب(ع) و قدرت خدا
- ۱۲۲۹ - ۳۶۲- اهمیت قدرت دفاعی

- ۳۶۳- هلاکت قدرت طلبان ۱۲۲۹
- ۳۶۴- آثار قدرت طلبی ۱۲۲۹
- ۳۶۵- آثار قدرت طلبی کافران صدراسلام ۱۲۳۱
- ۳۶۶- آثار قدرت طلبی مشرکان صدراسلام ۱۲۳۳
- ۳۶۷- تاریخ قدرت طلبی ۱۲۳۳
- ۳۶۸- تهمت قدرت طلبی به صالح(ع) ۱۲۳۳
- ۳۶۹- تهمت قدرت طلبی به موسی(ع) ۱۲۳۳
- ۳۷۰- تهمت قدرت طلبی به هارون(ع) ۱۲۳۵
- ۳۷۱- قدرت طلبی اقوام پیشین ۱۲۳۵
- ۳۷۲- قدرت طلبی فرعون ۱۲۳۵
- ۳۷۳- قدرت طلبی فرعونیان ۱۲۳۷
- ۳۷۴- قدرت طلبی قارون ۱۲۳۷
- ۳۷۵- قدرت طلبی مخالفان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۲۳۷
- ۳۷۶- قدرت طلبی مشرکان ۱۲۳۷
- ۳۷۷- قدرت طلبی منافقان ۱۲۳۹
- ۳۷۸- قدرت طلبی ولید بن مغیره ۱۲۳۹
- ۳۷۹- ناپسندی قدرت طلبی ۱۲۳۹
- ۳۸۰- وسعت قدرت طلبی ظالمان ۱۲۴۱
- ۳۸۱- تقویت قدرت نظامی ۱۲۴۱
- ۳۸۲- عوامل تضعیف قدرت نظامی ۱۲۴۲
- ۳۸۳- عوامل تقویت قدرت نظامی ۱۲۴۳
- ۳۸۴- قدرت نظامی ۱۲۴۳
- ۳۸۵- قدرت نظامی جامعه اسلامی ۱۲۴۳
- ۳۸۶- قدرت نظامی سلیمان(ع) ۱۲۴۳
- ۳۸۷- قدرت نظامی قریش ۱۲۴۵
- ۳۸۸- قدرت نظامی مسلمانان ۱۲۴۵

- ۳۸۹- قدرت نظامی مشرکان صدر اسلام ----- ۱۲۴۵
- ۳۹۰- ملاک قدرت نظامی ----- ۱۲۴۷
- ۳۹۱- موجبات ضعف قدرت نظامی ----- ۱۲۴۷
- ۳۹۲- نمایش قدرت نظامی ----- ۱۲۴۷
- ۳۹۳- ادیان و جامعه قدرتمند ----- ۱۲۴۸
- ۳۹۴- انبیا و جامعه قدرتمند ----- ۱۲۴۹
- ۳۹۵- بهترین قدرتمند ----- ۱۲۴۹
- ۳۹۶- علاقه به رهبران قدرتمند ----- ۱۲۴۹
- ۳۹۷- قدرتمندان ----- ۱۲۵۱
- ۳۹۸- آثار مکر قدرتمندان ----- ۱۲۵۱
- ۳۹۹- بینش قدرتمندان ----- ۱۲۵۱
- ۴۰۰- پیروی از قدرتمندان ----- ۱۲۵۱
- ۴۰۱- تأمین منافع قدرتمندان ----- ۱۲۵۳
- ۴۰۲- دعوت قدرتمندان قوم نوح ----- ۱۲۵۳
- ۴۰۳- دین ستیزی قدرتمندان قوم نوح ----- ۱۲۵۳
- ۴۰۴- رد منافع قدرتمندان ----- ۱۲۵۳
- ۴۰۵- زیانکاری قدرتمندان قوم نوح ----- ۱۲۵۵
- ۴۰۶- سوء استفاده قدرتمندان قوم نوح ----- ۱۲۵۵
- ۴۰۷- عبرت از فرجام قدرتمندان ----- ۱۲۵۵
- ۴۰۸- فرجام شوم قدرتمندان ----- ۱۲۵۵
- ۴۰۹- فرجام قدرتمندان ----- ۱۲۵۷
- ۴۱۰- قدرتمندان قوم نوح ----- ۱۲۵۷
- ۴۱۱- قدرتمندان و انبیا ----- ۱۲۵۷
- ۴۱۲- گمراهگری قدرتمندان ----- ۱۲۵۷
- ۴۱۳- مخالفان قدرتمندان ----- ۱۲۵۹
- ۴۱۴- مخالفت قدرتمندان قوم نوح ----- ۱۲۵۹

- ۴۱۵- مخالفت قدرتمندان مکه ۱۲۵۹
- ۴۱۶- مکر قدرتمندان قوم نوح ۱۲۵۹
- ۴۱۷- منشأ امکانات قدرتمندان ۱۲۶۱
- ۴۱۸- نقش قدرتمندان ۱۲۶۱
- ۴۱۹- نقش قدرتمندان قوم نوح ۱۲۶۱
- ۴۲۰- هشدار به قدرتمندان ۱۲۶۳
- ۴۲۱- هلاکت قدرتمندان ۱۲۶۳
- ۴۲۲- هماهنگی ثروتمندان با قدرتمندان ۱۲۶۵
- ۴۲۳- هماهنگی قدرتمندان با ثروتمندان ۱۲۶۵
- ۱۶- قذف ۱۲۶۶
- ۱- آثار قذف ۱۲۶۶
- ۲- آثار قذف عقیقان ۱۲۶۷
- ۳- آمرزش قذف ۱۲۶۷
- ۴- احکام قذف ۱۲۶۷
- ۵- تشریح حد قذف ۱۲۷۱
- ۶- حتمیت حد قذف ۱۲۷۱
- ۷- حد قذف ۱۲۷۳
- ۸- حرمت قذف ۱۲۷۳
- ۹- سوگند در قذف ۱۲۷۳
- ۱۰- عوامل سقوط حد قذف ۱۲۷۴
- ۱۱- قذف عقیقان ۱۲۷۵
- ۱۲- قذف مؤمنان ۱۲۷۶
- ۱۳- قذف همسر ۱۲۷۷
- ۱۴- قذف همسر محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۲۷۹
- ۱۵- کیفر قذف ۱۲۷۹
- ۱۶- کیفر قذف عقیقان ۱۲۷۹

- ۱۲۸۱ - کیفر قذف مؤمنان ۱۷
- ۱۲۸۱ - کیفیت حد قذف ۱۸
- ۱۲۸۱ - گناه قذف ۱۹
- ۱۲۸۳ - گواهی در قذف ۲۰
- ۱۲۸۳ - موجبات حد قذف ۲۱
- ۱۲۸۵ - نقش گواهان در قذف ۲۲
- ۱۲۸۵ - اعاده آبروی مقذوف ۲۳
- ۱۲۸۷ - شرایط تبرئه مقذوف ۲۴
- ۱۲۸۸ - درباره مرکز ۲۵

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد 76

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- فهم

1- آثار عجز از فهم قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 14 - 3

3 - روی گردانی کافران از قرآن، به دلیل ناتوانی آنان از درک مفاهیم آن است و افسانه دانستن آن، بهانه ای بیش نیست.

قال أسـ طیر الأولین . کلاب ران علی قلوبهم

2- آثار عدم فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 11

11 - کافران بر اثر فقدان درک معارف الهی و ایمان نداشتن به حقایق دینی، مردمی ناتوان در پیکار با اهل ایمان

بأنهم قوم لایفقهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 20 - 12

12 - درک نکردن معارف و حقایق دین، ریشه گرایش به کفر و شرک است.

أولئك .. ما كانوا يستطيعون السمع و ما كانوا يبصرون

جمله «ما كانوا...» بیانگر دلیل و ریشه کفرورزی کافران است.

ص: 1

3- آثار فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 10

10_ درک معارف الهی (توحید ، معاد و . . .) و ایمان به آنها ، عاملی اساسی در ایجاد توان فوق العاده در رزمندگان مؤمن

بأنهم قوم لایفقهون

4- آثار فهم معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 10

10_ درک معارف الهی (توحید ، معاد و . . .) و ایمان به آنها ، عاملی اساسی در ایجاد توان فوق العاده در رزمندگان مؤمن

بأنهم قوم لایفقهون

5- ابزار فهم آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 22 - 6

6 - علم و آگاهی ، دارای نقشی اساسی در شناخت و تشخیص آیات الهی است .

إنّ فی ذلك لآیة للعالمین

موارد یاد شده ، برای همه ، آیه است . این که از بین همه انسان ها ، عالمان را ذکر کرده ، گویای حقیقت یاد شده است .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 24 - 7

7 - آیه بودن رخداد های طبیعی ، برای کسانی قابل درک است که قوه عقلانی خویش را به کار می گیرند .

و من ءایته یریکم البرق . . . و ینزل من السماء ماء فیحیی به الأرض . . . إنّ فی ذلك

6- اهمیت فهم تکلم پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 16 - 7

7 - آگاهی داوود و سلیمان (ع) به زبان پرندگان ، دارای اهمیتی ویژه برای آنان در مقایسه با سایر امکانات

عَلَّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَأَوْتَيْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

ص: 2

با این که «و اوتینا من کلّ شیء» شامل «منطق الطیر» هم می شود، اختصاص به ذکر یافتن و مقدم آوردن آن، نشانگر اهمیت ویژه آن در مقایسه با سایر موهبت های الهی نسبت به داوود و سلیمان است.

7- اهمیت فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 51 - 11

11_ هود (ع) ، قومش را به اندیشه کردن و فهمیدن حقایق و معارف دین فراخواند .

أفلاتعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 4 - 3

3- تعالیم انبیا برای مردم قابل درک است .

و ما أرسلنا من رسول .. لیبین لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 24 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، پیشتاز در درک معارف دینی و دارای نقش الگویی در آن

ألم تر کیف ضرب الله مثلاً کلمه طیبه کشجره طیبه

استفهام «ألم تر» تقریری است. یعنی تو می بینی ... از اینکه خداوند، به جای عموم مردم پیامبر(صلی الله علیه و آله) را مورد خطاب قرار داده است می تواند به این نکته اشاره داشته باشد که وقتی پیامبر(صلی الله علیه و آله) در مثالهای خداوند دقت می کند، مردم باید آن حضرت را سرمشق خود قرار دهند.

8- اهمیت فهم قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 30 - 5

5_ مسلمانان ، وظیفه دار به صححه آوردن و فهم صحیح قرآن و عمل به تعالیم آن .

یـرَبِّ اِنَّ قَوْمِ اتَّخَذُوا هـِذَا الْقُرْءَانَ مَهْجُورًا

تردیدی نیست که مهجور و متروک ساختن قرآن، مربوط به ظاهر آن نیست؛ بلکه مقصود، تأمل نکردن در معارف آن و نشناختن و عمل نکردن به تعالیم آن است. از این رو آیات بسیاری از قرآن، انسان ها را به تفکر در قرآن و عمل به آموزه های آن، فرا خوانده است.

ص: 3

9- تفاوت فهم انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 102 - 13

13- بهره مندی افراد از قرآن ، متفاوت و دارای مراتب است .

قل نزلہ روح القدس من ربک بالحق لیثبت الذین ءامنوا و ہدی و بشری للمسلمین

از اینکه قرآن هدف خود را ایجاد ثبات قدم برای مؤمنان و رهنمود و بشارت برای مسلمانان می داند و این دو گروه باهم متفاوتند، استفاده می شود که بهره مندی از قرآن برای افراد مختلف یکسان نیست.

10- جایگاه فهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 5

5_ گوش، ابزار شناخت و قلب و دل، جایگاه فهم

و منهم من یستمع الیک و جعلنا علی قلوبہم اکنه ان یفقهوه و فی ءاذانہم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کھف - 18 - 57 - 15

15- گوش ، ابزار شناخت ، و قلب و دل ، جایگاه فهم است .

إنا جعلنا علی قلوبہم اکنه ان یفقهوه و فی ءاذانہم وقرا

11- درخواست فهم تعالیم خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 25 - 7

7 - موسی (ع) در وادی طوی از خداوند خواست او را پذیرای حقیقت قرار دهد و توان مندی های او را برای دریافت پیام های الهی افزایش دهد .

رب اشرح لی صدري

شرح صدر، گنجایش دادن آن برای قبول حق است (لسان العرب). صدر و قلب، کنایه از نفس انسان است که دارای وصف فهم و درک است و گفته شده است که صدر اعم از قلب است، زیرا علاوه بر عقل و علم، شامل قوای شهوت و غضب و هوس و غیر آن نیز می شود (مفردات راغب).

ص: 4

12- روش فهم حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 171 - 7

7 - پرسش و جستجو از حقیقت ، راهی برای درک آن است .

بکم ... فهم لایعقلون

13- روش فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 109 - 19

19_ ضرورت به کارگیری اندیشه برای فهم معارف دینی

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجلاً ... أفلا تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 197 - 4

4 - لزوم مراجعه به عالمان دینی ، برای فهم صحیح حقایق شریعت

أولم یکن لهم ءایه أن یعلمه علموا بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 16 - 13

13 - استفاده از امور محسوس ، برای تفهیم معارف ظریف و غامض ، از شیوه های هدایتی قرآن کریم است .

إن تک مثقال حبّه من خردل فتکن فی صخره ... یأت بها الله

14- روش فهم کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 78 - 9

9 - حدس و گمان در شناخت محتوای کتاب های آسمانی ، طریقی است نادرست و بی اعتبار .

لا يعلمون الكتب إلا امانی و إن هم إلا یظنون

ص: 5

15- زمینه فهم آیات آفاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 5 - 10

10 - خردورزی ، زمینه دستیابی انسان به جهان بینی الهی و فهم و شناخت نشانه های خداوند در پهنه گیتی

ءایـت لقوم یعقلون

16- زمینه فهم آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 52 - 5

5 - علم و دانش ، زمینه ساز درک آیات و نشانه های خدا و موجب پندآموزی از درس های نهفته در سرگذشت اقوام هلاک شده پیشین

إنّ فی ذلک لآیه لقوم یعلمون

قید «لقوم یعلمون» نشانگر آن است که جهل و نادانی، مانع از شناخت درس ها و آیات الهی است و تنها با داشتن درک و پیش فرض های معرفتی، می توان از آیات الهی پند گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 13 - 9

9 - حالت انابه و خداخواهی ، زمینه ساز درک آیات الهی و تأثیر پذیری از آنها است .

و ما یتذکّر إلاّ من ینیب

17- زمینه فهم توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 3 - 6

6 - به یادآوردن نعمت های خداوند ، موجب درک یگانگی خالقیت و رازقیت و اعتراف به آن است .

اذکروا نعمت اللّٰه علیکم هل من خـلق غیر اللّٰه یرزقکم

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که آیه شریفه، پیش از طرح مسأله خالقیت و رازقیت انحصاری خداوند، به یاد آوردن نعمت های الهی را توصیه کرده است.

ص: 6

18- زمینه فهم حقانیت اندازهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 16 - 3

3 - تفکر در تاریخ پیامبران و امت های پیشین ، راهگشای انسان در فهم حقانیت هشدار های خداوند

فکیف کان عذابی و نذر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 18 - 5

5 - اندیشه در تاریخ پیامبران و امت های پیشین ، راه گشای انسان در فهم حقانیت هشدار های خداوند

فکیف کان عذابی و نذر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 21 - 4

4 - تفکر در تاریخ پیامبران و امت های پیشین ، راه گشای انسان در فهم حقانیت هشدار های خداوند

فکیف کان عذابی و نذر

19- زمینه فهم حقانیت وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 53 - 5

5 - دانش بشر و دریافت های علمی او ، در پهنه طبیعت و وجود انسان ، هموارکننده راه درک حقانیت پیام وحی

سنریهم ءای_تنا فی الأفاق و فی أنفسهم حتّی یتبیّن لهم أنّه الحقّ

خداوند حقایقی را در قرآن در مورد انسان مطرح نموده است. از انطباق آن با واقعیت وجودی انسان، حقانیت قرآن آشکار می گردد. این برداشت در صورتی است که ضمیر در «اِنَّه»، به قرآن باز گردد.

20- زمینه فهم حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 2

2- بیداردلی و هوشمندی ، زمینه لازم برای فهم صحیح حقایق الهی و اثرپذیری از وحی و کتاب های آسمانی

ما یأتیهم . . . لاهیه قلوبهم

ص: 7

21- زمینه فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 78 - 13

13_ درک نکردن توحید ، ملازم با درک نکردن هیچیک از معارف الهی

قل کلّ من عند الله فمال هؤلاء القوم لا يكادون يفقهون حديثا

2 . خداوند به آن دسته از مردم که منشأ واحد را در حوادث عالم نمی فهمند، نسبت عدم درک دیگر معارف را داده است. بنابراین ملازمه ای بین درک توحید و درک دیگر معارف الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 3 - 6

6_ مطالعه و دقت در داستان یوسف ، مایه دریافت حقایق و معارف الهی است .

إنا أنزلناه قرءاً نأ عربياً لعلكم تعقلون. نحن نقصّ عليك أحسن القصص

برداشت فوق ، مقتضای ارتباط میان جمله «لعلكم تعقلون» با «نحن نقصّ عليك» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 40 - 6

6 - نقش تعیین کننده انسان شناسی ، در درک معارف الهی (معاد و ...)

أحسب الإنسان أن يترك سدى . ألم يك نطفه ... أليس ذلك بقدر علی أن يحيى الموتی

برداشت یاد شده، به سبب این نکته است که خداوند، برای اثبات توانایی خویش بر احیای مردگان و برپایی قیامت، مسأله هدفمند بودن زندگی انسان و سیر آفرینش او را مطرح ساخته است.

22- زمینه فهم رازهای آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 33 - 9

9 - مطالعه در اسرار آفرینش ، نیازمند صبر و شکیبایی و برخورداری از روحیه سپاس و قدردانی

و من ءایـته ... إنّ فی ذلک لآیـت لکلّ صبّار شکور

23- زمینه فهم سخن علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 80 - 12

12 - تنها صبرپیشگان ، زمینه دار فهم و دریافت سخنان اهل معرفت اند .

ص: 8

وقال الذين أوتوا العلم . . . ولا يلقىها إلا الصابرون

ضمير «يلقأها» به سخنان فرزندگان بازمی گردد؛ یعنی، «و لا یلقى هـ_ذه المقاله إلا الصابرون».

24- زمینه فهم قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 107 - 14

14- تأثیر سطح دانش مردم، در مقدار بهره‌وری آنان از معارف قرآنی

إن الذين أوتوا العلم . . . يخرون للأذقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 16 - 7

7- دستیابی به رهنمودهای قرآن، منوط به اراده و خواست خداوند است.

و كذلك أنزلناه آيات بينات وأن الله يهدي من يريد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 29 - 6

6- فهم و درک صحیح قرآن، نیازمند به تدبیر و اندیشیدن است.

کتب . . . لیدبروا آیته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 28 - 8

8- تأثیر پذیری از قرآن و پدید آوردن روح تقوایی در سایه تعلیم آن، در گرو وجود زمینه‌های لازم و شایستگی‌های بایسته است.

قرءاناً . . . لعلهم يتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 3 - 10

کت_ب . . . عربیاً لقوم یعلمون

برخی از مفسران فعل «یعلمون» را در آیه شریفه را، به منزله فعل لازم می دانند و لذا مفعولی برای آن نمی گیرند. بر این اساس «لقوم یعلمون»؛ یعنی، برای مردمی که دانا هستند. برخی دیگر بر آنند که «یعلمون» متعدی است و مفعول آن به قرینه «عربیاً» زبان و لغت عربی است؛ یعنی، «یعلمون هذه اللغة و اللسان». برداشت بالا با توجه به مبنای دوم است.

ص: 9

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 3 - 2

2 - نزول قرآن به زبان عربی ، زمینه سهولت فهم آن برای مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جامعه های عرب زبان

إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

«عربیّاً» اگر به معنای زبان عربی باشد، خطاب در «لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ» خاص بوده و تنها شامل مردم عرب زبان می شود؛ یعنی، ما قرآن را به زبان عربی قرار دادیم به آن امید که شما مردم عرب در آن بیندیشید. و اگر «عربیّاً» به معنای فصیح و شیوا باشد، خطاب در «لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ» عام بوده و فراگیرنده همه انسان ها می شود؛ یعنی، ما قرآن را شیوا و گیرا قرار دادیم، بدان امید که شما انسان ها بدان جذب شده و در آن تعقل و اندیشه نمایید. برداشت یاد شده بر پایه احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 17 - 8

8 - بهره گیری از رهنمود های قرآن ، در گرو هشیاری و به دور بودن از غفلت

و لقد یسرنا القرآن . . . فهل من مدکر

این که خداوند اهل ذکر و هشیاران را به تأمل در قرآن فرامی خواند، روشن می شود که اهل غفلت، شایستگی درک معارف آن را ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 22 - 8

8 - بهره گیری از رهنمود های قرآن ، در گرو هشیاری و به دور بودن از غفلت

و لقد یسرنا القرآن للذکر فهل من مدکر

از این که خداوند متذکران و هشیاران را به تأمل در قرآن فراخوانده است؛ روشن می شود که اهل غفلت، شایستگی درک معارف آن را ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 79 - 8

8 - پاکی و منزّه بودن از گناه و آلودگی ، از زمینه های لازم برای درک حقایق قرآنی

2- درک مفاهيم قرآنی ، در گرو رشد ، تعالی و ارتقای انسان است .

مرفوعه

رفعت صفحات قرآن، بیانگر والا- مرتبه بودن محتوای آن است و به قرینه مقام، کنایه از این است که پندگیری از تذکرات آن، تنها برای افرادی برجسته میسر است.

ص: 10

25- زمینه فهم کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 2

2- بیداردلی و هوشمندی، زمینه لازم برای فهم صحیح حقایق الهی و اثرپذیری از وحی و کتاب های آسمانی

ما یأتیهم... لاهیة قلوبهم

26- زمینه فهم مثالهای قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 29 - 18

18 - تنها در سایه علم و آگاهی، می توان به عمق مثل های قرآن پی برد و از آن درس آموخت.

ضرب الله مثلاً رجلاً... بل اکثرهم لایعلمون

27- زمینه فهم وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 2

2- بیداردلی و هوشمندی، زمینه لازم برای فهم صحیح حقایق الهی و اثرپذیری از وحی و کتاب های آسمانی

ما یأتیهم... لاهیة قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 24 - 7

7- بهره‌وری از مفاهیم عالی وحی، منوط به داشتن قلب سلیم و زمینه ساز تدبیر

أفلا یتدبرون... أم علی قلوب أقفالها

در صورتی که «أم» به معنای «بل» باشد، مفاد آیه چنین می شود: اگر در قرآن تدبیر شود، حقیقت بر انسان آشکار می گردد؛ ولی حق گریزان در نتیجه اعمال خودشان، قلبی بسته و ناتوان از تدبیر دارند. در حالی که تدبیر در قرآن، برای قلب سلیم و تأثیر پذیر، میسر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 38 - 1

1 - دستیابی به حقایق وحی جز از طریق پیامبران ، امری ناممکن برای بشر

ص: 11

أَمْ لَهُمْ سَلْمٌ يَسْتَمْعُونَ فِيهِ

28- زمینه فهم هشدارهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 30 - 4

4- تفکر در تاریخ پیامبران و امت های پیشین ، راه گشای انسان ها ، در فهم حقانیت هشدار های خداوند

كذّبت ثمود بالنّذر... فكيف كان عذابي و نذر

29- سختی فهم آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 15

15 - بهره‌وری از آیات الهی برای کسانی میسر است که در سختی فهم آنها ، صبر پیشه کنند .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ

این که در این آیه، آیات متعدد ماجرای اهل سبأ، برای صبرپیشگان و شکرگزاران دانسته شده است؛ می تواند بیانگر این نکته باشد که قبول آیت بودن آنها، نیاز به فهم و معرفتی درخور دارد. به تناسب ذکر صفت صبر، استفاده می شود که فهم و قبول آیات خداوندی، احتیاج به صبر دارد.

30- سختی فهم قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 3 - 2

2- شناخت ژرفای حقیقت و عظمت قیامت ، بس دشوار و دست نیافتنی برای بشر

و ما أدريك ما الحاقه

31- سهولت فهم آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 14 - 2

2- آیات الهی ، روشن و قابل درک برای همه جان ها و وجدان ها ، حتی حق ستیزترین انسان ها

فلما جاءتهم آیةنا مبصره . . . و جحدوا بها و استیقنتها أنفسهم

ص: 12

32- سهولت فهم تعالیم انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 36 - 17 - 5

5 - پیام ها و تعالیم پیامبران ، روشن ، رسا و قابل فهم برای انسان ها بود .

و ما علينا إلاّ البلغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 23 - 5

5 - تعالیم فرستادگان الهی ، قابل فهم و شناخت برای همگان

لقد أرسلنا موسى بأیّتنا و سلطن مبین

33- سهولت فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 81 - 4

4 - خداوند و تعالیم آسمانی او ، قابل شناخت برای بشر

و یریکم ءایّته

برداشت یاد شده از آن جا است که لازمه نشان دادن آیات و نشانه های الهی به عموم مردم (یریکم) و توییح کسانی که به آنها ایمان نمی آورند، قابل شناخت بودن آنها می باشد.

34- سهولت فهم سنت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 54 - 12

12 - کلام و سنت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) رسا و قابل فهم برای همگان

و أطيعوا الرسول . . . و ما علی الرسول إلاّ البلغ المبین

35- سهولت فهم قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 13

7- یونس - 10 - 15 - 3

3_ قرآن ، کتابی روشن و به دور از هر گونه ابهام و قابل درک برای همگان

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 2 - 9

9_ قرآن ، کتابی است قابل فهم برای تمامی انسان ها .

إنا أنزلناه .. لعلکم تعقلون

مخاطب در جمله «لعلکم تعقلون» (باشد که اندیشه کنید و بفهمید) گروه و طایفه خاصی نیست ؛ بنابراین همگان بر درک آن توانا هستند.
آری کلمه «عربیاً» دلالت می کند که عربی دانستن از شرایط آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 37 - 4

4_ احکام و قوانین قرآن ، گویا ، رسا و قابل فهم برای مردم

و كذلك أنزلناه حکماً عربیاً

«عربی» به معنای فصیح و روشن است و لغت عرب را به همین لحاظ عربی می گویند. بنابراین «آنزناه ... عربیاً» ؛ یعنی ، قرآن را به لغت عرب ، همان لغتی که گویا و رساست _ نازل کردیم. و لازمه گویا بودن ، قابل فهم بودن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 1 - 8

8- آیات قرآن کریم ، آیاتی روشن و قابل فهم

و قرءان مبین

برداشت فوق ، مبتنی بر لازم بودن «مبین» است که به معنای آشکار و روشن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- گوناگونی بیان ها و مثال های قرآن ، متناسب با فهم توده های بشری و در جهت هدایت آنان

و لقد صرفنا للناس فی هـذا القرآن من کلّ مثل

«تصریف» در لغت به معنای گرداندن چیزی به جهات گوناگون است و «تصریف کلام» آوردن آن به معانی مختلف می باشد. از اینکه قرآن کتاب هدایت است و می فرماید: «ما در قرآن جهات گوناگون معانی را لحاظ کردیم» استفاده می شود که رعایت چنین جهاتی می تواند به خاطر نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 106 - 6,8

6- تعالیم قرآن ، جهانی است و همه انسان ها توان فهم آن را دارند .

ص: 14

و قرءاناً فرقنَه لتقرأه على الناس على مكث و نزلنَه تنزیلاً

8- قرآن ، حقایقی عالی و تنزل یافته در حد فهم و درک بشر *

نزلنَه تنزیلاً

در معنای «نزل» فرود از مرتبه عالی نهفته است (مفردات راغب) و چون نزول فیزیکی قرآن قابل تصور نیست، ممکن است مقصود نزول معنوی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 97 - 1,2,3,5

1- معارف و حقایق مطرح شده در قرآن ، مطالبی سنگین و بسیار عالی ؛ که در سطح فهم بشر تنزل یافته و آسان شده است .

فأئما یسرنَه بلسانک

«تیسیر» (مصدر «یسرنا») به معنای آسان ساختن است. آسان سازی در موردی متصور است که قبل، از آن به نحوی دشواری و سنگینی وجود داشته باشد. دشواری محتوای قرآن قبل از تسهیل (یسرناه)، ظاهراً به اعتبار مفاهیم بلند و متعالی آن و به دور از دسترس بودن آنها برای افراد بشر است.

2- تسهیل آسان سازی فهم مطالب متعالی قرآن برای بشر ، موهبتی از جانب خداوند است .

فأئما یسرنَه بلسانک

3- قرآن و معارف آن قابل درک برای بشر

فأئما یسرنَه بلسانک لتبشر به

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و زبان گویای آن حضرت ، واسطه آسان شدن محتوای بسیار عالی قرآن برای درک همگان

فأئما یسرنَه بلسانک

مراد از «لسانک» علاوه بر عربی بودن قرآن، جاری شدن آن بر زبان مبارک پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز می باشد؛ که در تأثیر گذاری بر شنوندگان، نقش بسزایی داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 113 - 12

12 - معارف قرآن ، قابل درک برای مردم

وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 16 - 3

3- قرآن ، کتابی است روشن و قابل فهم برای همگان .

أَنْزَلْنَاهُ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ

توصیف آیه های قرآن به «بیین»، بیانگر قابل فهم بودن آن است. حذف متعلق «بیین» حاکی از آن است که: فهم قرآن اختصاص به قشر خاصی ندارد؛ بلکه همگان توانایی بهره مند شدن از آن را دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 15

2- آیات قرآن، روشن، قابل فهم و به دور از هرگونه ابهام

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينات

«بینات» (جمع «بینه») حال برای «آیاتنا» و «بینه» (مؤنث «بین») به معنای روشن و واضح الدلاله است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 1 - 6

6- قرآن، دارای معارف و رهنمودهایی روشن و قابل فهم برای همگان

سوره... فیها آيات بینات

«بینه» (مفرد «بینات») به معنای دلالت واضح و برهان روشن است. توصیف آیات قرآن به «بینات» به اعتبار این است که دلالت آنها بر معانی واضح و روشن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 34 - 2

2- قرآن، قابل فهم برای همه مردم

و لقد أنزلنا إليك آيات مبينات

«مبینات» (جمع «مبینه» و مؤنث «مبین») است و «مبین» به معنای بیانگر و روشن کننده است. بنابراین توصیف آیات الهی (قرآن) به «مبینات»، حکایت از روشن بودن و قابل فهم بودن خود آیات برای مردم است؛ زیرا سخنی که خود روشن نباشد، نمی تواند روشنگر چیز دیگری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 46 - 2

2- آیات الهی (قرآن)، روشن و قابل شناخت برای انسان است.

لقد أنزلنا آيات مبينات

برداشت یاد شده، از توصیف آیات الهی به «مبینات» (روشنگر) به دست می آید؛ زیرا چیزی که صفت روشنگری داشته باشد، بی گمان

خود روشن و قابل درک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 2 - 4

4 - قرآن ، کتابی روشن و قابل فهم برای همگان

الكتب المبين

«إبانه» به معنای وضوح و روشنی نیز می آید. بنابراین «کتاب مبين»؛ یعنی، کتاب روشن و واضح الدلاله. گفتمی است که در این صورت، حذف متعلق «مبين» بیانگر این حقیقت است که فهم معانی قرآن اختصاص به قشر و طبقه ای خاص ندارد؛ بلکه این کتاب، برای همه مردم واضح الدلاله است.

ص: 16

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 195 - 5

5 - قرآن ، قابل فهم و استفاده برای عموم مردمان

بلسان عربیّ مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 1 - 3

3 - قرآن ، کتابی روشن و قابل فهم برای همگان

تلک ءای_ت القراءان و ک_تاب مبین

«إبانة» (مصدر «مبین»)، گاهی لازم و به معنای وضوح و روشنی به کار می رود و گاهی متعدی و به معنای ایضاح و روشنگری. بنابراین، «مبین» هم می تواند به معنای واضح و روشن باشد و هم به معنای ایضاح کننده و روشنگر. برداشت یاد شده بر پایه معنای اول است. گفتنی است که حذف متعلق «مبین» - برپایه معنای اول - بیانگر آن است که فهم قرآن، اختصاص به قشر خاصی ندارد؛ بلکه همگان می توانند از این سفره الهی بهره مند شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 2 - 3

3 - قرآن ، کتابی روشن و قابل فهم برای همگان

الکتب المبین

«مبین» به معنای «روشن» و نیز «روشنگر» است برداشت یاد شده براساس معنای اول است. گفتنی است که در آیه بالا بیان نشده است که این کتاب برای چه کسانی روشن است و این نشان می دهد که فهم قرآن، اختصاص به دسته ای خاص ندارد؛ بلکه همگان می توانند آن را بفهمند و از آن بهره گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 58 - 3

3 - قرآن کریم ، برای توده های مردم ، قابل فهم است .

و لقد ضربنا للناس فی ه_ذا القراءان من کلّ مثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 3

3 - قرآن ، حاوی آیه های روشن و قابل فهم برای مردم

تتلی علیهم ءای تنا بینت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 69 - 10

10 - قرآن ، کتابی روشن و قابل فهم برای همگان

ص: 17

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 27 - 4

4- گوناگونی مثل های قرآن ، متناسب با فهم توده های بشری و قابل استفاده و سودمند برای طبقات مختلف فکری و اجتماعی است .

و لقد ضربنا للناس فی هـ ذا القرءان من کلّ مثل

برداشت یاد شده با توجه به آمدن سه واژه در آیه شریفه است: 1_ لام در «لنناس» که برای انتفاع است; 2_ «الناس» که بر عموم مردم دلالت دارد; 3_ آمدن واژه «کل» با «مَثَل» که بر تنوع مثل ها اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 28 - 3

3- آموزه های قرآن ، گویا ، رسا و قابل فهم برای همه انسان ها است .

قرءاناً عربیاً

«عربی» به معنای سخن فصیح و روشن است. بنابراین لازمه عربی بودن قرآن، گویایی و رسا و قابل فهم بودن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 2 - 2

2- قرآن ، کتابی قابل فهم و مفاهیم آن قابل دستیابی برای بشر

و الکتب المبین

از توصیف قرآن به «مبین» (روشن)، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 2 - 5

5_ آسانی فهم و معارف قرآن برای انسان

و الکتب المبین

وصف «مبین» برای قرآن، نشانگر آن است که درک ظاهر معارف قرآن، چندان دشوار نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 58 - 2

2- قرآن ، کتابی آسان و در دسترس فهم و درک بشر

فائِما یسِّرْه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 59 - 1

ص: 18

1_ تهدید منکران پیام های روشن و قابل درک قرآن ، به فرجامی سخت از سوی خداوند

فَأِنَّمَا يَسْتَرْهَبُونَ .. فارتقب إنيهم مرتقبون

عبارت «إنيهم مرتقبون»، کنایه از این است که کافران به بیان های روشن وحی ایمان نمی آورند تا سرانجام وعیدهای ما تحقق یابد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 2 - 5

5- معارف والای قرآن ، نمود قدرت خداوند و نزول آن در سطح فهم و درک بشر ، نشانگر حکمت او است . *

تنزیل الکتب من الله العزيز الحكيم

«تنزیل» می تواند اشاره به تنزل یافتن معارف بلند وحی، در مرتبه فهم بشر باشد و نه تنزل فیزیکی و مکانی. از ارتباط «تنزیل الکتب» با «العزيز الحكيم» ممکن است استفاده شود که اصل محتوای کتاب، دلیل عزت خداوند و تنزل آن دلیل حکمت او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 29 - 5

5- کلمات و مفاهیم قرآن ، قابل فهم برای جنیان

يستمعون القرآن فلما حضروه قالوا أنصتوا

کلمات «يستمعون»، «أنصتوا» و «ولوا .. منذرين» نشانگر فهم و درک جنیان نسبت به مفاهیم قرآن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 24 - 5

5- مفاهیم عالی قرآن ، قابل درک و تدبیر برای انسان

أفلا يتدبرون القرآن

تعبیر «أفلا يتدبرون»، همگان را به تدبیر در قرآن برمی انگیزاند. این انگیزش از سوی خداوند، مبتنی بر این است که حقایق قرآن برای بشر، قابل درک و استفاده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - قرآن، کتابی آسان و قابل فهم برای همگان

و لقد یسرنا القرآن

4 - آسان سازی مفاهیم عالی قرآن در سطح فهم همگان، جلوه ای از عظمت و قدرت خداوند *

و لقد یسرنا القرآن

جمع آمدن ضمیر متکلم «یسرنا»، در صورتی که برای تفخیم باشد، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - قرآن ، کتابی آسان و قابل فهم برای همگان

و لقد یسرنا القرآن

4 - آسان سازی مفاهیم عالی قرآن در سطح فهم همگان ، جلوه ای از عظمت قدرت خداوند *

و لقد یسرنا القرآن

جمع آمدن ضمیر متکلم در «یسرنا» در صورتی که برای تفخیم باشد؛ می تواند بیانگر مطلب بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 32 - 4، 1

1 - قرآن ، کتابی آسان و قابل فهم برای همگان

و لقد یسرنا القرآن

4 - آسان سازی مفاهیم عالی قرآن در سطح فهم همگان ، جلوه ای از عظمت و قدرت خداوند

و لقد یسرنا القرآن

جمع آمدن ضمیر متکلم در «یسرنا» _ در صورتی که برای تفخیم باشد _ می تواند مطلب بالا را افاده کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 40 - 4، 1

1 - قرآن ، کتابی آسان و قابل فهم برای همگان

و لقد یسرنا القرآن

4 - آسان سازی مفاهیم قرآنی ، در سطح فهم همگان ، جلوه ای از عظمت قدرت خداوند

و لقد یسرنا القرآن للذکر

جمع آمدن ضمیر متکلم «یسرنا» _ در صورتی که برای تفخیم باشد _ می تواند مطلب یاد شده را افاده کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 27 - 4

4- قرآن ، قابل درک و بهره بردن برای تمام مردم

إن هو إلا ذكر للعالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 21 - 12

12 - مفاد آیات قرآن ، قابل فهم حتی برای غیر مؤمنان

و إذا قرء عليهم القرآن لا يسجدون

توییح در موردی صحیح است که مخاطب در برابر آنچه درک کرده است، خضوع نکند.

ص: 20

36- سهولت فهم کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 25 - 9

9- کتاب های آسمانی و تعالیم الهی ، دارای حقایقی روشن و قابل فهم برای انسان ها

جاءتہم رسلہم . . . بالکتب المنیر

از توصیف کتاب به «منیر» (روشن و روشنگر)، برداشت یاد شده به دست می آید.

37- سهولت فهم نظارت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 14 - 3

3- نظارت خداوند بر انسان ها ، حقیقتی آشکار و قابل فهم برای همگان حتی مشرکان

الم یعلم بأنّ اللّٰہ یری

استفهام در «الم یعلم»، بیانگر وجود علم و ظهور حقیقت است. از شأن نزول آیه شریفه، دانسته می شود که روی سخن با ابوجهل است که با وجود شرک به خداوند، از نظارت او بر کردار ناروایش غافل نبود.

38- سهولت فهم وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 2 - 8

8- مفاهیم عالی وحی ، تنزل یافته از سوی خداوند ، در سطح فهم بشر *

و ءامنوا بما نزل علی محمد

بدان احتمال که واژه «نزل» اشاره به تنزل و پایین آمدن سطح مفاهیم در حد درک بشر داشته باشد؛ از آیه شریفه استفاده می شود که این تنزل از سوی خداوند صورت گرفته است؛ نه این که مفاهیم کلی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) وحی شده و آن حضرت خود آنها را در سطح فهم مردم بیان کرده باشد.

39- شرائط فهم قرآن

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

8 - یوسف - 12 - 2 - 7

7_ دانستن زبان عرب ، شرط درک و فهم معارف و حقایق قرآن

إنا أنزلناه قرءاً عربياً لعلكم تعقلون

ص: 21

40- صبر در فهم آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 15

15 - بهره‌وری از آیات الهی برای کسانی میسر است که در سختی فهم آنها، صبر پیشه کنند.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ

این که در این آیه، آیات متعدد ماجرای اهل سبأ، برای صبرپیشگان و شکرگزاران دانسته شده است؛ می‌تواند بیانگر این نکته باشد که قبول آیت بودن آنها، نیاز به فهم و معرفتی درخور دارد. به تناسب ذکر صفت صبر، استفاده می‌شود که فهم و قبول آیات خداوندی، احتیاج به صبر دارد.

41- ضعف فهم مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 1

1 - برخی مشرکان، علی‌رغم گوش فرادادن به کلام پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله)، از فهم آن عاجزند.

و منهم من يستمع اليك و جعلنا على قلوبهم أكنه أن يفقهوه و في آذانهم وقرا

مرجع ضمیر «منهم»، به قرینه آیات گذشته، مشرکان است.

42- ضعف فهم یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 88 - 2, 1

1 - دل و قلب یهودیان عصر بعثت، ناتوان از درک معارف اسلام بود.

و قالوا قلوبنا غلف بل لعنهم الله بکفرهم فقلیلا

«غلف» جمع اغلف است و «اغلف» به چیزی گفته می‌شود که دارای پوشش باشد. بنابراین «قلوبنا غلف»؛ یعنی، قلبهای ما دارای پوشش و حجاب است. منظور یهودیان را به دو گونه می‌توان تفسیر کرد: 1_ قلب ما حجاب دارد و لذا توان درک معارف اسلام را ندارد پس ای پیامبر! چه انتظار داری که پیامهای تو را پذیرا باشیم پیش از آنکه آنها را دریابیم. 2_ قلب ما حجاب دارد و به گونه ای نیست که هر سخنی را بپذیرد؛ بلکه فقط آنچه که حقیقت دارد در می‌یابد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

2- یهودیان عصر بعثت ، بر ناتوانی خویش از درک معارف اسلام معترف بودند .

وقالوا قلوبنا غلف

کلمه «قالوا» دلالت بر اعتراف دارد.

ص: 22

43- عجز از فهم اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 88 - 1,2

1 - دل و قلب یهودیان عصر بعثت ، ناتوان از درک معارف اسلام بود .

وقالوا قلوبنا غلف بل لعنهم الله بکفرهم فقلیلا

«غلف» جمع اغلف است و «اغلف» به چیزی گفته می شود که دارای پوشش باشد. بنابراین «قلوبنا غلف»؛ یعنی، قلبهای ما دارای پوشش و حجاب است. منظور یهودیان را به دو گونه می توان تفسیر کرد: 1_ قلب ما حجاب دارد و لذا توان درک معارف اسلام را ندارد پس ای پیامبر! چه انتظار داری که پیامهای تو را پذیرا باشیم پیش از آنکه آنها را دریابیم. 2_ قلب ما حجاب دارد و به گونه ای نیست که هر سخنی را بپذیرد؛ بلکه فقط آنچه که حقیقت دارد در می یابد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

2 - یهودیان عصر بعثت ، بر ناتوانی خویش از درک معارف اسلام معترف بودند .

وقالوا قلوبنا غلف

کلمه «قالوا» دلالت بر اعتراف دارد.

44- عجز از فهم تسبیح موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 44 - 12,13

12- آدمیان ، از درک عمیق و فهم کامل تسبیح همه موجودات هستی برای خداوند ، ناتوانند .

ولکن لاتفقهون تسبیحهم

بنابر اینکه مخاطب آیه، همان گونه که از ظاهر آن برمی آید، انسانها باشد، برداشت فوق به دست می آید.

13- مشرکان تسبیح و ثناگویی موجودات برای خداوند را درک نمی کنند .

ولکن لاتفقهون تسبیحهم

بنابر اینکه این آیه، ادامه قول پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد که خداوند خطاب به آن حضرت فرمود: «به مشرکان بگو. ...»، برداشت فوق استفاده می شود.

45- عجز از فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 63 - 2

2 - دل های گرفتار غفلت ، ناتوان از درک و پذیرش پیام پیام آوران الهی

ص: 23

بل قلوبهم فی غمره من هـ_ذا

46- عجز از فهم قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 14 - 8

8 - انکار قیامت ، برخاسته از قلب سیاه و درک ناتوان است .

الذین یکذبون بیوم الدین . . . کلاً بل ران علی قلوبهم

47- عوامل سهولت فهم قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 58 - 1,3

1- تسهیل معارف والای قرآن از سوی خداوند برای خلق ، در پرتو ویژگی های خاص زبان عربی

فإنما یسرّنه بلسانک

مراد از «لسانک»، می تواند زبان عربی باشد که زبان پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است.

3- نقش مهم توضیحات و تفسیر های پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در فهم آسان حقایق عالی قرآن

فإنما یسرّنه بلسانک

برداشت بالا بنابراین نکته است که «لسانک»، کنایه از تفسیرها و توضیحاتی باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره آیات قرآن، برای فهماندن آنها به مردم ارائه داده است.

48- عوامل فهم ارزش ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 95 - 12

12- بالا بردن سطح آگاهی ها و دانش ها ، وسیله فهم بهتر ارزش های برتر الهی و سود و زیان حقیقی

ولا تشرّوا بعهد الله ثمناً قليلاً إنما عند الله هو خیر لكم إن كنتم تعلمون

49- عوامل فهم قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 11 - 7

ص: 24

7_ علم و دانش ، زمینه و ابزار فهم معارف قرآن

و تفصل الآيت لقوم يعلمون

50- عوامل محرومیت از فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 8 - 3

3- لجاجت و حق ناپذیری ، موجب محرومیت از فهم صحیح حقایق الهی

فهم لایؤمنون . إنا جعلنا فی أعن_ قهم أعل_ لآ... فهم مقمحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 9 - 3

3- لجاجت ، حق ناپذیری و دوری از ایمان ، موجب محرومیت از شناخت درست حقایق الهی و از دست دادن بصیرت و بینایی

فهم لایؤمنون... فأغشین_ هم فهم لایبصرون

51- عوامل محرومیت از فهم قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 45 - 8

8- افتادن حجاب نامرئی بر دیدگان کافران و محروم شدن آنان از شنیدن و درک وحی ، معلول تصمیم آنها مبنی بر عدم ایمان به آخرت است .

بین الذین لایؤمنون بالأخره حجابًا مستورًا

تعبیر «الذین لایؤمنون بالأخره» - به صورت جمله وصفیه - و فعل مضارع به جای «الکافرین» می تواند به این معنا باشد که جعل حجاب از سوی خدا، به خاطر این خصلت و گزینش از سوی کافران بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 3

3- محرومیت از درک صحیح حقایق قرآن ، پیامد حق ناپذیری و کفرپیشگی کافران

الذین لایؤمنون بالأخره . . . و جعلنا علی قلوبهم أکنه أن یفقهوه و فی ءاذانهم وقراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 57 - 12

12- محروم شدن از درک پیام های قرآن ، کیفر بی اعتنایی به آیات خدا و فرورفتن در غفلت از گناهان است .

ص: 25

ذَكَرَ بَأْسَ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا... إِيَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 4 - 8

8 - اعراض از قرآن، عامل محرومیت از فهم آیات و معارف آن

فأعرض أكثرهم فهم لا يسمعون

برداشت بالا- بر این اساس است که «لا یسمعون» به معنای «لا یفهمون» باشد؛ چنانکه «مفردات» در مفهوم «سمع» این معنا را آورده است.

52- عوامل مؤثر در فهم انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 14 - 7

7 - شناخت ها و کردار انسان، سرمایه و دستاورد او و مؤثر در گرایش ها و ضعف و قوت فهم او است .

ما كانوا یکسبون

تعبیر «یکسبون» _ که ناظر به تکذیب اعتدا و گناه کافران است _ بیانگر این است که اندیشه ها و کردار، سرمایه ای است که آن را به دست آورده اند؛ گرچه برای آنان چیزی جز زیان دربر ندارد.

53- عوامل مؤثر در فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 33 - 7

7 - ویژگی ها و خصایل اخلاقی (چون صبر و شکر)، مؤثر در فهم معارف توحیدی

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ

با توجه به این که صبر و شکر از فضایل اخلاقی می باشد، از تعلیق فهم آیات الهی بر صبر و شکر استفاده می شود که ویژگی های اخلاقی، دارای نقشی مهم و اساسی برای درک معارف است.

54- عوامل مؤثر در فهم قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 4

4- عزم و اراده آدمی ، در درک و عدم درک حقایق قرآنی و پذیرش آنها نقشی تعیین کننده دارد .

ص: 26

الذین لایؤمنون بالأخره . . . و جعلنا علی قلوبهم أکنه أن یفقهوه

ذکر جمله «الذین لایؤمنون» (آنان که ایمان نمی آورند) برای معرفی اندیشه های کافران به جای «الکافرین» می تواند حاکی از نقش تصمیم و قصد آنان باشد.

55- فهم آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 46 - 2

2- آیات الهی (قرآن) ، روشن و قابل شناخت برای انسان است .

لقد أنزلنا آیات مبینات

برداشت یاد شده، از توصیف آیات الهی به «مبینات» (روشنگر) به دست می آید؛ زیرا چیزی که صفت روشنگری داشته باشد، بی گمان خود روشن و قابل درک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 22 - 5

5- آیه بودن آفرینش آسمان ها و زمین و تفاوت زبان ها و رنگ های مردم ، برای دانشمندان قابل درک است .

و من آیات ه خلق السموت و الأرض و اختلف ألستکم و ألونکم إن فی ذلک لآیات للعالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 23 - 11، 12

11 - آیه بودن خواب در شب و تلاش در روز برای کسب روزی ، برای دارندگان گوش شنوا ، قابل درک است .

إن فی ذلک لآیات لقوم یسمعون

12 - گوش شنوا ، وسیله ای برای شناخت آیات الهی است .

إن فی ذلک لآیات لقوم یسمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

22 - آیات خدا و معارف دینی ، به وسیله عقل ، قابل درک و فهم است .

نَفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

56- فهم اخروی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 27

6 - مردم در صحنه قیامت نیز، دارای درک و فهم های متفاوت خواهند بود .

إذ يقول أمثلهم طريقة إن لبثتم

حضور کسانی که صحیح تر می اندیشند و قضاوت واقعی تری نسبت به دیگران، دارند؛ گواه تفاوتی است که از این نظر در بین انسان ها در قیامت وجود دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 5 - 3

3 - حاضران صحنه قیامت ، دارای قدرت درک و شناخت

علمت نفس

57- فهم اندازهای قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 5 - 2

2 - پیام های اندازگر قرآن ، پیام هایی معقول و شناختنی است ؛ نه دور از حیطه درک بشر .

حکمه ب_لغه

در معنای «حکمت»، اتقان فهم و مطابقت با عقل نهفته است و وصف «بالغه» این معنا را تأکید می کند.

58- فهم اوامر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 11

11 - فهمیدن فرمان های خدا و موسی (ع) و به کار بستن آن فرمان ها ، از پیمان های خدا با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا ميثقكم . . . واسمعوا

چون جمله «سمعنا و عصینا» (گوش سپردیم و سرپیچی کردیم) در جواب «اسمعوا» (گوش بسپارید) قرار گرفته است، معلوم می شود مراد از گوش سپاری (اسمعوا) فهمیدن و اطاعت کردن است. متعلق «اسمعوا» به قرینه مقام، فرمانهای خدا و دستورات موسی (ع) می

باشد.

59- فهم اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 28

21_ قوم شعيب ، مردمی برخوردار از نعمتِ فهم و درایت

إني أرى - كم بخير

جمله «إني أراكم بخير» را می توان تعلیل برای «اعبدوا الله . . .» نیز دانست. بر این مبنا، مراد از «خیر» عقل و درایت است؛ زیرا تعلیل گرایش به یکتاپرستی با داشتن عقل و درایت، سازگار است. در نتیجه حاصل معنای «اعبدوا الله ... إني أراكم بخير» چنین می شود: شما برخوردار از عقل و خرد هستید، پس به یکتاپرستی روی آورید. از شما به دور است که مشرک باشید.

60- فهم بهتر درباره خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 22 - 8

8 - رشد علوم و آگاهی های بشری ، زمینه ساز به دست آوردن فهم بهتر درباره خداوند است .

إنّ في ذلك لآياتٍ لِّلْعالمين

61- فهم پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 79 - 7

7 - هیچ کس - جز افراد پاک - حقایق قرآن را به خوبی درک نخواهند کرد .

لايمسّه إلاّ المطهرون

62- فهم تسبیح موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 44 - 19

19- انسان ، موظف به تلاش برای فهم حقایق هستی چون تسبیح و حمد موجودات برای خدا

لا تفتقهن تسبیحهم إنه كان حليماً غفوراً

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که «إنه كان حليماً غفوراً» تهدید مشرکان به خاطر نیندیشیدن درباره تسبیح موجودات باشد. بنابراین،

عبارت، اشعار دارد بر اینکه تلاش برای فهم حقایق عالم لازم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 41 - 2

ص: 29

2 - تسبیح خداوند به وسیله موجودات با شعور آسمان ها و زمین ، قابل درک و فهم برای انسان است .

ألم تر أن الله يسبح له من في السموات والأرض

برداشت یاد شده، از استفهام در «ألم تر» که از نوع تقریری است _ استفاده می شود؛ زیرا استفهام تقریری در جایی به کار می رود که مورد آن، برای مخاطب روشن و شناخته است.

63- فهم تعالیم انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 155 - 14

14 _ ناتوانی و توانمندی دل ها ، برای درک تعالیم انبیا ، در اختیار خداست .

بل طبع الله علیها بکفرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 4 - 4

4- تبیین دقیق معارف الهی برای مردم از وظایف و مسؤولیت های انبیاست .

و ما أرسلنا من رسول إلا بلسان قومه لیبین لهم

64- فهم تعالیم قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 3 - 3

3 _ انسانها قادر به فراگیری قرآن و شایسته برای فهم معارف آن هستند.

اتبعوا ما أنزل إليکم من ربکم

با توجه به اینکه پیروی از قرآن بدون فهم محتوای آن امکان پذیر نیست و تصریح شده که قرآن به سوی انسانها آمده است، معلوم می شود که آنان قادر به درک مفاهیم قرآن هستند.

65- فهم تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ احكام تورات در دسترس يهود عصر پيامبر (صلى الله عليه و آله) و قابل فهم براى آنان

و عندهم التوريه فيها حكم الله

ص: 30

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 3

3- خداوند، فهم کامل و همه جانبه کتاب آسمانی (تورات) و عمل قاطعانه بر طبق آن را، به یحیی (ع) فرمان داد.

ی-یحیی خذ الکتب بقوه

«ال» در «الکتاب» عهد است و ممکن است مراد همان تورات باشد؛ زیرا کتاب دیگری که بر یحیی (ع) نازل شده باشد شناخته شده نیست. فرمان «خذ» کنایه از فهم و تدبر کامل است و «بقوه» که حال برای فاعل «خذ» می باشد، به معنای نیرومندی هم در مقام علم و فراگیری و هم در مقام عمل است.

66- فهم جامعه کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 9

9_ جوامع کفرپیشه، جوامعی به دور از درک حقایق دین و معارف الهی

بأنهم قوم لایفقهون

با توجه به اینکه ایمان و کفر تعیین کننده توانایی و ناتوانی دانسته شده، معلوم می شود مفعول حذف شده از «لایفقهون» همان حقایق و معارف است که اهل ایمان بدان باور دارند.

67- فهم حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 30

30_ تنها حق پذیران قادر به درک سعادت آفرینی پیام های الهی هستند.

ذلکم خیر لکم إن کنتم مؤمنین

چنانچه مشارالیه «ذلکم» تمام مسائلی باشد که در آیه مطرح شده، و از جمله اعتقاد به یگانگی خدا و لزوم پرستش او، باید گفت مراد از ایمان در «ان کنتم مؤمنین» داشتن روحیه حق پذیری و اهل باور بودن است، نه ایمان به یگانگی خدا. و چون خیر بودن یکتاپرستی و عدالت پیشگی منوط به حق پذیری نیست، یعنی چه انسانها حق پذیر باشند و چه نباشند مسائل مطرح شده دارای خیر است، معلوم می شود شرط «ان کنتم ...» ناظر به درک خیر بودن است. یعنی اگر حق پذیر باشید می فهمید که پیامهای مطرح شده به خیر و صلاح

شماست.

ص: 31

68- فهم حمد موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 44 - 19

19- انسان ، موظف به تلاش برای فهم حقایق هستی چون تسبیح و حمد موجودات برای خدا

لا تفتقهن تسبیحهم إنه کان حلیمًا غفورًا

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که «إنه کان حلیمًا غفورًا» تهدید مشرکان به خاطر نیندیشیدن درباره تسبیح موجودات باشد. بنابراین، عبارت، اشعار دارد بر اینکه تلاش برای فهم حقایق عالم لازم است.

69- فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 15

15 - تنها اهل یقین (کسانی که از عنادورزی و لجاجت پیراسته اند) ، از آیات الهی بهره مند شده و در پرتو آن ، حقایق و معارف دینی را در می یابند .

قد بیئا الأیت لقوم یوقنون

چون آیات و نشانه های صداقت پیامبر به همگان ارائه شده است، لام در «لقوم» لام انتفاع می باشد و جمله فوق چنین معنا می شود: ما آیات و نشانه ها را برای همگان بیان داشته ایم، ولی اهل یقین از آنها بهره می برند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 22

22 - آیات خدا و معارف دینی ، به وسیله عقل ، قابل درک و فهم است .

نفضّل الأیّت لقوم یعقلون

70- فهم سخنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 36 - 2، 1

1_ تنها کسانی به دعوت خدا و رسول او پاسخ می دهند که به سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) گوش فرادهند و آن را دریابند.

إنما يستجيب الذين يسمعون

2_ لزوم گوش فرادادن به سخن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و درک آن، برای هدایت یافتن

إنما يستجيب الذين يسمعون

ص: 32

71- فهم صابران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 80 - 12

12 - تنها صبر پیشگان ، زمینه دار فهم و دریافت سخنان اهل معرفت اند .

وقال الذين أوتوا العلم .. و لا يلقىها إلا الصابرون

ضمیر «یلقاها» به سخنان فرزندگان بازمی گردد؛ یعنی، «و لا یلقى هـ_ذه المقاله إلا الصابرون».

72- فهم عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 54 - 7

7 - تنها بهره مندان از خرد ، توان درک آیات ربوبیت الهی و بهره بردن از آن را دارند .

إنّ فی ذلک لأیّت لأولی النهی

به خاطر این که عقل از پلیدی ها نهی می کند، آن را «نهی» می گویند و جمع آن «نهی» است. لام در «لأولی النهی» برای اختصاص است و مراد این است که هر چند آیات و نشانه ها برای همه انسان ها است؛ ولی تنها خردمندان می توانند آن را درک کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 5 - 3

3 - عظمت سپیده دم ، شب های ده گانه ، جفت ، تاق و گذشت شب ، قابل درک برای بهره مندان از اندکی عقل

هل فی ذلک قسم لذی حجر

تقلیل، از نکره بودن «حجر» استفاده شده است.

73- فهم قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 14

14 - از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند که می فرماید: «الذین ءاتینهم الکتب یتلونہ حق تلاوتہ» روایت شده که فرمود: « یرتلون آیاتہ و یتفقہون بہ و یعملون باحکامہ و یرجون وعدہ و یخافون وعیدہ و یعتبرون بقصصہ و یأتمرون بأوامرہ و ینتہون بنواہیہ . . . » ;
آنان قرآن را با ترتیل می خوانند و تلاش می کنند تا آیات آن را بفهمند و به احکام آن عمل می کنند و امیدوار به وعدہ ها و از وعید آن ترسان می باشند، و از قصه های آن پند و عبرت می گیرند و به اوامر آن تن می دهند و از نواہی آن دوری می گزینند . . . ».

ص: 33

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 219 - 25

25_ آیات قرآن (آیات الاحکام) قابل فهم و بهره برداری مردم

یسئلونک .. کذلک یبین الله لکم الایات لعلکم تتفکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 221 - 27

27_ آیات قرآن ، قابل فهم و بهره برداری برای همه مردم

و یبین آیاته للناس لعلهم یتذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 7 - 34، 20، 17

17_ اعتدال و سلامت قلب و اندیشه ، زمینه فهم صحیح قرآن

فأما الذین فی قلوبهم زیغ .. و ابتغاء تأویلہ

انحراف قلب، منتهی به تأویل نادرست قرآن می شود؛ بنابراین سلامت قلب، فهم صحیح آیات قرآن را در پی دارد.

20_ فهم و برداشت صحیح از قرآن ، بدون شناخت محکم و متشابه آن ، امری ناممکن است .

هنّ ام الکتاب .. فأما الذین فی قلوبهم زیغ

فهم متشابه در گرو ارجاعش به محکم است ؛ چون محکم، «ام» و مرجع است. بنابراین اول باید آیات محکم از متشابه تشخیص داده شود، تا بتوان قرآن را فهمید.

34_ جز خردمندان ، کسی قدرت درک ویژگی های آیات محکم و متشابه را ندارد .

و ما یدّکر الا اولوا الالباب

ظاهراً مراد از متعلّق «ما یدّکر»، مطالب عنوان شده در همین آیه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 138 - 4

4_ قرآن ، قابل فهم برای همه مردم در هر عصر و دوره ای

هذا بيان للناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 82 - 3

3_ قرآن ، کتابی قابل فهم برای همه

افلا يتدبرون القرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 34

4 - نساء - 4 - 174 - 9

9_ تمامی مردمان ، توانمند بر درک مفاهیم قرآن

يَأْيُهَا النَّاسُ . . . وَانزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 65 - 12

12_ دریافت و فهم مقاصد قرآن، هدف از بیان آیات به شکلهای متنوع و گوناگون است.

انظر كيف نصرَف الأيت لعلمهم يفقهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 52 - 4

4_ قرآن ، کتابی قابل درک برای مردم و همگان توانا بر بهره گیری از هدایت های آن

و لقد جنتهم بكتب فصلنه على علم هدى و رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 2 - 8

8_ قرآن ، کتابی برای خواندن و فهمیدن

إنا أنزلناه قرءاً عربياً لعلكم تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهيم - 14 - 52 - 2

2- قرآن ، کتاب جهانی و قابل فهم برای همه مردم

هـ ذابلغ للناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 44 - 10

10- قرآن ، حاوی تعالیم و حقایقی است که کلید فهم آنها در دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 54 - 5

5- قرآن ، کتاب مردم و قابل فهم و استفاده برای همگان است .

و لَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ

«ل» در «لنّاس» برای انتفاع است؛ یعنی: «ما، مثال های فراوانی را در قرآن برای منفعت مردم بیان کردیم.» .

ص: 35

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 68 - 5

5 - قرآن ، کتابی است روشن و قابل فهم .

أفلم يدبروا القول

با توجه به توصیه خداوند به تدبر در قرآن، این برداشت به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 29 - 5

5 - قرآن ، قابل فهم و شناخت است .

کتب . . . لیدبروا ایته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 44 - 15، 11

11 - عجز کافران ، از درک معارف و مفاهیم بلند قرآن

و الذین لایؤمنون فی آذانهم وقر و هو علیهم عمی

جمله «فی آذانهم وقر» (در گوش های کافران سنگینی است) و نیز جمله «هو علیهم عمی» (کوری کافران نسبت به قرآن است) کنایه از ناتوانی کافران نسبت به درک مفاهیم قرآن می باشد.

15 - پیام روشن قرآن ، دور از شنود و فهم کافران لجوج

أولئك ینادون من مکان بعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 8 - 3

3 - عن أبی ابراهیم (ع) . . . قال : . . . إنّ هذه لغه فی قریش إذا أراد الرجل منهم أن یقول قد سمعت یقول قد تدلّیت و إنّما التدلّی الفهم ؛

از امام کاظم (ع) روایت شده . . . که فرمود: . . . تدلّی واژه ای است در قریش هرگاه مردی از آنان خواست بگوید: شنیدم، می گوید

«تدلّیت» و تدلّی به معنای فهمیدن است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 17 - 5

5 - حقیقت ملکوتی قرآن ، دور از درک و اندیشه توده ها *

و لقد یسرنا القرآن للذکر

مفهوم «لقد یسرنا..» این است که حقایق قرآنی در مرحله نخست و قبل از آسان شدن آن، سنگین بوده است؛ به گونه ای که چه بسا بیشتر انسان ها از درک آن ناتوان بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 36

18 - قمر - 54 - 40 - 5

5 - حقیقت ملکوتی قرآن، دور از درک و اندیشه توده ها *

و لقد یسرنا القرآن

مفهوم «و لقد یسرنا» این است که حقایق قرآنی، در مرحله اول و قبل از آسان شدن، سنگین بوده است؛ به گونه ای که چه بسا بیشتر انسان ها از درک آن ناتوان بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 2 - 5

5 - معارف و آموزه های قرآن، قابل شناخت و درک برای بشر

علم القرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 79 - 7

7 - هیچ کس - جز افراد پاک - حقایق قرآن را به خوبی درک نخواهند کرد .

لا یمسه إلا المطهرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 21 - 10

10 - قرآن، کتابی قابل فهم برای اهل فکر و اندیشه

لو أنزلنا هـذا القرآن .. لعلهم یتفکرون

در دسترس بودن قرآن - که از اسم اشاره قریب (هـ ذَا) فهمیده می شود - و نیز ترغیب به اندیشیدن و تفکر در آن، بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 1 - 5

لحن آیه، گویای سرزنش کسانی است که از محتوای کتاب آسمانی خویش اطلاعی ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 184 - 11

11 - قابل فهم بودن کتب آسمانی و حجیت ظواهر آن

جاءو بالبینات و الزبر و الکتب المنیر

اگر کتب آسمانی قابل فهم نباشد، نه روشن خواهد بود و نه روشنگر، و آنگاه که قابل فهم باشد، ظاهر آن برای مکلفین حجت است.

75- فهم گواهی تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 7

7- برخورداران از بصیرت الهی، دلالت تورات بر حقانیت قرآن را، به خوبی درمی یابند.

أفمن كان علی بیته من ربه... و من قبله کتب موسی

76- فهم لقمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 12 - 18

18 - « عن هشام بن الحكم قال : قال لی أبو الحسن موسی بن جعفر (ع) : . . . یا هشام ! إنَّ الله يقول فی کتابه . . . » و لقد آتینا لقمان

الحکمه « قال : الفهم و العقل . . . » ;

هشام بن حکم گوید: امام کاظم (ع) به من گفت: .. ای هشام! خداوند که در کتاب اش می گوید: ... « و لقد آتینا لقمان الحکمه » می

گوید: فهم و عقل به [او دادیم]...».

77- فهم مثالهای قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 26 - 7

7- اهل ایمان حقانیت مثل های قرآن و آسمانی بودن آنها را در می یابند و به خوبی می فهمند .

فأما الذين ءامنوا فيعلمون أنه الحق من ربهم

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 38

1- خداوند، فراخوان مردم به مطالعه و تیزبینی در چگونگی مثالهایش برای دریافت حقایق

ألم تر كيف ضرب الله مثلاً

78- فهم محمد (صلى الله عليه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 44 - 8

8- پیامبر (صلى الله عليه و آله)، دارای فهمی فراتر از فهم سایر انسانها

و أنزلنا إليك الذكر لتبين للناس

79- فهم معارف آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 29 - 8

8 - پیامبر (صلى الله عليه و آله)، پیش گام فهم معارف عمیق عالم است .

ألم تر أن الله يولج الليل في النهار

خطاب «ألم تر» اگر چه به پیامبر (صلى الله عليه و آله) است، اما به قرینه «بما تعملون» حکم اختصاص به او ندارد. مخاطب قرار دادن آن حضرت، می تواند به خاطر نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 31 - 2

2 - پیامبر (صلى الله عليه و آله)، پیش گام فهم معارف عمیق عالم است .

ألم تر أن الفلك تجري

خطاب «ألم تر» اگر چه به پیامبر (صلى الله عليه و آله) است، اما به قرینه «ليريكم» حکم اختصاص به آن حضرت ندارد. مخاطب قرار دادن او، می تواند به خاطر یادآوری نکته یاد شده باشد.

80- فهم ملکه سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 42 - 4

4 - درک سریع بلقیس نسبت به هدف سلیمان (ع) در احضار اعجازگونه تخت وی

ص: 39

قالت كآئه هو و أوتينا العلم من قبلها

بلقیس پس از شناخت اریکه خویش، بدون تأمل گفت: آنچه را که سلیمان(ع) با این کار می خواهد به ما بفهماند، ما خود از قبل فهمیده ایم.

81- فهم وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 15 - 4

4 - کافران به دروغ، مدعی قابل درک نبودن حقایق وحی *

أفسحِرْ هَذِهِ أُمَّاتُكُمْ لَتُبْصِرْنَ

عبارت «أم أنتم لاتبصرون» در حقیقت تکرار همان سخن کافران است که در دنیا نسبت به حقایق دین می گفتند و مدعی بودند که ما در سخنان وحی حقیقتی نمی یابیم.

82- فهم یحیی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 15

15- « عن النبي (صلى الله عليه وآله) في قوله « و آتيناہ الحکم صبياً » قال : أعطى الفهم و العباده و هو ابن سبع سنين ؛

1 . الدر المنثور، ج 5، ص 484.

83- قوه فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 100 - 9

9_ از دست دادن نیروی درک معارف و حقایق بیان شده از سوی سفیران الهی، پیامدی برای مهرشدن قلبهاست.

و نطبع علی قلوبهم فهم لایسمعون

برداشت فوق از «فاء» تفریع استفاده شده است.

84- کافران و فهم دین

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

1 - بقرہ - 2 - 171 - 4,6

ص: 40

4- ناتوانی کفرپیشگان از دیدن و شنیدن حقایق دینی و بازگویی آنها، ایشان را از درک معارف دین و حقایق قرآن، محروم کرده است.

صم بکم عمی فهم لایعقلون

مفعول «لایعقلون» معارف الهی و حقایق قرآن (ما أنزل الله) است.

6- کفرپیشگان بر اثر ترک پرسش و جستجو از حقایق و معارف دین، از درک آنها ناتوان و محرومند.

بکم... فهم لایعقلون

تفریع جمله «فهم لایعقلون» بر لال بودن کفرپیشگان می تواند اشاره به این باشد که: از ابزار شناخت حقیقت، جستجوی آن با پرسش و تحقیق است و کفرپیشگان از این ابزار محرومند؛ یعنی، در پی یافتن حقیقت نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 9

9- جوامع کفرپیشه، جوامعی به دور از درک حقایق دین و معارف الهی

بأنهم قوم لایفقهون

با توجه به اینکه ایمان و کفر تعیین کننده توانایی و ناتوانی دانسته شده، معلوم می شود مفعول حذف شده از «لایفقهون» همان حقایق و معارف است که اهل ایمان بدان باور دارند.

85- محدودده فهم انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 4 - 4

4- حقیقت ملکوتی قرآن، فراتر از حد درک و دریافت عادی بشر

وإنه فی أمّ الکتب لدینا لعلی

جمله «إنه فی أمّ الکتب لدینا لعلی» تأکیدی برای عبارت پیشین است؛ یعنی، قرآن دارای چنان مرتبه بلندی است که اگر ما آن را از «أم الکتب» به زبان عربی بر نمی گردانیم و برای زمینیان نازل نمی کردیم، دستیابی به معارف آن برای هیچ انسانی مقدور نبود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 17 - 5

5 - حقیقت ملکوتی قرآن، دور از درک و اندیشه توده ها *

و لقد یسرنا القرآن للذکر

مفهوم «لقد یسرنا..» این است که حقایق قرآنی در مرحله نخست و قبل از آسان شدن آن، سنگین بوده است؛ به گونه ای که چه بسا بیشتر انسان ها از درک آن ناتوان بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 41

5 - حقیقت ملکوتی قرآن، دور از درک و اندیشه توده ها *

و لقد یسرنا القرآن

مفهوم «و لقد یسرنا القرآن...» این است که حقایق قرآنی، در مرحله نخست و قبل از آسان شدن آن، سنگین بوده است؛ به گونه ای که چه بسا بیشتر انسان ها از درک آن ناتوان بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - حقیقت ملکوتی قرآن، دور از درک و اندیشه توده ها *

و لقد یسرنا القرآن

مفهوم «و لقد یسرنا القرآن...» این است که حقایق قرآنی، در مرحله نخست و قبل از آسان شدن، سنگین بوده است؛ به گونه ای که چه بسا بیشتر انسان ها در درک آن ناتوان می شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - حقیقت ملکوتی قرآن، دور از درک و اندیشه توده ها *

و لقد یسرنا القرآن

مفهوم «و لقد یسرنا القرآن...» این است که حقایق قرآنی، در مرحله اول و قبل از آسان شدن، سنگین بوده است؛ به گونه ای که چه بسا بیشتر انسان ها از درک آن ناتوان بوده اند.

86- محدوده فهم انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- حقیقت بهشت و دوزخ، فراتر از سطح درک بشر

فإنما یسرنا لعلهم یتذکرون

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین _ که در ترسیم دوزخ و بهشت بود _ استفاده می شود که آنچه در آن آیات آمده، شکل آسان شده و تنزل یافته مطلب است؛ نه ماهیت عالی آن.

87- محرومان از فهم آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 146 - 5,7,10

ص: 42

5_ خداوند دارندگان روحیه ناپاوری به آیات الهی را از درک آیات و معارف خویش محروم می سازد .

سأصرف عن آیتی الذین یتکبرون . . . و إن یروا کل ءایه لا یؤمنوا بها

جمله «إن یروا . . .» عطف بر «یتکبرون . . .» و صله دیگری برای «الذین» است. یعنی: «سأصرف عن آیتی الذین إن یروا . . .». بنابراین «إن یروا» اشاره به گروهی دیگر دارد که خداوند آنان را از درک آیات و معارف بازمی دارد.

7_ خداوند بی اعتنایان به راه رشد و هدایت را از درک معارف دین و آیات خویش محروم می سازد .

سأصرف عن آیتی الذین . . . و إن یروا سبیل الرشد لا یتخذوه سبیلا

جمله «و إن یروا سبیل الرشد» عطف بر «یتکبرون» و در حقیقت صله دیگری برای «الذین» است ; یعنی: «سأصرف عن آیتی الذین إن یروا سبیل الرشد . . .». بنابراین جمله «و إن یروا سبیل الرشد» اشاره به گروه سومی دارد که خداوند آنان را از درک معارف دین بازمی دارد.

10_ خداوند انسانهایی را که با برخورد به راه ضلالت آن را روش زندگانی خویش قرار می دهند ، از درک معارف و آیات خویش محروم می سازد .

سأصرف عن آیتی الذین . . . و إن یروا سبیل الغی یتخذوه سبیلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 179 - 11، 12، 8

8_ بسیاری از انسان ها و جنیان ، علی رغم برخورداری از چشمهایی بینا و گوشهایی شنوا ، خویشتن را از دیدن و شنیدن آیات الهی محروم می سازند .

و لهم أعین لایبصرون بها و لهم آذان لایسمعون بها

11_ جهنم فرجام انسان ها و جنیانی است که خود را از درک معارف و حقایق دین محروم ساخته اند .

و لقد ذرأنا لجهنم . . . لهم قلوب لایفقهون بها

12_ تکذیب کنندگان آیات الهی ، در محروم بودن از درک معارف الهی مانند چارپایانند .

أولئک کالأنعم

همسانی گمراهان تکذیب کننده آیات با چهارپایان و به اصطلاح «وجه شبه»، به دلیل جمله «لایفقهون بها و . . .» (محرومیت از درک معارف الهی) است.

88- محرومان از فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 20 - 5

5 - منافقان ، سزاوار محروم شدن از توانایی شناخت معارف الهی هستند .

و لو شاء الله لذهب بسمعهم و أبصرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 171 - 6

ص: 43

6 - کفرپیشگان بر اثر ترک پرسش و جستجو از حقایق و معارف دین ، از درک آنها ناتوان و محرومند .

بکم ... فهم لایعقلون

تقریب جمله «فهم لایعقلون» بر لال بودن کفرپیشگان می تواند اشاره به این باشد که: از ابزار شناخت حقیقت، جستجوی آن با پرسش و تحقیق است و کفرپیشگان از این ابزار محرومند؛ یعنی، در پی یافتن حقیقت نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 146 - 10، 7

7_ خداوند بی اعتنایان به راه رشد و هدایت را از درک معارف دین و آیات خویش محروم می سازد .

سأصرف عن آیتی الذین ... و إن یروا سبیل الرشد لا یتخذوه سبیلا

جمله «و إن یروا سبیل الرشد» عطف بر «یتکبرون» و در حقیقت صله دیگری برای «الذین» است ؛ یعنی: «سأصرف عن آیتی الذین إن یروا سبیل الرشد ...» بنابراین جمله «و إن یروا سبیل الرشد» اشاره به گروه سومی دارد که خداوند آنان را از درک معارف دین بازمی دارد.

10_ خداوند انسانهایی را که با برخورد به راه ضلالت آن را روش زندگانی خویش قرار می دهند ، از درک معارف و آیات خویش محروم می سازد .

سأصرف عن آیتی الذین ... و إن یروا سبیل الغی یتخذوه سبیلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 17 - 19

19_ گروهی از انسان ها حتی اندکی از حقایق و معارف الهی را در نمی یابند و از آن بهره مند نمی شوند .

أنزل من السماء ماء فسال أودیه بقدرها .. کذلک یضرب الله الحق و البطل

نکره آوردن «أودیه» (دره هایی) نه «دره ها» می رساند که باران بر همه دره ها و رودها نمی بارد و آب در آن جاری نمی شود و این معنا در جانب ممثل گویای آن است که معارف الهی بر همه قلبها فرو نمی ریزد و تنها قلبهایی _ نه همه قلبها _ لیاقت دریافت آن را دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 8 - 2

2 - کافران و مشرکان لجوج و حق ناپذیر ، محروم از فهم صحیح حقایق الهی

إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَ قَهْمِ أَغْلٍ لَّا... فَهْمِ مَقْمَحُونَ

از تشبیه کفران لجوج و حق ناپذیر به انسان هایی که چون اسیران، غل و زنجیر بر گردن دارند و سرهایشان بالا مانده و از دیدن اطراف خویش محروم اند، برداشت یاد شده به دست می آید.

89- محرومان از فهم قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 44

7 - توبه - 9 - 127 - 10

10 - محرومیت منافقان از درک و فهم صحیح ، عامل اعراض آنان از قرآن

و إذا ما أنزلت سورة . . . ثم انصرفوا . . . بأنهم قوم لا يفقهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 45 - 5

5- کافران به آخرت ، از درک پیام های وحی محرومند .

و إذا قرأت القرآن جعلنا بينك وبين الذين لا يؤمنون بالآخرة حجابًا مستورًا

احتمال دارد مراد از جعل حجاب بین پیامبر(صلی الله علیه و آله) و کافران، این باشد که آنان در نتیجه ایمان نیاوردن به آخرت از درک و فهم آیات قرآن محروم شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 1

1- کسانی که از موضع حق ناپذیری ، به آخرت ایمان نمی آورند ، خداوند بر قلبهایشان پوششی قرار می دهد که قادر به فهم قرآن نباشند .

الذين لا يؤمنون بالآخرة . . . و جعلنا على قلوبهم أكنة أن يفقهوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 200 - 3

3- قلب مجرمان ، محروم از درک حقایق قرآن

كذلك سلكنه في قلوب المجرمين

90- محرومیت از فهم آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 146 - 11، 5

5 - خداوند دارندگان روحیه ناباوری به آیات الهی را از درک آیات و معارف خویش محروم می سازد .

سأصرف عن آيتي الذين يتكبرون .. و إن يروا كل آيه لا يؤمنوا بها

جمله «إن يروا ..» عطف بر «يتكبرون ...» و صله دیگری برای «الذين» است. یعنی: «سأصرف عن آيتي الذين إن يروا ...». بنابراین «إن يروا» اشاره به گروهی دیگر دارد که خداوند آنان را از درک آیات و معارف باز می دارد.

11 _ تکذیب آیات الهی و بی اعتنایی به آنها موجب محروم شدن از درک آیات و معارف الهی است .

سأصرف عن آيتي .. ذلك بأنهم كذبوا بآيتنا و كانوا عنها غفلين

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره باشد به «صرف» که از «سأصرف» استفاده می شود. یعنی به این دلیل متکبران را از درک آیات خویش محروم می کنیم که آنها را تکذیب کردند و به آن بی اعتنا بودند.

ص: 45

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 179 - 11، 8، 6

6_ بسیاری از انسان ها و جنیان ، علی رغم داشتن قلب و ابزار درک ، خویشان را از فهم حقایق و معارف الهی محروم می سازند .

لهم قلوب لا یفقهون بها

جمله «لهم قلوب» (آنها قلب دارند) می رساند که انسانها و جنیان گمراه ابزار درک دارند و جمله «لا یفقهون بها» توضیح می دهد که آنان از ابزار شناختی که در اختیار دارند بهره نمی گیرند.

8_ بسیاری از انسان ها و جنیان ، علی رغم برخورداری از چشمهایی بینا و گوشهایی شنوا ، خویشان را از دیدن و شنیدن آیات الهی محروم می سازند .

و لهم أعین لا یبصرون بها و لهم آذان لا یسمعون بها

11_ جهنم فرجام انسان ها و جنیانی است که خود را از درک معارف و حقایق دین محروم ساخته اند .

و لقد ذرأنا لجهنم .. لهم قلوب لا یفقهون بها

91- محرومیت از فهم تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 146 - 17

17_ خداوند به قوم موسی هشدار داد که متکبران و ناباروان ایشان را از درک تورات و معارف آن باز خواهد داشت .

و أمر قومک یاخذوا بأحسنها .. سأصرف عن آیتی الذین یتکبرون فی الأرض

مصدق مورد نظر برای آیه مورد بحث، با توجه به آیات پیشین، متکبران و متمردان قوم موسی هستند.

92- محرومیت از فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 4

4_ محرومیت مشرکان حق ناپذیر از فهم حقایق و معارف الهی نتیجه عملکرد خود آنهاست.

و جعلنا علی قلوبهم أکنه أن یفقهوه و فی آذانهم وقرا

توصیف مشرکان به «فی اذانهم وقرا و إن یروا .. یجادلونک ...» گویای نقش و تأثیر این عوامل در مهر خوردن به دل‌های آنان است. چنانکه موصول «یقول الذین کفروا» به جای ضمیر برای اشاره به همین جهت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 101 - 10

10_ خداوند قلب‌های کفرپیشگان و تکذیب‌کنندگان انبیا را از دریافت حقایق دین و معارف الهی محروم می‌سازد.

ص: 46

كذلك يطبع الله على قلوب الكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 146 - 17، 11

11 - تكذيب آيات الهى و بى اعتنايى به آنها موجب محروم شدن از درك آيات و معارف الهى است .

سأصرف عن آيتى . . . ذلك بأنهم كذبوا بآيتنا و كانوا عنها غفلين

برداشت فوق بر اين اساس است كه «ذلك» اشاره باشد به «صرف» كه از «سأصرف» استفاده مى شود. يعنى به اين دليل متكبران را از درك آيات خویش محروم مى كنيم كه آنها را تكذيب كردند و به آن بى اعتنا بودند.

17 - خداوند به قوم موسى هشدار داد كه متكبران و ناباروان ايشان را از درك تورات و معارف آن باز خواهد داشت .

و أمر قومك يأخذوا بأحسنها . . . سأصرف عن آيتى الذين يتكبرون فى الأرض

مصدق مورد نظر برای آيه مورد بحث، با توجه به آيات پيشين، متكبران و متمردان قوم موسى هستند.

93- ملاك فهم دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - ابراهيم - 14 - 4 - 9

9- هدايت و گمراهى مردم براساس مشيت خداوند است .

فيضلّ الله من يشاء و يهدى من يشاء

94- ممانعت از فهم كتب آسمانى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 160 - 5

5 - بازدارى مردم از درك معارف و حقايق كتاب هاى آسمانى و ايمان به آنها ، فسادانگيزى است .

إلا الذين تابوا و أصلحوا

95- منشأ فهم قيامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 3 - 3

3 - حقیقت قیامت و ژرفای عظمت آن ، تنها از راه وحی قابل شناخت و دستیابی است .

و ما أدریک ما الحاقه

ص: 47

آیات 13 تا 17 این سوره، در جهت بیان بخشی از حقایق مربوط به قیامت است. از مجموع آنها می توان استفاده کرد که حقایق عمیق قیامت، از طریق خود وحی برای انسان ها قابل شناخت است.

96- منشأ فهم یحیی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 8

8- اعطای قدرت درست اندیشی و شناخت حق از سوی خدا، به یحیی (ع) در کودکی او بود.

وَأَتَيْنَاهُ الْحِكْمَ صَبِيًّا

برای «حکم» معانی مختلفی ذکر شده است؛ یکی از آن معانی - که مبنای برداشت یاد شده است - «علم و فهم» می باشد (لسان العرب).

97- موانع فهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 88 - 6

6_ اعمال ناروای منافقان، عامل واژگونه شدن فهم و درک آنان

وَاللَّهُ أَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا

«ارکاس» به معنای برگرداندن و وارونه کردن است که به قرینه «اتریدون ..»، مراد از آن وارونه شدن درک آنان برای هدایت یافتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 14 - 9

9 - طغیان گری و گناه، سیاه کننده قلب و مسدودسازنده راه درک و اعتقاد است.

كُلٌّ مَعْتَدٌ أَتَيْمٌ .. بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

98- موانع فهم آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 146 - 1,2

1_ خداوند ، متکبران و خودبزرگ بینان را از درک آیات و معارف خویش بازمی دارد .

سأصرف عن آیتی الذین یتکبرون فی الأرض

ص: 48

کلمه «صرف» آنگاه که با «عن» متعدی شود، به معنای بازداشتن و مانع شدن است. و بازداشتن از آیات الهی یا به معنای مانع شدن از فهم آیات است و یا به معنای بازداری از ایمان به آیات و یا جلوگیری از ابطال و از میان بردن آنهاست. تنها معنای اول با همه فرازهای آیه متناسب است.

2_ تکبر و خودبزرگ بینی، زمینه از دست دادن توان درک آیات و معارف الهی است.

سأصرف عن آیتی الذین یتکبرون فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 7 - 5

5- روحیه استکباری و خودبزرگ بینی، مانع از درک و پذیرش آیات الهی است.

وَلِیْ مَسْتَكْبِرًا كَأَنْ لَّمْ یَسْمَعِهَا

99- موانع فهم اصحاب ایکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 185 - 3

3- دنیاطلبی و فسادانگیزی مردم ایکه، مانع درک آنان از مفاهیم بلند و آسمانی پیام شعیب (ع)

قالوا إثمًا أنت من المسخرین

بیان تقلب مردم «ایکه» در معاملات و روحیه فسادانگیزی آنان (پیش از ذکر موضع گیری آنها در مقابل شعیب(ع) می تواند نشانگر این باشد که آنچه سبب شد تا مردم ایکه مفاهیم مهم معرفتی آن حضرت را جنون آمیز، بیهوده و گراف به شمار آورده و او را فردی افسون شده بخوانند، این بود که آنان گرفتار دنیاطلبی و فسادانگیزی شده بودند.

100- موانع فهم تعالیم شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 185 - 3

3- دنیاطلبی و فسادانگیزی مردم ایکه، مانع درک آنان از مفاهیم بلند و آسمانی پیام شعیب (ع)

قالوا إثمًا أنت من المسخرین

بیان تقلب مردم «ایکه» در معاملات و روحیه فسادانگیزی آنان (پیش از ذکر موضع گیری آنها در مقابل شعیب(ع) می تواند نشانگر این باشد که آنچه سبب شد تا مردم ایکه مفاهیم مهم معرفتی آن حضرت را جنون آمیز، بیهوده و گزاف به شمار آورده و او را فردی افسون شده بخوانند، این بود که آنان گرفتار دنیاطلبی و فسادانگیزی شده بودند.

ص: 49

101- موانع فهم تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 146 - 18

18 _ خداوند به قوم موسی هشدار داد که در صورت ادامه مخالفت با راه رشد و تعالی و پیمودن راه ضلالت ، ایشان را از درک معارف تورات محروم خواهد ساخت .

و أمر قومک یاخذوا بأحسنها . . . إن یروا کل ءایه لایؤمنوا بها ... سیلا

102- موانع فهم حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 13

13 _ قساوت قلب و نفهمیدن حق ، آنگاه که پیامد گناه و کیفر آن باشد ، عذر نیست .

لعنهم و جعلنا قلوبهم قسیه

بنی اسرائیل گر چه به سبب ناتوانی از درک حقایق مرتکب تحریف شدند، ولی چون این ناتوانی ناشی از گناه خود آنان بوده است، مورد مذمت خداوند قرار گرفتند. بنابراین عجز از فهمیدن حق، اگر پیامد گناه باشد، نمی تواند عذر شمرده شود.

103- موانع فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 7 - 2، 1

1 - خداوند قلب منکران قرآن را از فهمیدن معارف دین و گوش آنان را از شنیدن حقایق دینی ، بازداشته است .

ختم الله علی قلوبهم و علی سمعهم

«ختم» به معنای بستن درب چیزی با گل و مانند آن و به اصطلاح لاک و مهر کردن، است. بسته شدن قلب، کنایه از درک نکردن و نفهمیدن است. و «علی سمعهم» می تواند عطف بر «علی قلوبهم» باشد و نیز می تواند خبر برای «غشاوه» باشد. در برداشت فوق، احتمال اول لحاظ شده است.

2- بر گوش و چشم منکران آن ، حجابی است که آنان را از شنیدن و دیدن حقایق دین ، ناتوان ساخته است .

و علی سمعهم و علی ابصرهم غشوه

«غشاوه» به معنای پرده و مانند آن است. در برداشت فوق «علی سمعهم» خبر برای «غشاوه» گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 100 - 6،7،1

1_ برخی از اقوام پیشین بر اثر کفرپیشگی و ارتکاب گناه به عذاب الهی گرفتار شدند و توان درک معارف دینی از آنان سلب شد .

أولم یهد للذین یرثون . . . أن لو نشاء أصبناهم بذنوبهم و نطبع علی قلوبهم

ص: 50

6_ گنهکاران و کفرپیشگان ، در خطر از دست دادن نیروی فهم و درک معارف دینی

آن لو نشاء أصبْنهم بذنوبهم و نطبع علی قلوبهم

جمله «نطبع علی قلوبهم» عطف بر جمله «أصبْنهم» است و فعل ماضی «اصبنا» به معنای مضارع می باشد. قابل ذکر است که حرف «لو» در این آیه بیانگر وقوع جزا برای شرط در آینده است، نه گذشته.

7_ مهر شدن قلب ها و از دست دادن توان درک معارف دین ، از کیفر های الهی است .

و نطبع علی قلوبهم فهم لایسمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 146 - 2، 1

1_ خداوند ، متکبران و خودبزرگ بینان را از درک آیات و معارف خویش باز می دارد .

سأصرف عن آیتی الذین یتکبرون فی الأرض

کلمه «صرف» آنگاه که با «عن» متعدی شود، به معنای بازداشتن و مانع شدن است. و بازداشتن از آیات الهی یا به معنای مانع شدن از فهم آیات است و یا به معنای بازداری از ایمان به آیات و یا جلوگیری از ابطال و از میان بردن آنهاست. تنها معنای اول با همه فراهای آیه متناسب است.

2_ تکبر و خودبزرگ بینی ، زمینه از دست دادن توان درک آیات و معارف الهی است .

سأصرف عن آیتی الذین یتکبرون فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 185 - 6

6_ کفرپیشگان به خاطر تفکر نکردن در جنبه ملکوتی موجودات برای پی بردن به معارف الهی (ت_وحید، قیامت و . . .) سزاوار سرزنش هستند .

أولم ینظروا فی ملکوت السموت و الأرض و ما خلق اللّهُ من شیء

استفهام در جمله «أولم ینظروا . . .» انکار توییخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- منافقان ، بر اثر مُهر شدن دل هایشان از درک معارف دین ناتوان اند .

فطیع علی قلوبهم فهم لایفقهون

104- موانع فهم وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 9 - 4

4- سرگرمی در میدان تردید و توقف در وادی شک و مصمم نبودن برای رسیدن به یقین ، مایه محرومیت انسان از درک پیام

ص: 51

إن كنتم موقنین . . . بل هم فی شكّ یلعبون

تعبیر «فی شكّ» استقرار در شك را می رساند؛ به علاوه آن که «یلعبون» آن را تأکید می کند. از مقابله این آیه با «إن كنتم موقنین»، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 16 - 8،11

8- عدم درک کافران نسبت به وحی و سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ناشی از هواپرستی و تیرگی قلب آنان

قالوا . . . ماذا قال ... أولئك الذین طبع الله علی قلوبهم و اتّبعوا أهواءهم

بنابر این که تعبیر «طبع الله علی قلوبهم» به عنوان علت «یستمع إلیک . . . قالوا ... ماذا قال آنفاً» یاد شده باشد _ و نه معلول آن _ برداشت بالا استفاده می شود.

11- هواپرستی ، مانع درک حقایق وحی و عامل مهر شدن قلب انسان به اراده خداوند *

أولئك الذین طبع الله علی قلوبهم و اتّبعوا أهواءهم

جمله «واتّبعوا أهوائهم» می تواند بیانگر علت «طبع الله . . .» باشد؛ چه این که «طبع الله» می تواند بیانگر علت ناتوانی کافران و منافقان از درک پیام وحی به شمار آید.

2- فیء

1- احکام فیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 50 - 12، 13

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از اموال به دست آمده از دشمنان، سهمی داشته است. این سهم را خداوند تعیین کرده است.

مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ

«فیء» در اصطلاح، به مالی گفته می شود که بدون جنگ از دشمن گرفته شود.

13 - اموالی که از دشمنان به دست مسلمانان می افتد، فیء است و تصرف در آن (با رعایت ضوابط) جایز است.

إِنَّا أَحْلَلْنَا... و ما ملکت یمینک ممّا أفاء الله علیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 6 - 5، 7

5 - غنائم به دست آمده بدون جنگ و نبرد (فیء)، ویژه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و خارج از قلمرو مالکیت شخصی مسلمانان است.

و ما أفاء الله علی رسوله منهم

مفهوم اختصاص یافتن غنائم به دست آمده بدون جنگ و نبرد به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، این است که سایر مسلمانان، ابتدا مالکیت شخصی نسبت به آن ندارند.

7 - «فیء» حق منصب رسالت است؛ نه ملک شخصی پیامبر (صلی الله علیه و آله). *

و ما أفاء الله علی رسوله

ذکر عنوان رسالت برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، می تواند بدان منظور باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آن جهت که عهده دار منصب رسالت است، «فیء» به آن حضرت تعلق دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 7 - 2، 3

2 - حکم « فیء » شامل همه غنایم به دست آمده بدون جنگ و نبرد ، و غیر مختص به غنیمت های بنی نضیر

ما أفاء الله على رسوله من أهل القرى

جمع آمدن واژه «قری» ، می رساند که حکم «فیء» اختصاص به غنایم بنی نضیر ندارد.

3 - به کارگیری « فیء » در احیای دین و راه خدا ، از جمله مصارف آن است .

ما أفاء الله على رسوله .. فلله

برداشت یاد شده، بر این مبنا است که ذکر «فلله» برای بیان موارد مصرف «فیء» باشد و نه تیمن و تبرک (چنان که برخی برآند).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 8 - 3

3 - فقر و تنگدستی ، شرط برخورداری « ذوی القربی » از فیء *

و لذی القربی .. للفقراء المهـجرین

برداشت یاد شده، بدان احتمال است که «للفقراء» بدل برای «و لذی القربی» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 1,2

1 - نیازمندان و فقرای اهل ایمان ، در هر عصر دارای سهمی از « فیء »

للفقراء المهـجرین .. و الذین جاءو من بعدهم

«والذین جاءو ..» عطف بر «المهاجرین» و به تقدیر «للفقراء الذین جاءو من بعدهم» می باشد. گفتنی است که برداشت یاد شده مبتنی بر

این است که مراد از «الذین جاءو» همه کسانی باشد که در هر عصری به جرگه مسلمین می پیوندند.

2 - مهاجران پس از غزوه بنی نضیر ، دارای سهم از « فیء » *

و الذین جاءو من بعدهم

برداشت بالا، بر این احتمال است که مراد از «الذین جاءو» خصوص مهاجرانی باشد که پس از مهاجران نخستین، به مدینه هجرت کردند.

2- تصرف در فیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 50 - 13

13 - اموالی که از دشمنان به دست مسلمانان می افتد ، فیه است و تصرف در آن (با رعایت ضوابط) جایز است .

إِنَّا أَحْلَلْنَا .. و ما ملكت يمينك ممّا أفاء الله عليك

ص: 54

3- تقسیم فیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 7 - 12، 11، 9

9- فرمان الهی ، به تسلیم بودن مؤمنان در برابر صلاح‌حید پیامبر (صلی الله علیه و آله) در چگونگی تقسیم «فیء»

و ما اتيكم الرسول فخذوه و ما نهیکم عنه فانتهوا

با توجه به نزول آیه در مورد تقسیم فیء مطلب بالا قابل برداشت است.

11- رأی و تشخیص پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، ملاک تعیین سهم مستحقان فیء

و ما اتيكم الرسول فخذوه و ما نهیکم عنه فانتهوا

با توجه به این که آیه شریفه، در مورد تقسیم «فیء» است، مطلب بالا استفاده می شود.

12- «فیء» ، در اختیار حکومت اسلامی ، برای به کارگیری در مصارف تعیین شده آن *

و ما اتيكم الرسول فخذوه و ما نهیکم عنه فانتهوا

برداشت یاد شده بدان احتمال است که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در این آیه به عنوان رهبر جامعه اسلامی، صاحب اختیار «فیء» شناخته شده باشد؛ زیرا عمر شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) محدود است؛ ولی مسأله «فیء» همچنان استمرار دارد. پس باید تفویض اختیار به منصب باشد (کسانی که اهلیت حکومت را دارند).

4- حقیقت فیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 6 - 14، 4

4- غنایم و امکانات به دست آمده از کافران بدون جنگ و نبرد «فیء» نام دارد .

و ما أفاء الله .. فما أوجفتم عليه من خيل و لا ركاب

از مقابله «ما أفاء الله» با «فما أوجفتم ..»، استفاده می شود که «فیء» غنایمی است که بدون تاخت و تاز و درگیری به دست می آید.

14- «عن محمد بن مسلم عن أبي جعفر (ع) قال: سمعته يقول الفیء و الأنفال ما كان من أرض لم يكن فيها هراقة من الدماء و قوم صولحوا و أعطوا بأيديهم . . . و قوله: «ما أفاء الله على رسوله منهم فما أوجفتم عليه من خيل و لا ركاب» قال ألا ترى هو م_ذا . . . ;

محمد بن مسلم از امام باقر (ع) روایت نموده است: از آن حضرت شنیدم که می فرمود: «فیء» و انفال از زمین هایی است که در آن خونریزی نشده [و با جنگ به دست نیامده است]; بلکه قومی با مصالحه و با دست خود زمین را واگذار کرده اند .. امام (ع) فرمود: ... و سخن خدا است که می فرماید: «...فما أوجفتم عليه من خيل و لاركاب» آیا نظر نداری که این همان قسم از «فیء» است؟...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 7 - 19

19 - «عن أبي عبد الله (ع) ... ان جميع ما بين السماء و الأرض لله عزوجل و لرسوله و لأتباعهما من المؤمنين فما كان من

ص: 55

الدنيا في أيدي المشركين و الكفار . . . ظلموا فيه المؤمنين و غلبوهم عليه فما أفاء الله على رسوله ، فهو حقهم أفاء الله عليهم و رده إليهم .
.. فما رجع إلى مكانه . . . فقد فاء ;

از امام صادق(ع) روایت شده . . . تمام آنچه بین آسمان و زمین هست، از آن خدای عزوجلّ و رسول او و پیروان مؤمنشان است ... پس هر چه از [اموال] دنیا در دست مشرکان و کافران هست ... ظلمی است که آنان بر مؤمنان روا داشته و [در استیلا بر آن اموال] بر مؤمنان غلبه کرده اند ... پس آنچه را خداوند به رسول خود برگردانده، حق آنها بوده که او به آنها رد کرده است ... چیزی را که به مکان خود برگردد [می گویند] «قد فاء».

5- شرایط استفاده از فیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 8 - 3

3- فقر و تنگدستی ، شرط برخورداری « ذوی القربی » از فیء *

و لذی القربی . . . للفقراء المهـجرین

برداشت یاد شده، بدان احتمال است که «للفقراء» بدل برای «و لذی القربی» باشد.

6- فلسفه مصارف فیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 7 - 6

6- تعیین مصارف ششگانه برای « فیء » ، به منظور تعدیل ثروت و تمرکز نیافتن آن در میان ثروتمندان

و ما أفاء الله . . . فلله ... کی لایکون دوله بین الأغنیاء

7- فیء به ابن السبیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 7 - 5

5- یتیمان ، بینوایان و در راه ماندگان (ابن السبیل) از جمله سهم بران « فیء »

ما أفاء الله على رسوله . . . فلله ... و الیتـمی و المسـکین و ابن السبیل

8- فء به انصار فقير

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 56

1 - فقرای انصار نیز مانند مهاجران نیازمند ، از جمله سهم بران « فیء »

للفقراء المهـجرین . . . و الذین تبوءوا الدار و الإیمـن

«والذین تبوءوا . . .» عطف بر «المهاجرین» است؛ یعنی ، «و للفقراء الذین تبوءوا الدار».

9- فیء به ذوی القربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 7 - 4

4 - پیامبر خدا و « ذی القربی » ، هر یک دارای سهمی جداگانه از سهام « فیء »

ما أفاء الله علی رسولہ . . . و للرسول و لذی القربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 8 - 3

3 - فقر و تنگدستی ، شرط برخورداری « ذوی القربی » از فیء *

و لذی القربی . . . للفقراء المهـجرین

برداشت یاد شده، بدان احتمال است که «للفقراء» بدل برای «و لذی القربی» باشد.

10- فیء به فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 1

1 - نیازمندان و فقرای اهل ایمان ، در هر عصر دارای سهمی از « فیء »

للفقراء المهـجرین . . . و الذین جاءوا من بعدهم

«والذین جاءوا . . .» عطف بر «المهاجرین» و به تقدیر «للفقراء الذین جاءوا من بعدهم» می باشد. گفتنی است که برداشت یاد شده مبتنی بر

این است که مراد از «الذین جاءوا» همه کسانی باشد که در هر عصری به جرگه مسلمین می پیوندند.

11- فيء به قريش

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

18 - حشر - 59 - 8 - 16

16 - « عن الصادق (ع) : . . . ثم قال [الله تعالى] : « للفقراء المهاجرين الذين أخرجوا . . . » فجعلها الله لمن هاجر من قريش

ص: 57

مع النبي (صلى الله عليه وآله) . . . و أخرج . . . عنهم المهاجرين مع رسول الله من العرب لقوله « الذين أخرجوا من ديارهم وأموالهم » لأن قريشاً كانت تأخذ ديار من هاجر منها وأموالهم ولم تكن العرب تفعل ذلك بمن هاجر منها . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده است: . . . خدا فرموده [اموالی که بدون جنگ به دست آمده] از آن فقراى مهاجر است که از خانه ها و اموال خود اخراج شده اند. [باین دستور] خدا آن اموال را برای مهاجران قریش _ که در معیت پیامبر(صلى الله عليه وآله) بوده اند _ قرار داده و مهاجران عرب را که _ همراه آن حضرت بوده اند _ از [شمول حکم] آنان خارج کرده است; زیرا فرموده: «الذين أخرجوا من ديارهم وأموالهم» قریش خانه ها و اموال مهاجران خود را تصاحب می کرده; ولی عرب با مهاجران خود این کار را نمی کرده [و اموال را برای خود آنان باقی می گذاشته است].».

12- فیء به محمد(صلى الله عليه وآله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 50 - 12، 9

9 - کنیزهایی که از طریق فیء عاید پیامبر (صلى الله عليه وآله) شده بود، برای آن حضرت حلال بود .

إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ .. مَلِكْتَ يَمِينِكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ

12 - پیامبر (صلى الله عليه وآله)، از اموال به دست آمده از دشمنان، سهمی داشته است . این سهم را خداوند تعیین کرده است .

مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ

«فیء» در اصطلاح، به مالی گفته می شود که بدون جنگ از دشمن گرفته شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 7 - 4

4 - پیامبر خدا و « ذی القربی » ، هر یک دارای سهمی جداگانه از سهام « فیء »

ما أفاء الله على رسوله . . . و للرسول و لذی القربی

13- فیء به مساکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 7 - 5

5 - یتیمان ، بینوایان و در راه ماندگان (ابن السبیل) از جمله سهم بران « فیء »

ما أفاء الله على رسوله . . . فله . . . و البيت_مى و المس_كين وابن السبيل

ص: 58

14- فیء به مهاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 8 - 16

16 - « عن الصادق (ع) : . . . ثم قال [الله تعالى] : « للفقراء المهاجرين الذين أخرجوا . . . » فجعلها الله لمن هاجر من قريش مع النبي (صلى الله عليه وآله) . . . وأخرج . . . عنهم المهاجرين مع رسول الله من العرب لقوله « الذين أخرجوا من ديارهم وأموالهم » لأن قريشاً كانت تأخذ ديار من هاجر منها وأموالهم ولم تكن العرب تفعل ذلك بمن هاجر منها . . . »

از امام صادق(ع) روایت شده است: . . . خدا فرموده [اموالی که بدون جنگ به دست آمده] از آن فقراى مهاجر است که از خانه ها و اموال خود اخراج شده اند. [با این دستور] خدا آن اموال را برای مهاجران قریش - که در معیت پیامبر(صلى الله عليه وآله) بوده اند - قرار داده و مهاجران عرب را که - همراه آن حضرت بوده اند - از [شمول حکم] آنان خارج کرده است؛ زیرا فرموده: «الذین أُخرجوا من ديارهم و أموالهم» قریش خانه ها و اموال مهاجران خود را تصاحب می کرده؛ ولی عرب با مهاجران خود این کار را نمی کرده [و اموال را برای خود آنان باقی می گذاشته است].

15- فیء به مهاجران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 9 - 7

7 - انصار ، به دور از کمترین حسد و چشمداشت نسبت به اموال عطا شده به مهاجران از « فیء »

و لایجدون فی صدورهم حاجه ممّا أوتوا

با توجه به این که حسد مسبوق به چشمداشت است و انصار هیچ گونه چشمداشتی نسبت به اموال عطا شده به مهاجران نداشتند؛ از آیه شریفه نفی هرگونه حسادت استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 2

2 - مهاجران پس از غزوه بنی نضیر ، دارای سهم از « فیء » *

و الذین جاءو من بعدهم

برداشت بالا، بر این احتمال است که مراد از «الذین جاءو» خصوص مهاجرانی باشد که پس از مهاجران نخستین، به مدینه هجرت کردند.

16- فیء به مهاجران فقیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 8 - 2، 1

1 - مهاجران نیازمند و تنگدست ، از جمله سهم بران « فیء »

ص: 59

در مورد کلمه «للفقراء» دو احتمال وجود دارد: 1_ بدل از «لله» که مقصود فی سبیل الله است؛ 2_ بدل از «ذی القربی» و ما بعد آن. در هر دو صورت، برداشت یاد شده به دست می آید.

2 - مهاجران فقیر، از موارد مصرف سهم خدا در فیء *

ما أفاء الله .. فلله ... للفقراء المهـجرین

عبارت «للفقراء المهاجرین» می تواند بیان مصداقی از سهم خداوند در «فیء» باشد؛ زیرا روشن است که سهم رسول و ذی القربی، مصرف خاص دارد. اما «سهم الله» مصارف عامی دارد که خداوند در این آیه، به مصداقی از آن اشاره کرده است.

17- فیء به یتیمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 7 - 5

5 - یتیمان، بینوایان و در راه ماندگان (ابن السبیل) از جمله سهم بران «فیء»

ما أفاء الله علی رسوله .. فلله ... و الیتـمی و المسـکین و ابن السبیل

18- مالک فیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 6 - 5,7

5 - غنایم به دست آمده بدون جنگ و نبرد (فیء)، ویژه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و خارج از قلمرو مالکیت شخصی مسلمانان است

و ما أفاء الله علی رسوله منهم

مفهوم اختصاص یافتن غنایم به دست آمده بدون جنگ و نبرد به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، این است که سایر مسلمانان، ابتدا مالکیت شخصی نسبت به آن ندارند.

7 - «فیء» حق منصب رسالت است؛ نه ملک شخصی پیامبر (صلی الله علیه و آله). *

و ما أفاء الله علی رسوله

ذکر عنوان رسالت برای پیامبر(صلی الله علیه و آله)، می تواند بدان منظور باشد که پیامبر(صلی الله علیه و آله) از آن جهت که عهده دار منصب رسالت است، «فیء» به آن حضرت تعلق دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 7 - 10، 12، 4، 5، 1

1 - «فیء» غنیمتی قرار داده شده از سوی خداوند در اختیار پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای مصارف ششگانه

ما أفاء الله على رسوله من أهل القرى فلله وللرسول

4 - پیامبر خدا و «ذی القربی»، هر یک دارای سهمی جداگانه از سهام «فیء»

ص: 60

ما أفاء الله على رسوله .. و للرسول و لذی القربی

5 - یتیمان ، بینوایان و در راه ماندگان (ابن السبیل) از جمله سهم بران « فیء »

ما أفاء الله على رسوله .. فلله ... و الیت می و المس کین و ابن السبیل

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) صاحب اختیار مصرف فیء در موارد تعیین شده از جانب خدا

و ما ایتیکم الرسول فخذوه و ما نهیکم عنه فانتھوا

از تعبیر «و ما آتاکم ..» استفاده می شود که «فیء» نخست در اختیار پیامبر قرار می گیرد و او است که بر اساس موازین عطا می کند و یا دریغ می دارد.

12 - « فیء » ، در اختیار حکومت اسلامی ، برای به کارگیری در مصارف تعیین شده آن *

و ما ایتیکم الرسول فخذوه و ما نهیکم عنه فانتھوا

برداشت یاد شده بدان احتمال است که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در این آیه به عنوان رهبر جامعه اسلامی، صاحب اختیار «فیء» شناخته شده باشد؛ زیرا عمر شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) محدود است؛ ولی مسأله «فیء» همچنان استمرار دارد. پس باید تفویض اختیار به منصب باشد (کسانی که اهلیت حکومت را دارند).

19- مصارف فیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 7 - 3,4,5

3 - به کارگیری « فیء » در احیای دین و راه خدا ، از جمله مصارف آن است .

ما أفاء الله على رسوله .. فلله

برداشت یاد شده، بر این مبنا است که ذکر «فلله» برای بیان موارد مصرف «فیء» باشد و نه تیمن و تبرک (چنان که برخی برآند).

4 - پیامبر خدا و « ذی القربی » ، هر یک دارای سهمی جداگانه از سهام « فیء »

ما أفاء الله على رسوله .. و للرسول و لذی القربی

5 - یتیمان ، بینوایان و در راه ماندگان (ابن السبیل) از جمله سهم بران « فیء »

ما أفاء الله على رسوله .. فلله ... و الیت می و المس کین و ابن السبیل

1 - مهاجرانِ نیازمند و تنگدست ، از جمله سهم بران « فیء »

للفقراء المهـجرین

در مورد کلمه «للفقراء» دو احتمال وجود دارد: 1_ بدل از «لله» که مقصود فی سبیل الله است; 2_ بدل از «ذی القربی» و ما بعد آن. در هر دو صورت، برداشت یاد شده به دست می آید.

2- مهاجرانِ فقیر ، از موارد مصرف سهم خدا در فیء *

ما أفاء الله .. فلله ... للفقراء المهـجرین

عبارت «للفقراء المهاجرين» می تواند بیان مصداقی از سهم خداوند در «فیء» باشد؛ زیرا روشن است که سهم رسول و ذی القربی، مصرف خاص دارد. اما «سهم الله» مصارف عامی دارد که خداوند در این آیه، به مصداقی از آن اشاره کرده است.

16 - «عن الصادق (ع) : . . . ثم قال [الله تعالى] : «للفقراء المهاجرين الذين أخرجوا . . .» فجعلها الله لمن هاجر من قريش مع النبي (صلى الله عليه وآله) . . . وأخرج . . . عنهم المهاجرين مع رسول الله من العرب لقوله «الذين أخرجوا من ديارهم وأموالهم» لأن قريشاً كانت تأخذ ديار من هاجر منها وأموالهم ولم تكن العرب تفعل ذلك بمن هاجر منها . . .» ;

از امام صادق(ع) روایت شده است: . . . خدا فرموده [اموالی که بدون جنگ به دست آمده] از آن فقرای مهاجر است که از خانه ها و اموال خود اخراج شده اند. [باین دستور] خدا آن اموال را برای مهاجران قریش _ که در معیت پیامبر(صلی الله علیه و آله) بوده اند _ قرار داده و مهاجران عرب را که _ همراه آن حضرت بوده اند _ از [شمول حکم] آنان خارج کرده است؛ زیرا فرموده: «الذين أخرجوا من ديارهم وأموالهم» قریش خانه ها و اموال مهاجران خود را تصاحب می کرده؛ ولی عرب با مهاجران خود این کار را نمی کرده [و اموال را برای خود آنان باقی می گذاشته است].

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 9 - 1

1 - فقرای انصار نیز مانند مهاجران نیازمند ، از جمله سهم بران « فیء »

للفقراء المهـجرین . . . و الذين تبوءوا الدار و الإیمـن

«والذين تبوءوا . . .» عطف بر «المهاجرين» است؛ یعنی، «و للفقراء الذين تبوءوا الدار».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 2, 1

1 - نیازمندان و فقرای اهل ایمان ، در هر عصر دارای سهمی از « فیء »

للفقراء المهـجرین . . . و الذين جاءو من بعدهم

«والذين جاءو . . .» عطف بر «المهاجرين» و به تقدیر «للفقراء الذين جاءو من بعدهم» می باشد. گفتنی است که برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مراد از «الذين جاءو» همه کسانی باشد که در هر عصری به جرگه مسلمین می پیوندند.

2 - مهاجران پس از غزوه بنی نضیر ، دارای سهم از « فیء » *

و الذين جاءو من بعدهم

برداشت بالا، بر این احتمال است که مراد از «الذين جاءو» خصوص مهاجرانی باشد که پس از مهاجران نخستین، به مدینه هجرت کردند.

1- آثار فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 20 - 7

7- اعطای نعمت از سوی خداوند و برخوردار ساختن همه انسان های خوب و بد و مؤمن و کافر از امکانات دنیایی ، برخاسته از فیض بی دریغ ازلی خداست .

كَلَّا نَمَدَّ هـِـوْءَ و هـِـوْءَ مَن عَطَاء رَّبِّكَ و مَا كَانَ عَطَاء رَّبِّكَ مَحْظُورًا

جمله «و ما كان عطاء ربك محظوراً» (در ذیل آیه) به منزله تعلیل برای مضمون فراز قبل است؛ یعنی، چون خداوند عطایش را از هیچ کس دریغ نمی دارد، لذا خوبان و بدان و مؤمن و کافر از آن بهره مند می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 29 - 6

6- فیض پیوسته حق ، پشتوانه اجابت نیازها و خواسته های خلق

یس_له .. کلّ یوم هو فی شأن

از ارتباط میان دو بخش آیه، مطلب یاد شده قابل استفاده است.

2- آثار وسعت فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 15 - 7

7- جود و فیض گسترده خداوند ، مایه آمرزش گناه مؤمنان و دوست داشتن آنان است .

هو الغفور الودود .. المجید

3- تداوم فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 49 - 11

11 - خداوند ، همواره در حال آفرینش و فیض مداوم در پهنه هستی است .

یخلق ما یشاء یهب لمن یشاء إنَّ ثا و یهب لمن یشاء الذکور

با توجه به افعال مضارع («یخلق»، «یهب» و «یشاء») که بیانگر تجدد و تکرار فعل است، می توان برداشت بالا را استفاده نمود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 16 - 4

4 - خداوند ، همواره در حال افاضه فیض و آفرینش جدید

مما یخلق بنات

آمدن تعبیر «یخلق» _ به جای «خلق» _ می رساند که کار آفرینش همواره ادامه دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 29 - 5

5 - خداوند در هر لحظه ، دارای شائی کارآمد و فیضی جدید و مستمر برای خلق

کلّ یوم هو فی شأن

4- جاودانگی فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 109 - 8

8- جاودانگی بهشتیان و برخورداری ابدی آنان از نعمت ها ، متکی به مبدأ لایزال و پایان ناپذیر فیض الهی است .

خ_لدین فیها .. قل لو کان البحر مدادًا لکلّمَت ربّی لنفد البحر

5- زمینه فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 58 - 5,6,8

5_ پاکیزگی و خلوص از پلیدی ها ، زمینه بهره گیری وافر از فیض الهی و خبائث و ناخالصی ها ، مانع آن

ص: 64

و البلد الطيب . . و الذی خبث لا یخرج إلا نکداً

با توجه به ذیل آیه (لقوم یشکرون) و آیات پس از آن که برخورد انسانها را با رسالت انبیا تشریح می کند، معلوم می شود بیان زمین مستعد و برکتهای آن و زمین نامستعد و بی ثمری آن، در حقیقت ترسیم حالت انسانها و استعداد دریافت معارف الهی است. یعنی تشبیه انواع انسانهاست از نظر دریافت معارف به انواع زمینها و دریافت باران رحمت.

6_ موجودات ، دارای قابلیت های متفاوت در بهره گیری از رحمت الهی

بین یدی رحمته . . و البلد الطیب یخرج نباته یاذن ربه و الذی خبث لا یخرج

8_ نیکوکاران ، مانند سرزمین طیب ، سودمند و برخوردار از فیض فراوان خداوند

إن رحمت اللّٰه قریب من المحسنین. و هو الذی یرسل الریح ... و البلد الطیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 1 - 10

10_ عبودیت و بندگی ، مقامی بس ستوده و ارزشمند و زمینه ساز برخورداری از فیوضات الهی

علی عبده

اختصاص به ذکر یافتن صفت «عبد» برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، می تواند گویای دو نکته باشد: 1_ صفت «عبودیت» از جایگاه و ارزش ویژه ای برخوردار است. 2_ همین صفت، موجب شایستگی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) برای دریافت وحی گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 29 - 8

8 - نیاز بردن به درگاه خداوند ، زمینه ساز برخورداری از فیض او

یس_له من . . کلّ یوم هو فی شأن

از ارتباط میان «یسئله» با «کلّ یوم. .» و تقدم «یسئله»، می توان مطلب بالا را برداشت کرد.

6- عوامل محرومیت از فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 115 - 9

9_ نقش عمل خود انسان ، در محرومیت از فیض و هدایت الهی

ما کان الله لیضل قوماً .. حتی یبین لهم ما یتقون

از اینکه خداوند هیچ کس را قبل از بیان حکم، در گمراهی رها نمی سازد، استفاده می شود که اگر حکمی بیان شد و انسان، علی رغم معرفت و شناخت، از گناه پرهیز نکرد، خداوند وی را در گمراهی رها خواهد کرد.

ص: 65

7- فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 265 - 9

9_ انفاق کنندگان ، دارای زمینه و قابلیت والای بهره مندی از فیوضات الهی

اصابها وابل .. فان لم یصبها وابل فطلّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 27 - 9

9_ خداوند ، دارای خزائن فیض پایان ناپذیر

و ترزق من تشاء بغير حساب

روزی دادن بی حساب، مبتنی بر داشتن روزیها و فیوضاتی است بی حساب و پایان ناپذیر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 43 - 5

5_ خضوع در برابر خدا ، زمینه کسب فیض ربوبی او

اقتی لربک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 36

36_ محرومیت آدمی از تفضلات الهی برخاسته از بی لیاقتی خود اوست نه نقصان فیض و بخشش خداوند

ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء و الله واسع علیم

ذکر گستردگی فضل الهی که وصف «واسع» بیانگر آن است، اشاره به این معنا دارد که اگر آدمی مشمول فضل خاص خداوند نشود، خود

مقصر است؛ چرا که فضل الهی بی نهایت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3_ دریغ نشدن فیض الهی از هر موجود مستعد، سنت خداوند

و لو علم الله فيهم خيرا لاسمعهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 22

22 - علم فراگیر خداوند، مبنای اعطای فیض از سوی او به بندگان، براساس استحقاقشان

و ألزمهم كلمة التقوى و كانوا أحقّ بها و أهلها و كان الله بكلّ شيء عليماً

برداشت بالا مبتنی بر این نکته است که «و كان الله ..» در رابطه با «و كانوا أحقّ...» مطرح شده باشد؛ یعنی، تشخیص این شایستگی و اهلیت به وسیله علم فراگیر الهی، صورت گرفته و می گیرد.

ص: 66

8- مرکز فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 4 - 6

6 - جهان آفرینش ، دارای مرکزیت فیض الهی به نام عرش

ثم استوی علی العرش

با توجه به این که نظام خلقت، نظام اسباب و مسببات است و پدیده های این عالم، نمی توانند فیض الهی را به طور مستقیم و بدون وسایط فیض دریافت کنند؛ «عرش» می تواند اشاره به مرکزیتی داشته باشد که سرچشمه فیض الهی است و وسایط فیض، آن را از آن مرکز دریافت کرده و به ترتیب به اشیا و امور عالم می رسانند.

9- مضمولان فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 30 - 2

2- برخورداری خلق از فیض همیشه در جوشش پروردگار خویش ، نعمتی انکارناپذیر و شایان توجه برای جن و انس

کلّ یوم هو فی شأن . فبأیّ الآء ربکما تکذبان

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که عنوان «الآء»، بر محتوای آیه قبل _ که همان نیازمندی خلق و نیازبرآوری خالق می باشد _ اطلاق شده است.

10- منشأ فیض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 17

17 _ خداوند ، یگانه منبع و منشأ فیض ، رحمت و غنا

أن أغنیهم الله ورسوله من فضله

گرچه خداوند نام پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در کنار نام خود آورده است، اما فضل را تنها به خود نسبت داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- عرش الہی ، سرچشمہ فیض بخش جہان ہستی

ربّ العرش الکریم

ص: 67

از معانی «کریم» عطابخشی بسیار است. بنابراین توصیف عرش به کریم، بیانگر برداشت فوق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 2 - 3

3 - هرگونه افاضه حق تعالی به خلق، ناشی از رحمت او است.

ما یفتح الله للناس من رحمه

برداشت یاد شده، از تعبیر «رحمه» که درباره هر نوع داده الهی به بندگان است _ استفاده می شود.

11- منشأ فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 77 - 4

4 - ربوبیت خدا، نشانگر قدرت او در رساندن فیض به خلق

فإنهم عدو لى إلا رب العـلمین

آمدن «رب العالمین» در برابر ضمیر «هم» _ که به بت ها باز می گردد _ می تواند اشاره به عجز و بی خاصیتی بت ها داشته باشد؛ در حالی که پروردگار جهانیان، به دلیل پروردگاری اش، در یاری رساندن به انسان ها، توانا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 22

22 - علم فراگیر خداوند، مبنای اعطای فیض از سوی او به بندگان، براساس استحقاقشان

وألزمهم کلمه التقوی و كانوا أحق بها و أهلها و كان الله بکل شیء علیماً

برداشت بالا مبتنی بر این نکته است که «و كان الله..» در رابطه با «و كانوا أحق...» مطرح شده باشد؛ یعنی، تشخیص این شایستگی و اهلیت به وسیله علم فراگیر الهی، صورت گرفته و می گیرد.

12- موانع فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 58 - 9 - 5

5_ پاکیزگی و خلوص از پلیدی ها، زمینه بهره گیری وافر از فیض الهی و خبائث و ناخالصی ها، مانع آن

و البلد الطیب . . . و الذی خبث لایخرج إلا نکدأ

با توجه به ذیل آیه (لقوم یشکرون) و آیات پس از آن که برخورد انسانها را با رسالت انبیا تشریح می کند، معلوم می شود بیان زمین مستعد و برکتهای آن و زمین نامستعد و بی ثمری آن، در حقیقت ترسیم حالت انسانها و استعداد دریافت معارف الهی است. یعنی تشبیه انواع انسانهاست از نظر دریافت معارف به انواع زمینها و دریافت باران رحمت.

ص: 68

9_ متجاوزان و فسادگران ، مانند سرزمین خبیث کم بهره از فیض الهی و انسانهایی بی ثمرند .

إنه لایحب المعتدین. و لا تقسدا... و الذی خبیث

13- نظام فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 23 - 7

7_ فیض رسانی خداوند به انسان ها متناسب با استعداد و پذیرش آنان است .

و لو علم الله فیهم خیرا لأسمعهم و لو أسمعهم لتولوا و هم معرضون

خداوند در آیه افاضه هدایتها و توفیقات خویش را مبتنی بر وجود استعداد و پذیرش انسانها کرده است و طبعاً مقدار آن نیز بستگی به استعداد و پذیرش آنان دارد.

14- واسطه فیض بر ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 33 - 4

4- آدم (ع) ، خلیفه خداوند ، واسطه ای برای رسیدن فیض الهی به فرشتگان

یأدم أنبئهم بأسمائهم فلما أنبأهم بأسمائهم

15- واسطه فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 33 - 4

4- آدم (ع) ، خلیفه خداوند ، واسطه ای برای رسیدن فیض الهی به فرشتگان

یأدم أنبئهم بأسمائهم فلما أنبأهم بأسمائهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 16

أَنْ أَغْنِيَهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ

ذکر «رسوله» بعد از «اللّه» و ارجاع ضمیر «من فضله» تنها به خدا، بیانگر این نکته می تواند باشد که: فضل و فیض از آن خداست و رسولش، واسطه رساندن فیض خدا به خلق اوست.

ص: 69

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 62 - 6

6 - پیامبران ، واسطه وصول فیض و رحمت خدا به خلق

إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 65 - 3

3 - پیامبران الهی ، واسطه وصول فیض و رحمت خاص خداوند به پیروانشان

وَأَنْجِينَا مُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ

تصریح به نام موسی(ع) و ذکر آن پیش از پیروان وی، می تواند اشاره به مطلب فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 6 - 2

2- پیامبر ، واسطه در فیض ربوبی خداوند برای خلق

رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 58 - 7

7 - تمام قدرت ها و واسطه های فیض در نظام هستی ، در مالکیت و سیطره یگانه خداوند

إِنَّ اللَّهَ هُوَ... ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينِ

تعبیر «ذوالقوه» _ به جای «القوی» _ می تواند اشاره به این حقیقت داشته باشد که خداوند، نه تنها قوی است؛ بلکه هر نوع توان و قدرتی که در نظام وجود یافت شود، مملوک و مقهور او است.

فیض خدا

16- آثار فیض خدا

7- اعطای نعمت از سوی خداوند و برخوردار ساختن همه انسان های خوب و بد و مؤمن و کافر از امکانات دنیایی ، برخاسته از فیض بی دریغ ازلی خداست .

كَلَّا نَمَدَّ ءِوْءَآءَ وَّءِوْءَآءَ مِّنْ عَطَاءِ رَبِّكَ و مَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا

جمله «و ما كان عطاء ربك محظوراً» (در ذیل آیه) به منزله تعلیل برای مضمون فراز قبل است؛ یعنی، چون خداوند عطایش را از هیچ کس دریغ نمی دارد، لذا خوبان و بدان و مؤمن و کافر از آن بهره مند می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 29 - 6

6 - فیض پیوسته حق ، پشتوانه اجابت نیازها و خواسته های خلق

یس_له... کلّ یوم هو فی شأن

از ارتباط میان دو بخش آیه، مطلب یاد شده قابل استفاده است.

17- آثار وسعت فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 15 - 7

7 - جود و فیض گسترده خداوند ، مایه آمرزش گناه مؤمنان و دوست داشتن آنان است .

هو الغفور الودود... المجید

18- تداوم فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 49 - 11

11 - خداوند ، همواره در حال آفرینش و فیض مداوم در پهنه هستی است .

یخلق ما یشاء یهب لمن یشاء إنَّآ و یهب لمن یشاء الذکور

با توجه به افعال مضارع («یخلق»، «یهب» و «یشاء») که بیانگر تجدد و تکرار فعل است، می توان برداشت بالا را استفاده نمود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 16 - 4

4 - خداوند ، همواره در حال افاضه فیض و آفرینش جدید

مّمّا یخلق بنات

آمدن تعبیر «یخلق» _ به جای «خلق» _ می رساند که کار آفرینش همواره ادامه دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 29 - 5

5 - خداوند در هر لحظه ، دارای شأنی کارآمد و فیضی جدید و مستمر برای خلق

کلّ یوم هو فی شأن

ص: 71

19- جاودانگی فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 109 - 8

8- جاودانگی بهشتیان و برخورداری ابدی آنان از نعمت ها ، متکی به مبدأ لایزال و پایان ناپذیر فیض الهی است .

خـلدین فیها .. قل لو کان البحر مداداً لکلّمـت ربّی لنفد البحر

20- زمینه فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 58 - 5,6,8

5_ پاکیزگی و خلوص از پلیدی ها ، زمینه بهره گیری وافر از فیض الهی و خبائث و ناخالصی ها ، مانع آن

و البلد الطیب .. و الذی خبث لایخرج إلا نکدأ

با توجه به ذیل آیه (لقوم یشکرون) و آیات پس از آن که برخورد انسانها را با رسالت انبیا تشریح می کند، معلوم می شود بیان زمین مستعد و برکتهای آن و زمین نامستعد و بی ثمری آن، در حقیقت ترسیم حالت انسانها و استعداد دریافت معارف الهی است. یعنی تشبیه انواع انسانهاست از نظر دریافت معارف به انواع زمینها و دریافت باران رحمت.

6_ موجودات ، دارای قابلیت های متفاوت در بهره گیری از رحمت الهی

بین یدی رحمته .. و البلد الطیب یخرج نباته یاذن ربه و الذی خبث لایخرج

8_ نیکوکاران ، مانند سرزمین طیب ، سودمند و برخوردار از فیض فراوان خداوند

إن رحمت اللّٰه قریب من المحسنین. و هو الذی یرسل الریح ... و البلد الطیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 1 - 25

10_ عبودیت و بندگی ، مقامی بس ستوده و ارزشمند و زمینه ساز برخورداری از فیوضات الهی

علی عبده

اختصاص به ذکر یافتن صفت «عبد» برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، می تواند گویای دو نکته باشد: 1_ صفت «عبودیت» از جایگاه و

ارزش ویژه ای برخوردار است. 2_ همین صفت، موجب شایستگی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) برای دریافت وحی گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 29 - 8

8 - نیاز بردن به درگاه خداوند، زمینه ساز برخورداری از فیض او

یس_له من ... کلّ یوم هوفی شأن

از ارتباط میان «یسئله» با «کلّ یوم..» و تقدم «یسئله»، می توان مطلب بالا را برداشت کرد.

ص: 72

21- عوامل محرومیت از فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 115 - 9

9_ نقش عمل خود انسان ، در محرومیت از فیض و هدایت الهی

ما كان الله ليضل قوماً .. حتى يبين لهم ما يتقون

از اینکه خداوند هیچ کس را قبل از بیان حکم، در گمراهی رها نمی سازد، استفاده می شود که اگر حکمی بیان شد و انسان، علی رغم معرفت و شناخت، از گناه پرهیز نکرد، خداوند وی را در گمراهی رها خواهد کرد.

22- فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 265 - 9

9_ انفاق کنندگان ، دارای زمینه و قابلیت والای بهره مندی از فیوضات الهی

اصابها وابل .. فان لم يصبها وابل فطلّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 27 - 9

9_ خداوند ، دارای خزائن فیض پایان ناپذیر

و ترزق من تشاء بغير حساب

روزی دادن بی حساب، مبتنی بر داشتن روزیها و فیوضاتی است بی حساب و پایان ناپذیر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 43 - 5

5_ خضوع در برابر خدا ، زمینه کسب فیض ربوبی او

اقتنی لربك

36_ محرومیت آدمی از تفضلات الهی برخاسته از بی لیاقتی خود اوست نه نقصان فیض و بخشش خداوند

ذلک فضل اللّٰه یؤتیه من یشاء و اللّٰه واسع علیم

ذکر گستردگی فضل الهی که وصف «واسع» بیانگر آن است، اشاره به این معنا دارد که اگر آدمی مشمول فضل خاص خداوند

ص: 73

نشود، خود مقصر است؛ چرا که فضل الهی بی نهایت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 23 - 3

3_ دریغ نشدن فیض الهی از هر موجود مستعد، سنت خداوند

و لو علم الله فيهم خيرا لأسمعهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 22

22 - علم فراگیر خداوند، مبنای اعطای فیض از سوی او به بندگان، براساس استحقاقشان

و ألزمهم كلمة التقوى و كانوا أحقّ بها و أهلها و كان الله بكلّ شيء عليماً

برداشت بالا مبتنی بر این نکته است که «و كان الله..» در رابطه با «و كانوا أحقّ...» مطرح شده باشد؛ یعنی، تشخیص این شایستگی و اهلیت به وسیله علم فراگیر الهی، صورت گرفته و می گیرد.

23- مرکز فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 4 - 6

6 - جهان آفرینش، دارای مرکزیت فیض الهی به نام عرش

ثمّ استوی علی العرش

با توجه به این که نظام خلقت، نظام اسباب و مسببات است و پدیده های این عالم، نمی توانند فیض الهی را به طور مستقیم و بدون وسایط فیض دریافت کنند؛ «عرش» می تواند اشاره به مرکزیتی داشته باشد که سرچشمه فیض الهی است و وسایط فیض، آن را از آن مرکز دریافت کرده و به ترتیب به اشیا و امور عالم می رسانند.

24- مضمولان فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 30 - 2

2- برخورداری خلق از فیض همیشه در جوشش پروردگار خویش، نعمتی انکارناپذیر و شایان توجه برای جن و انس

كَلَّ يَوْمَ هَوَفَىٰ شَانَ . فَبَأَىٰ ءِالَآءَ رَبِّكَمَا تَكْذِبَانَ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که عنوان «ءالآء»، بر محتوای آیه قبل _ که همان نیازمندی خلق و نیازبرآوری خالق می باشد _ اطلاق شده است.

ص: 74

25- منشأ فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 77 - 4

4 - ربوبیت خدا، نشانگر قدرت او در رساندن فیض به خلق

فإنّهم عدوّ لی إلا ربّ العـلمین

آمدن «ربّ العالمین» در برابر ضمیر «هم» - که به بت ها بازمی گردد - می تواند اشاره به عجز و بی خاصیتی بت ها داشته باشد؛ در حالی که پروردگار جهانیان، به دلیل پروردگاری اش، در یاری رساندن به انسان ها، توانا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 22

22 - علم فراگیر خداوند، مبنای اعطای فیض از سوی او به بندگان، براساس استحقاقشان

وألزّمهم کلمه التقوی وکانوا أحقّ بها وأهلها وکان اللّٰه بکلّ شیء علیماً

برداشت بالا مبتنی بر این نکته است که «و کان اللّٰه ..» در رابطه با «و کانوا أحقّ...» مطرح شده باشد؛ یعنی، تشخیص این شایستگی و اهلیت به وسیله علم فراگیر الهی، صورت گرفته و می گیرد.

26- موانع فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 58 - 9,5

5 - پاکیزگی و خلوص از پلیدی ها، زمینه بهره گیری وافر از فیض الهی و خبائث و ناخالصی ها، مانع آن

و البلد الطیب . . . و الذی خبث لا یخرج إلا نکدّاً

با توجه به ذیل آیه (لقوم یشکرون) و آیات پس از آن که برخورد انسانها را با رسالت انبیا تشریح می کند، معلوم می شود بیان زمین مستعد و برکتهای آن و زمین نامستعد و بی ثمری آن، در حقیقت ترسیم حالت انسانها و استعداد دریافت معارف الهی است. یعنی تشبیه انواع انسانهاست از نظر دریافت معارف به انواع زمینها و دریافت باران رحمت.

9 - متجاوزان و فسادگران، مانند سرزمین خبیث کم بهره از فیض الهی و انسانهایی بی ثمرند .

إنه لا يحب المعتدين. ولا تقسدا... والذى خبث

27- نظام فيض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 23 - 7

ص: 75

7_ فیض رسانی خداوند به انسان ها متناسب با استعداد و پذیرش آنان است .

و لو علم الله فيهم خيرا لأسمعهم ولو أسمعهم لتولوا وهم معرضون

خداوند در آیه افاضه هدایتها و توفیقات خویش را مبتنی بر وجود استعداد و پذیرش انسانها کرده است و طبعاً مقدار آن نیز بستگی به استعداد و پذیرش آنان دارد.

28- واسطه فیض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 33 - 4

4- آدم (ع) ، خلیفه خداوند ، واسطه ای برای رسیدن فیض الهی به فرشتگان

يَا أَدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 16

16_ پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) واسطه رسیدن فیض الهی به جامعه اسلامی

أَنْ أَغْنِيَهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ

ذکر «رسوله» بعد از «اللّه» و ارجاع ضمیر «من فضله» تنها به خدا، بیانگر این نکته می تواند باشد که: فضل و فیض از آن خداست و رسولش، واسطه رساندن فیض خدا به خلق اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 62 - 6

6 - پیامبران ، واسطه وصول فیض و رحمت خدا به خلق

إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 65 - 3

3- پیامبران الهی، واسطه وصول فیض و رحمت خاص خداوند به پیروانشان

و أنجینا موسی و من معه أجمعین

تصریح به نام موسی(ع) و ذکر آن پیش از پیروان وی، می تواند اشاره به مطلب فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 6 - 2

2- پیامبر، واسطه در فیض ربوبی خداوند برای خلق

رحمه من ربّک

ص: 76

7 - تمام قدرت ها و واسطه های فیض در نظام هستی ، در مالکیت و سیطره یگانه خداوند

إِنَّ اللَّهَ هُوَ .. ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينِ

تعبیر «ذوالقوه» _ به جای «القوی» _ می تواند اشاره به این حقیقت داشته باشد که خداوند، نه تنها قوی است؛ بلکه هر نوع توان و قدرتی که در نظام وجود یافت شود، مملوک و مقهور او است.

ص: 77

4- قایل

1- اهداف قایل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 30 - 21

21_ قایل ، _ به تحریک ابلیس _ برای آنکه نسلی از هاییل نماند تا بخاطر قبولی قربانی پدرشان برنسل قایل افتخار کنند ، برادرش را کشت .

فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

از امام باقر(ع) روایت شده که پس از قرائت آیه فوق فرمود: ... ثم ان ابليس ... فقال له: يا قایل قد تقبل قربان هاییل و لم يتقبل قربانک و انک ان ترکته یكون له عقب یفتخرون علی عقبک و یقولون نحن ابناء الذی تقبل قربانه فاقته کیلا یكون له عقب یفتخرون علی عقبک فقتله ...

کافی، ج 8، ص 113، ح 92؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 458.

2- بی تقوایی قایل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 27 - 19، 23

19_ هاییل پذیرفته نشدن قربانی برادرش قایل را معلول بی تقوایی او دانست .

و لم يتقبل من الاخر قال لاقتلنک قال انما يتقبل الله من المتقين

23_ قایل ، انسانی ناآشنا به معارف الهی ، بی تقوا و حسود

قال لاقتلنک .. قال انما يتقبل الله من المتقين

ص: 78

3- پشیمانی قایل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 23، 24

23_ پشیمانی قایل از تقصیر خویش در مورد خاکسپاری برادرش هابیل

اعجزت ان اکون .. فاصبح من الندمین

ظاهر این است که جمله «فاصبح ..» متفرع بر جمله «اعجزت» باشد. بنابراین پشیمانی قایل برخاسته از دفن نکردن جثه برادر خواهد بود.

24_ قایل ، پشیمان از قتل برادرش هابیل *

فاصبح من الندمین

بنابر اینکه «فاصبح ..» متفرع باشد بر «فقتله» که در آیه قبل آمده است.

4- تجربه قایل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 11

11_ قایل ، از انسان های نخستین و با تجربیات ناچیز و بسیار محدود

لیریه کیف یوری سوءه اخیه

آگاه نبودن قایل به کیفیت دفن جسد دلالت دارد که وی از انسانهای نخستین، و تجربیاتش ناچیز و بسیار محدوده بوده است.

5- تحریف قصه قایل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 8

8_ آثار اهل کتاب مشتمل بر داستان قایل و هابیل به گونه ای تحریف شده و آمیخته با باطل

بالحق

کلمه «بالحق» به قرینه آیات گذشته، که درباره اهل کتاب بود، می تواند اشاره به تحریفهایی باشد که در آثار اهل کتاب نسبت به فرزندان آدم وجود دارد.

6- تحیر قابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 4

ص: 79

4_ قابیل ، سرگردان و متحیر در برابر جسد بی جان برادرش هاییل

فبعث الله غراباً .. لیریه کیف یوری سوءه اخیه

برداشت فوق را فرمایش منقول از امام صادق(ع) تأیید می کند که فرمود: قتل قابیل هاییل و ترکه بالعراء لایدی ما یصنع به . . .

مجمع البیان، ج 3، ص 286؛ نورالثقلین، ج 1، ص 610، ح 124.

7- ترس قابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 28 - 18

18_ قابیل ، فاقد ترس از خداوند و غافل از ربوبیت گسترده او

انی اخاف الله رب العلمین

چون خداترسی هاییل مانع از اقدام به قتل شده، معلوم می شود قابیل به دلیل تصمیمش بر برادرکشی، هیچ ترسی از خدا در دل نداشته است.

8- تعلیم قابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 5,6

5_ کلاغ گسیل داده شده برای تعلیم قابیل ، آگاه به تحیر و سرگردانی وی برای دفن هاییل

فبعث الله غراباً یبحث فی الارض لیریه کیف یوری سوءه اخیه

در برداشت فوق ضمیر فاعلی در «لیریه» به «غراب» برگردانده شده است. یعنی کلاغ به انگیزه نشان دادن چگونگی دفن به قابیل در زمین کاوش می کرد و چیزی را در آن نهان می ساخت.

6_ فاصله زمانی اندک میان مرگ هاییل و گسیل کلاغی برای آموزش قابیل

فقتله .. فبعث الله غراباً

عطف «بعث» بر «قتله» به وسیله «فاء»، بیانگر برداشت فوق است.

9- جهل قابيل

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

4 - مائده - 5 - 27 - 23

23_ قابيل ، انساني ناآشنا به معارف الهی ، بی تقوا و حسود

قال لاقتلنک . . قال انما يتقبل الله من المتقين

ص: 80

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 3,20

3_ قابیل ، ناآگاه از کیفیت دفن و پنهان سازی جثه هاییل

لیریه کیف یوری سوءه اخیه

20_ تأسف قابیل بر نادانی خویش و ناتوانی از برابری با حیوانی همچون کلاغ

قال یویلتی اعجزت ان اکون مثل هذا الغراب

10- حسد قابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 15,23

15_ رد قربانی قابیل و پذیرش قربانی برادرش هاییل ، برانگیزنده احساس حسادت در وی نسبت به هاییل *

قال لاقتلنک

به نظر می رسد که پس از پذیرفته شدن قربانی هاییل، انگیزه ای برای تصمیم قابیل جز حسادت در کار نبوده و گویا روشنی این مسأله، موجب آن شده که در کلام به آن پرداخته نشود. برداشت فوق را فرمایش منقول از امام صادق(ع) تأیید می کند که فرمود: ... فقبل الله قربان هاییل فحسده قابیل فقتله ...

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 312، ح 83؛ نورالثقلین، ج 1، ص 610، ح 125.

23_ قابیل ، انسانی ناآشنا به معارف الهی ، بی تقوا و حسود

قال لاقتلنک .. قال انما یتقبل الله من المتقین

11- خواسته قابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 16

16_ نفس قابیل ، دام خواسته وی و پذیرای تصمیم او بر قتل برادرش هاییل

«طوعت» می تواند به معنای «تابعیت» باشد، یعنی نفس قابیل در قتل برادرش هابیل پیرو او گردید. بر اساس این احتمال، قابیل نفس خورا فریب داده و آن را رام خود ساخته بود، نه اینکه فریفته و سوسه های خویش شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 30، 21، 19، 15، 14

14 - پذیرش قربانی هاییل و رد شدن قربانی قاییل ، عامل انگیزش قاییل به قتل برادرش هاییل

فتقبل من احدهما و لم يتقبل من الاخر قال لاقتلنک

15 - رد قربانی قاییل و پذیرش قربانی برادرش هاییل ، برانگیزنده احساس حسادت در وی نسبت به هاییل *

قال لاقتلنک

به نظر می رسد که پس از پذیرفته شدن قربانی هاییل، انگیزه ای برای تصمیم قاییل جز حسادت در کار نبوده و گویا روشنی این مسأله، موجب آن شده که در کلام به آن پرداخته نشود. برداشت فوق را فرمایش منقول از امام صادق(ع) تأیید می کند که فرمود: ... فقبل الله قربان هاییل فحسده قاییل فقتله

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 312، ح 83؛ نورالثقلین، ج 1، ص 610، ح 125.

19 - هاییل پذیرفته نشدن قربانی برادرش قاییل را معلول بی تقوایی او دانست .

و لم يتقبل من الاخر قال لاقتلنک قال انما يتقبل الله من المتقين

21 - مشروط بودن پذیرش اعمال نیک به تقوا ، پاسخ هاییل به اعتراض قاییل بر پذیرفته نشدن قربانی او

قال انما يتقبل الله من المتقين

30 - فربه ترین گوسفند هاییل ، قربانی قبول شده وی به درگاه خدا و دسته ای از خوشه های گندم یا مانند آن ، قربانی قبول نشده قاییل

واتل عليهم نبأ ابني اءادم بالحق اذ قربا قرباناً

از امام سجاد(ع) درباره قربانی نمودن فرزندان آدم(ع) روایت شده: .. قرب احدهما اسمن كبش كان في صيانته وقرب الاخر ضغثا من سنبل فتقبل من صاحب الكبش و هو هاییل و لم يتقبل من الاخر

تفسیر قمی، ج 1، ص 165؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 459، ح 4.

13- زیانکاری قایل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 12،13

12_ قایل، از زمره زیانکاران

فاصبح من الخسرین

13_ زیانکاری قایل، پیامد کشتن برادرش هابیل

فقتله فاصبح من الخسرین

ص: 82

14- سرزنش قایل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 21

21_ قایل ، ملامتگر خویش ، به سبب ناتوانی از کیفیت پنهان ساختن جسد هابیل

قال یویلتی اعجزت ان اکون مثل هذا الغراب

15- ضعف قایل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 20،21،25

20_ تأسف قایل بر نادانی خویش و ناتوانی از برابری با حیوانی همچون کلاغ

قال یویلتی اعجزت ان اکون مثل هذا الغراب

21_ قایل ، ملامتگر خویش ، به سبب ناتوانی از کیفیت پنهان ساختن جسد هابیل

قال یویلتی اعجزت ان اکون مثل هذا الغراب

25_ قایل ، پس از آگاهی به شیوه خاکسپاری ، ناتوان از دسترسی به جسد برادرش هابیل *

قال یویلتی اعجزت ان اکون مثل هذا الغراب ..

تفریح ندامت قایل بر ناتوانیش بر دفن برادر، می رساند که وی پس از آگاهی بر کیفیت دفن، دیگر نمی توانسته است جثه او را به خاک بسپارد. بنابراین جثه برادر را پس از کشتن سر به نیست کرده بود. ماضی آوردن فعل «اعجزت» این معنا را تأیید می کند.

16- طغیان قایل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 28 - 2

2_ هابیل ، در صدد آرام نمودن روح طغیانگر قایل

قال لاقتلنک قال .. لئن بسطت إلی یدک لتقتلنی ما إنا بباسط یدی إلیک

طغیانگری قابیل از تأکید در «لاقتلنک» به دست می آید و سخنان نرم و آموزنده هابیل، نشانگر تلاش وی برای نرم و آرام ساختن قابیل است.

17- ظلم قابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 5

ص: 83

5_ جنایت و برادرکشی قایل ، موجب سختگیری خداوند در مجازات قتل بر بنی اسرائیل

فقتله . . . من اجل ذلك كتبنا على بني اسرائيل انه من قتل نفساً بغير نفس

«ذلك» اشاره است به داستان هاییل و قایل.

18- عصیان قایل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 33

33_ هاییل و قایل ، مأمور به قربانی کردن برای خدا در پی مخالفت قایل در مورد فرمان خدا به انتصاب هاییل به وصایت حضرت آدم (ع) و دریافت اسم اعظم خداوند

اذقربا قرباناً

از امام صادق(ع) روایت شده: . . . ان الله تبارك و تعالى اوحى الى آدم ان يدفع الوصيه و اسم الله الاعظم الى هاييل و كان قاييل اكبر منه فبلغ ذلك قاييل فغضب فقال: انا اولى بالكرامه و الوصيه فامرهما ان يقربا قرباناً بوحي من الله اليه ففعلا . . .

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 312، ح 83؛ نورالثقلین، ج 1، ص 610، ح 125.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 10

10_ بی اعتنایی قایل به هشدارها و اندرزهای برادرش هاییل

انى اخاف الله رب العلمين انى اريد . . . فطوعت له نفسه قتل اخيه فقتله

19- غفلت قایل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 28 - 18

18_ قایل ، فاقد ترس از خداوند و غافل از ربوبیت گسترده او

انى اخاف الله رب العلمين

چون خدا ترسی هاییل مانع از اقدام به قتل شده، معلوم می شود قاییل به دلیل تصمیمش بر برادر کشی، هیچ ترسی از خدا در دل نداشته است.

20- قاییل و هاییل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 84

22_ پیکر بیجان هابیل ، ناخوشایند برای قابیل

کیف یوری سوءه اخیه . . . فاوری سوءه اخی

از آن جهت جسد هابیل «سوءه» (شیء ناخوشایند) نامیده شده که مشاهده آن برای قابیل ناخوشایند بوده است.

21- قربانی قابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 27 - 31 - 6, 7, 9, 3, 4, 1

1_ داستان قربانی پسران حضرت آدم (ع) (هابیل و قابیل) ، داستانی پرفایده ، عبرت آموز و شایان ذکر

و اتل علیهم نبأ ابنیء ادم بالحق

آگاه نبودن قابیل از کیفیت دفن جسد هابیل، بیانگر این است که آنها از اولین انسانها بوده اند. بنابراین مراد از «آدم»، آدم ابوالبشر(ع) است و بنا به گفته مفسران، مقصود از فرزندان او، هابیل و قابیل هستند. گفتنی است که «نبأ» به خبری گفته می شود که دارای فایده بسیار باشد.

3_ دو قربانی تقدیم شده از سوی هابیل و قابیل از یک نوع و از یک جنس بود . *

اذقربا قرباناً

مفرد آوردن کلمه «قرباناً» _ علی رغم اینکه هر کدام جداگانه هدیه ای را قربانی کردند _ می تواند اشاره به این باشد که آن دو قربانی از یک جنس بوده است.

4_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به نقل صحیح داستان قربانی هابیل و قابیل برای اهل کتاب

و اتل علیهم نبأ ابنیء ادم بالحق

با توجه به آیات پیشین که درباره اهل کتاب بود، معلوم می شود که مراد از ضمیر در «علیهم»، اهل کتاب هستند.

6_ ماجرای قربانی هابیل و قابیل ، ماجرای واقعی ، نه افسانه و سمبلیک

و اتل علیهم نبأ ابنیء ادم بالحق

در برداشت فوق «بالحق» توصیف «نبأ» گرفته شده است. یعنی داستان فرزندان آدم، داستانی واقعی است.

7_ داستان قربانی فرزندان آدم، به گونه ای که در قرآن بیان شده، گزارشی واقعی و به دور از هرگونه باطل

و اتل علیهم نبأ ابنی ءادم بالحق

در برداشت فوق «بالحق» متعلق به «اتل» گرفته شده است.

9_ تنها قربانی یکی از دو فرزند آدم، مقبول درگاه خداوند قرار گرفت.

فتقبل من احدهما و لم يتقبل من الاخر

31_ فرمان حضرت آدم (ع) به هابیل و قابیل برای قربانی کردن به درگاه خدا

اذقربا قرباناً

از امام باقر(ع) روایت شده: .. ان آدم امر هابیل و قابیل ان یقربا قرباناً... و هو قول الله عزوجل: «واتل علیهم نبأ ابنی ءادم...».

کافی، ج 8، ص 113، ح 92؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 458، ح 1.

ص: 85

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 27 -

2,4,6,12,13,14,15,19,21,31

2_ هر یک از هابیل و قایل هدیه ای را به رسم تقرب به پیشگاه خداوند تقدیم کردند .

اذقربا قرباناً

«قربان» هر عمل نیکی است که با آن تقرب به خداوند قصد شود. (مجمع البیان)

4_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به نقل صحیح داستان قربانی هابیل و قایل برای اهل کتاب

و اتل علیهم نبأ ابنی ءادم بالحق

با توجه به آیات پیشین که درباره اهل کتاب بود، معلوم می شود که مراد از ضمیر در «علیهم»، اهل کتاب هستند.

6_ ماجرای قربانی هابیل و قایل ، ماجرای واقعی ، نه افسانه و سمبلیک

و اتل علیهم نبأ ابنی ءادم بالحق

در برداشت فوق «بالحق» توصیف «نبأ» گرفته شده است. یعنی داستان فرزندان آدم، داستانی واقعی است.

12_ تصمیم قطعی قایل بر کشتن برادرش هابیل پس از جریان قربانی

قال لاقتلنک

لام و نون تأکید نشانه تصمیم قطعی قایل بر قتل است.

13_ قایل ، برادرش هابیل را به قتل تهدید کرد .

قال لاقتلنک

14_ پذیرش قربانی هابیل و رد شدن قربانی قایل ، عامل انگیزش قایل به قتل برادرش هابیل

فتقبل من احدهما و لم يتقبل من الاخر قال لاقتلنک

15_ رد قربانی قایل و پذیرش قربانی برادرش هابیل ، برانگیزنده احساس حسادت در وی نسبت به هابیل *

به نظر می رسد که پس از پذیرفته شدن قربانی هابیل، انگیزه ای برای تصمیم قایل جز حسادت در کار نبوده و گویا روشنی این مسأله، موجب آن شده که در کلام به آن پرداخته نشود. برداشت فوق را فرمایش منقول از امام صادق(ع) تأیید می کند که فرمود: ... فقبل الله قربان هابیل فحسده قایل فقتله

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 312، ح 83؛ نورالثقلین، ج 1، ص 610، ح 125.

19 _ هابیل پذیرفته نشدن قربانی برادرش قایل را معلول بی تقوایی او دانست .

و لم يتقبل من الاخر قال لاقتلنک قال انما يتقبل الله من المتقين

21 _ مشروط بودن پذیرش اعمال نیک به تقوا، پاسخ هابیل به اعتراض قایل بر پذیرفته نشدن قربانی او

قال انما يتقبل الله من المتقين

31 _ فرمان حضرت آدم (ع) به هابیل و قایل برای قربانی کردن به درگاه خدا

اذ قربا قرباناً

ص: 86

از امام باقر(ع) روایت شده: .. ان آدم امر هابیل و قابیل ان یقربا قرباناً... و هو قول الله عزوجل: «واتل علیهم نبأ ابنیء آدم...».

کافی، ج 8، ص 113، ح 92؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 458، ح 1.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 28 - 1

1_ تأکید هابیل بر دست نیازیدن به قتل برادر، حتی در صورت اقدام قابیل برای کشتن او

لئن بسطت إلی یدک لتقتلنی ما إنا بباسط یدی إلیک لاقتلک

لام قسم در «لئن» و نیز «باء» زایده در «ببساط»، دلالت بر تأکید دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 29 - 3

3_ قابیل در دیدگاه و سخن هابیل، در صورت اقدام به تهاجم، مسئول تمامی پیامد های سوء عملکرد هر کدام

انی ارید ان تبوا بائمی و اثمک

مراد از «ائمی»، به قرینه «اثمک»، گناهانی است که بر اثر درگیری آن دو به وجود می آید. زیرا به شهادت مقام، مراد از گناه قابیل، همان برادرکشی و مقدمات آن است. بنابراین مقصود هابیل این است که من تهاجمی را علیه تو آغاز نمی کنم و هرگز قصد کشتن تو را نخواهم کرد تا در درگیری احتمالی، تو مهاجم باشی و آغازگر و در نتیجه اگر تو تلف شدی و یامن کشته شدم در هر صورت گناه به گردن تو افتد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 30 - 1,2,3,4,5,10,13,16,19,21

1_ درگیری و کشمکش درونی قابیل با هوای نفس خویش در مورد قتل هابیل

فطوعت له نفسه قتل اخیه

2_ وسوسه های نفسانی قابیل، کشتن برادر را بر او هموار ساخت.

فطوعت له نفسه

«طوعت» از مصدر «تطویع» به معنای «تسهیل» و نیز «متابعت» است. برداشت فوق بر اساس معنای اول است.

3_ وسوسه های نفسانی قایل ، وادار کننده وی به کشتن هابیل

فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

4_ قایل ، فریفته وسوسه های نفس خویش

فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

5_ قایل ، برادرش هابیل را پس از جریان قربانی به قتل رسانید .

اذ قربا قرباناً .. فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

10_ بی اعتنایی قایل به هشدار ها و اندرز های برادرش هابیل

انی اخاف الله رب العلمین انی ارید .. فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

13_ زیانکاری قایل ، پیامد کشتن برادرش هابیل

ص: 87

16 _ نفس قاییل ، دام خواسته وی و پذیرای تصمیم او بر قتل برادرش هاییل

فطوعت له نفسه قتل اخیه

«طوعت» می تواند به معنای «تابعیت» باشد، یعنی نفس قاییل در قتل برادرش هاییل پیرو او گردید. بر اساس این احتمال، قاییل نفس خورا فریب داده و آن را رام خود ساخته بود، نه اینکه فریفته و سوسه های خویش شده باشد.

19 _ قاییل ، کیفیت قتل برادرش هاییل را از ابلیس آموخت

فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

از امام سجاده (ع) روایت شده که بعد از خواندن آیه فوق فرمود: فلم یدر کیف یقتله حتی جاء ابلیس فعلمه . . .

تفسیر قمی، ج 1، ص 165؛ نورالثقلین، ج 1، ص 616، ح 140.

21 _ قاییل ، _ به تحریک ابلیس _ برای آنکه نسلی از هاییل نماند تا بخاطر قبولی قربانی پدرشان برنسل قاییل افتخار کنند ، برادرش را کشت .

فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

از امام باقر (ع) روایت شده که پس از قرائت آیه فوق فرمود: . . . ثم ان ابلیس ... فقال له: یا قاییل قد تقبل قربان هاییل و لم یتقبل قربانک و انک ان ترکته یکون له عقب یفتخرون علی عقبک و یقولون نحن ابناء الذی تقبل قربانه فاقتله کیلا یکون له عقب یفتخرون علی عقبک فقتله . . .

کافی، ج 8، ص 113، ح 92؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 458.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 -

1,2,3,4,5,6,16,20,21,22,23,24,25,28

1 _ خداوند کلاغی را برای آموزش دفن هاییل به سوی قاییل گسیل داشت .

فبعث الله غراباً .. ليريه كيف يورى سوءه اخيه

2_ کلاغ با کاوش در زمین و پنهان سازی چیزی در آن ، قاییل را به کیفیت دفن جثه هاییل رهنمون ساخت .

فبعث الله غراباً يبعث في الارض ليريه كيف يورى سوءه اخيه

3_ قاییل ، ناآگاه از کیفیت دفن و پنهان سازی جثه هاییل

ليريه كيف يورى سوءه اخيه

4_ قاییل ، سرگردان و متحیر در برابر جسد بی جان برادرش هاییل

فبعث الله غراباً .. ليريه كيف يورى سوءه اخيه

برداشت فوق را فرمایش منقول از امام صادق(ع) تأیید می کند که فرمود: قتل قاییل هاییل و ترکه بالعراء لایدی ما یصنع به . . .

مجمع البیان، ج 3، ص 286؛ نورالثقلین، ج 1، ص 610، ح 124.

5_ کلاغ گسیل داده شده برای تعلیم قاییل ، آگاه به تحیر و سرگردانی وی برای دفن هاییل

فبعث الله غراباً يبعث في الارض ليريه كيف يورى سوءه اخيه

در برداشت فوق ضمیر فاعلی در «لیریه» به «غراب» برگردانده شده است. یعنی کلاغ به انگیزه نشان دادن چگونگی دفن به قاییل در زمین کاوش می کرد و چیزی را در آن نهان می ساخت.

ص: 88

6_ فاصله زمانی اندک میان مرگ هاییل و گسیل کلاغی برای آموزش قایل

فقتله .. فبعث الله غراباً

عطف «بعث» بر «قتله» به وسیله «فاء»، بیانگر برداشت فوق است.

16_ قایل ، برخوردار از امداد خداوند برای دفن جسد برادرش هاییل

فبعث الله غراباً یبحث فی الارض لیریه

برداشت فوق بر این مبناست که روانه ساختن کلاغ و تعلیم قایل برای رفع سرگردانی وی صورت گرفته باشد.

20_ تأسف قایل بر نادانی خویش و ناتوانی از برابری با حیوانی همچون کلاغ

قال یویلتی اعجزت ان اکون مثل هذا الغراب

21_ قایل ، ملامتگر خویش ، به سبب ناتوانی از کیفیت پنهان ساختن جسد هاییل

قال یویلتی اعجزت ان اکون مثل هذا الغراب

22_ پیکر بیجان هاییل ، ناخوشایند برای قایل

کیف یوری سوءه اخیه .. فآوری سوءه اخی

از آن جهت جسد هاییل «سوءه» (شیء ناخوشایند) نامیده شده که مشاهده آن برای قایل ناخوشایند بوده است.

23_ پشیمانی قایل از تقصیر خویش در مورد خاکسپاری برادرش هاییل

اعجزت ان اکون .. فاصبح من الندمین

ظاهر این است که جمله «فاصبح ..» متفرع بر جمله «اعجزت» باشد. بنابراین پشیمانی قایل برخاسته از دفن نکردن جثه برادر خواهد بود.

24_ قایل ، پشیمان از قتل برادرش هاییل *

فاصبح من الندمین

بنابر اینکه «فاصبح ..» متفرع باشد بر «فقتله» که در آیه قبل آمده است.

25_ قایل ، پس از آگاهی به شیوه خاکسپاری ، ناتوان از دسترسی به جسد برادرش هاییل *

قال یویلتی اعجزت ان اکون مثل هذا الغراب ..

تفریح ندامت قابیل بر ناتوانیش بر دفن برادر، می رساند که وی پس از آگاهی بر کیفیت دفن، دیگر نمی توانسته است جثه او را به خاک بسپارد. بنابراین جثه برادر را پس از کشتن سر به نیست کرده بود. ماضی آوردن فعل «اعجزت» این معنا را تأیید می کند.

28_ حفر زمین و دفن کلاغ کشته شده توسط کلاغ دیگر_ پس از زد و خورد میان آنها_ ، راهنمای قابیل در پنهان ساختن جسد برادرش به همان شیوه

فبعث الله غراباً یبحث فی الارض لیریه کیف یوری سوءه اخیه

از امام سجاده (ع) روایت شده: .. فجاء غرابان فاقبلا یتضاربان حتی قتل احدهما صاحبه ثم حفر الذی بقى الارض بمخالبه و دفن فیها صاحبه

تفسیر قمی، ج 1، ص 166؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 459، ح 4.

ص: 89

23- گمراهگری قایل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 29 - 9

9- (فی المجمع) « وقال الذين كفروا في النار أرنا الذين أضلنا من الجن والإنس » يعنون إبليس الأبالسه وقايل بن آدم أول من أبدع المعصيه . روى ذلك عن علي (ع) ;

در مجمع البيان راجع به قول خداوند که می فرماید: « وقال الذين كفروا في النار أرنا الذين . . . » آمده است که: مقصود آنان رئیس ابلیس ها و قایل فرزند آدم است که گناه و نافرمانی را پایه گذاری نمود و این مطلب از علی (ع) روایت شده است. ».

24- مسؤولیت قایل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 33

33_ هابیل و قایل ، مأمور به قربانی کردن برای خدا در پی مخالفت قایل در مورد فرمان خدا به انتصاب هابیل به وصایت حضرت آدم (ع) و دریافت اسم اعظم خداوند

اذ قربا قرباناً

از امام صادق(ع) روایت شده: . . . ان الله تبارك و تعالى اوحى الى آدم ان يدفع الوصيه و اسم الله الاعظم الى هابيل و كان قایل اكبر منه فبلغ ذلك قایل فغضب فقال: انا اولى بالكرامه و الوصيه فامرهما ان يقربا قرباناً بوحي من الله اليه ففعلا . . .

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 312، ح 83؛ نورالثقلین، ج 1، ص 610، ح 125.

25- هابیل و قایل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 13، 12، 11

12_ تصمیم قطعی قایل بر کشتن برادرش هابیل پس از جریان قربانی

قال لاقتلنک

لام و نون تأکید نشانه تصمیم قطعی قاییل بر قتل است.

13_ قاییل، برادرش هاییل را به قتل تهدید کرد.

قال لاقتلنک

15_ رد قربانی قاییل و پذیرش قربانی برادرش هاییل، برانگیزنده احساس حسادت در وی نسبت به هاییل*

قال لاقتلنک

به نظر می رسد که پس از پذیرفته شدن قربانی هاییل، انگیزه ای برای تصمیم قاییل جز حسادت در کار نبوده و گویا روشنی این مسأله، موجب آن شده که در کلام به آن پرداخته نشود. برداشت فوق را فرمایش منقول از امام صادق(ع) تأیید می کند که فرمود:

ص: 90

... فقبل الله قربان هابیل فحسده قایل فقتله ...

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 312، ح 83؛ نورالثقلین، ج 1، ص 610، ح 125.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 28 - 1,4

1_ تأکید هابیل بر دست نیازیدن به قتل برادر، حتی در صورت اقدام قایل برای کشتن او

لئن بسطت إلی یدک لتقتلنی ما إنا بباسط یدی إلیک لاقتلک

لام قسم در «لئن» و نیز «باء» زایده در «ببساط»، دلالت بر تأکید دارد.

4_ توانایی هابیل بر قتل برادرش قایل

ما إنا بباسط ... لاقتلک انی اخاف الله

اگر هابیل از قتل برادرش ناتوان بود، اقدام نکردن به قتل را ناشی از خداترسی خویش نمی شمرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 29 - 1,2

1_ عزم هابیل بر آلوده نساختن دست خویش به خون برادر و گرفتار نیامدن به پیامد های آن

انی ارید ... فتکون من اصحب النار

2_ تأکید هابیل بر پیشدستی نکردن در قتل برادر، در عین حفظ حق دفاع از خویش در برابر تهاجم وی

انی ارید ان تبوا بائمی

چنانچه مراد از «ائمی»، گناهی باشد که از کشته شدن احتمالی قایل به دست هابیل صورت گیرد، معلوم می شود هابیل خاطر نشان ساخته است که من اگرچه قصد کشتن تو را ندارم ولی از خود دفاع می کنم، هر چند به کشتن ناخواسته تو بینجامد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 28,4

4_ قابیل ، سرگردان و متحیر در برابر جسد بی جان برادرش هابیل

فبعث الله غراباً .. لیریه کیف یوری سوءه اخیه

برداشت فوق را فرمایش منقول از امام صادق(ع) تأیید می کند که فرمود: قتل قابیل هابیل و ترکه بالعراء لایدری ما یصنع به . . .

مجمع البیان، ج 3، ص 286؛ نورالثقلین، ج 1، ص 610، ح 124.

28_ حفر زمین و دفن کلاغ کشته شده توسط کلاغ دیگر_ پس از زد و خورد میان آنها_ ، راهنمای قابیل در پنهان ساختن جسد برادرش به همان شیوه

فبعث الله غراباً یبحث فی الارض لیریه کیف یوری سوءه اخیه

از امام سجاد(ع) روایت شده: .. فجاء غرابان فاقبلا یتضاربان حتی قتل احدهما صاحبه ثم حفر الذی بقى الارض بمخالبه و دفن فیها صاحبه

تفسیر قمی، ج 1، ص 166؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 459، ح 4.

ص: 91

26- هدیه قابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 2

2_ هر یک از هابیل و قابیل هدیه ای را به رسم تقرب به پیشگاه خداوند تقدیم کردند .

اذقربا قرباناً

«قربان» هر عمل نیکی است که با آن تقرب به خداوند قصد شود. (مجمع البیان)

27- هشدار به قابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 29 - 6

6_ هشدار هابیل به قابیل درباره بزرگی گناه آدمکشی و سنگینی عقوبت آن در قیامت

ان تبوا بائمی و اثمک فتکون من اصحاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 10

10_ بی اعتنایی قابیل به هشدارها و اندرزهای برادرش هابیل

انی اخاف الله رب العلمین انی ارید . . . فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

28- هشدار قابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 28 - 8

8_ نهراسیدن هابیل از تهدید برادرش به قتل وی *

لئن بسطت إلی یدک لتقتلنی . . . انی اخاف الله رب العلمین

تأکید هابیل بر ترس خویش از خداوند (انی اخاف)، می تواند اشاره به این باشد که از تهدید برادر، ترسی به دل او راه نیافته است.

29- هوای نفس قابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 92

1_ درگیری و کشمکش درونی قبیله با هوای نفس خویش در مورد قتل هاییل

فطوعت له نفسه قتل اخیه

3_ وسوسه های نفسانی قبیله ، وادار کننده وی به کشتن هاییل

فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

4_ قبیله ، فریفته وسوسه های نفس خویش

فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

16_ نفس قبیله ، دام خواسته وی و پذیرای تصمیم او بر قتل برادرش هاییل

فطوعت له نفسه قتل اخیه

«طوعت» می تواند به معنای «تابعیت» باشد، یعنی نفس قبیله در قتل برادرش هاییل پیرو او گردید. بر اساس این احتمال، قبیله نفس خورا فریب داده و آن را رام خود ساخته بود، نه اینکه فریفته وسوسه های خویش شده باشد.

ص: 93

1- اجتناب از امداد به قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 6

6 - معتقدان به ادیان الهی نباید در کشتن و آواره کردن همکیشان خود، به قاتلان و آواره کنندگان یاری رسانند.

تظهِرون علیهم بالاثم و العدون

2- ارزش جان قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 10

10 - خون و جان قاتلان نابحق و مفسدان در زمین، فاقد ارزش و احترام

من قتل نفساً بغير نفس او فساد فی الارض

«باء» در «بغير نفس» برای مقابله است. بنابراین مفهوم جمله شرطیه «من قتل نفساً...» این است که قتل نفس آنگاه که در مقابل کشتن کسی (قصاص) و یا در مقابل فسادانگیزی باشد، کیفر ندارد.

3- افشای هویت قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 72 - 3،2

2 - خداوند، قوم موسی را به معرفی قاتل نوید داد و قاتلان را به افشای هویتشان تهدید کرد.

و الله مخرج ما كنتم تكتمون

مراد از «ما كنتم تكتمون» (آنچه را كتمان می كرديد)، به قرينه جمله قبل، معرفي نكردن قاتل علي رغم آگاهي به آن است. مراد از «إخراج» (مصدر مخرج)، به قرينه تكتمون، آشكار ساختن است.

3- گروهی از قوم موسی قاتل را می شناختند و از افشای هویتش خودداری می کردند.

و الله مخرج ما كنتم تكتمون

هر چند كتمان كردن به همه قوم موسی نسبت داده شده است، ولی به قرينه «فاداءتم»، معلوم می شود برخی از آنها قاتل را می شناختند و از معرفي آن خودداری می کردند.

4- امداد به قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 85 - 7

7- یاری رساندن به قاتلان و آواره کنندگان اهل دین، گناه و تجاوز است.

تظہرون علیہم بالاثم و العدون

5- پشیمانی قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4- مائده - 5 - 31 - 27

27_ قتل نفس محترم، در پی دارنده ندامت قاتل

فاصبح من الندمين

از امام سجاده (ع) روايت شده: .. و الذنوب التي تورث الندم قتل النفس التي حرم الله... قال عزوجل في قصة قابيل حين قتل اخاه هابيل... «فاصبح من النادمين» ...

معانی الاخبار، ص 270، ح 2؛ بحار الانوار، ج 73، ص 375، ح 12.

6- تسليم قاتل

7_ خونب های قتل از روی خطا ، باید به طور کامل تسلیم خانواده مقتول گردد .

و من قتل مؤمناً خطأً .. و ديه مسلّمه الى اهله

در معنای کلمه «مسلّمه» گفته شده است: «المدفوعه اليهم موفّره غير منقّصه». یعنی باید به طور کامل و بدون هیچ کاستی

تسلیم شود. «مجمع البيان».

7- توبه قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 93 - 7

7_ توبه کشتن مؤمن، از روی خشم و غضب و یا به انگیزه های دنیایی، قصاص است.

و من یقتل مؤمناً متعمداً

امام صادق (ع) درباره توبه در قتل عمدی مؤمن از روی غضب یا به انگیزه های دنیایی فرمود: ... و ان کان قتله لغضب او لسبب شیء من امر الدنيا فان توبته ان یقاد منه ...

کافی، ج 7، ص 276، ح 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 533، ح 490.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 70 - 1,4,5

1_ کسانی که مرتکب گناه شرک، آدم کشی و زنا شده اند، در صورتی که به توبه، ایمان و عمل صالح روی آورند، از عذاب و کیفر دوچندان و خوار کننده آن گناهان در امان خواهند بود.

و من یفعل ذلک ... یضـ عف له العذاب ... إلا من تاب و ءامن و عمل عملاً صـ لِحاً

جمله «إلا من تاب...» استثنا از عموم مستفاد از «من» در «من یفعل...» است.

4_ کسانی که مرتکب گناه شرک، آدم کشی و زنا شده اند، در صورتی که به توبه، ایمان و عمل صالح روی آورند، خداوند کردار بد آنان را از نامه عملشان محو کرده و به جای آنها کردار نیک قرار می دهد.

و من یفعل ذلک ... یضـ عف له العذاب ... إلا من تاب ... فأولئک یبدل اللّهُ سیئ

در این که مقصود از تبدیل «سیئات» به «حسنات» چیست؟ میان مفسران دو دیدگاه عمده وجود دارد: 1_ تبدیل خود اعمال بد به اعمال نیک؛ به گونه ای که در پرونده اعمال مؤمنان به جای «سیئه»، «حسنه» نوشته شود. 2- تبدیل آثار و پیامدهای «سیئات» _ که عقاب است _ به آثار و پیامدهای «حسنات» _ که ثواب است _ . گفتنی است برداشت فوق مبتنی بر دیدگاه نخست است.

5_ کسانی که مرتکب گناه شرک، آدم کشی و زنا شده اند، در صورتی که به توبه، ایمان و عمل صالح روی آورند، خداوند آثار بدی

های آنان (عقاب) را محو و به جای آنها، آثار خوبی ها (ثواب) قرار می دهد .

و من يفعل ذلك .. یض_عف له العذاب ... إلا من تاب ... فأولئك يبذل الله سيئ

8- حسابرسی قائل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 8 - 6

ص: 96

6 - حسابرسی قاتل در قیامت ، بر دادخواهی مقتول توقف ندارد .

و إذا الموءودة سئلت

مجهول آوردن «سئلت»، حاکی از این است که فرد یا افرادی غیر از مقتول، پی گیر محاکمه قاتل خواهند شد.

9- ذلت اخروی قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 69 - 7

7_ گناه شرک ، آدم کشی و زنا ، در پی دارنده عذاب طولانی و خوارکننده در قیامت

و یخلد فیه مهاناً

10- ذلت قاتل مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 69 - 6

6_ کسانی که رو به سوی شرک آرند و دست به آدم کشی و زنا بیالایند ، در حال خواری و برای همیشه در عذاب الهی گرفتار خواهند شد

و یخلد فیه مهاناً

فوق مبتنی بر همین نظریه است. و چنان چه «ذلك» اشاره به یکایک گناهان یاد شده به صورت مستقل باشد، در این صورت چون اتفاق همه علما و مفسران بر آن است که زناکار به عذاب ابدی در قیامت گرفتار نمی شود، از این رو مقصود از «یخلد» طولانی بودن عذاب است نه جاودانگی آن.

11- رفتار اولیای مقتول با قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 18

18 - اولیای مقتول در صورت گذشت از حق قصاص و مطالبه دیه از قاتل ، باید با وی به گونه ای پسندیده رفتار کنند .

فمن عفی له من أخیه شیء فاتباع بالمعروف

فاعل «اتباع» محتمل است ولی مقتول، و محتمل است قاتل باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است. بر این مبنا «اتباع بالمعروف»؛ یعنی، اولیای مقتول باید به گونه ای پسندیده با قاتل رفتار کنند؛ وی را آزار ندهند؛ در گرفتن دیه بر او سخت گیرند؛ و بیش از حد متعارف از او مطالبه نکنند و ...

ص: 97

12- رفتار قاتل با اولیای مقتول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 19

19 - قاتل باید با نیکی و رفتاری پسندیده، دیه را به اولیای مقتول بپردازد.

فاتباع بالمعروف و أداء إلیه یا حسن

فاعل «أداء» قاتل است و ضمیر در «إلیه» به «أخیه» - که مراد از آن ولی مقتول است - باز می گردد. بنابراین جمله «أداء إلیه...»؛ یعنی، قاتل باید دیه را با رعایت احسان به ولی مقتول بپردازد؛ بدین صورت که در پرداخت دیه تأخیر نکند و کمتر از مقدار تعیین شده بپردازد و موجب ناراحتی اولیای مقتول نگردد.

13- عذاب اخروی قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 69 - 8

8_ کسانی که به گناه شرک، آدم کشی و زنا دست بیالایند، در قیامت به دو عذاب جسمی و روحی گرفتار خواهند شد.

یض_ عف له العذاب یوم القی_ مه و یخلد فیهِ مهاناً

14- عذاب جسمانی قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 69 - 8

8_ کسانی که به گناه شرک، آدم کشی و زنا دست بیالایند، در قیامت به دو عذاب جسمی و روحی گرفتار خواهند شد.

یض_ عف له العذاب یوم القی_ مه و یخلد فیهِ مهاناً

15- عذاب روحی قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 69 - 8

8_ کسانی که به گناه شرک، آدم کشی و زنا دست بیالایند، در قیامت به دو عذاب جسمی و روحی گرفتار خواهند شد.

يضـ عف له العذاب يوم القيـ مه ويخلد فيه مهاناً

ص: 98

16- عذاب قاتل مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 93 - 5

5_ عذاب کسی که مؤمنی را از روی عمد بکشد ، آماده و مهیاست .

و من یقتل مؤمناً متعمداً .. و اعد له عذاباً عظيماً

17- عفو قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 27، 13، 8

8 - اولیای مقتول می توانند قاتل را از قصاص عفو کنند .

فمن عفی له من أخیه شیء

مراد از «من» قاتل و مقصود از «أخیه» ولی مقتول می باشد. ضمیرهای «له» و «أخیه» به «من»، یعنی قاتل باز می گردد و «شیء» عبارت است از حق قصاص. بنابراین جمله «فمن عفی ...» چنین معنا می شود: پس آن قاتلی که از طرف ولی مقتول چیزی از حق قصاص بر او بخشیده شود

13 - قاتل در صورتی که از قصاص عفو شود ، باید به اولیای مقتول خون بها بپردازد .

فمن عفی له من أخیه شیء .. و أداء إلیه یا حسن

27 - قاتل ، در صورتی که از قصاص عفو شود و پس از آن دیگری را به قتل برساند ، باید کشته شود و مورد عفو قرار نگیرد .

کتب علیکم القصاص .. فمن اعتدی بعد ذلک فله عذاب أليم

برداشت فوق بر این اساس است که: مقصود از «من» در جمله فوق، قاتل باشد نه ولی مقتول. بر این مبنا «ذلک» به «عفو» - که از جمله «فمن عفی له» به دست می آید - اشاره دارد.

18- فرجام قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 31

31_ جایگاه قاتل یک انسان در جهنم ، همان جایگاه قاتل همه انسانهاست ، اگر چه عذابشان متفاوت است .

من قتل نفساً بغير نفس او فساد فی الارض فکانما قتل الناس جميعاً

امام باقر(ع) در پاسخ سؤال از معنای آیه فوق فرمود: یوضع فی موضع من جهنم .. لو قتل الناس جميعا انما کان یدخل ذلک المكان قلت: فانه قتل آخر؟ قال: یضعف علیه.

کافی، ج 7، ص 271، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 619، ح 150.

ص: 99

19- قاتل در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 10

10 - مشرکان، آدم کشان و زناکاران، به روز رستاخیز با کیفر اعمالشان روبه رو خواهند شد.

والذین لا يدعون مع الله إلهاً... ولا يزنون و من يفعل ذلك يلق أثاماً

«ذلک» اشاره است به سه گناهی که در جمله های قبل یاد شده است و «اثام» به معنای جزا و کیفر گناه می باشد (لسان العرب).

20- قصاص قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 4,27

4 - قاتل باید خود را برای قانون قصاص تسلیم کند.

يا ايها الذين ءامنوا كتب عليكم القصاص

مخاطبان واقعی جمله «کتب علیکم» قاتلان هستند. بنابراین بر خود قاتل است که برای اجرای قانون قصاص، خویشان را آماده کند و این به معنای لزوم تسلیم برای اجرای قصاص می باشد.

27 - قاتل، در صورتی که از قصاص عفو شود و پس از آن دیگری را به قتل برساند، باید کشته شود و مورد عفو قرار نگیرد.

كتب عليكم القصاص... فمن اعتدى بعد ذلك فله عذاب أليم

برداشت فوق بر این اساس است که: مقصود از «من» در جمله فوق، قاتل باشد نه ولی مقتول. بر این مبنا «ذلک» به «عفو» - که از جمله «فمن عفی له» به دست می آید - اشاره دارد.

21- کشتن قاتل پس از دیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 14,16,30

14 - اخوت و برادری اهل ایمان با یکدیگر

يا ايها الذين ءامنوا... فمن عفى له من أخيه شيء

16 - گذشت از قصاص ، مظهر عواطف ایمانی و اخوت اسلامی است .

فمن عفی له من أخیه شیء

30 - حلبی می گوید : از امام صادق (ع) . . . درباره سخن خداوند که فرموده « فمن عفی له من أخیه شیء فاتباع بالمعروف و أداء إلیه بإحسان » سؤال کردم ، فرمود : « ینبغی للذی له الحق ان لا یعسر أخاه إذا کان قد صالحه علی دیه و ینبغی للذی علیه

ص: 100

الحق ان لايمطل أخاه إذا قدر على ما يعطيه و يودی إليه بإحسان قال : و سألته عن قول الله عز و جل « فمن اعتدى بعد ذلك فله عذاب أليم » فقال : هو الرجل يقبل الدية أو يعفو أو يصالح ثم يعتدى فيقتل فله عذاب أليم كما قال الله عز و جل ;

سزاوار است کسی که صاحب حق خون است و توافق در دیه کرده اند، در گرفتن دیه سخت گیری نکند و سزاوار است برای کسی که باید دیه بدهد اگر توانایی پرداخت آن را دارد کوتاهی نکند و با نیکویی پرداخت نماید. حلبی گوید: از سخن خداوند که فرموده: «فمن اعتدى بعد ذلك فله عذاب أليم» سؤال نمودم، امام فرمود: مراد کسی است که دیه را پذیرفته یا عفو نموده و یا مصالحه کرده، سپس تجاوز نماید و دست به قتل زند؛ پس همان طوری که خداوند فرموده برای او عذاب دردناکی است».

22- کشتن قاتل پس از عفو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 24، 26

24 - کسانی که پس از عفو قاتل از قصاص و یا گرفتن دیه در پی کشتن وی برآیند ، به عذابی دردناک گرفتار خواهند شد .

فمن اعتدى بعد ذلك فله عذاب أليم

برداشت فوق بر این مبناست که «ذلك» اشاره به گرفتن دیه باشد. در این صورت جمله «فمن اعتدى...» بیانگر این است که: اولیای مقتول اگر قاتل را عفو کنند و از او مطالبه دیه نمایند، پس از آن حق ندارند در صدد کشتن وی باشند و او را قصاص کنند.

26 - ولی مقتول اگر پس از عفو یا گرفتن دیه ، قاتل را بکشد ، باید کشته شود . *

فمن اعتدى بعد ذلك فله عذاب أليم

جمله «فله عذاب أليم» را می توان بیان واقعیتی دانست که تجاوزگر در دنیا یا آخرت به آن گرفتار خواهد شد و می توان آن را حکمی کیفری و مجازاتی شمرد که جامعه اسلامی باید آن را اجرا کند. برداشت فوق بر اساس دو مین احتمال است.

23- کیفر اخروی قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 69 - 4

4_ گناه شرک ، آدم کشی و زنا در پی دارنده اشد مجازات در قیامت

يض_ عف له العذاب يوم القي_ مه

24- کیفر اخروی قاتل مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 69 - 1,2

1_ کسانی که رو به سوی شرک آرند و دست به آدم کشی و زنا بیالایند، در قیامت دو چندان عذاب و کیفر خواهند شد.

ص: 101

يض_ عَف له العذاب يوم القي_ مه

در این که چرا افراد یاد شده، دو چندان مجازات خواهند شد، میان مفسران دو دیدگاه وجود دارد: 1_ مقصود از «يضاعف..» دو چندان شدن مجازات کسانی است که هر سه گناه شرک، آدم کشی و زنا را با هم مرتکب شوند؛ زیرا شرک موجب دو چندان شدن مجازات بزه کاری می شود. برداشت یاد شده و برداشت بعدی مبتنی بر این نظریه است. 2_ مقصود، تشدید مجازات افراد یاد شده است نه دو چندان شدن آن.

2_ شرک، موجب دو چندان شدن کیفر بزه کاری (آدمکشی، زنا و...) در قیامت

يض_ عَف له العذاب يوم القي_ مه

25- کیفر قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 31

31_ جایگاه قاتل یک انسان در جهنم، همان جایگاه قاتل همه انسانهاست، اگر چه عذابشان متفاوت است.

من قتل نفساً بغير نفس او فساد فی الارض فکانما قتل الناس جميعاً

امام باقر(ع) در پاسخ سؤال از معنای آیه فوق فرمود: یوضع فی موضع من جهنم .. لو قتل الناس جميعاً انما کان یدخل ذلک المکان قلت: فانه قتل آخر؟ قال: یضاعف علیه.

کافی، ج 7، ص 271، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 619، ح 150.

26- کیفیت کشف هویت قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 70 - 2

2- قوم موسی، بر این باور بودند که گاو مورد نظر برای ذبح و حل معمای قتل، باید ویژگی های منحصر به فرد داشته باشد.

إن البقر تشبه علينا

«تشابه» به معنای همانند بودن است و چون با «علی» متعدی شده، متضمن معنای التباس و اشتباه نیز هست. بنابراین «إن البقر...»؛ یعنی، آن گاو توصیف شده به میانسانی و زرد رنگی، مصادیق زیادی دارد که همگی مشابه یکدیگرند و این موجب می شود که ندانیم

کدامین را انتخاب کنیم. این جمله از قوم موسی، حکایت از آن دارد که: آنان گمان داشتند گاو مورد نظر برای ذبح باید به گونه ای توصیف شود که تنها یک فرد داشته باشد تا همانندی از بین برود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 73 - 1,2

1 - خداوند ، به قوم موسی فرمان داد تا قطعه ای از گاو ذبح شده را بر پیکر مقتول بزنند .

فقلنا اضربوه ببعضها

ص: 102

ضمیر مفعولی در «اضربوه» به «نفساً» بر می گردد و ضمیر در «بعضها» به «بقره» ارجاع می شود.

2 - مقتول قوم موسی در پی زده شدن پاره ای از گاو ذبح شده بر وی ، زنده شد .

فقلنا اضربوه ببعضها كذلك يحيى الله الموتى

عبارت «كذلك يحيى الله الموتى؛ خداوند بدین سان مردگان را زنده می کند» پس از جمله «فقلنا . . .» دلالت بر زنده شدن آن مقتول دارد.

27- گناه قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 29 - 7

7_ خداوند ، گناهان مقتول به ناحق را به پای قاتل او ثبت خواهد کرد .

انی ارید ان تبوا بائمی و اثمک

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از «ائمی»، مطلق گناهان باشد. برداشت فوق را فرمایش منقول از امام باقر(ع) تأیید می کند که فرمود: من قتل مؤمناً متعمداً اثبت الله علیه جميع الذنوب و بری المقتول منها و ذلک قول الله تعالی «انی ارید ان تبوا بائمی و اثمک فتکون من اصحاب النار».

ثواب الاعمال و عقاب الاعمال (مترجم)، ص 636، ح 9، باب عقاب من قتل نفساً متعمداً؛ نورالثقلین، ج 1، ص 613، ح 133.

28- مسؤولیت قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 13، 4

4 - قاتل باید خود را برای قانون قصاص تسلیم کند .

یا ایها الذین ءامنوا کتب علیکم القصاص

مخاطبان واقعی جمله «کتب علیکم» قاتلان هستند. بنابراین بر خود قاتل است که برای اجرای قانون قصاص، خویشتن را آماده کند و این به معنای لزوم تسلیم برای اجرای قصاص می باشد.

13 - قاتل در صورتی که از قصاص عفو شود ، باید به اولیای مقتول خون بها بپردازد .

فمن عفى له من أخيه شيء... و أداء إليه يا حسن

29- نهی از مُثله قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 33 - 19

ص: 103

19- « عن إسحاق بن عمار قال: قلت لأبي الحسن (ع) إن الله عزوجل يقول في كتابه: «... فلايسرف في القتل إنه كان منصوراً» فما هـذا الإسراف الذي نهى الله عزوجل عنه قال: نهى أن يقتل غير قاتله أو يمثل بالقاتل قلت: فما معنى قوله: «إنه كان منصوراً» قال: و أئ نصره أعظم من أن يدفع القاتل إلى أولياء المقتول فيقتله ولا تبعه تلزمه من قتله في دين و لا دنيا;

اسحاق بن عمار گوید: به امام موسی بن جعفر (ع) گفتم: همانا خدای عزوجل در کتابش می فرماید: «... فلايسرف في القتل إنه كان منصوراً» این اسراف چه اسرافى است که خداوند عزوجل از آن نهی کرده است [راوى گوید] گفتم: پس معنای سخن خدا «إنه كان منصوراً» چیست؟ فرمود: چه نصرتی بزرگ تر از اینکه قاتل به اولیای مقتول داده می شود و آنان قاتل را می کشند و پیامدهایی که لازمه قتل است - چه پیامدهای دینی و چه دنیایی - دامنگیر آنان نمی شود».

30- هشدار به قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 29 - 6

6 - هشدار هابیل به قابیل درباره بزرگی گناه آدمکشی و سنگینی عقوبت آن در قیامت

ان تبوا بائمی و اثمک فتکون من اصحاب النار

ص: 104

1- آثار اصلاح قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 5 - 3، 2

2 - قذف کنندگان (کسانی که به زنان پاکدامن بدون دلیل نسبت زنا دهند) ، در صورت توبه و اصلاح رفتار خویش و جبران زیان وارده بر شخص متهم ، مشمول بخشش و آمرزش خدا خواهند شد .

والذین یرمون المحصنات .. أولئك هم الفسقون . إلا الذین تابوا من بعد ذلک و ا

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که اصلاح، پس از توبه و پشیمانی در هر موردی، متناسب با همان مورد است. بنابراین اصلاح گناه تهمت زدن، به این خواهد بود که ضرر و زیان مادی، معنوی، فردی و اجتماعی وارده بر متهم جبران شود.

3 - توبه نسبت دهندگان بی دلیل زنا به زنان پاکدامن - در صورت اصلاح رفتار خویش و جبران ضرر و زیان وارده بر متهمان - موجب رفع مجازات فسق و عدم پذیرش شهادت از آنان می شود .

والذین یرمون المحصنات .. أولئك هم الفسقون . إلا الذین تابوا من بعد ذلک و ا

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که پذیرش توبه، شامل تمامی مجازات های مطرح شده در آیه قبل برای تهمت زندگان شود؛ ولی حدّ قذف (صد تازیانه) را به خاطر وجود دلیل خاص قطعی شامل نخواهد شد.

2- آثار توبه قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 5 - 2

2 - قذف کنندگان (کسانی که به زنان پاکدامن بدون دلیل نسبت زنا دهند) ، در صورت توبه و اصلاح رفتار خویش و جبران زیان وارده بر شخص متهم ، مشمول بخشش و آمرزش خدا خواهند شد .

والذین یرمون المحصنات .. أولئك هم الفسقون . إلا الذین تابوا من بعد ذلک و ا

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که اصلاح، پس از توبه و پشیمانی در هر موردی، متناسب با همان مورد است. بنابراین اصلاح گناه تهمت زدن، به این خواهد بود که ضرر و زیان مادی، معنوی، فردی و اجتماعی وارده بر متهم جبران شود.

3- آثار قبول توبه قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 5 - 3

3 - توبه نسبت دهندگان بی دلیل زنا به زنان پاکدامن - در صورت اصلاح رفتار خویش و جبران ضرر و زیان وارده بر متهمان - موجب رفع مجازات فسق و عدم پذیرش شهادت از آنان می شود .

والذین یرمون المحصنات .. أولئك هم الفسقون . إلا الذین تابوا من بعد ذلك و أ

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که پذیرش توبه، شامل تمامی مجازات های مطرح شده در آیه قبل برای تهمت زندگان شود؛ ولی حدّ قذف (صد تازیانه) را به خاطر وجود دلیل خاص قطعی شامل نخواهد شد.

4- ایمان قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 4 - 14

14 - « عن أبي جعفر (ع) . . . و نزل بالمدينه « والذین یرمون المحصنات ثم لم یأتوا بأربعة شهداء فاجلدوهم ثمانین جلده و لا تقبلوا لهم شهاده ابدًا و أولئك هم الفاسقون » . . . فبرأه الله ما كان مقيماً علی الفریه من أن یسمی بالإیمان . . . ;

از امام باقر(ع) روایت شده که آیه «والذین یرمون المحصنات. . . أولئك هم الفاسقون» در مدینه نازل شده است. . . پس خداوند کسی را که تهمت زنا می زند با زمانی که بر این تهمت باقی باشد، او را از مؤمن نامیده شدن به دور داشته است. . .

5- بی ارزشی گواهی قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 4 - 7

7 - اتهام بی دلیل زنا (قذف) به زنان پاکدامن ، موجب از میان رفتن همیشگی حق شهادت نسبت دهندگان ، در تمامی صحنه های گواهی

والذین یرمون المحصنات .. و لا تقبلوا لهم شهده ابدًا

6- بی اعتنایی به قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 23 - 4

4 - منزوی ساختن و بی مهری کردن به قذف کنندگان و اتهام زندگان به زنان پاکدامن ، وظیفه ای الهی بر عهده اهل ایمان

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ... لعنوا في الدنيا

جمله «لعنوا في الدنيا» می تواند بیانگر وظیفه اهل ایمان نسبت به قذف کنندگان باشد که در برداشت فوق، بدان اشاره شده است.

7- تکذیب قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 13 - 3

3 - در صورتی که قذف کنندگان از اقامه بینه ناتوان باشند ، تکذیب آنان و مبرا دانستن دامن متهم ، واجب است .

لولا جاءو عليه بأربعة شهداء فإذ لم يأتوا بالشهداء فأولئك عند الله هم الكاذبون

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که جمله «فأولئك عند الله هم الكاذبون» انشا در قالب اخبار باشد؛ یعنی، این افراد محکوم به کذب و دروغ گویی اند.

8- توبه قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 5 - 9

9 - « في مجمع البيان [أحد القولين في هـ_ذِه الآية] ان الإستثناء يرجع إلى الأمرين فإذا تاب قبلت شهادته حدّ أو لم يحد و قول أبي جعفر (ع) و أبي عبدالله (ع) ;

در مجمع البيان آمد است که [یکی از دو قول در آیه یاد شده] این است که استثنا به هر دو امر بازمی گردد. پس هرگاه قذف کننده توبه کند، شهادت او قبول می شود؛ چه حد بر او جاری شده باشد و چه نشده باشد ... و ان قول امام باقر و امام صادق _عليهما السلام_ است».

9- تهدید قاذف

8 - کسانی که با حیثیت زنان مؤمن ، بازی کرده و با قذف و نسبت دادن زنا به آنان ، به بد نام کردن ایشان در جامعه می پردازند ،

به محاکمه و بازخواست الهی تهدید شدند .

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ... يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ... بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

10- دروغگویی قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 13 - 4

4- در پیشگاه خداوند ، قذف کنندگان بی دلیل سرآمد دروغ گویان اند .

فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ

ضمیر «هم» ضمیر فصل و «الکاذبون» مسند محلی به «ال» جنس و مفید حصر است.

11- رذالت قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 4 - 9

9- نسبت دهندگان بی دلیل زنا به زنان پاکدامن ، مردمی فرومایه و بی اعتبار در جامعه اسلامی

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ... وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا

پذیرفته نشدن گواهی نسبت دهندگان دروغین زنا به زنان پاکدامن و نیز توصیف آنان با کلمه «فاسقان»، حاکی از فرومایگی و بی اعتباری آنان در جامعه اسلامی است.

12- شرایط آمرزش قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 5 - 2

2- قذف کنندگان (کسانی که به زنان پاکدامن بدون دلیل نسبت زنا دهند) ، در صورت توبه و اصلاح رفتار خویش و جبران زیان وارده بر شخص متهم ، مشمول بخشش و آمرزش خدا خواهند شد .

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ... أُولَئِكَ هُمُ الْفٰسِقُونَ . إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که اصلاح، پس از توبه و پشیمانی در هر موردی، متناسب با همان مورد است. بنابراین اصلاح

گناه تهمت زدن، به این خواهد بود که ضرر و زیان مادی، معنوی، فردی و اجتماعی وارده بر متهم جبران شود.

ص: 108

13- شرایط قبول توبه قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 5 - 3

3 - توبه نسبت دهندگان بی دلیل زنا به زنان پاکدامن - در صورت اصلاح رفتار خویش و جبران ضرر و زیان وارده بر متهمان - موجب رفع مجازات فسق و عدم پذیرش شهادت از آنان می شود .

والذین یرمون المحصنات .. أولئك هم الفسقون . إلا الذین تابوا من بعد ذلك و أ

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که پذیرش توبه، شامل تمامی مجازات های مطرح شده در آیه قبل برای تهمت زندگان شود؛ ولی حدّ قذف (صد تازیانه) را به خاطر وجود دلیل خاص قطعی شامل نخواهد شد.

14- عذاب قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 23 - 5

5 - عذاب بزرگ خداوند ، پیامد و کیفر قذف کردن زنان عقیف و مؤمن است .

إنّ الذین یرمون المحصنات .. لهم عذاب عظیم

15- عوامل رفع فسق قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 5 - 3

3 - توبه نسبت دهندگان بی دلیل زنا به زنان پاکدامن - در صورت اصلاح رفتار خویش و جبران ضرر و زیان وارده بر متهمان - موجب رفع مجازات فسق و عدم پذیرش شهادت از آنان می شود .

والذین یرمون المحصنات .. أولئك هم الفسقون . إلا الذین تابوا من بعد ذلك و أ

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که پذیرش توبه، شامل تمامی مجازات های مطرح شده در آیه قبل برای تهمت زندگان شود؛ ولی حدّ قذف (صد تازیانه) را به خاطر وجود دلیل خاص قطعی شامل نخواهد شد.

16- عوامل رفع کیفر قاذف

3 - توبه نسبت دهندگان بی دلیل زنا به زنان پاکدامن - در صورت اصلاح رفتار خویش و جبران ضرر و زیان وارده بر متهمان - موجب رفع مجازات فسق و عدم پذیرش شهادت از آنان می شود .

والذین یرمون المحصنات .. أولئك هم الفسقون . إلا الذین تابوا من بعد ذلك و أ

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که پذیرش توبه، شامل تمامی مجازات های مطرح شده در آیه قبل برای تهمت زندگان شود؛ ولی حدّ قذف (صد تازیانه) را به خاطر وجود دلیل خاص قطعی شامل نخواهد شد.

17- فسق قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 4 - 8

8 - اتهام بی دلیل زنا به زنان پاکدامن ، بدترین نوع فسق است و نسبت دهندگان آن ، سرآمد فاسقان اند .

والذین یرمون المحصنات ثم لم یأتوا بأربعة شهداء .. وأولئك هم الفسقون

ضمیر «هم» ضمیر فصل و «الفسقون» مسند همراه با «ال» جنس و مفید حصر است. منحصر کردن اهل فسق به نسبت دهندگان زنای بی دلیل به زنان پاکدامن، بیانگر برداشت یاد شده است.

18- کیفر اخروی قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 25 - 1

1 - کسانی که به زنان پاکدامن و مؤمن تهمت زنا می زنند ، در قیامت بی هیچ تخفیف و ترحمی و به صورت کامل ، کیفر کارشان را دریافت خواهند کرد .

الذین یرمون المحصنات .. یومئذ یوفّیهم الله دینهم

ضمیر «هم» در «یوفّیهم» و «دینهم» به «قذف کنندگان» (الذین یرمون المحصنات) بازمی گردد و «توفیه» (مصدر «یوفّی») به معنای پرداخت به صورت تام و کامل است و مقصود از «دین» _ به قرینه این که آیه شریفه در باره قیامت است _ جزا می باشد.

19- کیفر قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 4 - 2، 1

1 - کیفر نسبت دهندگان زنا (قذف) به زنان پاکدامن ، بدون ارائه چهارگواه ناظر ، هشتاد ضربه شلاق با تازیانه چرمی است .

والذین یرمون المحصنات ثم لم یأتوا بأربعة شهداء فاجلدوهم ثم نین جلدہ

«جلد» (مصدر «اجلدوا») گاهی به معنای «زدن با تازیانه چرمی» و گاهی به معنای «بر پوست بدن کسی با تازیانه زدن» می آید. برداشت فوق، بر مبنای کار برد اول است. گفتنی است که «رمی» (مصدر «یرمون») به معنای تیر انداختن است و در این جا استعاره از نسبت دادن امری ناخوشایند به مردم است که در اصطلاح فقه از آن تعبیر به «قذف» می شود.

ص: 110

2- هشتاد ضربه تازیانه بر پوست بدن ، کیفر نسبت دهندگان زنا (قذف) به زنان پاکدامن ، بدون ارائه چهار گواه ناظر

والذین یرمون المحصنات ثم لم یأتوا بأربعة شهداء فاجلدوهم ثم نین جلدہ

20- کیفیت توبه قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 5 - 8

8- « عن سماعه عنه فی قول اللّٰه عزّوجلّ » و لا تقبلوا لهم شهادة أبداً . . . إلاّ الذین تابوا » . . . قال یکذب نفسه علی رؤوس الناس حتّٰی یضرب و یرتد عن ربّه و إذا فعل ذالک فقد ظهرت توبته ;

سماعه روایت می کند که امام(ع) در باره قول خدای عزّوجلّ _ «و لا تقبلوا لهم شهادة أبداً . . . إلاّ الذین تابوا» فرمود: قذف کننده باید خود را در اجتماع مردم تکذیب کند تا حد بر او جاری گردد و از خدا طلب آمرزش کند و اگر این کار را کرد، توبه او آشکار شده است.

21- گواهی اخروی پای قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 24 - 3

3- شهادت و گواهی زبان ، دست و پای قذف کنندگان و تهمت زندگان به زنان پاکدامن ، نجیب و مؤمن ، بر اعمال ناروایشان در قیامت

إنّ الذین یرمون المحصنات . . . یوم تشهد علیهم ألسنتهم . . . بما كانوا یعملون

22- گواهی اخروی دست قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 24 - 3

3- شهادت و گواهی زبان ، دست و پای قذف کنندگان و تهمت زندگان به زنان پاکدامن ، نجیب و مؤمن ، بر اعمال ناروایشان در قیامت

إنّ الذین یرمون المحصنات . . . یوم تشهد علیهم ألسنتهم . . . بما كانوا یعملون

23- گواهی اخروی زبان قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- شهادت و گواهی زبان ، دست و پای قذف کنندگان و تهمت زندگان به زنان پاکدامن ، نجیب و مؤمن ، بر اعمال ناروایشان در قیامت

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ... يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ... بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

24- گواهی قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 4 - 15

15 - «عَنْ الصَّادِقِ (ع) عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (ع) أَنَّ عَلِيًّا (ع) قَالَ ، لَيْسَ بَيْنَ خَمْسٍ مِنَ النِّسَاءِ وَبَيْنَ أَزْوَاجِهِنَّ مَلَاعَنَهُ... وَالْمَجْلُودُ فِي الْفَرِيهِ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ يَقُولُ : وَلا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا...» ;

امام صادق (ع) از پدرش و او از جدش روایت کرده است که حضرت علی (ع) فرمود: بین پنج دسته از زنان با شوهرانشان ملاعنه نیست (یعنی قانون لعان اجراء نمی شود).. از جمله آنها، کسانی هستند که به علت تهمت زنا زدن، تازیانه خورده اند؛ زیرا خداوند فرمود: «و لا تقبلوا لهم شهادة أبداً».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 5 - 9

9 - «فِي مَجْمَعِ الْبَيَانِ [أَحَدُ الْقَوْلِينَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ] أَنَّ الْإِسْتِثْنَاءَ يَرْجِعُ إِلَى الْأَمْرَيْنِ فَإِذَا تَابَ قَبِلَتْ شَهَادَتُهُ حَدُّهُ أَوْ لَمْ يَحْدُ وَقَوْلُ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) وَأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) ;

در مجمع البیان آمد است که [یکی از دو قول در آیه یاد شده] این است که استثنا به هر دو امر بازمی گردد. پس هرگاه قذف کننده توبه کند، شهادت او قبول می شود؛ چه حد بر او جاری شده باشد و چه نشده باشد... و ان قول امام باقر و امام صادق _عليهما السلام_ است».

25- لعان قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 4 - 15

15 - «عَنْ الصَّادِقِ (ع) عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (ع) أَنَّ عَلِيًّا (ع) قَالَ ، لَيْسَ بَيْنَ خَمْسٍ مِنَ النِّسَاءِ وَبَيْنَ أَزْوَاجِهِنَّ مَلَاعَنَهُ... وَالْمَجْلُودُ فِي الْفَرِيهِ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ يَقُولُ : وَلا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا...» ;

امام صادق(ع) از پدرش و او از جدش روایت کرده است که حضرت علی(ع) فرمود: بین پنج دسته از زنان با شوهرانشان ملاحظه نیست (یعنی قانون لعان اجراء نمی شود).. از جمله آنها، کسانی هستند که به علت تهمت زنا زدن، تازیانه خورده اند؛ زیرا خداوند فرمود: «و لا تقبلوا لهم شهادة أبداً».

ص: 112

26- لعن بر قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 7 - 3

3 - مردانی که با سوگند دروغین ، همسرانشان را متهم به زنا کنند ، مستحق لعنت خدایند .

والخ_مسه أنّ لعنت الله عليه إن كان من الك_ذبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 23 - 1

1 - قذف کنندگان و اتهام زندگان به زنان پاکدامن ، نجیب و مؤمن ، مورد نفرین در دنیا و آخرت

إنّ الذین یرمون المحصنات الغ_فلت المؤمنات لعنوا فی الدنيا و الآخره

«محصنات» به معنای زنان عقیف و پاکدامن است (لسان العرب). مقصود از «غافلات» (زنان غافل) ممکن است زنانی باشند که آن قدر از آلودگی جنسی به دوراند که گویا به کلی از چنین مسائلی بی خبراند و ممکن است زنانی باشند که از آنچه به آنان نسبت ناروا داده اند (فحشا)، کاملاً بی خبراند و در هر دو صورت به چنین زنانی نجیب گفته می شود.

27- محاکمه اخروی قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 24 - 8

8 - کسانی که با حیثیت زنان مؤمن ، بازی کرده و با قذف و نسبت دادن زنا به آنان ، به بد نام کردن ایشان در جامعه می پردازند ، به محاکمه و بازخواست الهی تهدید شدند .

إنّ الذین یرمون المحصنات .. یوم تشهد علیهم ألسنتهم ... بما كانوا یعملون

28- منشأ رفع فسق قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 5 - 6

6 - پذیرش توبه قذف کنندگان و پاک شدن آنان از آثار فسق ، ناشی از غفران و رحمت خداوند است .

والذين يرمون المحصنات .. أولئك هم الفسقون 0 إلا الذين تابوا من بعد ذلك وأ

ص: 113

29- منشأ قبول توبه قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 5 - 6

6 - پذیرش توبه قذف کنندگان و پاک شدن آنان از آثار فسق ، ناشی از غفران و رحمت خداوند است .

والذین یرمون المحصنات .. أولئك هم الفسقون 0 إلا الذین تابوا من بعد ذلک و أ

30- موقعیت اجتماعی قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 4 - 9

9 - نسبت دهندگان بی دلیل زنا به زنان پاکدامن ، مردمی فرومایه و بی اعتبار در جامعه اسلامی

والذین یرمون المحصنات ثم لم یأتوا بأربعة شهداء .. و لا تقبلوا لهم شهاده أبداً

پذیرفته نشدن گواهی نسبت دهندگان دروغین زنا به زنان پاکدامن و نیز توصیف آنان با کلمه «فاسقان»، حاکی از فرومایگی و بی اعتباری آنان در جامعه اسلامی است.

ص: 114

7- قارون

1- آثار تجمل گرایی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 7،8

7 - خودنمایی و تجمل گرایی قارون ، باعث برانگیخته شدن خوی دنیاخواهی عناصر غافل و دنیاطلب بود .

قال الذين يريدون الحيوة الدنيا .. إنه لذو حظ عظيم

8 - اظهار حسرت و دریغ از سوی دنیاطلبان غافل ، به هنگام مشاهده قارون در تجمل ویژه خود

قال الذين يريدون الحيوة الدنيا - ليت لنا مثل ما أوتى قارون

2- آثار ترک انفاق قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 22

22 - زراندوزی قارون و خودداری وی از پرداختن حقوق مالی ، باعث پیدایش فساد و تباهی در میان بنی اسرائیل بود .

ولا تبغ الفساد فى الأرض

3- آثار تکبر قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 81 - 11

11 - « عن النبي (صلى الله عليه وآله) : . . . إن قارون أول من اختال فحسب الله به و بداره الأرض ؛

ص: 115

از نبی اکرم (صلی الله علیه و آله) روایت شده است: .. قارون اولین کسی بود که تکبر ورزید؛ پس خدا او و خانه اش را در زمین فرو برد».

4- آثار ثروت اندوزی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 22

22 - زراندوزی قارون و خودداری وی از پرداختن حقوق مالی ، باعث پیدایش فساد و تباهی در میان بنی اسرائیل بود .

و لا تبغ الفساد فی الأرض

5- آثار ثروت قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 9,6

6 - ثروت افسانه ای قارون ، موجب طغیان وی علیه ملت خود گردید .

و ءاتینہ من الکنوز

بازگو کردن ثروت فراوان قارون، پس از معرفی وی به عنوان فردی متجاوز و طغیانگر، می تواند توضیح دهنده علیت این طغیان و تجاوز باشد.

9 - شادمانی مغرورانه قارون به خاطر ثروت افسانه ای خویش

و ءاتینہ من الکنوز . . . إذ قال له قومه لا تفرح

6- آثار خودنمایی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 7

7 - خودنمایی و تجمل گرایی قارون ، باعث برانگیخته شدن خوی دنیاخواهی عناصر غافل و دنیاطلب بود .

قال الذین یریدون الحیوه الدنیا . . . إنّه لذو حظّ عظیم

7- آثار دنیاطلبی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 4

4 - دل‌بستگی شدید قارون به اندوخته‌های خویش ، مانع از خرج کردن آنها در راه رضای خدا و تأمین سعادت اخروی خویش بود

ص: 116

و ابتغ فيما آتیک الله الدار الآخره

8- آثار طغیانگری قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 81 - 2

2- هلاکت قارون ، بازتاب طغیان و رفتار ظالمانه وی با مردم خویش بود .

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ . . . فَنَحَسَبْنَا بِهِ وَبَدَارَهُ الْأَرْضِ

برداشت یاد شده با توجه به تفریع «فحسبنا» بر «فبغی علیهم» به دست می آید.

9- آثار ظلم قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 81 - 2

2- هلاکت قارون ، بازتاب طغیان و رفتار ظالمانه وی با مردم خویش بود .

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ . . . فَنَحَسَبْنَا بِهِ وَبَدَارَهُ الْأَرْضِ

برداشت یاد شده با توجه به تفریع «فحسبنا» بر «فبغی علیهم» به دست می آید.

10- آثار علم قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 3,4

3- قارون ، مدعی بهره مندی از دانش و خلاقیت ویژه برای تحصیل ثروت بود .

قال إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي

4- مؤثر دانستن دانش و ابتکار فردی در فزونی ثروت ، توجیه قارون برای ترک انفاق و احسان نکردن خود

إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ . . . وَأَحْسَن . . . قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي

از این که قارون در پاسخ به توصیه قومش به انفاق و احسان، گفت: این ثروت‌ها، ناشی از دانش و ابتکار من است؛ می‌توان استفاده کرد که او با این پاسخ، درصدد توجیه کار خود (ترک احسان) برآمده بود.

ص: 117

11- آثار کفران قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 16

16 - ناسپاسی در برابر نعمت های الهی ، عامل هلاکت قارون و فرورفتن با خانه اش در کام زمین

فخسفنا به و بداره الأرض . . . ویکائنه لایفلح الک_فرون

12- آثار هلاکت قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 7،12،14

7 - پیدایش روحیه تسلیم و رضا (تسلیم در برابر اراده خدا و رضا به داده او) در آرزومندان ثروت قارونی ، با مشاهده هلاکت غافلگیرانه وی

و أصبح الذین . . . ویکانّ الله یبسط الرزق لمن یشاء من عباده و یقدر

تعبیر «الله یبسط الرزق. . .» نشانگر این حقیقت است که روزی انسان ها در دست خداوند است. بنابراین ما به هر چه او مصلحت بداند (هر چند فقر و تنگدستی) راضی و تسلیم هستیم.

12 - آگاهی دل باختگان دنیا به عاقبت شوم دنیاطلبی ، پس از مشاهده نگون بختی قارون

لولا أن منّ الله علینا لخصف بنا

14 - آگاهی یافتن آرزومندان مال و ثروت به پی آمد شوم ناسپاسی در برابر نعمت های الهی ، با مشاهده نگون بختی قارون

ویکائنه لایفلح الک_فرون

«کفر» (مصدر «کافرون») در این جا مقابل «شکر» و به معنای ناسپاسی است. جمله «و یکائنه لایفلح الکافرون» اعتراف دنیاطلبان به ناسپاسی خود در مقابل خدا است و اشاره به علت هلاکت قارون دارد.

13- آرزوی ثروت قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 11

11 - دستیابی به ثروتی هم چون ثروت قارون ، نهایت آرزوی دنیا طلبان غافل قوم وی بود .

قال الذین یریدون الحیوه الدنیا لیـ لیت لنا مثل ما أوتی قـرون

14- احساس خطر قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 118

6- وحشت و احساس خطر فرعون ، هامان و قارون از گسترش آیین موسی و قوت گرفتن پیروان آن حضرت

قالوا اقتلوا أبناء الذين آمنوا معه

از فرمان فرعون و .. به قتل ایمان آورندگان به موسی (ع)، برداشت یاد شده استفاده می شود.

15- ادعای قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 3

3- قارون ، مدعی بهره مندی از دانش و خلاقیت ویژه برای تحصیل ثروت بود .

قال إنما أوتيته على علم عندي

16- استکبار قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 39 - 6,7

6- قارون و فرعون و هامان ، با پیامبری موسی (ع) برخوردی مستکبرانه کردند .

وقررون و... و لقد جاءهم موسى... فاستكبروا

7- قارون و فرعون و هامان ، روحیه مستکبرانه داشتند و در سرزمین مصر ، مستکبرانه رفتار می کردند .

وقررون و فرعون وهمن... فاستكبروا في الأرض

17- افساد قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 20

20- قارون ، عنصری فسادگر و تباهی آفرین بود .

ولاتبغ الفساد في الأرض

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

13 - قصص - 28 - 83 - 3

3- برتری جویی و فساد انگیزی ، مهم ترین و اصلی ترین صفت ناپسند قارون

تلك الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علوًا في الأرض ولا فسادًا

ص: 119

برداشت بالا با توجه به این نکته است که آیه مورد بحث نوعی جمع بندی از مطالبی است که تا این جا درباره داستان قارون و اوصاف وی ذکر شده بود. در این جمع بندی از دو صفت قارون (که مهم ترین و محوری ترین اوصاف او بود) یاد شده است.

18- امکانات دنیوی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 3

3 - فرعون ، هامان و قارون ، در اختیار دارنده همه امکانات اجتماعی (اقتصادی ، سیاسی و فرهنگی) و مانع اصلی بر سر راه هدایت مردم

كانوا هم أشدّ منهم قوّه وءاثراً .. و لقد أرسلنا موسى ... إلى فرعون و هم من و

برداشت یاد شده از آن جااست که این آیه، در صدد بیان نمونه و مصداقی از مردمی است که قدرت سیاسی و اقتصادی فزون تر از کافران صدر اسلام داشتند و مانع تبلیغ و رسالت پیامبر الهی بودند.

19- اوامر قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 5

5 - فرمان فرعون ، هامان و قارون ، بر کشتن فرزندان ذکور مؤمنان همراه موسی (ع)

قالوا اقتلوا أبناء الذين ءامنوا معه

20- برتری طلبی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 83 - 3

3 - برتری جویی و فسادانگیزی ، مهم ترین و اصلی ترین صفت ناپسند قارون

تلك الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علوًّا في الأرض ولا فسادًا

برداشت بالا با توجه به این نکته است که آیه مورد بحث نوعی جمع بندی از مطالبی است که تا این جا درباره داستان قارون و اوصاف وی ذکر شده بود. در این جمع بندی از دو صفت قارون (که مهم ترین و محوری ترین اوصاف او بود) یاد شده است.

21- بنی اسرائیل و ہلاکت قارون

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 120

5 - حضور نداشتن مردم به هنگام واقعه فرورفتن خانه قارون در دل زمین

فما كان له من فئه ينصرونه

چنان که از آیه بعد استفاده می شود واقعه «فرورفتن قارون» هنگام شب رخ داد؛ یعنی، زمانی که مردم در خانه هایشان آرمیده بودند. بنابراین در آن لحظه کسانی نبودند که بتوانند به یاری قارون بشتابند و قارون در اوج بی کسی در کام زمین فرورفت. جمله «ما كان له من فئه...» بیانگر این معنا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اطلاع یافتن مردم از فرورفتن قارون با خانه اش در کام زمین در بامداد آن شب

و أصبح الذين تمنوا مكانه بالأمس

22- بی ارزشی ثروت قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - ثروت افسانه ای قارون ، بسی کم ارزش تر از پاداش های الهی در دیدگاه فرزندگان بنی اسرائیل

وقال الذين أوتوا العلم ويلكم ثواب الله خير

23- بی تأثیری تلاش قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - تلاش بی ثمر قارون ، برای نجات جان خویش از فرورفتن در زمین

و ما كان من المنتصرين

مقصود این است که قارون در لحظه فرورفتن نه کسی را داشت که به او کمک کند و نه خودش می توانست جان خویش را نجات دهد.

24- بی یابوری قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 81 - 6

ص: 121

6- تنهایی قارون (نبودن خدمه وی) در لحظه فرورفتن وی با خانه اش در کام زمین

فما كان له من فئة ينصرونه

25- تأثیر ناپذیری قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 1

1- تأثیر ناپذیری قارون در برابر اندرز های قوم خویش

إذ قال له قومه لا تفرح... وابتغ فيما آتاك الله الدار الآخرة... قال إنما

26- تجاوزگری قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 2

2- قارون ، عنصری متجاوز و طغیانگر بود .

إن قرون كان من قوم موسى فبغى عليهم

«بَغَى» (مصدر «بغى») به معنای ظلم و تجاوز است.

27- تجمل گرایی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 3

3- نمایان شدن قارون بر قوم خویش ، در نهایت آرایش و تجمل

فخرج على قومه فى زينته

تعبیر «فى زينته» نشانگر آن است که وی در حالی بر مردم ظاهر شد که غرق در تجمل بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 3

3 - اقدام خداوند به نابود ساختن قارون ، در شب همان روز که خود را با تجمل ویژه اش بر مردم نمایانده بود .

فخرج علی قومہ فی زینتہ . . . فحسفنا بہ . . . و أصبح الذین تمنّوا مکانہ بالأمس

قید «بالأمس» (دیروز) در این آیه، بیانگر مطلب یاد شده است.

ص: 122

28- تحقیر قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 5

5- رفتار تحقیرآمیز قارون با مردم ، علی رغم پیوند نژادی وی با آنان

فخرج علی قومه فی زینته

تعبیر «علی قومه» به جای «علی الناس» بیانگر مطلب یاد شده است.

29- ترس قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 6

6- وحشت و احساس خطر فرعون ، هامان و قارون از گسترش آیین موسی و قوت گرفتن پیروان آن حضرت

قالوا اقتلوا أبناء الذین ءامنوا معه

از فرمان فرعون و .. به قتل ایمان آورندگان به موسی(ع)، برداشت یاد شده استفاده می شود.

30- تشویق قارون به انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 5

5- قوم قارون ، وی را بر حسن استفاده از ثروت خدادادی خویش و به کار گرفتن آن در راه آبادسازی سرای آخرت ترغیب کردند .

و ابتغ فیما ءاتیک اللّٰه الدار الآخره

31- تعجب از هلاکت قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 4

4- آرزوکنندگان ثروت قارونی ، با مشاهده فرورفتن وی و خانه اش در زمین شگفت زده شدند .

و أصبح الذين تمنّوا مكانه بالأمس يقولون ويكأنّ

واژه «وَيُ» وقتی به کار می رود که شخص بخواهد شگفتی خود را از موضوعی بیان کند.

ص: 123

32- تفاخر قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 1,5

1 - اقدام قارون به خودنمایی و فخرفروشی بر قوم خویش

فخرج علی قومه فی زینته

تعبیر «علی قومه» به جای «إلی قومه»، نشان می دهد که وی با انگیزه بزرگ نمایی و تحقیر مردم بر آنان ظاهر شده بود.

5 - رفتار تحقیرآمیز قارون با مردم ، علی رغم پیوند نژادی وی با آنان

فخرج علی قومه فی زینته

تعبیر «علی قومه» به جای «علی الناس» بیانگر مطلب یاد شده است.

33- توجیه قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 4

4 - مؤثر دانستن دانش و ابتکار فردی در فزونی ثروت ، توجیه قارون برای ترک انفاق و احسان نکردن خود

إذ قال له قومه .. و أحسن ... قال إنما أوتيته علی علم عندی

از این که قارون در پاسخ به توصیه قومش به انفاق و احسان، گفت: این ثروت ها، ناشی از دانش و ابتکار من است؛ می توان استفاده کرد که او با این پاسخ، درصدد توجیه کار خود (ترک احسان) برآمده بود.

34- توصیه به قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 12

12 - دستگیری از مردم و نیکی کردن به آنان ، توصیه دیگر قوم قارون به وی

و أحسن

35- تهمتهای قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 6

6 - تهمت سحر و دروغ گویی به موسی (ع)، از سوی فرعون، هامان و قارون

فقالوا سحر كذاب

ص: 124

36- ثروت اندوزی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 10

10 - قارون ، فردی افزون طلب و ناراضی به سهم خویش بود .

و لاتنس نصیبک من الدنيا

37- ثروت قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 4,5

4 - قارون ، اندوخته های بسیاری داشت .

و ءاتینَه من الكنوز ما إنّ مفاتحه لتنوّ بالعصبه أُولی القوّه

5 - حمل کلید صندوق های گنج قارون ، کاری دشوار بود حتی برای جماعتی نیرومند .

إنّ مفاتحه لتنوّ بالعصبه أُولی القوّه

38- خودنمایی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 1

1 - اقدام قارون به خودنمایی و فخرفرشی بر قوم خویش

فخرج علی قومہ فی زینتہ

تعبیر «علی قومہ» به جای «إلی قومہ»، نشان می دهد که وی با انگیزه بزرگ نمایی و تحقیر مردم بر آنان ظاهر شده بود.

39- خوشبختی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 9

9- از دید دنیاطلبان، قارون در اوج لذت و خوشبختی قرار داشت .

فخرج علی قومه . . . قال الذین یریدون الحیوه الدنیا . . . إنه لذو حظّ عظیم

«حظّ» به معنای بهره و نصیب است؛ یعنی، او از سعادت و نیک بختی بهره بزرگی دارد.

ص: 125

40- خویشاوندی قارون و موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 18

18 - « إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى » أَيْ كَانَ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ ثُمَّ مِنْ سِبْطِ مُوسَى وَهُوَ ابْنُ خَالَتِهِ . . . رَوَى ذَلِكَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند: «إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى» روایت شده که قارون از قوم بنی اسرائیل و از تیره موسی(ع) و پسرخاله آن حضرت بود».

41- خیرخواهان قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 11

11 - قوم خیرخواه قارون ، خواهان بسنده کردن وی به سهم خویش و صرف کردن مازاد آن در راه خدا

و لاتنس نصیبک من الدنيا

42- دنیاطلبی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 10

10 - قارون ، فردی افزون طلب و ناراضی به سهم خویش بود .

و لاتنس نصیبک من الدنيا

43- ذلت قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 81 - 9

9 - خواری ، ذلت ، عجز و ناتوانی سخت قارون به هنگام فرورفتن در کام زمین

فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فَنَاءٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ

44- روش برخورد قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 5

5 - رفتار تحقیرآمیز قارون با مردم ، علی رغم پیوند نژادی وی با آنان

فخر ج علی قومه فی زینته

تعبیر «علی قومه» به جای «علی الناس» بیانگر مطلب یاد شده است.

45- روش مبارزه قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 7

7 - موضع گیری واحد فرعون ، هامان و قارون در چگونگی و شیوه مبارزه با موسی (ع)

فقالوا سحر کذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 9، 12، 7

7 - کشتار فرزندان ذکور مؤمنان ، تنها راه پیشگیری از رواج آیین موسی ، در نگاه فرعون ، هامان و قارون

قالوا اقتلوا أبناء الذین ءامنوا معه

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که نخستین واکنش فرعون و .. در برابر ایمان آورندگان به موسی (ع)، قتل پسران آنان بود.

9 - زنده گذاشتن دختران مؤمنان - علی رغم کشتار پسران آنان - اقدام بی رحمانه دیگر فرعون ، هامان و قارون علیه موسی (ع) و بنی

اسرائیل بود .

و استحیوا نساءهم

12 - موضع گیری واحد فرعون ، هامان و قارون در چگونگی و شیوه مبارزه با موسی (ع) و پیروان او

قالوا اقتلوا أبناء الذین ءامنوا معه و استحیوا نساءهم

46- زمینه ترک انفاق قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 4

4- مؤثر دانستن دانش و ابتکار فردی در فزونی ثروت ، توجیه قارون برای ترک انفاق و احسان نکردن خود

إذ قال له قومه . . . و أحسن . . . قال إنما أوتيته على علم عندي

از این که قارون در پاسخ به توصیه قومش به انفاق و احسان، گفت: این ثروت ها، ناشی از دانش و ابتکار من است؛ می توان استفاده

ص: 127

کرد که او با این پاسخ، درصدد توجیه کار خود (ترک احسان) برآمده بود.

47- زمینه دنیاطلبی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 7

7 - خودنمایی و تجمل گرایی قارون، باعث برانگیخته شدن خوی دنیاخواهی عناصر غافل و دنیاطلب بود.

قال الذين يريدون الحيوة الدنيا .. إنه لذو حظ عظيم

48- سختی حمل کلیدهای گنج قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 5

5 - حمل کلید صندوق های گنج قارون، کاری دشوار بود حتی برای جماعتی نیرومند.

إن مفاتحه لتنوء بالعصبة أولي القوة

49- سرزنش قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 13

13 - نکوهش قارون از سوی خدا، به خاطر درس نگرفتن از فرجام شوم زراندوزان پیش از خود

أولم يعلم أن الله قد أهلك من قبله من القرون من هو أشد منه قوة وأكثر جمعا

50- سرشناسی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 39 - 5

5 - قارون و فرعون و هامان، چهره های سرشناس و پرنفوذ جامعه خود بودند.

وقرون وفرعون وهامان وجاءهم موسى بالبينات

با توجه به این که موسی (ع) پیامبری مبعوث شده از جانب خداوند برای توده های بنی اسرائیل بود، ذکر نام سه تن از میان آنان و یادآوری این که موسی (ع) با بینات، به سوی قارون و فرعون و هامان آمد، نشان می دهد که آنان چهره های سرشناس و صاحب نفوذی بوده اند.

ص: 128

51- شکست توطئه قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 14

14 - توطئه مشترک فرعون ، هامان و قارون برای کشتار فرزندان ذکور مؤمنان در عصر موسی (ع) نافرجام ماند .

قالوا اقتلوا أبناء الذين ءامنوا معه . . . و ما كيد الكـفرين إلا في ضلـل

52- شهرت قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 2

2 - فرعون ، هامان و قارون ، سه عنصر سرشناس ، با نفوذ و نیرومند در عصر رسالت موسی (ع)

و لقد أرسلنا موسی . . . إلى فرعون وهـم وقـرون

53- طغیانگری قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 3, 2

2 - قارون ، عنصری متجاوز و طغیانگر بود .

إنّ قـرون کان من قوم موسی فبغی علیهم

«بغی» (مصدر «بغی») به معنای ظلم و تجاوز است.

3 - رفتار ظالمانه و تجاوزکارانه قارون علیه بنی اسرائیل ، علی رغم پیوند نژادی وی با آنان

إنّ قـرون کان من قوم موسی فبغی علیهم

54- ظلم قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 3

3 - رفتار ظالمانه و تجاوزکارانه قارون علیه بنی اسرائیل ، علی رغم پیوند نژادی وی با آنان

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ

ص: 129

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 12

12 - قارون ، فرد قدرتمند و زورمدار جامعه خویش بود .

من هو أشد منه قوه و أكثر جمعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 19، 14

14 - هلاکت قوم عاد و ثمود و قارون و هامان و فرعون با عذاب های الهی ، نتیجه ظلمی بود که خود ، در حق خود ، روا داشتند .

فكلاً أخذنا بذنبه .. و ما كان الله ليظلمهم ولـكن كانوا أنفسهم يظلمون

19 - اقوام عاد و ثمود و نیز قارون و فرعون و هامان ، با آلودگی مداوم به گناه ، همواره به خود ، ستم روا داشتند .

فكلاً أخذنا بذنبه .. ولـكن كانوا أنفسهم يظلمون

55- عبرت از فرجام شوم قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 81 - 3

3 - فرجام شوم قارون ، درس عبرتی است برای همه ثروتمندان مغرور و طغیانگر .

إن قارون ... فبغى عليهم ... فحسفنا به و بداره الأرض

56- عبرت از قصه قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 11

11 - داستان فرعون ، هامان و قارون ، عبرت آموز و نمونه ای از سرگذشت انسان های بدفرجام و نابودشده

أولم يسيروا في الأرض فينظروا كيف كان عـقبه الذين كانوا من قبلهم ... فأخذهم ال

57- عبرت از هلاکت قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 6

6 - فرورفتن شبانه قارون با خانه اش در کام زمین ، رخدادی سخت تکان دهنده ، بیدارگر و درس آموز برای کسانی که روز پیش آرزوی ثروتی چونان ثروت وی را داشتند .

ص: 130

و أصبح الذين تمنوا مكانه بالأمس يقولون ويكأنّ الله يبسط الرزق لمن يشاء من عباد

كلمه «مكانه»، منصوب به نزع خافض و صفت برای اسم محذوف «مكاناً» است؛ یعنی، «الذين تمنوا مكاناً مثل مكانه؛ آنان که دیروز منزلتی هم چون منزلت قارون را آرزو کرده بودند...».

58- عبرت ناپذیری قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 13

13 - نکوهش قارون از سوی خدا، به خاطر درس نگرفتن از فرجام شوم زراندوزان پیش از خود

أولم يعلم أنّ الله قد أهلك من قبله من القرون من هو أشدّ منه قوّه و أكثر جمعاً

59- عجز قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 81 - 9

9 - خواری، ذلت، عجز و ناتوانی سخت قارون به هنگام فرورفتن در کام زمین

فما كان له من فئة ينصرونه من دون الله و ما كان من المنتصرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 39 - 8

8 - قارون و فرعون و هامان، هیچ گاه، نتوانستند بر اراده و قضای خدا، پیشی گیرند.

وقرون و فرعون و هـ مـ ن . . . و ما كانوا سـ يقين

به قرینه آیات پیش - که درباره عذاب اقوام مکذّب انبیا است - و نیز آیه بعد - که درباره عقوبت قارون و فرعون و هامان است - سبقت نگرفتن آنان، سبقت نگرفتن بر امر و قضای الهی در عذاب مکذبان است.

60- عذاب قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 3,8

3- درهم کوبیده شدن قارون و فرعون و هامان و اقوام عاد و ثمود، به اراده و عذاب الهی بود.

فَكَلَّا أَخَذْنَا بِذُنُوبِهِ

8- برخی از مکذبان انبیا (قارون)، در کام زمین فرو رفتند و نابود گردیدند.

ص: 131

وقرون... فكلاً أخذنا بذنبه... و منهم من خسفنا به الأرض

61- عقیده قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 2

2- اعتقاد قارون به نقش تعیین کننده دانش و ابتکار در دستیابی انسان به مال و ثروت و نه لطف و احسان خداوند

إذ قال له قومه... أحسن كما أحسن الله إليك... قال إنما أوتيته على علم عندي

62- عوامل تکبر قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 9

9- شادمانی مغرورانه قارون به خاطر ثروت افسانه ای خویش

وأتیناه من الكنوز... إذ قال له قومه لا تفرح

63- عوامل سرور قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 9

9- شادمانی مغرورانه قارون به خاطر ثروت افسانه ای خویش

وأتیناه من الكنوز... إذ قال له قومه لا تفرح

64- عوامل طغیانگری قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 6

6- ثروت افسانه ای قارون، موجب طغیان وی علیه ملت خود گردید.

وأتیناه من الكنوز

بازگو کردن ثروت فراوان قارون، پس از معرفی وی به عنوان فردی متجاوز و طغیانگر، می تواند توضیح دهنده علیت این طغیان و تجاوز باشد.

ص: 132

65- عوامل هلاکت قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 81 - 2

2 - هلاکت قارون ، بازتاب طغیان و رفتار ظالمانه وی با مردم خویش بود .

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ . . . فَنَحَسَبْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ

برداشت یاد شده با توجه به تفریع «فَنَحَسَبْنَا» بر «فَبَغَى عَلَيْهِمْ» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 16

16 - ناسپاسی در برابر نعمت های الهی ، عامل هلاکت قارون و فرورفتن با خانه اش در کام زمین

فَنَحَسَبْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ . . . وَيَكَاثُهُ لِأَيْفَلَحَ الْكَافِرُونَ

66- فرجام شوم قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 17، 5

5 - پشیمان شدن دنیاطلبان غافل از سخنان نسنجیده روز پیش خویش با دیدن فرجام شوم قارون

وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيَكَآثُ اللَّهُ بِسِطِّ الرِّزْقِ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِ

برخی از مفسران واژه «وَيُؤَيِّ» را کلمه «تندم» گرفته و گفته اند: این واژه در مقام اظهار پشیمانی به کار می رود.

17 - ثروت اندوزان قارون صفت و ناسپاس ، در معرض گرفتار شدن به فرجام شوم قارون

فَنَحَسَبْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ . . . وَيَكَاثُهُ لِأَيْفَلَحَ الْكَافِرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 11

11 - داستان فرعون ، هامان و قارون ، عبرت آموز و نمونه ای از سرگذشت انسان های بدفرجام و نابودشده

أولم يسيروا فى الأرض فينظروا كيف كان عـقبه الذين كانوا من قبلهم . . . فأخذهم ال

67- فرجام قارون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 82 - 13

ص: 133

13 - اعتراف آرزوکنندگان ثروت قارونی به لطف و رحمت خداوند در حق ایشان ، به خاطر گرفتار نساختن آنان به سرنوشت قارون (فرو بردن آنان در زمین)

لولا أن منّ الله علينا لخسف بنا

68- فروری قارون در زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 81 - 1,5,6,7,8,9,11

1 - اقدام خداوند به از میان برداشتن قارون و فرو بردن وی و خانه اش در درون زمین

فخسفنا به و بداره الأرض

5 - حضور نداشتن مردم به هنگام واقعه فرورفتن خانه قارون در دل زمین

فما كان له من فئه ينصرونه

چنان که از آیه بعد استفاده می شود واقعه «فرورفتن قارون» هنگام شب رخ داد؛ یعنی، زمانی که مردم در خانه هایشان آرمیده بودند. بنابراین در آن لحظه کسانی نبودند که بتوانند به یاری قارون بشتابند و قارون در اوج بی کسی در کام زمین فرورفت. جمله «ما كان له من فئه...» بیانگر این معنا است.

6 - تنهایی قارون (نبودن خدمه وی) در لحظه فرورفتن وی با خانه اش در کام زمین

فما كان له من فئه ينصرونه

7 - تنها خداوند ، شاهد فرورفتن قارون و خانه اش در کام زمین بود .

فما كان له من فئه . . . من دون الله

«من دون الله» استثنا از «من فئه» است؛ یعنی، در آن لحظه کسی جز خدا حضور نداشت.

8 - تلاش بی ثمر قارون ، برای نجات جان خویش از فرورفتن در زمین

و ما كان من المنتصرين

مقصود این است که قارون در لحظه فرورفتن نه کسی را داشت که به او کمک کند و نه خودش می توانست جان خویش را نجات دهد.

9 - خواری ، ذلت ، عجز و ناتوانی سخت قارون به هنگام فرورفتن در کام زمین

فما كان له من فئة ينصرونه من دون الله و ما كان من المنتصرين

11 - « عن النبي (صلى الله عليه وآله) : . . . إنَّ قارونَ أوَّل من اختال فحسِف الله به و بداره الأرض ؛

از نبی اکرم (صلى الله عليه وآله) روایت شده است: .. قارون اولین کسی بود که تکبر ورزید؛ پس خدا او و خانه اش را در زمین فرو برد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 16

16 - ناسپاسی در برابر نعمت های الهی ، عامل هلاکت قارون و فرورفتن با خانه اش در کام زمین

فحسِفنا به و بداره الأرض . . . ویکائنه لایفلح الک_فرون

ص: 134

69- قارون از بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 1

1- قارون ، از قوم موسی (از تبار بنی اسرائیل) بود .

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى

70- قارون در سرزمین مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 39 - 7

7- قارون و فرعون و هامان ، روحیه مستکبرانه داشتند و در سرزمین مصر ، مستکبرانه رفتار می کردند .

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ... فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ

71- قتل‌های قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 5

5- فرمان فرعون ، هامان و قارون ، بر کشتن فرزندان ذکور مؤمنان همراه موسی (ع)

قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ

72- قدرت طلبی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 12

12- قارون ، فرد قدرتمند و زورمدار جامعه خویش بود .

مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَ أَكْثَرَ جَمْعًا

73- قدرت قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 135

2- فرعون، هامان و قارون، سه عنصر سرشناس، با نفوذ و نیرومند در عصر رسالت موسی (ع)

و لقد أرسلنا موسی... إلی فرعون و هم من وقرون

74- قساوت قلب قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 10

10 - قارون، فردی سنگ دل و بی رحم بود.

إذ قال له قومه لاتفرح

از این که قارون علیه ملت و مردم هم نژاد خود دست به ظلم و تجاوز زد، می تواند به سنگ دلی و بی رحمی او پی برد.

75- قصه قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 4

4 - قارون، اندوخته های بسیاری داشت.

وأتیناه من الكنوز ما إن مفاتحه لتنوء بالعصبة أولی القوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 81 - 1,5,6,8,9

1 - اقدام خداوند به از میان برداشتن قارون و فرو بردن وی و خانه اش در درون زمین

فخسفنا به و بداره الأرض

5 - حضور نداشتن مردم به هنگام واقعه فرورفتن خانه قارون در دل زمین

فما كان له من فئه ینصرونه

چنان که از آیه بعد استفاده می شود واقعه «فرورفتن قارون» هنگام شب رخ داد؛ یعنی، زمانی که مردم در خانه هایشان آرمیده بودند.

بنابراین در آن لحظه کسانی نبودند که بتوانند به یاری قارون بشتابند و قارون در اوج بی کسی در کام زمین فرو رفت. جمله «ما کان له من فئه...» بیانگر این معنا است.

6 - تنهایی قارون (نبودن خدمه وی) در لحظه فرو رفتن وی با خانه اش در کام زمین

فما کان له من فئه ینصرونه

8 - تلاش بی ثمر قارون ، برای نجات جان خویش از فرو رفتن در زمین

و ما کان من المتتصرین

مقصود این است که قارون در لحظه فرو رفتن نه کسی را داشت که به او کمک کند و نه خودش می توانست جان خویش را نجات

ص: 136

9- خواری، ذلت، عجز و ناتوانی سخت قارون به هنگام فرورفتن در کام زمین

فما كان له من فنه ينصرونه من دون الله و ما كان من المنتصرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 16، 12، 6، 4، 3، 1

1 - اطلاع یافتن مردم از فرورفتن قارون با خانه اش در کام زمین در بامداد آن شب

و أصبح الذين تمنوا مكانه بالأمس

3 - اقدام خداوند به نابود ساختن قارون، در شب همان روز که خود را با تجمل ویژه اش بر مردم نمایانده بود.

فخرج على قومه في زينته... فحسفنا به... و أصبح الذين تمنوا مكانه بالأمس

قید «بالأمس» (دیروز) در این آیه، بیانگر مطلب یاد شده است.

4 - آرزوکنندگان ثروت قارونی، با مشاهده فرورفتن وی و خانه اش در زمین شگفت زده شدند.

و أصبح الذين تمنوا مكانه بالأمس يقولون ويكأن

واژه «وَيَ» وقتی به کار می رود که شخص بخواهد شگفتی خود را از موضوعی بیان کند.

6 - فرورفتن شبانه قارون با خانه اش در کام زمین، رخدادی سخت تکان دهنده، بیدارگر و درس آموز برای کسانی که روز پیش آرزوی

ثروتی چونان ثروت وی را داشتند.

و أصبح الذين تمنوا مكانه بالأمس يقولون ويكأن الله يبسط الرزق لمن يشاء من عباد

کلمه «مكانه»، منصوب به نزع خافض و صفت برای اسم محذوف «مكاناً» است؛ یعنی، «الذين تمنوا مكاناً مثل مكانه؛ آنان که دیروز

منزلتی هم چون منزلت قارون را آرزو کرده بودند...».

12 - آگاهی دل باختگان دنیا به عاقبت شوم دنیاطلبی، پس از مشاهده نگون بختی قارون

لولا أن منّ الله علينا لحسف بنا

16 - ناسپاسی در برابر نعمت های الهی، عامل هلاکت قارون و فرورفتن با خانه اش در کام زمین

فخسفنا به و بداره الأرض . . . ويكأته لايفلح الكـفرون

76- كفر قارون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 25 - 16

16 - فرعون ، هامان وقارون ، از كافرين بودند .

إلى فرعون وهـمـن وقـرون فـقالوا سـحر كـذاب . . . وما كـيد الكـفرين إلا فـي ضـلـل

ص: 137

77- کیفر قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 1

1 - هر یک از فرعون و هامان و قارون مناسب گناهشان کیفر شدند .

فكلاً أخذنا بذنبه

78- گناه قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 18، 19، 1

1 - هر یک از فرعون و هامان و قارون مناسب گناهشان کیفر شدند .

فكلاً أخذنا بذنبه

18 - اقوام عاد و ثمود و نیز قارون و فرعون و هامان ، مردمانی گناه پیشه بودند .

فكلاً أخذنا بذنبه . . . و ما كان الله ليظلمهم ولـكن كانوا أنفسهم يظلمون

19 - اقوام عاد و ثمود و نیز قارون و فرعون و هامان ، با آلودگی مداوم به گناه ، همواره به خود ، ستم روا داشتند .

فكلاً أخذنا بذنبه . . . ولـكن كانوا أنفسهم يظلمون

79- گواهان هلاکت قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 81 - 7

7 - تنها خداوند ، شاهد فرورفتن قارون و خانه اش در کام زمین بود .

فما كان له من فئة . . . من دون الله

«من دون الله» استثنا از «من فئة» است؛ یعنی، در آن لحظه کسی جز خدا حضور نداشت.

80- لذایذ قارون

9- از دید دنیا طلبان، قارون در اوج لذت و خوشبختی قرار داشت .

فخر ج علی قومه .. قال الذین یریدون الحیوه الدنیا ... إله لذو حظّ عظیم

«حظّ» به معنای بهره و نصیب است؛ یعنی، او از سعادت و نیک بختی بهره بزرگی دارد.

81- منشأ ثروت قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 4, 3

3- قارون ، مدعی بهره مندی از دانش و خلاقیت ویژه برای تحصیل ثروت بود .

قال إنّما أُوتيته على علم عندی

4- مؤثر دانستن دانش و ابتکار فردی در فزونی ثروت ، توجیه قارون برای ترک انفاق و احسان نکردن خود

إذ قال له قومه .. و أحسن ... قال إنّما أُوتيته على علم عندی

از این که قارون در پاسخ به توصیه قومش به انفاق و احسان، گفت: این ثروت ها، ناشی از دانش و ابتکار من است؛ می توان استفاده کرد که او با این پاسخ، درصدد توجیه کار خود (ترک احسان) برآمده بود.

82- موانع سعادت اخروی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 4

4- دل بستگی شدید قارون به اندوخته های خویش ، مانع از خرج کردن آنها در راه رضای خدا و تأمین سعادت اخروی خویش بود .

و ابتغ فیما ءاتیک اللّٰه الدار الآخره

83- موسی (ع) و قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 1

1- فرعون ، هامان و قارون ، در قلمرو رسالت موسی (ع)

و لقد أرسلنا موسی .. إلى فرعون وهـم وقرون

84- موعظه به قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - اقدام قوم قارون (بنی اسرائیل) به نصیحت کردن و برحذر داشتن وی از شادمانی و غرور بی جا

ص: 139

إذ قال له قومه لا تفرح

13 - رفتار ناصحانه قوم قارون با وی ، امری شایان توجه و یادآوری است .

إذ قال له قومه لا تفرح

«إذ» در محل نصب و مفعول برای فعل محذوف است؛ یعنی، «اذکروا إذ قال له قومه. . .».

85- نابودی خانه قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 81 - 1

1 - اقدام خداوند به از میان برداشتن قارون و فرو بردن وی و خانه اش در درون زمین

فخسفنا به و بداره الأرض

86- نژاد قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 18، 3، 1

1 - قارون ، از قوم موسی (از تبار بنی اسرائیل) بود .

إنّ قارون كان من قوم موسی

3 - رفتار ظالمانه و تجاوزکارانه قارون علیه بنی اسرائیل ، علی رغم پیوند نژادی وی با آنان

إنّ قارون كان من قوم موسی فبغی علیهم

18 - « إنّ قارون كان من قوم موسی » ای کان من بنی اسرائیل ثمّ من سبط موسی و هو ابن خالته . . . روی ذلک عن ابی عبداللّه (ع) ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند: «إنّ قارون كان من قوم موسی» روایت شده که قارون از قوم بنی اسرائیل و از تیره موسی(ع) و پسرخاله آن حضرت بود.».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 5

5- رفتار تحقیرآمیز قاوون با مردم ، علی رغم پیوند نژادی وی با آنان

فخرج علی قومہ فی زینتہ

تعبیر «علی قومہ» به جای «علی الناس» بیانگر مطلب یاد شده است.

ص: 140

87- نفوذ اجتماعی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 39 - 5

5 - قارون و فرعون و هامان ، چهره های سرشناس و پرنفوذ جامعه خود بودند .

وقرُون و فرعون و هـَمَن و لقد جاءهم موسى بالبَيِّنَات

با توجه به این که موسی(ع) پیامبری مبعوث شده از جانب خداوند برای توده های بنی اسرائیل بود، ذکر نام سه تن از میان آنان و یادآوری این که موسی(ع) با بینات، به سوی قارون و فرعون و هامان آمد، نشان می دهد که آنان چهره های سرشناس و صاحب نفوذی بوده اند.

88- نقش قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 3,4

3 - فرعون ، هامان و قارون ، در اختیار دارنده همه امکانات اجتماعی (اقتصادی ، سیاسی و فرهنگی) و مانع اصلی بر سر راه هدایت مردم

كانوا هم أشدّ منهم قوّه وءاثارًا .. و لقد أرسلنا موسى ... إلى فرعون و هـَمَن و

برداشت یاد شده از آن جااست که این آیه، در صدد بیان نمونه و مصداقی از مردمی است که قدرت سیاسی و اقتصادی فزون تر از کافران صدر اسلام داشتند و مانع تبلیغ و رسالت پیامبر الهی بودند.

4 - نقش کلیدی و کارساز هامان و قارون ، در دستگاه حکومتی فرعون

إلى فرعون و هـَمَن وقرُون

یاد شدن هامان و قارون در کنار فرعون (بدون ذکر دیگر اقشار جامعه)، حاکی از مطلب یاد شده است.

89- وقت هلاکت قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 1,3

1 - اطلاع یافتن مردم از فرورفتن قارون با خانه اش در کام زمین در بامداد آن شب

و أصبح الذين تمنّوا مكانه بالأمس

3 - اقدام خداوند به نابود ساختن قارون ، در شب همان روز که خود را با تجمل ویژه اش بر مردم نمایانده بود .

فخرج علی قومه فی زینته .. فحسفنا به ... و أصبح الذين تمنّوا مكانه بالأمس

قید «بالأمس» (دیروز) در این آیه، بیانگر مطلب یاد شده است.

ص: 141

90- هلاکت شبانه قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 3

3 - اقدام خداوند به نابود ساختن قارون ، در شب همان روز که خود را با تجمل ویژه اش بر مردم نمایانده بود .

فخرج علی قومہ فی زینتہ . . . فحسفنا بہ . . . و أصبح الذین تمثوا مکانہ بالأمس

قید «بالأمس» (دیروز) در این آیه، بیانگر مطلب یاد شده است.

91- هلاکت قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 81 - 1

1 - اقدام خداوند به از میان برداشتن قارون و فرو بردن وی و خانه اش در درون زمین

فحسفنا بہ و بدارہ الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 39 - 1

1 - قارون و فرعون و هامان ، سه شخصیت هلاک شده با عذاب الهی اند .

وقرون و فرعون و هم

«قارون» عطف بر «عاداً» است . «عاداً» مفعول فعل مقدر (أهلکنا) است .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 40 - 11، 14، 15

11 - نابود کردن قوم عاد و ثمود با طوفان و صدای مهیب و نیز هلاکت قارون و فرعون و هامان با فرورفتن در کام زمین و امواج دریا ،

نشانه پیشی داشتن قضای الهی بر هر قدرتی است .

وقرون و فرعون و هم . . . و ما كانوا سـبقین . فکلاً أخذنا بذنبہ فمئهم

14 - هلاکت قوم عاد و ثمود و قارون و هامان و فرعون با عذاب های الهی ، نتیجه ظمی بود که خود ، در حق خود ، روا داشتند .

فَكَلَّا أَخَذْنَا بِذَنبِهِ .. وَ مَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

15 - آنچه خداوند با اقوام عاد و ثمود و نیز با قارون و فرعون و هامان کرد ، ظلم خدا به آنان نبود .

فَكَلَّا أَخَذْنَا بِذَنبِهِ .. وَ مَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ

92- هماهنگی فرعون با قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 142

7 - موضع گیری واحد فرعون ، هامان و قارون در چگونگی و شیوه مبارزه با موسی (ع)

فقالوا سحر کذاب

ص: 143

1- استغفار قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 106 - 3

3_ قاضی باید همواره به درگاه خداوند استغفار کند .

لتحکم بین الناس . . . و استغفر الله

2- اختیارات قاضی تحکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 35 - 7، 19

7_ داوران تحکیم، دارای اختیار در حکم به سازش یا جدایی بین زن و مرد و یا تعیین شروط بر هر یک از آن دو

و ان خفتم شقاق بینهما فابعثوا حکماً من اهله و حکماً من اهلها

کلمه «حکَم» بیانگر این است که داور می تواند بر اساس آنچه به مصلحت زن و شوهر است، حکم کند.

19_ نفوذ حکم داوران برگزیده به سازش یا جدایی زن و شوهر، در گرو تقویض اختیار دآوری از سوی زن و شوهر به آنان

فابعثوا حکماً من اهله و حکماً من اهلها

امام صادق (ع) در پاسخ سؤال از آیه فوق فرمود: لیس للحکمین ان یفرقا حتی . . . و یشرطا علیهما: ان شئنا جمعنا و ان شئنا فرقنا.

کافی، ج 6، ص 146، ح 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 478، ح 233؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 367، ح 1؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 241، ح 126.

ص: 144

3- اطمینان قاضی قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 12

12_ داور ماجرای یوسف و زلیخا، به درستی داوری خویش و دلالت نحوه پارگی پیراهن بر کشف ماجرا، اطمینان کامل داشت .

و شهد شاهد من أهلها إن كان قميصه قد من قبل

مراد از شهادت در «شهد شاهد» اظهار نظر کردن، قضاوت کردن و .. است. تعبیر کردن از اینها به شهادت دادن _ که دیدن و مشاهده کردن را می طلبد - برای رساندن این معناست که آن شخص، آن چنان به صحت داوری و نظر خویش اطمینان داشت که گویا شاهد ماجرا بوده است.

4- اهمیت نزکیه قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 12

12 - لزوم مبارزه با هوای نفس ، برای رهبران و داوران جامعه الهی

ی_ داود اِنا جعلن_ک خلیفه فی الأرض فاحکم بین الناس بالحقّ و لاتتبع الهوی

5- اهمیت زیرکی قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 9

9_ ضرورت هشیاری حاکمان و قاضیان نسبت به تزویر دسیسه گران ، برای منحرف ساختن آنان از حکم و داوری بر پایه تعالیم قرآن

و احذرهم ان یفتنوک عن بعض ما أنزل اللّهُ إلیک

6- بهترین قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 5

5_ خداوند ، برترین حکم کننده و بهترین داور است .

و هو خير الحكمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 145

32_ خداوند برترین حاکم و فیصله دهنده درگیری ها و کشمکش های طرفداران حق و باطل

و أنت خیر الفتحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 109 - 10

10_ خداوند ، بهترین حاکم و داور است .

و هو خیر الحکمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 12

12_ خداوند ، بهترین داور و حکم کننده است .

و هو خیر الحکمین

7- تزکیه قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 106 - 2

2_ ضرورت نیایش قاضیان به درگاه خداوند ، برای دوری نفس آنان از تمایل به خیانتکاران

و لا تکن للخائنین خصیماً. و استغفر الله

8- تعلیم قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 105 - 12، 13

12_ متصدیان امر قضا ، وظیفه دار فراگیری دانش قضا و علوم مربوط به آن

لتحکم بین الناس بما اریک الله

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَىٰكَ اللَّهُ

ظاهراً مراد از «ما اریک»، احکامی است که در قرآن به آنها تصریح نشده و خداوند آنها را به پیامبر(صلی الله علیه و آله) آموخته است. در برداشت فوق از آنها به سنت پیامبر(صلی الله علیه و آله) تعبیر شده است.

9- حکم قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 58 - 16

16 _ خداوند ، شنوای احکام صادره از سوی قاضیان و حاکمان

و اذا حکمتم بین الناس ان تحکموا بالعدل .. ان الله کان سمیعاً بصیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 47 - 4,8

4 _ احکام صادره از سوی قاضیان مسیحی ، در صورتی که بر اساس انجیل باشد ، نافذ و دارای اعتبار است .

و لیحکم اهل الانجیل بما أنزل الله فیہ

چون اهل انجیل از امر و نهی قرآن پیروی نمی کنند، می توان گفت مراد از (ولیحکم) تنفیذ احکامی است که عالمان مسیحی بر اساس انجیل صادر می کنند.

8 _ قوانین حکومتی و قضاوت ها ، تنها در صورتی نافذ است که بر اساس احکام الهی صادر شود .

و من لم یحکم بما أنزل الله فأولئک هم الفسقون

10- حکم قاضی تحکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 35 - 19,20

19 _ نفوذ حکم داوران برگزیده به سازش یا جدایی زن و شوهر ، در گرو تقویض اختیار داورى از سوی زن و شوهر به آنان

فابعثوا حکماً من اهلہ و حکماً من اهلها

امام صادق (ع) در پاسخ سؤال از آیه فوق فرمود: لیس للحکمین ان یفرقا حتی .. و یشرطا علیهما: ان شئنا جمعنا و ان شئنا فرقنا.

20_ نفوذ حکم دو داور برگزیده بر جدایی زن و شوهر ، در گرو توافق هر دو داور بر آن حکم است .

فابعثوا حکماً من اهلہ و حکماً من اهلها

امام صادق (ع) در پاسخ سؤال از نفوذ حکم یکی از حکمین به جدایی زن و شوهر فرمود: لا- یکون تفریق حتی یجتمعاً جمیعاً علی التفریق فاذا اجتمعاً علی التفریق جاز تفریقهما.

کافی، ج 6، ص 147، ح 4؛ نورالثقلین، ج 1، ص 478، ح 235.

ص: 147

11- حکم قاضی مسیحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 47 - 5

5_ احکام قاضیان مسیحی تنها در بین همکیشان آنان دارای اعتبار است . *

و لیحکم أهل الانجیل بما أنزل الله فیه

عنوان «اهل الانجیل» می تواند بیانگر محدوده اعتبار و نفوذ داوریهای مستند به انجیل باشد.

12- خائنان و قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 107 - 5

5_ خطر بهره برداری خیانتکاران نیزنگ باز از دستگاه قضایی در جهت خواسته های خویش

لتحکم بین الناس . . . و لاتجدل عن الذین یختانون انفسهم

13- رشوه به قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 188 - 3,4

3- پرداخت رشوه به قاضیان ، ناروا و حرام است .

و تدلوا بها إلى الحکام

«تدلوا» عطف بر «تأكلوا» است و لذا مجزوم به «لا»ی ناهیه می باشد؛ یعنی: و لاتدلوا . ; ادلاء (مصدر تدلوا) به معنای فرستادن دلو در چاه است و در آیه کنایه از وسیله قرار دادن می باشد. بنابراین «تدلوا بها ...»؛ یعنی، به قاضیان اموالی را نپردازید تا بدین وسیله به اموال مردم چنگ اندازی کنید. گفتنی است که به دست آوردن مال خصوصیتی ندارد و لذا می توان حرمت رشوه را در همه مواردی که حقی ضایع شود استفاده کرد. کلمه «بالأثم» مؤید این حقیقت است.

4- پرداخت رشوه به قضات ، به منظور دستیابی به اموال دیگران ، از جمله اسباب باطل برای تحصیل مال است .

و لاتأكلوا أموالکم بینکم بالباطل و تدلوا بها إلى الحکام لتأكلوا فریقاً من أموال الن

جمله «و تدلوا بها . . .» عطف خاص بر عام است و لذا بیانگر مصداق بارزی از تصرف اموال دیگران با اسباب باطل می باشد. نیاوردن «لا»ی ناهیه در «تدلوا» مؤید این معناست.

14- رشوه به قاضی جور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 148

18 - حسن بن علی بن فضال می گوید : « قرأت فی کتاب ابی الأسد إلی ابی الحسن الثانی (ع) و قرأته بخطه سأله ما تفسیر قوله تعالی « و لاتأكلوا أموالکم بینکم بالبطل و تدلوا بها إلی الحکام » قال : فکتب إلیه بخطه الحکام القضاء قال : ثم کتب تحته : هو أن یعلم الرجل انه ظالم فيحکم له القاضی فهو غیر معذور فی أخذه ذلك الذی حکم له إذا کان قد علم انه ظالم ;

در نامه ای که ابی الأسد به امام رضا(ع) نوشته بود و من خط او را خواندم، از امام (ع) سؤال کرده بود: تفسیر سخن خداوند «و لاتأكلوا أموالکم بینکم بالبطل و تدلوا بها إلی الحکام» چیست؟ امام باخط خود نوشت: مراد از حکام، قضات هستند. امام در زیر نامه او نیز نوشته بود: مراد آن است که شخص بداند ظالم است و قاضی به نفع او حکم کند. او در گرفتن این مال معذور نیست اگر بداند ظالم است».

15- رشوه خواری قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حاکمان و قاضیان ، در خطر رشوه خواری و تضييع حقوق مردم

و تدلوا بها إلی الحکام لتأكلوا فريقاً من أموال الناس بالأثم

16- زمینه هواپرستی قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - حکومت و منصب قضاوت ، بستر بسیار لغزنده و رهبران و داوران در معرض مقهور شدن به دست هوای نفس

ی_ داود إنا جعلناک خلیفه فی الأرض فاحکم بین الناس بالحقّ و لاتتبع الهوی

17- زیرکی قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 _ ضرورت هوشیاری قاضی در برابر نیرنگ ها و صحنه سازیها

لتحکم بین الناس . . . و لاتجدل عن الذین یختانون انفسهم

18- شرایط قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 105 - 13

13 _ فراگیری قران و سنت ، شرط تصدی سمت قضاوت

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَىٰكَ اللَّهُ

ظاهراً مراد از «ما اریک»، احکامی است که در قرآن به آنها تصریح نشده و خداوند آنها را به پیامبر(صلی الله علیه و آله) آموخته است. در برداشت فوق از آنها به سنت پیامبر(صلی الله علیه و آله) تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 44 - 47

47_ آگاهی به احکام و مقررات الهی ، معیار صلاحیت داوران و حاکمان

و من لم یحکم بما أنزل الله فأولئک هم الکفرون

19- عدالت قاضی قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 27 - 3

3_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا ، شخصی فرزانه ، کاردان و عادل بود .

و شهد شاهد .. و هو من الصّـدقین

پی بردن به حقیقت ماجرا با نحوه پارگی پیراهن ، دلالت بر هوشیاری و کاردانی داور دارد ، و از آن جایی که حق را ، علی رغم خویشی با زلیخا کتمان نکرد ، عدالت و حق پویی او به خوبی روشن می شود.

20- علم قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 15 - 12

12 _ حاکم نمی تواند به استناد علم خویش زن زناکار و همجنس باز را کیفر دهد . *

والتی یأتین الفاحشه . . . فان شهدوا

مفهوم جمله «فان شهدوا» این است که در صورت نبودن چهار شاهد، کیفری (حبس ابد) نخواهد بود؛ هر چند حاکم به آن علم پیدا کند؛ زیرا غالباً حاکم با شهادت دو یا سه نفر شاهد عادل هم علم پیدا می کند.

ص: 150

21- عوامل لغزش قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 7

7_ هواهای نفسانی و تمایلات اشخاص و گروه ها ، لغزشگاهی خطرناک برای حاکم و قاضی

وإن احکم بینهم بما أنزل اللّٰه و لا تتبع اهواءهم

22- فضایل قاضی قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 27 - 3

3_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا ، شخصی فرزانه ، کاردان و عادل بود .

و شهد شاهد .. و هو من الصّـدقین

پی بردن به حقیقت ماجرا با نحوه پارگی پیراهن ، دلالت بر هوشیاری و کاردانی داور دارد ، و از آن جایی که حق را ، علی رغم خویشی با زلیخا کتمان نکرد ، عدالت و حق پویی او به خوبی روشن می شود.

23- قاضی قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 9,10,11

9_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا ، علی رغم خویشی او با زلیخا ، بی طرفی کامل را رعایت کرد ، و قضاوتی بر حق ارائه نمود .

و شهد شاهد من أهلها إن كان قمیصه قُدّ من قُبُل

10_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا ، پیش از اظهار نظر خویش ، به پاره شدن پیراهن یوسف (ع) آگاه شد .

و شهد شاهد من أهلها إن كان قمیصه قُدّ

11_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا ، صداقت زلیخا و دروغ گویی یوسف (ع) را منوط به پاره شدن پیراهن یوسف (ع) از پیش رو دانست .

إن كان قمیصه قُدّ من قُبُل فصدقت و هو من الكذبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 27 - 1

1_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا، کذب ادعای زلیخا و صداقت یوسف (ع) را منوط به پاره شدن پیراهن از پشتِ سر دانست .

وإن كان . . . وهو من الصِّدِّیقین

ص: 151

24- قاضی قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 16

16 - خداوند ، داور و حاکم در صحنه قیامت است .

فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

25- قضاوت قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 109 - 8

8_ صدور حکم قاضی ، موجب تغییر حق و واقع نخواهد شد .

هَأَنْتُمْ هٰؤُلَاءِ جَدَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَدِّلُ اللّٰهُ عَنْهُمْ فِي يَوْمِ الْقِيٰمَةِ

از اینکه خداوند می فرماید: بر فرض که در دنیا با دفاع نا حق ظالم را تبرئه کردید، در قیامت چه خواهید کرد، معلوم می شود حکم قاضی ایجاد حق نمی کند و واقع را تغییر نمی دهد.

26- کاردانی قاضی قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 27 - 3

3_ داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا ، شخصی فرزانه ، کاردان و عادل بود .

و شهد شاهد .. و هو من الصّـدقین

پی بردن به حقیقت ماجرا با نحوه پارگی پیراهن ، دلالت بر هوشیاری و کاردانی داور دارد ، و از آن جایی که حق را ، علی رغم خویشی با زلیخا کتمان نکرد ، عدالت و حق پویی او به خوبی روشن می شود.

27- لغزش قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 48 - 20

20_ هواهای نفسانی و تمایلات اشخاص و گروه ها ، لغزشگاهی بس خطرناک برای حاکم و قاضی

فاحکم ... ولا تتبع اهواءهم عما جاءك من الحق

ص: 152

28- لغزشگاه قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 11

11 - پیروی از هوای نفس ، مهم ترین خطر تهدید کننده قاضیان و داوران

فاحکم بین الناس بالحقّ و لا تتبع الهوی

29- مسؤولیت قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 229 - 20

20_ لزوم نظارت حاکم (قاضی) بر اجرای مقررات طلاق خُلع *

فان خفتم الا یقیمما حدود الله فلا جناح علیهما

بنابراینکه «خفتم»، خطاب به حُکّام باشد؛ چنانچه آلوسی نظر داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 105 - 16، 12

12_ متصدیان امر قضا ، وظیفه دار فراگیری دانش قضا و علوم مربوط به آن

لتحکم بین الناس بما اریک الله

16_ قاضی و دستگاه قضایی نباید در مسیر حمایت از خائنان قرار گیرد .

و لا تکن للخائنین خصیماً

«خصیم» به کسی گفته می شود که از ادعایی طرفداری می کند، و مراد از «خائنین»، به قرینه «لتحکم بین الناس»، کسانی هستند که در محضر قاضی مدعی امر باطل هستند و حق با طرف مقابل آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 106 - 3، 4، 2

2_ ضرورت نیایش قاضیان به درگاه خداوند ، برای دوری نفس آنان از تمایل به خیانتکاران

و لا تکن للخائنین خصیماً. و استغفر الله

3_ قاضی باید همواره به درگاه خداوند استغفار کند .

لتحکم بین الناس . . . و استغفر الله

4_ لزوم توجه متصدیان قضاوت به نظارت الهی بر اعمال آنان

لتحکم بین الناس . . . و استغفر الله

فرمان خدا به «استغفار»، پس از بیان مبانی قضاوت، گویای این نکته است که در نظام قضایی اسلام توجه به خدا و ناظر دانستن وی از ضروریات و آمیخته با انجام وظیفه خطیر قضاوت است.

ص: 153

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 107 - 6

6_ ضرورت هوشیاری قاضی در برابر نیرنگ ها و صحنه سازیها

لتحكم بين الناس . . . و لاتجدل عن الذين يختانون انفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 36

36_ مسؤولان قضایی و عالمان دینی ، در خطر دین فروشی و سوداگری با آیات الهی

و لاتشتروا بایتی ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 12

12 - لزوم مبارزه با هوای نفس ، برای رهبران و داوران جامعه الهی

ی_ داود إنا جعلنك خليفه في الأرض فاحكم بين الناس بالحق و لاتتبع الهوى

30- نقش قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 188 - 12

12 - نقش بسزای قاضیان در سلامت اقتصاد جامعه و حفظ حقوق مردم

و لاتأكلوا أموالكم بينكم بالباطل و تدلوا بها إلى الحكام . . . و أنتم تعلمون

31- نقش قاضی تحکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 35 - 21, 22

21_ حاکم ، وظیفه دار برگزیدن دو داور برای حل اختلاف میان زن و شوهر

از ائمه معصومین (ع) در مورد تعیین مخاطب آیه فوق آمده است: هو السلطان الذی یترافعان الیه.

تفسیر تبیان، ج 3، ص 192؛ مجمع البیان، ج 3، ص 70.

22_ جواز برگزیدن داور برای حل تمامی مسائل مورد اختلاف در جامعه

فابعثوا حکماً من اهله

امام باقر (ع) در پاسخ اعتراضی که از خوارج در مورد پذیرش حکمیت توسط حضرت علی (ع) مطرح بود و به عنوان اقامه دلیل بر

ص: 154

جواز نصب حکم فرمود: حکم الله تعالى في شريعته نبيّه رجلين من خلقه فقال جلّ اسمه: فابعثوا حكماً من اهله و حكماً من اهلها . . .

احتجاج طبرسی، ج 2، ص 58؛ نورالثقلین، ج 1، ص 479، ح 239.

32- هشدار به قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 107 - 5

5_ خطر بهره برداری خیانتکاران نیرنگ باز از دستگاه قضایی در جهت خواسته های خویش

لتحکم بین الناس . . . و لاتجدل عن الذین یختانون انفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 113 - 4

4_ دسیسه ها و صحنه سازی های خائن، خطری در جهت به انحراف کشیدن دستگاه قضایی

لتحکم بین الناس بما اریک الله . . . لهمت طائفه منهم ان یضلوك

آیه شریفه در حقیقت توصیه ای است به قاضیان که همواره مراقب توطئه گران و دسیسه بازان باشند تا مبدا آنان را به انحراف و خلاف حق بکشانند؛ چنانچه نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قصه طعمه بن ابی ایبرق چنین پنداری را داشتند.

33- هواپرستی قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 7

7_ هوا های نفسانی و تمایلات اشخاص و گروه ها، لغزشگاهی خطرناک برای حاکم و قاضی

وإن احکم بینهم بما أنزل الله و لاتتبع اهواءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 11

11 - پیروی از هوای نفس ، مهم ترین خطر تهدید کننده قاضیان و داوران

فاحکم بین الناس بالحقّ و لا تتبع الهوی

ص: 155

{قاضی تحکیم}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 35 - 4، 6، 8، 9، 10، 14

4_ لزوم گزینش و فرستادن دو داور از خانواده زن و شوهر برای حل اختلاف بین آن دو

و ان خفتم شقاق بینهما فابعثوا حکماً من اهله و حکماً من اهلها

6_ ضرورت اطاعت زن و شوهر از نظر و پیشنهاد داوران تحکیم در اختلافات میان آنان

و ان خفتم شقاق بینهما فابعثوا حکماً من اهله و حکماً من اهلها

اگر تبعیت از داوران لازم نبود، موکول کردن حل اختلاف به آنان لغو بود. علاوه بر اینکه انتخاب کلمه «حَکَم» به معنای حاکم، بیانگر لزوم تبعیت است.

8_ قصد قاضیان تحکیم بر اصلاح بین زن و شوهر، موجب سازگار شدن آنان

ان یریدا اصلاحاً یوقّق الله بینهما

بنابر اینکه مراد از فاعل در «یریدا» حکمین باشد و ضمیر در «بینهما» به زن و شوهر برگردد.

9_ نقش اصلاح طلبی قاضیان تحکیم در اراده الهی به ایجاد سازش بین زن و شوهر

ان یریدا اصلاحاً یوقّق الله بینهما

10_ قصد اصلاح از سوی زن و شوهر، موجب موفقیت قاضیان تحکیم در حل اختلافات آنان است.

و ان خفتم شقاق بینهما .. ان یریدا اصلاحاً یوقّق الله بینهما

بنابر اینکه ضمیر در «یریدا» به زن و شوهر برگردد و ضمیر در «بینهما» به حکمین.

14_ ترغیب قاضیان تحکیم به اراده اصلاح بین زن و شوهر

ان یریدا اصلاحاً یوقّق الله بینهما

7_ داوران تحکیم، دارای اختیار در حکم به سازش یا جدایی بین زن و مرد و یا تعیین شروط بر هر یک از آن دو

و ان خفتم شقاق بینهما فابعثوا حکماً من اهله و حکماً من اهلها

کلمه «حَکَمَ» بیانگر این است که داور می تواند بر اساس آنچه به مصلحت زن و شوهر است، حکم کند.

19_ نفوذ حکم داوران برگزیده به سازش یا جدایی زن و شوهر، در گرو تفویض اختیار دآوری از سوی زن و شوهر به آنان

فابعثوا حکماً من اهله و حکماً من اهلها

امام صادق (ع) در پاسخ سؤال از آیه فوق فرمود: لیس للحکمین ان یفرقا حتی . . . و یشرطا علیهما: ان شئنا جمعنا و ان شئنا فرّقنا.

کافی، ج 6، ص 146، ح 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 478، ح 233؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 367، ح 1؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص

ص: 156

36- حکم قاضی تحکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 35 - 19,20

19_ نفوذ حکم داوران برگزیده به سازش یا جدایی زن و شوهر، در گرو تقویض اختیار داوری از سوی زن و شوهر به آنان

فابعثوا حکماً من اهله و حکماً من اهلها

امام صادق (ع) در پاسخ سؤال از آیه فوق فرمود: لیس للحکمین ان یفرقا حتی . . . و یشرطاً علیهما: ان شننا جمعنا و ان شننا فرقنا.

کافی، ج 6، ص 146، ح 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 478، ح 233؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 367، ح 1؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 241، ح 126.

20_ نفوذ حکم دو داور برگزیده بر جدایی زن و شوهر، در گرو توافق هر دو داور بر آن حکم است.

فابعثوا حکماً من اهله و حکماً من اهلها

امام صادق (ع) در پاسخ سؤال از نفوذ حکم یکی از حکمین به جدایی زن و شوهر فرمود: لا- یكون تفریق حتی یجتمعاً جمیعاً علی التفریق فاذا اجتمعاً علی التفریق جاز تفریقهما.

کافی، ج 6، ص 147، ح 4؛ نورالثقلین، ج 1، ص 478، ح 235.

37- نقش قاضی تحکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 35 - 21,22

21_ حاکم، وظیفه دار برگزیدن دو داور برای حل اختلاف میان زن و شوهر

فابعثوا حکماً

از ائمه معصومین (ع) در مورد تعیین مخاطب آیه فوق آمده است: هو السلطان الذی یترافعان الیه.

تفسیر تبیان، ج 3، ص 192؛ مجمع البیان، ج 3، ص 70.

22_ جواز برگزیدن داور برای حل تمامی مسائل مورد اختلاف در جامعه

فابعثوا حکماً من اهله

امام باقر (ع) در پاسخ اعتراضی که از خوارج در مورد پذیرش حکمیت توسط حضرت علی (ع) مطرح بود و به عنوان اقامه دلیل بر جواز نصب حکم فرمود: حکم الله تعالی فی شریعه نبیّه رجلین من خلقه فقال جلّ اسمه: فابعثوا حکماً من اهله و حکماً من اهلها . . .

ص: 157

احتجاج طبرسی، ج 2، ص 58؛ نورالثقلین، ج 1، ص 479، ح 239.

ص: 158

9- قانون

1- آثار قانون الهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 41 - 9

9_ احکام و قوانین الهی، در جهت منافع و مصالح واقعی انسانهاست.

انفروا... و جهدوا... ذلکم خیر لکم إن کنتم تعلمون

2- آثار قانون جاهلانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 140 - 5

5_ قوانین و مقررات غیر متکی بر علم، زیان آور خواهد بود.

قد خسر الذین قتلوا أولدهم سفها بغیر علم

وصف «بغیر» بیان ریشه و سبب اصلی کارهای جاهلانه مشرکان است و به همین جهت که سبب بیان گردید، قابل تعمیم است. یعنی هر قانون و رسمی که مبتنی بر علم نباشد، زیان در پی خواهد داشت.

3- اجرای قانون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 234 - 12

12_ مسؤلیت جامعه در نظارت بر اجرای قوانین

ص: 159

فلا جناح عليكم فيما فعلن في انفسهنّ بالمعروف

4- اهمیت احترام به قانون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 17

17_ لزوم احترام و مراعات قوانین حتی در نظام های غیر الهی

ما كان ليأخذ أخاه في دين الملك إلا أن يشاء الله

5- اهمیت رعایت قانون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 17

17_ لزوم احترام و مراعات قوانین حتی در نظام های غیر الهی

ما كان ليأخذ أخاه في دين الملك إلا أن يشاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 32 - 4

4- جویا شدن از انگیزه و علل عصیان و قانون شکنی ، امری شایسته است .

قال يابليس ما لك ألا تكون مع السـجدین

از اینکه خداوند، از ابلیس جویای انگیزه وی برای تمردش شد _ با اینکه بدون آن هم می توانست او را کیفر بدهد _ می تواند مشعر به نکته فوق باشد.

6- اهمیت قانون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 23

23_ ضرورت قانون و حکومت ، برای جامعه انسانی

و انزل معهم الكتاب بالحق ليحكم بين الناس

ص: 160

7- بهترین قانون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 50 - 16, 17

12 - احکام و قوانین آن ، بهترین قانون و نیکوترین حکم

و من احسن من الله حکماً

16 - خداوند ، فراخوان مردم به مقایسه قوانین الهی با سایر قوانین برای باور به برتری احکام الهی

و من احسن من الله حکماً لقوم یوقنون

17 - ناباوری به منزلت برتر احکام الهی بر سایر قوانین ، برخاسته از کوتاه فکری و ناتوانی اندیشه

و من احسن من الله حکماً لقوم یوقنون

ایقان، به معنای فهمیدن از روی تدبیر و تحقیق است.

8- پرسش از انگیزه قانون شکنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 75 - 3

3 - جویا شدن از انگیزه و علل عصیان و قانون شکنی ، امری شایسته و بایسته

قال یـ ابلیس ما منعک أن تسجد

از این که خداوند، از ابلیس جویای انگیزه و علت تمردش شد _ با آن که بدون آن هم می توانست او را کیفر دهد _ می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

9- پرسش از قانون شکنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 32 - 4

4- جویا شدن از انگیزه و علل عصیان و قانون شکنی ، امری شایسته است .

قال یابلیس ما لک ألاّ تکون مع السّـ جدین

از اینکه خداوند، از ابلیس جویای انگیزه وی برای تمردش شد _ با اینکه بدون آن هم می توانست او را کیفر بدهد _ می تواند مشعر به نکته فوق باشد.

10- تبصره قانون قصاص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 161

6- قانون قصاص اصل و عفو از آن ، تبصره آن است .

و لکم فی القصاص حیوه یا ولی الألب

11- تبعیت از قوانین غیر دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 18،20

18 - پیروی از آرا و قوانین مبتنی بر هوا های نفسانی ، با وجود قوانین الهی ، موجب محروم شدن از ولایت و یاری خداوند است .

لئن اتبعت أهواءهم بعد الذی جاءک من العلم مالک من اللّٰه من ولیّ و لانصیر

20 - پیروی از آرا و قوانین برخاسته از هوا های نفسانی ، با وجود قوانین الهی ، موجب گرفتار شدن به عقوبتهایی از جانب خداست .

لئن اتبعت أهواءهم بعد الذی جاءک من العلم مالک من اللّٰه من ولیّ و لانصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 17

17 - پیروی از آرا و قوانین مبتنی بر هوا های نفسانی - با وجود قوانین الهی - ظلم است .

لئن اتبعت أهواءهم من بعد جاءک من العلم إنک إذا لمن الظلمین

12- تبیین فلسفه قوانین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 183 - 9

9 - بیان فلسفه قوانین از سوی قانون گذاران امری شایسته و نیکوست . *

کتب علیکم الصیام . . . لعلکم تتقون

13- تعصب به قانون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15_ وابستگی و تعصّب یهود ، نسبت به قوانین اجتماعی و دینی خویش

و لاجلّ لکم . . . فاتقوا الله و اطیعون

ص: 162

امر به تقوا و اطاعت پس از عنوان کردن تغییر برخی احکام، بیانگر انتظار جبهه گیری و تعصب یهود در قبال احکام جدید است.

14- حاکمیت اخروی قانون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 12 - 3

3 - قیامت ، روز حاکمیت قانون و جزای اعمال

ایّان یوم الدّین

«دین» به معنای جزا و «یوم الدّین» به معنای روز جزا است.

15- روش اجرای قانون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 17

17 _ لزوم توجه به عواطف و ارج نهادن به روحیات مردم ، در اعمال قوانین اجتماعی و دینی

خذ من أموالهم صدقه . . . و صل علیهم إن صلوتک سکن لهم

16- زمینه اجرای قانون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 127 - 24

24 _ اعتقاد انسان به علم الهی ، زمینه ساز رعایت حقوق زنان ، یتیمان و مستضعفان

والمستضعفین من الولدن . . . و ما تفعلوا من خیر فإنّ الله کان به علیماً

17- سرزنش قانون شکنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 28

28 _ اسراف و قانونشکنی ، با وجود تعالیم انبیا ، بسی ناروا و ناپسند

ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك فى الارض لمسرفون

ص: 163

18- شرایط پیروی از قانون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 8

8- معارف و قوانینی، شایسته و بایسته پذیرش و پیروی است که از هواهای نفسانی پیراسته و بر پایه علم بنا شده باشد.

ولئن اتبعت أهواءهم بعد ما جاءك من العلم

19- شرایط مجریان قانون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 110 - 5

5- آگاهی کامل و دقیق، شرط لازم برای قانون گذاران و مجریان آن

لاتتفع الشفـعه إلاّ من أذن له .. يعلم ما بین أیدیهم و ما خلفهم

20- عطف قانون به ما سبق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 26

26- قوانین و مقررات، شامل زمان های پیش از جعل و اعلام رسمیت آن نخواهد شد.

و ما كان الله ليضیع إیمنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 28

28- قوانین و مقررات، شامل زمان های پیش از وضع و اعلام رسمیت آن نخواهد شد.

فمن اعتدی بعد ذلک

برداشت فوق بر این اساس است که مشارالیه «ذلک» زمان نزول آیه قصاص و ابلاغ احکام مطرح شده در آن، باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- قانون عطف به ماسبق نمی شود .

وإنهم ليقولون منكرًا من القول وزورًا وإن الله لعفو غفور

ص: 164

21- فلسفه قوانین اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 60 - 12

12_ بنای اسلام بر جذب هر چه بیشتر انسان ها و متمایل ساختن دل ها به دین حق است .

إنما الصدقات للفقراء . . . و المؤلفه قلوبهم

22- قانون شکنی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 25

25_ بسیاری از بنی اسرائیل ، علی رغم دعوت پیامبرانشان ، مردمی اسرافکار و قانونشکن بودند .

و لقد جاءتهم رسلنا بالبینة ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك فی الارض لمسرفون

اسراف به معنای خروج از حد اعتدال است و کلمه «فی الارض» می رساند که منظور از اسراف، خروج از حد اعتدال در مسائل اجتماعی است که از آن به قانونشکنی تعبیر شده است.

23- قوانین بین المللی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 1 - 2,7

2_ لغو اعتبار پیمان عدم تعرض ، در صورت نقض آن از سوی طرف معاهده ، بلا مانع است .

براه من اللّٰه ورسوله إلی الذین عهدتم

7_ بستن پیمان عدم تعرض با جوامع غیر مسلمان ، جایز است .

الذین عهدتم من المشرکین

24- قوانین عالمانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - معارف و قوانینی شایسته و بایسته پذیرش و پیروی اند که از هواهای نفسانی پیراسته و بر پایه علم بنا شده باشند .

ولئن اتبعت اهواءهم من بعد جاءك من العلم إنك إذا لمن الظالمين

ص: 165

25- محدوده تأثیر قانون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 93 - 4

4_ جرم های سابق بر منع قانونی قابل مؤاخذه و مجازات ، در صورت دست نکشیدن مجرمان از آن جرم ، پس از منع قانونی

لیس علی الذین ءامنوا و عملوا الصلحت جناح فیما طعموا إذا ما اتقوا

برداشت فوق بر این مبناست که متعلق «اذ ما اتقوا ..» به قرینه آیه قبل شراب و قمار باشد بر این مبنا مفهوم جمله شرطیه «لا جناح ... اذا ما اتقوا» چنین می شود آنانکه از شراب و قمار پس از تحریم آن پرهیز نکنند بر شراب خواری و قماربازی سابقشان نیز مؤاخذه می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 95 - 18

18_ قانون عطف بر ماسبق نمی شود . *

عفا الله عما سلف

26- محدوده قانون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 22 - 5,6

5_ ازدواجهایی که با همسر پدر قبل از بیان حرمت آن انجام شده ، باطل نیست .

و لا تنکحوا ما نکح اباؤکم من النساء الا ما قد سلف

6_ قانون ، عطف به ما سبق نمی شود .

و لا تنکحوا ما نکح اباؤکم من النساء الا ما قد سلف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 23 - 11,12,13,14,16,19,25

11_ حرمت جمع بین دو خواهر در ازدواج ، شامل ازدواجهایی که قبل از نزول آیه انجام گرفته است ، نمی شود .

حرمت . . . و ان تجمعوا بين الاختين الا ما قد سلف

12_ بطلان ازدواج های انجام شده با دو خواهر با نزول آیه « حرمت . . . الا ما قد سلف » و صحت آنها تا قبل از نزول آن

و ان تجمعوا بين الاختين الا ما قد سلف

چون حرمت ازدواج با دو خواهر و دیگر محارم ناظر به بطلان آنها نیز می باشد، می توان گفت مراد از استثناء «الا ما قد سلف» این معناست که آنچه در گذشته (قبل از نزول آیه) انجام شده، محکوم به صحت است، ولی از این به بعد حکم به بطلان آن می شود.

13_ جواز تداوم زندگی زناشویی با دو خواهر، در صورتی که ازدواج با آنان قبل از نزول آیه « ان تجمعوا . . . » صورت گرفته باشد . *

الا ما قد سلف

ص: 166

تحریم در «حرمت... ان تجمعوا» ناظر به حال و آینده است؛ چون افعال گذشته را نمی توان تحریم کرد. بنابراین استثناء، یعنی «الّا ما قد سلف»، بیان حلیّت جمع بین دو خواهر در زمان حال و آینده می باشد به شرط اینکه ازدواج با آنها قبل از نزول آیه صورت گرفته باشد.

14_ حرمت ازدواج با محارم سببی، نسبی و رضاعی، شامل ازدواجهایی که قبل از نزول آیه «حرمت علیکم» انجام گرفته است، نمی شود.

حرمت... الّا ما قد سلف

بنابر اینکه جمله «الّا ما قد سلف» استثناء از تمامی محرّمات ذکر شده در آیه باشد.

16_ قانون، عطف به ما سبق نمی شود.

حرمت... الّا ما قد سلف

19_ خداوند جبران کننده منقصت های ناشی از ازدواج با محارم در صورتی که آن ازدواج ها قبل از حکم به تحریم صورت گرفته باشد.

حرمت... إنّ الله كان غفوراً رحيماً

25_ مرد مسلمانی که پیش از اسلام آوردن، همسر دو خواهر بوده، موظّف به طلاق یکی از آن دو، بسته به انتخاب خویش، می باشد.

و ان تجمعوا بين الاختين الّا ما قد سلف

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به کسی که قبل از مسلمان شدن جمع بین دو خواهر در ازدواج کرده بود فرمود: طلق ایتها شئت.

الدّر المنثور، ج 2، ص 475.

27- مراقبت از قانون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 234 - 16

16_ مسؤولیّت جامعه ایمانی در مراقبت از قانون عده وفات

فاذا بلغن اجلهنّ فلا جناح علیکم

مفهوم «فاذا بلغن...» با توجّه به خطاب در کلمه «علیکم» حاکی از مسؤولیّت جامعه ایمانی در مورد جلوگیری از ازدواج زنان شوهر مُرده در زمان عده است.

28- ملاک بالندگی قانون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 98 - 6

6_ برنامه ها و قوانینی رشید و بالنده اند که مایه سعادت اخروی آدمیان و باعث نجات آنان از آتش دوزخ باشند .

و ما أمر فرعون برشید. یقدم قومه یوم القی_مه فأوردهم النار

ص: 167

29- ملاک عمل به قانون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 21 - 7

7 - صرف از جانب خداوند بودن دستوری ، برای عمل کردن ، کافی است .

وإذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله

دعوت از قومی برای تبعیت از حکم و فرمانی، بی آن که دلیلی برای آن اقامه شود و صرفاً یادآوری گردد که از جانب خداوند است، حکایت می کند که از جانب خداوند بودن یک حکم، کافی است که انسان به آن عمل کند.

30- ملاکهای قوانین لازم الاتباع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 18

18 - معارف و قوانینی شایسته و بایسته پذیرش و پیروی اند که از هواهای نفسانی پیراسته و بر پایه علم بنا شده باشند .

ولئن اتبعت اهواءهم من بعد جاءك من العلم إنك إذا لمن الظالمين

31- منابع قانون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 23 - 7

7 _ کتاب آسمانی ، کتاب قانون و حکم

يُدعون الی کتاب الله لیحکم بینهم

32- منشأ تشریح قانون الهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 115 - 11

11 _ احکام و قوانین خداوند ، نشأت یافته از علم گسترده او به مصالح و مفاسد و حقایق هستی

حتى يبين لهم ما يتقون إن الله بكل شيء عليم

جمله «إن الله بكل ..» در مقام تعلیل و بیانگر علت تبیین احکام از سوی خداوند باشد.

ص: 168

33- منشأ نسخ قوانین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 10

10 - تشریح احکام دین و نسخ آنها به دست خداوند و در اختیار اوست .

قد نرى تقلب وجهك في السماء فلنولينك قبلة ترضيها

34- منشأ وضع قوانین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 10

10 - تشریح احکام دین و نسخ آنها به دست خداوند و در اختیار اوست .

قد نرى تقلب وجهك في السماء فلنولينك قبلة ترضيها

35- موانع قانون شکنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 36 - 16

16 - تقوا، زمینه ساز رعایت حرمت ماه های حرام و بازدارنده آدمی از گناه و قانون شکنی

منها أربعة حرم... فلا تظلموا فيهن أنفسكم... واعلموا ان الله مع المتقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 60 - 12

12 - توجه و اعتقاد به شنوایی و دانایی خداوند، بازدارنده آدمی از گناه و قانون شکنی است .

و القواعد من النساء الّتي لا يرجون نكاحاً فليس عليهن جناح أن يضعن ثيابهنّ... و

جمله «و الله سمیع علیم» استینافیه تعلیلیه و در مقام تهدید زنانی است که احیاناً بخواهند از حکم حجاب و عفاف سرپیچی کنند و یا از موارد استثنا، سوء استفاده کنند. از این رو آمدن چنین جمله ای و یادآوری صفت شنوایی و دانایی خداوند، می تواند اشاره به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 13 - 4

4 - ایمان به روز قیامت و ترس از عذاب بزرگ آن روز ، بازدارنده آدمی از هرگونه گناه و قانون شکنی است .

ص: 169

إِنِّي أَخَافُ أَنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

36- نقش قانون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 4

4- وجود کتاب و رهنمود های مدون، در هدایت و تعالی انسان ها دارای نقشی مهم و تعیین کننده است.

وَأَتَيْنَا مُوسَى الْكُتُبَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ

«کتاب» در اصل به معنای صحیفه و حاوی نوشته هاست (مفردات راغب). یاد کرد از کتاب، برای هدایت، می تواند گویای نکته یاد شده باشد.

37- ویژگی قانون بشری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 82 - 15

15_ تعالیم و معارف تدوین شده توسط بشر، همواره قرین اختلافات و تضاد های بسیار است.

وَلَوْ كَانُ مِنَ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا

مراد، تعالیم و معارف انبوهی است که در شرایطی همچون شرایط قرآن تدوین می شود.

38- ویژگیهای قانون قصاص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 1، 2

1 - قانون قصاص (کشتن قاتل) قانونی ثابت و لازم الاجرا در جامعه اسلامی است.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ

2 - قانون قصاص اختصاص به فرد و یا گروه خاصی ندارد.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ

«قتلی» (جمع قتیل) به معنای کشته شدگان است و «ال» در «القتلی» جنس است و مفید استغراق می باشد.

39- ویژگیهای قوانین بشری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 170

2 - قوانین بشری حق محض نبوده و همواره با اموری باطل، آمیخته است.

الحق من ربك

برداشت فوق بر این مبناست که: «ال» در «الحق» همانند، زید الرجل برای استغراق خصایص افراد باشد؛ یعنی، آنچه تمام ویژگیهای حق را داراست و به امری باطل آمیخته نیست، از ناحیه خداوند می باشد.

40- ویژگیهای قوانین دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 173 - 14

14 - انعطاف پذیری احکام و قوانین دین و ملاحظه ضرورت ها در تشریح آن قوانین

فمن اضطر غیر باغ و لاعاد فلا إثم علیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 22

22 - انعطاف پذیری احکام الهی و تخفیف در تکالیف، پرتوی از رحمت الهی است.

فمن عفی له من أخیه شیء... ذلك تخفیف من ربکم ورحمه

41- قانون شکنان

{قانون شکنان}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 25

25 - بسیاری از بنی اسرائیل، علی رغم دعوت پیامبرانشان، مردمی اسرافکار و قانونشکن بودند.

و لقد جاءتهم رسلنا بالبینة ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك فی الارض لمسرفون

اسراف به معنای خروج از حد اعتدال است و کلمه «فی الارض» می رساند که منظور از اسراف، خروج از حد اعتدال در مسائل اجتماعی است که از آن به قانونشکنی تعبیر شده است.

42- پرسش از انگیزه قانون شکنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 171

3 - جویا شدن از انگیزه و علل عصیان و قانون شکنی ، امری شایسته و بایسته

قال یـ ابلیس ما منعک أن تسجد

از این که خداوند، از ابلیس جویای انگیزه و علت تمردش شد _ با آن که بدون آن هم می توانست او را کیفر دهد _ می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

43- پرسش از قانون شکنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 32 - 4

4- جویا شدن از انگیزه و علل عصیان و قانون شکنی ، امری شایسته است .

قال یابلیس ما لک الا تکون مع السـ جدین

از اینکه خداوند، از ابلیس جویای انگیزه وی برای تمردش شد _ با اینکه بدون آن هم می توانست او را کیفر بدهد _ می تواند مشعر به نکته فوق باشد.

44- سرزنش قانون شکنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 28

28 _ اسراف و قانونشکنی ، با وجود تعالیم انبیا ، بسی ناروا و ناپسند

ثم ان کثیراً منهم بعد ذلک فی الارض لمسرفون

45- قانون شکنی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 25

25 _ بسیاری از بنی اسرائیل ، علی رغم دعوت پیامبرانشان ، مردمی اسرافکار و قانونشکن بودند .

و لقد جاءتهم رسلنا بالبینت ثم ان کثیراً منهم بعد ذلک فی الارض لمسرفون

اسراف به معنای خروج از حد اعتدال است و کلمه «فی الارض» می‌رساند که منظور از اسراف، خروج از حد اعتدال در مسائل اجتماعی است که از آن به قانونشکنی تعبیر شده است.

ص: 172

46- موانع قانون شکنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 13 - 4

4 - ایمان به روز قیامت و ترس از عذاب بزرگ آن روز ، بازدارنده آدمی از هرگونه گناه و قانون شکنی است .

إِنِّي أَخَافُ إِنَّ عَصِيَّتَ رَبِّيَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 36 - 16

16 _ تقوا ، زمینه ساز رعایت حرمت ماه های حرام و بازدارنده آدمی از گناه و قانون شکنی

منها أربعه حرم .. فلا تظلموا فيهن أنفسكم ... و اعلموا ان الله مع المتقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 60 - 12

12 - توجه و اعتقاد به شنوایی و دانایی خداوند ، بازدارنده آدمی از گناه و قانون شکنی است .

و القواعد من النساء الّتي لا يرجون نكاحًا فليس عليهن جناح أن يضعن ثيابهنّ .. و

جمله «و الله سمیع علیم» استینافیه تعلیلیه و در مقام تهدید زنانی است که احیاناً بخواهند از حکم حجاب و عفاف سرپیچی کنند و یا از موارد استثنا، سوء استفاده کنند. از این رو آمدن چنین جمله ای و یادآوری صفت شنوایی و دانایی خداوند، می تواند اشاره به نکته یاد شده باشد.

قانونگذار

47- شرایط قانونگذار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 20

20_ مشرکان ، کافران به خدا و ناباوران به قیامت ، فاقد صلاحیت برای ارائه برنامه و مقررات برای انسانها

إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ

48- شرایط قانونگذاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 110 - 5

5- آگاهی کامل و دقیق ، شرط لازم برای قانون گذاران و مجریان آن

ص: 173

لاتنفع الشفـعه إلا من أذن له . . يعلم ما بين أيديهم و ما خلفهم

49- علم قانونگذاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 110 - 5

5- آگاهی کامل و دقیق ، شرط لازم برای قانون گذاران و مجریان آن

لاتنفع الشفـعه إلا من أذن له . . يعلم ما بين أيديهم و ما خلفهم

50- قانونگذاران مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 12

12_ وضع قوانین و مقررات حکومت مصر در زمان وزارت یوسف (ع) ، در اختیار پادشاه بود .

ما کان لیاخذ أخاه فی دین الملک

51- مسؤولیت قانونگذاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 183 - 9

9- بیان فلسفه قوانین از سوی قانون گذاران امری شایسته و نیکوست . *

کتب علیکم الصیام . . . لعلکم تتقون

52- قانونگذاری

{قانونگذاری}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 20

20_ خداوند ، نخستین قانونگذار برای مردم

فبعث الله... و انزل معهم الكتاب بالحق ليحكم بين الناس

فاء در «فبعث الله» می رساند که آنگاه که میان جوامع بشری اختلاف شد و در نتیجه نیاز به قانون پیدا کردند، خداوند کتاب (دربردارنده قانون) و پیامبر (اجراکننده قانون) را فرستاد.

ص: 174

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 6 - 13

13 _ قوانین و معارف موجود در کتاب های آسمانی ، متناسب با ساختار حقیقی انسان

اللّٰه لا اله الا هو الحیّ القيّوم. نزل ... هو الذی یصورکم

قیّومیت خدا و آفریدن انسان به گونه ای که او خواسته است و نیز علم مطلق او و نزول کتاب برای هدایت، بیانگر تناسب قوانین با ساختار انسانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 64 - 16

16 _ پذیرش تحلیل و تحریم (قانونگذاری) دیگران ، پذیرش آنان به عنوان ربّ است .

و لا یَتَّخِذُ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ

پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پاسخ شخصی که می گفت: ما کتا نعبدهم، فرمود: اما کانوا یحلّون لکم و یحرّمون فتأخذون بقولهم؟ فقال: نعم، فقال النّبی (صلی الله علیه و آله): هو ذاک.

مجمع البیان، ج 2، ص 767.

53- اخلاص در قانونگذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 8

8 _ معارف و قوانینی ، شایسته و بایسته پذیرش و پیروی است که از هوا های نفسانی پیراسته و بر پایه علم بنا شده باشد .

ولئن اتبعت أهواءهم بعد ما جاءک من العلم

54- اهمیت قانونگذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 85 - 8

8_ ضرورت تدوین و تنظیم قوانینی در جهت سهیم کردن واسطه های کار های نیک و بد _ علاوه بر مباحثان _ در نتایج و پیامد های آن اعمال

من یشفع شفاعه حسنه . . . و من یشفع شفاعه سیئه یکن له کفل منها

ص: 175

55- تبعیض در قانونگذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 139 - 13

13_ ضرورت پرهیز از تبعیضهای ناروا و جاهلانه در قوانین مربوط به زن و مرد

وقالوا ما فی بطون هذه الأنعم خالصة لذكورنا و محرم علی أزوجنا . . . سیجزیهم و صفهم

56- حق قانونگذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 13

13_ تنها خداوند دارای حق قانون گذاری و تشریح احکام است .

إن الحكم إلا لله

برداشت فوق بر این مبناست که مقصود از «حکم» حکم تشریحی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 52 - 4

4- تشریح دین و قانون گذاری ، حق اختصاصی خداوند است .

وله الدین واصباً

57- حکمت در قانونگذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 11 - 36

36_ علم و حکمت ، دو شرط ضروری در قانون گذاری

یوصیکم الله فی اولادکم . . . ان الله کان علیماً حکیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21_ علم و حکمت ، دو عنصر ضروری برای قانونگذاران

و المحصنات . . ان الله كان عليماً حكيماً

بیان علم و حکمت الهی پس از جعل قوانین و مقررات، دلالت بر این دارد که قانونگذاران باید دارای علم و حکمت باشند و قوانین را بر این دو پایه وضع کنند.

ص: 176

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 26 - 14

14 _ علم و حکمت ، دو پایه اساسی برای قانونگذاران

حرمت ... و المحصنات ... و من لم يستطع ... و الله علیم حکیم

58- روش قانونگذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 85 - 8

8 _ ضرورت تدوین و تنظیم قوانینی در جهت سهیم کردن واسطه های کار های نیک و بد _ علاوه بر مباشران _ در نتایج و پیامد های آن اعمال

من یشفع شفاعة حسنه .. و من یشفع شفاعة سیئه یکن له کفل منها

59- شرایط قانونگذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 173 - 14،16

14 - انعطاف پذیری احکام و قوانین دین و ملاحظه ضرورت ها در تشریح آن قوانین

فمن اضطر غیر باغ و لاعاد فلا إثم علیه

16 - قانون گذاران باید به هنگام وضع قوانین ، حالت ضرورت را ملاحظه کرده و احکام ویژه ای برای آن وضع کنند .

فمن اضطر غیر باغ و لاعاد فلا إثم علیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 216 - 18

18 _ قانونگذار ، باید آگاه به مصالح و مفاسد واقعی انسان باشد .

کتب علیکم القتال .. و الله یعلم و انتم لا تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 17

17_ تدوین قانون باید به گونه ای باشد که راه اجحاف بر سفيهان و ناتوانان را مسدود نماید .

فان كان الذى عليه الحقّ .. فليملل وليّه بالعدل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 177

3 - نساء - 4 - 11 - 36

36_ علم و حکمت ، دو شرط ضروری در قانون گذاری

یوصیکم الله فی اولادکم . . ان الله کان علیماً حکیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 24 - 21

21_ علم و حکمت ، دو عنصر ضروری برای قانونگذاران

و المحصنات . . ان الله کان علیماً حکیماً

بیان علم و حکمت الهی پس از جعل قوانین و مقررات، دلالت بر این دارد که قانونگذاران باید دارای علم و حکمت باشند و قوانین را بر این دو پایه وضع کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 25 - 29

29_ ضرورت توجه به نیاز های جنسی انسان ها در تنظیم قوانین و سیاست های مربوط به هدایت صحیح مناسبات جنسی آنها

ذلک لمن خشی العنت منکم

چون خداوند با توجه به غریزه جنسی انسانها ازدواج با کنیزان را تجویز کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 26 - 14

14_ علم و حکمت ، دو پایه اساسی برای قانونگذاران

حرمت . . و المحصنات . . و من لم یستطع . . و الله علیم حکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 28 - 13

13_ لزوم رعایت تناسب قوانین با توان مردم

یرید الله ان یخفف عنکم و خلق الانسان ضعيفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 34 - 12

12_ ضرورت توجه به قوانین تکوین و تشریح در جعل مقررات حاکم بر خانواده

الرّجال قوامون علی النساء بما فضل الله .. و بما انفقوا

چون خداوند در توجیه جعل مدیریت برای مردان به دو جهت تصریح فرمود: یکی برتری مردان بر زنان، که یک مسأله تکوینی است و دیگری عهده دار بودن نفقه، که یک حکم تشریحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 178

45_ لزوم ملاحظه و مراعات حالت اضطرار در قانونگذاری

فمن اضطر فی مخمسه غیر متجانف لاثم فإنّ الله غفور رحیم

ملاحظه حالت اضطرار و جعل احکامی ویژه از سوی خداوند بر اساس آن، می تواند درسی برای قانونگذاران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

45_ نفوذ و اعتبار قوانین و داوری ها، در گروهی ریزی آنها بر پایه مقررات الهی

و من لم یحکم بما أنزل الله فأولئک هم الکفرون

لازمه وجوب داوری و قانونگذاری بر اساس احکام الهی، بی اعتبار دانستن احکامی است که بر پایه احکامی غیر الهی بنا شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19_ تشریح احکام در صلاحیت کسی است که دانای به عالم هستی باشد.

جعل الله الکعبه البیت الحرام قیماً للناس . . . و إنّ الله بکل شیء علیم

خصوصیات تشریحی کعبه، ماههای حرام و قربانی و دیگر مناسک حج و حکمتهای بیان شده برای آنها، مایه آگاهی به علم گسترده خداوند دانسته شده است و این معنا در صورتی قابل تحقق است که تشریح چنین قوانین از غیر او بر نیاید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6_ ضرورت پرهیز قانونگذاران از جعل مقرراتی که جامعه بدان پایبند نخواهد بود.

لاتسئلوا عن اشیاء . . . قد سألها قوم من قبلکم ثم اصبحوا بها کفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- لزوم توجه به طاقت و توان مردم ، در قانون گذاری و تعیین تکلیف

و ما جعل علیکم فی الدین من حرج

60- شرک در قانونگذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 64 - 16

16_ پذیرش تحلیل و تحریم (قانونگذاری) دیگران ، پذیرش آنان به عنوان ربّ است .

و لا یَتَّخِذُ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ

ص: 179

پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پاسخ شخصی که می گفت: ما کُنا نعبدهم، فرمود: اما كانوا یحلّون لکم و یحرّمون فتأخذون بقولهم؟ فقال: نعم، فقال النّبی (صلی الله علیه و آله): هو ذاک.

مجمع البیان، ج 2، ص 767.

61- علم در قانونگذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 216 - 18، 17

17 - نقش علم، در کمال قانون

کتب علیکم .. و الله یعلم و انتم لا تعلمون

18 - قانونگذار، باید آگاه به مصالح و مفسد واقعی انسان باشد.

کتب علیکم القتال .. و الله یعلم و انتم لا تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 11 - 36

36 - علم و حکمت، دو شرط ضروری در قانون گذاری

یوصیکم الله فی اولادکم .. ان الله کان علیماً حکیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 24 - 21

21 - علم و حکمت، دو عنصر ضروری برای قانونگذاران

و المحصنات .. ان الله کان علیماً حکیماً

بیان علم و حکمت الهی پس از جعل قوانین و مقررات، دلالت بر این دارد که قانونگذاران باید دارای علم و حکمت باشند و قوانین را بر این دو پایه وضع کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 26 - 14

14_ علم و حکمت ، دو پایه اساسی برای قانونگذاران

حرّمت ... و المحصنات ... و من لم يستطع ... والله اعلم حکیم

62- قانونگذاری حرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 180

44_ قانونگذاری، جز بر پایه مقررات و مفاهیم الهی، حرام و کفر است.

و من لم يحکم بما أنزل الله فأولئك هم الكفرون

جمله «و من لم يحکم ..» علاوه بر مسأله قضاوت می تواند شامل هر نوع دستور و قانونی بشود.

63- قانونگذاری خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 87 - 3

3_ خداوند تنها مرجع شایسته جعل و تشریح قوانین و احکام

لا تحرموا طيبات ما احل الله لكم

64- قانونگذاری ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 88 - 6

6- ذوالقرنین، تصمیم گرفت که قوانین و مقررات اجتماعی سهل و قابل تحملی را برای مؤمنان وضع کند.

و سنقول له من أمرنا يسراً

«يسر» یعنی «آسانی» و «من أمرنا» یعنی: «از فرامینی که صادر می کنیم.»، لذا مفاد جمله «و سنقول...» آن است که برای مؤمنان صالح، فرامینی صادر می کنیم که اجرای آن دشوار نباشد و شنیدن آن برای مؤمنان سنگین نیاید.

65- قانونگذاری و اضطرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 45

45_ لزوم ملاحظه و مراعات حالت اضطرار در قانونگذاری

فمن اضطر في مخمصة غير متجانف لاثم فإن الله غفور رحيم

ملاحظه حالت اضطرار و جعل احکامی ویژه از سوی خداوند بر اساس آن، می تواند درسی برای قانونگذاران باشد.

66- مبانی قانونگذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 181

44_ قانونگذاری، جز بر پایه مقررات و مفاهیم الهی، حرام و کفر است.

و من لم يحکم بما أنزل الله فأولئك هم الكفرون

جمله «و من لم يحکم ..» علاوه بر مسأله قضاوت می تواند شامل هر نوع دستور و قانونی بشود.

45_ نفوذ و اعتبار قوانین و داوری ها، در گروهی ریزی آنها بر پایه مقررات الهی

و من لم يحکم بما أنزل الله فأولئك هم الكفرون

لازمه و جوب داوری و قانونگذاری بر اساس احکام الهی، بی اعتبار دانستن احکامی است که بر پایه احکامی غیر الهی بنا شده باشد.

46_ ضرورت پذیرش قوانین و داوری های مستند به احکام الهی

و من لم يحکم بما أنزل الله فأولئك هم الكفرون

لازمه و جوب قضاوت بر اساس احکام الهی، ضرورت پذیرش آنها از سوی طرفین نزاع و مشاجره است.

50_ خودداری از قانونگذاری بر پایه مقررات الهی، کفر است.*

و من لم يحکم بما أنزل الله فأولئك هم الكفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20_ خودداری از قانونگذاری بر پایه مقررات الهی، ظلم است.*

و من لم يحکم بما أنزل الله فأولئك هم الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ قانونگذاری، جز بر پایه تعالیم و مقررات الهی، در پی دارنده فسق و تباهی

و من لم يحکم بما أنزل الله فأولئك هم الفسقون

جمله «من لم يحکم ..» علاوه بر مسأله قضاوت، می تواند شامل هر نوع دستور و قانونی باشد.

11_ خودداری از قانونگذاری بر اساس تعالیم الهی ، فسق است . *

و من لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الفسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 48 - 15

15_ تمامی قوانین و مقررات باید تنها بر پایه تعالیم قرآن تدوین و تنظیم گردد .

و انزلنا اليك الكتب . . . فاحكم بينهم بما أنزل الله

67- ملاک قانونگذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 182

14 _ تقویت نشدن بنیه مالی دشمنان اسلام ، از ملاک های به کار گرفته شده در وضع قوانین حقوقی اسلام *

فان كان من قوم عدولكم و هو مؤمن فتحرير رقبه مؤمنه

به نظر می رسد عدم لزوم پرداخت دیه به خانواده مقتول در فرض مذکور، برای این باشد که دشمنان اسلام از نظر مادی تقویت نشوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 161 - 16

16 _ وجود ملاک در نوع اشخاص ، مصحح جعل قانون برای همه افراد است . *

فبظلم من الذين هادوا حرمنا عليهم . . . و أعتدنا للكافرين منهم عذاباً أليماً

ملاک تحریم طیبات بر یهود، ستمگری و دیگر عناوین یاد شده در آیه مورد بحث و آیه بعد می باشد؛ و این ملاک در اکثریت جامعه یهود وجود داشته و به شهادت آیات بعد در همه آنان نبوده است ولی خداوند بر همه آنان طیبات را تحریم کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 29 - 1

1 _ خداوند به رعایت قسط (عدل و انصاف) فرمان داده، نه به ارتکاب فحشا و زشتی

إن الله لا يأمر بالفحشاء . . . قل أمر ربي بالقسط

68- ملاک قانونگذاری مشروع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 48 - 16

16 _ نفوذ و اعتبار قوانین و داوری ها در گرو پی ریزی آنها بر اساس تعالیم قرآن است .

و انزلنا اليك الكتب . . . فاحكم بينهم بما انزل الله

69- ملاکهای قانونگذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13_ ضرورت پرهیز از تبعیضهای ناروا و جاهلانه در قوانین مربوط به زن و مرد

وقالوا ما فی بطون هذه الأنعم خالصه لذكورنا و محرم علی أزوجنا . . . سیجزیهم و صنفهم

ص: 183

70- منابع قانونگذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 75 - 11

11 - قرآن ، منبعی برای دستیابی به قوانین و مقررات دین .

فی کتب الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 2

2_ قرآن حکم و قانون الهی و منبع شناخت حقایق و معارف دینی است .

و کذلک أنزلنَه حکماً

حکم کردن به چیزی آن است که داوری کنی و اعلام داری که آن چیز این گونه است و یا این گونه نیست (مفردات راغب). بر این اساس «قرآن حکم است» ؛ یعنی، داوری می کند و بیان می کند که چه چیز چگونه است و یا چگونه نیست و این معنا شامل همه قوانین، حقایق و معارفی می شود که خداوند اثباتاً و یا نفیاً در قرآن بیان کرده است و درباره آن قضاوتی دارد ؛ مانند اینکه خداوند شریکی ندارد، قیامت حق است و یا روزه بر شما واجب شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 6 - 12

12 - قرآن ، به عنوان کتاب الهی ، منبعی برای تشریح قوانین مربوط به حقوق خویشاوندی است .

و أولوا الأرحام بعضهم أولى ببعض فی کتاب الله

71- منشأ قانونگذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 173 - 18

18 - تشریح احکام و حلال شمردن یا حرام دانستن استفاده از امکانات ، به دست خداوند است .

كلوا من طيبته .. إنما حرم عليكم الميتة و الدم ... فمن اضطر غير باغ و لاعاد فلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 68 - 5

5- بشر، فاقد صلاحیت گزینش پیامبر و تشریح قانون برای مردم

و ربّک . . . یختار ما کان لهم الخیره

«خیره» به معنای «تخیر» (اختیار کردن) است؛ مانند «طیره» که به معنای «تطیر» می باشد.

ص: 184

72- منشأ قانونگذاری مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 12

12_ وضع قوانین و مقررات حکومت مصر در زمان وزارت یوسف (ع) ، در اختیار پادشاه بود .

ما کان لیأخذ آخاه فی دین الملک

73- نقش علم در قانونگذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 8

8_ معارف و قوانینی ، شایسته و بایسته پذیرش و پیروی است که از هوا های نفسانی پیراسته و بر پایه علم بنا شده باشد .

ولئن اتبعت أهواءهم بعد ما جاءک من العلم

ص: 185

1- آب داغ در قبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 93 - 3

3 - « عن أبي بصير ، قال : سمعت أبا عبد الله (ع) يقول : . . . « فنزل من حميم » في قبره . . . » ;

ابی بصیر می گوید: از امام صادق (ع) شنیدم که می فرمود: . . . « فنزل من حمیم » در قبر میت است.

2- آثار عذاب قبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 1 - 5

5 - « عن علي بن أبي طالب (ع) قال : نزلت « ألهيكم التكاثر » في عذاب القبر ;

از علی (ع) روایت شده که فرمود: [سوره] «ألهیکم التکاثر»، در مورد عذاب قبر نازل شده است». [یعنی، تا زمان دیدار عذاب قبر به تفاخر سرگرم هستید].

3- پرسش در قبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 97 - 2

2_ چگونه سپری کردن زندگانی دنیا ، پرسش فرشتگان از گناهکاران مستضعف پس از مرگ (سؤال قبر)

انّ الذّین توفّیهم الملائکه ظالمی انفسهم قالوا فیم کنتم

ص: 186

4- پرسش ملائکه قبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 27 - 16,17

16- « قال أمير المؤمنين (ع) صلوات الله عليه : إن ابن آدم . . . فإذا أدخل قبره أتاه ملكا القبر . . . فيقولان : من ربك و ما دينك و من نبيك ؟ فيقول : الله ربّي و ديني الإسلام و نبيي محمد (صلى الله عليه و آله) فيقولان له : تثبتك الله فيما تحبّ و ترضى و هو قول الله عزّوجلّ : « يثبّت الله الذين آمنوا بالقول الثابت في الحياة الدنيا و في الآخرة » . . . » ;

از اميرالمؤمنين(ع) روايت شده است كه فرمود: همانا آدمي زاده را . . . آن گاه كه وارد قبرش مي كنند، دو فرشته نزدش مي آيند . . . و مي گويند: پروردگارت كيست؟ و دينت چيست؟ و پيامبرت كيست؟ پس پاسخ مي گويد: «خداوند» پروردگارم و «اسلام» دين من و پيامبرم حضرت محمد(صلى الله عليه و آله) است. پس به او مي گويند: خداوند تو را در آنچه دوست مي داري و به آن راضي هستي ثابت قدم و استوار کرده است و اين همان سخن خداوند است كه مي فرمايد: «يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ (...)...».

17- « عن أبي عبد الله (ع) قال : إن المؤمن إذا أُخرج من بيته شيعة الملائكة إلى قبره . . . و إن كان كافراً خرجت الملائكة تشيعة إلى قبره تلعنونه . . . ثم يدخل عليه ملكا القبر . . . فيقولان له : من ربك ؟ فيتلجلج و يقول : قد سمعت الناس يقولون فيقولان له : لادريت و يقولان له : ما دينك ؟ فيتلجلج فيقولان له : لادريت و يقولان له : من نبيك ؟ فيقول : قد سمعت الناس يقولون فيقولان له لادريت و يسأل عن إمام زمانه . . . و هو قول الله عزّوجلّ : « . . . و يضلّ الله الظالمين و يفعل الله ما يشاء » ;

از امام صادق(ع) روايت شده است كه فرمود: آن گاه كه [جنازه] مؤمن را از منزلش بيرون مي برند، ملائكه او را تا قبرش تشييع مي كنند . . . و اگر كافر باشد فرشتگان او را تا قبرش تشييع و لعنت مي كنند . . . سپس دو فرشته قبر، بر او وارد مي شوند . . . پس به او مي گويند: پروردگارت كيست؟ پس او [در پاسخ] مردد مي شود و مي گويد: شنیده ام مردم [اين گونه] مي گويند. پس به او مي گويند: [آيا] ندانستي؟ به او مي گويند دينت چيست؟ باز مردد مي شود و آنان به او مي گويند: [آيا] ندانستي؟ پس به او مي گويند: پيامبر تو كيست؟ پس پاسخ مي دهد: شنیده ام كه [اين گونه] مردم مي گويند. پس به او مي گويند [آيا] ندانستي؟ و از او درباره امام زمانش سؤال مي كنند: . . . و اين سخن خداوند عزّوجلّ است: . . . يضلّ الله الظالمين و يفعل الله ما يشاء».

5- تلاشي بدن در قبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 3 - 5

5_ متلاشي شدن اجزای بدن در خاک ، محور اشكال كافرين در مسأله معاد

و كُنَّا تَرَابًا ذَلِكُمْ رِجْعٌ بَعِيدٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5_ اضمحلال بخشی از اجزای وجود انسان در خاک و نه همه آن *

ص: 187

قد علمنا ما تنقص الأرض منهم

برداشت بالا در صورتی است که «منهم» برای تبعیض باشد که احتمال می رود منظور از جمله «علمنا ما تنقص...» این باشد که: «شما گمان می کنید همه وجود آدمی در خاک مضمحل می شود؛ در حالی که چنین نیست و ما مقداری را که اضمحلال پذیر است و جذب خاک می شود، می دانیم».

6- خروج از قبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 7 - 5, 1

1 - آثار ذلت و نگرانی ، نمایان در چشم کافران ، به هنگام خروج از قبر ها در رستاخیز

خشعاً أبصرهم یخرجون من الأجداث

5 - نگرانی و سردرگمی آدمیان ، در لحظه های آغازین رستاخیز و خروج از قبرها

یخرجون من الأجداث كأنهم جراد منتشر

تشبیه به «جراد منتشر»، بیانگر سردرگمی و حرکت های نامنظم و حیرت زده آدمیان، پس از خروج از قبرها در روز رستاخیز است.

7- خروج انسان ها از قبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 25 - 5, 6, 7

5 - خروج انسان ها از قبر در قیامت ، به خواست و دعوت خداوند است .

ثم إذا دعاكم دعوه من الأرض إذا أنتم تخرجون

بنابر این که «من الأرض» متعلق به «تخرجون» باشد، نکته یاد شده، استفاده می شود.

6 - همه مردمان در روز قیامت ، با یک ندای خداوند ، به طور ناگهانی از دل خاک بیرون می آیند .

ثم إذا دعاكم دعوه من الأرض إذا أنتم تخرجون

7 - مردگان ، در قیامت ، در پاسخ به ندای خداوند برای زنده شدن ، خود ، از قبر ها خارج می شوند .

إذا دعاكم... إذا أنتم تخرجون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 51 - 4

4 - انسان ها پس از زنده شدن از قبر ها ، به سوی پروردگار خویش خواهند شتافت .

فإذا هم من الأجدات إلی ربهم ینسلون

«نسلان» (مصدر «ینسلون») به معنای گام برداشتن سریع است.

ص: 188

4 - کافران در قیامت، از زنده شدن و بیرون آمدن شان از قبرها، بسیار شگفت زده خواهند شد.

قالوا یویلنا من بعثنا من مردقنا

برداشت یاد شده از آن جا است که استفهام (من) در آیه شریفه، برای تعجب استعمال شده است.

12 - «عن ابي جعفر (ع) فی قوله: «یا ویلنا من بعثنا من مردقنا» فإن القوم كانوا فی القبور، فلما قاموا حسبوا أنهم كانوا نیامًا، قالوا «یا ویلنا من بعثنا من مردقنا» قالت الملائكة «هـ_ذا ما وعد الرحمان وصدق المرسلون»؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند که می فرماید: «یا ویلنا من بعثنا من مردقنا..» روایت شده که فرمود: مردم که در قبراند؛ وقتی برمی خیزند می پندارند که در خواب بوده اند [ازاین رو] می گویند: «یا ویلنا من بعثنا من مردقنا». فرشتگان می گویند: «هـ_ذا ما وعد الرحمان وصدق المرسلون».

1 - قبرها هنگام برپایی قیامت، زیر و رو شده و هر چه در آن است بیرون ریخته خواهد شد.

وإذا القبور بعثرت

معنای «بعثرت»، این است که خاک قبرها زیر و رو شود و هر آنچه در آن است، پراکنده گردد. از آن جا که فعل «بعثرت» متضمن معنای «بُعِثَ» و «أُثِرَ» است، بعید نیست این فعل مرکب از آن دو فعل باشد. (مفردات راغب)

4 - تمام مردم در قیامت، با بیرون آورده شدن از زمین، در صحنه محشر حضور خواهند یافت.

وأخرجت الأرض أثقالها... یومئذ یصدر الناس أثقالاتاً

جمله «یصدر الناس»، ممکن است ناظر به رجوع مردم به حیات دوباره (معاد) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 23 - 9

9- توجّه به وابستگی آفرینش ، تدبیر ، هدایت ، مرگ و قبر انسان به خداوند ، زمینه ساز انجام دادن تکالیف الهی

من نطفه خلقه . . . ثمّ أماته فأقبره ... كالألّمّا يقض ما أمره

ص: 189

9- سرزنش تفاخر به قبر نیاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 1 - 8

8 - « قال علیّ (ع) بعد تلاوه «ألهیکم التکاثر حتی زرتم المقابر» یا له مراماً ما أبعدَه و زوراً ما أغفلَه و خطراً ما افظَعَه . . . أفبمصارع أباءهم یفخرون أم بعدید الهلکی یتکاثرون . . . و لأن یتکونوا عبراً أحقّ من أن یتکونوا مفتخراً؛

علی(ع) بعد از تلاوت آیه «ألهیکم التکاثر حتی زرتم المقابر»، فرمود: شگفتا چه هدف بسیار دوری! و چه زیارت کنندگان غافللی و چه خرامیدن بسیار زشتی! آیا به محل زمین خوردن پدران خویش می نازند و یا به تعداد هلاک شدگان [اقوام خود] مباحات می کنند؟ . . . به راستی اینها مایه عبرت قرار گیرند، سزاوارتر است تا مایه مباحات و افتخار باشند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 2 - 6

10- عبرت از قبر نیاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 1 - 8

8 - « قال علیّ (ع) بعد تلاوه «ألهیکم التکاثر حتی زرتم المقابر» یا له مراماً ما أبعدَه و زوراً ما أغفلَه و خطراً ما افظَعَه . . . أفبمصارع أباءهم یفخرون أم بعدید الهلکی یتکاثرون . . . و لأن یتکونوا عبراً أحقّ من أن یتکونوا مفتخراً؛

علی(ع) بعد از تلاوت آیه «ألهیکم التکاثر حتی زرتم المقابر»، فرمود: شگفتا چه هدف بسیار دوری! و چه زیارت کنندگان غافللی و چه خرامیدن بسیار زشتی! آیا به محل زمین خوردن پدران خویش می نازند و یا به تعداد هلاک شدگان [اقوام خود] مباحات می کنند؟ . . . به راستی اینها مایه عبرت قرار گیرند، سزاوارتر است تا مایه مباحات و افتخار باشند».

11- عجله در خروج از قبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 8 - 1

1 - شتاب آدمیان در خروج از قبر ها ، برای اجابت منادی رستاخیز

یخرجون من الأجداث . . . مهطعین إلى الداع

12- عذاب قبر كافران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 190

9_ عن رسول الله (صلى الله عليه وآله): يكسى الكافر لوحين من نار وفي قبره فذلك قوله: «لهم من جهنم مهاد و من فوقهم غواش».

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت شده است: دو لوح (زیر انداز و روانداز) از آتش بر کافر در قبرش پوشانده می شود و این است سخن خداوند: «برای کافران بستری از آتش جهنم و روی آنان پوششهایی از آن است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 124 - 12

12 - « عن أمير المؤمنين بن (ع) : وإن المعشيه الضنك التي حذر الله منها عدوه عذاب القبر الله يسأل على الكافر في قبره تسعة و تسعين تيناً فينهش لحمه و يكسرن عظمه و يترددن عليه كذلك إلى يوم يبعث ;

از امیرالمؤمنین بن (ع) روایت شده: همانا «معیشت ضنک» _ که خداوند دشمنان خود را از آن بر حذر داشته _ عذاب قبر است. خدا بر کافر در قبرش 99 مار بزرگ مسلط می کند که گوشت او را می گزند و استخوان وی را می شکنند و همین طور بر روی او رفت و آمد می کنند تا روزی که برانگیخته شود».

13- غافلان از قبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 23 - 2

2 - کافران ، بی اعتنا به مرگ ، قبر و قیامت خود و بی توجه به نشانه های خدا در خلقت خویش

کلاً

«کلاً» می تواند برای ردع و باز داشتن از توهمی باشد که آیات پیشین، زمینه ساز پیدایش آن بود و آن این که با وجود زمینه های توجه به خداوند در آفرینش انسان از نطفه تا زمان مرگ و دفن او، ممکن نیست کسی در کفر بماند. «کلاً» دلالت دارد که نباید چنین پنداشت، زیرا افرادی با وجود تمام این نشانه ها، بر کفر خود اصرار ورزیدند.

14- مقربان در قبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 89 - 7

7 - « عن أبي بصير ، قال : سمعت أبا عبد الله (ع) يقول : « فأمّا إن كان من المقرّبين فروح و ریحان » قال : فی قبره « و جنة نعیم » قال :

فی الآخره...؛

ابی بصیر گوید: از امام صادق(ع) شنیدم که می فرمود: اگر محتضر از مقربان باشد، «روح و ریحان» در قبر او و «جنّه نعیم» در آخرت او خواهد بود».

ص: 191

11- قبض روح

1- تشبیه ملائکه قبض روح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 3 - 5

5- فرشتگان ، به هنگام قبض روح برخی از مردم ، بسان شناکنندگان ، وظیفه خود را به آرامی و با مدارا انجام می دهند .

وَالسَّيْحَاتِ سَبْحًا

در نظر برخی از اهل لغت، حرکت در اعماق آب را، «عَوْمٌ» و حرکت روی آب و بدون فرورفتن را «سباحه» می گویند (تاج العروس). تعبیر «السباحات» _ به قرینه «الناشطات» در آیه قبل _ ناظر به حرکت آرام ملائکه، در قبض روح مؤمن است که به حرکت در آب تشبیه شده است.

2- تعدد ملائکه قبض روح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 27 - 8

8- ملائکه متعدد ، دست اندرکار قبض روح انسان ها

إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ

3- تقرب ملائکه قبض روح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 1 - 2

ص: 193

2- فرشتگان مأمور قبض روح، دارای مقامی رفیع در پیشگاه خداوند

و النزع ت غرقاً

قسم خوردن خداوند به فرشتگان مرگ، نشانه ارجمندی آنان در نزد او است.

4- تنوع در قبض روح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 2 - 5

5- شیوه قبض روح انسان ها، مختلف و دارای انواع آسان و دشوار است.

و الن شط ت نشطاً

از جمله معانی «ناشط»، شخصی است که سطل آب را از چاه بیرون می کشد (قاموس). اطلاق این کلمه بر فرشتگان پس از توصیف آنان به «نازعات» (بیرون کشندگان) ممکن است ناظر به انواع قبض روح باشد. در آیه قبل به قرینه «غرقاً» قبض روح سخت مورد نظر بود؛ ولی در آیه، قبض روحی مراد است که همچون کشیدن دلو از چاه آرام آرام صورت می پذیرد. گفتنی است که این تفاوت، ممکن است ناظر به تفاوت قبض روح مؤمن، با جان کندن کافر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 3 - 5

5- فرشتگان، به هنگام قبض روح برخی از مردم، بسان شناکنندگان، وظیفه خود را به آرامی و با مدارا انجام می دهند.

و السبح ت سبحاً

در نظر برخی از اهل لغت، حرکت در اعماق آب را، «عوم» و حرکت روی آب و بدون فرورفتن را «سباحه» می گویند (تاج العروس). تعبیر «السباحات» به قرینه «الناشطات» در آیه قبل ناظر به حرکت آرام ملانکه، در قبض روح مؤمن است که به حرکت در آب تشبیه شده است.

5- سرعت در قبض روح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 9 - 3

3- خداوند در تأکید بر وجود ترس و نگرانی در قیامت، به فرشتگان سوگند یاد کرده است که سریع و بانشاط برای تدبیر امور و قبض

ارواح از یکدیگر سبقت می گیرند .

و النازعات . . . قلوب یومئذ واجفه . أبصـرها خـشعه

این آیه و آیه قبل، جواب قسم هایی است که در نخستین آیات سوره آمده بود.

ص: 194

6- سوگند به ملائکه قبض روح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 1 - 79 - 3

3 - سوگند خداوند به فرشتگان قبض کننده ارواح

وَالنَّزْعَاتِ غَرْقًا

7- سهولت در قبض روح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 2 - 79 - 5

5 - شیوه قبض روح انسان ها ، مختلف و دارای انواع آسان و دشوار است .

وَالنَّشْطَاتِ نَشْطًا

از جمله معانی «ناشط»، شخصی است که سطل آب را از چاه بیرون می کشد (قاموس). اطلاق این کلمه بر فرشتگان _ پس از توصیف آنان به «نازعات» (بیرون کشندگان) _ ممکن است ناظر به انواع قبض روح باشد. در آیه قبل _ به قرینه «غرقاً» _ قبض روح سخت مورد نظر بود؛ ولی در آیه، قبض روحی مراد است که همچون کشیدن دلو از چاه آرام آرام صورت می پذیرد. گفتنی است که این تفاوت، ممکن است ناظر به تفاوت قبض روح مؤمن، با جان کندن کافر باشد.

8- شدت در قبض روح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 2 - 79 - 5

5 - شیوه قبض روح انسان ها ، مختلف و دارای انواع آسان و دشوار است .

وَالنَّشْطَاتِ نَشْطًا

از جمله معانی «ناشط»، شخصی است که سطل آب را از چاه بیرون می کشد (قاموس). اطلاق این کلمه بر فرشتگان _ پس از توصیف آنان به «نازعات» (بیرون کشندگان) _ ممکن است ناظر به انواع قبض روح باشد. در آیه قبل _ به قرینه «غرقاً» _ قبض روح سخت مورد نظر بود؛ ولی در آیه، قبض روحی مراد است که همچون کشیدن دلو از چاه آرام آرام صورت می پذیرد. گفتنی است که این تفاوت، ممکن است ناظر به تفاوت قبض روح مؤمن، با جان کندن کافر باشد.

9- شدت قبض روح كافرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - نازعات - 79 - 1 - 6

ص: 195

6 - « فی المجمع بعد قوله تعالى « و النازعات غرقاً » قال : اختلف فی معناها علی وجوه أحدها : انه یعنی الملائكة الذین بنزعون أرواح الکفار عن أبدانهم بالشده . . . روی ذلك عن علیّ (ع) وقيل هو الموت ينزع النفوس . . . وروی ذلك عن الصادق (ع) ;

در مجمع البیان بعد از نقل قول خدای تعالی «والنازعات غرقاً» گفته است: در معنای «النازعات غرقاً» اختلاف به وجود آمده و جوهری بیان شده است؛ یکی از آنها این است که مقصود فرشتگانی اند که ارواح کافران را از بدن هاشان بیرون می کشند . . این معنا از امام علی(ع) روایت شده است. [و نیز] گفته شده مقصود مرگ است که جان ها را بیرون می کشد و این معنا از امام صادق(ع) روایت شده است.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 2 - 6

6 - [فی المجمع] فی قوله تعالى « و الناشطات نشطاً » إنّها الملائكة تنشط أرواح الکفار بین الجلد و الأظفار حتّى تخرجها من أجوافهم بالكرب و الغمّ عن علی (عليه السلام) ;

در مجمع البیان درباره قول خدای تعالی «الناشطات نشطاً» از امام علی(ع) نقل شده است: «ناشطات» فرشتگانی اند که جان های کافران را (از سایر اعضا) در میان پوست و ناخن هایشان جمع می کنند تا همراه با سختی و غصّه از درون شان بیرون آوردند.»

10- فضایل ملائکه قبض روح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 1 - 2

2 - فرشتگان مأمور قبض روح ، دارای مقامی رفیع در پیشگاه خداوند

و النزع غرقاً

قسم خوردن خداوند به فرشتگان مرگ، نشانه ارجمندی آنان در نزد او است.

11- قبض روح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 50 - 1

1 _ میراندن انسان ها و گرفتن جان ایشان ، از مأموریت های فرشتگان

و لو ترى إذ يتوفى الذین کفروا الملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 51 - 4

4_ اعمال انسان ، اندوخته ها و پیش فرستاده هایی است که دارای آثاری مثبت یا منفی در لحظه مرگ و پس از آن است .

ذوقوا عذاب الحریق. ذلک بما قدمت أیدیکم

ص: 196

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 27 - 6

6- مرگ ، دریافت کامل روح انسان بهوسیله فرشتگان است ؛ نه فنا و نابودی آن .

فکیف إذا توفّتهم الملئکه

واژه «توفّتهم»، به معنای دریافت کامل است و این نشان می دهد که روح، مانند جسم، متلاشی و مضمحل نخواهد شد.

12- قبض روح انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 19

19 _ روح، تمام حقیقت انسان است و مرگ با خروج آن از بدن حاصل می شود. *

أخرجوا أنفسکم

ممکن است «أخرجوا أنفسکم» فرمان ملائکه به ظالمان برای بیرون ساختن جانهای آنان باشد. در این صورت چون «نفس» بر «روح» اطلاق شده، اصالت روح و نقش اساسی آن در وجود انسانی را بیان می نماید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 2 - 5

5 - شیوه قبض روح انسان ها ، مختلف و دارای انواع آسان و دشوار است .

والنشطت نشطاً

از جمله معانی «ناشط»، شخصی است که سطل آب را از چاه بیرون می کشد (قاموس). اطلاق این کلمه بر فرشتگان _ پس از توصیف آنان به «نازعات» (بیرون کشندگان) _ ممکن است ناظر به انواع قبض روح باشد. در آیه قبل _ به قرینه «غرفاً» _ قبض روح سخت مورد نظر بود؛ ولی در آیه، قبض روحی مراد است که همچون کشیدن دلو از چاه آرام آرام صورت می پذیرد. گفتنی است که این تفاوت، ممکن است ناظر به تفاوت قبض روح مؤمن، با جان کندن کافر باشد.

13- قبض روح اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21- « عن أمير المؤمنين (ع) : . . . إنه ليس أحد من الناس تفارق روحه جسده حتى يعلم إلى أيّ المنزلين يصير إلى الجنّة أم النار . . . فإن كان وليّاً لله فتحت له أبواب الجنّة و شرع له طرقها و نظر إلى ما أعدّ الله له فيها . . . قال الله تعالى « الذين تتوفّاهم الملائكة طيّبين سلام عليكم ادخلوا الجنّة . . . » . . . »

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده است:.. روح از بدن هیچ یک از مردم جدا نمی شود تا اینکه بداند به سوی کدام یک از دو جایگاه

می رود: به سوی بهشت یا آتش ... پس اگر دوست خدا باشد، درهای بهشت برای او باز می شود و راههای آن نمایان می گردد و به آنچه خدا برای او در آن جا آماده کرده نگاه می کند ... خدای تعالی فرمود: الذین تتوفاهم الملائکه طیبین...".

14- قبض روح جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 28 - 22

22- « عن أمير المؤمنين (ع) : . . . انه ليس أحد من الناس تفارق روحه جسده حتى يعلم إلى أي المنزلين يصير ، إلى الجنة أم النار . . . إن كان عدواً لله فتحت له أبواب النار . . . ونظر إلى ما أعدّ الله له فيها . . . كلّه ذاكون عند الموت . . . قال الله تعالى . . . « الذین تتوفاهم الملائکه ظالمی أنفسهم . . . فادخلوا أبواب جهنم . . . » . . . » ;

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده است:.. روح از بدن هیچ یک از مردم جدا نمی شود تا اینکه بدانند به سوی کدام یک از دو جایگاه می رود: بهشت یا آتش...؟ اگر دشمن خدا باشد، درهای آتش برای او باز می شود... و به آنچه خدا در آن جا برایش آماده کرده است، نگاه می کند... این همه هنگام مرگ خواهد بود... خدای تعالی فرمود: الذین تتوفاهم الملائکه ظالمی أنفسهم... فادخلوا أبواب جهنم...».

15- قبض روح ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 16، 15، 13

13 _ صحنه جان کندن ظالمان بزرگ، عبرت آموز و تماشایی است.

و لو ترى إذ الظلمون فی غمرت الموت

15 _ ملائکه، جان ستمکاران را با قدرت و شدتی تمام می گیرند.

و لو ترى إذ الظلمون فی غمرت الموت و الملائکه باسطوا أيديهم

جمله «باسطوا أيديهم» ممکن است کنایه از قدرت و شدتی باشد که ملائکه به هنگام قبض روح ستمکاران به کار می گیرند.

16 _ ملائکه قابض ارواح دارای دستانی هستند که به هنگام گرفتن جان ظالمان آنها را می گشایند.

إذ الظلمون فی غمرت الموت و الملائکه باسطوا أيديهم

16- قبض روح کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ فرشتگان به هنگام فرارسیدن مرگ کافران ، با کوبیدن بر صورت و پشت آنان ، جانشان را خواهند گرفت .

ص: 198

و لو تری إذ يتوفى الذين كفروا الملائكة يضربون وجوههم وأدبرهم

3_ تسلی و دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان با بیان چگونگی جان کندن کفرپیشگان

و لو تری إذ يتوفى الذين كفروا الملائكة

با توجه به اینکه خطاب در آیه متوجه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یا هر انسان مؤمنی است، می توان گفت از اهداف بیان جان کندن کفرپیشگان تسلی خاطر اهل ایمان است. چنانچه «لو» در «لوتری ...» به معنای تمنی باشد، این معنا وضوح بیشتری خواهد داشت.

5_ مرگ کافران کشته شده در جنگ بدر با شکنجه و عذابی سخت از سوی فرشتگان مرگ

إذ يتوفى الذين كفروا الملائكة يضربون وجوههم وأدبرهم

از مصادیق مورد نظر برای «الذین کفروا»، به دلیل وقوع آیه مورد بحث در پی آیات مربوط به جنگ بدر، کافرانی هستند که در آن نبرد به قتل رسیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 51 - 1

1_ شکنجه و عذاب کافران به هنگام مرگ و پس از آن نتیجه اعمال خود آنان است، نه ظلمی از جانب خداوند بر ایشان.

ذوقوا عذاب الحریق. ذلک بما قدمت أیدیکم و أن اللّٰه لیس بظلم

«ذلک» می تواند اشاره به خصوص «عذاب الحریق» باشد و می تواند اشاره به مجموع عذابی باشد که در آیه قبل بیان شد. قابل ذکر است که در برداشت فوق «أن اللّٰه ...» ناظر به این حقیقت گرفته شده که عذاب کافران بیش از استحقاق آنان نیست، نه تعلیلی برای ضرورت گرفتارسازی ایشان به عذابهای الهی.

17- قبض روح متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 32 - 8

8- ملائکه به هنگام قبض روح تقوایندگان، بر آنان درود و سلام می فرستند.

المتّقین . الذین تتوفّٰ هم الملائکة طیبین یقولون سلّم علیکم

18- قبض روح مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 5

5_ گفتگوی فرشتگان مرگ با مشرکان به هنگام گرفتن جان آنان

قالوا این ما کنتم... قالوا ضلوا عنا

ص: 199

19- قبض روح منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 12

12 _ جان کندن سخت منافقان ، به هنگام مرگ

و تزهق أنفسهم

«زهوق» (مصدر تزهق) به معنای خارج شدن همراه با دشواری است. (مجمع البیان، ذیل آیه)

20- قبض روح مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 3 - 79 - 6

6 - [فی المجمع] فی قوله تعالى « و السابحات سبحاً » انّها الملائكة يقبضون أرواح المؤمنين يسألونها سألًا رفيقاً . . . عن علی (ع) ;

در مجمع البیان از امام علی (ع) روایت شده که درباره قول خدای تعالی «و السابحات سبحاً» فرمود: آنان فرشتگانی اند که روح مؤمنان را قبض می کنند و آن را به آرامی و مدارا از بدن هایشان بیرون می آورند.

21- کیفیت قبض روح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 1 - 79 - 4

4 - روح انسان به هنگام مرگ ، به طور کامل و از اعماق بدن او ، بیرون کشیده خواهد شد .

و النزع غرقاً

«غرق» (اسم مصدر «اغراق») به معنای «مبالغه و افراط در کار» است (لسان العرب). در این آیه _ چون «غرقاً» وصف برای مصدر است _ به معنای «مُغْرَق» می باشد؛ یعنی، «نزعاً مغرقاً».

22- مدارا در قبض روح مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 3 - 79 - 5,6

5- فرشتگان، به هنگام قبض روح برخی از مردم، بسان شناکنندگان، وظیفه خود را به آرامی و با مدارا انجام می دهند.

و السَّيْحَاتِ سَبْحًا

در نظر برخی از اهل لغت، حرکت در اعماق آب را، «عَوم» و حرکت روی آب و بدون فرورفتن را «سباحه» می گویند (تاج

ص: 200

العروس). تعبیر «السباحات» _ به قرینه «الناشطات» در آیه قبل _ ناظر به حرکت آرام ملائکه، در قبض روح مؤمن است که به حرکت در آب تشبیه شده است.

6- [فی المجمع] فی قوله تعالی « و السباحات سباحاً » انّ ها الملائکه یقبضون ارواح المؤمنین یسلّون ها سلاً رقیقاً . . . عن علی (ع) ;

در مجمع البیان از امام علی(ع) روایت شده که درباره قول خدای تعالی «و السباحات سباحاً» فرمود: آنان فرشتگانی اند که روح مؤمنان را قبض می کنند و آن را به آرامی و مدارا از بدن هایشان بیرون می آورند».

23- مدارای ملائکه قبض روح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 3 - 5,6

5- فرشتگان ، به هنگام قبض روح برخی از مردم ، بسان شناکنندگان ، وظیفه خود را به آرامی و با مدارا انجام می دهند .

و السبحات سباحاً

در نظر برخی از اهل لغت، حرکت در اعماق آب را، «عَوْم» و حرکت روی آب و بدون فرورفتن را «سباحه» می گویند(تاج العروس). تعبیر «السباحات» _ به قرینه «الناشطات» در آیه قبل _ ناظر به حرکت آرام ملائکه، در قبض روح مؤمن است که به حرکت در آب تشبیه شده است.

6- [فی المجمع] فی قوله تعالی « و السباحات سباحاً » انّ ها الملائکه یقبضون ارواح المؤمنین یسلّون ها سلاً رقیقاً . . . عن علی (ع) ;

در مجمع البیان از امام علی(ع) روایت شده که درباره قول خدای تعالی «و السباحات سباحاً» فرمود: آنان فرشتگانی اند که روح مؤمنان را قبض می کنند و آن را به آرامی و مدارا از بدن هایشان بیرون می آورند».

24- ملائکه قبض روح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 1 - 1,6

1 - گروهی از فرشتگان ، عهده دار قبض روح انسان هایند .

و النزع غرقاً

«نزع» به معنای کندن و نیز بیرون کشیدن است. مصداق مورد نظر از «النازعات» به قرینه «فالمدبرات أمراً» _ در آیات بعد _ فرشتگانی هستند که مأمور نزع و قبض روح زندگان اند. آیاتی که میراندن انسان ها را به ملائکه نسبت داده است، این ذهنیت را ایجاد می کند که مراد

از «نزع» در این آیه، «نزع روح انسان ها» است.

6 - « فی المجمع بعد قوله تعالى « و النازعات غرقاً » قال : اختلف فی معناها علی وجوه أحدها : انه یعنی الملائكة الذين ينزعون أرواح الكفار عن أبدانهم بالشده . . . روى ذلك عن علیّ (ع) وقيل هو الموت ينزع النفوس . . . و روى ذلك عن الصادق (ع) ;

در مجمع البیان بعد از نقل قول خدای تعالی «والنازعات غرقاً» گفته است: در معنای «النازعات غرقاً» اختلاف به وجود آمده و

ص: 201

و جوهی بیان شده است؛ یکی از آنها این است که مقصود فرشتگانی اند که ارواح کافران را از بدن هاشان بیرون می کشند . . این معنا از امام علی(ع) روایت شده است. [و نیز] گفته شده مقصود مرگ است که جان ها را بیرون می کشد و این معنا از امام صادق(ع) روایت شده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 2 - 6

6 - [فی المجمع] فی قوله تعالی « و الناشطات نشطاً » إنّها الملائكة تنشط أرواح الكفار بين الجلد و الأظفار حتّى تخرجها من أجوافهم بالكرب و الغمّ عن علی (علیه السلام) ;

در مجمع البیان درباره قول خدای تعالی «الناشطات نشطاً» از امام علی(ع) نقل شده است: «ناشطات» فرشتگانی اند که جان های کافران را (از سایر اعضا) در میان پوست و ناخن هایشان جمع می کنند تا همراه با سختی و غصّه از درون شان بیرون آوردند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 9 - 3

3 - خداوند در تأکید بر وجود ترس و نگرانی در قیامت ، به فرشتگان سوگند یاد کرده است که سریع و بانشاط برای تدبیر امور و قبض ارواح از یکدیگر سبقت می گیرند .

و النازعات . . قلوب یومئذ واجفه . أبصرها خـ شعه

این آیه و آیه قبل، جواب قسم هایی است که در نخستین آیات سوره آمده بود.

25- ویژگیهای قبض روح کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 2 - 6

6 - [فی المجمع] فی قوله تعالی « و الناشطات نشطاً » إنّها الملائكة تنشط أرواح الكفار بين الجلد و الأظفار حتّى تخرجها من أجوافهم بالكرب و الغمّ عن علی (علیه السلام) ;

در مجمع البیان درباره قول خدای تعالی «الناشطات نشطاً» از امام علی(ع) نقل شده است: «ناشطات» فرشتگانی اند که جان های کافران را (از سایر اعضا) در میان پوست و ناخن هایشان جمع می کنند تا همراه با سختی و غصّه از درون شان بیرون آوردند».

26- قابضان روح

{قابضان روح}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 97 - 1

1_ فرشتگان الهی ، مأمور گرفتن جان انسانها

ص: 202

27- قابضان روح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 61 - 6,7,8,9

6_ با فرارسیدن زمان مرگ هر کس، سفیران خداوند جان آدمیان را می گیرند.

حتی إذا جاء أحدکم الموت توفته رسلنا

7_ فرشتگانی غیر از مأموران حفاظت آدمی، وظیفه قبض روح وی را بر عهده دارند.*

حتی إذا جاء أحدکم الموت توفته رسلنا

در صورتی که فرشتگان محافظ همان قابضان روح باشند، مناسبتر آن بود که با ضمیر به آنان اشاره می شد. گزینش «رسلنا» به جای ضمیر قرینه تفاوت ملائکه حافظ با ملائکه قابض است.

8_ فرشتگانی متعدد وظیفه قبض روح هر یک از آدمیان را به عهده دارند.*

حتی إذا جاء أحدکم الموت توفته رسلنا

«رسل»، جمع رسول، و بر بیشتر از دو نفر دلالت دارد. از سوی دیگر مضمون آیه این است که برای هر شخصی که مرگش فرامی رسد، «رسل» حضور پیدا می کنند. بنابراین قابضان روح آدمی بیش از دو نفرند.

9_ هیچ کوتاهی و تأخیری از جانب فرشتگان مأمور قبض روح صورت نمی گیرد.

توفته رسلنا و هم لا یفرطون

1- آثار تداوم قبله بودن بیت المقدس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 4

4 - ادامه داشتن بیت المقدس به عنوان قبله ، موجب برخورداری مخالفان اسلام از دلیل و حجت بر علیه پیامبر و مسلمانان

فول وجهک .. فولوا وجوهکم شطره لئلا یكون للناس علیکم حجه

2- آثار تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 3

3 - نقش تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه ، در نیل امت اسلامی به امتی معتدل و برتر

ما ولیهم عن قبلتهم التي كانوا علیها .. و كذلك جعلنکم أمه وسطاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 5،8،15

5 - تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام ، موجب از میان رفتن سوژه تبلیغاتی مخالفان بر ضد اسلام و مسلمانان شد .

فول وجهک شطر المسجدالحرام .. لئلا یكون للناس علیکم حجه

8 - تعیین کعبه به عنوان قبله مسلمانان ، موجب روشن شدن حقانیت پیامبر اسلام برای گروهی از مخالفان

لئلا یكون للناس علیکم حجه إلا الذین ظلموا منهم

وجود حجت برای ستمگران - که مفاد جمله استثنائیه است - بدان معنا نیست که ستم پیشگان علیه مسلمانان دلیل دارند؛ بلکه مراد تقسیم مخالفان است به دو جناح: جناحی که از سر ظلم و ستم با پیامبر(صلی الله علیه و آله) مخالفت می کردند و جناحی که بر اساس شبهه

دست به مخالفت زده اند. دسته اول در هر حال - چه تغییر قبله حاصل می شد، یا نمی شد - به مخالفت و دشمنی ادامه می دادند و دسته دوم به حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) پی برده و از تبلیغات سوء دست می کشیدند.

15 - تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام، زمینه ساز کامل شدن نعمت خدا بر مسلمانان

فولوا وجوهکم شطره... لآتم نعمتی علیکم

برداشت فوق بر این اساس است که «لآتم نعمتی...» عطف بر «لئلا یکون...» باشد؛ در نتیجه «لآتم...» بیان غایت و هدف برای جمله «فولوا وجوهکم شطره» خواهد شد.

3- آثار قبله شدن کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 142 - 12

12 - قبله شدن کعبه، زمینه ساز هدایت انسان ها به صراط مستقیم است.

ما ولیهم عن قبلتهم... یهدی من یشاء إلی صراط مستقیم

جمله «لله المشرق...» بیانگر این است که: کعبه و بیت المقدس هر دو ملک خداست و از این جهت تفاوتی ندارند و جمله «یهدی...» اشاره به این دارد که انتخاب کعبه به عنوان قبله، زمینه ساز هدایت انسانهاست و لذا آن را قبله همگان قرار داد.

4- آثار قبله شدن مسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 8,9

8 - تعیین کعبه به عنوان قبله مسلمانان، موجب روشن شدن حقانیت پیامبر اسلام برای گروهی از مخالفان

لئلا یکون للناس علیکم حجه إلا الذین ظلموا منهم

وجود حجت برای ستمگران - که مفاد جمله استثنائیه است - بدان معنا نیست که ستم پیشگان علیه مسلمانان دلیل دارند؛ بلکه مراد تقسیم مخالفان است به دو جناح: جناحی که از سر ظلم و ستم با پیامبر (صلی الله علیه و آله) مخالفت می کردند و جناحی که بر اساس شبهه دست به مخالفت زده اند. دسته اول در هر حال - چه تغییر قبله حاصل می شد، یا نمی شد - به مخالفت و دشمنی ادامه می دادند و دسته دوم به حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) پی برده و از تبلیغات سوء دست می کشیدند.

9 - تنها ستم پیشگان پس از تعیین مسجدالحرام به عنوان قبله، دست از بهانه جویی برنداشته و به دشمنی خویش علیه مسلمانان ادامه می

دادند .

لئلا يكون للناس عليكم حجة إلا الذين ظلموا منهم

15 - تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام ، زمینه ساز کامل شدن نعمت خدا بر مسلمانان

فولوا وجوهكم شطره ... لأتم نعمتی علیکم

برداشت فوق بر این اساس است که «لأتم نعمتی ...» عطف بر «لئلا يكون ...» باشد؛ در نتیجه «لأتم ...» بیان غایت و هدف برای جمله «فولوا وجوهكم شطره» خواهد شد.

ص: 205

5- ابزار تشخیص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 16 - 3

3- « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله): « وبالنجم هم يهتدون » قال : هو الجدى لأنه نجم لاتزول و عليه بناء القبلة و به يهتدى أهل البر و البحر ;

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) در باره سخن خدا «و بالنجم هم يهتدون» فرمود: آن ستاره جُدى است؛ زیرا آن ستاره ای است که از بین نمی رود و قبله [شناسی] بر آن بنا شده و به وسیله آن اهل خشکی و دریا راهنمایی می شوند...».

6- احکام قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 13,15,24

13 - مسلمانان در هر سرزمینی که باشند ، باید مسجد الحرام را قبله خویش قرار دهند .

و حیث ما کنتم فولوا وجوهکم شطره

15 - رو کردن به جهت و سمت مسجد الحرام ، در اعمالی که مشروط به قبله اند ، کافی است .

فول وجهک شطر المسجد الحرام و حیث ما کنتم فولوا وجوهکم شطره

بدیهی است که خود مسجد الحرام و یا کعبه، قبله می باشد. بنابراین آوردن کلمه «شطر» - که به معنای سمت و جهت است - این معنا را القا می کند که: در کارهای مشروط به قبله همانند نماز، لازم نیست به خط مستقیم رو به مسجد و یا کعبه قرار گرفت؛ بلکه کافی است به سمت و جهتی ایستاد که مسجد و یا کعبه در آن جهت قرار دارد.

24 - « ان الفرایض لاتصلیها إلا إلى القبلة و هو المروى عن أئمتنا (ع) ;

از ائمه اهل بیت (ع) روایت شده که نمازهای واجب را نمی شود به جا آورد، مگر اینکه به سوی قبله باشد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 149 - 2,4

2- پیامبر (صلى الله عليه وآله) موظف شد در هر مکان ، اعمال مشروط به قبله را به سوی مسجد الحرام انجام دهد .

و من حیث خرجت فول وجهک شطر المسجد الحرام

4- رو کردن به سمت و جهت مسجد الحرام، در اعمال مشروط به قبله کافی است.

فول وجهک شطر المسجد الحرام

بدیهی است که خود مسجد الحرام یا کعبه قبله می باشد. بنابراین آوردن کلمه «شطر» - که به معنای سمت و جهت است - این معنا را القا می کند که: در کارهای مشروط به قبله همانند نماز لازم نیست به خط مستقیم رو به مسجد، یا کعبه قرار گرفت؛ بلکه کافی است به سمت و جهتی ایستاد که مسجد، یا کعبه در آن جهت، قرار دارد.

ص: 206

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 19، 3

1 - مسجدالحرام قبله پیامبر (صلی الله علیه و آله) و همه مسلمانان جهان

و من حیث .. و حیث ما کنتم فولوا و جوهکم شطره

3 - روکردن به سمت و جهت مسجدالحرام ، کافی در اعمال مشروط به قبله

فول و جهک شطر المسجدالحرام و حیث ما کنتم فولوا و جوهکم شطره

برداشت فوق از کلمه «شطر» که به معنای سمت و جهت است، استفاده می شود.

19 - از ابن عباس روایت شده که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: « البيت قبله لأهل المسجد و المسجد قبله لأهل الحرم و

الحرم قبله لأهل الأرض فی مشارقها و مغاربها من أمتی ;

کعبه، قبله اهل مسجد الحرام و مسجدالحرام قبله اهل حرم (مکه و حوالی آن) و حرم قبله تمامی اهل زمین از امت من در مشرقها و

مغربهای آن است».

7- اعتراض به تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 142 - 7، 3

3 - سفیهان و بی خردان ، تغییر قبله را امری ناروا می شمردند و مورد اعتراض قرار می دهند .

سیقول السفهاء من الناس ما ولیهم عن قبلتهم التی كانوا علیها

7 - خداوند ، پاسخ معترضان تغییر قبله را - پیش از عنوان کردن آن - به پیامبر (صلی الله علیه و آله) تعلیم داد .

سیقول .. قل لله المشرق و المغرب

8- ائمتها قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 148 - 2، 1

1 - هر امتی از امت های دینی دارای قبله ای خاص است .

و لکل وجهه

«وجهه» به چیزی گفته می شود که آدمی رو به سوی آن می کند و مقصود از آن - به قرینه آیات قبل و بعد - قبله است. مضاف الیه «کل» کلمه ای همانند «أمه» می باشد و مراد از آن به قرینه «هو مولیها» امتهای دینی هستند.

2- خداوند تعیین کننده قبله برای امتهاست .

و لکل وجهه هو مولیها

ضمیر «هو» به «ربک» در آیه قبل بر می گردد. «مولی» به معنای برگرداننده است و مفعول اول آن «کل أمه» می باشد که به

ص: 207

خاطر وضوحش در کلام آورده نشده است. بنابراین «هو مولیها»؛ یعنی، خداوند امتها را به سوی قبله ای خاص بر می گرداند (فرمان می دهد که چه سمتی را قبله خویش سازند).

9- اهل کتاب و تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 22

22 - اهل کتاب مورد تهدید خداوند به خاطر موضعگیری و مخالفتشان با تغییر قبله

و ما الله بغفل عما يعملون

«و ما الله...» کنایه از تهدید اهل کتاب به کیفرهای الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 7

7 - اهل کتاب ، هیچ تردیدی در حقانیت تغییر قبله نداشتند . *

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم

10- اهل کتاب و قبله مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 2,3

2 - اهل کتاب (یهود و نصارا) علی رغم اطمینانشان به حقانیت قبله مسلمانان (مسجدالحرام) ، آن را نخواهند پذیرفت .

لیعلمون أنه الحق... و لئن أتیت الذین... ما تبعوا قبلتک

3 - هیچ برهان و معجزه ای نمی تواند اهل کتاب را به پذیرش مسجدالحرام به عنوان قبله حق ، وادارد .

و لئن أتیت الذین أوتوا الکتب بکل ءایه ما تبعوا قبلتک

کلمه «ءایه» به معنای علامت و نشانه است و مقصود از آن معجزه و برهان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - گروهی از عالمان اهل کتاب علی رغم اطمینانشان به حقانیت قبله مسلمانان ، آن را کتمان می کردند .

وإن فريقاً منهم ليكتمون الحق وهم يعلمون

جمله «و هم يعلمون» اشاره به این معنا دارد که کتمان کنندگان از عالمان دینی اهل کتاب بودند.

ص: 208

11- اهمیت تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 17

17 - تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام ، حادثه ای مهم و سرنوشت ساز در تاریخ اسلام

و من حیث خرجت فول وجهک شطر المسجد الحرام . . . و لعلکم تهتدون

نزول آیات متعدد درباره تغییر و تعیین قبله؛ مخاطب قرار دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تکرار فرمان «فولّ . . .» (در آیات 144، 149 و 150) و نیز مخاطب قرار دادن مسلمانان و تکرار جمله «فولوا و جوهمک شطره» (در دو آیه 144 و 150) بیانگر اهمیت خاص و با ارزش بودن تغییر و تعیین قبله است و اهداف اساسی بیان شده برای آن، حکایت از سرنوشت ساز بودن آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 152 - 6

6 - رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تغییر قبله ، دو نعمتی شایسته و بایسته شکرگزاری به درگاه خدا

فولوا و جوهمک شطره . . . کما أرسلنا فیکم رسولا . . . واشکروا لی

شکر، در برابر نعمت است و مصداق مورد نظر برای نعمت - به قرینه آیات قبل - نعمت رسالت و تغییر قبله می باشد.

12- اهمیت قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 3

3 - داشتن قبله ای خاص و روکردن به آن ، هدف اصلی دین و عبادت نیست .

لیس البر أن تولوا و جوهمک قبل المشرق و المغرب و لکن البر من ءامن

بدیهی است که روی آوردن به قبله (در عبادتها) خود از فرمانهای الهی است. بنابراین نفی نیکی از آن با توجه به فرازهای بعد (و لکن البر ... اشاره به این دارد که: دستور روی آوردن به قبله یک دستور فرعی است و آنچه هدف و اساس دین است، ایمان و ... می باشد).

13- بشارت تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به تغییر قبله و جایگزینی آن با قبله ای که فراهم کننده خشنودی او بود ، نوید داد .

فلنولينك قبله ترضيها

«نولیه» (مصدر نولی) به معنای گردانیدن است. بنابراین «فلنولينك ...»؛ یعنی، تو را به قبله ای که مایه خشنودیت است، می گردانیم.

ص: 209

14- تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 142 - 2

2 - قبله نخستین مسلمانان (بیت المقدس)، به فرمان خداوند به جانب کعبه تغییر یافت.

ما ولیهم عن قبلتهم التي كانوا عليها... یهدی من یشاء

جمله «یهدی من یشاء» قرینه بر این است که: تغییر قبله به فرمان خداوند بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 19

19 - تغییر قبله مسلمانان از بیت المقدس به سوی مسجد الحرام *

و ما جعلنا القبلة التي كنت عليها

برداشت فوق مبتنی بر این است که «کان» در «التي كنت عليها» دلالت بر زمان ماضی داشته باشد، در این صورت «التي كنت عليها» دلالت بر تغییر قبله دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 12

12 - خداوند - در پی نوید تغییر قبله - به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان فرمان داد تا رو به سوی مسجد الحرام کنند.

فلنولينك... فول وجهك شطر المسجد الحرام و حيث ما كنتم فولوا وجوهكم شطره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 6

6 - خداوند، پس از تغییر قبله از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواست که هرگز روی به قبله اهل کتاب نیاورد و آن را قبله خویش نسازد.

و ما أنت بتابع قبلتهم

جمله «و ما أنت...» (تو از قبله آنان پیروی نخواهی کرد) جمله خبری است و منظور از آن انشا و دستور می باشد؛ یعنی، نباید از قبله

ایشان تبعیت کنی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 152 - 5

5- بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تغییر قبله ، نمونه ای از توجه و یاد خدا از بندگان خویش *

و حیث ما کنتم فولوا وجوهکم شطره . . . كما أرسلنا فیکم رسولا . . . فاذکرونی اذکرکم

برداشت فوق احتمال دیگری است که می توان از تفریع جمله «فاذکرونی . . .» بر بعثت پیامبر و تغییر قبله، استفاده کرد؛ یعنی: فاذکرونی اذکرکم كما ذکرتمکم بارسال الرسول و تحویل القبلة.

ص: 210

15- تغییر قبله در ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 74

16- تغییر قبله در انجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 18

18 - تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه ، حقیقتی عنوان شده در کتاب های آسمانی پیشین (تورات و انجیل و . . .)

إن الذین أوتوا الکتب لیعلمون أنه الحق

بیان آگاهی یهود و نصارا به حقانیت تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه، با عنوان «اهل کتاب» می رساند که منشأ و منبع آگاهی آنان، کتاب آسمانی شان (تورات و انجیل) بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 6

6 - تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه و حقانیت آن ، موضوعی مطرح شده در تورات و انجیل *

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «یعرفونه» به تغییر قبله بازگردد.

17- تغییر قبله در تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 18

18 - تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه ، حقیقتی عنوان شده در کتاب های آسمانی پیشین (تورات و انجیل و . . .)

إن الذین أوتوا الکتب لیعلمون أنه الحق

بیان آگاهی یهود و نصارا به حقانیت تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه، با عنوان «اهل کتاب» می رساند که منشأ و منبع آگاهی آنان، کتاب آسمانی شان (تورات و انجیل) بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 6

ص: 211

6 - تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه و حقانیت آن ، موضوعی مطرح شده در تورات و انجیل *

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «یعرفونه» به تغییر قبله بازگردد.

18- تغییر قبله در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 18

18 - تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه ، حقیقتی عنوان شده در کتاب های آسمانی پیشین (تورات و انجیل و . . .)

إن الذین أوتوا الکتب لیعلمون أنه الحق

بیان آگاهی یهود و نصارا به حقانیت تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه، با عنوان «اهل کتاب» می رساند که منشأ و منبع آگاهی آنان، کتاب آسمانی شان (تورات و انجیل) بود.

19- توجه به قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 30 - 22

22 - « عن أبی بصیر عن أبی عبداللّٰه (ع) قال : سألته عن قول اللّٰه عزّوجلّ : « فأقم وجهک للدين حنیفاً » قال : أمره أن یقیم وجهه للقبله لیس فیہ شیء من عباده الأوثان خالصاً مخلصاً ;

أبو بصیر گوید: از امام صادق(ع) درباره این سخن خداوند عزّوجلّ «فأقم وجهک للدين حنیفاً» سؤال کردم. فرمود: رسول اکرم(صلی الله علیه و آله) را امر کرده است که روی خود را به طور خالص و بدون شرک و بت پرستی به سوی قبله کند».

20- جهت قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 15

15 - رو کردن به جهت و سمت مسجدالحرام ، در اعمالی که مشروط به قبله اند ، کافی است .

فول وجهک شطر المسجدالحرام و حیث ما کنتم فولوا و جوهکم شطره

بدیهی است که خود مسجدالحرام و یا کعبه، قبله می باشد. بنابراین آوردن کلمه «شطر» - که به معنای سمت و جهت است - این معنا را القا می کند که: در کارهای مشروط به قبله همانند نماز، لازم نیست به خط مستقیم رو به مسجد و یا کعبه قرار گرفت؛ بلکه کافی است به سمت و جهتی ایستاد که مسجد و یا کعبه در آن جهت قرار دارد.

ص: 212

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 149 - 4

4 - رو کردن به سمت و جهت مسجدالحرام ، در اعمال مشروط به قبله کافی است .

فول وجهک شطر المسجدالحرام

بدیهی است که خود مسجدالحرام یا کعبه قبله می باشد. بنابراین آوردن کلمه «شطر» - که به معنای سمت و جهت است - این معنا را القا می کند که: در کارهای مشروط به قبله همانند نماز لازم نیست به خط مستقیم رو به مسجد، یا کعبه قرار گرفت؛ بلکه کافی است به سمت و جهتی ایستاد که مسجد، یا کعبه در آن جهت، قرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 3

3 - رو کردن به سمت و جهت مسجدالحرام ، کافی در اعمال مشروط به قبله

فول وجهک شطر المسجدالحرام و حیث ما کنتم فولوا و جوهکم شطره

برداشت فوق از کلمه «شطر» که به معنای سمت و جهت است، استفاده می شود.

21- حقانیت تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 16، 19، 20

16 - عالمان اهل کتاب (یهود و نصارا) به حقانیت تغییر قبله (از بیت المقدس به مسجدالحرام) واقف بودند .

إن الذین أوتوا الکتب لیعلمون أنه الحق

مراد از ضمیر «أنه» نسخ قبله سابق (بیت المقدس) و تعیین قبله فعلی (مسجدالحرام) است.

19 - عالمان اهل کتاب ، حقانیت تغییر قبله را کتمان می کردند .

إن الذین أوتوا الکتب لیعلمون أنه الحق من ربهم و ما اللّٰه بغفل عما یعملون

20 - موضعگیری یهود و نصارا درباره تغییر قبله ، علی رغم آگاهی آنها به حقانیت آن

إن الذين أوتوا الكتب ليعلمون أنه الحق من ربهم و ما الله بغفل عما يعملون

جمله «و ما الله ..» - که به تهدید اهل کتاب اشاره دارد - بیانگر موضعگیری اهل کتاب در برابر تغییر به حق قبله و مخالفت ایشان با حکم الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 6,7

6 - تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه و حقانیت آن ، موضوعی مطرح شده در تورات و انجیل *

الذین ءاتینهم الكتب يعرفونه كما يعرفون أبناءهم

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «يعرفونه» به تغییر قبله بازگردد.

7 - اهل کتاب ، هیچ تردیدی در حقانیت تغییر قبله نداشتند . *

ص: 213

الذین آتینہم الکتب یعرفونہ کما یعرفون أبناءہم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقرہ - 2 - 147 - 3

3 - تغییر قبلہ از بیت المقدس بہ کعبہ ، حق و پیراستہ و از ہرگونہ بطلان و ناروایی

الحق من ربک

بہ دلیل آیات قبل مصداق مورد نظر برای «الحق»، تغییر قبلہ می باشد.

22- حقانیت قبلہ بودن مسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقرہ - 2 - 145 - 2,3

2- اہل کتاب (یهود و نصارا) علی رغم اطمینانشان بہ حقانیت قبلہ مسلمانان (مسجدالحرام) ، آن را نخواہند پذیرفت .

لیعلمون أنه الحق ... و لئن أتیت الذین ... ما تبعوا قبلتک

3- هیچ برہان و معجزہ ای نمی تواند اہل کتاب را بہ پذیرش مسجدالحرام بہ عنوان قبلہ حق ، وادارد .

و لئن أتیت الذین أوتوا الکتب بکل آیہ ما تبعوا قبلتک

کلمہ «آیہ» بہ معنای علامت و نشانہ است و مقصود از آن معجزہ و برہان می باشد.

23- حقانیت قبلہ شدن مسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقرہ - 2 - 149 - 3

3 - تعیین مسجدالحرام بہ عنوان قبلہ ، حکمی حق (حکمت آمیز و بہ جا) و از ناحیہ خداوند

و إنه للحق من ربک

24- حقانیت قبلہ مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- گروهی از عالمان اهل کتاب علی رغم اطمینانشان به حقانیت قبله مسلمانان ، آن را کتمان می کردند .

وإن فريقاً منهم ليكتمون الحق وهم يعلمون

جمله «و هم يعلمون» اشاره به این معنا دارد که کتمان کنندگان از عالمان دینی اهل کتاب بودند.

ص: 214

25- دشمنان و تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 142 - 6

6 - پیشگویی قرآن از موضعگیری مخالفان اسلام درباره تغییر قبله

سيقول السفهاء من الناس ما وليهم عن قبلتهم التي كانوا عليها

26- سخن درباره قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 148 - 3

3 - گفتگو درباره تغییر قبله و تعیین آن ، امری نابجاست .

و لكل وجهه هو مولّوها

هدف از تذکر این حقیقت که خداوند تعیین کننده قبله است - پس از بیان مخالفت اهل کتاب و تبلیغات آنان علیه تغییر قبله که طبعاً مشاجراتی را با مسلمانان در پی داشت - رساندن این معناست که: برای معتقدان به خدا شایسته نیست درباره تغییر و تعیین قبله به مشاجره پردازند؛ زیرا خداوند تعیین کننده قبله است.

27- سفیهان و تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 142 - 3

3 - سفیهان و بی خردان ، تغییر قبله را امری ناروا می شمردند و مورد اعتراض قرار می دهند .

سيقول السفهاء من الناس ما وليهم عن قبلتهم التي كانوا عليها

28- عالمانه بودن تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 14

14 - تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه ، حکمی عالمانه و برخاسته از وحی و دستور خداوند است .

و ما أنت بتابع قبلتهم . . . من بعد ما جاءك من العلم

از مصادیق مورد نظر برای «العلم»، وحی و دستور الهی مبنی بر تغییر قبله است.

ص: 215

29- علمای اهل کتاب و تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 16،19

16 - عالمان اهل کتاب (یهود و نصارا) به حقانیت تغییر قبله (از بیت المقدس به مسجدالحرام) واقف بودند .

إن الذين أوتوا الكتب ليعلمون أنه الحق

مراد از ضمیر «أنه» نسخ قبله سابق (بیت المقدس) و تعیین قبله فعلی (مسجدالحرام) است.

19 - عالمان اهل کتاب ، حقانیت تغییر قبله را کتمان می کردند .

إن الذين أوتوا الكتب ليعلمون أنه الحق من ربهم و ما اللّٰه بغفل عما يعملون

30- علمای مسیحیت و قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 17

17 - عالمان یهود و نصارا ، به خوبی می دانستند که قبله شدن مسجدالحرام ، فرمانی از ناحیه خداوند است .

إن الذين أوتوا الكتب ليعلمون أنه الحق

«لام» تأکید در «لیعلمون» بیانگر این است که: اهل کتاب هیچ تردیدی نداشتند و به روشنی می دانستند که تغییر قبله حق و از ناحیه خداوند است.

31- علمای یهود و قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 17

17 - عالمان یهود و نصارا ، به خوبی می دانستند که قبله شدن مسجدالحرام ، فرمانی از ناحیه خداوند است .

إن الذين أوتوا الكتب ليعلمون أنه الحق

«لام» تأکید در «لیعلمون» بیانگر این است که: اهل کتاب هیچ تردیدی نداشتند و به روشنی می دانستند که تغییر قبله حق و از ناحیه خداوند است.

32- عوامل تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 216

7 - انتظار و اشتیاق پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نسخ قبله سابق (بیت المقدس) دارای نقشی بسزا در نسخ آن بود .

قد نرى تقلب وجهك في السماء فلنولينك قبلة ترضيها

تفریع جمله «فلنولينك . . .» بر «قد نرى . . .» به وسیله حرف «فاء» می رساند که انتظار و اشتیاق پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تغییر قبله در آن امر مؤثر بوده است.

33- فلسفه تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 20،21

20 - هدف از تغییر قبله و تعیین مسجدالحرام به عنوان قبله مسلمانان ، مشخص شدن پیروان واقعی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از غیر ایشان *

ما جعلنا القبلة التي كنت عليها إلا لنعلم من يتبع الرسول ممن ينقلب

برخی بر آنند که «إلا لنعلم . . .» بیان هدف تغییر قبله از بیت المقدس به مسجد الحرام است؛ یعنی، «لنعلم» در حقیقت متعلق به فعلی محذوف است که قرینه های کلامی دلالت بر آن دارد و جمله با تقدیر آن چنین است: ما جعلنا القبلة التي كنت عليها فصرفناك عنها إلا لنعلم . . .

21 - تبدیل قبله ، آزمونی برای تصفیه مسلمانان واقعی از غیر آنان

و ما جعلنا القبلة التي كنت عليها إلا لنعلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 25

25 - از امام صادق (ع) روایت شده که : « و صَلَّى رسول الله (صلی الله علیه و آله) إلى بيت المقدس . . . ثم عيّره اليهود ، فقالوا انك تابع لقبلتنا فاغتم لذلك غمًا شديدًا و لما كان في بعض الليل خرج (صلی الله علیه و آله) يقلب وجهه في آفاق السماء . . . فلما صَلَّى من الظهر ركعتين جاءه جبرئيل (ع) فقال له : قد نرى تقلب وجهك في السماء فلنولينك قبلة ترضى ها فول وجهك شطر المسجدالحرام - الآية - ثم أخذ بيد النبي (صلی الله علیه و آله) فحوّل وجهه إلى الكعبة . . . »

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به سوی بیت المقدس نماز می خواند . . . سپس یهود او را سرزنش کرده گفتند: تو پیرو قبله ما هستی، و آن حضرت در پی این سرزنش بشدت اندوهگین شد و در موقعی از شب که از [خانه] بیرون آمده بود، در اطراف آسمان ها می نگرست

... و چون دو رکعت نماز ظهر را خوانده بود جبرئیل نازل گشت و به آن حضرت گفت: ما نگاههای انتظارآمیز تورا [برای تغییر قبله] مشاهده می کردیم، پس روی تورا به سوی قبله ای - که توبه آن راضی هستی - بر می گردانیم؛ پس روی خود را به سوی مسجدالحرام برگردان. آن گاه دست او را گرفت و رویش را به سوی کعبه برگرداند».

34- فلسفه قبله شدن بیت المقدس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 217

9- هدف از تعیین بیت المقدس به عنوان قبله مسلمانان ، مشخص شدن پیروان واقعی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از غیر آنان بود

و ما جعلنا القبلة التي كنت عليها إلا لنعلم من يتبع الرسول ممن ينقلب على عقبيه

10 - تعیین بیت المقدس به عنوان قبله ، آزمونی برای مسلمانان و تصفیه ایشان

و ما جعلنا القبلة التي كنت عليها إلا لنعلم

17 - مشخص شدن روحیه تعبد و تسلیم در برابر خدا ، فلسفه تعیین بیت المقدس به عنوان قبله مسلمانان

إلا لنعلم من يتبع الرسول .. . وإن كانت لكبيره إلا على الذين هدى الله

35- فلسفه قبله شدن مسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 149 - 3

3 - تعیین مسجدالحرام به عنوان قبله ، حکمی حق (حکمت آمیز و به جا) و از ناحیه خداوند

و إنه للحق من ربك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 16

16 - فراهم آمدن زمینه دستیابی مسلمانان به هدایت های ویژه ، از هدف های تعیین مسجدالحرام به عنوان قبله آنان

فولوا وجوهكم شطره .. . لعلکم تهتدون

چون مخاطبان آیه مسلمانان هستند و آنان به دلیل ایمانشان به اسلام هدایت یافته اند؛ معلوم می شود مراد از هدایت مطرح شده در «تهتدون»، هدایتی ویژه و کاملتر از هدایت نخست است.

36- قبله اول مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 142 - 1، 2

1 - بیت المقدس در برهه ای از عصر بعثت ، قبله مسلمانان بود .

ما ولیهم عن قبلتهم التي كانوا عليها

اکثر مفسران بر آنند که مراد از «قبلتهم ..» بیت المقدس است.

2 - قبله نخستین مسلمانان (بیت المقدس) ، به فرمان خداوند به جانب کعبه تغییر یافت .

ما ولیهم عن قبلتهم التي كانوا عليها .. یهدی من یشاء

جمله «یهدی من یشاء» قرینه بر این است که: تغییر قبله به فرمان خداوند بوده است.

ص: 218

37- قبله اهل حرم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 19

19 - از ابن عباس روایت شده که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: « البیت قبله لأهل المسجد و المسجد قبله لأهل الحرم و الحرم قبله لأهل الأرض فی مشارقها و مغاربها من أمتی »؛

کعبه، قبله اهل مسجد الحرام و مسجد الحرام قبله اهل حرم (مکه و حوالی آن) و حرم قبله تمامی اهل زمین از امت من در مشرقها و مغربهای آن است».

38- قبله اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 1

1 - اهل کتاب وظیفه دار پذیرش مسجد الحرام به عنوان قبله خویش

ما تبعوا قبلتک

39- قبله اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 19

19 - از ابن عباس روایت شده که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: « البیت قبله لأهل المسجد و المسجد قبله لأهل الحرم و الحرم قبله لأهل الأرض فی مشارقها و مغاربها من أمتی »؛

کعبه، قبله اهل مسجد الحرام و مسجد الحرام قبله اهل حرم (مکه و حوالی آن) و حرم قبله تمامی اهل زمین از امت من در مشرقها و مغربهای آن است».

40- قبله بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 13

13_ از امام کاظم (ع) روایت شده است: «لما خافت بنو اسرائيل جبارت ها أوحى الله إلى موسى و هارون (ع): « أن تبوءا لقومكما بمصر بيوتاً و اجعلوا بيوتكم قبله » قال : امرؤا أن يصلوا فى بيوتهم ;

هنگامی که بنی اسرائیل از حکام ستمگر زمان خود بیمناک شدند، خداوند به موسی و هارون (ع) وحی فرستاد که برای قوم خود

ص: 219

در مصر خانه‌هایی مهیّا سازید و خانه‌هایتان را قبله قرار دهید. امام فرمود: آنان مأمور شدند که در خانه‌هایشان نماز بخوانند».

41- قبله بودن بیت المقدس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 142 - 1,2

1 - بیت المقدس در برهه‌ای از عصر بعثت، قبله مسلمانان بود.

ما ولیهم عن قبلتهم التي كانوا عليها

اکثر مفسران برآند که مراد از «قبلتهم...» بیت المقدس است.

2 - قبله نخستین مسلمانان (بیت المقدس)، به فرمان خداوند به جانب کعبه تغییر یافت.

ما ولیهم عن قبلتهم التي كانوا عليها... یهدی من یشاء

جمله «یهدی من یشاء» قرینه بر این است که: تغییر قبله به فرمان خداوند بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 8,19

8 - بیت المقدس، قبله مسلمانان در برهه‌ای از عصر بعثت

و ما جعلنا القبلة التي كنت عليها

مراد از «القبلة» بیت المقدس است. قابل ذکر است که «کان» در «التي كنت عليها» می‌تواند به معنای حال باشد؛ یعنی، قبله‌ای که بر آن هستی. بر این مبنا نزول آیه مورد بحث قبل از تغییر قبله خواهد بود و می‌تواند «کان» در جمله فوق به معنای گذشته باشد. در این صورت، زمان نزول آیه مورد بحث پس از تغییر قبله خواهد بود. از آن جا که فرمان تغییر قبله در آیه بعد مطرح شده، به نظر می‌رسد احتمال نخست پسندیده‌تر باشد.

19 - تغییر قبله مسلمانان از بیت المقدس به سوی مسجد الحرام*

و ما جعلنا القبلة التي كنت عليها

برداشت فوق مبتنی بر این است که «کان» در «التي كنت عليها» دلالت بر زمان ماضی داشته باشد، در این صورت «التي كنت عليها» دلالت بر تغییر قبله دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 147 - 3

3 - تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه ، حق و پیراسته و از هرگونه بطلان و ناروایی

الحق من ربك

به دلیل آیات قبل مصداق مورد نظر برای «الحق»، تغییر قبله می باشد.

ص: 220

42- قبله بودن کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 5

5 - یهود و نصارا از سر عناد و لجاجت ، قبله بودن کعبه را پذیرا نیستند .

و لئن آتیت الذین أوتوا الکتب بکل ءایه ما تبعوا قبلتک

43- قبله بودن مسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 13،15

13 - مسلمانان در هر سرزمینی که باشند ، باید مسجد الحرام را قبله خویش قرار دهند .

و حیث ما کنتم فولوا وجوهکم شطره

15 - رو کردن به جهت و سمت مسجد الحرام ، در اعمالی که مشروط به قبله اند ، کافی است .

فول وجهک شطر المسجد الحرام و حیث ما کنتم فولوا وجوهکم شطره

بدیهی است که خود مسجد الحرام و یا کعبه، قبله می باشد. بنابراین آوردن کلمه «شطر» - که به معنای سمت و جهت است - این معنا را القا می کند که: در کارهای مشروط به قبله همانند نماز، لازم نیست به خط مستقیم رو به مسجد و یا کعبه قرار گرفت؛ بلکه کافی است به سمت و جهتی ایستاد که مسجد و یا کعبه در آن جهت قرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 1

1 - اهل کتاب وظیفه دار پذیرش مسجد الحرام به عنوان قبله خویش

ما تبعوا قبلتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 149 - 2،4

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف شد در هر مکان ، اعمال مشروط به قبله را به سوی مسجد الحرام انجام دهد .

و من حیث خرجت فول وجهک شطر المسجد الحرام

4- رو کردن به سمت و جهت مسجد الحرام، در اعمال مشروط به قبله کافی است.

فول وجهک شطر المسجد الحرام

بدیهی است که خود مسجد الحرام یا کعبه قبله می باشد. بنابراین آوردن کلمه «شطر» - که به معنای سمت و جهت است - این معنا را القا می کند که: در کارهای مشروط به قبله همانند نماز لازم نیست به خط مستقیم رو به مسجد، یا کعبه قرار گرفت؛ بلکه کافی است به سمت و جهتی ایستاد که مسجد، یا کعبه در آن جهت، قرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 221

1 - مسجدالحرام قبله پیامبر (صلی الله علیه و آله) و همه مسلمانان جهان

و من حیث... و حیث ما کنتم فولوا و جوهرکم شطره

2 - مسجدالحرام قبله منطقه ای یا قبله گروهی خاص نیست .

و حیث ما کنتم فولوا و جوهرکم شطره

3 - روکردن به سمت و جهت مسجدالحرام ، کافی در اعمال مشروط به قبله

فول و جهک شطر المسجدالحرام و حیث ما کنتم فولوا و جوهرکم شطره

برداشت فوق از کلمه «شطر» که به معنای سمت و جهت است، استفاده می شود.

44- قبله در ذبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 33 - 4

4 - وجوب ذبح یا نحر قربانی ، به طرف کعبه

ثم محلّها إلى البيت العتيق

«محل» اسم مکان و مشتق از مصدر «حلول» است. «حلول» نیز به معنای نزول و فرود آمدن است و «حلّ بالمکان»؛ یعنی، در آن جا فرود آمد. بنابراین معنای جمله فوق چنین می شود: «جایی که دام های قربانی فرود می آیند، به طرف کعبه است». مقصود این است که دام های قربانی، وقتی به قربانگاه رسیدند و در آن جا برای ذبح و نحر آماده شدند، باید به سوی کعبه باشند. گفتنی است که ذکر کیفیت قربانی کردن و این که دام ها باید به طرف کعبه ذبح و نحر بشوند، می تواند بدان جهت باشد که مشرکان عصر بعثت، دام ها را به طرف بت هایی که در منا نصب شده بود قربانی می کردند.

45- قبله در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 24

24 - « ان الفرایض لاتصلیها إلا إلى القبلة و هو المروری عن أئمتنا (ع) »؛

از ائمه اهل بیت (ع) روایت شده که نمازهای واجب را نمی شود به جا آورد، مگر اینکه به سوی قبله باشد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 29 - 17

17_ عن أبي عبد الله (ع) في قوله تعالى: «وَأَقِيمُوا وجوهكم عند كل مسجد» قال: مساجد محدثه فامروا أن يقيموا وجوهكم شطر المسجد الحرام.

از امام صادق (ع) روایت شده است: مراد از آیه «وَأَقِيمُوا وجوهكم ..»، مساجد نو بنیاد است که مردم مأمورند (هنگام عبادت) در

ص: 222

آنها رو به مسجدالحرام بایستند.

46- قبله در نماز های مستحبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 115 - 10

10 - از امام باقر (ع) روایت شده که فرمود: « انزل الله هذه الآية في التطوع خاصة » فاینما تولوا فثم وجه الله . . . « و صلی رسول الله ایماءً علی راحلته اینماتو جهت به حیث خرج الی خیبر و حین رجع من مکة و جعل الکعبه خلف ظهره ;

خداوند این آیه (فاینما تولوا فثم وجه الله) را در خصوص نماز مستحبی نازل کرده است و رسول خدا(صلی الله علیه و آله) در حالی که سوار مرکب خود بود و به این سو آن سو می رفت، نمازهای [مستحبی] را با اشاره به جا می آورد آن زمانی که به سوی خیبر رفت و آن زمانی که از مکة مراجعت نمود و کعبه را پشت سرش قرار داد».

47- قبله شدن کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 142 - 2

2- قبله نخستین مسلمانان (بیت المقدس) ، به فرمان خداوند به جانب کعبه تغییر یافت .

ما ولیهم عن قبلتهم التي كانوا عليها . . . یهدی من یشاء

جمله «یهدی من یشاء» قرینه بر این است که: تغییر قبله به فرمان خداوند بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 18

18 - تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه ، حقیقتی عنوان شده در کتاب های آسمانی پیشین (تورات و انجیل و . . .)

إن الذين أوتوا الكتب ليعلمون أنه الحق

بیان آگاهی یهود و نصارا به حقانیت تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه، با عنوان «اهل کتاب» می رساند که منشأ و منبع آگاهی آنان، کتاب آسمانی شان (تورات و انجیل) بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه و حقانیت آن ، موضوعی مطرح شده در تورات و انجیل *

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر « یعرفونه» به تغییر قبله بازگردد.

ص: 223

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 147 - 3

3 - تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه ، حق و پیراسته و از هرگونه بطلان و ناروایی

الحق من ربك

به دلیل آیات قبل مصداق مورد نظر برای «الحق»، تغییر قبله می باشد.

48- قبله شدن مسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 19

19 - تغییر قبله مسلمانان از بیت المقدس به سوی مسجد الحرام *

و ما جعلنا القبلة التي كنت عليها

برداشت فوق مبتنی بر این است که «کان» در «التي كنت عليها» دلالت بر زمان ماضی داشته باشد، در این صورت «التي كنت عليها» دلالت بر تغییر قبله دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 17، 14، 12

12 - خداوند - در پی نوید تغییر قبله - به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان فرمان داد تا رو به سوی مسجد الحرام کنند .

فلنولينك .. فول وجهك شطر المسجد الحرام و حيث ما كنتم فولوا وجوهكم شطره

14 - تعیین مسجد الحرام به عنوان قبله مسلمانان ، خشنودی و رضایت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در پی داشت .

فلنولينك قبله ترضيها فول وجهك شطر المسجد الحرام

17 - عالمان یهود و نصارا ، به خوبی می دانستند که قبله شدن مسجد الحرام ، فرمانی از ناحیه خداوند است .

إن الذين أوتوا الكتب ليعلمون أنه الحق

«لام» تأکید در «ليعلمون» بیانگر این است که: اهل کتاب هیچ تردیدی نداشتند و به روشنی می دانستند که تغییر قبله حق و از ناحیه

خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 149 - 5، 1

1 - مسجد الحرام قبله تعیین شده برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ناحیه خداوند

و من حیث خرجت فول وجهک شطر المسجد الحرام و إنه للحق من ربک

5 - تعیین مسجد الحرام به عنوان قبله ، پرتوی از ربوبیت خدا بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و در جهت پیشبرد اهداف وی بود .

و إنه للحق من ربک

اضافه «رب» (تریت کننده و مدبر) به ضمیر «ک» که خطاب به پیامبر است، می تواند اشاره به این معنا باشد که: تغییر قبله در جهت تدبیر امور پیامبر؛ یعنی، اهداف رسالت، است.

ص: 224

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 17

17 - تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام ، حادثه ای مهم و سرنوشت ساز در تاریخ اسلام

و من حیث خرجت فول وجهک شطر المسجد الحرام ... و لعلکم تهتدون

نزول آیات متعدد درباره تغییر و تعیین قبله؛ مخاطب قرار دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تکرار فرمان «فولّ . . .» (در آیات 144، 149 و 150) و نیز مخاطب قرار دادن مسلمانان و تکرار جمله «فولوا وجهکم شطره» (در دو آیه 144 و 150) بیانگر اهمیت خاص و با ارزش بودن تغییر و تعیین قبله است و اهداف اساسی بیان شده برای آن، حکایت از سرنوشت ساز بودن آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 151 - 3

3 - تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام ، نعمتی بزرگ در ردیف نعمت رسالت

فولوا وجهکم شطره . . . لعلکم تهتدون. کما أرسلنا فیکم رسولاً

برداشت فوق مبتنی بر این است که کاف در «کما» برای تشبیه باشد. بر این مبنا تغییر قبله - که از آیه قبل به دست می آید - «مشبّه» و ارسال پیامبر «مشبّه به» می باشد و تشبیه مسأله قبله به نعمت رسالت، نشانگر عظمت آن مسأله و بزرگی آن نعمت است.

49- قبله محمد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 1

1 - مسجدالحرام قبله پیامبر (صلی الله علیه و آله) و همه مسلمانان جهان

و من حیث . . . و حیث ما کنتم فولوا وجهکم شطره

50- قبله مردم دور از مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 19

19 - از ابن عباس روایت شده که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: «البيت قبله لأهل المسجد والمسجد قبله لأهل الحرم و

الحرم قبله لأهل الأرض في مشارقها ومغاربها من أمتي؛

كعبه، قبله أهل مسجد الحرام ومسجد الحرام قبله أهل حرم (مكة وحوالي آن) وحرم قبله تمامی أهل زمین از امت من در مشرقها و مغربهای آن است».

ص: 225

51- قبله مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 13, 14

13 - مسلمانان در هر سرزمینی که باشند ، باید مسجد الحرام را قبله خویش قرار دهند .

و حیث ما کنتم فولوا وجوهکم شطره

14 - تعیین مسجد الحرام به عنوان قبله مسلمانان ، خشنودی و رضایت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در پی داشت .

فلنولینک قبله ترضیها فول وجهک شطر المسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 1

1 - مسجد الحرام قبله پیامبر (صلی الله علیه و آله) و همه مسلمانان جهان

و من حیث . . . و حیث ما کنتم فولوا وجوهکم شطره

52- قبله مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 7

7 - یهود و نصارا هر یک دارای قبله ای ویژه خویش

و ما بعضهم بتابع قبله بعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 147 - 7

7 - یهود و نصارای عصر بعثت ، در تلاشی پی گیر ، برای اثبات حقانیت قبله خویش و ناحق جلوه دادن تغییر آن به کعبه

الحق من ربک فلا تکنن من الممترین

53- قبله یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 7

7 - یهود و نصارا هر یک دارای قبله ای ویژه خویش

و ما بعضهم بتابع قبله بعض

ص: 226

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 147 - 7

7 - یهود و نصارای عصر بعثت ، در تلاشی پی گیر ، برای اثبات حقانیت قبله خویش و ناحق جلوه دادن تغییر آن به کعبه

الحق من ربك فلا تكونن من الممترین

54- مجادله در قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 148 - 8

8 - مشاجره و مجادله بر سر قبله و احکام فرعی دین ، از مصداق های خیر نیست .

و لكل وجهه هو مولیها فاستبقوا الخیرت

55- محمد(صلی الله علیه و آله) و تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برهه ای از زمان ، در انتظار و اشتیاق فرمانی از جانب خدا برای تغییر قبله بود .

قد نری تقلب وجهک فی السماء فلنولينک قبله

تفریع جمله «فلنولينک ...» بر جمله «قد نری» می رساند که: چشم دوختن پیامبر به اطراف و اکناف آسمان به خاطر انتظار فرمان تغییر قبله بوده است.

56- محمد(صلی الله علیه و آله) و قبله اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 6

6 - خداوند ، پس از تغییر قبله از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواست که هرگز روی به قبله اهل کتاب نیاورد و آن را قبله خویش نسازد .

و ما أنت بتابع قبلتهم

جمله «و ما أنت . . .» (تواز قبله آنان پیروی نخواهی کرد) جمله خبری است و منظور از آن انشا و دستور می باشد؛ یعنی، نباید از قبله ایشان تبعیت کنی.

ص: 227

57- مخالفت با قبله شدن مسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 149 - 7

7 - کیفر خدا در انتظار کسانی است که با احکام او (نظیر قبله قرار دادن مسجدالحرام) مخالفت کنند .

و ما الله بغفل عما تعملون

از هدفهای بیان نظارت خدا بر اعمال بندگان، تهدید کسانی است که با احکام او مخالفت می کنند.

58- مسلمانان و تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 22

22 - تغییر قبله امری دشوار و ناپذیرفتنی برای گروهی از مسلمانان

وإن كانت لكبيره إلا على الذين هدى الله

59- مسلمانان و قبله شدن بیت المقدس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 11

11 - قبله بودن بیت المقدس برای اهل اسلام ، امری دشوار و ناپذیرفتنی برای گروهی از مسلمانان

وإن كانت لكبيره إلا على الذين هدى الله

60- مسیحیان و تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 20

20 - موضعگیری یهود و نصارا درباره تغییر قبله ، علی رغم آگاهی آنها به حقانیت آن

إن الذين أتوا الكتب ليعلمون أنه الحق من ربهم و ما الله بغفل عما يعملون

جمله «وما الله...» - که به تهدید اهل کتاب اشاره دارد - بیانگر موضعگیری اهل کتاب در برابر تغییر به حق قبله و مخالفت ایشان با حکم الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 147 - 7

ص: 228

7- یهود و نصارای عصر بعثت، در تلاشی پی گیر، برای اثبات حقانیت قبله خویش و ناحق جلوه دادن تغییر آن به کعبه

الحق من ربك فلا تكونن من الممترین

61- مسیحیان و قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 2

2- یهود و نصارا محتوای اساسی دین را (ایمان به خدا، سرای آخرت و . . .) به فراموشی سپرده و با مسلمانان بر سر قبله، به بحث و مشاجره می پرداختند.

لیس البر أن تولوا وجوهكم قبل المشرق والمغرب

برداشت فوق با توجه به شأن نزولی که درباره آیه مورد بحث آمده، استفاده می شود. در مجمع البیان نقل شده است: «آن گاه که قبله تغییر کرد، بحث و گفتگو پیرامون آن بسیار می شد و یهود و نصارا در این باره بسیار سخن می گفتند.»

62- مسیحیان و قبله مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 9، 5، 2

2- اهل کتاب (یهود و نصارا) علی رغم اطمینانشان به حقانیت قبله مسلمانان (مسجدالحرام)، آن را نخواهند پذیرفت.

لیعلمون أنه الحق . . . و لئن أتیت الذین . . . ما تبعوا قبلتک

5- یهود و نصارا از سر عناد و لجاجت، قبله بودن کعبه را پذیرا نیستند.

و لئن أتیت الذین أوتوا الکتب بکل ءایه ما تبعوا قبلتک

9- تلاش یهود و نصارا در باز گرداندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان از کعبه به قبله خویش

و ما أنت بتابع قبلتهم . . . و لئن اتبعت اهواءهم

تأکید جمله «و لئن اتبعت . . . إنک لمن الظالمین» با لام قسم (لئن) حرف تأکید (إن) و لام تأکید در (لمن) بیانگر آن است که: اهل کتاب برای گرایش دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به قبله خویش، تلاشی پی گیر داشته و زمینه های آن را ایجاد کرده بودند. از مصداقهای «اهواءهم» به قرینه جمله های پیشین، تبعیت از قبله اهل کتاب است.

63- مسیحیان و قبله یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 8

8 - هیچ یک از یهود و نصارا، قبله یکدیگر را نخواهند پذیرفت .

ص: 229

و ما بعضهم بتابع قبله بعض

64- ملاک قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 142 - 11، 13

11 - همه جهت ها و مکان ها از آن رو که ملک خداوند هستند ، صلاحیت قبله شدن را داشته و مزیتی بر یکدیگر ندارند .

قل لله المشرق و المغرب

13 - تأثیر جهتی از جهات یا مکانی از مکان ها در هدایت انسان ها ، ملاکی جهت قبله قرار دادن آن

ما ولیهم عن قبلتهم .. . قل لله المشرق و المغرب یهدی من یشاء

65- منشأ تعیین قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 9، 11

9 - تعیین قبله از شؤون خداوند است .

قد نری .. . فلنولینک قبله ترضیها

11 - نسخ قبله و تعیین آن ، در اختیار پیامبر (صلی الله علیه و آله) نبود .

قد نری تقلب و جهک فی السماء فلنولینک قبله ترضیها

چنانچه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ناحیه خداوند مأذون بود که قبله را تغییر دهد، یا حکمی را نسخ و یا تشریح کند؛ ضرورتی نداشت به انتظار وحی، برای نسخ قبله و تعیین قبله ای دیگر، چشم به آسمان دوزد و به انتظار وحی بماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 148 - 2، 4

2 - خداوند تعیین کننده قبله برای امتهاست .

و لکل وجهه هو مولیها

ضمیر «هو» به «ریک» در آیه قبل بر می گردد. «مولی» به معنای برگرداننده است و مفعول اول آن «کل أمه» می باشد که به خاطر وضوحش در کلام آورده نشده است. بنابراین «هو مولیها»؛ یعنی، خداوند امتها را به سوی قبله ای خاص بر می گرداند (فرمان می دهد که چه سمتی را قبله خویش سازند).

4- توجه به الهی بودن تغییر قبله و تعیین آن ، موجب رفع مشاجره درباره آن است .

و لکل وجهه هو مولیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 230

1 - مسجد الحرام قبله تعیین شده برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ناحیه خداوند

و من حیث خرجت فول وجهک شطر المسجد الحرام و إنه للحق من ربک

3 - تعیین مسجد الحرام به عنوان قبله ، حکمی حق (حکمت آمیز و به جا) و از ناحیه خداوند

و إنه للحق من ربک

8 - وجود زمینه های تخلف از فرمان خدا (تغییر و تعیین قبله) ، در میان مسلمانان

و ما الله بغفل عما تعملون

ظاهر این است که خطاب در «تعملون» متوجه مسلمانان باشد. بنابراین آنان مورد تهدید واقع شده اند و این نشان می دهد که در میان مسلمانان کسانی بوده اند که در پذیرش قبله جدید تردید داشته و یا در صدد مخالفت با آن بوده اند.

66- منشأ تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 14

14 - تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه ، حکمی عالمانه و برخاسته از وحی و دستور خداوند است .

و ما أنت بتابع قبلتهم . . . من بعد ما جاءك من العلم

از مصادیق مورد نظر برای «العلم»، وحی و دستور الهی مبنی بر تغییر قبله است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 148 - 4

4 - توجه به الهی بودن تغییر قبله و تعیین آن ، موجب رفع مشاجره درباره آن است .

و لكل وجهه هو مولیها

67- مهتدین و تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

23 - تنها هدایت یافتگان و پیروان واقعی پیامبر ، تغییر قبله را پذیرفته و آن را امری دشوار نمی شمردند .

وإن كانت لكبيره إلا على الذين هدى الله

ص: 231

68- مهتدين و قبله شدن بيت المقدس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 12

12 - تنها هدايت يافتگان ، بيت المقدس را به عنوان قبله پذيرفته و آن را تكليفى سنگين نمى شمردند .

وإن كانت لكبيره إلا على الذين هدى الله

69- نسخ قبله بودن بيت المقدس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 7

7 - انتظار و اشتياق پيامبر (صلى الله عليه و آله) براى نسخ قبله سابق (بيت المقدس) داراى نقشى بسزا در نسخ آن بود .

قد نرى تقلب وجهك فى السماء فلنولينك قبله ترضيها

تفريع جمله «فلنولينك ..» بر «قد نرى ...» به وسيله حرف «فاء» مى رساند كه انتظار و اشتياق پيامبر(صلى الله عليه و آله) به تغيير قبله در آن امر مؤثر بوده است.

70- نعمت تغيير قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 151 - 3

3 - تغيير قبله از بيت المقدس به مسجدالحرام ، نعمتى بزرگ در رديف نعمت رسالت

فولوا وجوهكم شطره .. لعلكم تهتدون. كما أرسلنا فيكم رسولا

برداشت فوق مبتنى بر اين است كه كاف در «كما» براى تشبيه باشد. بر اين مبنا تغيير قبله - كه از آيه قبل به دست مى آيد - «مشبه» و ارسال پيامبر «مشبه به» مى باشد و تشبيه مسأله قبله به نعمت رسالت، نشانگر عظمت آن مسأله و بزرگى آن نعمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 152 - 4,6

4 - رسالت پيامبر (صلى الله عليه و آله) و تغيير قبله از بيت المقدس به مسجدالحرام ، از نعمتهائى كه مسلمانان بايد به پاس آنها ، همواره

به یاد خدا باشند .

فولوا وجوهکم شطره . . . کما أرسلنا فیکم رسولا . . . فاذکرونی

برداشت فوق از حرف «فاء» که «اذکرونی» را بر نعمتهای یاد شده (تغییر قبله و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)) تفریع کرده است، به دست می آید.

6- رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تغیر قبله ، دو نعمتی شایسته و بایسته شکرگزاری به درگاه خدا

ص: 232

فولوا وجوهکم شطره . . . كما أرسلنا فيکم رسولا ... واشکروا لی

شکر، در برابر نعمت است و مصداق مورد نظر برای نعمت - به قرینه آیات قبل - نعمت رسالت و تغییر قبله می باشد.

71- و حیائیت تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 14

14 - تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه ، حکمی عالمانه و برخاسته از وحی و دستور خداوند است .

و ما أنت بتابع قبلتهم . . . من بعد ما جاءک من العلم

از مصادیق مورد نظر برای «العلم»، وحی و دستور الهی مبنی بر تغییر قبله است.

72- یهود و تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 20

20 - موضعگیری یهود و نصارا درباره تغییر قبله ، علی رغم آگاهی آنها به حقانیت آن

إن الذین أوتوا الکتب لیعلمون أنه الحق من ربهم و ما اللّٰه بغفل عما یعملون

جمله «و ما اللّٰه . . .» - که به تهدید اهل کتاب اشاره دارد - بیانگر موضعگیری اهل کتاب در برابر تغییر به حق قبله و مخالفت ایشان با حکم الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 147 - 7

7 - یهود و نصارای عصر بعثت ، در تلاشی پی گیر ، برای اثبات حقانیت قبله خویش و ناحق جلوه دادن تغییر آن به کعبه

الحق من ربک فلا تکونن من الممترین

73- یهود و قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

25 - از امام صادق (ع) روایت شده كه : « و صلّى رسول الله (صلى الله عليه وآله) إلى بيت المقدس . . . ثم عبّرتَه اليهود ، فقالوا انك تابع لقبلتنا فاغتمّ لذلك غمّاً شديداً و لما كان فى بعض الليل خرج (صلى الله عليه وآله) يقلب وجهه فى آفاق السماء . . . فلما صلّى من الظهر ركعتين جاءه جبرئيل (ع) فقال له : قد نرى تقلب وجهك فى السماء فلنولينك قبلة ترضى ها فول وجهك شطر المسجد الحرام - الآيه - ثم

ص: 233

أخذ بيد النبي (صلى الله عليه وآله) فحوّل وجهه إلى الكعبة . . . ;

رسول خدا(صلى الله عليه وآله) به سوی بیت المقدس نماز می خواند . . . سپس یهود او را سرزنش کرده گفتند: تو پیرو قبله ما هستی، و آن حضرت در پی این سرزنش بشدت اندوهگین شد و در موقعی از شب که از [خانه] بیرون آمده بود، در اطراف آسمان ها می نگرست ... و چون دو رکعت نماز ظهر را خوانده بود جبرئیل نازل گشت و به آن حضرت گفت: ما نگاههای انتظارآمیز تو را [برای تغییر قبله] مشاهده می کردیم، پس روی تو را به سوی قبله ای - که تو به آن راضی هستی - بر می گردانیم؛ پس روی خود را به سوی مسجدالحرام برگردان. آن گاه دست او را گرفت و رویش را به سوی کعبه برگرداند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 2

2 - یهود و نصارا محتوای اساسی دین را (ایمان به خدا، سرای آخرت و . . .) به فراموشی سپرده و با مسلمانان بر سر قبله، به بحث و مشاجره می پرداختند .

لیس البر أن تولوا وجوهكم قبل المشرق والمغرب

برداشت فوق با توجه به شأن نزولی که درباره آیه مورد بحث آمده، استفاده می شود. در مجمع البیان نقل شده است: «آن گاه که قبله تغییر کرد، بحث و گفتگو پیرامون آن بسیار می شد و یهود و نصارا در این باره بسیار سخن می گفتند. «

74- یهود و قبله مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 2،5،9

2 - اهل کتاب (یهود و نصارا) علی رغم اطمینانشان به حقانیت قبله مسلمانان (مسجدالحرام) ، آن را نخواهند پذیرفت .

ليعلمون أنه الحق . . . و لئن أتيت الذين ... ما تبعوا قبلتك

5 - یهود و نصارا از سر عناد و لجاجت ، قبله بودن کعبه را پذیرا نیستند .

و لئن أتيت الذين أتوا الكتب بكل آية ما تبعوا قبلتك

9 - تلاش یهود و نصارا در باز گرداندن پیامبر (صلى الله عليه وآله) و مؤمنان از کعبه به قبله خویش

و ما أنت بتابع قبلتهم . . . و لئن اتبعت اهواءهم

تأکید جمله «و لئن اتبعت . . . إنك لمن الظالمين» با لام قسم (لئن) حرف تأکید (إن) و لام تأکید در (لمن) بیانگر آن است که: اهل

کتاب برای گرایش دادن پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به قبله خویش، تلاشی پی گیر داشته و زمینه های آن را ایجاد کرده بودند. از مصداقهای «أهواءهم» به قرینه جمله های پیشین، تبعیت از قبله اهل کتاب است.

75- یهود و قبله مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 8

ص: 234

8- هیچ یک از یهود و نصارا، قبله یکدیگر را نخواهند پذیرفت .

و ما بعضهم بتابع قبله بعض

ص: 235

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 181 - 12,13,16,17

12_ کشتار نابحق (با علم و عمد) انبیای الهی، به دست یهود

سنکتب ما قالوا وقتلهم الانبیاء بغير حقّ

نفی هر گونه حق در کشتن انبیا دلالت می کند که یهود، با علم به نبوت آنان و بدون خطا و فراموشی، پیامبران را می کشتند. چون اگر آنان را پیامبر نمی دانستند و یا به خطا و نسیان آنان را می کشتند، «بغير حقّ» صدق نمی کرد.

13_ کثرت پیامبران شهید، در بین انبیای الهی

و قتلهم الانبیاء بغير حقّ

16_ نسبت ناروا به خداوند و کشتن پیامبران، گناهی بزرگ و موجب عذاب سوزان دوزخ

سنکتب ما قالوا وقتلهم الانبیاء بغير حقّ و نقول ذوقوا عذاب الحریق

«حریق»، به معنای محرق (سوزاننده) است. گفتنی است عذاب سوزان برای کشتن پیامبران و نسبت ناروا به خدا دادن، حاکی از بزرگی چنین گناهی است.

17_ عذاب سوزان نسبت دهندگان فقر به خدا و قاتلان انبیا، با فرمان مستقیم خداوند

نقول ذوقوا عذاب الحریق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 183 - 12,13,19,22,23,27,29

12_ شهادت بسیاری از انبیای الهی به دست یهود، علی رغم مشاهده معجزات و علم به حقیقت آنان

قل قد جاءکم رسل من قبلی بالبینات و بالذی قلمتم فلم قتلتموهم ان کنتم صادقین

هنگامی به یک دلیل، «بینه» گفته می شود که حق را برای طرف مقابل روشن کند و او را به حقیقت آن آگاه کند. بنابراین یهودیان می دانستند و برای آنان روشن بود که پیامبران واقعی را می کشتند.

13 _ یهود، حتی با مشاهده معجزه مورد درخواست خود (سوختن قربانی در آتشی از غیب) از پیامبران، نه تنها به آنان ایمان نیاوردند، بلکه آنان را کشتند.

قل قد جاءكم رسل من قبلى . . . وبالذی قلتم فلم قتلتموهم

19 _ یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) با رضایت به کشتار انبیا توسط پیشینیان خود، در حکم قاتلان انبیا

فلم قتلتموهم ان کنتم صادقین

22 _ دروغ بودن ادعای یهود در مورد ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در صورت مشاهده معجزه درخواستی خود (سوختن قربانی در آتشی از غیب)

قل قد جاءكم . . . فلم قتلتموهم ان کنتم صادقین

23 _ تکذیب عهد خداوند با یهود در مورد ایمان نیاوردن به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، جز با ارائه قربانی که آتشی از غیب آن را بسوزاند.

انّ الله عهد الینا الا نؤمن . . . فلم قتلتموهم ان کنتم صادقین

اگر ادعای یهود صحیح بود، باید پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواسته آنان را عملی می کرد، و نیز نباید از عهد، به «الذی قلتم» (آنچه را گفتید) تعبیر می کرد؛ بلکه می فرمود: بالعهد الذی عهد الله علیکم. چون اگر ادعای آنان حقیقت داشت، عهدی بود الهی؛ نه گفتار آنان.

27 _ رضایت یهود معاصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از قتل انبیا به دست نیاکانشان در پانصد سال قبل از بعثت، موجب نسبت دادن قتل انبیا به آنان از سوی خداوند

قل قد جاءكم رسل من قبلى بالبیّنات وبالذی قلتم فلم قتلتموهم

امام صادق (ع) پس از تلاوت آیه فوق فرمود: کان بین القاتلین و القائلین خمس ماه عام، فالزمهم الله القتل برضاهم ما فعلوا.

کافی، ج 2، ص 409، ح 1؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 328، ح 2، 4، 6.

29 _ رضایت به قتل نامشروع کسی به منزله کشتن اوست.

فلم قتلتموهم ان کنتم صادقین

امام صادق (ع) با تفسیح مناط از آیه فوق فرمود: . . . لعن الله المرجه . . . ان هؤلاء یقولون: ان قتلنا مؤمنون فدمائنا متلطّخه بشیابهم الی یوم القیمه انّ الله حکى عن قوم فی کتابه: «الّا بین القاتلین و القائلین خمسماه فألزمهم الله القتل برضاهم ما فعلوا.

کافی، ج 2، ص 409، ح 1؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 208، ح 163.

2- آثار اجتناب از قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 4

4_ صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا در ترک محرمات الهی چون اسراف و یا تنگ گیری، شرک، زنا، آدم کشی و سخن باطل، عامل برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا... و لایزنون... و الذین لایشهدون الزور... أولُـ

ص: 237

3- آثار تکرار قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 27

27 - قاتل ، در صورتی که از قصاص عفو شود و پس از آن دیگری را به قتل برساند ، باید کشته شود و مورد عفو قرار نگیرد .

کتب علیکم القصاص .. فمن اعتدی بعد ذلک فله عذاب الیم

برداشت فوق بر این اساس است که: مقصود از «من» در جمله فوق، قاتل باشد نه ولیّ مقتول. بر این مبنا «ذلک» به «عفو» - که از جمله «فمن عفی له» به دست می آید - اشاره دارد.

4- آثار قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 15

15 - قتل موجب خروج قاتل از زمره مسلمانان نمی شود و مایه قطع رابطه اخوت ایمانی او ، حتی با بازماندگان مقتول نخواهد شد .

یا ایها الذین ءامنوا .. فممن عفی له من أخیه شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 28 - 17

17 - جنایت و آدمکشی ، حاکی از جرأت و جسارت نسبت به خداوند جهانیان است .

ما إنا بباسط یدی إلیک لاقنتلک انی اخاف الله رب العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 29 - 1

1 - عزم هاییل بر آلوده نساختن دست خویش به خون برادر و گرفتار نیامدن به پیامد های آن

انی ارید .. فتکون من اصحب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 14

14 - آدمكشى ، در پى دارنده زيان و تباهى

فقتله فاصبح من الخسرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 31 - 27

27 - قتل نفس محترم ، در پى دارنده ندامت قاتل

ص: 238

از امام سجاده (ع) روايت شده: .. و الذنوب التي تورث الندم قتل النفس التي حرم الله... قال عزوجل في قصة قابيل حين قتل اخاه هابيل... «فاصبح من النادمين» ...

معانی الاخبار، ص 270، ح 2؛ بحار الانوار، ج 73، ص 375، ح 12.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 32 - 9

9_ کشتن نابحق یک فرد، هتک حرمت انسانیت و سلب امنیت از همگان *

من قتل .. فکانما قتل الناس جميعاً

برابری قتل یک انسان با قتل همگان، می تواند به این معنا باشد که قاتل، حرمت انسانی را هتک کرده و در حقیقت امنیت جانی را از همگان سلب کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 45 - 3

3_ کشتن و مصدوم کردن دیگران، موجب سلب حق حیات و سلامتی از مجرم

و کتبنا عليهم فيها ان النفس بالنفس و العين بالعين... و الجروح قصاص

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - واقعه - 56 - 45 - 2

2 - گذراندن زندگی دنیا همراه با بی پروایی، سرمست شدن به ثروت و مکنّت و بی رحمی و آدم کشی، در پی دارنده قطعی عذاب هولناک دوزخ

في سموم و حميم... إثمهم كانوا قبل ذلک مترفين

5- آثار قتل انبيا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

29 - انکار آیات الهی و کشتن انبیا ، موجب خوار گشتن و درمانده شدن همیشگی بنی اسرائیل شد .

ذلک بأنهم کانوا یکفرون بآیت اللّٰه و یقتلون النبیین

«ذلک» اشاره به «ذله»، «مسکنه» و «غضب الهی» است و باء در «بأنهم» سببیه می باشد.

30 - بنی اسرائیل ، به خاطر کفرشان به آیات الهی و کشتن پیامبران ، مورد غضب خداوند قرار گرفتند .

ذلک بأنهم کانوا یکفرون بآیت اللّٰه و یقتلون النبیین

ص: 239

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 155 - 9

9_ یهود ، مورد نفرین و غضب خداوند به سبب پیمان شکنی ، انکار آیات الهی و کشتن پیامبران

فبما نقضهم ميثقهم ... و قتلهم الأنبياء

برداشت فوق بر این اساس است که «بما نقضهم . . .» به قرینه آیات مشابه، متعلق به فعلی محذوف همانند «لعناهم» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 9

9_ تکذیب و قتل انبیا از سوی بنی اسرائیل مایه محرومیت آنان از حق شناسی و بینش دینی

فريقاً كذبوا و فريقاً يقتلون . . . فعموا و صموا

جمله «عموا و صموا» علاوه بر اینکه متفرع بر جمله «حسبوا . . .» است می تواند متفرع بر جمله «فريقاً كذبوا . . .» نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 33 - 8

8- قتل پیامبران ، جرمی نابخشودنی و موجب عذاب الهی و محرومیت ابدی از هدایت الهی است .

أنتقلون رجلاً . . . و من یضلل الله فما له من هاد

6- آثار قتل جایز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 33 - 7

7- ولی مقتول بحق (کسی که مطابق قانون الهی کشته شده) فاقد هرگونه سلطه بر قاتل است .

و لا تقتلوا . . . إلا بالحق و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لولیه سلطناً

7- آثار قتل خطا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

24_ قتل خطائی ، موجب دوری قاتل از رحمت خدا خواهد شد .

و ما كان لمؤمن ان يقتل مؤمناً الا خطا . . . توبه من الله

توبه به معنای بازگشت است و توبه خدا بر بنده به معنای بازگشت رحمت و لطف خداوند به بنده خویش است. بنابراین معلوم می شود در قتل خطائی نیز خداوند آدمی را از رحمت و لطف خویش دور می سازد تا اینکه کفار آن را بپردازد.

ص: 240

8- آثار قتل دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 8

8 - مسلمانان موظف به پیکار بی امان با دشمنان نیرومند ، تا مرز کشتن و یا به تسلیم کشاندن آنان

ستدعون إلی قوم اولی بأس شدید تقـتلونهم أو یسلمون

9- آثار قتل رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 35

35 - کشتن رهبران الهی ، موجب ذلت و فقر و در پی دارنده غضب خداوند است .

ضربت علیهم الذله .. ذلک بأنهم ... یقتلون النیین

10- آثار قتل شتر صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 65 - 2,3

2_ قوم ثمود ، با پی کردن ناقه صالح و از میان بردن آیت رسالت او ، عذاب الهی را برای خویش قطعی ساختند .

فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِی دَارِکُمْ ثَلَاثَ أَیَّامٍ

3_ قوم ثمود ، پس از کشتن ناقه صالح ، بیش از سه روز مهلت ماندن در دنیا و بهره بردن از متاع آن را نداشتند .

فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِی دَارِکُمْ ثَلَاثَ أَیَّامٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 157 - 2

2- ندامت و پشیمانی ثمودیان ، به دنبال پی کردن ناقه صالح و مشاهده نشانه های عذاب

فَعَقَرُوهَا فَأُصْبِحُوا نَدَمِینَ

«فاء» در «فأصبحوا» فصیحه و بیانگر حذف جمله ای است که به خاطر معلوم بودنش حذف شده و تقدیر آن چنین است: «ففقروها فأوا
اشراط العذاب فأصبحوا نادمین؛ ناقه را پی کردند پس نشانه های عذاب را دیدند، پس پشیمان شدند».

ص: 241

11- آثار قتل فرعونى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 16 - 1

1 - قتل مرد قبطى ، ظلم موسى (ع) به خود و باعث به خطر افتادن جان او از سوى فرعونيان

فوكزه موسى فقضى عليه .. قال ربّ ائني ظلمت نفسي

موسى(ع) در پيشگاه پروردگار اعتراف كرد كه مرتكب خطاي بزرگى شده و با كشتن مرد قبطى، در معرض خطرى جدى قرار گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 18 - 2، 1

1 - به هم ريختن آرامش موسى در پي كشته شدن مرد قبطى به دست وى

فوكزه موسى فقضى عليه .. فأصبح في المدينة خائفاً يترقب

2 - موسى (ع) ، پس از حادثه قتل مرد قبطى به كاخ فرعون بازنگشت .

فأصبح في المدينة

12- آثار قتل مبلغان دين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - يس - 36 - 29 - 6

6 - كشتن مؤمنان مجاهد و مبلغان دينى ، گناهی بزرگ و زمينه ساز نزول عذاب و نابودى است .

قيل ادخل الجنة .. إن كانت إلا صيحة وحده فإذا هم خمدون

13- آثار قتل مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - يس - 36 - 29 - 6

6 - كشتن مؤمنان مجاهد و مبلغان دينى ، گناهی بزرگ و زمينه ساز نزول عذاب و نابودى است .

قيل ادخل الجنّة .. إن كانت إلاّ صبيحه وحده فإذا هم خـمدون

14- آثار قتل موسى (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 242

4- موسی (ع) ، از نافرجام ماندن رسالت الهی خویش در صورت کشته شدن به دست فرعونیان نگران بود .

إلی فرعون و ملائیه .. قال ربّ ائتی قتلتم منهم نفساً

طرح موضوع قتل مرد قبطی، نه از آن باب است که موسی (ع) بر جان خویش می ترسید؛ بلکه بدان جهت بود که مبادا با دستگیری و کشته شدن او، رسالت الهی _ که بر دوش او نهاده شده است _ نافرجام بماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 18

18 - هشدار مؤمن آل فرعون به فرعونیان ، از آسیب دیدن شدید آنان بر اثر کشتن موسی (ع)

وإن یک صادقاً یصّبکم بعض الذی یعدکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 4

4- هشدار مؤمن آل فرعون به فرعونیان و قبطیان ، درباره خطر عذاب الهی در صورت مخالفت با موسی (ع) و قتل او

فمن ینصرنا من بأس اللّٰه إن جاءنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 33 - 7

7- هشدار مؤمن آل فرعون به فرعونیان ، درباره این که قتل موسی (ع) موجب گمراهی ابدی و علاج ناپذیر آنان خواهد شد .

أقتلون رجلاً .. و من یضلل اللّٰه فما له من هاد

برداشت یادشده به خاطر این نکته است که هشدار مؤمن آل فرعون نسبت به گمراه شدن آنان در مورد قتل موسی (ع) انجام پذیرفت.

15- آثار قتل مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 86 - 8

8 - کشتن و آواره کردن اهل ایمان و تبعیض در دین ، موجب از دست دادن سرای آخرت و گرفتار شدن به عذاب شدید قیامت است .

أولئك الذين اشتروا .. فلا يخفف عنهم العذاب

«ال» در «العذاب» عهد ذکری و اشاره به «أشد العذاب» در آیه قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 29 - 6

ص: 243

6 - کشتن مؤمنان مجاهد و مبلغان دینی ، گناهی بزرگ و زمینه ساز نزول عذاب و نابودی است .

قیل ادخل الجنة .. إن كانت إلا صيحة وحده فإذا هم خمدون

16- آثار قتل هابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 13

13 - زیانکاری قایل ، پیامد کشتن برادرش هابیل

فقتله فاصبح من الخسرین

17- اجتناب از قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 84 - 2

2 - پرهیز از کشتن و ریختن خون یکدیگر ، از عهد ها و پیمان های خداوند با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا میثقکم لاتفکون دماءکم

جمله «لافکون دماءکم» (خون) همکیشان [خود را نریزید] جمله ای خبری است و مراد از آن انشا می باشد؛ یعنی ، خونریزی نکنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 1,26

1 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، علی رغم اعترافشان به پیمان الهی (پرهیز از خونریزی) ، همدیگر را می کشتند .

ثم اقررتم .. ثم اتم هؤلاء تقتلون أنفسکم

کلمه «هؤلاء» در جمله «ثم اتم هؤلاء» (شما همانانی هستید) اشاره به این معنا دارد که: آنچه را آیه مورد بحث می خواهد بیان کند مربوط به بنی اسرائیل عصر بعثت است و خطابه های آیه نظیر خطابه های گذشته نیست که صفت گذشتگان را با عنایتی به موجودین نسبت می داد.

26 - پایبندی گروهی از یهودیان عصر بعثت به تورات با عمل کردن به پیمان های الهی و پرهیز از کشتن و بیرون راندن همکیشان خود

فما جزاء من یفعل ذلک منکم

سیاق خطابهای گذشته اقتضا می کرد که جمله «فما جزاء ..» بدین گونه ایراد شود: «فما جزاء کم بما تفعلون إلا خزی». این تغییر سیاق اشاره به این دارد که همه یهودیان مرتکب اعمال ناروای مذکور نشدند. من تبعیضیه در «منکم» مؤید این معناست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 244

1_ مؤمنان، وظیفه دار پرهیز از کشتن افراد مشکوک در مسیر سفر برای جهاد قبل از احراز کفر آنان

یا ایها الذین امنوا اذا ضربتم فی سبیل الله فتبینوا

از سیاق آیه و شأن نزول وارد شده چنین استفاده می شود که مسلمانان به هنگام حرکت به سوی نبرد در بین راه اگر به افرادی مشکوک مواجه می شدند، به گمان اینکه آن افراد از قوای دشمن هستند، ممکن بود آنان را به قتل برسانند؛ خداوند اهل ایمان را امر می کند که بدون تحقیق، شخص مشکوک را نکشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 29 - 2

2_ تأکید هابیل بر پیشدستی نکردن در قتل برادر، در عین حفظ حق دفاع از خویش در برابر تهاجم وی

انی ارید ان تبوا بائمی

چنانچه مراد از «اثمی»، گناهی باشد که از کشته شدن احتمالی قایل به دست هابیل صورت گیرد، معلوم می شود هابیل خاطر نشان ساخته است که من اگرچه قصد کشتن تو را ندارم ولی از خود دفاع می کنم، هر چند به کشتن ناخواسته تو بینجامد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 153 - 1

1_ پرهیز از شرک، فرزندکشی، کردارهای شنیع، کشتن بیگناهان، تجاوز به دارایی یتیمان، راهی است راست برای حرکت به سوی خدا.

ألا تشرکوا به شیئاً .. و أن هذا صرطی مستقیماً

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از ضمیر متکلم در «صراطی» خداوند باشد. صراط خداوند یعنی راهی که به سوی اوست.

18- اجتناب از قتل دینداران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 5

5 - معتقدان به ادیان الهی نباید یکدیگر را بکشند یا گروهی از آنان، گروهی دیگر را از خانه و دیارشان بیرون رانند.

ثم أنتم هؤلاء تقتلون أنفسکم و تخرجون فریقاً منکم من دیرهم

19- اجتناب از قتل ناحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 26

26_ دوری از کارهای زشت و پرهیز از کشتن بی گناهان، از توصیه های خدا به انسانها

ص: 245

و لا تقربوا الفوحش . . . ذلکم وصیکم به

20- احکام قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 5,13,15,16,18,31

5_ ضرورت پرداخت خونبها _ علاوه بر کفاره _ در صورت کشتن مؤمن از روی خطا

و من قتل مؤمناً خطأ . . . و ديه مسلّمه الی اهله

13_ اگر خانواده مقتول از دشمنان اهل ایمان باشند ، پرداخت ديه به آنان لازم نیست .

فان كان من قوم عدو لكم و هو مؤمن فتحرير رقبه مؤمنه

چون در فرض قبل و نیز فرض بعدی تصریح به خونبها شده است، ولی در فرض مذکور سخنی از خونبها نرفته، معلوم می شود که در این فرض، خونبها لازم نیست.

15_ در قتل خطائی ، اگر مقتول ، مؤمن و خانواده اش از کافران همپیمان با مسلمانان باشند ، کفاره آن آزادسازی یک برده با ایمان است .

و ان كان من قوم بينكم و بينهم ميثاق فديه مسلّمه الی اهله و تحرير رقبه مؤمنه

ظاهراً مراد از ضمیر در «کان»، مقتول است، شرط ایمان در برده ای که باید آزاد شود، این معنا را تقویت می کند.

16_ اگر خانواده مؤمن مقتول ، کافر و همپیمان با مسلمانان باشند ، پرداخت ديه به آنان لازم است .

و ان كان من قوم بينكم و بينهم ميثاق فديه مسلّمه الی اهله

18_ لزوم پرداخت خونبها و نیز آزادسازی یک برده مؤمن در صورت کشتن کافری از کافران همپیمان *

و ان كان من قوم بينكم و بينهم ميثاق فديه مسلّمه الی اهله و تحرير رقبه مؤمنه

بنابر اینکه مراد از ضمیر در «کان»، مقتول باشد ؛ بدون وصف ایمان. به قرینه فرض سابق که در آنجا به قید ایمان تصریح کرد و فرمود: «فان كان ... و هو مؤمن»، ولی در این فرض «و هو مؤمن» را نیاورد.

31_ قتل خطائی آن است که چیزی غیر از مقتول ، هدف باشد ، لیکن به اشتباه ، مقتول هدف قرار گیرد .

و ما كان لمؤمن ان يقتل مؤمناً الا خطأ . . . و من قتل مؤمناً خطأ

امام صادق (ع) فرمود: ... و الخطأ من اعتمد شيئاً فاصاب غيره.

کافی، ج 7، ص 278، ح 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 530، ح 475.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 94 - 10، 6

6_ حرمت قتل و هر گونه تعرض به دشمن، در صورت اظهار اسلام

و لا تقولوا لمن القى اليكم السلام لست مؤمنا

مراد از القای اسلام، به قرینه «لست مؤمناً»، اظهار اسلام با گفتن شهادتین و یا سخنی که حاکی از مسلمان شدن است، می باشد.

10_ ضرورت پرهیز از کشتن افراد و یا گروه های از دشمنان محارب که تسلیم شده و خواهان ترک نبرد هستند.

ص: 246

و لا تقولوا لمن القى اليكم السلام لست مؤمنا

با توجه به معنای لغوی «سلام» (صلح)، مراد از القای سلام، صلح خواهی است. یعنی اگر دشمن خواهان صلح است، نبرد با او جایز نیست و جمله «لست مؤمنا»، اشاره به این معنی دارد که در ترک تعرض، تنها ایمان شرط نیست؛ بلکه تسلیم و یا صلح خواهی نیز کافی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 11

11 - بهره گیری از تمام شیوه های ممکن (کشتن، اسیر کردن، محاصره نمودن و کمین زدن) به منظور وادار کردن جوامع غیر مسلمان به پذیرش آیین اسلام، در پی اتمام حجت و دادن فرصت کافی به آنان، بلامانع است.

فإذا انسلكوا الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين... فإن تابوا... فخلوا سبيلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 31 - 5، 1، 4

1- کشتن فرزند، از بیم تنگدستی و فقر، ممنوع و حرام است.

و لا تقتلوا أولدكم خشية إملق

4- کشتن فرزند، به گمان رها ساختن وی از مبتلا شدن به فقر و سرنوشتی سخت و فلاکت بار، ممنوع و حرام است.

و لا تقتلوا أولدكم خشية إملق

برداشت فوق، بنابراین است که مراد از «إملاق» بیم پدر و مادر، از تهی شدن خود و فرزندانشان باشد.

5- ترس از فقر و تهی دستی، مجوز ارتکاب قتل فرزند نمی شود.

و لا تقتلوا أولدكم خشية إملق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 33 - 1، 2، 3، 7

1- کشتن انسان های بی گناه و بی تقصیر، ممنوع و حرام است.

و لا تقتلوا النفس التي حرّم الله

2- جان برخی از انسان ها ، فاقد حرمت و ارج بوده و می توان آنها را به قتل رساند .

و لا تقتلوا النفس التي حرم الله إلا بالحق

3- حاکمیت اصل حرمت قتل ، جز در مورد های تصریح شده در حقوق و قوانین الهی

و لا تقتلوا النفس التي حرم الله إلا بالحق

7- ولی مقتول بحق (کسی که مطابق قانون الهی کشته شده) فاقد هرگونه سلطه بر قاتل است .

و لا تقتلوا .. إلا بالحق و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لولیه سلطناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 4,5,6

4 - کشتن به ناحق انسان ، حرام است .

ص: 247

و لا يقتلون النفس التي حرم الله إلا بالحق

5- کشتن انسان مستحق قتل ، جایز است .

و لا يقتلون النفس التي حرم الله إلا بالحق

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که «بالحق» متعلق به «لا یقتلون» و استثنای «إلا بالحق» از نوع استثنای مفرغ باشد؛ یعنی، «لا یقتلونها بسبب من الأسباب إلا بسبب الحق؛ نمی کشند هیچ کس را - به هر دلیلی که باشد - مگر به سبب حق».

6- برخی از انسان ها ، فاقد حرمت و ارزش انسانی و مستحق نابودی اند .

و لا يقتلون النفس التي حرم الله إلا بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 61 - 4,5,6,7,9

4 - منافقان آزاردهنده زنان مسلمان ، در صورت تداوم کردار زشت خود ، مهدورالدم بوده و در هر کجا که یافته شوند ، باید به قتل برسند .

لئن لم ينته المنفقون .. لنغرينك بهم ... أينما ثقفوا أخذوا وقتلوا تقتيلاً

«ثقف» (مصدر «ثقفوا») به معنای «مهارت در درک و انجام دادن کار» است (مفردات راغب). در آیه، این واژه به معنای «به دست آوردن و دستیازی» استعمال شده است.

5 - شایعه پراکنان در مدینه ، در صورت ادامه شایعه پراکنی ، محکوم به قتل بودند .

لئن لم ينته .. والمرجفون في المدينة ... أينما ثقفوا أخذوا وقتلوا تقتيلاً

6 - بیماردلانی که اقدام به فساد و آزار زنان می کنند ، در صورت ادامه کار خود ، محکوم به قتل اند .

لئن لم ينته .. والذين في قلوبهم مرض ... ملعونين أينما ثقفوا أخذوا وقتلوا

7 - ادامه دهندگان به فساد در جامعه ، با آزار و اذیت زنان مؤمن ، هیچ محل امنی ندارند و باید به قتل برسند .

لئن لم ينته المنفقون و .. لنغرينك بهم ... ملعونين أينما ثقفوا أخذوا وقتلوا

«أین» مفید عموم است و شامل همه جا می شود و از آن، جایی استثنا نشده است.

9 - بر آحاد جامعه اسلامی ، روا و جایز است که ادامه دهندگان به فساد را پس از فرمان حاکم اسلامی ، با رعایت مراحل و شرایط ، به قتل برسانند .

لئن لم ينته المنافقون... أينما ثقفوا أخذوا وقتلوا تقتيلاً

در آیه پیش وقتی سخن از تهدید منافقان و بیماردلان و... به میان آمد، خداوند فرمود: «اگر آنان، ادامه بدهند پیامبر(صلی الله علیه و آله) را بر آنها چنان مسلط خواهد کرد که ادامه زندگی برای شان ممکن نباشد» و در این آیه، فعل های «أخذوا» و «قتلوا» را مجهول آورده و برای انجام دادن وظیفه یاد شده، کسی را معرفی نکرده است. به نظر می رسد، با توجه به مهدورالدم اعلام شدن گروه های یاد شده، در آیه، به مسلمانان اجازه می دهد که آن افراد را به قتل برسانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 9 - 5

5 - شرک پدر و مادر و انحراف آنها از ادیان الهی، مجوز کشتن فرزندان آنان نیست.

وإذا الموءودة سئلت . بأی ذنب قتلت

آیه شریفه ناظر به رفتاری است که برخی از مشرکان عصر بعثت با دختران خود داشتند. محکومیت این رفتار، حاکی از مصونیت

ص: 248

جان فرزندان آنان است.

21- اسراف در قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 33 - 18

18- « عن أبي عبدالله (ع) قال : إذا اجتمعت العده على قتل رجل واحد حكم الوالی أن یقتل أيهم شأؤوا و لیس لهم أن یقتلوا أكثر من واحد إن الله عزّوجلّ یقول : « و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لولیه سلطاناً فلا یسرف فی القتل » ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: هر گاه گروهی یک مرد را به قتل برسانند والی حکم می کند که هر کدام از قاتلین را که اولیای دم بخواهند بکشند و آنان حق ندارند بیش از یک نفر را بکشند. همانا خداوند _ عزّوجلّ _ می فرماید: و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لولیّه سلطاناً فلا یسرف فی القتل».

22- اصرار توطئه قتل موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 13

13 - فرعون ، سخن مؤمن آل فرعون را قطع کرده ، به دفاع از تصمیم خود مبنی بر کشتن موسی (ع) پرداخت .

أقتلون رجلاً .. فمن ی نصرنا من بأس الله إن جاءنا قال فرعون ما أریکم إلا ما أ

23- اظهار بی اطلاعی از قتل صالح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 7

7 - چاره اندیشی توطئه گران علیه صالح ، برای انکار جنایت خویش و گریز از قصاص یا پرداخت خونبها

ثمّ لنقولنّ لولیّه ما شهدنا مهلك أهله و إنّنا لصـدقون

طرح اظهار بی خبری از قتل صالح(ع) و خانواده وی، نشان می دهد که گروه های مزبور می اندیشیده اند تا راهی پیدا کنند و در نتیجه آن از خونخواهی ولیّ دم یا پرداخت خونبها شانه خالی کنند.

24- اعتراض به قتل موسی(ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 1

ص: 249

1 - اعتراض و اظهار مخالفت مؤمن آل فرعون نسبت به تصمیم قتل موسی (ع) از سوی فرعون

وقال رجل مؤمن من آل فرعون یکتُم إیمَ نه أتقتلون رجلاً أن یقول ربّی

25- افشای بانای قتل در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 72 - 2

2 - خداوند ، قوم موسی رابه معرفی قاتل نوید داد و قاتلان را به افشای هویتشان تهدید کرد .

و الله مخرج ما کنتم تکتُمون

مراد از «ما کنتم تکتُمون» (آنچه را کتمان می کردید)، به قرینه جمله قبل، معرفی نکردن قاتل علی رغم آگاهی به آن است. مراد از «إخراج» (مصدر مخرج)، به قرینه تکتُمون، آشکار ساختن است.

26- افشای توطئه قتل موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 20 - 4

4 - شنود گفت و گوهای سران حکومت فرعون به وسیله مرد ناشناس و رساندن سریع آن به موسی (ع)

و جاء رجل .. قال یـموسی إنّ الملاء یأتمرون بک لیقتلوك

27- افشای قتل فرعونی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 19 - 5

5 - افشا شدن راز قتل مرد قبطی به وسیله مرد اسرائیلی

قال یـموسی .. کما قتلت نفساً بالأمس

28- امتحان با قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17- نجات بنی اسرائیل از شکنجه و کشتار فرعونیان ، آزمایش بزرگ الهی از آنان بود .

إذ أنجىكم من آل فرعون . . . وفى ذلكم بلاء من ربكم عظيم

ص: 250

برداشت فوق مبتنی بر این است که مشارالیه «ذلکم» نجات بنی اسرائیل به وسیله خداوند از اعمال ظالمانه فرعونیان باشد.

29- انگیزه قتل هابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 21

21- قاییل، _ به تحریک ابلیس _ برای آنکه نسلی از هابیل نماند تا بخاطر قبولی قربانی پدرشان برنسل قاییل افتخار کنند، برادرش را کشت.

فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

از امام باقر(ع) روایت شده که پس از قرائت آیه فوق فرمود: ... ثم ان ابلیس ... فقال له: یا قاییل قد تقبل قربان هابیل و لم یتقبل قربانک و انک ان ترکته یکون له عقب یفتخرون علی عقبک و یقولون نحن ابناء الذی تقبل قربانه فاقتله کیلا یکون له عقب یفتخرون علی عقبک فقتله ...

کافی، ج 8، ص 113، ح 92؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 458.

30- اهمیت قتل دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 16

16- لزوم حفظ حالت جنگی و تهاجم بر دشمن، برای کشتن و اسیر گرفتن تا زمان فرو نشستن شعله های نبرد

حتی تضع الحرب أوزارها

می توان گفت: «حتی تضع...» غایت برای مجموع پیام آیه است که عبارت بود از یورش بر دشمن، برای نابود ساختن و اسیر گرفتن آنان.

31- اهمیت قتل کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 4

4- لزوم کشتن کافران و امان ندادن به آنان، در میدان جنگ تا مرحله زمین گیر شدن دشمن

آیه شریفه در مجموع بیانگر یکی از قوانین کارآمد و حیاتی در میدان جنگ است. خداوند، به رزمندگان مسلمان رهنمود داده است تا قبل از غلبه یافتن بر دشمن و زمین گیر ساختن او، اقدام به گرفتن اسیر نکنند؛ بلکه بی درنگ هر دشمنی که در مقابلشان قرار گرفت، بکشند.

32- برادران یوسف و قتل یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 10

10- برادران یوسف ، کشتن یا تبعید او را گناه می شمردند و به ناروا بودن آن معترف بودند .

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً .. و تكونوا من بعده قومًا صـلحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 5

5- برادران یوسف در توطئه علیه او ، از کشتنش احتراز می کردند و سعی در زنده ماندن وی داشتند .

و ألقوه فی غیـبت الجب .. و أجمعوا أن يجعلوه فی غیـبت الجب

از اینکه برادران یوسف بر آن شدند که وی را در چاه قرار دهند نه اینکه او را در چاه بیفکنند ، معلوم می شود سعی در زنده ماندن او داشتند.

33- بندگان خدا و قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 3

3- بندگان خالص خدا ، هیچ انسانی را به ناحق نمی کشند .

و لا یقتلون النفس التي حرم الله إلا بالحق

34- بنی اسرائیل و قتل انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 27,28,32,37,39

27 - بنی اسرائیل ، پیامبران بسیاری را به قتل رساندند .

و یقتلون النبیین بغير الحق

28 - بنی اسرائیل هیچ عذر و بهانه ای برای کشتن پیامبران الهی نداشتند .

و یقتلون النبیین بغیر الحق

با توجه به این حقیقت که کشتن پیامبران هرگز حق نیست، فید توضیحی (بغیر الحق) آورده شده تا به این معنا اشاره کند که: بنی اسرائیل هیچ بهانه ای از قبیل جهل به پیامبری پیامبران و یا خطایی از سوی ایشان، سراغ نداشتند تا بتوانند کشتن آنان را

ص: 252

32 - عصیان و تجاوز گری بنی اسرائیل، ریشه گرایش آنان به کفر و جرتشان بر کشتن پیامبران بود.

یکفرون بآیت الله... . ذلک بما عصوا و كانوا یعتدون

مشاریه «ذلک» در «ذلک بما عصوا» کفر به آیات خدا و کشتن پیامبران است. قابل ذکر است که برخی از مفسران، ذلک در «ذلک بما عصوا» را اشاره به «ذلت و...» دانسته اند و در نتیجه عصیان و تجاوز را نیز علت «ذلت و...» شمرده اند.

37 - شهرنشینی بنی اسرائیل و رسیدن به رفاه و آسایش، زمینه ساز عصیانگری، تجاوز، کشتن پیامبران و کفرشان بود.

لن نصبر علی طعام وحد... . اهبطوا مصرأ... و ضربت علیهم الذله

برداشت فوق، مقتضای ارتباط بخش دوم آیه؛ یعنی، «و ضربت علیهم الذله...» با بخش اول آیه است.

39 - «عن أبی عبداللّٰه (ع) - و تلا- هذه الآیه - «ذلک بأنهم كانوا یکفرون بآیات اللّٰه و یقتلون النبین بغير الحق ذلک بما عصوا و كانوا یعتدون» قال: و اللّٰه ما قتلوهم بأیدیهم و لاضر بوهم باسیافهم و لکنهم سمعوا أحادیثهم فاذاعوها فاخذوا علیها فقتلوا فصار قتلا و اعتداء و معصیه;

از امام صادق (ع) روایت شده است که در پی تلاوت آیه فوق، فرمودند: به خدا سوگند! بنی اسرائیل، پیامبران خود را با دستان خود نکشتند و آنان را با شمشیرهای خود به قتل نرساندند و لکن احادیث آنان را شنیدند و اسرارشان را فاش کردند و در نتیجه پیامبران، دستگیر و کشته می شدند. از این جهت افشای سرّ، قتل و تجاوز و معصیت محسوب شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 21 - 22، 20

20 - بنی اسرائیل، قاتل پیامبران الهی و قاتل حامیان پیامبران

و یقتلون النّیین بغير حق و یقتلون الذّین یأمرون بالقسط

رسول اللّٰه (صلی الله علیه و آله):... . قتل بنو اسرائیل ثلاثه و اربعین نبیاً... فقام ماہ رجل و اثنا عشر رجلا من عبّاد بنی اسرائیل فأمروا من قتلهم بالمعروف و نهوهم عن المنکر فقتلوا جمیعاً... .

تفسیر طبری، ج 3، ص 144؛ مجمع البیان، ج 2، ص 720؛ تفسیر تبیان، ج 2، ص 422.

22 - وعده عذاب دردناک به بنی اسرائیل، به جهت قتل چهل و سه پیامبر و صد و دوازده آمر به معروف و ناهی از منکر

و يقتلون التَّيِّبِينَ بِغَيْرِ حَقِّ و يقتلون الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ

رسول الله (صلى الله عليه وآله) به عنوان بیان مصداق برای آیه فوق فرمود: قتل بنو اسرائیل ثلاثه و اربعین نبیاً اول النَّهار فی ساعه واحده فقام مائه رجل و اثنی عشر رجلاً من عبّاد بنی اسرائیل فامروا من قتلهم بالمعروف و نهوهم عن المنکر فقتلوا جميعاً من آخر النَّهار فی ذلك اليوم.

تفسیر طبری، ج 3، ص 144؛ مجمع البیان، ج 2، ص 720؛ تفسیر تیان، ج 2، ص 422.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 54 - 2

2_ مکر و تلاش کافران بنی اسرائیل، برای کشتن عیسی (ع)

و مکروا... اذ قال الله يا عيسى اني متوفيك

با توجه به آیه بعد که سخن از عروج عیسی (ع) به میان آمده، معلوم می شود که مکرشان در جهت کشتن عیسی (ع) بوده است.

ص: 253

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 16، 11، 10، 9

9_ تکذیب پیامبران الهی و کشتن آنان ، شیوه بنی اسرائیل در برخورد با انبیا

کلما جاءهم رسول . . . فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون

10_ بی اعتنایی بنی اسرائیل به پیمان خداوند ، با تکذیب رسولان الهی و کشتن آنان

لقد اخذنا میثق بنی اسرائیل . . . فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون

11_ هواپرستی بنی اسرائیل ، زمینه ساز تکذیب انبیا و قتل آنان

رسول بما لاتهوری انفسهم فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون

16_ هشدار خداوند به مسلمانان در مورد خطر گرفتاری آنان به لغزشهایی همانند لغزش های بنی اسرائیل : (نقض پیمان های الهی ،

هواپرستی ، تکذیب و قتل انبیا)

إنّ الذین ءامنوا . . . لاتهوری انفسهم فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون

از اهداف این بخش از آیات با توجه به ذکر مسلمانان در ابتداء کلام (ان الذین ءامنوا) و آنگاه بیان سرگذشت شوم بنی اسرائیل، این است که مسلمانان را از گرفتار شدن به چنین سرنوشتی پرهیز دهد و به آنان گوشزد کند که آنان نیز در خطر آلودگی به چنین اعمال ناروایی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 24، 9، 7، 6

6_ بی پروایی بنی اسرائیل در شکستن پیمان الهی ، تکذیب انبیا و کشتن آنان ، برخاسته از باور آنان به مصونیت از عذاب

فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون. و حسبوا الا تکون فتنه

7_ پندار رهایی از مجازات نقض میثاق و تکذیب و کشتن انبیا ، از باور های بی اساس بنی اسرائیل

لقد اخذنا میثق بنی اسرائیل . . . و حسبوا الا تکون فتنه

دربرداشت فوق «فتنه» به معنای عذاب گرفته شده است.

9_ تکذیب و قتل انبیا از سوی بنی اسرائیل مایه محرومیت آنان از حق شناسی و بیش دینی

فريقاً كذبوا و فريقاً يقتلون . . . فعموا و صموا

جمله «عموا و صموا» علاوه بر اینکه متفرع بر جمله «حسبوا . . .» است می تواند متفرع بر جمله «فريقاً كذبوا . . .» نیز باشد.

24 _ هشدار خداوند به بنی اسرائیل زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نسبت به تکرار رفتار پیشینیان خویش (نقض میثاق _ تکذیب و قتل انبیا)

لقد اخذنا میثاق بنی اسرئیل . . . و الله بصیر بما تعملون

فعل مضارع «يعملون» _ علی رغم ماضی آوردن فعل های گذشته «حسبوا»، «عموا و صموا» _ می رساند که جمله «و الله بصیر . . .» ناظر بر بنی اسرائیل زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز می باشد.

ص: 254

35- بنی اسرائیل و قتل محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 14

14 - تلاش مستمر بنی اسرائیل برای کشتن پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون

فعل مضارع «یقتلون» می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

36- بنی اسرائیل و قتل یکدیگر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 7,9,14,21

7 - کشتن یکدیگر ، توبه تعیین شده ای برای گوساله پرستان بنی اسرائیل

فتوبوا الی بارئکم فاقتلوا أنفسکم

حرف «فاء» در «فاقتلوا» تفسیریه است؛ یعنی، بیانگر این است که جمله «أقتلوا أنفسکم» تفسیر و توضیح جمله قبل (توبوا ..) می باشد. در معنای جمله «فاقتلوا أنفسکم» دو نظر ایراد شده است. 1_ فاقتلوا بعضکم بعضاً (یکدیگر را بکشید); 2_ هر کسی خود را بکشد.

9 - حضرت موسی (ع) با زمینه سازی فکری و روانی برای مردان بنی اسرائیل ، آنان را برای پذیرش و اجرای امر خدا (کشتن یکدیگر) آماده کرد .

یقوم إنکم ظلمتم أنفسکم

موسی (ع) از انتساب بنی اسرائیل به خویش با گفتن «یا قوم» (ای مردم من) در صدد تفهیم این حقیقت است که: او از روی دلسوزی آنان را به توبه دعوت می کند و از آنان می خواهد که به حکم خدا گردن نهند. تصریح به اینکه بنی اسرائیل با گوساله پرستی به خود ستم کردند نیز در راستای این معناست.

14 - موسی (ع) خیر و سعادت مردان قومش را در توبه و کشتن یکدیگر دانست .

فاقتلوا أنفسکم ذلکم خیر لکم عند بارئکم

19 - مرتد شدگان بنی اسرائیل (گوساله پرستان) پس از فرمان موسی (ع) به کشتن یکدیگر پرداختند .

فاقتلوا أنفسكم . . . فتاب عليكم

جمله «تاب عليكم» عطف بر جمله ای مقدر است؛ یعنی: «ففعلتهم ما أمرتم به فتاب عليكم» پس آنچه را بدان موظف شدید انجام دادید و خداوند توبه شما را پذیرفت». قابل ذکر است که ضمیر در «تاب» به قرینه جمله بعد به «بارنکم» (خالق شما) بر می گردد.

21 - داستان توبه مرتدان بنی اسرائیل و اجرای فرمان خدا مبنی بر کشتن یکدیگر ، داستانی آموزنده و درخور به خاطر داشتن

و إذ قال موسى . . . فتاب عليكم

«إذ قال . . .» عطف بر «نعمتی» در آیه 47 است؛ یعنی: «اذكروا إذ قال...».

ص: 255

37- پاداش اجتناب از قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 76 - 2

2_ فروتنی ، شب زنده داری ، حلم ، ترس از قیامت ، توبه ، عفو کریمانه ، پذیرش حق ، دعا ، دوری از اسراف ، تنگ گیری ، شرک ، زنا ، آدم کشی و سخن باطل ، موجب ورود به بهشت جاودان و برخورداری از قرارگاه و اقامت نیکوی آن

الذین یمشون علی الأرض هوناً. .. و الذین لایشهدون الزور ... أولئك یجزون الغرفه

38- پرداخت دیه قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 19

19 - قاتل باید با نیکوی و رفتاری پسندیده ، دیه را به اولیای مقتول پردازد .

فاتباع بالمعروف و أداء إلیه یاحسن

فاعل «أداء» قاتل است و ضمیر در «إلیه» به «أخیه» - که مراد از آن ولی مقتول است - باز می گردد. بنابراین جمله «أداء إلیه ...»؛ یعنی، قاتل باید دیه را با رعایت احسان به ولی مقتول پردازد؛ بدین صورت که در پرداخت دیه تأخیر نکند و کمتر از مقدار تعیین شده پردازد و موجب ناراحتی اولیای مقتول نگردد.

39- ترس از قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 14 - 4

4- بیم موسی (ع) از اقدام فرعونیان مبنی بر قتل او به خاطر رفتار گذشته اش (قتل مرد قبطی)

فأخاف أن یقتلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 16 - 6

6 - منافقان حاضر در غزوه احزاب ، برای نجات از مرگ و یا کشته شدن ، تصمیم به فرار از جهاد گرفتند .

إن يريدون إلا فرارًا .. إن فررتم من الموت أو القتل

40- تغيير كيفة قتل

جلد - نام سورة - سورة - آيه - فيش

ص: 256

4- فرار از جبهه جهاد ، ممکن است که نحوه مرگ و یا قتل را تغییر دهد ، اما برای همیشه آنها را منتفی نمی سازد .

قل لن يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ إِن فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذًا لَا تَمْتَعُونَ إِلَّا قَلِيلًا

41- توطئه قتل ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 98 - 1,2

1 - نیرنگ و توطئه گسترده مشرکان برای نابودی ابراهیم (ع)

فأرادوا به كيدًا

2 - سوزاندن ابراهیم (ع) با انبوهی از آتش پرشعله ، مکر و توطئه مشرکان در راستای نابودی آن حضرت

فألقوه في الجحيم . فأرادوا به كيدًا فجعلنهم الأسفلين

42- توطئه قتل صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 1,4,7

1 - توطئه و هم قسمی گروه های نه گانه فسادگر ، برای قتل شبانه صالح (ع) و خانواده اش

و كان في المدينة تسعة رهط يفسدون . . . قالوا تقاسموا بالله لنبئنه و أهله

«تقاسم» (مصدر «تقاسموا») به مشارکت کردن در قسم و «تبیئت» (مصدر «نبئنه») به سوء قصد شبانه گفته می شود.

4 - مبارزه با صالح پیامبر و از میان بردن وی ، محور اتحاد و همکاری گروه های فسادگر علی رغم داشتن اختلاف

و كان في المدينة تسعة رهط . . . تقاسموا بالله لنبئنه و أهله

نه گانه بودن گروه های مزبور ، خود دلیل تمایزات و وجود نقطه های افتراق میان آنان است؛ با این حال برای از میان بردن صالح باهم متحد شدند.

7 - چاره اندیشی توطئه گران علیه صالح ، برای انکار جنایت خویش و گریز از قصاص یا پرداخت خونبها

ثُمَّ لِنَقُولَنَّ لَوْلِيَّهَ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكِ أَهْلِهِ وَ إِنَّا لَصَدَقُونَ

طرح اظهار بی خبری از قتل صالح(ع) و خانواده وی، نشان می دهد که گروه های مزبور می اندیشیده اند تا راهی پیدا کنند و در نتیجه آن از خونخواهی ولیّ دم یا پرداخت خونبها شانه خالی کنند.

43- توطئه قتل عیسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 257

1_ عدم حضور حضرت مسیح (ع) در بین مردم، پس از توطئه قتل وی توسط یهود

و ما قتلوه. بل رفعه الله إلیه

چنانچه عیسی (ع) پس از توطئه قتل در بین مردمان حضور می داشت، همگان به اشتباه خویش پی می بردند و واهی بودن قصه صلیب بر مدعیان آن روشن می گشت و جمله «رفعه الله إلیه» در حقیقت جواب این سؤال است که اگر وی کشته نشد چرا پس از واقعه قتل در بین مردمان دیده نشد.

3_ نجات حضرت مسیح (ع) از توطئه قتل، با معراج وی به سوی خدا

و ما قتلوه و ما صلبوه... بل رفعه الله إلیه

44- توطئه قتل محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 181 - 14

14_ یهود، در صدد قتل پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) *

وقتلهم الانبیاء بغیر حق

برداشت فوق، توجیهی است برای نسبت دادن قتل انبیا به یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله). یعنی از اینکه کشتن پیامبران به آنان نسبت داده شده، معلوم می گردد که آنان در صدد قتل پیامبرند؛ چرا که وی به منزله همه پیامبران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 30 - 3

3_ محبوس ساختن یا کشتن و یا تبعید پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از جمله توطئه های کافران مکه علیه آن حضرت

لیشتوک او یقتلوک او یخرجوک و یمکرون

جمله «و یمکرون» بیانگر این است که کافران علاوه بر تصمیم داشتن به قتل پیامبر (صلی الله علیه و آله) و... برنامه های دیگری نیز علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نظر داشته اند. لذا در برداشت فوق از آن به «از جمله» تعبیر شده است.

45- توطئه قتل موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 20 - 3

3 - مشاوره سران حکومت فرعون درباره کشتن موسی (ع)

إِنَّ الْمَلَائِئِمَّاتِ يَأْتُمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ

«إتتمار» (مصدر «يأتُمرون») به معنای مشورت و رایزنی است.

ص: 258

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 11، 6، 2، 1

1 - تصمیم فرعون بر قتل موسی (ع)

و قال فرعون ذرونی أقتل موسی

2 - فرعون درباره تصمیم خود مبنی بر کشتن موسی (ع)، با مشاوران و درباریان به رایزنی پرداخت .

و قال فرعون ذرونی أقتل موسی

6 - کشتن موسی (ع)، راه اصلی مبارزه با رسالت وی و گسترش آیین او، در نگاه فرعون

و قال فرعون ذرونی أقتل موسی

11 - تصمیم فرعون بر قتل موسی (ع)، به اتهام فسادانگیزی و اخلالگری او در نظم عمومی کشور

أقتل موسی . . . إتی أخاف . . . أن يظهر فی الأرض الفساد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 1

1 - اطلاع یافتن موسی (ع) از توطئه برای قتل خود به دست فرعون

ذرونی أقتل موسی . . . و قال موسی إتی عذت برّی و ربکم من کلّ متکبّر

46- توطئه قتل هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 19

19_ گوساله پرستان بنی اسرائیل مهبیای کشتن هارون به خاطر مبارزه پی گیر وی با شرکورزی آنان

إن القوم استضعفونی و کادوا یقتلوننی

47- توطئه قتل هود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3_ هود (ع) ، به مشرکان قومش اعلام کرد که در پی توطئه ها و مکرهایشان ، به او مهلت نداده و او را از میان بردارند .

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون

«انظار» به معنای مهلت دادن است و «لاتنظرون» (مرا مهلت ندهید) کنایه از «نابودم سازید» ، می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ قوم عاد ، درصدد آزار و اذیت هود (ع) و از میان برداشتن او بودند .

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون. اینی توکلت علی الله ربی وربکم

48- توطئه قتل یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 1, 2

1_ کشتن یا تبعید یوسف (ع) به سرزمینی دوردست ، رأی اکثریت برادران وی در جلسه توطئه علیه او

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً

جمله «اقتلوا یوسف..» را دو گونه می توان تفسیر کرد: 1_ برخی از برادران یوسف به کشتن وی نظر داشتند و برخی دیگر به تبعید او رأی می دادند. 2_ اکثریت به توطئه علیه او نظر داشتند، ولی در اینکه او را بکشند و یا تبعید کنند مردد بودند. قابل ذکر است که جمله «إن کنتم فاعلین» در آیه بعد، می رساند که یکی از آنان با هر دو نظر مخالف بود ولذا در برداشت کلمه «اکثریت» آورده شد.

2_ حسادت برادران یوسف به وی ، منشأ تصمیم آنان بر کشتن و یا تبعید او

إذ قالوا لیوسف و أخوه أحب . . . اقتلوا یوسف

49- تهدید به قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 24 - 1

1 - تنها واکنش قوم ابراهیم در برابر دعوت آن حضرت به توحید عبادی ، تصمیم به قتل و یا سوزاندن وی بود!

و ابرهیم إذ قال لقومه . . . اعبدوه . . . فما کان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو

50- جرم قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 11, 8

8 - اولیای مقتول می توانند قاتل را از قصاص عفو کنند .

فمن عفی له من أخیه شیء

مراد از «من» قاتل و مقصود از «أخيه» ولی مقتول می باشد. ضمیرهای «له» و «أخيه» به «من»، یعنی قاتل باز می گردد و «شیء» عبارت است از حق قصاص. بنابراین جمله «فمن عفی ...» چنین معنا می شود: پس آن قاتلی که از طرف ولی مقتول چیزی از حق قصاص بر او بخشیده شود ...

ص: 260

11 - ولیّ مقتول ، بهتر است قاتل را عفو کرده و از حق خویش (قصاص) درگذرد .

فمن عفی له من أخیه شیء

ترغیب ولیّ مقتول به گذشت از حق قصاص ، از جمله اهدافی است که می توان از کاربرد کلمه «أخیه» به جای ولیّ مقتول استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 191 - 7

7 - فتنه انگیزی بدتر از جنگ و خونریزی است .

و الفتنه أشد من القتل

51- جرم قتل بعد از عفو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 26

26 - ولیّ مقتول اگر پس از عفو یا گرفتن دیه ، قاتل را بکشد ، باید کشته شود . *

فمن اعتدی بعد ذلک فله عذاب أليم

جمله «فله عذاب أليم» را می توان بیان واقعیتی دانست که تجاوزگر در دنیا یا آخرت به آن گرفتار خواهد شد و می توان آن را حکمی کیفری و مجازاتی شمرد که جامعه اسلامی باید آن را اجرا کند. برداشت فوق بر اساس دو مین احتمال است.

52- حتمیت قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 16 - 4

4 - فرار از جبهه جهاد ، ممکن است که نحوه مرگ و یا قتل را تغییر دهد ، اما برای همیشه آنها را منتفی نمی سازد .

قل لن ینفعکم الفرار إن فررتم من الموت أو القتل وإذا لاتمتعون إلا قليلاً

53- حرمت قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 29 - 7

7_ کُشتن مسلمان ، حرام است .

ولا تقتلوا انفسکم

ص: 261

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 24

24_ حرمت کشتن انسان، از مشخصه های او در پیشگاه خداوند

و لا تقتلوا النفس التي حرم الله إلا بالحق

«التي حرم الله» به دلیل استثنا (إلا بالحق)، صفت توضیحی برای «النفس» است. و این بدان معناست که حرمت کشتن انسان از تعاریف انسان شمرده و از مشخصه های او دانسته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 33 - 1,3,4

1- کشتن انسان های بی گناه و بی تقصیر، ممنوع و حرام است.

و لا تقتلوا النفس التي حرّم الله

3- حاکمیت اصل حرمت قتل، جز در مورد های تصریح شده در حقوق و قوانین الهی

و لا تقتلوا النفس التي حرّم الله إلا بالحقّ

4- ممنوعیت قتل انسان، از ویژگی ها و مشخصه های اوست.

و لا تقتلوا النفس التي حرّم الله إلا بالحقّ

عبارت «التي حرّم الله» به دلیل استثنای «إلا بالحقّ» صفت توضیحی برای «النفس» است. بنابراین، حرمت قتل انسان، از جمله صفات وی به حساب می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 4

4_ کشتن به ناحق انسان، حرام است.

و لا يقتلون النفس التي حرّم الله إلا بالحقّ

54- حرمت قتل مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 84 - 6

6 - کشتن مؤمنان به آیین الهی، از محرّمات مؤکّد است .

لاتسفکون دماءکم

هر چند آیه بیانگر میثاقهای خدا با بنی اسرائیل است، ولی بیان آن در قرآن، نشانه آن است که رعایت آنها وظیفه همه مخاطبان قرآن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 262

3_ حرمت و ناروایی کشتن مومن از روی عمد

و ما كان لمؤمن ان يقتل مؤمناً الا خطأً

55- حرمت قتل ناحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 3

3_ حرمت کشتن نابحق بر بنی اسرائیل

کتبنا علی بنی اسرائیل انه من قتل نفساً بغير نفس . . فکانما قتل الناس جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 23

23_ کشتن انسانها به ناحق از محرمات الهی است.

و لا تقتلوا النفس التي حرم الله إلا بالحق

«بالحق» صفت برای مفعول مطلق محذوف، یعنی «قتلا»، و «با» در آن به معنای ملابست است؛ یعنی: «لا تقتلوا النفس إلا قتلاً متلبساً بالحق».

56- حقیقت قتل خطا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 31

31_ قتل خطائی آن است که چیزی غیر از مقتول، هدف باشد، لیکن به اشتباه، مقتول هدف قرار گیرد.

و ما كان لمؤمن ان يقتل مؤمناً الا خطأً . . . و من قتل مؤمناً خطأً

امام صادق (ع) فرمود: . . . والخطأ من اعتمد شيئاً فاصاب غيره.

کافی، ج 7، ص 278، ح 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 530، ح 475.

57- خطر قتل موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 3

3 - اقدام بر قتل موسی (ع)، کاری دشوار، خطر آفرین و دارای بازتاب ناگوار در میان افکار عمومی در نظر فرعون

ص: 263

وقال فرعون ذروني أقتل موسى

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که فرعون، در کشتن فرزندان ایمان آورندگان به موسی(ع) با کسی به مشاوره نپرداخت (اقتلوا أبناء الذین آمنوا معه); ولی در کشتن موسی(ع) با مشاوران و درباریان خود به رایزنی پرداخت.

58- دیه قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 13،18

13 - قاتل در صورتی که از قصاص عفو شود، باید به اولیای مقتول خون بها پردازد.

فمن عفی له من أخیه شیء .. و أداء إلیه یاحسن

18 - اولیای مقتول در صورت گذشت از حق قصاص و مطالبه دیه از قاتل، باید با وی به گونه ای پسندیده رفتار کنند.

فمن عفی له من أخیه شیء فاتباع بالمعروف

فاعل «اتباع» محتمل است ولی مقتول، و محتمل است قاتل باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است. بر این مبنا «اتباع بالمعروف»; یعنی، اولیای مقتول باید به گونه ای پسندیده با قاتل رفتار کنند; وی را آزار ندهند; در گرفتن دیه بر او سخت نگیرند; و بیش از حد متعارف از او مطالبه نکنند و ...

59- دیه قتل خطا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 7،23،25،32،33،35

7 - خونب های قتل از روی خطا، باید به طور کامل تسلیم خانواده مقتول گردد.

و من قتل مؤمنا خطأ .. و دیه مسلّمه الی اهله

در معنای کلمه «مسلّمه» گفته شده است: «المدفوعه الیهم موقّره غیر منقّصه». یعنی باید به طور کامل و بدون هیچ کاستی تسلیم شود. «مجمع البیان».

23 - قاتل در قتل خطائی، در صورت ناتوانی از آزادسازی برده با ایمان، باید دو ماه پیاپی روزه بگیرد.

فمن لم یجد فصیام شهرین متتابعین

25_ پرداخت خونبها، آزاد کردن برده مؤمن و یا گرفتن روزه، در قتل خطائی، زمینه پذیرش توبه قاتل از جانب خداوند

و من قتل مؤمناً خطاً.. توبه من الله

«توبه»، مفعول له است و بیانگر فلسفه احکام بیان شده در قتل خطائی. یعنی بنده ای را آزاد کنید یا روزه بگیرید و خونبها هم بدهید، تا خداوند رحمتش را شامل حال شما کند و توبه شما را بپذیرد.

32_ آزاد کردن بنده مؤمن در قتل خطائی، ادای حق خداوند و پرداخت دیه آن، ادای حق اولیای مقتول است.

و من قتل مؤمناً خطاً فتحریر رقبه مؤمنه و دیه مسلّمه الی اهله

امام صادق (ع) در پاسخ سؤال از آیه فوق فرمود: اما تحریر رقبه مؤمنه ففیما بینه و بین الله و اما الدیه المسلّمه الی اولیاء المقتول.

ص: 264

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 262، ح 217؛ نورالثقلین، ج 1، ص 530، ح 473.

33_ کافی نبودن آزادسازی کودک برده به عنوان کفارہ کشتن مؤمن از روی خطا

و من قتل مؤمناً خطاً فتحریر رقبه مؤمنه

امام صادق (ع) در پاسخ سؤال از جواز آزاد نمودن کودک برده در کفارہ فرمود: کلّ العتق یجوز فیہ المولود الا فی کفارہ القتل فانّ اللّٰه عزّ و جلّ یقول: «فتحریر رقبه مؤمنه» یعنی بذالک مکرّة قد بلغت الحنث.

کافی، ج 7، ص 643، ح 15؛ نورالثقلین، ج 1، ص 531، ح 483.

35_ قاتل، معاف از پرداخت دیه مؤمن مقتول به قتل خطائی، در صورت مشرک بودن اولیای وی

فان کان من قوم عدولکم و هو مؤمن فتحریر رقبه مؤمنه

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: اذا کان من اهل الشکر فتحریر رقبه مؤمنه فیما بینہ و بین اللّٰه و لیس علیہ دیه

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 263، ح 218؛ نورالثقلین، ج 1، ص 530، ح 474.

60- دیه قتل کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 18

18_ لزوم پرداخت خونبها و نیز آزادسازی یک برده مؤمن در صورت کشتن کافری از کافران همپیمان*

و ان کان من قوم بینکم و بینهم میثاق فدیہ مسلّمه الی اهلہ و تحریر رقبه مؤمنه

بنابر اینکه مراد از ضمیر در «کان»، مقتول باشد؛ بدون وصف ایمان. به قرینه فرض سابق که در آنجا به قید ایمان تصریح کرد و فرمود: «فان کان ... و هو مؤمن»، ولی در این فرض «و هو مؤمن» را نیاورد.

61- دیه قتل مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 5،16

5_ ضرورت پرداخت خونبها _ علاوه بر کفار _ در صورت کشتن مؤمن از روی خطا

و من قتل مؤمناً خطأً .. و ديه مسلمة الى اهله

16_ اگر خانواده مؤمن مقتول ، کافر و همپیمان با مسلمانان باشند ، پرداخت ديه به آنان لازم است .

و ان كان من قوم بينكم و بينهم ميثاق فديه مسلمة الى اهله

ص: 265

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 29 - 12

12 _ روابط نامشروع اقتصادی، زمینه بروز خونریزی و جنگ های داخلی

لا تاكلوا اموالكم بينكم بالباطل . . . و لا تقتلوا انفسكم

عطف جمله «لا تقتلوا» بر جمله «لا تاكلوا»، می تواند بیانگر ترتب قتل و خونریزی بر تصرفات نامشروع باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 18

18 _ حسد، زمینه ساز قتل و جنایت

قال لاقتلنک

برداشت فوق را فرمایش منقول از امام صادق (ع) تأیید می کند که فرمود: . . . فقبل الله قربان هاييل فحسده قابيل فقتله . . .

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 312، ح 83؛ نورالثقلین، ج 1، ص 610، ح 125.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 65 - 5

5 _ گروه گروه شدن، زمینه درگیری و خونریزی و نشانه عذاب الهی است.

أو یلبسکم شیعا و یذیق بعضکم بأس بعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 6

6 _ علاقه آدمی به محبوب شدن، می تواند وی را برای رسیدن به این مقصود، به قتل و جنایت وادار کند.

اقتلوا یوسف . . . یخّل لکم وجه ابيکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 9

9_ شرک ، زمینه ساز آدم کشی ، زنا و روابط ناسالم جنسی در جامعه

و الذین لایدعون مع اللّٰه إلّٰها .. و لایزنون

عطف جمله «لایقتلون .. و لایزنون» بر جمله قبل _ بدون تکرار اسم موصول (الذین) _ نشانگر وجود وحدت و ارتباط نزدیک میان گناه آدم کشی و زنا با شرک است و طرح مسأله شرک در آغاز آیه شریفه، حاکی از آن است که شرک مبدأ پیدایش و زمینه ساز آدم کشی و زنا در جامعه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 10

ص: 266

10 - تکبر در برابر سخن حق و باور نداشتن به روز حساب ، از زمینه های فسادگری و کشتار افراد بی گناه در جامعه

کَلِّ مَتَكَبِّرَ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ

توصیف فرعون فاسد و سفاک به متکبر و منکر روز حساب، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

63- زمینه قتل خویشاوندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 22 - 7

7- اخبار خداوند از فسادگری و خویشاوندکشی عناصر سست ایمان منافق ، در صورت رسیدن به حکومت

فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَ تَقَطَّعُوا أَرْحَامَكُمْ

برداشت بالا بنا بر این نکته است که «تولّیتم» از ماده «ولایت» و به معنای بر عهده گرفتن حاکمیت باشد و مخاطب آن بیماردلانی باشند که به دلیل سست ایمانی به هنگام فرمان جهاد، به وحشت افتاده و از آن طفره می روند.

64- زمینه قتل رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 36

36 - تجاوزگری و ارتکاب گناهان ، آدمی رابه سوی کفر گرایش داده و بر کشتن رهبران الهی بی پروا می سازد .

يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ .. ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَ كَانُوا يَعْتَدُونَ

65- زمینه ممانعت از قتل موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 1

1 - مؤمن آل فرعون برای بیدار کردن مردم و انصراف آنان از قتل موسی (ع) ، سرگذشت یوسف پیامبر را یادآور شد .

أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا .. إِنَّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ ... وَ لَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ

66- سختی اجتناب از قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 8

8_ فروتنی ، شب زنده داری ، حلم ، توبه ، عفو کریمانه ، پذیرش حق ، دوری از اسراف ، تنگ گیری ، شرک ، زنا ، آدم کشی و

ص: 267

سخن باطل ، امری دشوار و مقتضی صبر و شکیبایی

و عباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هوناً .. و الذين لا يشهدون الزور ... أولـ

67- سختی قتل موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 3

3- اقدام بر قتل موسی (ع) ، کاری دشوار ، خطر آفرین و دارای بازتاب ناگوار در میان افکار عمومی در نظر فرعون

و قال فرعون ذروني أقتل موسی

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که فرعون، در کشتن فرزندان ایمان آورندگان به موسی (ع) با کسی به مشاوره نپرداخت (اقتلوا أبناء الذين آمنوا معه)؛ ولی در کشتن موسی (ع) با مشاوران و درباریان خود به رایزنی پرداخت.

68- سرزنش قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 3

3_ بندگان خالص خدا ، هیچ انسانی را به ناحق نمی کشند .

و لا يقتلون النفس التي حرم الله إلا بالحق

69- سرزنش قتل موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 9، 15

9- کشتن موسی (ع) به صرف اعتقاد او به ربوبیت خداوند ، کاری نکوهیده و نابه جا در نظر مؤمن آل فرعون

أقتلون رجلاً أن يقول ربّي الله

از استفهام انکاری در جمله «أقتلون رجلاً..» _ که در مقام تبییح عمل فرعون می باشد _ برداشت یاد شده استفاده می شود.

15 - ناروا بودن قتل موسی (ع) ، در نظر مؤمن آل فرعون حتی در صورت دروغ گو بودن او

وإن يك ذباً فعليه كذبہ

70- شرایط قتل دشمنان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 268

10- عدم جواز کشتن دشمن ، پس از زمین گیر شدن و قدرت نداشتن او بر دفاع *

فضرب الرقاب حتی إذا أختتموهم

مفهوم «حتی إذا أختتموهم»، ممکن است این باشد که پس از زمین گیر شدن دشمن و ناتوانی وی بر دفاع از خویش، کشتن او (ضرب الرقاب) لازم نیست؛ بلکه موقع اسیر گرفتن او «شدوا الوثاق» است.

71- شومی قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 26

26_ سرانجام شوم حسادت و برادرکشی قابیل ، درسی برای اهل کتاب

و اتل علیهم نبأ ابنی ءادم . . فاصبح من الندمین

با توجه به اینکه ضمیر در «علیهم» به اهل کتاب باز می گردد، هدف اصلی از بر شمردن پیامدهای قتل هایبیل، پند گرفتن آنان خواهد بود.

72- ظلم قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 30 - 4

4_ آدمکشی ، تجاوز و ظلم است .

و لا تقتلوا انفسکم . . . و من یفعل ذلک عدواناً و ظلماً

برخی بر آنند که «عدواناً» و «ظلماً»، قید توضیحی است و اشاره به علت عقوبت دارد. یعنی چون آدمکشی و انتحار، تجاوز و ظلم است، موجب عقوبت می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 29 - 12

12_ قتل و برادر کشی ، ظلم و موجب ورود به آتش دوزخ

قال لاقتلنک قال . . . و ذلک جزؤا الظلمین

73- ظلم قتل بی گناہان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 269

2- تهاجم بی دلیل به انسان ها و کشتار آنها ، ظلم است .

أذن للذين يوقون تلون بأنهم ظلموا

74- عوامل قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مانده - 5 - 30 - 2,9

2_ و سوسه های نفسانی قابیل ، کشتن برادر را بر او هموار ساخت .

فطوعت له نفسه

«طوعت» از مصدر «تطويع» به معنای «تسهیل» و نیز «متابعت» است. برداشت فوق بر اساس معنای اول است.

9_ گستاخی نفس آدمی ، تا حد وادار سازی وی به قتل و جنایت

فطوعت له نفسه قتل اخیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 9 - 3

3_ حسد ، آدمی را به گناهای همانند قتل و آواره ساختن برادر وادار می سازد .

إذ قالوا ليوسف وأخوه أحب . . . اقتلوا يوسف أو اطرحوه أرضاً

75- عوامل قتل انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 87 - 17

17_ هواپرستی و خودبرتربینی یهود ، وادار کننده ایشان به تکذیب پیامبران و یا قتل ایشان

بما لا تهوى أنفسكم استكبرتم ففریقاً كذبتم و فریقاً تقتلون

تفریع جمله «فریقاً كذبتم و ..» به وسیله حرف «فاء» بر جمله «بما لا تهوى أنفسكم استكبرتم» گویای برداشت فوق است.

76- فجیع ترین قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 9 - 4

4 - زنده به گور کردن ، فجیع ترین نوع قتل کودکان

ص: 270

و إذا الموءوده سئلت . بأىّ ذنب قتلت

فعل «قتلت»، بیانگر این است که مؤاخذه به جهت قتل است. بنابراین کلمه «موءوده» _ که نوع خاصی از قتل را مطرح کرده _ حاکی از منفورتر بودن آن است.

77- فلسفه قتل پسران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 4

4 - کشتار فرزندان ذکور مؤمنان از سوی فرعونیان ، برای جلوگیری از گسترش دعوت موسی (ع) کافی و کارساز نبود .

قالوا اقتلوا أبناء الذين آمنوا معه . . . وقال فرعون ذروني أقتل موسى

تصمیم شخیص فرعون مبنی بر کشتن موسی(ع)، پس از اقدام او و درباریانش به کشتن مؤمنان طرفدار موسی(ع)، گویای حقیقت یاد شده است.

78- فلسفه قتل کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 4

4 _ جلوگیری از تسلط مشرکان و کافران حق ستیز بر مسلمانان ، فلسفه فرمان الهی مبنی بر کشتن ، اسارت ، محاصره و کمین زدن به آنان

فإذا انسلخ . . . فاقتلوا المشركين ... كيف وإن يظهروا عليكم لا يرقبوا فيكم إلاّ

79- فلسفه قتل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 4

4 _ جلوگیری از تسلط مشرکان و کافران حق ستیز بر مسلمانان ، فلسفه فرمان الهی مبنی بر کشتن ، اسارت ، محاصره و کمین زدن به آنان

فإذا انسلخ . . . فاقتلوا المشركين ... كيف وإن يظهروا عليكم لا يرقبوا فيكم إلاّ

80- فلسفه قتل موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حفظ آیین مردم (قبطیان) ، بهانه فرعون برای کشتن موسی (ع)

أقتل موسی . . . إتی أخاف أن یبدل دینکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - تصمیم فرعونیان به قتل موسی (ع) ، به خاطر اعتقاد آن حضرت به ربوبیت مطلق خداوند بود .

أقتلون رجلاً أن یقول ربی اللّٰه

81 - فلسفه قتل مؤمنان به موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - کشتار فرزندان ذکور مؤمنان از سوی فرعونیان ، برای جلوگیری از گسترش دعوت موسی (ع) کافی و کارساز نبود .

قالوا اقتلوا أبناء الذین ءامنوا معه . . . و قال فرعون ذرونی أقتل موسی

تصمیم ششخص فرعون مبنی بر کشتن موسی (ع)، پس از اقدام او و درباریانش به کشتن مؤمنان طرفدار موسی (ع)، گویای حقیقت یاد شده است.

82 - فلسفه قتل نوجوان قصه خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - « عن أبی عبداللّٰه : . . . بینما العالم یمشی مع موسی إذا هم بغلام یلعب قال : « فوکزه العالم ، فقتله . فقال له موسی : « أقتلت نفساً زکیه بغیر نفس لقد جئت شیئاً نکراً ؟ » . قال : « فأدخل العالم یده فاقبلع کتفه فإذا علیه مکتوب : کافر مطبوع ؛

از امام صادق (ع) روایت شده: . . . آن گاه که عالم (خضر) با موسی (ع) می رفت، ناگاه، به پسری برخوردند که بازی می کرد. امام فرمود: «پس آن عالم، مشتت بر وی زد و او را کشت. موسی (ع) به او گفت: «أقتلت نفساً زکیه بغیر نفس...؟». امام فرمود: «پس آن عالم، دست برد و کتف پسر را بیرون آورد که بر آن نوشته شده بود «کافر مطبوع». (کافری که مهر کفر بر او زده شده است)».

1- هدف خضر (ع) از قتل نوجوان ، مصون داشتن پدر و مادر وی از كفر و طغیان بود .

وَأَمَّا الْغُلَمَ . . . فَخَشِينَا أَن يُرْهَقَهُمَا طَغَىٰ تَأَّ وَ كَفْرًا

«إرهاق» یعنی: «وادر ساختن کسی بر کاری که انجام آن برای او دشوار و طاقت فرسا است». (قاموس).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 81 - 1

1- هدف خضر (ع) از قتل نوجوان، فراهم ساختن زمینه ای مناسب برای دستیابی پدر و مادر وی به فرزند پاک تر و مهربان تر بود.

فأردنا أن يبدلهما ربّهما خيراً منه زكوه وأقرب رحماً

مراد از «زکاه» در آیه، طهارت و پاکی از گناه است و «رُحِم» و «رحمت» به یک معنا است. گرچه خضر(ع) در این سخن، پاکی و مهربانی را برای نوجوان مقتول انکار نکرده است، ولی ممکن است به تناسب گفته موسی(ع) که نوجوان مقتول را «نفس زکیه» خواند، سخن خود را در قالب اسم تفضیل آورده است، لکن در حقیقت، نوجوان مقتول، یا فاقد رحمت و پاکی بوده و یا آینده او به گناه و بی رحمی می انجامید.

83- فلسفه کيفر قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 6

6_ جلوگیری از پیامد سنگدلی های افسار گسیخته، فلسفه وضع مجازات سنگین برای قتل و آدمکشی

من اجل ذلك كتبنا على بني اسرائيل انه من قتل... فكانما قتل الناس جميعاً

84- قتل ابراهيم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 68 - 4

4- بت پرستان در جهت یاری به بت پرستی و جلوگیری از نفوذ منطق ابراهیم (ع)، از طرف گروهی برای کشتن آن حضرت تحریک شده بودند.

قالوا حرّقوه وانصروا الهتهم

آهنگ جمله «إن كنتم فاعلين» (اگر بناست کاری بکنید) نوعی تحریک است و ظاهر آیه این است که گویندگان (قالوا) و دستور دهندگان (حرّقوه و انصروا)، با شنوندگان و دستور گیرندگان دو گروه بودند و گروه اول دسته دوم را تحریک می کردند. از این رو برخی از مفسران، گروه اول را نمروود و عمال او دانسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تنها واکنش قوم ابراهیم در برابر دعوت آن حضرت به توحید عبادی ، تصمیم به قتل و یا سوزاندن وی بود!

و ابرهیم إذ قال لقومه .. اعبدوه ... فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو

ص: 273

6- در بین قوم ابراهیم، برای برخورد با ابراهیم (ع) دو دید (کشتن و سوزاندن) وجود داشت.

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو حرّقه

«أو» در «أو حرّقه» می تواند برای تنويع و می تواند برای اباحه باشد. بنابر احتمال نخست، می توان استفاده کرد که قوم ابراهیم، برای از بین بردن او، دو دیدگاه داشته اند: عده ای، حکم به اعدام و گروهی، دستور به سوزاندن او می دادند.

85- قتل اسیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 15

15- ممنوعیت کشتن نیروهای دشمن، پس از به اسارت درآوردن آنان *

فشدوا الوثاق فإما متا بعد و إما فداء

از مقابله «متا» و «فداء» با «ضرب الرقاب»، استفاده می شود که پس از اسارت، مسأله قتل مطرح نیست.

86- قتل اصلاح طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 21 - 22

22_ وعده عذاب دردناک به بنی اسرائیل، به جهت قتل چهل و سه پیامبر و صد و دوازده آمر به معروف و ناهی از منکر

و يقتلون التّبين بغير حقّ و يقتلون الذّين يأمرون بالقسط من النّاس فبشرهم بعذاب

رسول الله (صلى الله عليه وآله) به عنوان بیان مصداق برای آیه فوق فرمود: قتلت بنو اسرائيل ثلاثة و اربعين نبياً اول النّهار فى ساعه واحده فقام مائه رجل و اثني عشر رجلا من عبّاد بنى اسرائيل فامروا من قتلهم بالمعروف و نهوهم عن المنكر فقتلوا جميعاً من آخر النّهار فى ذلك اليوم.

تفسیر طبری، ج 3، ص 144؛ مجمع البیان، ج 2، ص 720؛ تفسیر تبیان، ج 2، ص 422.

87- قتل انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یهودیان ، گروهی از پیامبران را تکذیب و گروهی از آنان را به قتل رساندند .

ففریقاً کذبتم و فریقاً تقتلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 274

19 - یهود ، پیامبران بسیاری از نژاد اسرائیل را به قتل رساندند .

فلم تقتلون أنبياء الله من قبل

چون جمله «فلم تقتلون ..» (پس چرا پیامبران خدا را می کشتید؟) در جواب ادعای یهود، مبنی بر ایمان آنان به پیامبران بنی اسرائیل، آمده است، معلوم می شود: مراد از «أنبياء الله» پیامبران بنی اسرائیل است.

23 - ناسازگاری ایمان به کتاب های آسمانی و قتل پیامبران

قالوا نؤمن بما أنزل علينا .. قل فلم تقتلون أنبياء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 99 - 9

9 - دنیا پرستی ، دشمنی با فرشتگان ، ارتکاب گناہانی همچون کشتن انبیا و رهبران دینی و شکستن پیمان های الهی ، از مصداق های فسق است .

و ما یکفر بها إلا الفسقون

آیات گذشته (از آیه 74 - 98) موانعی را برای ایمان آوردن یهود به قرآن و پیامبر ذکر کرده و در آیه مورد بحث ریشه انکار قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) را فسق پیشگی دانسته است. بنابراین آنچه در آن آیات از موانع ایمان آوردن شمرده شده، از نظر قرآن مصداق فسق و بیانگر معنای آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 21 - 13, 18, 11, 10, 9, 7, 6, 5, 4, 3

3 - کفر به آیات الهی ، منشأ قتل انبیا و عدالتخواهان

ان الذين یکفرون .. و یقتلون النبیین ... و یقتلون الذین یأمرون بالقسط

4 - تهدید کافران از سوی خداوند ، نسبت به قتل پیامبران و مردمان عدالتخواه

ان الذين یکفرون .. و یقتلون النبیین ... فبشرهم بعذاب الیم

5 - وجود منکران آیات الهی ، قاتلان پیامبران و عدالتخواهان ، در میان اهل کتاب و مشرکان

قل للذين اوتوا الكتاب و الاميين . . ان الذين يكفرون بايات الله و يقتلون الن

6_ همسانی گناه کفر به آیات الهی ، با قتل انبیا و مردمان عدالتخواه

ان الذين يكفرون . . و يقتلون النبين ... و يقتلون

همسانی گناه، از همگون بودن کيفر، استفاده شده است.

7_ همسانی سرنوشت شوم کافران ، با قاتلان پیامبران و عدالتخواهان

ان الذين يكفرون . . فبشرهم بعذاب اليم

9_ کشتن پیامبران الهی ، عملی ناحق و غیر قابل توجیه

و يقتلون النبين بغير حق

10_ کافران با توجیه و تظاهر به حق ، انبیای الهی و عدالتخواهان را به قتل می رساندند .

ان الذين يكفرون . . و يقتلون النبين بغير حق و يقتلون الذين يأمرون بالقسط

تأکید و تصریح به «بغير حق»، بیانگر توجیه و حق نمایی کافران است.

ص: 275

11_ بسیاری از پیامبران و عدالتخواهان ، به دست کافران به قتل رسیدند .

انّ الذین یکفرون . . . و یقتلون النّبیین بغیر حق و یقتلون الذین یأمرون بالقسط

13_ شدت غضب خداوند ، از کشتن انبیا و عدالتخواهان *

و یقتلون النّبیین بغیر حق و یقتلون الذین یأمرون بالقسط

بنظر می رسد تکرار کلمه «یقتلون» برای بیان مبعوضیّت قتل باشد.

18_ رضایت کفار عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به کشتار انبیا توسط گذشتگان ، علّت تهدید آنان به عذاب الهی *

و یقتلون النّبیین . . . فبشرهم بعذاب الیم

تهدید بازماندگان قاتلان انبیا به عذاب در صورتی صحیح است که آنان به اعمال گذشتگان خویش راضی باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 22 - 10، 4، 2

2_ کفر و کشتن پیامبران و عدالتخواهان ، گناه بزرگی است که همه اعمال نیک را می زداید و تباه می کند .

انّ الذین یکفرون . . . اولئک الذین حبطت اعمالهم

4_ اعمال کافران ، قاتلان انبیا و قاتلان عدالتخواهان ، فاقد اعتبار و ارزش اجتماعی *

انّ الذین یکفرون . . . حبطت اعمالهم

به نظر می رسد حبط عمل در دنیا، به معنای عدم اعتبار آن اعمال و نتایجش باشد.

10_ کفر ، و نیز قتل انبیا و عدالتخواهان ، عامل محرومیّت از یاری شفاعت کنندگان

انّ الذین یکفرون . . . و ما لهم من ناصرین

به نظر می رسد جمله «و ما لهم من ناصرین»، وجود یاری دهندگانی (شافعین) را برای جبران برخی اعمال فرض کرده است؛ و لیکن شامل اشخاص مذکور در آیه نمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 23 - 9

9_ پیامبران و عدالتخواهانی که به دست کافران کشته شدند ، خواهان حاکمیت کتب آسمانی بودند . *

يُدْعُونَ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ

بنابراینکه فاعل محذوف «یدعون»، همان کشته شدگان مذکور در آیه قبل باشند; یعنی: يدعوهم المقتولون الى كتاب الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 25 - 1

1_ تهدید اهل کتاب از سوی خداوند ، به لحاظ کفرشان به آیات الهی ، قتل پیامبران و عدالتخواهان و افترایشان در دین

قالوا لن نؤمنن النار... فكيف اذا جمعناهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 112 - 14

14_ اهل کتاب (یهود) ، با علم به ناحق بودن قتل انبیاء ، آنان را می کشتند . *

ص: 276

و يقتلون الانبياء بغير حقّ

چون تصوّر حق بودن قتل انبیا نمی رود، لذا می توان گفت که قید «بغیر حق»، اشاره باشد به اینکه قاتلین می دانستند که قتل انبیا، حق نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 113 - 2

2_ برخی از اهل کتاب، منکر آیات الهی، قاتل انبیا و اهل عصیان و تعدی و برخی دیگر پذیرای طاعت خدا، اهل تلاوت آیات الهی و سجده کننده در پیشگاه او هستند.

ذلک بانّهم كانوا یكفرون... لیسوا سوآء من اهل الکتب... و هم یسجدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 181 - 17، 16، 15، 13، 12

12_ کشتار نابحق (با علم و عمد) انبیای الهی، به دست یهود

سنکتب ما قالوا و قتلهم الانبیاء بغير حقّ

نفی هر گونه حق در کشتن انبیا دلالت می کند که یهود، با علم به نبوت آنان و بدون خطا و فراموشی، پیامبران را می کشتند. چون اگر آنان را پیامبر نمی دانستند و یا به خطا و نسیان آنان را می کشتند، «بغیر حق» صدق نمی کرد.

13_ کثرت پیامبران شهید، در بین انبیای الهی

و قتلهم الانبیاء بغير حقّ

15_ همسنگی گناه و زشتی فقیر پنداشتن خدا و نسبت های ناروا به او، با گناه کشتار انبیا

سنکتب ما قالوا و قتلهم الانبیاء بغير حقّ

16_ نسبت ناروا به خداوند و کشتن پیامبران، گناهی بزرگ و موجب عذاب سوزان دوزخ

سنکتب ما قالوا و قتلهم الانبیاء بغير حقّ و نقول ذوقوا عذاب الحریق

«حریق»، به معنای محرق (سوزاننده) است. گفتنی است عذاب سوزان برای کشتن پیامبران و نسبت ناروا به خدا دادن، حاکی از بزرگی چنین گناهی است.

17_ عذاب سوزان نسبت دهندگان فقر به خدا و قاتلان انبیا، با فرمان مستقیم خداوند

تقول ذوقوا عذاب الحریق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 182 - 4

4_ رضایت یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) از کشتار انبیای گذشته به دست نیاکان و همکیشان خویش

و قتلهم الانبیاء... ذلک بما قدّمت ایدیکم

به نظر می رسد نسبت قتل پیامبران به یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) که از خطاب در «ایدیکم» به دست می آید، به جهت رضایت آنان به عملکرد گذشتگان خویش باشد، چون آنان مرتکب قتل انبیا نشدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 277

12 - شهادت بسیاری از انبیای الهی به دست یهود، علی رغم مشاهده معجزات و علم به حقیقت آنان

قل قد جاءكم رسل من قبلي بالبينات وبالذی قلمتم فلم قتلتموهم ان كنتم صادقين

هنگامی به یک دلیل، «بینه» گفته می شود که حق را برای طرف مقابل روشن کند و او را به حقیقت آن آگاه کند. بنابراین یهودیان می دانستند و برای آنان روشن بود که پیامبران واقعی را می کشند.

13 - یهود، حتی با مشاهده معجزه مورد درخواست خود (سوختن قربانی در آتشی از غیب) از پیامبران، نه تنها به آنان ایمان نیاوردند، بلکه آنان را کشتند.

قل قد جاءكم رسل من قبلي . . . وبالذی قلمتم فلم قتلتموهم

19 - یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) با رضایت به کشتار انبیا توسط پیشینیان خود، در حکم قاتلان انبیا

فلم قتلتموهم ان كنتم صادقين

27 - رضایت یهود معاصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از قتل انبیا به دست نیاکانشان در پانصد سال قبل از بعثت، موجب نسبت دادن قتل انبیا به آنان از سوی خداوند

قل قد جاءكم رسل من قبلي بالبينات وبالذی قلمتم فلم قتلتموهم

امام صادق (ع) پس از تلاوت آیه فوق فرمود: كان بين القاتلين والقائلين خمس ماه عام، فالزمهم الله القتل برضاهم ما فعلوا.

کافی، ج 2، ص 409، ح 1؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 328، ح 2، 4، 6.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 155 - 5

5 - پایداری پیامبران در ابلاغ رسالت خویش، تا شهادت و کشته شدن در راه خدا

وقتلهم الأنبياء بغير حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 10

10 - تلاش در جهت کشتن انبیا و محو پیام آنان ، بارزترین نمود فسادگری در زمین

يفسدون فی الأرض . . قالوا تقاسموا بالله لنبيته

از این که خداوند از میان همه فسادگری های گروه های مورد بحث، تصمیم ایشان به قتل پیامبر را مطرح ساخته است، معلوم می شود که این تصمیم، خطرناک ترین و خائنانه ترین برنامه ای است که می تواند از سوی مفسدان عملی شود.

88- قتل انبیا در یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 183 - 27، 19، 13، 12

12_ شهادت بسیاری از انبیای الهی به دست یهود، علی رغم مشاهده معجزات و علم به حَقانیت آنان

ص: 278

قل قد جاءكم رسل من قبلى بالبينات وبالذی قلمتم فلم قتلتموهم ان كنتم صادقین

هنگامی به یک دلیل، «بینه» گفته می شود که حق را برای طرف مقابل روشن کند و او را به حقانیت آن آگاه کند. بنابراین یهودیان می دانستند و برای آنان روشن بود که پیامبران واقعی را می کشند.

13 _ یهود، حتی با مشاهده معجزه مورد درخواست خود (سوختن قربانی در آتشی از غیب) از پیامبران، نه تنها به آنان ایمان نیاوردند، بلکه آنان را کشتند.

قل قد جاءكم رسل من قبلى . . . وبالذی قلمتم فلم قتلتموهم

19 _ یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) با رضایت به کشتار انبیا توسط پیشینیان خود، در حکم قاتلان انبیا

فلم قتلتموهم ان كنتم صادقین

27 _ رضایت یهود معاصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از قتل انبیا به دست نیاکانشان در پانصد سال قبل از بعثت، موجب نسبت دادن قتل انبیا به آنان از سوی خداوند

قل قد جاءكم رسل من قبلى بالبينات وبالذی قلمتم فلم قتلتموهم

امام صادق (ع) پس از تلاوت آیه فوق فرمود: كان بين القاتلين والقائلين خمس ماه عام، فالزمهم الله القتل برضاهم ما فعلوا.

کافی، ج 2، ص 409، ح 1؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 328، ح 2، 4، 6.

89- قتل انبیای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 21

21 - کشته شدن پیامبرانی از نژاد اسرائیل به دست یهودیان، دلیل ایمان نداشتن آنان حتی به پیامبران بنی اسرائیل

نؤمن بما أنزل علينا . . . قل فلم تقتلون أنبياء الله من قبل

90- قتل انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 32

32_ گمراه نبودن انسان هدایت یافته ، به منزله کشتن وی و هدایت انسان گمراه ، به منزله زنده کردنش می باشد .

من قتل نفساً .. فکانما قتل الناس جميعاً و من احياها فکانما احيا الناس جميعاً

امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: من اخرجها من ضلال الی هدی فکانما احياها و من اخرجها من هدی الی ضلال فقد قتلها.

کافی، ج 2، ص 210، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 619، ح 153.

ص: 279

91- قتل برادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 29 - 12

12 - قتل و برادر کشی ، ظلم و موجب ورود به آتش دوزخ

قال لاقتلنک قال ... و ذلک جزؤا الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 3

3 - حسد ، آدمی را به گناہانی همانند قتل و آوارہ ساختن برادر وادار می سازد .

إذ قالوا لیوسف وأخوه أحب . . . اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً

92- قتل بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 1

1- تصمیم فرعون به محو موسی (ع) و بنی اسرائیل از صحنه زمین ، به دنبال احساس ناتوانی از مقابله با معجزات او

و لقد ءاتینا موسی تسع ءایت . . . فأراد أن یستفزهم من الأرض

برداشت فوق بنابرین نکته است که مراد از «الأرض» کره زمین باشد. در این صورت لازمه «استفزاز» (برکنندن)، قتل و نابود کردن است.

93- قتل بیمار دلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 61 - 6

6 - بیمار دلانی که اقدام به فساد و آزار زنان می کنند ، در صورت ادامه کار خود ، محکوم به قتل اند .

لئن لم ینته . . . و الذین فی قلوبهم مرض ... ملعونین اینما تقفوا أخذوا و قتلوا ت

94- قتل بیمار دلان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 62 - 4

4 - فرمان مهدورالدم بودن منافقان و بیماردلان و شایعه پراکنان در مدینه ، ادامه اجرای سنت تغییر ناپذیر الهی بوده است .

ص: 280

أينما تقفوا أخذوا و قتلوا .. سنّه الله ... ولن تجد لسنة الله تبديلاً

95- قتل پسران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 16, 9, 7, 5, 4

4 - فرعونیان ، پسران بنی اسرائیل را سر می بریدند و زنانشان را زنده باقی می گذاشتند .

یذبحون ابناءکم و يستحيون نساءکم

«ذبح» به معنای سربریدن است و «تذیح» (مصدر یذبحون از باب تفعیل) از کثرت سربریدن حکایت دارد. «استحیاء» (مصدر یستحيون) به معنای باقی گذاردن بر حیات و زندگانی است.

5 - کشتار گسترده پسران و زنده نگه داشتن زنان ، سخت ترین شکنجه فرعونیان بر بنی اسرائیل

یسومونکم سوءالعذاب یذبحون ابناءکم و يستحيون نساءکم

جمله «یذبحون ..» می تواند تفسیر جمله قبل باشد؛ یعنی، منظور از «سوء العذاب» همان سربریدن پسران و باقی گذاشتن زنان است و نیز می تواند بیان مصداق بارزی از آن باشد؛ یعنی، فرعونیان عذابهایی بر بنی اسرائیل تحمیل می کردند که از آن جمله سربریدن فرزندان و ... می باشد. بر این مبنا ذکر به خصوص عذاب یاد شده، به خاطر شدت آن بوده است.

7 - زنان بنی اسرائیل به خاطر کشتار وسیع فرزندانیشان به دست فرعونیان ، لذت حیات از آنان سلب شده بود و از زنده ماندن خود در عذاب بودند .

یسومونکم سوءالعذاب یذبحون ابناءکم و يستحيون نساءکم

زنده گذاشتن زنان، به عنوان یک عذاب برای بنی اسرائیل مطرح شده است؛ در حالی که مجرد نکشتن، عذاب و شکنجه تلقی نمی شود. بنابراین با توجه به اینکه جمله «یستحيون نساءکم» پس از «یذبحون ابناءکم» آمده، می توان گفت: همان کشتن فرزندان موجب می شده که زنان از زنده ماندن خویش و دیدن قتل فجیع فرزندانیشان، در رنج و عذاب باشند. آوردن زنان و نه دختران در مقابل پسران این معنا را تأیید می کند.

9 - در صورتی که خداوند بنی اسرائیل را از سیطره فرعونیان نجات نمی داد ، آنان همچنان به شکنجه و کشتار فرزندانیشان ادامه می دادند .

یسومونکم سوءالعذاب یذبحون ابناءکم و يستحيون نساءکم

برداشت فوق از فعلهای مضارع «یسومون» و «یذبحون» و «یستحيون» استفاده شده است.

16 - از امام صادق (ع) روایت شده: «... اما مولد موسی (ع) فان فرعون لما وقف علی ان زوال ملکه علی یده... فلم یزل یأمر أصحابه به بشق بطون من الحوامل نساء بنی اسرائیل حتی قتل فی طلبه نیف و عشرون ألف مولود...»

اما قصه تولد حضرت موسی (ع) پس چون فرعون فهمید که انقراض پادشاهی او به دست موسی (ع) است؛ پس مدام به اطرافیانش دستور می داد که شکم زنان حامله بنی اسرائیل را بشکافند تا اینکه بیش از بیست هزار کودک را - در جستجوی موسی (ع) - به قتل رساندند...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 11

ص: 281

11_ فرعون با پذیرش پیشنهاد اشرافیان (سرکوبی موسی (ع) و قوم او) بر کشتار وسیع پسران بنی اسرائیل و زنده نگاه داشتن زنانشان مصمم شد .

قال سنقتل أبناءهم و نستحي نساءهم

تقتیل (مصدر تقتل) به معنای کشتار وسیع است. «استحیاء» از ماده «حیات» به معنای زنده نگاه داشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 6,7,8

6_ فرعونیان ، پسران بنی اسرائیل را می کشتند و زنانشان را زنده باقی می گذاشتند .

یقتلون أبناءکم و يستحيون نساءکم

«تقتیل» (مصدر یقتلون) به معنای کثرت کشتار است و «استحیاء» به معنای باقی گذاردن بر زندگانی است.

7_ کشتار گسترده پسران و زنده نگاه داشتن زنان ، سخت ترین شکنجه فرعونیان بر بنی اسرائیل

یسومونکم سوء العذاب یقتلون أبناءکم و يستحيون نساءکم

جمله «یقتلون أبناءکم و يستحيون نساءکم» می تواند تفسیر جمله قبل باشد ; یعنی منظور از «سوء العذاب» همان کشتار فرزندان و باقی گذاشتن زنان است. همچنین می تواند بیان مصداقی از آن باشد ; یعنی فرعونیان عذابهایی بر شما تحمیل کردند ; از جمله کشتار فرزندان و زنده گذاشتن زنان. بر این مبنا ذکر ویژه دو عذاب یاد شده، به سبب شدت بیشتر آن بوده است.

8_ زنان بنی اسرائیل به سبب کشتار وسیع فرزندانشان به دست فرعونیان ، لذت حیات و زنده ماندن از آنان سلب شده بود .

یسومونکم سوء العذاب یقتلون أبناءکم و يستحيون نساءکم

«زنده گذاشتن زنان» به عنوان یک عذاب برای قوم بنی اسرائیل است که از جمله آن قوم، خود زنان هستند. و چون مجرد زنده گذاشتن عذاب تلقی نمی شود، با توجه به اینکه «یستحیون» پس از «یقتلون» آمده، می توان گفت کشتن فرزندان به گونه ای بوده که زنان، یعنی مادران جامعه، از زنده ماندن خودشان و دیدن قتل فجیع فرزندانشان در رنج و عذاب بودند. آوردن «نساء» در مقابل «أبناء» می تواند این احتمال را تأیید کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 13,14,17

13- سر بریدن پسران و زنده نگاه داشتن زنان بنی اسرائیل ، بدترین نوع تحمیل شکنجه و آزار از سوی فرعونیان به آنان

یسومونکم سوء العذاب و یذبّحون أبناءکم و یستحیون نساءکم

آوردن «یذبّحون أبناءکم و یستحیون نساءکم» پس از «یسومونکم» می تواند جمله تفسیری برای آن باشد. در این صورت، این دو مورد، شرح شکنجه ها و رفتارهای ظالمانه آل فرعون است.

14- فزونی چشمگیر زنان بر مردان در جامعه و بر هم خوردن اعتدال جمعیتی، مایه پدید آمدن مشکلات اجتماعی آزار دهنده برای زنان

یستحیون نساءکم

اینکه خداوند برای شکنجه های آل فرعون، کشتن پسران و زنده نگه داشتن زنان را برشمرده است، امکان دارد بدین علت باشد که چنین عملی، تعادل جمعیت را بر هم می زند و در نتیجه جمعیت زنان افزونی پیدا می کند و این خود شکنجه ای آزار دهنده برای مردم است.

17- نجات بنی اسرائیل از شکنجه و کشتار فرعونیان، آزمایش بزرگ الهی از آنان بود.

ص: 282

إذ أنجـكم من آل فرعون . . . وفي ذلكم بلاء من ربكم عظيم

برداشت فوق مبتنی بر این است که مشارالیه «ذلکم» نجات بنی اسرائیل به وسیله خداوند از اعمال ظالمانه فرعونیان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 11، 9

9 - اقدام فرعون به کشتار وسیع و بی رحمانه پسران بنی اسرائیل

یستضعف طائفه منهم یدبّح أبناءهم

به کارگیری فعل مضارع باب تفعیل (یدبّح)، بیانگر وسعت و گستردگی کشتار است.

11 - زنده نگه داشتن دختران بنی اسرائیل علی رغم کشتن پسران آنان ، اقدام بی رحمانه دیگر فرعون علیه آن قوم

یدبّح أبناءهم و یستحیی نساءهم

«نساء» مقابل «رجال» و به معنای زنان است و قرار گرفتن آن در مقابل «أبناء» (پسران)، نشان می دهد که مقصود از آن در این جا «بنات» (دختران) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 8 - 7

7 - کشتن پسران بنی اسرائیل از سوی و برگرفتن موسی (ع) از آب از سوی دیگر ، نمود خطاپیشگی و نابخردی فرعونیان

یدبّح أبناءهم . . . فالتقطه آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 14، 9، 7، 5

5 - فرمان فرعون ، هامان و قارون ، بر کشتن فرزندان ذکور مؤمنان همراه موسی (ع)

قالوا اقتلوا أبناء الذين آمنوا معه

7 - کشتار فرزندان ذکور مؤمنان ، تنها راه پیشگیری از رواج آیین موسی ، در نگاه فرعون ، هامان و قارون

قالوا اقتلوا أبناء الذين آمنوا معه

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که نخستین واکنش فرعون و .. در برابر ایمان آورندگان به موسی (ع)، قتل پسران آنان بود.

9 - زنده گذاشتن دختران مؤمنان - علی رغم کشتار پسران آنان - اقدام بی رحمانه دیگر فرعون ، هامان و قارون علیه موسی (ع) و بنی اسرائیل بود .

و استحيوا نساءهم

14 - توطئه مشترک فرعون ، هامان و قارون برای کشتار فرزندان ذکور مؤمنان در عصر موسی (ع) نافرجام ماند .

قالوا اقتلوا أبناء الذين ءامنوا معه . . . و ما كيد الكـفرين إلا في ضلـل

ص: 283

96- قتل جادوگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 69 - 11

11 - « عن رسول الله (صلى الله عليه وآله) قال: إذا أخذتم الساحر فاقتلوه ثمّ قرأ « ولا يفلح الساحر حيث أتى » قال: لا يأمن حيث وجد

;

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت شده که فرمود: هرگاه بر ساحری دست یافتید او را بکشید؛ سپس این آیه را قرائت فرمود: «و لا یفلح الساحر حیث أتى» [آن گاه] فرمود: ساحر هر جا یافت شود در امان نیست».

97- قتل جایز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 26

26 - ولیّ مقتول اگر پس از عفو یا گرفتن دیه ، قاتل را بکشد ، باید کشته شود . *

فمن اعتدى بعد ذلك فله عذاب أليم

جمله «فله عذاب أليم» را می توان بیان واقعیتی دانست که تجاوزگر در دنیا یا آخرت به آن گرفتار خواهد شد و می توان آن را حکمی کیفری و مجازاتی شمرد که جامعه اسلامی باید آن را اجرا کند. برداشت فوق بر اساس دو مین احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 191 - 17، 13، 2

1 - مسلمانان باید کافران محارب را هر کجا یافتند ، بکشند .

و اقتلوهم حيث ثقتموهم

ضمیر «هم» در جمله فوق به «الذین یقاتلوکم» بر می گردد و لذا از آنان به کافران محارب تعبیر شده است. «ثقف» (مصدر ثقتم) به معنای یافتن و دسترسی پیدا کردن است.

2- ضرورت کشتن کافران محارب ، محدود به میدان جنگ نیست .

و اقتلوهم حيث ثقتموهم

عبارت «حيث ثقتموهم» (هر كجا آنان را يافتيد و بر آنان دسترسي داشتيد) گويای برداشت فوق است.

13 - در صورتی که دشمنان دين در مسجدالحرام و نواحی آن عليه مسلمانان وارد جنگ شوند ، نبرد با آنان و کشتن شان واجب است .

ولا تقتلوهم عند المسجدالحرام حتى يقتلوكم فيه فإن قتلوكم فاقتلوهم

17 - سزای كفرپيشگان محارب و فتنه انگيز ، کشتن آنان است .

فاقتلوهم كذلك جزاء الكافرين

«ال» در «الكافرين» عهديه است و اشاره به كافرانی دارد که سر جنگ با مسلمانان دارند و يا عليه ايشان فتنه انگيزی می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 5 - 11

ص: 284

11 - بهره گیری از تمام شیوه های ممکن (کشتن، اسیر کردن، محاصره نمودن و کمین زدن) به منظور وادار کردن جوامع غیر مسلمان به پذیرش آیین اسلام، در پی اتمام حجت و دادن فرصت کافی به آنان، بلا مانع است.

فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرَ الْحَرَمَ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ... فَإِنْ تَابُوا... فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 33 - 2,9

2- جان برخی از انسان ها، فاقد حرمت و ارج بوده و می توان آنها را به قتل رساند.

و لا تقتلوا النفس التي حرم الله إلا بالحق

9- کشتن انسان ها بر اساس حق، ظلم و کاری ناروا به شمار نمی آید.

و لا تقتلوا... إلا بالحق و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لوليه سلطاناً

عنوان «کشته بحق» و «کشته به ظلم» دو عنوان متضاد است که هر یک دیگری را نفی می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 5,6

5 - کشتن انسان مستحق قتل، جایز است.

و لا يقتلون النفس التي حرم الله إلا بالحق

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که «بالحق» متعلق به «لا يقتلون» و استثنای «إلا بالحق» از نوع استثنای مفرغ باشد؛ یعنی،

«لا يقتلون» بسبب من الأسباب إلا بسبب الحق؛ نمی کشند هیچ کس را - به هر دلیلی که باشد - مگر به سبب حق».

6 - برخی از انسان ها، فاقد حرمت و ارزش انسانی و مستحق نابودی اند.

و لا يقتلون النفس التي حرم الله إلا بالحق

98- قتل جایز منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 61 - 4

4 - منافقان آزاردهنده زنان مسلمان ، در صورت تداوم کردار زشت خود ، مهدورالدم بوده و در هر کجا که یافته شوند ، باید به قتل برسند .

لئن لم ينته المنافقون .. لنغرینک بهم ... اینما ثقفوا أخذوا وقتلوا تقتیلاً

«ثقف» (مصدر «ثقفوا») به معنای «مهارت در درک و انجام دادن کار» است (مفردات راغب). در آیه، این واژه به معنای «به دست آوردن و دستیازی» استعمال شده است.

ص: 285

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 90 - 6، 2، 1

1 - ممنوعیت تعقیب و کشتن منافقان و کافرانی که با همپیمانان مسلمین رابطه ای ویژه (همانند پیمان نظامی) دارند .

فان تولوا فخذوهم و اقتلوهم .. الا الذین یصلون الی قوم بینکم و بینهم میثاق

مراد از رابطه ویژه ای که از «یصلون الی .. » استفاده می شود، رابطه ای است که اگر هر یک از آن دو طایفه مورد تعرض قرار گیرند، طایفه دیگر موظف به حمایت از آنان شوند؛ همانند پیمان نظامی.

2 - ممنوعیت تعقیب و کشتن منافقان پناهنده، به همپیمانان مسلمین

الا الذین یصلون الی قوم بینکم و بینهم میثاق

مراد از «یصلون»، می تواند پناهنده شدن منافقان به همپیمانان مسلمین باشد. چون «یصلون» را به منافقان اسناد داده، نه به همپیمانان.

6 - ممنوعیت تعقیب و کشتن منافقان و کافرانی که از نبرد با مسلمانان و اقوام کافر خویش بیزارند و بیطرفی خویش را ابراز می دارند .

الا الذین .. او جاءوکم حصرت صدورهم ان یقتلوکم او یقاتلوا قومهم

«حصرت صدور» به معنای دلتنگی است که از آن به بیزاری تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 94 - 11، 10، 6، 1

1 - مؤمنان، وظیفه دار پرهیز از کشتن افراد مشکوک در مسیر سفر برای جهاد قبل از احراز کفر آنان

یا ایها الذین امنوا اذا ضربتم فی سبیل الله فتبینوا

از سیاق آیه و شأن نزول وارد شده چنین استفاده می شود که مسلمانان به هنگام حرکت به سوی نبرد در بین راه اگر به افرادی مشکوک مواجه می شدند، به گمان اینکه آن افراد از قوای دشمن هستند، ممکن بود آنان را به قتل برسانند؛ خداوند اهل ایمان را امر می کند که بدون تحقیق، شخص مشکوک را نکشید.

6 - حرمت قتل و هر گونه تعرض به دشمن، در صورت اظهار اسلام

ولا تقولوا لمن القی الیکم السلام لست مؤمنا

مراد از القای اسلام، به قرینه «لست مؤمناً»، اظهار اسلام با گفتن شهادتین و یا سخنی که حاکی از مسلمان شدن است، می باشد.

10 _ ضرورت پرهیز از کشتن افراد و یا گروه های از دشمنان محارب که تسلیم شده و خواهان ترک نبرد هستند .

و لا تقولوا لمن القى اليكم السلام لست مؤمنا

با توجه به معنای لغوی «سلام» (صلح)، مراد از القای سلام، صلح خواهی است. یعنی اگر دشمن خواهان صلح است، نبرد با او جایز نیست و جمله «لست مؤمناً»، اشاره به این معنی دارد که در ترک تعرض، تنها ایمان شرط نیست؛ بلکه تسلیم و یا صلح خواهی نیز کافی است.

11 _ حرمت تعرض و قتل دشمنان در گرو اظهار تسلیم است، نه ایمان آوردن آنان .

و لا تقولوا لمن القى اليكم السلام لست مؤمنا

بنابراین احتمال که مراد از القای سلام، تسلیم شدن باشد، نه اظهار اسلام و ایمان.

ص: 286

100- قتل خطا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 27

27_ لزوم احتیاط برای حفظ نفوس و سعی در پیشگیری از وقوع قتل خطائی

و من قتل مؤمناً خطا . . . توبه من الله

اگر چنین احتیاطی لازم و ضروری نبود، نباید خداوند به خاطر کاری که از اختیار انسان خارج است، وی را از رحمت خویش دور سازد.

101- قتل در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 35، 26، 5، 4

4_ وجود زمینه های فراوان قتل و خونریزی نابحق در بنی اسرائیل

و من اجل ذلک کتبنا علی بنی اسرئیل

نام بردن بنی اسرائیل با اینکه حکم یاد شده اختصاص به آنان ندارد، حاکی از این است که بنی اسرائیل بیش از دیگران در خطر ارتکاب قتل و جنایت بوده اند.

5_ جنایت و برادرکشی قابیل، موجب سختگیری خداوند در مجازات قتل بر بنی اسرائیل

فقتله . . . من اجل ذلک کتبنا علی بنی اسرئیل انه من قتل نفساً بغير نفس

«ذلک» اشاره است به داستان هاییل و قابیل.

26_ بسیاری از بنی اسرائیل، مردمی خونریز و آدمکش

ثم ان كثيراً منهم بعد ذلک فی الارض لمسرفون

مراد از اسراف، به قرینه فرازهای قبلی، می تواند خروج بنی اسرائیل از حد اعتدال در قتل نفس، یعنی آدمکشیهای نابحق و خونریزیهای مکرر، باشد.

35_ بسیاری از بنی اسرائیل مرتکب خونریزی شده و حرام های خدا را حلال می شمردند .

ثم ان كثيراً منهم بعد ذلک فی الارض لمسرفون

از امام باقر(ع) روایت شده: المسرفون هم الذين يستحلون المحارم و يسفكون الدماء.

تفسیر تبیان، ج 3، ص 504؛ نورالثقلین، ج 1، ص 620، ح 158.

102- قتل در تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 287

16 - حسد و خودخواهی ، ریشه و آغاز برادرکشی در تاریخ

قال لاقتلنک

103- قتل در قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 24 - 4

4 - کشتن و آتش زدن ، از شیوه های قوم ابراهیم ، برای رویارویی با دعوت توحیدی او بود .

إبرهیم إذ قال .. ذلکم خیر لکم ... فما کان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو حر

104- قتل در مسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 191 - 13

13 - در صورتی که دشمنان دین در مسجدالحرام و نواحی آن علیه مسلمانان وارد جنگ شوند ، نبرد با آنان و کشتن شان واجب است .

و لا تقتلوه عند المسجد الحرام حتی یقتلکم فیه فإن قتلوکم فاقتلوه

105- قتل دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 91 - 15، 11، 7

7 - لزوم تعقیب و کشتن دشمنان ، بدون مهلت و تحت هر شرایط ، در صورت توطئه گری و عدم پیشنهاد صلح و دست بردن داشتن از

اذیت مسلمانان

فان لم یعتزلوکم و یلقوا الیکم السلم و یکفوا ایدیهم فخذوهم و اقتلوهم حیث تقفتمو

11 - ایجاد امنیّت و آرامش از اهداف فرمان الهی به تعقیب و کشتن دشمنان توطئه گر و جنگ طلب

فان لم یعتزلوکم و یلقوا الیکم السلم و یکفوا ایدیهم فخذوهم و اقتلوهم حیث تقفتمو

15 - مسلمانان ، برخوردار از دلیلی روشن برای جواز تعقیب و کشتن دشمنان توطئه گر و جنگ طلب

و اولئکم جعلنا لکم علیهم سلطاناً مبیناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 288

17 - وارد گشتن خسارت سنگین (مانند قتل، جرح و...) به دشمن از ره آورد های جهاد

فیه بَأْس شدید

«بَأْس» عبارت از عذاب و آسیب های جدی است که در میدان نبرد، بر طرف وارد می شود.

106- قتل رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 99 - 9

9 - دنیا پرستی، دشمنی با فرشتگان، ارتکاب گناہانی همچون کشتن انبیا و رهبران دینی و شکستن پیمان های الهی، از مصداق های فسق است.

و ما یکفر بها إلا الفسقون

آیات گذشته (از آیه 74 - 98) موانعی را برای ایمان آوردن یهود به قرآن و پیامبر ذکر کرده و در آیه مورد بحث ریشه انکار قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) را فسق پیشگی دانسته است. بنابراین آنچه در آن آیات از موانع ایمان آوردن شمرده شده، از نظر قرآن مصداق فسق و بیانگر معنای آن می باشد.

107- قتل شایعه پراکنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 61 - 5

5 - شایعه پراکنان در مدینه، در صورت ادامه شایعه پراکنی، محکوم به قتل بودند.

لئن لم ینته... و المرجفون فی المدینه... اینما ثقفوا أخذوا و قتلوا تفتیلاً

108- قتل شایعه پراکنان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 62 - 4

4 - فرمان مهدورالدم بودن منافقان و بیمار دلان و شایعه پراکنان در مدینه، ادامه اجرای سنت تغییر ناپذیر الهی بوده است.

أينما تقفوا أخذوا وقتلوا .. سنّه الله ... ولن تجد لسنة الله تبديلاً

ص: 289

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 65 - 7، 1

1_ کافران قوم ثمود، با نادیده گرفتن هشدارهای صالح (ع)، ناقه او را پی کردند و آن را هلاک ساختند.

فَعَقَرُوهَا

«عقر» (مصدر عقروا) در اصل به معنای پی کردن شتر و قطع پاهای آن با شمشیر است؛ به نحر کردن و کشتن شتر نیز «عقر» گفته می شود.

7_ «عن أبي عبد الله (ع) (فی حدیث قوم صالح) ... قالوا: اعقروا هذه الناقة ... ثم قالوا: من الذی یلی قتلها و نجعل له جعلاً ما أحب، فجائهم رجل ... شقی من الأشقیاء ... فجعلوا له جعلاً ... فقعد لها فی طریقها فضر بها بالسیف ضربه فلم تعمل شیئاً فضر بها ضربه أخرى فقتلها ... و أقبل قوم صالح فلم یبق أحد منهم إلا شرکه فی ضربته ... فأوحى الله تبارک و تعالی إلى صالح (ع) ... قل لهم: إني مرسل علیکم عذابی إلى ثلاثه أيام فإنهم تابوا و رجعوا قبلت توبتهم و صددت عنهم ... فأتاهم صالح (ع) فقال لهم: ... یا قوم إنکم تصبحون غداً و جوهکم مصفره و الیوم الثانی و جوهکم محمره و الیوم الثالث و جوهکم مسوده ...»

از امام صادق (ع) [در داستان قوم صالح] روایت شده که [قوم او] گفتند: این شتر را از پای در آورید ... سپس گفتند: چه کسی داوطلب کشتن آن می شود ما برای او دستمزدی که دلخواهش باشد قرار می دهیم. پس مردی که از اشقیاء بود، نزد آنان آمد ... و دستمزدی برای او قرار دادند. پس آن مرد در راه شتر کمین کرد و ضربتی بر آن وارد کرد که کارساز نبود و با ضربتی دیگر او را کشت ... و قوم صالح آمدند و تمامی آنها [با پرداخت اجرت] در ضربه ای که آن مرد زده بود، خود را سهیم کردند ... پس خدا به صالح وحی کرد که به آنان بگو من تا سه روز عذاب خود را بر شما خواهم فرستاد. پس اگر [در این سه روز] آنان توبه کردند و برگشتند، توبه آنها را می پذیرم و از [عذاب] آنان منصرف می شوم ... پس صالح نزد قومش آمد و گفت ... ای قوم! فردا صبح صورتهای شما زرد می شود و روز دوم سرخ و روز سوم سیاه می گردد ...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 66 - 1

1_ قوم ثمود، بدون بهره گرفتن از مهلت سه روزه، از کشتن ناقه اظهار ندامت نکردند و بر شرکورزی و انکار رسالت صالح (ع) اصرار ورزیدند.

فلما جاء أمرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4_ کشتن ناقه صالح ، از ستمگری های قوم ثمود بود .

وأخذ الذين ظلموا الصيحه

از آن جا که کشتن ناقه صالح نیز در نزول عذاب دخیل بود ، معلوم می شود ظلم در «الذين ظلموا» اشاره به کشتن ناقه نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 157 - 8،3،1

1 - اقدام ثمودیان به پی کردن ناقه صالح ، علی رغم هشدار وی

ص: 290

و لا تمسوها بسوء .. فعقروها

«عَقْر» (مصدر «عقروا») به معنای پی کردن و «أصبحوا» معادل «صاروا» است.

3- هم دلی و هم گامی ثمودیان در کشتن ناقه صالح

فعقروها فأصبحوا ندمین

با توجه به این که ناقه صالح، تنها به وسیله یک تن از ثمودیان پی شد، جمع آمدن «عقروا» و نیز «أصبحوا ندمین»، می رساند که همه قوم ثمود در کشتن ناقه دست داشتند و یا بدان راضی بودند.

8- «عن علی (ع): ... إنما عقرو ناقه ثمود رجل واحد فعمرهم الله بالعذاب لماعموه بالرضی فقال سبحانه «فعقروها فأصبحوا ندمین» .
...

از حضرت علی(ع) روایت شده است: .. پی کننده ناقه قوم ثمود یک نفر بود؛ در حالی که خداوند عذاب را بر همه آنان فرستاد؛ چون آنان به عمل آن یک نفر راضی بودند. خداوند سبحانه می فرماید: «فعقروها فأصبحوا ندمین»...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 2

2- نتیجه بخش نبودن پشیمانی ثمودیان ، پس از کشتن ناقه صالح

فعقروها فأصبحوا ندمین . فأخذهم العذاب

110- قتل عدالتخواهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 21 - 16، 13، 11، 10، 7، 6، 5، 4، 3

3_ کفر به آیات الهی ، منشأ قتل انبیا و عدالتخواهان

انّ الذين يكفرون ... و يقتلون النّیین ... و يقتلون الذين يأمرن بالقسط

4_ تهدید کافران از سوی خداوند ، نسبت به قتل پیامبران و مردمان عدالتخواه

انّ الذين يكفرون ... و يقتلون النّیین ... فبشرهم بعذاب الیم

5_ وجود منکران آیات الهی ، قاتلان پیامبران و عدالتخواهان ، در میان اهل کتاب و مشرکان

قل للذين اوتوا الكتاب و الاميين . . ان الذين يكفرون بايات الله و يقتلون الن

6_ همسانی گناه کفر به آیات الهی ، با قتل انبیا و مردمان عدالتخواه

ان الذين يكفرون . . و يقتلون النبيين ... و يقتلون

همسانی گناه، از همگون بودن کيفر، استفاده شده است.

7_ همسانی سرنوشت شوم کافران ، با قاتلان پیامبران و عدالتخواهان

ان الذين يكفرون . . فبشرهم بعذاب اليم

10_ کافران با توجیه و تظاهر به حق ، انبیای الهی و عدالتخواهان را به قتل می رساندند .

ان الذين يكفرون . . و يقتلون النبيين بغير حق و يقتلون الذين يأمرون بالقسط

تأکید و تصریح به «بغير حق»، بیانگر توجیه و حق نمایی کافران است.

11 _ بسیاری از پیامبران و عدالتخواهان ، به دست کافران به قتل رسیدند .

انّ الذين يكفرون . . . و يقتلون النّبيّن بغير حق و يقتلون الذين يأمرون بالقسط

13 _ شدت غضب خداوند ، از کشتن انبیا و عدالتخواهان *

و يقتلون النّبيّن بغير حق و يقتلون الذين يأمرون بالقسط

بنظر می رسد تکرار کلمه «یقتلون» برای بیان مبعوضیّت قتل باشد.

16 _ کشتن انبیای الهی و عدالتخواهان ، موجب گرفتاری جامعه به مشکلات توانفرساست .

و يقتلون النّبيّن بغير حق . . . فبشّرهم بعذاب الیم

بنابراینکه «فبشّرهم بعذاب الیم»، نظر به مشکلات دنیوی و اخروی داشته باشد؛ به قرینه آیه بعد که می فرماید: «حبطت اعمالهم فی الدنيا و الاخره».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 22 - 10، 4، 2، 1

1 _ حَبط و تباهی اعمال کافران و قاتلان پیامبران و عدالتخواهان ، در دنیا و آخرت

انّ الذين يكفرون . . . اولئك الذين حبطت اعمالهم فی الدنيا و الاخره

2 _ کفر و کشتن پیامبران و عدالتخواهان ، گناه بزرگی است که همه اعمال نیک را می زداید و تباه می کند .

انّ الذين يكفرون . . . اولئك الذين حبطت اعمالهم

4 _ اعمال کافران ، قاتلان انبیا و قاتلان عدالتخواهان ، فاقد اعتبار و ارزش اجتماعی *

انّ الذين يكفرون . . . حبطت اعمالهم

به نظر می رسد حبط عمل در دنیا، به معنای عدم اعتبار آن اعمال و نتایجش باشد.

10 _ کفر ، و نیز قتل انبیا و عدالتخواهان ، عامل محرومیّت از یاری شفاعت کنندگان

انّ الذين يكفرون . . . و ما لهم من ناصرین

به نظر می رسد جمله «و ما لهم من ناصرین»، وجود یاری دهندگانی (شافعین) را برای جبران برخی اعمال فرض کرده است؛ و لیکن

شامل اشخاص مذکور در آیه نمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 23 - 9

9_ پیامبران و عدالتخواهانی که به دست کافران کشته شدند ، خواهان حاکمیت کتب آسمانی بودند . *

يُدْعُونَ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ

بنابراینکه فاعل محذوف «یدعون»، همان کشته شدگان مذکور در آیه قبل باشند؛ یعنی: يدعوهن المقتولون الى كتاب الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 25 - 1

1_ تهدید اهل کتاب از سوی خداوند ، به لحاظ کفرشان به آیات الهی ، قتل پیامبران و عدالتخواهان و افترایشان در دین

قالوا لن تمسنا النار . . فكيف اذا جمعناهم

ص: 292

111- قتل عمد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 3

3_ حرمت و ناروایی کشتن مومن از روی عمد

و ما کان لمؤمن ان یقتل مؤمناً الاً خطأً

112- قتل عهدشکنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 91 - 10

10_ ضرورت تعقیب و کشتن کسانی که علی رغم امضای پیمان ترک تعرض ، بدان وفا نکنند .

فان لم یعتزلوکم . . . فخذوهم و اقتلوهم

113- قتل عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 157 - 11

11_ صلیب و به دار آویخته شدن حضرت مسیح ، پایه و اساسی جز گمان ندارد .

و قولهم انا قتلنا المسیح . . . و ما قتلوه و ما صلبوه و لکن شبه لهم

114- قتل غیر جایز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 192 - 1

1 - نباید با کفرپیشگانی که از جنگ و فتنه انگیزی دست کشیده اند ، نبرد کرد و آنان را به قتل رساند .

فإن انتهوا فإن الله غفور رحیم

متعلق «إنتهوا» به قرینه آیات قبل، جنگیدن و فتنه انگیزی است. جمله «فإن الله...» جانشین جواب شرط می باشد و تقدیر کلام چنین

است: فإن انتهوا عن القتال و الفتنه فلا تقاتلوهم ولا تقتلوهم إن الله غفور رحيم».

ص: 293

115- قتل فرعونى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 15 - 10، 12

10 - جان باختن فرد قبطى با ضربه مشت موسى

فوكزه موسى ففضى عليه

عبارت «فضى عليه» مرادف با «قتله» است.

12 - در دیدگاه موسى (ع) قتل ناخواسته مرد قبطى ، عملکرد شيطان بود .

قال هـ_ذا من عمل الشيطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 17 - 1

1 - آگاهی یافتن موسى (ع) به قدرت بدنى فوق العاده خویش پس از قتل مرد قبطى

فوكزه موسى ففضى عليه .. قال ربّ بما أنعمت علیّ

موسى (ع) وقتى دید، مرد قبطى تنها با یک ضربه مشت او از پای در آمد و جان باخت، دریافت که داراى نیروى فوق العاده اى است و خداوند او را علاوه بر دانش و حکمت، از توان جسمى دشمن شکن نیز برخوردار ساخته است. از این رو به سپاس این نعمت، با خدا پیمان بست که آن نیرو را هرگز در جهت تقویت مجرمان به کار نگیرد.

116- قتل کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 90 - 6، 1

1_ ممنوعیت تعقیب و کشتن منافقان و کافرانى که با همپیمانان مسلمین رابطه اى ویژه (همانند پیمان نظامى) دارند .

فان تولوا فخذوهم واقتلوهم .. الا الذين يصلون الى قوم بينكم وبينهم ميثاق

مراد از رابطه ویژه اى که از «یصلون الی ..» استفاده می شود، رابطه اى است که اگر هر یک از آن دو طایفه مورد تعرض قرار گیرند، طایفه دیگر موظف به حمایت از آنان شوند ; همانند پیمان نظامى.

6_ ممنوعیت تعقیب و کشتن منافقان و کافرانی که از نبرد با مسلمانان و اقوام کافر خویش بیزارند و بیطرفی خویش را ابراز می دارند .

الَّا الَّذِینَ . . . او جاءوكم حصرت صدورهم ان یقتلوكم او یقاتلوا قومهم

«حصر صدور»، به معنای دلتنگی است که از آن به بیزاری تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 17 - 2

2 - کشته شدن و مرگ ، سزاوارترین فرجام برای کفرپیشگان

قتل الإنسان ما أکفره

ص: 294

کفر در «ما اُکفره» مطلق است و هر کفری، حتی ترک عبادت را نیز شامل است. البته به قرینه آیات بعد _ که به بیان تدبیر خداوند پرداخته و در مقابل منکران این حقیقت موضع گیری کرده است _ بارزترین مصداق مورد نظر از آن، انکار ربوبیت خداوند است.

117- قتل کافران محارب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 191 - 17، 2، 1

1 - مسلمانان باید کافران محارب را هر کجا یافتند ، بکشند .

و اقتلوههم حیث ثقتموهم

ضمیر «هم» در جمله فوق به «الذین یقاتلوكم» بر می گردد و لذا از آنان به کافران محارب تعبیر شده است. «ثقف» (مصدر ثقتم) به معنای یافتن و دسترسی پیدا کردن است.

2- ضرورت کشتن کافران محارب ، محدود به میدان جنگ نیست .

و اقتلوههم حیث ثقتموهم

عبارت «حیث ثقتموهم» (هر کجا آنان را یافتید و بر آنان دسترسی داشتید) گویای برداشت فوق است.

17 - سزای کفرپیشگان محارب و فتنه انگیز ، کشتن آنان است .

فاقتلوههم کذلک جزاء الکفرین

«ال» در «الکافرین» عهده است و اشاره به کافرانی دارد که سر جنگ با مسلمانان دارند و یا علیه ایشان فتنه انگیزی می کنند.

118- قتل مانعان مسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 34 - 3

3 _ کافران مکه به دلیل بازداشتن اهل ایمان از ورود به مسجدالحرام ، مستوجب عذاب (کشته شدن ، اسیر گشتن و . . .) بودند .

و ما لهم الا یعذبهم الله و هم یصدون عن المسجدالحرام

با توجه به آیه قبل که عذاب استیصال را برای مردم مکه با شرایط ذکر شده منتفی دانست، معلوم می شود مراد از عذاب در این آیه به دلیل وقوع آن در بین آیات نبرد، شکست کافران و کشته و اسیر شدن آنان است.

119- قتل مجاز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 91 - 7،15

ص: 295

7_ لزوم تعقیب و کشتن دشمنان ، بدون مهلت و تحت هر شرایط ، در صورت توطئه گری و عدم پیشنهاد صلح و دست بردن داشتن از اذیت مسلمانان

فان لم يعتزلوكم و يلقوا اليكم السلم و يكفوا ايديهم فخذوهم و اقتلوهم حيث تقفتمو

15 - مسلمانان ، برخوردار از دلیلی روشن برای جواز تعقیب و کشتن دشمنان توطئه گر و جنگ طلب

و اولئکم جعلنا لکم علیهم سلطاناً مبیناً

120- قتل مجرم در قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 24 - 7

7 - قتل یا سوزاندن مخالفان و یا مجرمان ، از مجازات های دوران حضرت ابراهیم (ع)

فما کان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو حرّقه

121- قتل مرتد در ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 13

13 - کشتن مرتدان ، از قوانین کیفری در آیین حضرت موسی (ع) *

فتوبوا إلی بارئکم فاقتلوا أنفسکم

122- قتل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 1

1_ هلال ماه صفر سال دهم هجرت ، آغاز اجرای فرمان کشتن و منع عبور و مرور مشرکان و سلب آزادی سیر و سیاحت از آنان

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشرکین

توصیف «الأشهر» به «الحرم» حاکی از این است که: منظور از «أربعة أشهر» در آیه دوّم (فسیحوا فی الأرض أربعة أشهر) ماههای حرام سال ؛ یعنی، رجب، ذیقعد، ذیحجه و محرّم است. بر این مبنا «ال» در «الأشهر» برای عهد حضوری می باشد ؛ یعنی هنگامی که این سه

ماه حرام _ که اکنون با اعلام پیام برائت در روز حج اکبر مصادف شده است _ پایان یافت، مشرکان را بکشید. گفتنی است که پایان آن سه ماه، مساوی با آغاز ماه صفر سال دهم هجرت بود.

ص: 296

123- قتل مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 4

4_ دستور به کارگیری تمام شیوه های ممکن (به ترتیب: کشتن، اسیر گرفتن، محاصره و کمین زدن) برای ایجاد فشار بر مشرکان صدر اسلام

فإذا انسلكوا الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين حيث وجدتموهم وخذوهم واحصروهم واقعدوا

124- قتل مشرکان قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 17 - 1

1_ امداد های الهی عامل اصلی و اساسی کشته شدن کافران در جنگ بدر و پیروزی اهل ایمان

فلم تقتلوهم ولكن الله قتلهم

جمله «فلم تقتلوهم...» متفرع بر آیاتی است که امداد های الهی را در جنگ بدر برمی شمرد؛ یعنی توجه به قضایای جنگ بدر و امداد های الهی بیانگر این است که در حقیقت خداوند مشرکان را کشت و آنان را شکست داد.

125- قتل مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 61 - 9، 7

7 - ادامه دهندگان به فساد در جامعه، با آزار و اذیت زنان مؤمن، هیچ محل امنی ندارند و باید به قتل برسند.

لئن لم ينته المنافقون و... لنعزيتك بهم... ملعونين اينما تقفوا أخذوا و قتلوا

«أين» مفید عموم است و شامل همه جا می شود و از آن، جایی استثنا نشده است.

9 - بر آحاد جامعه اسلامی، روا و جایز است که ادامه دهندگان به فساد را پس از فرمان حاکم اسلامی، با رعایت مراحل و شرایط، به قتل برسانند.

لئن لم ينته المنافقون... أينما تقفوا أخذوا و قتلوا تقتيلاً

در آیه پیش وقتی سخن از تهدید منافقان و بیماردلان و .. به میان آمد، خداوند فرمود: «اگر آنان، ادامه بدهند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را بر آنها چنان مسلط خواهد کرد که ادامه زندگی برای شان ممکن نباشد» و در این آیه، فعل های «أخذوا» و «قتلوا» را مجهول آورده و برای انجام دادن وظیفه یاد شده، کسی را معرفی نکرده است. به نظر می رسد، با توجه به مهدورالدم اعلام شدن گروه های یاد شده، در آیه، به مسلمانان اجازه می دهد که آن افراد را به قتل برسانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 62 - 1

ص: 297

1 - کشتن فسادگران در جامعه ، سنّت جاری خداوندی در میان امت های پیشین بود .

وَقْتُلُوا تَقْتِيلًا . سنّه الله في الذين خلوا من قبل

126- قتل منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 89 - 10

10_ لزوم تعقیب و کشتن منافقان ، در صورت سر باز زدن آنان از هجرت در راه خدا و پیوستن به جامعه ایمانی

فان تولّوا فخذوهم و اقتلوهم حیث وجدتموهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 90 - 1,6

1_ ممنوعیت تعقیب و کشتن منافقان و کافرانی که با همپیمانان مسلمین رابطه ای ویژه (همانند پیمان نظامی) دارند .

فان تولّوا فخذوهم و اقتلوهم . . . الاّ الذین یصلون الی قوم بینکم و بینهم میثاق

مراد از رابطه ویژه ای که از «یصلون الی . . .» استفاده می شود، رابطه ای است که اگر هر یک از آن دو طایفه مورد تعرض قرار گیرند، طایفه دیگر موظّف به حمایت از آنان شوند؛ همانند پیمان نظامی.

6_ ممنوعیت تعقیب و کشتن منافقان و کافرانی که از نبرد با مسلمانان و اقوام کافر خویش بیزارند و بیطرفی خویش را ابراز می دارند .

الاّ الذین . . . او جاءوكم حصرت صدورهم ان یقتلوكم او یقاتلوا قومهم

«حصرت صدور»، به معنای دلتنگی است که از آن به بیزاری تعبیر شده است.

127- قتل منافقان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 62 - 4

4- فرمان مهدورالدم بودن منافقان و بیمار دلان و شایعه پراکنان در مدینه ، ادامه اجرای سنّت تغییر ناپذیر الهی بوده است .

اینما تقفوا أخذوا و قتلوا . . . سنّه الله . . . ولن تجد لسنة الله تبديلاً

128- قتل موسى (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 1

ص: 298

1- تصمیم فرعون به محو موسی (ع) و بنی اسرائیل از صحنه زمین ، به دنبال احساس ناتوانی از مقابله با معجزات او

و لقد آتینا موسی تسع آیات .. فأراد أن يستفزهم من الأرض

برداشت فوق بنابرین نکته است که مراد از «الأرض» کره زمین باشد. در این صورت لازمه «استفزاز» (برکندن)، قتل و نابود کردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 14 - 4

4- بیم موسی (ع) از اقدام فرعونیان مبنی بر قتل او به خاطر رفتار گذشته اش (قتل مرد قبطی)

فأخاف أن يقتلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 13 - 3

3- غلبه اراده الهی بر خواست و تصمیم فرعون در نابود کردن موسی (ع)

يذبح أبناءهم .. فرددنه إلى أمه

موسی(ع) زمانی به دنیا آمد که فرعون به بهانه از بین بردن او، هر کودک پسر بنی اسرائیلی را سر می برید؛ اما خداوند حوادث را طوری ترتیب داد که شخص فرعون به حمایت از موسی(ع) برخیزد و او را تحت سرپرستی خود قرار دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 17

17- فرعون کشتن موسی (ع) را ، سیاستی درست در حکومت و به صلاح جامعه دانست .

و ما أهدیکم إلا سبیل الرشاد

129- قتل مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 34, 4, 2

2_ ناسازگاری ایمان با کشتن مؤمن از روی عمد

و ما كان لمؤمن ان يقتل مؤمناً الا خطأً

چون جمله «ما كان . . .»، جمله ای خبری است، دلالت می کند که مؤمن هرگز مؤمنی را از روی عمد نخواهد کشت. یعنی اگر مؤمنی کشته شد، معلوم می شود قاتل او ایمان نداشته است؛ هر چند اظهار ایمان کند.

4_ کسی که از روی عمد دستش به خون مؤمنی آلوده گردد، در حقیقت مؤمن نیست.

و ما كان لمؤمن ان يقتل مؤمناً الا خطأً

34_ امام، عهده دار آزادسازی برده ای مؤمن به عنوان کفاره قتل خطائی مسلمانی که در سرزمین شرک به دست مسلمین کشته شود.

ص: 299

فان كان من قوم عدوكم و هو مؤمن فتحريه رقبه مؤمنه

امام صادق (ع) در مورد وظیفه امام نسبت به مسلمانی که در سرزمین شرک به دست مسلمین کشته شده، فرمود: یعتق مکانه رقبه مؤمنه و ذلك قول الله عز و جل: «فان كان من قوم عدوكم . . .».

من لا يحضره الفقيه، ج 4، ص 110، ح 1، ب 36 مسلسل 373؛ نورالثقلین، ج 1، ص 532، ح 485.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 32 - 34

34_ خودداری از اطعام مؤمن گرسنه، به منزله کشتن وی و غذا دادن به او به منزله احیای اوست .

و من احياها فکانما احيا الناس جميعاً

از امام صادق (ع) روایت شده که درباره اطعام مؤمن فرمود: . . . من احیی مؤمن فکانما احیا الناس جميعاً، فان لم تطعموه فقد اتموه و ان اطعمتموه فقد احییتموه.

کافی، ج 2، ص 20، ح 20؛ نورالثقلین، ج 1، ص 619، ح 152.

130- قتل ناحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 29 - 7

7_ خداوند، گناهان مقتول به ناحق را به پای قاتل او ثبت خواهد کرد .

انی ارید ان تبوا بائمی و اثمک

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از «ائمی»، مطلق گناهان باشد. برداشت فوق را فرمایش منقول از امام باقر (ع) تأیید می کند که فرمود: من قتل مؤمناً متعمداً اثبت الله علیه جميع الذنوب و بری المقتول منها و ذلك قول الله تعالى «انی ارید ان تبوا بائمی و اثمک فتکون من اصحاب النار».

ثواب الاعمال و عقاب الاعمال (مترجم)، ص 636، ح 9، باب عقاب من قتل نفساً متعمداً؛ نورالثقلین، ج 1، ص 613، ح 133.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 27، 2

2_ کشتن نابحق یک انسان در نزد خداوند به منزله کشتن همه مردم است .

من قتل نفساً بغير نفس . . . فکانما قتل الناس جميعاً

27_ قتل و خونریزی نابحق ، از مصادیق بارز اسراف

من قتل نفساً . . . ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك فى الارض لمسرفون

ص: 300

131- قتل نوجوان قصه خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 74 - 4،11

4- خضر (ع) بی درنگ ، پس از مشاهده نوجوان ، او را به قتل رسانید .

حَتَّى إِذَا لَقِيَ غُلًّا مَاتَ فقتله

ظاهر عطف به «فاء» در «فقتله» آن است که خضر(ع) بدون هیچ مقدمه ای، در پی برخورد با نوجوان، به کشتن او اقدام کرده است.

11- « عن أبي عبد الله: . . . بينما العالم يمشي مع موسى إذا هم بغلام يلعب قال: « فوكزه العالم ، فقتله . فقال له موسى : « أقتلت نفساً زكية بغير نفس لقد جئت شيئاً نكراً ؟ » . قال : « فأدخل العالم يده فاقتلع كتفه فإذا عليه مكتوب : كافر مطبوع ;

از امام صادق(ع) روایت شده: . . . آن گاه که عالم (خضر) با موسی(ع) می رفت، ناگاه، به پسری برخوردند که بازی می کرد. امام فرمود: «پس آن عالم، مشتت بر وی زد و او را کشت. موسی(ع) به او گفت: «أقتلت نفساً زكية بغير نفس...؟»، امام فرمود: «پس آن عالم، دست برد و کتف پسر را بیرون آورد که بر آن نوشته شده بود «کافر مطبوع». (کافری که مهر کفر بر او زده شده است)».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 75 - 4

4- خضر (ع) با اشاره به ناآگاهی موسی (ع) از انگیزه قتل نوجوان ، اعتراض وی را ناموجه دانست و آن را نشانه درستی شناخت خویش از کم طاقتی و بی صبری موسی (ع) خواند .

لقد جئت شيئاً نكراً . قال ألم أقل لك إنك لن تستطيع معي صبراً

132- قتل هابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 12،14

12 _ تصمیم قطعی قایل بر کشتن برادرش هابیل پس از جریان قربانی

قال لاقتلنک

لام و نون تأکید نشانه تصمیم قطعی قایل بر قتل است.

14_ پذیرش قربانی هاییل ورد شدن قربانی قایل ، عامل انگیزش قایل به قتل برادرش هاییل

فتقبل من احدهما و لم يتقبل من الاخر قال لاقتلنک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 16, 19, 3, 2, 1

1_ درگیری و کشمکش درونی قایل با هوای نفس خویش در مورد قتل هاییل

فطوعت له نفسه قتل اخيه

2_ وسوسه های نفسانی قایل ، کشتن برادر را بر او هموار ساخت .

ص: 301

«طوعت» از مصدر «تطويع» به معنای «تسهیل» و نیز «متابعت» است. برداشت فوق بر اساس معنای اول است.

3_ وسوسه های نفسانی قابیل ، وادار کننده وی به کشتن هابیل

فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

5_ قابیل ، برادرش هابیل را پس از جریان قربانی به قتل رسانید .

اذ قربا قرباناً .. فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

16_ نفس قابیل ، دام خواسته وی و پذیرای تصمیم او بر قتل برادرش هابیل

فطوعت له نفسه قتل اخیه

«طوعت» می تواند به معنای «تابع» باشد، یعنی نفس قابیل در قتل برادرش هابیل پیرو او گردید. بر اساس این احتمال، قابیل نفس خورا فریب داده و آن را رام خود ساخته بود، نه اینکه فریفته وسوسه های خویش شده باشد.

19_ قابیل ، کیفیت قتل برادرش هابیل را از ابلیس آموخت

فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

از امام سجاده (ع) روایت شده که بعد از خواندن آیه فوق فرمود: فلم یدر کیف یقتله حتی جاء ابلیس فعلمه . . .

تفسیر قمی، ج 1، ص 165؛ نورالثقلین، ج 1، ص 616، ح 140.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 24، 22

22_ پیکر بیجان هابیل ، ناخوشایند برای قابیل

کیف یوری سوءه اخیه .. فاوری سوءه اخی

از آن جهت جسد هابیل «سوءه» (شیء ناخوشایند) نامیده شده که مشاهده آن برای قابیل ناخوشایند بوده است.

24_ قابیل ، پشیمان از قتل برادرش هابیل *

بنابر اینکه «فاصبح . . .» متفرع باشد بر «فقتله» که در آیه قبل آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 5

5_ جنایت و برادرکشی قایل ، موجب سختگیری خداوند در مجازات قتل بر بنی اسرائیل

فقتله . . . من اجل ذلک کتبنا علی بنی اسرئیل انه من قتل نفساً بغير نفس

«ذلک» اشاره است به داستان هابیل و قایل.

134- قتل یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 302

8_ برادران یوسف ، صلاح امور خویش و بهبود وضعیت خود را در کشتن و یا تبعید او می پنداشتند .

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً . . . و تکونوا من بعده قومًا صـلحین

مراد از صلاح در «قوماً صالحین» صلاح امور دنیوی است ؛ زیرا ظاهر آن است که فعل مضارع «تکونوا» عطف بر «ینخل» و جواب امر «اقتلوا» و «اطرحوه» می باشد. بر این اساس جمله «تکونوا...» چنین معنا می شود: اگر یوسف را بکشید و یا تبعیدش کنید، امور شما اصلاح می شود و بدبختی از شما برطرف می گردد.

9_ برادران یوسف ، بر آن بودند که پس از کشتن یا تبعید او ، توبه کرده و درستکار شوند . *

اقتلوا یوسف . . . و تکونوا من بعده قومًا صـلحین

در برداشت فوق، صلاح در «قوماً صالحین» صلاح دینی و اخلاقی گرفته شده است. این احتمال مبتنی بر این است که «واو» در «و» تکونوا» به معنای مع و «تکونوا» منصوب به «أن» مقدر باشد. بر این اساس «اقتلوا یوسف... و تکونوا من بعده قوماً صالحین» چنین معنا می شود: یوسف را بکشید، ولی با این قید و شرط که پس از آن با توبه به درگاه خدا، مردمی صالح و درستکار باشید.

135- قتل یهود بنی قریظه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 26 - 10

10 - گروهی از یهود بنی قریظه ، به دست مسلمانان ، به قتل رسیدند .

فریقاً تقتلون

136- قصاص قتل عمد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 93 - 7

7_ توبه کشتن مؤمن ، از روی خشم و غضب و یا به انگیزه های دنیایی ، قصاص است .

و من یقتل مؤمناً متعمداً

امام صادق (ع) درباره توبه در قتل عمدی مؤمن از روی غضب یا به انگیزه های دنیایی فرمود: . . . و ان کان قتله لغضب او لسبب شیء من امر الدنيا فانّ توبته ان یقاد منه . . .

کافی، ج 7، ص 276، ح 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 533، ح 490.

137- قصه قتل در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 303

27 - بنی اسرائیل ، پیامبران بسیاری را به قتل رساندند .

و يقتلون النبین بغیر الحق

30 - بنی اسرائیل ، به خاطر کفرشان به آیات الهی و کشتن پیامبران ، مورد غضب خداوند قرار گرفتند .

ذلک بأنهم کانوا یکفرون بأیت اللّٰه و یقتلون النبین

32 - عصیان و تجاوز گری بنی اسرائیل ، ریشه گرایش آنان به کفر و جرئتشان بر کشتن پیامبران بود .

یکفرون بأیت اللّٰه .. ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون

مشارالیه «ذلک» در «ذلک بما عصوا» کفر به آیات خدا و کشتن پیامبران است. قابل ذکر است که برخی از مفسران، ذلک در «ذلک بما عصوا» را اشاره به «ذلت و ...» دانسته اند و در نتیجه عصیان و تجاوز را نیز علت «ذلت و ...» شمرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 72 - 1

1 - شخصی از قوم موسی به قتل رسید و هر طایفه ، دیگری را متهم به کشتن او کرده بر سر آن به نزاع پرداختند .

و إذ قتلتم نفساً فادعتم فیها

«ادارءتم» به معنای اختلاف و نزاع کردید، می باشد. این کلمه از باب تفاعل و در اصل «تدارءتم» بوده است. نزاع و اختلاف در مقتول (ادارءتم فیها) به معنای متهم کردن یکدیگر به قتل، و بر سر آن نزاع کردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 73 - 11

11 - داستان کشته شدن فردی از قوم موسی و احیای دوباره او ، معجزه و رخدادی سزاوار به خاطر سپردن و به یادداشتن

و إذ قتلتم نفساً .. فقلنا اضربوه ببعضها کذلک یحی اللّٰه الموتی

«إذ» مفعول برای فعل مقدر «اذکروا» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، علی رغم اعترافشان به پیمان الهی (پرهیز از خونریزی) ، همدیگر را می کشتند .

ثم اقررتم . . . ثم اَنتم هؤلاء تقتلون انفسکم

کلمه «هؤلاء» در جمله «ثم اَنتم هؤلاء» (شما همانانی هستید) اشاره به این معنا دارد که: آنچه را آیه مورد بحث می خواهد بیان کند مربوط به بنی اسرائیل عصر بعثت است و خطابه‌های آیه نظیر خطابه‌های گذشته نیست که صفت گذشتگان را با عنایتی به موجودین نسبت می داد.

3 - بنی اسرائیل در کشتن و آواره کردن گروهی از همکیشان خود ، یکدیگر را یاری و پشتیبانی کردند .

تظهِرون علیهم

«تظاهر» (مصدر تظاهرون) به معنای یاری و پشتیبانی کردن یکدیگر است. «تظاهرون علیکم»؛ یعنی، طایفه ای از شما طایفه دیگر را علیه گروهی از خودتان یاری می داد.

ص: 304

138- کتمان بانی قتل در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 72 - 3

3 - گروهی از قوم موسی قاتل را می شناختند و از افشای هویتش خودداری می کردند .

والله مخرج ما کنتم تکتمون

هر چند کتمان کردن به همه قوم موسی نسبت داده شده است، ولی به قرینه «فاداءتم»، معلوم می شود برخی از آنها قاتل را می شناختند و از معرفی آن خودداری می کردند.

139- کشف قتل با گاو مذبوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 68 - 2

2 - قوم موسی ، ناباور به کفایت ذبح هر گاوی برای حل معمای قتل

قالوا ادع لنا ربک ببین لنا ما هی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 69 - 1

1 - قوم موسی ، میانسال بودن گاو را شرطی کافی برای مشخص شدن تکلیف و رسیدن به مقصود (حل معمای قتل) نمی دانستند .

فاعملوا ما تؤمرون . قالوا ادع لنا ربک ببین لنا ما لونها

علی رغم اینکه موسی (ع) با جمله «فاعملوا ما تؤمرون» به قوم خویش تفهیم کرد که تکلیف آنان بیش از این نیست که گاوی میانسال را ذبح کنند؛ ایشان با پرسش از رنگ و دیگر ویژگیها در صدد ابقای این معنا بودند که: ذبح چنین گاوی (تنها میانسال بودن) نمی تواند وسیله حل معمای قتل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 70 - 2

2 - قوم موسی ، بر این باور بودند که گاو مورد نظر برای ذبح و حل معمای قتل ، باید ویژگی های منحصر به فرد داشته باشد .

«تشابه» به معنای همانند بودن است و چون با «علی» متعدی شده، متضمن معنای التباس و اشتباه نیز هست. بنابراین «إن البقر...»؛ یعنی، آن گاو توصیف شده به میانسالی و زرد رنگی، مصادیق زیادی دارد که همگی مشابه یکدیگرند و این موجب می شود که ندانیم کدامین را انتخاب کنیم. این جمله از قوم موسی، حکایت از آن دارد که: آنان گمان داشتند گاو مورد نظر برای ذبح باید به گونه ای توصیف شود که تنها یک فرد داشته باشد تا همانندی از بین برود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 73 - 1

1 - خداوند ، به قوم موسی فرمان داد تا قطعه ای از گاو ذبح شده را بر پیکر مقتول بزنند .

فقلنا اضربوه ببعضها

ضمیر مفعولی در «اضربوه» به «نفساً» بر می گردد و ضمیر در «ببعضها» به «بقره» ارجاع می شود.

140- کفاره قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 33

33 _ کافی نبودن آزادسازی کودک برده به عنوان کفاره کشتن مؤمن از روی خطا

و من قتل مؤمناً خطأ فتحرير رقبه مؤمنه

امام صادق (ع) در پاسخ سؤال از جواز آزاد نمودن کودک برده در کفاره فرمود: كل العتق يجوز فيه المولود الا في كفاره القتل فان الله عز و جل يقول: «فتحرير رقبه مؤمنه» يعني بذالك مقرة قد بلغت الحنث.

کافی، ج 7، ص 643، ح 15؛ نورالثقلین، ج 1، ص 531، ح 483.

141- کفاره قتل خطا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 34، 12، 6، 5

5 _ ضرورت پرداخت خونبها _ علاوه بر کفاره _ در صورت کشتن مؤمن از روی خطا

و من قتل مؤمناً خطأ .. و ديه مسلّمه الى اهله

6 _ کفاره کشتن مؤمن از روی خطا ، آزاد کردن یک برده با ایمان است .

و من قتل مؤمناً خطأ فتحرير رقبه مؤمنه

12_ در قتل خطائی، اگر مقتول، مؤمن باشد، ولی خانواده اش از دشمنان مسلمانان، کفار اش تنها آزادسازی برده ای با ایمان است.

فان کان من قوم عدولکم و هو مؤمن فتحریر رقبه مؤمنه

34_ امام، عهده دار آزادسازی برده ای مؤمن به عنوان کفار قتل خطائی مسلمانی که در سرزمین شرک به دست مسلمین کشته شود.

فان کان من قوم عدولکم و هو مؤمن فتحریر رقبه مؤمنه

امام صادق (ع) در مورد وظیفه امام نسبت به مسلمانی که در سرزمین شرک به دست مسلمین کشته شده، فرمود: یعتق مکانه رقبه مؤمنه و ذلک قول الله عزّ و جل: «فان کان من قوم عدولکم ...».

ص: 306

من لا يحضره الفقيه، ج 4، ص 110، ح 1، ب 36 مسلسل 373؛ نورالثقلين، ج 1، ص 532، ح 485.

142- کیفر اخروی قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 29 - 6

6_ هشدار هابیل به قابیل درباره بزرگی گناه آدمکشی و سنگینی عقوبت آن در قیامت

ان تبوا بائمی و اثمک فتکون من اصحاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 10

10_ مشرکان، آدم کشان و زناکاران، به روز رستاخیز با کیفر اعمالشان روبه رو خواهند شد.

والذین لا يدعون مع الله إلهاً... ولا يزنون و من يفعل ذلك يلق أثاماً

«ذلک» اشاره است به سه گناهی که در جمله های قبل یاد شده است و «اثام» به معنای جزا و کیفر گناه می باشد (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 69 - 7

7_ گناه شرک، آدم کشی و زنا، در پی دارنده عذاب طولانی و خوارکننده در قیامت

و یخلد فیہ مهاناً

143- کیفر قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 28

28 - معتقدان به مکتب الهی، در صورت کشتن یا آواره ساختن همکیشان خود، به خواری در دنیا و شدیدترین عذاب در آخرت گرفتار خواهند شد.

فما جزاء من يفعل . . . و يوم القيومه يردون إلى أشد العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 30 - 1

1_ قتل و آدمكشى از سر ظلم و تجاوز، موجب گرفتارى به عذاب دوزخ

و لا تقتلوا انفسكم . . . و من يفعل ذلك عدواناً و ظلماً فسوف نُصليه ناراً

ص: 307

در برداشت فوق «ذلک» اشاره به «قتل نفس» گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 30، 7، 5

5_ جنایت و برادرکشی قایل، موجب سختگیری خداوند در مجازات قتل بر بنی اسرائیل

فقتله . . من اجل ذلک کتبنا علی بنی اسرائیل انه من قتل نفساً بغير نفس

«ذلک» اشاره است به داستان هاییل و قایل.

7_ کیفر سنگین برای قتل و آدمکشی، زمینه پرهیز انسان ها از ارتکاب آن

و من اجل ذلک کتبنا علی بنی اسرائیل انه من قتل . . فکانما قتل الناس جميعاً

«من اجل ذلک . .» به این معناست که خداوند با توجه به آدمکشی قایل و پیامدهای شوم آن، بنی اسرائیل را به مجازاتی سنگین تهدید

کرد تا از تکرار چنین جنایتهایی باز دارد.

30_ شدیدترین عذاب جهنم، کیفر قتل به ناحق انسان

انه من قتل نفساً بغير نفس . . فکانما قتل الناس جميعاً

امام باقر(ع) در پاسخ سؤال از آیه فوق فرمود: یوضع فی موضع من جهنم الیه ینتهی شده عذاب اهلها . . .

کافی، ج 7، ص 271، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 619، ح 150.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 33 - 22، 23

22_ اعدام، مجازات محارب فسادگر در زمین در صورت ارتکاب قتل

انما جزوا الذین یحاربون الله . . ان یقتلوا

از امام رضا(ع) درباره آیه فوق روایت شده: اذا حارب الله ورسوله و سعی فی الارض فساداً فقتل قتل به . . .

کافی، ج 7، ص 247، ح 8؛ نورالثقلین، ج 1، ص 623، ح 165.

23_ اعدام و بدار آویختن، مجازات محارب فسادگر در زمین در صورت ارتکاب قتل و غارت

انما جزؤا الذین یحاربون الله .. او یصلبوا

از امام رضا(ع) درباره آیه فوق روایت شده: اذا حارب الله و رسوله و سعی فی الارض فساداً .. و ان قتل و اخذ المال قتل و صلب ...

کافی، ج 7، ص 247، ح 8؛ نورالثقلین، ج 1، ص 623، ح 165.

144- کیفر قتل انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 21 - 22، 23، 16، 7

7_ همسانی سرنوشت شوم کافران، با قاتلان پیامبران و عدالتخواهان

ص: 308

انّ الذين يكفرون .. فبشرهم بعذاب اليم

16 _ كشتن انبيای الهی و عدالتخواهان ، موجب گرفتاری جامعه به مشکلات توانفرساست .

و يقتلون التّبين بغير حق ... فبشرهم بعذاب اليم

بنابراينکه «فبشرهم بعذاب اليم»، نظر به مشکلات دنيوی و اخروی داشته باشد؛ به قرينه آيه بعد که می فرماید: «حبطت اعمالهم في الدنيا والاخره».

21 _ قاتلان پیامبران و قاتلان امر کنندگان به معروف ، گرفتار سخت ترين عذاب های الهی

و يقتلون التّبين بغير حق و يقتلون الذين يأمرون بالقسط.

از رسول الله (صلى الله عليه و آله) سؤال شد: ايّ الناس اشدّ عذاباً يوم القيامة؟ آن حضرت فرمود: رجل قتل نبياً او رجلاً امر بمعروف او نهى عن منكر، سپس آن حضرت، اين آيه را تلاوت كرد: «انّ الذين يكفرون ..».

تفسير طبري، ج 3، ص 144 ; مجمع البيان، ج 2، ص 720 ; تفسير تبيان، ج 2، ص 422.

22 _ وعده عذاب دردناك به بنی اسرائیل ، به جهت قتل چهل و سه پیامبر و صد و دوازده آمر به معروف و ناهي از منكر

و يقتلون التّبين بغير حقّ و يقتلون الذين يأمرون بالقسط من التّاس فبشرهم بعذاب

رسول الله (صلى الله عليه و آله) به عنوان بيان مصداق برای آيه فوق فرمود: قتلت بنو اسرائيل ثلاثة و اربعين نبياً اول التّهار في ساعه واحده فقام مائه رجل و اثني عشر رجلا من عبّاد بنی اسرائيل فامروا من قتلهم بالمعروف و نهوهم عن المنكر فقتلوا جميعاً من آخر التّهار في ذلك اليوم.

تفسير طبري، ج 3، ص 144 ; مجمع البيان، ج 2، ص 720 ; تفسير تبيان، ج 2، ص 422.

23 _ وعده عذاب دردناك به قاتلان زكريّا و يحيى پیامبر (ع)

و يقتلون التّبين بغير حق ... فبشرهم بعذاب اليم

اميرالمؤمنين (ع) درباره آيه فوق فرمود: .. انّ نبى الله زكريّا قد نشر بالمنشير و يحيى ابن زكريا قتله قومه و هو يدعوهم الى الله.

تفسیر برهان، ج 1، ص 274، ح 1.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 22 - 9، 8، 1

1 - حَبَطَ وَ تَبَاهَى اَعْمَالِ كَافِرَانَ وَ قَاتِلَانَ پیامبران و عدالتخواهان، در دنیا و آخرت

انّ الذین یکفرون . . . اولئک الذین حبطت اعمالهم فی الدنیا و الاخره

8 - کافران و قاتلان پیامبران و عدالتخواهان، هیچگونه یاور و شفיעی در برابر اراده خداوند نسبت به حبط اعمال خود ندارند.

انّ الذین یکفرون . . . حبطت اعمالهم ... و ما لهم من ناصرین

9 - کافران و قاتلان انبیا و عدالتخواهان، راه نجاتی ندارند.

انّ الذین یکفرون . . . و ما لهم من ناصرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 182 - 7، 3، 1

1 - عذاب سخت یهود در آخرت، دستاورد اعمال ناروای آنان (نسبت دادن فقر به خدا و کشتن انبیا)

ص: 309

ذوقوا عذاب الحریق. ذلک بما قدّمت ایدیکم

3_ سهیم بودن یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) در گناه پدران خویش (کشتار انبیا)

و قتلهم الانبیاء بغير حقّ . . . ذلک بما قدّمت ایدیکم

بنابر اینکه خطاب در «ایدیکم» به یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد، جمله «ذلک بما قدّمت . . .» می‌رساند که آنان در گناه کشتن انبیا، که به دست پدرانشان صورت گرفته، شریک هستند.

7_ عدالت خداوند و دوری ساحت وی از ظلم، مقتضی مجازات بخیلان و قاتلان انبیا

و لا یحسبنّ الذّین ینخلون . . . ذوقوا عذاب الحریق . . . و انّ اللّٰه لیس بظلامّ للعب

جمله «و انّ اللّٰه . . .» عطف بر «ما قدّمت» می‌باشد. بنابراین دلیل دیگری برای گرفتار شدن بخیلان و قاتلان انبیا به دوزخ است. یعنی عدالت خداوند اقتضا می‌کند که ستمگران را عذاب کند، ورنه به ستمدیده ظلم شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 7

7_ پندار رهایی از مجازات نقض میثاق و تکذیب و کشتن انبیا، از باورهای بی اساس بنی اسرائیل

لقد اخذنا میثق بنی اسرائیل . . . و حسبوا الا تکون فتنه

دربرداشت فوق «فتنه» به معنای عذاب گرفته شده است.

145- کيفر قتل زکریا (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 21 - 23

23_ وعده عذاب دردناک به قاتلان زکریّا و یحییای پیامبر (ع)

و یقتلون النّیین بغير حقّ . . . فبشرهم بعذاب الیم

امیرالمؤمنین (ع) درباره آیه فوق فرمود: . . . انّ نبی اللّٰه زکریّا قد نشر بالمناشیر و یحیی ابن زکریا قتله قومه و هو یدعوهم الی اللّٰه.

تفسیر برهان، ج 1، ص 274، ح 1.

146- کیفر قتل شتر صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 1

1 - نزول عذاب فراگیر الهی بر ثمودیان، در پی کشتن ناقه صالح

فعقروها... فأخذهم العذاب

ص: 310

147- کیفر قتل عدالتخواهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 22 - 8,9

8_ کافران و قاتلان پیامبران و عدالتخواهان ، هیچگونه یاور و شفيعی در برابر اراده خداوند نسبت به حبط اعمال خود ندارند .

انّ الذین یکفرون . . . حبطت اعمالهم ... و ما لهم من ناصرین

9_ کافران و قاتلان انبیا و عدالتخواهان ، راه نجاتی ندارند .

انّ الذین یکفرون . . . و ما لهم من ناصرین

148- کیفر قتل موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 1

1 - هشدار مؤمن آل فرعون به قوم خود ، از دچار شدن به کیفر کردار قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان (لوط و اصحاب ایکه) در صورت اقدام به قتل موسی (ع)

مثل دأب قوم نوح . . . و الذین من بعدهم

«دأب» به معنای عادت است و مقصود از «الذین من بعدهم» قوم لوط و اصحاب ایکه است؛ چنان که در سوره «ص» آیه 13، به آن تصریح شده است. گفتنی است برابر نظر مفسران «اصحاب ایکه» همان مردم مدین است که از قوم حضرت شعیب بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 32 - 1

1 - هشدار مؤمن آل فرعون به قوم خویش ، از دچار شدن به عذاب الهی در روز قیامت در صورت اقدام به قتل موسی (ع)

و یقوم إني أخاف علیکم یوم التناد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 33 - 4

4 - هشدار مؤمن آل فرعون به فرعونیان ، از دچار شدن آنان به عذاب گریزناپذیر الهی در قیامت در صورت کشتن موسی (ع)

یٰـقوم اِتیٰ اٰخاف علیکم . . . یوم تولّون مدبرین ما لکم من اللّٰه من عاصم

149- کیفر قتل مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 93 - 7، 2، 1

1_ خلود در جهنّم، غضب و لعنت الہی، کیفر کشتن مؤمن از روی عمد

ص: 311

و من یقتل مؤمناً متعمداً فجزاؤه جهنم خالداً فيها و غضب الله علیه و لعنه

2_ عذاب بزرگ الهی در انتظار کسی که مؤمنی را از روی عمد به قتل برساند .

و من یقتل مؤمناً .. و اعدّ له عذاباً عظیماً

7_ توبه کشتن مؤمن ، از روی خشم و غضب و یا به انگیزه های دنیایی ، قصاص است .

و من یقتل مؤمناً متعمداً

امام صادق (ع) درباره توبه در قتل عمدی مؤمن از روی غضب یا به انگیزه های دنیایی فرمود: ... و ان کان قتله لغضب او لسبب شیء من امر الدنيا فان توبته ان یقاد منه

کافی، ج 7، ص 276، ح 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 533، ح 490.

150- کیفر قتل ناحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 1

1_ کشتن ناحق یک انسان ، گناهی بزرگ و دارای کیفر و مجازاتی بسیار سنگین

انه من قتل نفساً .. فکانما قتل الناس جميعاً

همسنگی کشتن یک انسان با کشتن تمامی مردم، می تواند کنایه از شدت مجازات باشد.

151- کیفر قتل نفس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 21 - 21

21_ قاتلان پیامبران و قاتلان امر کنندگان به معروف ، گرفتار سخت ترین عذاب های الهی

و یقتلون التّبیّن بغیر حق و یقتلون الذّین یأمرون بالقسط.

از رسول الله (صلی الله علیه و آله) سؤال شد: ایّ الناس اشدّ عذاباً یوم القیامه؟ آن حضرت فرمود: رجل قتل نبیاً او رجلاً امر بمعروف او نهی عن منکر، سپس آن حضرت، این آیه را تلاوت کرد: «انّ الذّین یکفرون ...» .

تفسیر طبری، ج 3، ص 144؛ مجمع البیان، ج 2، ص 720؛ تفسیر تیان، ج 2، ص 422.

152- کینر قتل یحیی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 21 - 23

ص: 312

23_ وعده عذاب دردناک به قاتلان زکریا و یحیی پیامبر (ع)

و یقتلون التَّيِّبِينَ بِغَيْرِ حَقٍّ... فبَشَّرَهُمْ بِعَذَابِ الْيَمِّ

امیرالمؤمنین (ع) درباره آیه فوق فرمود: .. انّ نبی اللّٰه زکریّا قد نشر بالمناشیر و یحیی ابن زکریّا قتله قومه و هو یدعوهم الی اللّٰه.

تفسیر برهان، ج 1، ص 274، ح 1.

153- گریه بر قتل برادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 16 - 4

4_ جواز گریستن بر فقدان برادر و کشته شدن او

جاء و أباهم عشاءً یبکون

هر چند گفتار و افعال برادران یوسف نمی تواند دلیلی بر احکام شرعی باشد، ولی از آن جا که این عمل (گریه بر فقد برادر) در نزد یعقوب پیامبر انجام گرفته، معلوم می شود او آن عمل را نکوهیده و حرام نمی دانست.

154- گناه قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 30 - 9

9_ کشتار و خونریزی، گناهی بزرگ و مصداق بارز فسادگری است.

أتجعل فیها من یفسد فیها و یسفک الدماء

فسادگری شامل خونریزی نیز می شود. بنابراین عطف «یسفک الدماء» بر «یفسد فیها» عطف خاص بر عام است و حکایت از آن دارد که گناه خونریزی و آدمکشی از دیگر فسادگریها، بزرگتر و تباهی آن بیشتر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 19, 22

19_ گناه فتنه انگیزی، بزرگتر از آدم کشی در ماه های حرام است.

قل قتال فيه كبير . . . و الفتنة اكبر من القتل

الف و لام در «القتل»، عهد است ; یعنی قتل در ماههای حرام.

22_ سَلْب امنيّت مردم ، بزرگتر از آدم کشی است .

و الفتنة اكبر من القتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 181 - 15

ص: 313

15_ همسنگی گناه و زشتی فقیر پنداشتن خدا و نسبت های ناروا به او، با گناه کشتار انبیا

سنکتب ما قالوا و قتلهم الانبیاء بغیر حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 29 - 10

10_ تصرف نابجا در اموال دیگران، گناهی بزرگ، همچون گناه قتل و آدمکشی است.

لا تاكلوا اموالکم بینکم بالباطل . . . و لا تقتلوا انفسکم

بیان حرمت آدمکشی در کنار تصرفات ناروا در اموال دیگران، نشانه همسانی آن دو گناه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 31 - 8

8_ آدمکشی، از گناهان کبیره

لا تقتلوا انفسکم . . . ان تجتنبوا کبائر ما تنهون عنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 29 - 6

6_ هشدار هابیل به قابیل درباره بزرگی گناه آدمکشی و سنگینی عقوبت آن در قیامت

ان تبوا باثمی و اثمک فتکون من اصحاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 1، 2

1_ کشتن نابحق یک انسان، گناهی بزرگ و دارای کیفر و مجازاتی بسیار سنگین

انه من قتل نفساً . . . فکانما قتل الناس جميعاً

همسنگی کشتن یک انسان با کشتن تمامی مردم، می تواند کنایه از شدت مجازات باشد.

2_ کشتن نابحق یک انسان در نزد خداوند به منزله کشتن همه مردم است.

من قتل نفساً بغير نفس .. فكانما قتل الناس جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 8

8_ گناه شرک ، بزرگ تر از گناه آدم کشی و آدم کشی بزرگ تر از گناه زنا است .

و الذین لایدعون مع اللّٰه إلهاً .. و لایزنون

ترتیب ذکرى جمله هاى «و الذین لایدعون..» «لایقتلون...» و «لایزنون» می تواند بیانگر ترتیب رتبی و حاکی از مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 314

9_ شرک ، آدم کشی و زنا ، از گناهان بزرگ و خطیر

یض_ عفو له العذاب یوم القی_ مه و یخلد فیہ مهاناً

برداشت فوق، از وعده عذاب دو چندان، دائمی و ذلت بار برای گناهان یاد شده، استفاده می شود.

155- گناه قتل انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 153 - 5

5_ خداوند حتی گناه کسانی را که تصمیم بر کشتن انبیا داشته باشند، به شرط توبه و ایمان، خواهد بخشید.

و الذین عملوا السیئات .. إن ربک من بعدها لغفور رحیم

از مصادیق مورد نظر برای «السیئات» به دلیل جمله «و کادوا یقتلوننی»، تصمیم بر کشتن هارون _ که از پیامبران است _ می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 33 - 8

8 - قتل پیامبران، جرمی نابخشودنی و موجب عذاب الهی و محرومیت ابدی از هدایت الهی است.

أقتلون رجلاً .. و من یضلل الله فما له من هاد

156- گناه قتل مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 93 - 3

3_ کشتن عمدی مؤمن، از گناهان بسیار بزرگ

و من یقتل مؤمناً متعمداً فجزاؤه جهنم خالداً فیها و غضب الله علیه و لعنه و اعدّ

برداشت فوق را فرمایش امام صادق (ع) تأیید می کند که فرمود: قتل النفس من الكبائر لانّ الله عز و جل یقول: «و من یقتل مؤمناً متعمداً.

.. و اعدّ له عذاباً عظیماً».

علل الشرايع، ص 478، ح 2، ب 228؛ نورالثقلين، ج 1، ص 534، ح 494.

157- لاوى و قتل يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 315

1_ یکی از برادران یوسف (لاوی) در جلسه توطئه، سایر برادران را از کشتن او برحذر داشت.

قال قائل منهم لا تقتلوا يوسف

مفرد بودن کلمه «قائل» گویای این است که تنها یکی از برادران یوسف با کشتن وی مخالفت کرد و او بر اساس روایتی که در پایان آیه خواهد آمد، «لاوی» بوده است.

4_ لاوی با پیشنهاد خود (انداختن یوسف به چاه) درصدد حفظ جان یوسف (ع) و پیشگیری از کشته شدن او بود.

لا تقتلوا يوسف . . . و ألقوه في غيبت الجب يلتقطه بعض السياره

پیشنهاد لاوی مبنی بر اینکه یوسف را در چاهی بر سر راه کاروانها بیفکنید، در مقابل این نظر که او را در بیابانی رها سازید (أو اطرحوه أرضاً) و نیز، تصریح به اینکه کاروانی او را بیابد (يلتقطه بعض السياره) دلالت می کند که وی درصدد پیشگیری از تلف شدن یوسف (ع) و از میان رفتن او بوده است.

158- مجازات قتل بعد از عفو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 26

26 - ولی مقتول اگر پس از عفو یا گرفتن دیه، قاتل را بکشد، باید کشته شود.*

فمن اعتدى بعد ذلك فله عذاب أليم

جمله «فله عذاب أليم» را می توان بیان واقعیتی دانست که تجاوزگر در دنیا یا آخرت به آن گرفتار خواهد شد و می توان آن را حکمی کیفری و مجازاتی شمرد که جامعه اسلامی باید آن را اجرا کند. برداشت فوق بر اساس دومین احتمال است.

159- مجوز قتل فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 9 - 5

5 - شرک پدر و مادر و انحراف آنها از ادیان الهی، مجوز کشتن فرزندان آنان نیست.

و إذا الموءودة سئلت . بأئ ذنب قتلت

آیه شریفه ناظر به رفتاری است که برخی از مشرکان عصر بعثت با دختران خود داشتند. محکومیت این رفتار، حاکی از مصونیت جان فرزندان آنان است.

160- مراد از اسراف در قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 316

19- « عن إسحاق بن عمار قال: قلت لأبي الحسن (ع) إن الله عزّوجلّ يقول في كتابه: «... فلايسرف في القتل إنه كان منصوراً» فما هـذا الإسراف الذي نهى الله عزّوجلّ عنه قال: نهى أن يقتل غير قاتله أو يمثّل بالقاتل قلت: فما معنى قوله: «إنه كان منصوراً» قال: و أيّ نصره أعظم من أن يدفع القاتل إلى أولياء المقتول فيقتله ولا تبعه تلمّزه من قتله في دين و لا دنيا;

اسحاق بن عمار گوید: به امام موسی بن جعفر (ع) گفتم: همانا خدای عزّوجلّ در کتابش می فرماید: «... فلايسرف في القتل إنه كان منصوراً» این اسراف چه اسرافی است که خداوند عزّوجلّ از آن نهی کرده است [راوی گوید] گفتم: پس معنای سخن خدا «إنه كان منصوراً» چیست؟ فرمود: چه نصرتی بزرگ تر از اینکه قاتل به اولیای مقتول داده می شود و آنان قاتل را می کُشند و پیامدهایی که لازمه قتل است - چه پیامدهای دینی و چه دنیایی - دامنگیر آنان نمی شود».

20- « عن أبي العباس قال: سألت أبا عبد الله (ع) عن رجلين قتلا رجلاً فقال: يخيّر وليّه أن يقتل أيّهما شاء... و كذلك إن قتل رجل إمراه إن قبلوا ديه المرأه فذاك، و إن أبي أوليائها إلاّ - قتل قاتلها غرموا نصف ديه الرجل و قتلوه و هو قول الله: « فقد جعلنا لوليّه سلطاناً فلايسرف في القتل »;

ابی العباس گفت: از امام صادق (ع) در باره دو مردی که یک مرد را کشته اند پرسیدم، حضرت در جواب فرمود: ولیّ مقتول مخیر است هر کدام از قاتلان را که بخواهد بکُشد... و همچنین اگر مردی زنی را بکُشد، چنان چه [اولیای دم] دیه زن را قبول کنند، پس حکم همان است و اگر اولیای زن دیه را نپذیرفتند [و راضی نشدند] مگر به کشتن قاتل، باید نصف دیه مرد را بدهند و سپس او را بکُشند و این سخن خداست: فقد جعلنا لوليّه سلطاناً فلايسرف في القتل».

161- مستحقان قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 33 - 2

2- جان برخی از انسان ها، فاقد حرمت و ارج بوده و می توان آنها را به قتل رساند.

و لا تقتلوا النفس التي حرّم الله إلاّ بالحقّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 6، 5

5_ کشتن انسان مستحق قتل، جایز است.

و لا يقتلون النفس التي حرّم الله إلاّ بالحقّ

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که «بالحقّ» متعلق به «لا يقتلون» و استثنای «إلاّ بالحقّ» از نوع استثنای مفرغ باشد؛ یعنی،

«لا يقتلونها بسبب من الأسباب إلا بسبب الحقّ؛ نمی کشند هیچ کس را _ به هر دلیلی که باشد _ مگر به سبب حق».

6_ برخی از انسان ها ، فاقد حرمت و ارزش انسانی و مستحق نابودی اند .

ولا يقتلون النفس التي حرم الله إلا بالحقّ

ص: 317

162- معاونت در قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 6,7

6 - معتقدان به ادیان الهی نباید در کشتن و آواره کردن همکیشان خود، به قاتلان و آواره کنندگان یاری رسانند.

تظہرون علیہم بالاثم و العدون

7 - یاری رساندن به قاتلان و آواره کنندگان اهل دین، گناه و تجاوز است.

تظہرون علیہم بالاثم و العدون

163- مکان قتل هاییل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 20

20 _ کوه قاسیون در دمشق، مکان کشته شدن هاییل توسط برادرش

فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) روایت شده: بدمشق. حبل یقال له قاسیون فیه قتل ابن آدم اخاه.

الدرالمنثور، ج 3، ص 61.

164- ممانعت از قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 16,24

16 _ جلوگیری از تکرار رخدادی همچون کشته شدن هاییل، فلسفه تعلق پاداش های عظیم خداوند بر پاسداری از جان انسانها

من اجل ذلک کتبنا .. و من احیایها فکانما احیا الناس جمیعاً

24 _ ایجاد صلح و امنیت و جلوگیری از فساد و ریختن خون بی گناهان، از اهداف رسالت انبیا

من قتل نفساً بغير نفس او فساد فی الارض . . . ولقد جاءتهم رسلنا بالبينت

اشاره به رسالت انبيا با دلایل روشن پس از بیان عقوبت قتل و پاداش حفظ حیات انسانها، بیانگر جایگاه این تعالیم در رسالت انبیای الهی است.

165- ممانعت از قتل موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 318

21 - تلاش منطقی و عالمانه مؤمن آل فرعون، برای منصرف ساختن فرعونیان از کشتن موسی (ع)

وقال رجل من آل فرعون یکتُم ایمنه... و إن یک صادقاً یصیبکم بعض الذی یعدکم

برداشت یاد شده از مجموع گفته ها، برخوردها، چگونگی استدلال و منطق مؤمن آل فرعون در مقابل فرعونیان استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - تلاش گسترده مؤمن آل فرعون در جهت انصراف فرعون از قتل موسی (ع)، مؤثر واقع شد.

وقال رجل مؤمن من آل فرعون... أتقتلون رجلاً... كذلك یطیع الله علی کل قلب م

برداشت بالا به خاطر این نکته است که فرعون، در آغاز برخورد با موسی (ع) برکشتن او مصمم گشته، این مطلب را به همه اطرافیانش اعلام کرده بود (قال فرعون ما أریکم إلا ما أری); ولی پس از سخنان مؤمن آل فرعون، به جای کشتن وی دستور داد برجی بسازند تا او نسبت به درستی ادعای آن حضرت به تحقیق پردازد.

166- منشأ قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - حسد و خودخواهی، ریشه و آغاز برادرکشی در تاریخ

قال لاقتلنک

167- موانع قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - قصاص، عاملی مهم و اساسی در بازداري مردم از ارتکاب قتل

ولکم فی القصاص حیوه... لعلکم تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ ترس هابيل از خداوند ، مانع اقدام وی به قتل برادر

ما إنا بباسط يدي إليك لاقتلك اني اخاف الله رب العلمين

10_ خداترسی ، جلوگیر آدمی از جنایت و آدمکشی

ما إنا بباسط يدي إليك لاقتلك اني اخاف الله رب العلمين

ص: 319

ما إنا .. انی اخاف الله رب العلمین

تعلیل اقدام نکردن به قتل به ترس از خدای رب العالمین، می رساند که ربوبیت خداوند بر جهان هستی چنین اقتضا می کند که انسانها باید در امنیت جانی بسر برند. بنابراین کسانی که مرتکب قتل می شوند، خود را به نوعی رودرروی ربوبیت خداوند قرار داده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 32 - 7

7_ کیفر سنگین برای قتل و آدمکشی، زمینه پرهیز انسان ها از ارتکاب آن

و من اجل ذلک کتبنا علی بنی اسرائیل انه من قتل .. فکانما قتل الناس جميعاً

«من اجل ذلک ..» به این معناست که خداوند با توجه به آدمکشی قایل و پیامدهای شوم آن، بنی اسرائیل را به مجازاتی سنگین تهدید کرد تا از تکرار چنین جنایتهایی باز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 12

12 - ایمان به خدا و مجازات او، تأثیرگذار در دوری انسان از گناه و بزه کاری (چون قتل به ناحق)

ی قوم .. فمن ینصرنا من بأس الله إن جاءنا

یادآوری خداوند و عذاب او، از سوی مؤمن آل فرعون در راستای نجات جان موسی (ع)، می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 33 - 9

9 - اعتقاد به روز قیامت، بازدارنده انسان از گناه و بزه کاری (چون آدم کشی)

إني أخاف عليكم يوم التناد . يوم تولون مدبرین ما لكم من الله من عاصم

از این که مؤمن آل فرعون برای بازداشتن فرعونیان از کشتن موسی (ع)، مسأله معاد و حسابرسی اعمال بندگان را مطرح ساخت، مطلب یاد شده به دست می آید.

4 - منافقان آزاردهنده زنان مسلمان ، در صورت تداوم کردار زشت خود ، مهدورالدم بوده و در هر کجا که یافته شوند ، باید به قتل برسند .

لئن لم ينته المنافقون .. لنغرینک بهم ... اینما ثقفوا أخذوا وقتلوا تقتیلاً

«ثقف» (مصدر «ثقفوا») به معنای «مهارت در درک و انجام دادن کار» است (مفردات راغب). در آیه، این واژه به معنای «به

دست آوردن و دستیازی) استعمال شده است.

5- شایعه پراکنان در مدینه، در صورت ادامه شایعه پراکنی، محکوم به قتل بودند.

لئن لم ينته... و المرجفون في المدينة... أينما ثقفوا أخذوا وقتلوا تقتيلاً

6- بیماردلانی که اقدام به فساد و آزار زنان می کنند، در صورت ادامه کار خود، محکوم به قتل اند.

لئن لم ينته... و الذين في قلوبهم مرض... ملعونين أينما ثقفوا أخذوا وقتلوا

7- ادامه دهندگان به فساد در جامعه، با آزار و اذیت زنان مؤمن، هیچ محل امنی ندارند و باید به قتل برسند.

لئن لم ينته المنفقون و... لنغرينك بهم... ملعونين أينما ثقفوا أخذوا وقتلوا

«این» مفید عموم است و شامل همه جا می شود و از آن، جایی استثنا نشده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 9 - 2

2- دختر بودن فرزند - در دیدگاه برخی از اعراب جاهلی - موجب استحقاق قتل بود.

بأی ذنب قتلت

169- موسی (ع) و قتل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 15 - 15

15 - قتل ناخواسته فرد قبطی به وسیله موسی (ع)، نمود دشمنی و گمراه گری شیطان

هـ ذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 33 - 1

1 - بر جای ماندن حادثه کشته شدن مرد قبطی در خاطره موسی، با گذشت چندین سال

قال ربّ إني قتلت منهم نفساً

170- ناپسندی قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 216 - 2

2_ جنگ و خونریزی ، امری ناخوشایند برای انسان

کتب علیکم القتال و هو کُره لکم

ص: 321

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 94 - 20

20_ کشتار و تعرض نابجا به افراد به خاطر دستیابی به غنیمت ، از روش های ناپسند دوران جاهلیت

و لا تقولوا .. لست مؤمناً تبتغون عرض الحیوه الدنیا ... کذلک کنتم من قبل

ظاهراً «کذلک» اشاره است به جمله «تبتغون عرض ..» بر این اساس، مقصود از «من قبل»، قبل از اسلام، یعنی دوران جاهلیت است که به خاطر مال دنیا، بدون هیچ دلیلی دیگران را می کشتند.

171- ناپسندی قتل بی گناهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 74 - 10

10- کشتن فرد بی گناه ، کاری زشت و ناروا است .

لقد جئت شیئاً نکراً

«نکر» صفت مشبه و به معنای «منکر» است «یعنی کار قبیح و ناپسند و خلاف معروف».

172- ناپسندی قتل ناحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 38 - 2

2- شرک به خدا ، پرخاش به والدین ، تبذیر ، فرزندکشی ، زنا ، قتل ناحق ، خوردن مال یتیم ، پیروی از راهی که پشتوانه علمی ندارد و مغرورانه راه رفتن ، اعمال ناپسند و منفور خداوند

کلّ ذلک کان سیّئه عند ربّک مکروهاً

173- نبوت و قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 19 - 5

5- قتل نفس و ناسپاسی نعمت ، دورفتار نامناسب با شأن و ادعای پیامبری در نظر فرعون

و فعلت فعلتک التی فعلت و أنت من الک_ فرین

به رخ کشیدن قتل نفس و ناسپاسی موسی(ع) از جانب فرعون، می تواند به منظور خدشه دار کردن پیامبری آن حضرت و منافی دانستن مقام نبوت با قتل نفس و ناسپاسی ادا شده باشد. گفتنی است آیه بعد_ که در آن حضرت موسی(ع) قتل نفس را عملی غیر عمدی و ناخواسته می شمرد_ مؤید برداشت یاد شده است.

ص: 322

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 33 - 22

22- « عن أبي جعفر (ع) قال: ... بعث الله محمداً و... أنزل عليه في سوره بنی اسرائیل بمکه . . . و أنزل نهياً عن أشياء حذر عليها و لم يغلظ فيها ولم يتواعد عليها و قال: «... و لا تقتلوا النفس التي حرم الله إلا بالحق و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لوليه سلطاناً فلا يسرف في القتل إنه كان منصوراً...» ;

از امام باقر(ع) روایت شده است:.. خداوند حضرت محمد(صلی الله علیه و آله) را برانگیخت و ... بر او آیاتی چند از سوره بنی اسرائیل را در مکه نازل فرمود ... [که در آن آیات] از چیزهایی نهی کرده که پرهیز از آنها لازم است; ولی در آن نهیها غلظت و شدت نشان نداده و بر ارتکاب موارد نهی وعید عذاب نداده و فرموده است: ... و لا تقتلوا النفس التي حرم الله إلا بالحق...».

175- یهود و قتل انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 27، 21، 19

19 - یهود ، پیامبران بسیاری از نژاد اسرائیل را به قتل رساندند .

فلم تقتلون أنبياء الله من قبل

چون جمله «فلم تقتلون...» (پس چرا پیامبران خدا را می کشتید؟) در جواب ادعای یهود، مبنی بر ایمان آنان به پیامبران بنی اسرائیل، آمده است، معلوم می شود: مراد از «أنبياء الله» پیامبران بنی اسرائیل است.

21 - کشته شدن پیامبرانی از نژاد اسرائیل به دست یهودیان ، دلیل ایمان نداشتن آنان حتی به پیامبران بنی اسرائیل

نؤمن بما أنزل علينا .. قل فلم تقتلون أنبياء الله من قبل

27 - ابو عمرو و زبیری از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند که می فرماید «... فلم تقتلون انبياء الله من قبل ان كنتم مؤمنين» روایت کرده که: «انما نزل هذا في قوم اليهود و كانوا على عهد محمد (صلی الله علیه و آله) لم يقتلوا الأنبياء بأيديهم و لا كانوا في زمانهم و انما قتل أو ايلهم... فجعلهم الله منهم و أضاف إليهم فعل أو ايلهم بما تبعوههم و تولوهم ;

این آیه درباره یهود نازل گشته است در حالی که یهودیان زمان پیامبر(صلی الله علیه و آله) پیامبرانی را نکشته بودند و در زمان آنان نیز زندگی نمی کردند و همانا گذشتگان آنان پیامبران را کشتند .. پس خداوند این یهودیان (یهودیان زمان حضرت محمد(صلی الله علیه و آله)) را جزء آنان دانسته و قتل انبیا را به خاطر پیروی آنان و محبتشان به پیشینیان به آنان نسبت داده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 18

18 - اعمال ناروای یهود در طول تاریخ (کشتن پیامبران ، گوساله پرستی و . . .) نشانه ایمان نداشتن آنان حتی به پیامبران بنی اسرائیل و کتاب های آسمانی خویش است .

ص: 323

قالوا نؤمن بما أنزل علينا . . . قل بئسما يأمرکم به ایمنکم إن کنتم مؤمنین

چون جمله «قل بئسما . . .» (اگر ایمان دارید، ایمانتان شما را به کارهای ناروایی واداشته است) در جواب «نؤمن بما أنزل علينا» قرار گرفته، بیانگر آن است که: شما یهودیان به کتابهای آسمانی ایمان ندارید که چنین اعمال ناپسندی را مرتکب می شوید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 112 - 17، 22

17 - عصیان اهل کتاب (یهود) و تجاوز مداومشان، باعث کفرشان به آیات الهی و کشتن پیامبران

ذلک بانہم کانوا یکفرون بنایت اللہ . . . ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون

بنابر اینکه مشارالیه «ذلک بما عصوا»، کفر به آیات الهی و کشتن پیامبران باشد.

22 - یهود با افشای اسرار پیامبران، شریک جرم قاتلان آنان

و یقتلون الانبیاء بغير حق

امام صادق (ع) در تفسیر آیه «و یقتلون الانبیاء بغير حق»، فرمود: . . . و لکن اذاعوا سرہم و افشوا علیہم فقتلوا.

اصول کافی، ج 2، ص 371؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 196، ح 132.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 155 - 1، 4، 9

1 - یهود، مردمی پیمان شکن و قاتل پیامبران

فبما نقضہم میثقہم و کفرہم بایت اللہ و قتلہم الانبیاء بغير حق

4 - یهودیان، هیچگونه توجیہی برای کشتن انبیا، نداشتند.

و قتلہم الانبیاء بغير حق

با اینکه همواره کشتن انبیا نا به حق است، خداوند قید توضیحی «بغير حق» را ذکر کرده است تا به این معنا اشاره کند که قاتلان پیامبران خود نیز به ناروا بودن کشتن انبیا آگاه بودند.

9_ یهود، مورد نفرین و غضب خداوند به سبب پیمان شکنی، انکار آیات الهی و کشتن پیامبران

فبما نقضهم ميثقهم... و قتلهم الأنبياء

برداشت فوق بر این اساس است که «بما نقضهم...» به قرینه آیات مشابه، متعلق به فعلی محذوف همانند «لعناهم» باشد.

176- یهود و قتل عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 157 - 16، 15، 10، 8، 7، 4، 1

1_ یهود، مدعی کشتن حضرت مسیح (ع)

وقولهم إنا قتلنا المسيح عيسى ابن مريم رسول الله

4_ ادعای کشتن حضرت مسیح (ع) _ علی رغم اعتراف به پیامبری وی _ مایه گرفتاری یهود به لعنت و غضب خداوند

ص: 324

وقولهم إنا قتلنا المسيح عيسى ابن مريم رسول الله

بدان احتمال که «قولهم» عطف بر «نقضهم» در آیه 155 باشد.

7_ یهودیان ، به اشتباه شخص دیگری را به جای حضرت عیسی (ع) به دار آویخته و کشتند .

و ما قتلوه و ما صلبوه و لکن شبه لهم

استدارک در جمله «و لکن شبه لهم» رسای به این است که یهودیان شخصی را به گمان اینکه حضرت عیسی (ع) است به دار آویخته و او را به قتل رساندند.

8_ اختلاف یهود ، در اصل رخداد قتل و به دار آویخته شدن عیسی (ع)

إن الذين اختلفوا فيه

10_ ادعای یهود در مورد کشته شدن حضرت عیسی (ع) ، بر پایه گمان بود ، نه علم و یقین .

إن الذين اختلفوا فيه لفي شك منه ما لهم به من علم الا اتباع الظن

15_ یهودیان ، قطعاً حضرت عیسی (ع) را نکشتند .

و ما قتلوه یقیناً

16_ یهود به جای حضرت عیسی (ع) جوانی را که به شکل آن حضرت در آمده بود کشتند و به صلیب کشیدند .

وقولهم إنا قتلنا المسيح عيسى ابن مريم رسول الله و ما قتلوه

امام باقر(ع):... و اخذوا الشاب الذي القى عليه شبح عيسى فقتل و صلب ...

تفسیر قمی، ج 1، ص 103؛ نورالثقلین، ج 1، ص 569، ح 653.

قتل نفس

177- کیفر قتل نفس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 21 - 21

21_ قاتلان پیامبران و قاتلان امر کنندگان به معروف، گرفتار سخت ترین عذاب های الهی

و يقتلون النبیین بغیر حق و يقتلون الذین یأمرون بالقسط.

از رسول الله (صلی الله علیه و آله) سؤال شد: ایّ الناس اشدّ عذاباً یوم القیامه؟ آن حضرت فرمود: رجل قتل نبیاً او رجلاً امر بمعروف او نهی عن منکر، سپس آن حضرت، این آیه را تلاوت کرد: «انّ الذین یکفرون . . .».

تفسیر طبری، ج 3، ص 144؛ مجمع البیان، ج 2، ص 720؛ تفسیر تبیان، ج 2، ص 422.

ص: 325

1- آل یعقوب در دوران قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 2

2_ خاندان یعقوب در دوران قحطی به تنگدستی و رنج بسیار گرفتار شدند .

قالوا .. مَسْنَا وَأَهْلُنَا الضَّرَّ

«مَسَّ» به معنای لمس کردن و تماس گرفتن است. «ضَرَّ» به معنای فقر سختی و کمبود می باشد.

2- ابتلای فرعونیان به قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 130 - 1

1_ خداوند ، فرعونیان زمان موسی را برای پذیرش رسالت های او ، به قحطی های متعدد و کم محصولی فاحشی مبتلا ساخت .

و لقد أخذنا آل فرعون بالسنين و نقص من الثمرت لعلهم يذكرون

«سنه» به معنای قحطی و خشکسالی است و جمع آوردن آن (السنين) حکایت از تعدد قحطی و خشکسالی دارد. این تعدد یا به اعتبار شهرهای زیادی است که قحطی در آنجاها به وجود آمده و یا به لحاظ سالهای متعدد است. نکرده آوردن «نقص» اشاره به کمبود فاحش دارد.

3- اهمیت پیشگیری از قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 326

16_ ارائه برنامه های اقتصادی به دولت ها و مردم کافر برای دور ماندنشان از گرسنگی و مصونیت در برابر قحطی ها و دشواریها ، امری جایز و پسندیده است .

قال تزرعون سبع سنين .. إلا قليلاً مما تأكلون

4- اهمیت تأمین قحطی زدگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 14 - 3

3- تأمین خوراک قحطی زدگان ، برای کسانی که خود نیز گرفتار خشک سالی اند ، وظیفه ای سنگین و نیازمند همتی والا است .

و ما أدريك ما العقبة .. أو إطمع م فی يوم ذی مسغبه

قید «فی یوم»، ناظر به این معنا است که اطعام کنندگان، خود نیز در همان وضعیت به سر می برند.

5- برادران یوسف در دوران قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 17

6- پیشگیری از قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 8

8_ هفت سال تلاش برای تولید غله ، ذخیره سازی غله ها با خوشه های آن ، صرفه جویی در مصرف ، توصیه های یوسف (ع) به مردم مصر برای مصون ماندن از مشکلات دوران هفت ساله قحطی و خشکسالی

قال تزرعون سبع سنين دأباً

برخی برآنند که رؤیای پادشاه اشاره ای به دستورالعملها و چاره اندیشیها ندارد و تدبیرهایی که یوسف(ع) بیان داشته و دستوراتی که صادر کرده از دانشی خدادادی او بوده و ارتباطی به رؤیای پادشاه ندارد. برداشت فوق بر اساس این نظر است.

7- پیمانانه دوران قحطی مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 3

ص: 327

3_ جام شاهی ، وسیله پیمانہ کردن غلات برای تعیین سهمیه افراد در دوران قحطی هفت ساله مصر

جعل السقايه في رحل أخيه . . . نفقد صواع الملك

تعبیر کردن از جام گمشده به «سقایه» (جام) و «صواع» (پیمانہ) گویای این است که پیمانہ مورد استفاده برای تعیین سهمیه افراد، همان ظرفی بود که پیش از سپردن آن به یوسف(ع) برای نوشیدن آب و مانند آن مورد استفاده پادشاه قرار می گرفته بود.

8- تأمین فقرا هنگام قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 16 - 3

3- سیر کردن گرسنگان _ که در سال های قحطی ، دستشان از هر آذوقه ای کوتاه است _ وظیفه ای سنگین ، پرارزش و نیازمند همتی والا است .

و ما أدریک ما العقبه . . . أو مسکیناً ذا متربه

9- ثروتمندان هنگام قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 14 - 4

4- سرمایه داران ، در کمک های اقتصادی به مردم قحطی زده ، باید تغذیه آنان را در اولویت قرار دهند .

أو إطعمم فی یوم ذی مسغبه

10- ذخیره طعام در قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 19

19_ جواز اندوخته ساختن آذوقه برای مصارف شخصی حتی در دوران قحطی و کمبود مواد غذایی

نمیر أهلنا . . . ذلک کیل یسیر

11- زمینه قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - تأثیر گناه ، در گرفتار آمدن انسان ها به قحطی و خشکسالی

ص: 328

و هو الذى ينزل الغيث من بعد ما قنطوا .. و ما أصـبكم من مصيبه فيما كسبت أيديكم

سياق آیات ، می تواند بیانگر این نکته باشد که رحمت و قدرت الهی گسترده و فراگیر است و قحطی ها و خشکسالی ها بازتاب عملکرد خود انسان هاست.

12- عزیز مصر در دوران قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 5

5_ یوسف (ع) ، عزیز مصر در سال های قحطی آن دیار

قالوا یـأیها العزیز

13- قحطی در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 6

6_ قوم موسی پس از عبور از دریا به کمبود آب و غذا مبتلا شدند .

إذ استسقه قومه .. و أنزلنا علیهم المن و السلوی

14- قحطی در دوران عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 113 - 5

5_ اصحاب عیسی (ع) ، در برهه ای از زمان دچار کمبود مواد غذایی *

قالوا نرید ان نأكل منها

درخواست نزول مائده به انگیزه تغذیه در صورتی می تواند توجیهی برای آن درخواست به حساب آید که دستیابی به خوراکیها از راههای معمول برای آنان بسیار مشکل باشد.

15- قحطی در سرزمین کنعان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ پیشگویی یوسف (ع) بر مبنای رؤیای پادشاه، به حقیقت پیوست و قحطی و خشکسالی، مصر و اطراف آن (کنعان...) را

ص: 329

فرا گرفت .

و جاء إخوه يوسف فدخلوا عليه

آمدن برادران یوسف از کنعان به مصر برای دریافت آذوقه و نبود آذوقه در غیر آن دیار _ که «منع منا الکیل» در آیه 63 حاکی از آن است _ دلالت می کند که قحطی علاوه بر مصر ، اطراف و نواحی آن را نیز فرا گرفته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 6

6_ نایاب بودن آذوقه و غله در کنعان طی هفت سال قحطی و خشکسالی عصر یوسف

قالوا یأبانا منع منا الکیل فأرسل معنا أخانا نکتل

16- قحطی در فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 130 - 2

2_ کم محصولی فاحش ، بارزترین اثر خشکسالی ها و قحطی های تحمیل شده به فرعونیان

و لقد أخذنا آل فرعون بالسنین و نقص من الثمرت

خشکسالی و قحطی در پی دارنده مشکلات فراوانی است که از جمله آنها کم محصولی است. بنابراین ذکر بخصوص آن می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

17- قحطی در مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 48 - 1, 2

1_ وقوع هفت سال قحطی و سختی پس از هفت سال آبادانی ، تعبیر یوسف (ع) از هفت گاو لاغر در رؤیای پادشاه مصر

ثم یأتی من بعد ذلک سبع شداد

«شداد» (جمع شدید) از مصدر «شده» (سختی و دشواری) گرفته شده است و مراد از «سبع شداد» هفت سال قحطی و خشکسالی است و مشارالیه «ذلک» هفت سال آبادانی می باشد.

2_ رؤیای پادشاه، گویای تأخر سال‌های قحطی از هفت سال آبادانی بود.

ثم یاتی من بعد ذلک سبع شداد

به نظر می‌رسد یوسف(ع) از اینکه در رؤیای پادشاه گاوهای لاغر به خوردن گاوهای چاق پرداخته‌اند، دریافت که سالهای قحطی پس از سالهای آبادانی رخ خواهد داد. تقدم ذکری گاوهای چاق بر گاوهای لاغر در بیان رؤیا نیز می‌تواند دلیل دیگری برای یوسف(ع) در این تعبیر باشد.

ص: 330

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 1,4

1_ پیشگویی یوسف (ع) بر مبنای رؤیای پادشاه، به حقیقت پیوست و قحطی و خشکسالی، مصر و اطراف آن (کنعان...) را فرا گرفت.

و جاء إخوه یوسف فدخلوا علیه

آمدن برادران یوسف از کنعان به مصر برای دریافت آذوقه و نبود آذوقه در غیر آن دیار_ که «منع منا الکیل» در آیه 63 حاکی از آن است_ دلالت می کند که قحطی علاوه بر مصر، اطراف و نواحی آن را نیز فرا گرفته بود.

4_ طرح کاشت مداوم غلات و ذخیره سازی آنها برای سال های قحطی، تنها در قلمرو حکومتی مصر انجام گرفت.

و جاء إخوه یوسف

18- قحطی در مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 76 - 6

6 - عدم تنبه کافران مکه، از بلا های هشدار دهنده الهی (مثل قحطی و خشکسالی)

و لقد أخذنهم بالعذاب فما استکانوا لربهم و ما يتضرعون

19- مدعیان انفاق هنگام قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 14 - 90 - 2

2 - مدعیان دروغین انفاق، با پیدایش گرسنگی های فراگیر، از اطعام بخل ورزیده، مواد غذایی را احتکار می کنند.

يقول أهلکت مالا لبدا... فلا اقتحم العقبه... أو إطعـم فی یوم ذی مسغبه

20- مصریان باستان پس از قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 49 - 3

3_ روی آوری مصریان به افشرد گرفتن از محصولات خویش بر اثر فراوانی آنها، در نخستین سال پس از سال های قحطی

ثم یاتی . . . وفیه یعصرون

«عصر» به معنای آب گرفتن از چیزی مانند: میوه، لباس تر و . . . است. مفعول «یعصرون» _ به قرینه سیاق - محصولات کشاورزی همانند میوه جات می باشد.

ص: 331

21- موارد قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 130 - 2

2_ کم محصولی فاحش ، بارزترین اثر خشکسالی ها و قحطی های تحمیل شده به فرعونیان

و لقد أخذنا آل فرعون بالسنين و نقص من الثمرت

خشکسالی و قحطی در پی دارنده مشکلات فراوانی است که از جمله آنها کم محصولی است. بنابراین ذکر بخصوص آن می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

22- نجات مصر باستان از قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 5

5_ سرزمین مصر بر اثر پیش بینی یوسف (ع) و تدبیر عالمانه او ، از عواقب فاجعه آمیز قحطی مصون ماند .

و جاء إخوه يوسف

23- یتیم هنگام قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 15 - 3، 1

1 - یتیمان نیازمند ، سزاوارترین قشر جامعه به دریافت کمک های غذایی در سال های قحطی اند .

أو إطع م . . . یتیمًا

3 - رساندن غذا به یتیمان در سال های قحطی ، تکلیفی سنگین و نیازمند همتی والا است .

ما العقبه . . . أو إطع م فی یوم ذی مسغبه . یتیمًا

24- یوسف (ع) در دوران قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4_ یوسف (ع) در دوران قحطی مصر، سمت عزیزی آن دیار را بر عهده داشت .

قالوا یـأیها العزیز

ص: 332

25- یوسف (ع) و پیشگیری از قحطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 2

2_ پیشگیری از بروز فاجعه برای مردم مصر به سبب قحطی و خشکسالی، از هدف های یوسف (ع) در تقاضای منصب حکومتی

اجعلنی علی خزائن الأرض

26- یوسف (ع) هنگام قحطی مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 13

13_ یوسف (ع) در زمان قحطی مصر، پادشاه آن دیار نبود.

ما کان لیاخذ أخواه فی دین الملک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 5

5_ یوسف (ع)، عزیز مصر در سال های قحطی آن دیار

قالوا یـأیها العزیز

قحطی زدگان

27- اهمیت تأمین قحطی زدگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 14 - 3

3 - تأمین خوراک قحطی زدگان، برای کسانی که خود نیز گرفتار خشک سالی اند، وظیفه ای سنگین و نیازمند همتی والا است.

و ما أدریک ما العقبه .. أو إطمع فی یوم ذی مسغبه

قید «فی یوم»، ناظر به این معنا است که اطعام کنندگان، خود نیز در همان وضعیت به سر می برند.

1- آثار ایمان به قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 21

21 - باور به قدرت خدا، ایجاد کننده محبت او در دلهاست .

والذین ءامنوا أشد حبا لله .. أن القوه لله جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 186 - 10

10 - باور به نزدیک بودن خدا به بندگان و توان او بر اجابت درخواست ها، گرایش دهنده آدمی به ایمان و اطاعت از اوست .

فإني قرب أجيب دعوه الداع .. فليستجيبوا لي و ليؤمنوا بي

برداشت فوق از «فا»ی تفریع در «فلیستجیبوا» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 74 - 4

4 - ایمان به توانایی و عزت مطلق خدا، ره یابی به توحید و ربوبیت یگانه‌ء او است .

إن الله لقوی عزیز

2- آثار تعقل در قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 59 - 2

ص: 334

2 - مطالعه در مظاهر قدرت و تدبیر الهی ، از میان برنده هرگونه استبعاد و اعجاب انسان ، نسبت به حقایق وحی

أفمن هـ_ذا الحدیث تعجبون

«فاء» تفریع می رساند که اگر توجه کامل به مفاد آیات پیشین _ که بیانگر قدرت و تدبیر الهی بود _ مبذول شود، زمینه ای برای استبعاد و ناباوری باقی نخواهد ماند.

3- آثار جهل به قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 19 - 11

11 - بی خبری از قدرت خداوند ، مایه انکار معاد است .

أولم یروا کیف یبدئ الله الخلق .. إن ذلك علی الله یسیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 61 - 7

7 - تردید در رخداد قیامت ، نشانگر عدم شناخت قدرت کامل خداوند است .

وإنه لعلم للساعة فلا تمترنّ بها

آفرینش شگرف عیسی (ع)، نشانه ای بر قدرت خداوند است و از آن جا که این آفرینش دلیل بر امکان معاد شمرده شده، می توان استفاده کرد که تردید در مورد قیامت، ناشی از غفلت نسبت به قدرت بی همتای خداوند است.

4- آثار ذکر قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 39 - 9

9- توجه به مشیت نافذ و نیروی قاهر خداوند ، بازدارنده آدمی از مغرور شدن به اموال دنیا و ابدی پنداشتن آن است .

و لولا إذ دخلت جنتک قلت ما شاء الله لا قوه إلا بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 14

14 - باور و توجه به قدرت بی نهایت خداوند ، از بین برنده روحیه غرور و استکبار در انسان

فاستکبروا .. أولم یروا أنّ الله الذی خلقهم هو أشدّ منهم قوّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 4 - 20

ص: 335

20 - توجّه به قدرت ، علم و حکمت گسترده خداوند ، مایه اطمینان قلب مؤمنان در طریق ایمان .

أَنْزَلَ السَّكِينَةَ .. وَ لِلَّهِ جُنُودَ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ كَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا

«لله جنود..» دال بر حاکمیت و قدرت خداوند است و این که خداوند در پایان آیه به قدرت مطلقه و علم و حکمت گسترده خود اشاره کرده است؛ می تواند از آن جهت باشد که نفس توجّه مؤمنان به این حقیقت، خود وسیله ازدیاد ایمان و آرامش قلب آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 21 - 8

8 - توجّه به علم و قدرت الهی ، زمینه امیدواری مؤمنان به پیروزی راه ایمان

قد أحاط الله بها و كان الله على كل شيء قديرًا

از این که خداوند، پس از نوید دادن به قدرت و پیروزی مؤمنان در آینده، علم و قدرت خویش را به ایشان یادآور شده است؛ مطلب بالا را می توان نتیجه گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 11 - 11

11_ توجّه به علم و قدرت الهی و نمود های رستاخیز در طبیعت ، زداینده هر شک در امکان معاد

قد علمنا ما تنقص الأرض منهم .. أفلم ينظروا إلى السماء فوقهم كيف بنينها ... و

خداوند در پاسخ به شبهات منکران معاد، در این آیات به سه نکته اشاره کرده است: 1_ علم، 2_ قدرت، 3_ نمودهای رستاخیز در طبیعت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 62 - 4

4 - توجه به تدبیر و قدرت الهی در نظام هستی ، مقتضی خضوع و سجود انسان در برابر آفریدگار آن

وَأَنَّ إِلَى رَبِّكَ الْمُنْتَهَى .. فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 34 - 5

5- توجه به قدرت برتر خداوند و عجز و ناتوانی خلق، بازدارنده آنان از کفر و تکذیب

لا تتفزون إلا بسطن . فبأيء الآء ربكما تكذبان

ارتباط دو آیه، نشانگر آن است که غفلت جن و آدمیان از قدرت خداوند، زمینه ساز تکذیب گری آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 38 - 3

3- توجه به فرجام هستی و قدرت قاهر خداوند، زمینه ساز اجتناب انسان از کفر و تکذیب حق

فإذا انشقت السماء . . . فبأيء الآء ربكما تكذبان

ص: 336

5- آثار عقیده به قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 2

2 - اعتقاد به ربوبیت خدای یگانه و قدرت قاهر و علم گسترده او، مقتضی توکل کردن انسان به او

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ . فتوکل علی اللّٰه

تفریح «توکل علی اللّٰه» بر «إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي . . . وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ» بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 76 - 4

4 - توجه به ناتوانی معبود های ادعایی و عقیده به قدرت مطلق خداوند، موجب تسلی خاطر و دل گرمی مبلغان اسلام و مدافعان عقیده توحیدی

وَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِلهَةً لَّعَلَّهُمْ يَنْصُرُونَ . لا یستطیعون نصرهم... فلا یحزنک قولهم

جمله «فلا یحزنک قولهم» جواب برای شرط مقدر است؛ یعنی، «اذا کان هـذا حالهم مع ربّهم حیث اتّخذوا رجاء النصر ءالیه من دون اللّٰه لا یقدرون نصرهم فلا تحزن بسبب قولهم. . .؛ وقتی وضعیت آنان چنین است که به امید یاری، معبودهای دیگری جز خدا را - که توانای بر یاری رسانی ندارند - برگزیدند، پس تو از سخنان شان محزون مباش...».

6- آثار علم به قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 20 - 10

10 - پی بردن به قدرت و توانایی خداوند، برطرف کننده استبعاد در وقوع معاد است.

سیروا . . . فانظروا... ثمّ اللّٰه ینشئ النشاء الآخره إِنَّ اللّٰه علی کلّ شیء قَدِیر

7- آثار غفلت از قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 3

3- استبعاد معاد پس از متلاشی شدن جسد انسان ، معلول غفلت از قدرت نامحدود خداست .

قل کونوا حجاره أو حدیداً . أو خلقاً ممّا یکبر فی صدورکم

تذکر جمله «کونوا حجاره . . . أو خلقاً ممّا یکبر . . .» _ که اشاره به نامحدود بودن قدرت خدا دارد _ برای بیرون آوردن مشرکان از

ص: 337

غفلتی است که سبب تردید آنان درباره زنده شدن استخوانهای خرد شده گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 2

2- غفلت از قدرت نامحدود خدا، منشأ شک و تردید مشرکان عصر بعثت در امکان معاد و حیات دوباره انسان

یَأْتِيهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاهُ كَمَا

جواب شرط در جمله «إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ» حذف شده است و تقدیر آن چنین می باشد: «إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَانظُرُوا إِلَىٰ بَدَأِ خَلْقِكُمْ؛ اگر در امکان برپایی رستاخیز تردید دارید، به آغاز پیدایش خود بنگرید». مقصود از جمله یاد شده این است که: همان طور که خداوند توانست انسان ها را در این نشأه بیافریند مسلماً قدرت آن را دارد که دوباره و در نشأه دیگر آنان را زنده کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 82 - 4

4 - سطحی نگری و غفلت از قدرت بی انت های خداوند، منشأ تردید و استبعاد کافران نسبت به مسأله رستاخیز

و هو الذي ذرأكم في الأرض وإليه تحشرون. و هو الذي يحيى ويميت... أفلاتتعقلون... قا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 17، 10

10 - كفر و استكبار قوم عاد، نتیجه غفلت آنان از قدرت برتر الهی

أولم يروا أن الله الذي خلقهم هو أشد منهم قوة

17 - خودبرتربینی، غرور و غفلت از قدرت برتر خداوند، از عوامل لجاجت، حق ناپذیری و انکار رسولان الهی *

فأما عاد فاستكبروا في الأرض... و كانوا بائسًا يجرحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 60 - 7

7 - بعید شمردن شیوه آفرینش عیسی (ع)، نشأت یافته از بی توجهی به قدرت بی نهایت خداوند است.

و لَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ مِثْلًا... .. إِنَّ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا... .. وَ لَوْ نَشَاءُ لَجْعَلْنَا مِنْكُمْ م

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) «لَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ» نظر به جنبه خلقت عیسی (ع) دارد. ب) این آیه در مقام رفع استبعاد و انکار مشرکان مکه است که برای خداوندی که قادر به آفرینش تمامی انسان ها به صورت ملک است، خلقت عیسی (ع) بدون پدر امری ساده می باشد.

8- آثار قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 338

19 - پنداشتن قدرت در معبودان دروغین ، عالم محبت مشرکان به آنهاست .

يحبونهم كحب الله .. و لو يري الذين ظلموا ... أن القوه لله جميعاً

20 - تأثیر جاذبه قدرت در جلب محبت

يحبونهم كحب الله .. و لو يري الذين ظلموا ... أن القوه لله جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 205 - 8

8 - قدرت و حکومت ، خصلت های درونی انسان را نمایان می سازد .

و اذا تولى سعى فى الأرض ليفسد فيها ويهلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 76 - 7

7 - پندار قدرت مسیح (ع) و مریم بر سود و زیان رسانی به مردم ، از عوامل پرستش آن دو ، از سوی مسیحیان *

قل اتعبدون من دون الله ما لا يملك لكم ضرراً ولا نفعاً

استدلال بر ناروایی پرستش مسیح(ع) و مادرش مریم به ناتوانی آنان از ضرر رسانی و نفع بخشی، می تواند اشاره به ریشه و عامل پرستش مسیح(ع) و مریم، از سوی نصارا داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 13

13 - اقتدار و تمکن مادی تأمین کننده سعادت نیست.

و مكنهم فى الأرض ما لم نمكن لكم

از اینکه می فرماید ما به آنها مکنت دادیم بیش از شما و هلاکشان کردیم، پس مکنت مادی دلیل قرب نزد خدا نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- دستیابی به آرامش و قدرت اجتماعی ، زمینه غفلت انسان از جهان آخرت

اسکنوا الأرض فإذا جاء وعد الآخرة جئنا بكم لغيثاً

برداشت فوق بر این اساس است که خداوند پس از «اسکنوا الأرض» _ که کنایه حاکمیت و قدرت است _ مسأله قیامت و احضار انسانها را مطرح کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 4

4- حفظ معارف و شریعت الهی و اجرای احکام آن ، نیازمند صلابت و توان مندی است .

خذ الکتب بقوه

ص: 339

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 40 - 3

3- دارایی ها و توان مندی ها ، از عمده ترین زمینه های غفلت و کفرورزی است .

و هم فی غفله و هم لایؤمنون . إنا نحن نرث الأرض

از جمله وجوه ارتباطی این آیه با آیه قبل، بیان اسباب غفلت و سعی در ریشه کن کردن آن است. در این آیه خداوند برای متنبه ساختن آدمیان و از بین بردن عوامل غفلت آنان، بر فناپذیری ثروت های دنیا و ساکنان زمین تأکید کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 74 - 12

12- پیشرفت های اقتصادی و قدرت های چشم گیر - حتی در عالی ترین شکل آن - تضمین کننده نجات جامعه از نابودی نیست .

و کم أهلکنا قبلهم من قرن هم أحسن أثًا ورءیًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 62 - 2

2 - خداوند ، خواهان تلاش انسان ها برای کسب ارزش ها به قدر توان خود و نه بیشتر از آن

أولئك يسرعون فی الخیرت . . . و لانکلف نفسًا إلاّ وسعها

ذکر جمله «و لانکلف نفسًا إلاّ وسعها» پس از تمجید و ستایش از کسانی که در انجام کارهای خیر شتاب میورزند و در میدان کسب ارزش ها از دیگران سبقت می گیرند، می تواند تذکری از جانب خداوند باشد تا آنان خود را در این راستا به مشقت نیندازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 14, 15

14 - قدرت ها و امکانات خدادادی در جهت رشد و تکامل انسان

قال هـ ذا من فضل ربّی

استفاده از صفت «ربّ» به جای هر وصف و یا نام دیگر خداوند، اشاره به این نکته دارد که تفضلات الهی در جهت رشد و تکامل انسان ها است.

15 - برخورداری از علم و قدرت ، زمینه توجه مردان الهی به مسؤولیت و وظایف برتر خود

فلما رءاه مستقراً عنده قال هـ_ذا من فضل ربِّي لیبیلونی

برداشت یاد شده از آن جا است که سلیمان(ع) با مشاهده قدرت دربار خویش، متذکر گشت که هدف از این تفضلات و امکانات، امتحان و آزمون او است و باید به هوش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 2

2- قدرت و ثروت ، از موجبات فخر فروشی ، خودنمایی و تجمل گرایی

ص: 340

فخرج علی قومه فی زینته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 9 - 11

11 - مخالفت مشرکان مکه با پیامبر ، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار نسبی خویش بود .

أولم یسیروا فی الأرض .. کانوا أشدّ منهم قوه

نکوهش مخالفان پیامبر(صلی الله علیه و آله) بر عبرت نگرفتن از زوال قدرت ها و تمدن های گذشته، اشعار دارد که سرپیچی آنان از پذیرش اسلام، برخاسته از دل خوشی آنها به امکانات رزمی و رفاهی خویش بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 8

8 - برخورداری از قدرت و توانایی سیاسی و اقتصادی ، از زمینه های طغیان ، حق گریزی و دین ستیزی

کانوا هم أشدّ منهم قوه وءاثراً .. إلى فرعون و مـن وقـرون فقالوا سـحر کذّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 12 - 15

15 - قدرت و آگاهی ، پشتوانه مدیریت و تدبیر شایسته

خلق الأرض .. ذلک تقدیر العزیز العلیم

آمدن صفت «عزیز» و «علیم» پس از بیان آسمان، زمین و .. اشاره به این واقعیت دارد که آفرینش زیبا و مستحکم، تکیه بر قدرت و علم دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 6

6 - قدرت و توانمندی ، زمینه غرور و سرکشی در برابر حق

فاستکبروا فی الأرض بغير الحقّ وقالوا من أشدّ منّا قوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 22 - 9

9- قدرت و امکانات در دست انسان های ناصالح ، ابزار فسادانگیزی و گسستن عواطف انسانی

فهل عسیتم إن تولیتم أن تفسدوا فی الأرض و تقطعوا أرحامکم

بنابراین که «تولیتم» به معنای عهده داری امور باشد؛ در حقیقت آیه شریفه هشدار می دهد به بیمار دلان سست ایمان است که اگر روزی، قدرت و حکومت در دستشان قرار گیرد، فسادگری آنان گسترش یافته و پهنه زمین را آلوده می سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 29 - 2،5

ص: 341

2- کارساز نبودن قدرت من های ایمان ، در سعادت اخروی بشر

هلک عتی سلط_نیه

5- قدرت و توانمندی بدون ایمان و مصرف آن در مسیر سعادت اخروی ، مایه حسرت و تأسف در قیامت

هلک عتی سلط_نیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 10

10 - ثروت و قدرت بدون ایمان ، سعادت بخش و سودمند به حال بشر نیست ؛ بلکه موجب خسارت و بدبختی است .

و اتبعوا من لم یزده ماله و ولده إلاّ خسارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 11 - 3

3 - برخورداری از امکانات مادی و قدرت ، زمینه ساز طغیان و تعرض به حقوق دیگران

الذین طغوا فی البِلَد

9- آثار قدرت اقتصادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 10

10 - نقش اساسی قدرت اقتصادی ، در امنیت و اقتدار سیاسی ملت ها *

فَعَجَّلْ لَكُمْ هَذِهِ وَ كَفَّ أَيْدِي النَّاسِ عَنْكُمْ

در صورتی که «كَفَّ...» مترتب بر فتح خیبر و غنایم آن (عَجَّلْ لَكُمْ هَذِهِ) باشد و نتیجه آن شمرده شود؛ از آیه شریفه استفاده می شود که خداوند، برای امنیت بخشیدن به امت اسلامی در شرایط بحرانی، این مهم را از طریق تقویت بنیه اقتصادی ایشان، تأمین کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 14، 9، 6

6- قدرت سیاسی و اقتصادی گروهی، موجب پیروی و تأثیرپذیری قوم نوح از آنان شد.

وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا

9- قدرت سیاسی و اقتصادی، زمینه ساز کفر و حق ناپذیری

وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا

14- قدرت اقتصادی، دارای نقشی فزون تر از قدرت سیاسی در لغزیدن انسان به ورطه سقوط و بی دینی *

مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا

تقدیم ذکری «ماله» بر «ولده»، ممکن است اشاره به برداشت یاد شده باشد.

ص: 342

10- آثار قدرت اقتصادی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 13

13 - قدرت اقتصادی و سیاسی صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع)، نتیجه ای جز خسارت و بدبختی برای آنان در بر نداشت.

من لم یزده ماله و ولده إلاّ خسارًا

11- آثار قدرت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 7 - 8

8- فسادانگیزی مجدد بنی اسرائیل، پس از رسیدن به قدرت و رفاه

لتفسدنّ فی الأرض مرّتين . . . ثمّ ردّنا لکم الکرّه علیهم ... فإذا جاء وعد الآخره

12- آثار قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 106 - 15

15 - تشریح دینی به جای دین نسخ شده و نازل کردن حکمی به جای حکم منسوخ، در خور دارنده قدرت مطلق است.

نأت بخیر منها أو مثلها ألم تعلم أن الله کل شیء قدیر

در برداشت فوق جمله تعلیلیه «ألم تعلم . . .» در ارتباط با «نأت بخیر...» معنا شده است؛ یعنی، چون خداوند دارای قدرت مطلق است، بر جای گزینی شریعتی بهتر و یا همانند شریعت منسوخ، تواناست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 4 - 5

5_ قدرت مطلق خدا، پشتوانه تحقق معاد و برپایی روز قیامت است.

فإنی أخاف علیکم عذاب یوم کبیر. إلی الله مرجعکم و هو علی کل شیء قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 66 - 14

14_ قدرت شکست ناپذیر خداوند ، پشتوانه پیشبرد هدف های رسالت و تدبیر امور نبوت رسول خداست .

ص: 343

إن ربك هو القويُّ العزيز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 2 - 20

20_ توان خداوند بر آفرینش هستی و تدبیر امور آن ، دلیل توانایی او بر ایجاد قیامت است .

الله الذي رفع السموت .. يفصل الأيت لعلكم بلقاء ربكم توقنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهيم - 14 - 47 - 9

9- قدرت شکست ناپذیر خدا و صاحب انتقام بودن او ، دلیل تخلف ناپذیری وعده هایش در یاری رسولان و عذاب کردن ستمگران

فلاتحسبنَّ الله مخلف وعده رسله إن الله عزيز ذو انتقام

جمله «إن الله عزيز ذو انتقام» به منزله تعلیل برای بخش اول آیه (فلاتحسبنَّ ..) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 54 - 3

3- امکان فرزنددار شدن انسان کهن سال و مأیوس از فرزنددار شدن ، با لطف و قدرت خداوند

إننا نبشرك بغلْمِ عَلِيمٍ . قال أبشرتمونی علی أن مسنی الکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 40 - 9

9- قدرت مطلق خداوند ، ضامن تحقق وعده او در زنده کردن دوباره انسان ها و برپایی قیامت

وأقسموا بالله .. لا یبعث الله من یموت بلی وعداً علیه ... إنما قولنا لشیء إذا أ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 74 - 1

1- مالکیت و قدرت مطلقه خداوند ، مقتضی گرایش انسان به توحید و پرهیز از شرک به اوست .

برداشت فوق مبتنی بر دو نکته است: الف) «فاء» مضمون این آیه را متفرع بر آیه قبل کرده است و در آیه قبل سخن از مالکیت و قدرت مطلقه الهی به میان آمده بود. ب) بنا بر اینکه مراد از «ضرب مَثَل» جعل شریک برای خداوند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 77 - 11

11- قدرت مطلق و بی پایان خداوند ، دلیل سهولت برپایی قیامت برای اوست .

و ما أمر الساعة إلا كلمح البصر أو هو أقرب إن الله على كل شيء قدير

جمله «إن الله . . .» در مقام تعلیل برای جمله «و ما أمر الساعة . . .» است؛ یعنی، امر قیامت بر خدا آسان است؛ چون او بر انجام هر

کاری تواناست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 79 - 6

6- حرکت پرندگان ، همواره متکی به قدرت و حفاظت خداوند است .

ألم يروا إلى الطير . . . ما يمسكهنّ إلاّ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 80 - 5

5- آفرینش دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) ، به گونه ای که از پوست آنها خانه و سرپناه سبک و قابل انتقال (برای عشایر و صحرانشین) ساخته شود ، به قدرت خداست .

والله . . . جعل لكم من جلود الأنعـم بيوتاً تستخفونها يوم ظعنكم و يوم إقامتكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 81 - 1

1- آفرینش موجوداتی که خاصیت سایبانی برای انسان داشته باشد ، به قدرت خداست .

والله جعل لكم ممّا خلق ظلّـلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 39 - 5,6,7

5- پیدایش و کارایی مظاهر طبیعت ، متکی به مشیّت و نیروی الهی است .

ولولا إذ دخلت جنتك قلت ما شاء الله لا قوّه إلاّ بالله

6- هستی ، تحت مشیّت و مدیریت و نیروی خداوند یگانه است .

ما شاء الله لا قوّه إلاّ بالله

7- قدرت و نیروی مطلق خدا ، پشتوانه حاکمیّت خواست او بر هستی است .

ما شاء الله لا قوة إلا بالله

بیان «لا قوه ..» به منزله تعلیل است؛ یعنی، چون نیرویی در هستی وجود ندارد جز وابسته به خدا، پس جز مشیت اش اراده ای حاکم بر هستی نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 35 - 13

13- توانایی خداوند بر ایجاد هرچه بخواهد، دلیل منزّه بودن او از اختیار کردن فرزند .

ما كان لله أن يتخذ من ولد سبحانه إذا قضى أمراً .. فيكون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 345

26 - قدرت و عزت الهی ، ضامن نصرت قطعی دفاع کنندگان از حق و باوران دین است .

و لينصرنَّ الله من ينصره إنَّ الله لقوى عزيز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 45 - 12

12 - توانایی مطلق خداوند بر انجام هر کاری ، دلیل تحقق و تخلف ناپذیری مشیت او در عالم هستی است .

يخلق الله ما يشاء إنَّ الله على كل شيء قدير

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «إنَّ الله..» تعلیل برای جمله «يخلق الله ما يشاء» است؛ یعنی، چون خداوند بر هر امری توانا است، می تواند مشیت خویش را در آفرینش هر چیزی تحقق بخشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 46 - 1, 2

1_ جریان مستمر کوتاه و بلند شدن سایه ها در طول روز ، برخاسته از قدرت و مشیت خداوند

مدّ الظلّ .. ثمّ قبضنّه إلینا قبضاً یسیراً

2_ کاهش اندک اندک امتداد سایه ها ، با مشیت و قدرت خدا است .

مدّ الظلّ .. ثمّ قبضنّه إلینا قبضاً یسیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 47 - 1

1_ آفرینش شب ، همچون لباس و پوشش ، تنها به قدرت خدا است .

و هو الذی جعل لکم اللیل لباساً

جمله «و هو الذی جعل لکم اللیل لباساً» برای حصر است و از نوع حصر افرادی است؛ یعنی، تنها خدا شب را همچون پوشش برای انسان قرار داد؛ نه قدرتی دیگر. گفتمی است در این جمله، شب به لباس و پوشش تشبیه شده است.

1_ آفرینش دو دریا با آب گوارا و شیرین و شور و تلخ و قرار دادن حایل و مانعی بازدارنده از اختلاط و در هم آمیختن آن دو، تنها به قدرت خدا است.

و هو الذی مرج البحرین هـ ذَا عَذْبِ فَرَاتٍ .. و حَجْرًا مَحْجُورًا

«مَرَج» ماده «مَرَج» به معنای مخلوط کردن و یا ارسال و رها کردن است. بر این اساس جمله «مرج البحرین...» به معنای روان کردن دو دریا است به گونه ای که در کنار هم قرار گیرند؛ چنان که در آیه 19 سوره «رحمن» آمده است: «مرج البحرین یتقیان؛ دو دریا را روان ساخت تا به هم برسند و برخورد کنند». «عَذْب» به معنای گوارا و «فرات» به معنای بسیار گوارا و متمایل به شیرینی است. «مِلْح» نیز به معنای شور و «اجاج» به معنای بسیار شور و متمایل به تلخی است. «برزخ» به معنای حایل و مرز میان دو شیء است و «حجراً» (مصدر و مفعولاً به برای «جعل») به معنای مانع می باشد. «محجوراً» نیز صفت

تأکیدی برای «حجراً» است. گفتنی است جمله «و هوالذی مرج البحرین...» برای حصر و از نوع قصر افرادی است؛ یعنی، تنها خدا دو دریا... را آفرید نه قدرتی دیگر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 59 - 3

3 - قدرت خدا بر حاکمیت بخشیدن به مستضعفان زمین و به اضمحلال کشاندن مستکبران

فأخرجنهم من... و أورثنهمها بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 173 - 2

2 - جریان امور طبیعت، در حیطة قدرت خدا و قابل تغییر و تحوّل به اراده او

ثمّ دمرنا الآخرین . و أمطرنا علیهم مطراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 217 - 4

4 - قدرت شکست ناپذیر و رحمت گسترده الهی، مقتضی توکل و اعتماد مؤمنان بر او

و توکل علی العزیز الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 26 - 5

5 - علم و قدرت بی کران خدا، اساس ربوبیت و تدبیر او بر نظام هستی

الذی یرج الخبء... و یعلم ماتخفون و ماتعلنون... ربّ العرش العظیم

«یرج الخبء» - در آیه پیش بیانگر قدرت بی کران و «یعلم ماتخفون...» بیانگر علم همه جانبه خداوند است. ارتباط این آیه با آیه قبل می رساند که ربوبیت و تدبیر خدا، بر پایه قدرت و علم همه جانبه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - قدرت خداوند ، بر جهت دادن حوادث به سمت تحقق اراده خود

أوحينا إلى أم موسى . . . و حرّمنا عليه المراضع... فرددنه إلى أمّه

چنان که گفته شد فرعون به بهانه نابود کردن موسی(ع)، فرزندان بنی اسرائیل را سر می برید؛ ولی خداوند حوادث را به گونه ای تنظیم کرد که موسی(ع) تحت حمایت خود فرعون قرار گیرد و در کاخ او رشد کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 50 - 19

19 - بازآفرینی انسان ها در قیامت ، برخاسته از قدرت مطلق خداوند است .

ص: 347

إِنَّ ذَلِكَ لَمَحَى الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 2 - 5

5 - توانایی مطلق خداوند بر اعطای رحمت به بندگان و یا منع آن از ایشان ، دلیل عزتمندی او است .

ما يفتح الله للناس من رحمه فلا ممسك لها . . . و هو العزيز

از توصیف خداوند به عزتمندی در پایان آیه، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 3 - 10

10 - توانایی خداوند بر آفرینش هر چیزی و انجام هر کاری و انحصار خالقیت و رازقیت به او ، نشانه یکتایی خدا و انحصار الوهیت به او است .

يزيد في الخلق ما يشاء إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ . . . لا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

جمله «لا-إله-إلا-هو» به منزله نتیجه برای مطالبی است که در این آیه و آیه قبل آمده است. گفتنی است که محور آن، مسأله خالقیت و قدرت مطلق خداوند می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 22 - 5

5 - قدرت مطلق خداوند ، بر فراهم ساختن زمینه های هدایت و حق پذیری افراد

إِنَّ اللَّهَ يَسْمَعُ مَنْ يَشَاءُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 44 - 13

13 - علم و توانایی خداوند ، دلیل بر ناتوانی قدرت ها از بازداشتن تحقق اراده الهی است .

و ما كان الله ليعجزه من شيء . . . إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا

جمله «إِنَّهٗ كَانَ عَلِيماً قَدِيرًا» در مقام تعلیل برای جمله پیشین است؛ یعنی، از آن جایی که خداوند دانا و توانا است، هیچ نیرویی توانایی بازداشتن تحقق اراده الهی را ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 12 - 1

1 - احیای مردگان به قدرت خدا است .

إِنَّا نَحْنُ نَحْيُ الْمَوْتَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 23 - 12

ص: 348

12 - توانایی خداوند رحمان ، دلیل شایستگی او برای پرستش

إن یردن الرحمن بصرّ لاتغن عنی شفّ عتھم شیئاً و لاینقدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 83 - 6,3

3 - اراده قاهر و قدرت مطلق خداوند بر پدید آوردن هر چیزی ، مقتضی تسبیح و تنزیه او از جانب انسان است .

و هو الخلق العلیم . إنّما أمره إذا أراد شیئاً أن یقول له کن فیکون . فسبحن الذی

«فاء» در «فسبحان» فصیحه است و جمله «فسبحان الذی» جواب شرط مقدر می باشد که تقدیر آن چنین است. «إن کان أمره کذلک فسبحه»؛ یعنی، حال که خداوند چنان توان مند است که با صرف اراده خویش بدون ابزار و وسایل و بی درنگ هر چیزی را می تواند بیافریند، پس چنین خدایی سزاوار تسبیح و تنزیه است.

6 - حاکمیت و مالکیت خداوند بر همه چیز و بازگشت همه انسان ها به سوی او ، دلیل و نشانه توانایی او بر برپا کردن قیامت و احیای مجدد انسان ها

فسبحن الذی بیده ملکوت کلّ شیء و إلیه ترجعون

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه در ردیف سلسله آیاتی قرار دارد که درباره اثبات قیامت و ارائه جلوه های قدرت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 67 - 5

5 - آسمان ها ، در روز قیامت پیچیده در دست قدرت خداوند است .

و السموت مطویّات بیمینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 8 - 13

13 - آمرزش مؤمنان تائب و پیرو دین و وارد شدن آنان به بهشت از سوی خداوند ، حکیمانه و از موضع اقتدار است .

فاغفر للذین تابوا . .. إنّک أنت العزیز الحکیم

یاد شدن دو صفت عزت و حکمت در پایان آیه شریفه، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 11 - 7

7 - اعتراف کافران حق ناپذیر در قیامت ، به گناهان خود پس از مشاهده قدرت الهی در آخرت

فاعترفنا بذنوبنا فهل إلی خروج من سبیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 62 - 6

6 - توانایی بر آفرینش همه چیز ، نشانه یکتایی و بی همتایی خداوند است .

ص: 349

ذلكم الله ربكم خـ لِقَ كُلِّ شَيْءٍ لَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

جمله «لا-إله-إلا-هو» به منزله نتیجه برای مطالبی است که در این آیه و آیه قبل آمده است؛ که محور آن مسأله خالقیت مطلق خداوند و ارائه جلوه های آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 24 - 8

8 - لطف ، رحمت ، قدرت و عزت خداوند ، مقتضی مصون داشتن حریم وحی از نفوذ و تصرف دروغ پردازان

الله لطيف بعباده .. و هو القوي العزيز ... و يمح الله البطل

ارتباط مجموعه آیات و سیاق واحد آنها، می تواند بیانگر معنای یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 32 - 7

7 - پیشرفت صنعت و تمدن بشری ، در عین انتساب به بشر ، ناشی از اراده و قدرت الهی است .

و من ءایته الجوار فی البحر کالأعلـم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 10 - 4

4 - قدرت و دانایی آفریدگار هستی ، پشتوانه پیدایش شرایط زیست در کره زمین

العزیز العلیم . الذی جعل لکم الأرض مهدياً و جعل لکم فیها سبلاً لعلکم تهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 3 - 3

3 - کتاب تشریح و نظام تکوین ، هر دو بحق ، حکیمانه و متکی به عزت و توانمندی خداوند

تنزیل الکتب من الله العزیز الحکیم . ما خلقنا السموت و الأرض

طرح مسأله حقانیت آفرینش آسمان و زمین و نظام تکوین - در پی بیان نزول کتاب از سوی خداوند عزیز و حکیم - می تواند اشاره به

همگونی و هماهنگی کتابِ تشریح با نظام تکوین، در حقانیت و استواری و استحکام داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 38 - 17

17_ قدرت خداوند بر از میان بردن یک قوم و جایگزین ساختن قومی دیگر، به جای ایشان دلیل بی نیازی مطلق او از خلق

و اللّٰه الغنیّ . . . و إنّ تتولّوا یستبدل قومًا غیرکم

از این که جمله «و إنّ تتولّوا . . .» به دنبال «واللّٰه الغنیّ و أنتم الفقراء» آمده است؛ محتوای آن «و إنّ تتولّوا» را دلیل و مؤید بی نیازی خداوند دانست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 350

7 - علم و قدرت گسترده ، دو پشتوانه مهم تحقّق وعده های الهی

وعدکم الله . . . و آخری لم تقدروا علیها و قد أحاط الله بها و كان الله علی کلّ

از این که خداوند، پس از بشارت های مختلف به مؤمنان، به دو صفت مهم خویش (علم و قدرت فراگیر) اشاره کرده است، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 58 - 6

6 - قدرت و نیروی پایان ناپذیر الهی ، پشتوانه روزی دهی او به خلق

إنّ الله هو الرزّاق ذو القوّه المتین

از ارتباط میان دو بخش آیه، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 59 - 5

5 - قوت کاستی ناپذیر خداوند ، نویدی به مؤمنان و تهدیدی برای کافران است .

ذوالقوّه المتین . فإنّ للذین ظلموا ذنوباً مثل ذنوب

تأکید بر قدرت الهی (ذوالقوّه المتین) از یک سو نوید به عبادت گران و از سوی دیگر تهدید برای ظالمانی است که در کیفر الهی استعجال دارند و مهلت الهی را به معنای ضعف او می پندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 31 - 3

3 - علم گسترده و قدرت مطلقه خداوند ، پشتوانه حتمی بودن نظام جزا و پاداش او

هو أعلم . . . و لله ما فی السموت و . . . لیجزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- تأثیر غیر خدا در روند مرگ و حیات ، در طول اراده و قدرت خداوند است ؛ نه مستقل از او .

وأنه هو أمات و أحیا

با توجه به این که اسباب و عوامل طبیعی _ و حتی خود انسان ها _ در شکل گیری مرگ و حیات به نوعی مؤثراند، انحصار یافتن میراندن و زنده کردن به خداوند، از آن جهت است که اراده الهی، حاکم بر نظام مرگ و حیات است و دیگران _ هر نقشی که دارند _ در پرتو اراده الهی و به افاضه و تدبیر او دارای آن نقش هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- عدل ، تدبیر و قدرت الهی ، مقتضی برپا ساختن قیامت

ص: 351

ثم يجزيه الجزاء الأوفى . . . و أن عليه النشأ الأخرى

عبارت «و أن علیه. . .» عطف است بر آنچه در آیات گذشته از عدل و تدبیر و قدرت خداوند بیان شده بود و در حکم نتیجه گیری از آن می باشد؛ یعنی، بایسته است خداوند با چنین صفاتی، قیامت را برای تحقق کامل عدل و اکمال آفرینش خویش برپا سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 21 - 6

6 - نیرومندی و شکست ناپذیری خداوند ، تضمین کننده پیروزی پیامبران بر دشمنانشان

كتب الله لأغلبن أنا ورسلي إن الله قوي عزيز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 5 - 10

10 - اقتدار الهی ، پشتوانه استجاب دعای مؤمنان در مصون ماندن از سلطه کافران

ربنا لاتجعلنا فتنه . . . إتك أنت العزيز الحكيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 1 - 7

7 - افاضه خیرها و برکتها از سوی خداوند ، برخاسته از قدرت مطلق و بی پایان او است .

تبـرك الذی . . . هو علی کلّ شیء قدیر

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جمله «و هو علی کلّ شیء قدیر» می تواند در مقام توضیح و تبیین «تبارک» قرار داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 12 - 2

2 - اموال و دارایی های بشر ، به قدرت و مشیت خداوند و از نعمت های او است .

و جعلت له مالاً ممدوداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 13 - 3

3- فرزندان شدن ، به قدرت و مشیت الهی است .

و جعلت له .. و بنین شهودًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 14 - 3

3- امکانات زندگی و وسایل معیشت انسان ها ، به قدرت و مشیت خداوند است .

و مهّدت له تمهیدًا

ص: 352

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 2 - 5

5 - قدرت خداوند بر آفرینش آسمان و برج های آن ، نشانه صداقت او در وعده آمدن قیامت است . *

و السماء ذات البروج . و اليوم الموعود

یاد کردن قیامت _ پس از ذکر آسمان و برج های آن _ ممکن است به این لحاظ باشد که توجه به آسمان، باور به قیامت را تقویت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 6 - 8

8 - سوگند خداوند به سپیده دم ، شب های ده گانه ، جفت ، تاق و گذشت شب ، برای تأکید بر دارا بودن توان اجرای تهدیدات خویش و

نابود ساختن کافران

و الفجر . . . ألم تر کیف فعل ربك بعاد

ممکن است مراد از سوگندها، تأکید بر قدرت خداوند بر نابود ساختن مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد؛ در این صورت جواب قسم محذوف خواهد بود. گفتنی است که جواب قسم در احتمال دیگر، آیه چهاردهم این سوره است که مراقبت شدید خداوند را مطرح کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 5 - 5

5 - دشمنان خداوند ، هر چند مجهّز و نیرومند باشند ، از رویارویی با او ناتوان اند .

ألم تر کیف فعل ربك . . . فجعلهم كعصف مأكول

13- آثار قدرت در خالقیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 79 - 3

3 - توانایی بر آفرینش هر چیزی ، دلیل و شاهد امکان آفرینش مجدد آن است .

قل يحييها الذي أنشأها أول مرّة

برداشت یاد شده از آن جا است که خداوند در پاسخ به کسانی که احیای مجدد انسان ها را غیر ممکن می دانستند، مسأله آفرینش آغازین را مطرح کرده است. بنابراین از این پاسخ می توان قانون کلی یاد شده را به دست آورد.

ص: 353

14- آثار قدرت دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 4 - 8

8 - مؤمنان مجاهد، در معرض قرار گرفتن در موضع انفعالی و متأثر شدن در برابر قدرت و مکتب بسیار دشمنان و کافران مخالف

فلا یغترک تقلبهم فی البل

برداشت یاد شده از هشدار خداوند، به دست می آید.

15- آثار قدرت سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 44 - 9

9 - پی بردن و اعتراف بلقیس به گذشته نادرست و کفرآمیز خویش پس از مشاهده یکی دیگر از جلوه های قدرت خارق العاده سلیمان (ع)

فلما رأتة .. قالت رب انی ظلمت نفسی

مطلب یاد شده از آن جا است که ملکه سبا بی آنکه توضیحی اضافی برای او داده شود صرفاً با مشاهده امور شگفتی چون تخت و صحن شیشه ای، بی تأمل اظهار ایمان کرد.

16- آثار قدرت سیاسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 14، 9، 6

6 - قدرت سیاسی و اقتصادی گروهی، موجب پیروی و تأثیرپذیری قوم نوح از آنان شد.

و اتبعوا من لم یزده ماله و ولده إلا خساراً

9 - قدرت سیاسی و اقتصادی، زمینه ساز کفر و حق ناپذیری

و اتبعوا من لم یزده ماله و ولده إلا خساراً

14 - قدرت اقتصادی، دارای نقشی فزون تر از قدرت سیاسی در لغزیدن انسان به ورطه سقوط و بی دینی *

من لم یزده ماله و ولده إلاّ خسارًا

تقدیم ذکری «ماله» بر «ولده»، ممکن است اشاره به برداشت یاد شده باشد.

17- آثار قدرت سیاسی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 354

13 - قدرت اقتصادی و سیاسی صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع)، نتیجه ای جز خسارت و بدبختی برای آنان در بر نداشت.

من لم یزده ماله و ولده إلاّ خسارًا

18- آثار قدرت طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 6,7

6_ قدرتمداری نمرود، زمینه ساز غرور، کفر و طغیانگری وی

الم تر الی... ان اتیه الله الملك

بنابراینکه جمله «ان اتیه...»، بیان علتّ محاجّه باشد؛ یعنی چون ملک و سلطنت یافت، چنین و چنان کرد.

7_ قدرتمداری، زمینه ساز غرور و کفر در برابر ربوبیت الهی

الم تر الی الذی... ان اتیه الله الملك

چنانچه جمله «ان اتیه...»، بیان علتّ کفر و غرور نمرود باشد، می توان از آن یک نتیجه کلی به دست آورد که قدرت و سلطنت، زمینه ساز غرور، کفر و... است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 77 - 5

5- رفاه طلبی و قدرت خواهی، از عوامل ارتداد

کفر بأی-تنا وقال لأتینّ مالاً وولداً

ظاهر عبارت «کفر بآیاتنا» به قرینه «لأوتینّ» _ که برای استقبال است _ حدوث کفر است نه استمرار آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 9

9 - قدرت طلبی و زراندوزی، از موجبات هلاکت و بدفرجامی

أولم يعلم أنّ الله قد أهلك . . . من هو أشدّ منه قوّه و أكثر جمعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 4

4- روحیه اقتدار و اشرافی گری ، زمینه ساز غوطه‌پوری انسان در گناه

طعام الأثیم . . . ذق إنک أنت العزیز الکریم

در این آیات، دوزخیان مبتلا به عذاب شدید و گدازنده، در ابتدا با وصف «الأثیم» (به معنای غوطه‌پور در گناه) و سپس با وصف «العزیز الکریم» یاد شده اند. ارتباط این اوصاف، بیانگر مطلب یاد شده است.

ص: 355

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 5 - 8

8 - فریفته شدن به ثروت و قدرت ، زمینه ساز انکار معاد

أیحسب أن لن یقدر علیه أحد

مفاد آیه شریفه، ممکن است این باشد که فرد قدرتمند، نباید گمان کند که کسی قادر بر زنده ساختن و محاسبه و عذاب او نیست. هم چنین به قرینه آیه بعد، فرد ثروتمند را از فریفته شدن به ثروت خویش و پندار رهایی از حساب و نظارت خداوند، برحذر داشته شده است.

19- آثار قدرت طلبی کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 21 - 11

11 - مخالفت کافران و مشرکان صدر اسلام با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار خویش بود .

کانوا هم أشدّ منهم قوّه وءاثراً فی الأرض فأخذهم اللّٰه بذنوبهم

نکوهش شدن مخالفان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) بر عبرت نگرفتن آنان از زوال قدرت ها و تمدن های گذشته، بیانگر این نکته است که سرپیچی آنان از پذیرش اسلام، برخاسته از دلخوشی آنها به امکانات و اقتدار نسبی خود بوده است.

20- آثار قدرت طلبی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 21 - 11

11 - مخالفت کافران و مشرکان صدر اسلام با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار خویش بود .

کانوا هم أشدّ منهم قوّه وءاثراً فی الأرض فأخذهم اللّٰه بذنوبهم

نکوهش شدن مخالفان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) بر عبرت نگرفتن آنان از زوال قدرت ها و تمدن های گذشته، بیانگر این نکته است که سرپیچی آنان از پذیرش اسلام، برخاسته از دلخوشی آنها به امکانات و اقتدار نسبی خود بوده است.

21- آثار قدرت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- تمرکز اقتدار در شخص فرعون ، مانع تلاش و تبلیغ موسی (ع) در میان توده ها *

وفی موسی إذ أرسلناه إلی فرعون

ص: 356

با این که پیامبران به سوی توده های مردم، مبعوث شده اند، موسی(ع)، در نخستین مأموریت، به سوی فرعون فرستاده شد. از این نکته می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 5

5 - اقتدار حکومت فرعون، اغواگر او و بازدارنده وی از پذیرش پیام روشن موسی (ع)

فتوئی برکنه

در صورتی که «باء» برای بیان سببیت یا استعانت و «رکن» کنایه از ارکان اقتدار حکومت فرعون باشد، استفاده می شود که فرعون به اتکای همین نیروها، به مبارزه با موسی(ع) پرداخت و از پذیرش دعوت او سر بر تافت.

22- آثار قدرت قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 36 - 50 - 3

3 - توان مندی نسبی مشرکان قریش در محیط خویش، زمینه ساز سرکشی و کفر آنان

أهلکنا قبلهم من قرن هم أشدّ منهم بطشاً

از این که خداوند به آنان یادآوری کرده که امت های نیرومندتر از ایشان هلاک شدند؛ استفاده می شود که مشرکان مکه بر ثروت و قدرت محلی خویش، تکیه داشته و ایمان نمی آوردند.

23- آثار قدرت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 136 - 3

3 - رفاه و توانمندی قوم عاد، زمینه ساز کفر و لجاجت آنان در برابر هود (ع)

و اتقوا الذی أمّکم... أمّکم بأنعم و بنین... قالوا سواء علینا أوعظت أم ل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 5

5- قدرت و نیرومندی قوم عاد، عامل غرور و استکبار آنان در مقابل حق

فاستكبروا فى الأرض بغير الحقّ وقالوا من أشدّ متآقوه

ص: 357

24- آثار قدرت کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 4 - 8

8 - مؤمنان مجاهد، در معرض قرار گرفتن در موضع انفعالی و متأثر شدن در برابر قدرت و مکتب بسیار دشمنان و کافران مخالف

فلا یغررک تقلبهم فی البل

برداشت یاد شده از هشدار خداوند، به دست می آید.

25- آثار قدرت مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 32 - 4

4 - توانمندی مادی انسان ها، دلیل شرافت و لیاقت معنوی آنان نزد خداوند نیست.

وقالوا لولا نزل هذا القرآن... نحن قسمنا بينهم معيشتهم... لیتخذ بعضهم بعضاً

قرآن در مقام نفی تفکر خرافی عرب (لزوم اعطای نبوت به ثروتمندان و اشراف)، این نکته را متذکر می شود که تفاوت آدمیان در بهره های مادی، نشانگر تفاوت آنها در مقامات معنوی نیست؛ بلکه اختلافات معیشتی در راستای سامان بخشی به نظام اجتماع است.

26- آثار قدرت مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 35 - 5

5- نهی خداوند از فرو هشتن جهاد و مصالحه با دشمن، منوط به برخورداری سپاه اسلام، از توان و برتری رزمی است.

فلاتهنوا و تدعوا إلى السلم و أنتم الأعلون

«و أنتم الأعلون» حال است و بیان می دارد که مؤمنان در صورتی موظف به ادامه جنگ و تن ندادن به سازش و تسلیم هستند که در جبهه نبرد، قدرت برتر را دارا بوده و قادر به ادامه جنگ می باشند.

27- آثار قدرت مطلق خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - توانایی مطلق خداوند بر انجام هر کاری ، دلیل امکان آفرینش پدیده های نو و توسعه جهان طبیعت

یزید فی الخلق ما یشاء إنَّ الله علی کلّ شیء قَدیر

ص: 358

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جمله «إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»، تعلیل برای جمله «یزید فی الخلق ما یشاء» می باشد.

28- آثار وسعت قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 23 - 5

5- اتکای سنن الهی، بر علم و قدرت ازلی و گسترده او، راز جاودانگی و تبدیل ناپذیری آن *

قد أحاط الله بها و كان الله على كل شيء قديرًا . . و لن تجد لسنة الله تبديل

در آیات پیشین، خداوند دو وصف از اوصاف خویش را یادآور شده است: 1_ علم ازلی و محیط؛ 2_ قدرت ازلی و نامحدود و در این آیه، سخن از جاودانگی قوانین خویش به میان آورده است. از ارتباط این دو بیان، مطلب بالا به دست می آید.

29- آرزوی قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 80 - 6، 2

2_ آرزوی لوط (ع) به داشتن نیرویی برای مقابله با تبه کاران و دفاع از مهمانان خویش در برابر آنان

قال لو أن لي بكم قوة

«لو» در جمله فوق، حرف تمنا و به معنای لیت (ای کاش) است.

6_ آرزوی برخوردار بودن از نیرو و امکانات برای مبارزه با تبهایی ها و تبه کاران، آرزویی روا و پسندیده است.

لو أن لي بكم قوة أو آوى إلي ركن شديد

30- اتکا به قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 18 - 12

12 - احساس اقتدار و ایمنی از آسیب دشمن، زمینه ساز غفلت و کم تقوایی است. *

يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ لَتُنظَرَ . . وَ اتَّقُوا اللَّهَ

در آیات پیشین خداوند به مؤمنان اطمینان داد که کافران یهود از این پس، تاب رویارویی مستقیم نخواهند داشت و منافقان هم کاری از پیش نخواهند برد؛ ولی پس از آن اطمینان بخشی، اکنون توصیه به تقوا کرده است. گویی که احساس ایمنی، زمینه غفلت را فراهم می آورد.

ص: 359

31- اتکای به قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 4

4_ اعتماد و اتکای منافقان و کافران به قدرت ، ثروت و فرزندان بسیار خویش

کانوا اشد منکم قوه و اکثر أمولا و اولدأ

32- احاطه قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 57 - 14

14- حقّ گریزی کافران و منکران الهی ، در حیطة قدرت خدا و وابسته به اراده او است .

إِنَّا جَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً

تأکید خداوند _ به وسیله «إِنَّا جَعَلْنَا...» _ بر حاکمیت و نقش خود، از آن جهت است که گمان نرود کفر کافران و منکران آیات الهی، از قلمرو قدرت الهی بیرون است و آنان تبدیل به قدرتی در برابر خدا شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 67 - 4

4- زمین ، در قیامت ، یکسره در قبضه قدرت خداوند است .

و الأرض جميعاً قبضته يوم القيامة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 39 - 12

12 - تمامی امور ، در حیطة قدرت مطلق و گسترده خداوند است .

إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - تحقق قیامت و علم به لحظه وقوع آن ، تنها در حیظه قدرت و علم الهی است .

لیس لها من دون الله کاشفه

برخی از مفسران بر آنند که مراد از «کاشفه»، پرده برداشتن از لحظه وقوع قیامت و تحقق ساختن و آشکار نمودن صحنه های آن است. برداشت بالا بر پایه این احتمال می باشد.

ص: 360

33- ارزش قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 57 - 5

5_ دستیابی به اقتدار و سلطنت در زمین ، در قیاس با پاداش های اخروی ناچیز است .

كذلك مكّنا ليوسف في الأرض . . . ولأجر الآخرة خير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 12،13

12 - قدرت و ثروت ، ملاک ارزش و معیار اصلی بهره مندی و خوشبختی در نگاه دنیاطلبان قوم قارون

قال الذين يريدون الحيوة الدنيا يـليت لنا مثل ما أُوتى قـرون إنّه لذو حظّ عظيم

13 - قدرت و ثروت در نگاه مؤمنان آخرت جو ، ملاک ارزش و معیار اصلی بهره مندی و خوشبختی نیست .

قال الذين يريدون الحيوة الدنيا يـليت لنا مثل ما أُوتى قـرون إنّه لذو حظّ عظيم

تعبیر «قال الذين يريدون الحياه الدنيا» می رساند که این گفته، تنها مربوط به دنیاطلبان سست ایمان است؛ نه مؤمنان آخرت جو.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 80 - 6

6 - قدرت و ثروت (هر چند بسیار و افسانه ای باشد) در نگاه اهل معرفت و مؤمنان دین شناس ، بسی کم ارزش تر از پاداش های الهی است .

وقال الذين أُوتوا العلم ويلکم ثواب اللّٰه خير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 6

6 - « قدرت و توانایی » و « بصیرت و روشن بینی » ، از ارزش ها و نعمت های الهی برای انسان

إبرهیم وإسحق ويعقوب أُولى الأیدی والأبصـر

6 - قدرت و ثروت ، تنها ملاک ارزش در دیدگاه فرعون و فرعونیان

قال ی قوم ألیس لی ملک مصر . . أم أنا خیر من هذ الذی

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته زیر است: الف) فرعون پس از یادآوری فرمانروایی و ثروت خویش، موسی(ع) را غیر قابل قیاس با خود می داند و این نشان دهنده بیش فرعون در زمینه ملاک ارزش است. ب) سخنانی فرعون و تکیه وی بر قدرت و ثروت، نشان می دهد که در جامعه قبطی چنین دیدگاهی وجود داشته است.

ص: 361

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 53 - 5

5 - مال و قدرت ، تنها ملاک ارزش انسان ، از نگاه مخالفان پیامبران در طول تاریخ

وقالوا لولا نزل هذا القرآن على رجل من القريتين عظيم .. فلولا ألقى عليه أس

34- ازدیاد قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 12 - 3

3 - فراوانی قدرت و امکانات مادی ، زمینه افزایش فساد در جوامع انسانی است .

إرم ذات العماد .. ذی الأوتاد ... فأكثرها فیها الفساد

35- ازلیت قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 21 - 6

6 - خداوند ، دارای قدرت ازلی و نامحدود

و كان الله على كل شيء قديرًا

تعبیر «كان الله» بر ازلی بودن قدرت و تعبیر «على كل شيء» بر نامحدود بودن آن، دلالت دارد.

36- استفاده از قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 98 - 2

2- برخورداری انسان از قدرت و دانش و به کارگیری آن در جهت مصالح انسانی ، نمودی از رحمت پروردگار است .

... قال هـ ذر حمه من ربّی

ذوالقرنین، سد و به عبارت دیگر، تمام امکانات و دانشی که برای ساخته شدن آن به کار رفته بود را رحمت پروردگار دانست این منطق،

منطقی عام است و اختصاصی به سد و یا شخص ذوالقرنین ندارد.

37- استفاده از قدرت جسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 362

9- لزوم بهره‌گیری از استعدادها و قوای جسمی و عقلی، به هنگام شکوفایی آن و در دوران پیری

و من نعمّره ننگسه فی الخلق أفلا یعقلون

38- اقرار به قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 12 - 5

5_ انسان‌ها، به هنگام گرفتاری و رنج فراگیر، به ناتوانی خود و قدرت و یاری خداوند اذعان می‌کنند.

و إذا مسّ الإنسان الضرّ دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 5

5- انسان‌ها، به هنگام گرفتاری و رنج، به ناتوانی خود و قدرت یاری‌رسانی خداوند پی‌برده و اعتراف می‌کنند.

و إذا مسّ الإنسان ضرّ دعا ربّه منیباً إلیه

39- انکار قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 1

1_ یهودیان، منکر قدرت و نفوذ اراده خداوند در تدبیر جهان

وقالت الیهود یدالله مغلوله

اطلاق جمله «یدالله مغلوله» می‌رساند که یهود بر این باور بودند که خداوند هیچ دخل و تصرفی در جهان هستی ندارد. بنابراین جمله «ینفق کیف یشاء» پس از «یداه مبسوطان» تنها اشاره به نمونه و مصداقی از نفوذ و قدرت الهی در جهان هستی دارد.

40- اهمیت استفاده بهینه از قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - ضرورت پاس داشتن نعمت قدرت و پرهیز از به کارگیری آن در جهت تقویت مجرمان

قال ربّ بما أنعمت علیّ فلن أكون ظهیراً للمجرمین

ص: 363

41- اهمیت حفظ قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 17 - 8

8 - ضرورت پاس داشتن نعمت قدرت و پرهیز از به کارگیری آن در جهت تقویت مجرمان

قال ربّ بما أنعمت علیّ فلن أكون ظهیراً للمجرمین

42- اهمیت ذکر قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 68 - 10

10- لزوم توجه دائمی به قدرت و حاکمیت الهی در همه حال (موقعیت خطر و امنیت)

نجـکم الی البرّ . . أفأنتم أن یخسف بکم ... أو یرسل علیکم حاصباً ثم لاتجدوا ل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 34 - 4

4 - خداوند ، خواهان توجه خلق به قدرت مطلق او و عجز و ناتوانی خویش

إن استطعتم أن تنفذوا . . فبأیّ آلاء ربکمما تکذبان

43- اهمیت قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 75 - 6

6 - برخی از اهل کتاب ، تنها با اعمال زور و قدرت تن به بازگردانی امانت خواهند داد .

الّا ماؤمت علیه قائماً

جمله «مادمت . . .»، کنایه از مطلب فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10_ دعوت خداوند از مردم ، برای دستیابی به عزت و قدرتی شکست ناپذیر در پرتو عزت او

أَيُّتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا

ص: 364

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 96 - 8

8_ قدرت و علم شرط لازم برای برنامه ریزی و موفقیت در اجرای آن است.

ذلک تقدیر العزیز العلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 5 - 6

6- فراهم آوردن قدرت و توان لازم برای سرکوب دشمنان ، امری ضروری و بایسته

بعثنا .. اُولی باس شدید

44- اهمیت قدرت جامعه اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 46 - 5

5_ سستی اهل ایمان در پیکار با دشمنان دین ، موجب از میان رفتن ابهت و قوت جامعه اسلامی

و لاتنزعوا فتفشلوا و تذهب ریحکم

45- اهمیت قدرت حکیمانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 2 - 9

9- اهمیت همراه ساختن قدرت با حکمت

اللّٰه العزیز الحکیم

46- اهمیت قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 9

9- انسان ، در برابر اراده و قدرت الہی ، فاقد کمترین یاور و یاری دہندہ

أهلکنہم فلاناصر لہم

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 365

6 - توجه به آموزگار بودن خداوند و وابستگی قرائت و کتابت به قدرت او ، برانگیزاننده انسان به تلاوت کلام او است .

اقرأ .. الذى علم بالقلم

47- اهمیت قدرت دفاعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 26 - 12

12 _ برخورداری جامعه از امنیت اجتماعی و توان دفاعی و امکانات اقتصادی ، از نعمت های مهم الهی

فاویکم و ایدکم بنصره و رزقکم من الطیبت

48- اهمیت قدرت عالمانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 2 - 9

9 - اهمیت همراه ساختن قدرت با حکمت

الله العزيز الحكيم

49- ایمان به قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 29 - 13

13 _ باور به علم مطلق خدا و قدرت گسترده و همه جانبه او ، زایل کننده هر گونه شبهه در راستی و درستی تحقق معاد و زنده شدن مردگان

ثم یحییکم ثم إلیه ترجعون. هو الذی خلق ... و هو بکل شیء علیم

جمله «هو الذی ... سبع سماوات» اشاره به قدرت بی انتهای خداوند دارد و جمله «و هو بکل شیء علیم» حاکی از علم مطلق الهی است. از هدفهای بیان قدرت و علم همه جانبه خداوند - پس از بیان معاد و زنده کردن مردگان (ثم یحییکم ثم إلیه ترجعون) - بر طرف کردن هرگونه شبهه در راستی و درستی آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 107 - 8

8 - توجه به قدرت مطلق خداوند و حاکمیتش بر جهان آفرینش ، موجب باور به توان خداوند بر جایگزینی دینی بهتر یا همانند

ص: 366

نأت بخیر منها أو مثلها ألم تعلم أن الله على كل شیء قدير. ألم تعلم أن الله له م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 186 - 9

9 - ضرورت ایمان به نزدیک بودن خداوند به بندگان و توان او بر اعطای درخواست های ایشان

و لیؤمنوا بی

از آن جا که «و لیؤمنوا بی» پس از بیان قرب الهی به بندگان و اجابت درخواستهای ایشان مطرح شده، می توان گفت: مراد از ایمان در این جا ایمان به نزدیکی خدا و اجابت درخواستهای بندگان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 113 - 1

1 _ تناول از غذای آسمانی و اطمینان به توانایی خداوند از انگیزه های حواریون برای درخواست مائده آسمانی

قالوا نرید ان نأكل منها و تطمئن قلوبنا و نعلم ان قد صدقتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 52 - 9

9 _ باور به توانمندی خدا و شدت کیفر های وی زمینه ساز پرهیز آدمی از کفرورزی و ارتکاب گناه

فأخذهم الله بذنوبهم إن الله قوی شدید العقاب

هدف از توصیف خداوند با جمله «إن الله . . .» پس از بیان مؤاخذه کفرپیشگان گنهکار این است که انسانها با باور به نیرومندی خدا و شدید العقاب بودن وی، از مخالفت با وی بپرهیزند و رو به کفر و گناه نیاورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 4 - 6

6 _ توجه و باور به قدرت مطلق خدا، زداینده هرگونه شبهه درباره معاد و برپایی قیامت

إلى الله مرجعكم و هو على كل شيء قدير

هدف از بیان قدرت خداوند ، پس از طرح مسأله معاد و روز قیامت ، این است که انسانها را متوجه قدرت همه جانبه خدا کند تا مبادا در تحقق یافتن قیامت _ که پذیرش آن برای نوع انسانها مشکل است _ تردید کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 107 - 12

12_ باور و توجه به قدرت و حاکمیت مطلق خداوند ، موجب پذیرش ربوبیت او بر انسان و سایر هستی است .

إلا ما شاء ربك إن ربك فعال لما يريد

برداشت فوق ، با توجه به کلمه «رب» استفاده شده است.

ص: 367

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 67 - 3

3- انسان ها در گرداب های خطر آفرین ، نه تنها متوجه خداوند می شوند ؛ بلکه او را یگانه قدرتی می دانند که توان نجات آنان را از مرگ حتمی دارد .

وإذا مسّكم الضرّ في البحر ضلّ من تدعون إلاّ إياه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 46 - 8

8 - موسی و هارون (ع) ، به قدرت برتر خداوند آگاه بودند و دیگران را از مقابله با خواست و اراده خدا ناتوان می دانستند .

إِنِّي معكما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 8

8 - گستره قدرت الهی در جهان واپسین ، مورد باور تمامی انسان ها حتی دوزخیان

و نادوا ی_ملک ليقض علينا ربّک

از این که جهنمیان نجات خود را به دست خداوند می دیدند و فرشتگان را به شفاعت می طلبیدند، استفاده می شود که حتی دوزخیان نیز در قیامت به قدرت الهی باور دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 6 - 4

4 - توجّه به آفرینش زمین و ویژگی های آن ، مایه پی بردن به قدرت خداوند و زمینه ساز پذیرش معاد است .

عن النبأ العظيم . . . ألم نجعل الأرض مهـدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 10 - 4

4- اندیشیدن درباره ماهیت شب و ویژگی های آن ، زمینه ساز پی بردن به قدرت خداوند و پذیرش معاد است .

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ . . . وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 11 - 5

5- توجه به آسان سازی امور زندگانی انسان با آفرینش روز و ویژگی های آن ، زمینه ساز پی بردن به قدرت خداوند و پذیرش معاد است .

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ . . . أَلَمْ نَجْعَلْ ... وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 368

3 - مطالعه در ویژگی های خورشید و فواید آن برای انسان ، زمینه سازی بردن به قدرت خداوند و پذیرش معاد است .

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ .. أَلَمْ نَجْعَلْ ... وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَاجًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - توجّه به نزول باران و هدفدار بودن باران زمینه سازی بردن به قدرت خداوند و پذیرش معاد است .

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ .. أَلَمْ نَجْعَلْ ... وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمَعْصَرِ مَاءً ثَجَّاجًا

توجّه به نعمت باران، می تواند انسان را به این نکته رهنمون سازد که این نعمت ها، به گزاف در اختیار انسان قرار داده نشده و هدف از آن، جز با معاد تحقق نیافتنی است. هم چنین می تواند بیانگر این باشد که حیات زمین مرده به وسیله باران، نمونه بارزی برای زنده شدن مردگان است و استبعاد معاد وجهی ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - توجّه به مراحل پیدایش زمین و تحوّل آن به جایگاهی قابل استفاده جانداران ، مایه پی بردن انسان به قدرت خداوند و زمینه باور داشتن معاد

ءَأَنْتُمْ أَشْدُّ .. وَالْأَرْضُ بَعْدَ ذَلِكَ دَحِيهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - توجّه به انحصار الوهیت در خداوند ، زمینه ساز باور به قدرت او بر پناه دادن انسان در مشکلات

قُلْ أَعُوذُ .. إِلَهُ النَّاسِ

50- برتری قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13_ قدرت خداوند ، برتر از همه قدرتهاست .

فمن ينصرني من الله

51- بشارت ازدياد قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 369

13_ هود (ع) مردم خویش را در صورت استغفار از گناهان، گرایش به توحید و پرستش خدا، به افزایش نیرو و توانشان بشارت داد.

و یقوم استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه... یزدکم قوه إلی قوتکم

«یزدکم» عطف بر «یرسل» و جواب برای شرط مقدر می باشد؛ یعنی: «إن تستغفروا... یزدکم؛ اگر استغفار کنید و... خداوند نیروی شما را افزایش می دهد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 21 - 3

3 - نوید الهی، به فزونی مداوم قدرت مسلمانان و دستیابی ایشان به فتوحاتی برتر از تصور آنان

و آخری لم تقدروا علیها قد أحاط الله بها

برداشت یاد شده در صورتی است که مراد از «لم تقدروا...» این باشد که شما الان قادر به پیش بینی آن نیستید؛ چون نه توان آن را در خود سراغ دارید و نه زمینه آن را فراهم می بینید؛ ولی خداوند براساس احاطه علمی خود، این هر دو را می داند و به شما نوید می دهد.

52- بی ارزشی قدرت کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 5 - 11

11 - اقتدار و شوکت کافران، ناچیز در برابر اقتدار شکست ناپذیر الهی

ربنا إنک أنت العزیز الحکیم

جمله «إنک أنت العزیز» _ که بیانگر حصر عزت و اقتدار در خداوند است _ تعریض به قدرت های کفر دارد که درصدد مفتون و معذب ساختن مؤمنان اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 14 - 1

1 - هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نسبت به اجابت خواسته های کافران تکذیب گر و سازش و مسامحه با آنان، به صرف ثروت و نیروی انسانی بسیار آنان

و لاتطع كلّ حلافّ . . أن كان ذا مال و بنين

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که جمله «أن كان ذا مال . .» متعلق به «لاتطع» باشد. گفتنی است در آغاز «أن» لام تعلیل در تقدیر است.

ص: 370

53- بی تأثیری قدرت اصحاب شمال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 29 - 1

1 - کارساز نبودن قدرت کافران دوزخی (اصحاب الشمال) ، در رهایی آنان از عذاب قیامت

هلک عتی سلط_نیه

54- بی تأثیری قدرت اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 43 - 5

5 - اقتدار و شکوه تمدن های گذشته تاریخ ، بی تأثیر در پیشگیری از عذاب الهی از آنان

أکفّارکم خیر من أولکم

تعبیر «أکفّارکم خیر..» تعریض بدان دارد که اقوام پیشین، به رغم اقتدار مادی شان، نابود شدند و شکوه و قدرت آنان نتوانست از عذاب الهی در حق آنان، جلوگیری کند؛ شما (کافران) که جای خود دارید.

55- بی تأثیری قدرت غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 67 - 4

4- در لحظه های دشوار ، کارآمد نبودن قدرت های غیر الهی بر ملا می شود و از اسباب ظاهری قطع امید می گردد .

و إذا مسکم .. ضلّ من تدعون

56- بی تأثیری قدرت کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 5

5- جوامع کفرپیشه ، با تمامی امکانات و قوا ، بی دفاع در برابر کیفر الهی

و كَأَيْنَ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدَّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجْتِكَ أَهْلَكَنَّ هُمْ فَلَانَاصِرَ لَهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 29 - 1

1 - کارساز نبودن قدرت کافران دوزخی (اصحاب الشمال) ، در رهایی آنان از عذاب قیامت

ص: 371

57- بی تأثیری قدرت مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 9 - 3

3 - بالاترین اقتدار مادی، در برابر اراده خداوند، هیچ توانایی و کاربردی ندارد.

الذین من قبلهم كانوا أشدّ منهم قوّه و آثاروا الأرض .. فما كان الله ليظلمهم ول

جمله «فما كان الله ليظلمهم» دلالت می کند که نابودی اقوام گذشته، به دست خداوند بوده است. توصیف آن جوامع، به برتری نظامی و اقتصادی بر قریش، برای بیان این حقیقت است که تجهیزات مادی انسان ها، هر چند پیشرفته باشد، در برابر خواست خداوند، کارایی ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 25 - 5

5 - ضعف و ناکارآمدی قدرت های مادی، در برابر انتقام و عذاب الهی

قال مترفوها .. فانتقمنا منهم

58- بی تأثیری قدرت های مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 8 - 2

2 - قدرت های مادی، با تمامی اقتدار و شکوه، ناتوان از مقابله با قوانین و مشیت های خداوند

فأهلكتنا أشدّ منهم بطشًا و مضى مثل الأولین

یادآوری نابودی جوامع مقتدر شرک پیشه، می تواند نشانگر این نکته باشد که قدرت ظاهری و مادی، مانع عذاب الهی نیست.

59- بی ثمری قدرت در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 48 - 4

4_ اصحاب اعراف با به رخ کشیدن بی ثمری امکانات مادی و قدرت های دنیوی کافران ، آنان را ناکام خوانده و شماتت می کنند .

قالوا ما أغنى عنكم جمعكم و ما كنتم تستكبرون

ص: 372

60- بی ثمری قدرت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 10 - 8

8 - قدرت شکفت فرعون ، بی اثر در برابر عذاب الهی

ألم تر . . . وفرعون ذی الأوتاد

61- بی نظیری قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 59 - 3

3 - آفرینش انسان از منی در رحم ، جلوه ای از عظمت و قدرت بی مانند خداوند

أم نحن الخ_لقون

به کارگیری ضمیر متکلم مع الغیر (نحن) در مسأله آفرینش انسان از منی در رحم، بیانگر عظمت آفرینش انسان و جلوه ای از قدرت برتر آفریننده آن است.

62- پشتوانه قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 6 - 5

5_ علم همه جانبه خداوند ، پشتوانه توانایی او بر روزی رسانی به موجودات و تدبیر امور آنهاست .

و ما من دابّة فی الأرض إلاّ علی الله رزقها و یعلم مستقرها و مستودعها

هدف از بیان آگاهی خداوند به احوال موجودات ، پس از «علی الله رزقها» القای این نکته است که: روزی رسانی به موجودات و تدبیر امور آنها ، نیازمند علمی گسترده است که خداوند آن را داراست.

63- پیروزی بر قدرت برتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 3,4,5,6

3_ یک گروه بیست نفری اهل ایمان باید بر یک گروه دویست نفری اهل کفر و لشکر صد نفری مؤمنان باید بر لشکر هزار نفری اهل کفر پیروز شود .

إن یکن منکم عشرون صبرون یغلبوا مائتین و إن یکن منکم مائه یغلبوا ألفا

ص: 373

جمله های «یغلبوا مائتین» و «یغلبوا ألفا» خبری هستند. ولی مراد از آن به دلیل «الئن خفف الله عنکم» در آیه بعد معنایی دستوری است. زیرا تخفیف در محدوده تکالیف و دستورات مطرح است. بنابراین «یغلبوا ...» یعنی باید مقاومت کنید و پیروز شوید.

4_ اهل ایمان موظف به پایداری در برابر لشکریان کفر تا پیروزی بر آنان ؛ حتی در صورت ده برابر بودن نیروی انسانی کافران

حرض المؤمنین علی القتال إن یکن منکم عشرون صبرون یغلبوا مائتین

تغییر نکردن نسبت در دوفراز یاد شده، یعنی بیست در مقابل دویست و صد در مقابل هزار، بیانگر این است که ضرورت مقاومت مخصوص بیست و دویست نفر نیست، بلکه تحقق نسبت (یک بر ده) ملاک حکم است.

5_ پیروزی بیست مؤمن مقاوم بر دویست دشمن و صد مؤمن مقاوم بر هزار دشمن نویدی تضمین شده از جانب خداوند

إن یکن منکم عشرون صبرون یغلبوا مائتین و إن یکن منکم مائه یغلبوا ألفا

بیان دستور به پایداری و پیروزی بر دشمن در قالب جمله خبری می تواند نویدی به تحقق آن دستور در خارج باشد. بنابراین جمله «یغلبوا»، یعنی باید پیروز شوید که خواهید شد.

6_ مؤمنان صدر اسلام در برهه ای از عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای استعداد و توان پیروز شدن بر لشکری تا ده برابر نفرات ایشان

إن یکن ... یغلبوا ألفا

چون در آیه بعد تخفیف در حکم جهاد و مقاومت را به تحقق ضعف تعلیل کرده است، معلوم می شود خداوند با توجه به توان و استعداد اهل ایمان بر آنان واجب کرده بود که در مقابل لشکری تا ده برابر خود مقاومت کنند.

64- تاریخ قدرت طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 5

5 - قدرت طلبی و زراندوزی ، دارای دیرینه ای بسیار طولانی در تاریخ بشر

أولم یعلم أن الله قد أهلك من قبله من القرون من هو أشد منه قوه و أكثر جمعاً

65- تبعیت از قدرت باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 6

6 - پیروی از قدرت های باطل در مقابل فرمان های خدا شرک است . *

و من الناس من يتخذ من دون الله أنداداً يحبونهم .. إذ تبرا الذين اتبعوا

ص: 374

66- تجلی اخروی قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 31 - 3

3_ قدرت و حاکمیت خداوند در قیامت تجلی می یابد.

قد خسر الذین کذبوا بقاء الله حتی إذا جاءتهم الساعة بغته

مراد از «لقاء الله» نمی تواند ملاقات و برخورد، به معنی متعارف، باشد. لذا مراد از لقاء خداوند، ملموس شدن حاکمیت و رضایت و غضب اوست، به گونه ای که گویا آدمیان با خود خداوند ملاقات کرده اند.

67- تذکر قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 7

7_ اعلام قدرت بی انت های خداوند به مشرکان صدر اسلام و تذکر به بیهوده بودن مقاومت در برابر او

و اعلموا انکم غیر معجزی الله

«عجز» مقابل «قدرت» و «اعجاز» (مصدر معجزین) به معنای ناتوان کردن و به زانو درآوردن است. هشدار به مشرکان نسبت به ناتوانیشان در به زانو درآوردن خدا، اعلام قدرت بی انتهای خداوند و بی نتیجه بودن مقاومت در برابر اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 21 - 3, 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور موعظه و زنده نگه داشتن یاد قیامت در خاطره ها و توجه دادن انسان ها، به قدرت خداوند

فذکر

«ذکر»، حالتی است در نفس انسان که او را بر محافظت از معارفی که فرا گرفته، توانا می سازد. این کلمه با «حفظ» به یک معنا است؛ جز این که اصل فراگیری «حفظ» و در خاطر حاضر داشتن، «ذکر» خوانده می شود (مفردات راغب)؛ بنابراین «ذکر»؛ یعنی، متوجه ساز و به ذهن آنان بیفکن. این واژه - چنانچه در قاموس آمده است - در معنای موعظه کردن نیز به کار می رود.

3- توجه دادن مردم به نشانه های قدرت خداوند در پدیده های جهان، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أفلا ينظرون . . . فذکر

آیات پیشین _ که درباره قیامت و نیز نشانه های قدرت خداوند در جهان است _ می رساند که مراد از «فذکر»، لزوم تذکر دادن به همان امور است.

68- ترس از قدرت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 6

ص: 375

6- وحشت و احساس خطر فرعون ، هامان و قارون از گسترش آیین موسی و قوت گرفتن پیروان آن حضرت

قالوا اقتلوا أبناء الذين ءامنوا معه

از فرمان فرعون و .. به قتل ایمان آورندگان به موسی(ع)، برداشت یاد شده استفاده می شود.

69- تعقل در قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 21 - 2

2- تأمل در نشانه های قدرت خداوندی در پهنه هستی ، زمینه ساز پذیرش پند و اندرز های دینی است .

أفلا ينظرون إلی .. فذکر

حرف «فاء»، فرمان به تذکر را بر آیات پیشین _ که از نشانه های قدرت خداوند سخن گفته بود _ تقریر کرده است؛ یعنی، «حال که چنین است به تذکر اقدام کن».

70- تقدیر قدرت انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 22 - 7

7- قدرت خداوند بر آفرینش انسان ها ، تنظیم توانمندی های آنان ، هدایت تکوینی و نیز میراندن و به گور افکندن آنها ، دلیل قدرت او بر زنده ساختن آنان در قیامت است .

خلقه فقدّره . ثمّ السبیل یسّره . ثمّ أماته فأقبره . ثمّ إذا شاء أنشره

71- تقویت قدرت نظامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 15، 4، 3، 2، 1

1 _ تقویت قوای نظامی و تهیه ادوات جنگی برای نبرد با دشمنان خدا ، وظیفه ای بر عهده تمامی مسلمانان

و أعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل

2 _ مسلمانان باید برای تقویت بنیه نظامی تمام تلاش خویش را تا حد ترساندن دشمن ، به کار بندند و از هر چه در اختیار دارند دریغ

نورزند .

وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ

3_ اسب های سواری در عصر بعثت ، کارآمدترین و مهمترین وسیله برای تقویت بنیه نظامی

وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ

ص: 376

عطف «رباط الخیل» بر «قوه» عطف خاص بر عام است و کاربرد چنین عطفی معمولاً برای رساندن اهمیت معطوف و نقش اساسیتر آن نسبت به دیگر مصادیق معطوف علیه است.

4_ جامعه اسلامی باید به پیشرفته ترین ادوات رزمی زمان مجهز باشد .

و أعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل

5_ قوای نظامی جامعه اسلامی باید به گونه ای باشد که دشمنان دین را همواره به هراس افکند .

ترهبون به عدو الله و عدوكم

15_ انفاق امکانات برای تقویت بنیه نظامی جامعه اسلامی ، از مصادیق انفاق « فی سبیل الله » است .

و أعدوا لهم ما استطعتم .. و ما تنفقوا من شیء فی سبیل الله

72- توکل بر قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 39 - 13

13- مؤمنان ، متکی به مشیت و نیروی الهی اند ، نه مال و فرزند .

لولا .. قلت ما شاء الله لا قوه الا بالله ان ترن انا اقل منك مالاً و ولداً

73- تهمت قدرت طلبی به صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 25 - 4

4- تأکید قوم ثمود بر دروغ گویی ، قدرت طلبی و خودخواهی صالح (ع) ، در ادعای پیامبری

بل هو كذاب أشر

«أشر» به معنای متکبر و خودخواه است.

74- تهمت قدرت طلبی به موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ فرعون و اطرافیان‌ش ، پس از شنیدن سخنان موسی (ع) ، او و هارون (ع) را به تلاش برای براندازی حکومت متهم کردند .

قال موسی . . قالوا أجبئنا لتلفتنا عما وجدنا عليه ءاباءنا و تكون لکما الکبریاء

2_ فرعون و اطرافیان‌ش ، حضرت موسی (ع) را متهم کردند که تلاش او نه به خاطر هدایت ؛ بلکه برای برگرداندن آنان از سنت و روش پدران‌شان و تصاحب قدرت و حکومت بر سرزمین مصر است .

ص: 377

قالوا أجبنا لتلفتنا عما وجدنا عليه آباءنا و تكون لكما الكبرياء في الأرض

3_ فرعون و اطرافیانش ، حضرت موسی و هارون (ع) را به انحصارطلبی در قدرت متهم کردند .

و تكون لكما الكبرياء في الأرض

برداشت فوق از تقدیم خبر «تكون» بر اسمش _ که می تواند مفید حصر باشد _ استفاده شده است.

75- تهمت قدرت طلبی به هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 3، 1

1_ فرعون و اطرافیانش ، پس از شنیدن سخنان موسی (ع) ، او و هارون (ع) را به تلاش برای براندازی حکومت متهم کردند .

قال موسى .. قالوا أجبنا لتلفتنا عما وجدنا عليه آباءنا و تكون لكما الكبرياء

3_ فرعون و اطرافیانش ، حضرت موسی و هارون (ع) را به انحصارطلبی در قدرت متهم کردند .

و تكون لكما الكبرياء في الأرض

برداشت فوق از تقدیم خبر «تكون» بر اسمش _ که می تواند مفید حصر باشد _ استفاده شده است.

76- جاودانگی قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 70 - 12

12- علم و قدرت انسان ، ناپایدار و علم و قدرت خداوند ، همیشگی است .

و منكم من یردّ إلى أرذل العمر لکی لا یعلم بعد علم شیئاً إن الله علیم قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 45 - 14، 13

13- خداوند ، دارای اقتدار و سلطه کامل و زوال ناپذیر ، بر هر کار و هر چیز است .

و كان الله على كل شیء مقتدرًا

«مقتدر» و «قدیر» در باره خدای تعالی به یک معنا است (مفردات راغب).

14- پدیدار شدن حیات بر روی زمین ، جلوه ای از قدرت لایزال خداوند است .

واضرب لهم مثل الحیوه الدنیا . . . وکان اللّٰه علی کلّ شیء مقتدرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 62 - 4

4 - قدرت خداوند ، گسترده و بی پایان است .

ص: 378

اللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلِيُّ كُلِّ شَيْءٍ وَكَيْلٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 1 - 6

6 - قدرت خداوند ، مطلق و بی پایان است .

و هو علی کلّ شیء قدیر

77- جهاد با قدرت برتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 66 - 9

9_ لزوم پایداری صد مؤمن در برابر دویست کافر و هزار مؤمن در برابر دو هزار کافر تا تحقق پیروزی بر آنان

فإن یکن منکم مائه صابره یغلبوا مائتین وإن یکن منکم ألف یغلبوا الفین

78- جهل به قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 22

22 - نشناختن قدرت خدا و پندار قدرت برای غیر او ، از عوامل شرک است .

و من الناس من یتخذ من دون اللّٰه أنداداً .. أن القوه لله جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 38 - 10، 9

9- اکثریت انسان ها ، از قدرت خداوند در احیای مجدد انسان ها ناآگاهند .

بلی وعداً علیه حقاً ولکن أكثر الناس لا یعلمون

ممکن است به قرینهء تناسب موضوع _ که انکار و اثبات معاد است _ متعلق «لایعلمون» قدرت خداوند بر احیای مجدد انسانها باشد.

10- اکثر مشرکان مکه ، از قدرت خداوند بر احیای مجدد انسان ها بی خبر بودند .

بلی وعداً علیہ حقاً و لکن اکثر الناس لا یعلمون

برداشت فوق، بر اساس این نکته است که «ال» در «الناس» عهد ذکری بوده و مراد از آن مشرکانی باشند که در آیات قبل از آنها سخن به میان آمده است.

ص: 379

79- حاکمان و قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 15

15_ قدرتمندان و حاکمان نباید از مشیت قاهره خداوند غافل شده و جریان امور را به قدرت و مکت خویش بدانند .

ادخلوا مصر إن شاء الله ءامنین

80- حاکمیت قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 107 - 2,3

2_ هیچ موجودی توانایی انجام کاری در جهت خنثی کردن کار خداوند را ندارد .

إن یمسک الله بصرّ فلا کاشف له إلا هو وإن یردک بخیر فلا راد لفضله

3_ تمام قدرت ها در جهان هستی ، مقهور و مغلوب قدرت خداوند است .

إن یمسک الله بصرّ فلا کاشف له إلا هو . . . یصیب به من یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 98 - 13

13- محکم ترین دژ های ساخته بشر ، در برابر اراده و قدرت الهی ، ناپایدارند .

فإذا جاء وعد ربّی جعله دڭاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 21 - 5

5- علل و اسباب عادی و مجاری طبیعی امور ، محدودکننده اراده و قدرت خداوند نیست .

قال ربّک هو علیّ هین

مشکلی که برای تولد فرزندی بدون پدر متصور است، از ناحیه فقدان برخی اسباب طبیعی است، ولی خداوند حرکت بر خلاف این مسیر

مأنوس را امری ساده و آسان می شمارد. پیام این قضیه همان حاکمیت خداوند بر علل و اسباب طبیعی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 69 - 2

2- خاصیت و لوازم طبیعی اشیا و فعل و انفعالات آنها، در قلمرو اراده خداوند و قابل تغییر به قدرت او است.

قلنا ی نار کونی برداً و سل ما علی ابرهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 42 - 2

ص: 380

2- جهان هستی ، تنها تحت قدرت و تدبیر خداوند است .

و لله ملك السموت و الأرض

لازمه فرمان روایی انحصاری خداوند بر جهان، این است که جهان، تنها تحت قدرت و تدبیر او باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 16 - 2

2- انسان ها در چنبر قدرت مطلق خداونداند و مرگ و حیاتشان تحت مشیت او است .

إن یشاء یدهبکم و یأت بخلق جدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 51 - 10

10 - انسان ها ، مقهور اراده و قدرت خدا هستند .

و ما هم بمعجزین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 6

6- قدرت و اراده الهی ، مطلق و بدون معارض

فلا تملکون لی من اللہ شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 32 - 5

5- اراده ، قدرت و ولایت الهی ، یگانه و بدون معارض

و من لایجب داعی اللہ . . . و لیس له من دونه أولیاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 10 - 6، 5

5- قدرت خداوند ، حاکم بر بیعت کنندگان با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّ الَّذِينَ يَبَايِعُونَكَ . . . يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ

بنابراین که «ید» کنایه از قدرت باشد، جمله «یدالله فوق ایدیهم» پیام هشدار است به این که: ای بیعت کنندگان! از شکستن بیعت ها بپرهیزید که با قدرت خداوند، مواجه خواهید بود.

6- قدرت و اراده خداوند ، برتر از همه قدرت ها است .

يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 8

ص: 381

8 - اراده و اقتدار خداوند ، حاکم بر اراده و اقتدار انسان ها

و كَفَّ أَيْدِي النَّاسِ عَنْكُمْ

تعبیر «كفّ...»، می رساند که اراده الهی، فائق بر قدرت و اراده مردم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 43 - 3

3 - قدرت و مشیت خداوند ، حاکم بر تمام عوامل و وسایط مؤثر در مرگ و حیات موجودات

إِنَّا نَحْنُ نَحْيِي وَنُمِيتُ

خداوند از یک سو مرگ موجودات را تنها به خود نسبت می دهد و از سوی دیگر انسان شاهد دخالت متعدد طبیعی در مرگ و حیات است. جمع میان این دو مستلزم نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 5

5 - شکوه و اقتدار حکومت فرعونی ، امری ناچیز و مقهور قدرت خداوند بود .

فنبذنهم فی الیم

81- حقیقت قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 11

11 - ثروت و قدرت ، خود به خود ، ناپسند نیست ؛ بلکه می توان آن را در جهت سعادت و بهروزی انسان به کار برد .

و اتَّبِعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا

برداشت یاد شده با توجه به آمدن تعبیر «خسارت» درباره مال و فرزندان بسیار است؛ زیرا خسارت در جایی به کار می رود که توقع سودهی از آنجا می رود (مانند خسارت تاجر و کاسب).

82- درخواست قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به دعا و نیایش به درگاه خدا، برای کسب قدرت و توان در انجام پیروزمندانه رسالت خویش

و قل ربّ . . . واجعل لی من لدنک سلطاً نصیراً

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «سلطان» _ آن گونه که برخی از مفسران گفته اند _ به معنای نیروی قوی و برتر باشد.

ص: 382

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 35 - 10

10 - دعا برای امور دنیوی (مانند داشتن قدرت سیاسی و رهبری) در صورت داشتن هدف الهی از آن ، امری پسندیده برای مردان الهی است .

و هب لی ملگًا لاینبغی لأحد من بعدی

83- درخواست قدرت پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 18، 17

17- رهنمود الهی به طلب قدرت و توانی سازنده و اصلاحگر نه مخرب و فسادانگیز

و اجعل لی من لدنک سلطَنًا نصیرًا

لام در «لی» لام انتفاع است و اشاره به این جهت دارد که هر قدرتی، در جهت منافع انسان نیست؛ بنابراین، باید خواهان قدرتی بود که تأمین کننده مصالح انسان باشد.

18- دستیازی به توانایی و طلب قدرت برای تحقق هدف های الهی ، مطلوب و خداپسندانه است .

و اجعل لی من لدنک سلطَنًا نصیرًا

84- درک قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 3 - 5

5 - اهل ایمان و حق جوینان ، قادر به درک نمود های اقتدار و حکمت خداوند در هستی

العزیز الحکیم . إنَّ فی السموت و الأرض لأیّات للمؤمنین

آیات الهی در هستی، برای همه انسان ها است تا از آن نشانه ها، رو به ایمان آورده و یا در طریق ایمان استوار بمانند. با توجه به این نکته گفتنی است وصف «المؤمنین» نظر به کسانی دارد که اهل ایمان به حق و در جستجوی آنند.

85- دلایل قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 42 - 6

6_ نابودی کفرپیشگان توطئه گر ، دلیل اقتدار خدا بر طرح نقشه ها و برنامه های پنهانی

ص: 383

أولم يروا . . . وقد مكر الذين من قبلهم فله المكر جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - ابراهيم - 14 - 19 - 13

13- آفرینش آسمان ها و زمین (عالم آفرینش) ، دلیل قدرتمندی خداوند بر تحقق وعده عذاب کافران و حبط عمل نیکشان

من ورائه جهنم . . . مثل الذين كفروا برّبهم أعم لهم كرماد اشتدّت به الريح ... ألم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 3 - 7

7- آفرینش آسمان ها و زمین (جهان هستی) دلیلی بر قدرت خداوند بر محقق ساختن وعده هایش

أتى أمر الله . . . خلق السموت والأرض بالحق تعلى عما يشركون

جمله «خلق السماوات . . .» می تواند به منزله تعلیلی برای روشن نمودن قدرت خداوند بر محقق ساختن وعده هایش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 66 - 2

2- تأمین نیاز های مادی انسان در زمین ، دلیل قدرت و کفایت خدا در حمایت همه جانبه از انسان است .

و كفى برّك وكيلاً. ربّكم الذی یزجى لكم الفلك فى البحر لتبتغوا من فضله

از اینکه خداوند، پس از تذکر کفایت و وکالت خود، این نکته را که کشتیها را به منظور برآوردن منافع انسانها به حرکت درمی آورد، یادآوری کرده است می تواند برای بیان نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 99 - 1

1- توجه به خلقت آسمان ها و زمین ، عاملی برای پی بردن به قدرت خداوند در آفرینش دوباره انسانها

أولم يروا أن الله . . . قادر على أن يخلق مثلهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9- آفرینش انسان از خاک و نطفه و معتدل ساختن او، دلایلی روشن بر امکان برپایی معاد و کافی در رفع استبعاد قیامت است .

و ما أظنّ الساعه قائمه . . . أكفرت بالذی خلقک من تراب

پاسخ مرد مؤمن به ثروت مند مغرور، با جمله «أکفرت بالذی. . .» حکایت از آن دارد که انکار معاد از جانب او که با جمله «و ما أظنّ. . .» بیان شده بود، به جهت استبعاد تجدید حیات آدمی پس از مرگ بوده است، لذا مرد مؤمن، با یادآوری قدرت خداوند و بیان سابقه خاک و نطفه بودن آدمی، به رفع این استبعاد و بیان قدرت خداوند پرداخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- آفرینش نخستین انسان ها به دست خداوند ، دلیل قدرت الهی بر آفرینش دوباره آنان پس از مرگ است .

لقد جئتمونا كما خلقنكم أول مرة

تشبیه حضور آدمیان در قیامت به تولدشان در دنیا، ممکن است در جهت رفع استبعاد معاد و نیز توییح مشرکان به جهت انکار معاد باشد؛ یعنی، آن خلقت نخست، آیا دلیل وافی و کافی برای پذیرش معاد و قدرت خداوند بر محقق ساختن آن نبود؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 67 - 4

4- پدیدار ساختن انسان در صحنه هستی و آوردن او از عدم به وجود ، دلیل قدرت خداوند بر احیای مجدد او و معاد

أولاً يذكر الإنسـن . . . و لم يك شيئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 44 - 17

17- میراندن انسان ها و نابود کردن جوامع و تمدن ها ، دلیل قدرت بی مانند و شکست ناپذیر خداوند است .

أنا نأتى الأرض ننقصها من أطرافها أفهم الغلبون

زیر سؤال بردن و نفی کردن پیروزی و چیرگی کافران در برابر قدرت الهی (أفهم الغالبون)، پس از طرح مسأله مرگ و میر انسان ها به وسیله خداوند، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 7 - 8

8 - خلقت انسان و رویش انواع گیاهان از خاک بی جان ، نشانگر توانمندی خدا بر احیای مردگان در روز رستاخیز

فإننا خلقناكم . . . و ترى الأرض هامده . . . و أن الله يبعث من فى القبور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 61 - 3

3 - نوسانات مستمر ساعات شب و روز (کوتاهی و بلندی آنها) در طول سال ، نشان از قدرت بی نهایت خداوند دارد .

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ

برداشت فوق، بر این اساس است که مراد از وارد کردن شب در روز، کاستن از مقدار شب و افزودن بر مقدار روز باشد. و نیز مراد از ایلاج روز در شب، کاستن از ساعات روز و افزودن بر ساعات شب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 7 - 2

2- گوناگونی نباتات ، از زمینه های مطالعه برای پی بردن به امکان معاد و قدرت خدا بر احیای مردگان

فَسَيَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ . . . يَسْتَهْزِءُونَ . أُولَٰئِكَ يَرْوٰوْنَ إِلَى الْأَرْضِ كَمَا أَنْبَأْتْنَا فِيهَا

در این جا روی سخن با کسانی است که منکر معاد بوده و پذیرفتن آن برای آنان دشوار می نمود. آیه یاد شده برای برطرف کردن استبعاد کافران و ارائه نشانه های امکان معاد است.

ص: 385

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 9 - 10

10 - نظم حاکم بر پدیده های طبیعت ، چون حرکت باد ها ، تشکیل ابر ها و نزول باران حیات آفرین ، دلیل بر قدرت خداوند و یکتایی او

و اللّٰه الذی أرسل الریح فتثیر سحابًا .. فأحیینا به الأرض بعد موتها کذلک النشو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 12 - 2

2 - وجود دو نوع دریا با آب های متفاوت « شیرین و گوارا » و « شور و تلخ » ، از نشانه های قدرت خداوند و یکتایی او

و ما یتوی البهران هـ ذَا عذب فرات سائغ شرابه و هـ ذَا ملح أجاج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 33 - 3

3 - پدیده حیات و احیای زمین مرده ، نشانه راستی قیامت و دلیل توانایی خداوند بر احیای مردگان است .

و آیه لهم الأرض المیتة أحیینها و أخرجنا منها حَبًّا

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که آیه شریفه پس از طرح مسأله برانگیختن انسان ها _ که کافران آن را انکار می کردند _ آمده

است. و در حقیقت، این آیه درصدد اثبات قیامت و نشان دادن جلوه ای از قدرت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 79 - 1

1 - آفرینش نخستین انسان ها ، دلیل و شاهد امکان برپایی قیامت و توانایی خدا بر احیای مجدد انسان ها

قل یحییها الذی أنشأها أول مرّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 19 - 6

6 - علم همه جانبه خداوند به احوال ظاهر و باطن انسان ها ، دلیل توانایی او بر حسابرسی سریع بندگان

إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ . . . يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ

برداشت یاد شده بر این اساس است که جمله «يعلم خائنه الأعين..» تعلیل برای جمله «إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ» باشد؛ یعنی، چون خداوند از تمامی حالات انسان ها آگاهی کامل دارد، اعمال بندگان را با سرعت رسیدگی خواهد کرد و نیازی به ارائه دلیل و شهود ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 61 - 7

7 - آفرینش شب و روز برای تأمین نیازهای بشر ، جلوه ای از ربوبیت خداوند و نشانه توانایی او بر برپا کردن قیامت

ص: 386

إِنَّ السَّاعَةَ لَأْتِيهِ .. اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا

آیه شریفه، درصدد اثبات و ارائه نشانه های درستی و راستی برپایی قیامت است که در دو آیه قبل، با صراحت به آن تأکید شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 81 - 2,3

2- آفرینش دام ها و کشتی ها ، از نشانه ها و دلایل قدرت و ربوبیت بی همتای خداوند

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَنْعَامَ .. وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفَلَاحِ تَحْمِلُونَ . و يَرْيَكُمُ أَيُّهَا تَه

از مصادیق مورد نظر آیه شریفه برای آیات الهی، دام ها و کشتی ها (موضوع بحث آیه قبل) می باشد.

3- وجود دلایل و نشانه های متعدد و گوناگون ، بر اثبات قدرت و یکتایی خداوند در هستی

و يَرْيَكُمُ أَيُّهَا تَه فَأَيُّ آيَاتِ اللَّهِ

برداشت یاد شده از جمع آمدن «آیات» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 21 - 10

10 - آفرینش انسان به وسیله خداوند ، دلیل قدرت او بر اعطای نطق به اعضا و جوارح آدمی

قَالُوا أَنْطَقْنَا اللَّهَ .. وَ هُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 9 - 10

10 - قدرت نامحدود و بی کران خداوند ، دلیل توان مندی او بر احیای مردگان و برپایی قیامت

وَ هُوَ يَحْيِي الْمَوْتَى وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 33 - 1,4

1- نمود های آفرینش ، گواهی آشکار بر قدرت خداوند

أولم يروا أن الله الذي خلق السموات والأرض . . . بقدر

4- آفرینش توانمندانه آسمان ها و زمین از سوی خداوند ، دلیل قدرت او بر تجدید حیات مردگان

الله الذي خلق . . . ولم يعى بخلقهنّ بقدر على أن يحيى الموتى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 47 - 4

4 - مطالعه بنای شگفت آسمان ، راهنمای انسان به عظمت قدرت و بی نیازی آفریدگار آن

و السماء بنینها بأیّد

ص: 387

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 62 - 2

2- آفرینش نشأ نخستین (جهان فعلی) ، نشانی روشن از توانایی خداوند بر آفرینش نشأ دیگر (جهان آخرت)

و لقد علمتم النشأ الأولى فلولا تذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 68 - 2,3

2- دعوت از منکران معاد ، به مطالعه در آب نوشیدنی و کیفیت قرار گرفتن آن در دسترس آنان برای پی بردن به قدرت الهی

أفرء یتم الماء الذی تشریبون

خطاب در این بخش از آیات، متوجه کافران و منکران معاد است. دعوت از آنان برای مطالعه در نقش آب شرب در زندگی بشر، بدان منظور است که آنان پی به قدرت الهی ببرند و بدین وسیله از انکار رستاخیز _ که از غفلت کردن از قدرت الهی نشأت می گیرد _ دست بردارند.

3- مطالعه در نقش آب شرب در حیات بشر ، راه را برای پذیرش قدرت الهی بر احیای مردگان در رستاخیز آسان می سازد .

أفرء یتم الماء الذی تشریبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 1 - 4,5

4- نمود های هستی و نماد های جهان طبیعت ، خود بیانگر قدرت و حکمت آفریدگار خویش اند .

سبِّح لله ما فی السموت و ما فی الأرض و هو العزیز الحکیم

ارتباط عبارت «سبِّح لله...» با «و هو العزیز الحکیم» می تواند بیانگر این معنا باشد که تسبیح و تنزیه پروردگار، نشانه اتقان و بی عیب و نقص بودن ذات و افعال او است. آفرینش نیز، با این عظمت و استحکام خود نمایانگر قدرت و عزت او است.

5- مطالعه طبیعت و نظام هستی ، زمینه خدانشناسی و پی بردن به اقتدار و کاردانی آفریدگار جهان

سبِّح لله ما فی السموت و ما فی الأرض و هو العزیز الحکیم

خبر دادن خداوند از تسبیح موجودات، در حقیقت توجه دادن انسان ها به حقایق نهفته در متن طبیعت است که هر یک با زبان حال،

وجود خدا و صفات کمالی او را نجوا می کنند. گوش فرادادن به این نجوا، زمینه ساز ادراک عزت و حکمت خداوندی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 18 - 6

6 - رویش نباتات در زمین و سپس خشک شدن و تبدیل شدن آنها به خاک ، نشانه قدرت خداوند بر احیای مردگان در قیامت

و الله أنبتکم من الأرض نباتاً .. و یخرجکم إخراجاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 40 - 2

2 - آفرینش آغازین انسان ، از نطفه و علقه به همراه ساختاری معتدل و هماهنگ ، دلیل قدرت خداوند بر برپایی قیامت و احیای مردگان

ص: 388

ألم يك نطفه من منى يمى . . . فخلق فسوى ... أليس ذلك بقدر على أن يحيى الموتى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبا - 78 - 12 - 4

4 - بهره مند ساختن ساکنان زمین از آسمان های محکم و استوار ، دلیل قدرت خداوند و ضرورت معاد است .

عمّ يتساءلون . . . ألم نجعل ... و بنينا فوقكم سبعاً شداًداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 27 - 2

2 - آفرینش آسمان با وجود صلابت بیشتر آن نسبت به پیکر انسان ، برهانی آشکار بر امکان معاد و قدرت خداوند بر زنده کردن دوباره انسان ها

ءأنتم أشدّ خلقاً أم السماء بنیها

«أنتم» خطاب به منکران معاد است که آیات قبل سخنان آنان را نقل کرده بود. جمله «بناها» مستأنفه و مفاد آن این است که آسمان با آن که محکم تر است، خداوند آن را ساخت؛ چگونه آفرینش دوباره خود را محال می پندارید؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 28 - 4

4 - برافراشتن آسمان و تعدیل آن ، دلیل قدرت خداوند بر احیای دوباره انسان ها است .

ءأنتم أشدّ . . . رفع سمکها فسویها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 8 - 2

2 - آفرینش انسان از منی ، برهان قدرت خداوند بر معاد و تجدید حیات انسان است .

خلق من ماء . . . یخرج ... إله علی رجعه لقادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - اعتقاد به آفریننده بودن خداوند ، ناسازگار با پندار عجز برای او در برابر انسان

خلقنا الإنسان .. أیحسب أن لن یقدر علیه أحد

9 - آفرینش نخست انسان ، دلیل قدرت خداوند بر اعاده حیات او است .

لقد خلقنا الإنسان .. أیحسب أن لن یقدر علیه أحد

چنانچه در این آیه، سخن از قدرت خداوند بر معاد باشد، تعبیر «لقد خلقنا» در آیه قبل، برای رفع استبعاد معاد خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 1 - 10

ص: 389

10 - برطرف شدن تاریکی شب و شکافتن آن با طلوع صبحدم به تدبیر خداوند ، دلیل توانمندی او بر نجات انسان ها از حوادث خطرناک

قل أعوذ ربّ الفلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 2 - 7

7 - آفریننده بودن خداوند ، دلیل توانمندی او بر دفع خطر مخلوقات خویش

من شرّ ما خلق

توصیف موجودات خطرآفرین، به این که خداوند خالق آنها است؛ استدلال بر امکان پذیر بودن رفع خطر آنها از سوی خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 3 - 3

3 - قدرت خداوند بر شکافتن تاریکی شب به وسیله سپیده صبح ، دلیل توانمندی او بر خنثی ساختن تهدید های پوشیده و توطئه های سرّی و شبانه دشمن

قل أعوذ ربّ الفلق . . . و من شرّ غاسق إذا وقب

آیات بعد، قرینه بر این است که مراد از خطرهای شبانه، برنامه ریزی های کاملاً محرمانه دشمن در شب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 5 - 5

5 - توانایی خداوند بر شکافتن تاریکی ها با سپیده صبح ، دلیل قدرت او بر نجات انسان از خطر حسودان

قل أعوذ ربّ الفلق . . . و من شرّ حاسد إذا حسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 4 - 5

5 - ربوبیت و فرمان روایی خداوند بر مردم و شایستگی او برای الوهیت ، دلیل توانایی او بر ناکام گذاشتن وسوسه گران

ربّ الناس . ملک الناس . إلّٰه الناس . من شرّ الوسواس الختّاس

8 - دارا بودن مقام ربوبیت ، فرمان روایی و الوهیت ، دلیل توانایی خداوند بر حفاظت مردم از خطر وسوسه های جنیان و انسان ها است .

ربِّ الناس . ملك الناس . إله الناس ... من الجنّة و الناس

ص: 390

86- ذکر قدرت جبرئیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 21 - 7

7 - توجّه به شرافت جبرئیل و نیرومندی، منزلت الهی، فرمان روایی بی چون و چرا و امانت داری او، زمینه ساز باور به سلامت قرآن در مرحله نزول و ابلاغ به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إنّه لقول رسول کریم . ذی قوّه عند ذی العرش مکین . مطاع ثمّ أمين

87- ذکر قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 107 - 7,8

7 - توجه به قدرت همه جانبه خداوند و انحصار حاکمیت او بر هستی زایل کننده هر شبهه ای درباره نسخ ادیان و احکام دین است .

ما نسخ من آیه أو نسها . . ألم تعلم أن الله على كل شيء قدير . ألم تعلم أن الل

استفهام تقریری در دو جمله «ألم تعلم أن الله على . . .» و «ألم تعلم أن الله له ...» بیانگر این است که: مخاطبان (انسانها) در ارتباط با نسخ دین و جایگزینی آن شبهه هایی داشته یا برای آنان رخ خواهد داد. خداوند، برای یافتن پاسخ شبهات، آنان را به توجه در قدرت همه جانبه و حاکمیت مطلق خویش، سفارش کرده است.

8 - توجه به قدرت مطلق خداوند و حاکمیتش بر جهان آفرینش، موجب باور به توان خداوند بر جایگزینی دینی بهتر یا همانند دین منسوخ

نأت بخیر منها أو مثلها ألم تعلم أن الله على كل شيء قدير . ألم تعلم أن الله له م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 65 - 2

2 _ یادآور شدن قدرت اختصاصی خداوند بر فرستادن انواع عذاب بر مشرکان و کافران، از وظایف تبلیغی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل هو القادر على أن يبعث عليكم عذابا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6_ توجه و باور به قدرت مطلق خدا، زداینده هرگونه شبهه درباره معاد و برپایی قیامت

إلی الله مرجعکم و هو علی کل شیء قدیر

هدف از بیان قدرت خداوند، پس از طرح مسأله معاد و روز قیامت، این است که انسانها را متوجه قدرت همه جانبه خدا کند تا مبادا در تحقق یافتن قیامت _ که پذیرش آن برای نوع انسانها مشکل است _ تردید کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 391

3- توجه به مالکیت و قدرت مطلقه خدا و ناتوانی موجودات در برابر او، مستلزم تشبیه نکردن او به غیر است.

و يعبدون من دون الله ما لا يملك .. فلا تضربوا لله الأمثال

عمده ترین موضوعی که از آیات قبل استفاده شد، مالکیت و قدرت مطلق الهی و نفی هرگونه مالکیت و قدرت از خدایان دروغین مشرکان است و در این آیه خداوند، نتیجه و لازمه مطلب فوق را، تمثیل نکردن خدا به غیر او دانسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 28 - 3,2

2 - اقتدار و کرامت زوال ناپذیر خداوند، نعمتی شایان توجه برای خلق

و یبقی وجه ربک ذو الجلال والإکرام . فبأیء الآء ربکما تکذبان

با توجه به این که فنای زمینیان، فنای مطلق و ابدی نیست و آنان پس از مرگ همچنان نیازمند و وابسته به فیض خداوند می باشند، اقتدار و کرامت جاودان خدا نوید و نعمتی برای آنان است.

3 - خداوند، خواهان توجه انسان به ناپایداری زندگی دنیایی و اقتدار و کرامت جاودان پروردگار هستی

کلّ من علیها فان . و یبقی وجه ربک ... فبأیء الآء ربکما تکذبان

پرسش سرزنش آمیز آیه شریفه، در مورد نعمت های انکارناپذیر، درصدد توجه دادن انسان به نعمت هایی است که در آیات پیشین مطرح شده است (از جمله ناپایداری دنیا و بقای اقتدار خداوند).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 8 - 4

4 - توجه به قدرت خداوند، در صورت نگاری و ترکیب اجزای بدن انسان مانع تأثیر جاذبه های گناه در او و زمینه ساز پذیرش ربوبیت خداوند است.

ما غرک .. فی آیّ صوره ما شاء ربک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 4 - 2

2 - توجه به قدرت خداوند بر رویاندن گیاهان و به وجود آوردن چراگاه ها ، مایه منزّه دانستن او از هر عیب و نقص و پیراستن نام او ، از هر وصف ناروا است .

سَبَّحَ اسْمُ . . . وَ الَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 5 - 7

7 - توجه به عجز انسان در برابر قدرت خداوند ، مانع انکار معاد

أَيْحَسِبُ أَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ

جمله «أَهْلَكَتَ مَالاً لَبِداً» (در آیه بعد)، می تواند حاکی از آن باشد که گوینده آن، به این دلیل اتفاق ها را اتلاف مال می داند که منکر پاداش پس از مرگ است. در این صورت آیه شریفه، ریشه آن پندار را می زند و می گوید: مگر انسان گمان می کند که کسی

ص: 392

قادر نیست او را حیات بخشیده و به او پاداش دهد که می گوید: اتفاق هایم مایه اتلاف اموالم شد؟ آری خداوند بر اعاده او قدرتمند است؛ گرچه اتفاق های چنین شخصی در آن روز پاداشی نخواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 2 - 4

4 - آگاهی از قدرت خداوند بر آفرینش انسان از خون لخته ، زمینه ساز توجه به او در آغاز هر کار است .

اقرأ باسم ربك . . . خلق الإنسان من علق

88- زمینه ایمان به قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 58 - 2

2 - توجه به کیفیت پیدایش انسان از منی در رحم ، آسان کننده مسأله پذیرش معاد و توانایی خداوند بر احیای مجدد مردگان

أفرءیتم ما تمنون

روی سخن در آیه شریفه با منکران معاد است و مفاد آن چنین می باشد: اگر شما به کیفیت پیدایش انسان از نطفه _ که در رحم می ریزید _ توجه می کردید، در قدرت و توانایی خداوند بر آفرینش مجدد انسان تردید نمی کردید و به انکار معاد نمی پرداختید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 18 - 2

2 - بررسی قوانین حاکم بر آسمان و فضای بالا ، زمینه ساز باور به قدرت خداوند بر ایجاد معاد

وإلی السماء کیف رفعت

89- زمینه ذکر قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 73 - 3

3 - حکمت ایجاد درخت آتش زنه از سوی خداوند ، یاد آوری قدرت الهی ، تداعی کردن روز رستاخیز و بیرون آمدن انسان ها از قبر ها است .

ضمیر «جعلناها» می تواند به «نار» و یا به «شجره» برگردد. برداشت یاد شده بر پایه احتمال دوم است؛ یعنی، ما آن درخت را مایه تذکار قرار دادیم تا انسان ها با دیدن آن، به یاد قدرت خداوند بیفتند و پی ببرند کسی که از چوب آتش را بیرون می آورد، قادر است که مردگان را نیز بار دیگر از گورها بیرون آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 19 - 2

2 - تحقیق و تدبیر در علل برقرار ماندن کوه ها ، مایه توجه به قدرت خداوند بر ایجاد معاد

وإلى الجبال كيف نصبت

90- زمینه شناخت قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 5 - 2

2 - شناخت مراحل آغازین خلقت انسان ، زمینه ساز پی بردن به تحت مراقبت بودن وی و مایه شناخت قدرت خداوند بر ثبت کردار او است .

عليها حافظ . فلينظر الإنسان مم خلق

ارتباط دو آیه، با توجه به حرف «فاء» در «فلينظر»، بیانگر برداشت یاد شده است.

91- زمینه عقیده به قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 74 - 3

3 - معرفت درست در باره خدا ، زمینه ساز اعتقاد به قدرت و عزت مطلق و نامحدود او

ما قدروا الله حق قدره إن الله لقوى عزيز

92- زمینه علم به قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 20 - 4

4 - فراخوانی به مطالعه طبیعت ، برای پی بردن به قدرت خداوند ، و در نتیجه ، رفع تردید در امکان معاد ، روش هدایتی قرآن است .

قل سيروا في الأرض فانظروا كيف بدأ الخلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 27 - 4

4 - ضرورت دقت در آفرینش پدیده های هستی ، برای پی بردن به قدرت مطلق خداوند

ص: 394

ءأنتم أشدّ خلقًا أم السماء بنبيها

93- زمینه قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 62 - 6

6 - رفع ناخوشایندی ها از انسان در پرتو دعا ، زمینه ساز اقتدار و توانمندی انسان در گستره حیات

و یکشف السوء و يجعلکم خلفاء الأرض

ذکر «يجعلکم خلفاء» بعد از «یکشف السوء» بیانگر این نکته است که اگر مشکلات همواره بر انسان هجوم آورد و خداوند آنها را از وی دور سازد، بشر زمینگیر شده و قادر به ادامه حیات نخواهد بود. پس این گره گشایی های خدا است که زمینه آسایش و رفاه انسان را در پهنه زمین فراهم می آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 13، 9

9 - عبودیت و بندگی خالصانه خدا ، زمینه ساز قدرت و توانمندی انسان است .

و اذکر عبدنا داود ذا الأید

از تقدم وصف عبودیت (عبدنا) بر نیرومندی (ذاالأید) برداشت یاد شده استفاده می شود.

13 - توجه بسیار به خدا و مراجعه همیشگی به او در زندگی ، موجب قدرت و توانمندی انسان

داود ذاالأید إنّه أواب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 46 - 8

8 - آخرت اندیشی و دنیاگریزی ، موجب قدرت و توانایی و کمال بصیرت و روشن بینی است .

أولی الأیدی و الأبصر . إنا أخلصنهم بخالصة ذکری الدار

برداشت یاد شده بر این اساس مبتنی است که جمله «إنا أخلصنهم..» تعلیل برای اوصافی باشد که برای پیامبران ذکر شده است (أولی الأیدی و الأبصار).

94- زمينه قدرت بنى اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 7 - 2

2- روى آوردن بنى اسرائيل به نيکوکارى و احسان ، زمينه ساز بازگشت قدرت و رفاه به آنان

ثم رددنا لكم الكره . . . ان احسنتم احسنتم لانفسكم و ان اساتم فلها

ص: 395

جمله «إن أحسنتم..» می تواند اشاره به این باشد که اگر شما راه صلاح و خیر در پیش گیرید، نتیجه آن _ که همان قدرت، رفاه و آسایش است _ نصیب شما خواهد شد.

95- زمینه قدرت جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 16

16_ آبادانی و رونق اقتصادی، زمینه ساز قدرت و نیرومندی جوامع است.

یرسل السماء علیکم مدرارًا و یزدکم قوه إلی قوتکم

96- زمینه قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 42 - 8

8_ آگاهی خداوند به عملکرد و دستاورد انسانها، زمینه ساز اقتدار او بر خنثی کردن مکرها و توطئه های ایشان علیه پیامبران و برنامه های الهی

فلله المکر جمیعاً یعلم ما تکسب کل نفس

جمله «یعلم..» به منزله تعلیلی است برای «فلله المکر جمیعاً» و اشاره به ریشه و خاستگاه این حقیقت دارد که مکرها و توطئه های کافران علیه برنامه های الهی بی اثر است و همه برنامه ها در اختیار خداوند است؛ یعنی، چون خداوند از اعمال و رفتار انسانها آگاه است، مکر و نقشه های ایشان بر او مخفی نمی ماند و لذا به خوبی می تواند آنها را خنثی سازد.

97- زمینه قدرت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 12

12 - رجوع و توجه همواره داوود (ع) به خداوند در زندگی، موجب قدرت و توانمندی او شد.

داود ذاالاید إنه اّواب

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «إنه اّواب» در مقام تعلیل برای «ذاالاید» است؛ یعنی، چون داوود(ع) بسیار متوجه خدا و پرمراجعه به او بود، صاحب قدرت و توانمند بود.

98- زمینه قدرت ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 84 - 5

5- در دست داشتن اسباب و راه کار های علمی و عملی ، زمینه ساز قدرت و اقتدار ذوالقرنین در زمین بود .

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَءَاتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا

عطف «آتیناه» بر جمله قبل، عطف سبب بر مسبب است؛ یعنی، اگر «ذوالقرنین» در زمین اقتدار داشت، به جهت اسبابی بود که برای هر کار در اختیار او بود.

99- زمینه قدرت سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 17 - 6

6- علم و دانش سلیمان ، زمینه ساز دستیابی او به قدرت و به خدمت گرفتن آن در مسیر اهداف الهی

و لقد ءاتینا داود و سلیمان علماً. .. و اوتینا من کلّ شیء... جنوده من الجنّ و الإ

طرح علم گسترده سلیمان، پیش از بیان عظمت سپاه و قدرت برتر نظامی وی، می تواند اشاره به مطلب فوق داشته باشد.

100- زوال قدرت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 68 - 2

2- قوای انسان _ هرچند نیرومند باشد _ زوال پذیر و در معرض سستی است .

و من نعمره ننکسه فی الخلق

101- زوال قدرت مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 14 - 6

6 - اضمحلال شکوه و شوکتِ مفسدان جاه طلب تاریخ، شایان عبرت و درس آموزی

کیف کان ع_قبه المفسدین

ص: 397

102- سرزنش غفلت از قدرت بیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 9 - 2

2 - بی توجهی به قدرت بیان و ابزار آن و غفلت از وابستگی آنها به خداوند ، شگفت آور و سرزنش بار است .

ألم نجعل له .. ولساناً و شفتین

103- سوگند به قدرت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 44 - 6

6 - سوگند ساحران به عزت و قدرت فرعون

وقالوا بعزّه فرعون

104- شک به قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 6

6- مشرکان ، به وجود نیرویی که قادر به احیای دوباره جسد انسان باشد ، در ناباوری و تردید بودند .

قل کونوا حجاره .. فسیقولون من یعیدنا

105- شک در قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 112 - 10، 8

8 _ حواریون عیسی نامطمئن به توانایی خداوند بر فرستادن مائده ای از آسمان

هل یستطیع ربک ان ینزل علینا مائده من السماء

10 _ حواریون عیسی مورد توبیخ وی به خاطر تردیدشان در توانمندی خداوند

هل يستطيع ربك . . . قال اتقوا الله ان كنتم مؤمنين

جمله «اتقوا الله . . .» حاکی از انتقاد و اعتراض عیسی (ع) به حواریون است ناظر به مطالبی است که از «هل يستطيع ربك . . .» به دست می آید که از جمله آنها تردید در توانمندی خداوند است.

11 _ تردید در قدرت الهی ناسازگار با تقوا و ایمان

هل يستطيع ربك . . . اتقوا الله ان كنتم مؤمنين

ص: 398

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 15 - 6

6_ شک در امکان معاد ، شک در قدرت خداوند است .

أفعمينا بالخلق الأول بل هم في لبس من خلق جديد

106- شگفتی غفلت از قدرت بیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 9 - 2

2 - بی توجهی به قدرت بیان و ابزار آن و غفلت از وابستگی آنها به خداوند ، شگفت آور و سرزنش بار است .

ألم نجعل له . . . ولساناً و شفقتين

107- ضعف قدرت غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 116 - 10

10_ ناتوانی همه قدرت ها ، در برابر قدرت و اراده خداوند

و ما لكم من دون الله من وليّ ولا نصير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 118 - 8

8_ ناتوانی همه قدرت ها و نیروها در ایمن ساختن انسان از کیفر الهی

لا ملجأ من الله إلا إليه

108- ظالمان و قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 14

14 - ظالمان از قدرت خداوند غافلند .

ولو يرى الذين ظلموا .. أن القوه لله جميعاً

ص: 399

109- ظلم تکذیب قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 99 - 10

10- انکار معاد و نادیده گرفتن قدرت عظیم الهی در آفرینش جهان ، عملی ظالمانه است .

أولم یروا .. فابی الظلمون إلا کفورًا

110- ظهور قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 16

16 - ظهور قدرت و شکست ناپذیری خداوند برای کافران ، در جهان آخرت

وهو القویّ العزیز .. و ما له فی الآخره من نصیب

111- عظمت قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 9 - 7

7- خداوند ، در برابر توطئه های کافران علیه قرآن ، قدرت خویش را در پاسداری از آن به نمایش گذاشت و عظمت خویش را به رخ آنان کشید .

إننا نحن نزلنا الذّکر و إنا له لحفظون

از اینکه خداوند، برای بیان نزول قرآن از سوی خود، چند ضمیر جمع و اسم فاعل جمع می آورد، می تواند به منظور نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 9 - 3

3- ماجرای اصحاب کهف ، با توجه به قدرت و اراده خداوند ، رخدادی شگفت نیست .

أم حسبت أنّ أصحاب الکهف .. کانوا من آءِتنا عجبًا

«أم» در ابتدای آیه، «أم منقطعه» است و معنای اضراب همراه با استفهام و انکار دارد، بنابراین، معنای عبارت چنین است: «آیا چنین گمان کردی که اصحاب کهف ...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 400

2- ناچیز بودن حکومت های بسیار مقتدر ، در برابر عظمت قدرت خداوند

فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 12 - 2

2- برپا ساختن رستاخیز و زنده کردن مردگان ، کاری بزرگ و باعظمت است ؛ اما در برابر عظمت قدرت خداوند ناچیز می باشد .

إِنَّا نَحْنُ نَحْيُ الْمَوْتَى

برداشت یاد شده، از آمدن دو ضمیر جمع (إِنَّا و نَحْنُ) استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 12 - 2

2- انکار توحید ربوبی و احیای مجدد انسان ها _ به رغم مشاهده عظمت آفرینش و قدرت خدا در جهان _ امری شگفت آور است .

إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ... فَاَسْتَفْتِهِمْ أَهَمْ أَسَدٌ خَلَقْنَا... بَلْ عَجِبْتَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 4 - 2

2- خداوند ، نه تنها توانا بر گردآوری استخوان های مردگان است ؛ بلکه می تواند انگشتان هر کس را به همان صورتی که در دنیا بود ، تنظیم کند .

بَلَىٰ قَدَرِينَ عَلَىٰ أُنْثَىٰ بَنَانَهُ

«بنانه» (مفرد «بنان») در دو معنا استعمال می شود: 1_ انگشتان، 2_ سرانگشتان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 15 - 2, 1

1- برچیدن ثمودیان از زمین ، حادثه ای ناچیز در برابر قدرت خداوند و خالی از هرگونه پیامد نامطلوب

و لایخاف عقبیها

ضمیر «عقباها»، به «دَمْدَمَه» و یا به «ثمود» برمی گردد. در صورت دوم مراد «عقبی هلاکتهم» خواهد بود.

2- خداوند، از آثار هلاکت ثمودیان پروایی نداشته و ترسی از پیامد های آن ندارد.

و لایخاف عقبیها

112- عظمت قدرت ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 91 - 3

ص: 401

3- امکانات و نیروی ذوالقرنین ، بسیار زیاد و با عظمت بوده است .

قد أحطنا بما لدیه خبرًا

تعبیر موجود در آیه (احاطه خداوند بر همه آنچه در نزد ذوالقرنین وجود داشت) حاکی از عظمت امکاناتی است که در اختیار ذوالقرنین بود.

113- عفو با قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 12

12 - ارزش عفو در حال قدرت بر انتقام

فمن عفی له من أخیه شیء

114- عفو هنگام قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 9

9_ گذشت ، بزرگواری و منزه بودن از کینه توزی و حس انتقام جویی به هنگام قدرت ، از خصلت های نیکوی حضرت یوسف (ع)

فلاتبتئس بما کانوا یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 5

5_ گذشت در عین قدرت بر انتقام از ویژگی های محسنان است .

فإن الله لا یضیع أجر المحسنین . . . قال لا تثریب علیکم الیوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 5 - 12

12 - غفران و بخشش لغزش ها در عین عزت و قدرتمندی ، رفتاری پسندیده و شایسته

ألا هو العزيز الغفّـر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 16

16 - گذشت از خطاها در عین توانمندی بر انتقام و کیفر ، کاری است شایسته و خداپسندانه .

أنا أدعوكم إلى العزيز الغفّـر

ص: 402

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند در عین این که عزیز و شکست ناپذیر است، با گذشت و آمرزنده نیز می باشد و همه بندگان گناه کارش را به توبه فرامی خواند؛ در حالی که توانایی هرگونه انتقام گرفتن از آنان را دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 43 - 6

6 - عفو، گذشت و خویشتن داری در حال توانمندی بر انتقام، نشانگر اراده و تصمیم قوی انسان است.

و لمن صبر و غفر إن ذلك لمن عزم الأمور

قدرت بر انتقام از واژه «غفر» استفاده می شود؛ چه این که ظهور مغفرت آن است که انسان توان انتقام را داشته باشد.

115- عقیده به قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 82 - 5

5 - ابلیس، معتقد و معترف به عزت و قدرت پروردگار

فبِعزَّتِكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 38 - 1

1 - اعتقاد و اعتراف مشرکان، به خالقیت یگانه خداوند و پدید آمدن جهان آفرینش (آسمان ها، زمین و . . .) تنها به قدرت او

ولئن سألتهم من خلق السموت والأرض ليقولن الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 17 - 5

5 - کشف و شناسایی ویژگی های شتر، راهنمای فکری انسان برای اعتقاد به قدرت خداوند

أفلا ينظرون إلى الإبل كيف خلقت

116- عقیده به قدرت غیر خدا

6 - اعتقاد به وجود نیرویی توانمند و پیروز در برابر اراده و قدرت خداوند در عالم ، نشانه غرور و فریب خوردگی است .

أَمَّنَ الَّذِي هُوَ جُنْدٌ لَكُمْ يَنْصَرِكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ إِنَّ الْكَافِرِينَ فِي غُرُورٍ

117- علم به قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 12 - 12

12 - آگاه شدن بشر به قدرت و علم همه جانبه خداوند ، از حکمت های آفرینش آسمان ها و زمین

اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوٰتٍ ... لَتَعْلَمُوۡا اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ وَّ اَنَّ اللّٰهَ قَد

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که «لام» در جمله «لتعلموا..» تعلیل برای عبارت «خلق سبع سماوات» است و این جمله بیانگر علت و فلسفه آفرینش آسمان ها و زمین است.

118- عوامل ایمان به قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 30، 4

4- توجه به پیدایش انسان و آفریده شدن وی از عناصری بی جان (خاک ، نطفه ، علقه و مضغه) ، زداینده هر گونه تردید در امکان برپایی رستاخیز و قدرت خدا بر بخشیدن حیات دوباره به مردگان

یٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اِنۡ كُنْتُمْ فِی رِیۡبٍ مِّنَ الْبَعۡثِ فَاِنَّا خَلَقۡنَا كُمۡ ... ثُمَّ مِّنۡ مَّضۡغَةٍ

30 - مطالعه در چگونگی رویش و رشد گیاهان گوناگون بر زمین های مرده ، زایل کننده هر گونه شک و تردید در امکان برپایی رستاخیز و قدرت خدا بر احیای دوباره مردگان

یٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اِنۡ كُنْتُمْ فِی رِیۡبٍ مِّنَ الْبَعۡثِ ... وَ تَرٰی الْاَرْضَ هَامِدَةً ... مِّنۡ كُلِّ زَوْجٍ بَهِیۡجٍ

119- عوامل تضعیف قدرت نظامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 26 - 12

12 - چیره شدن ترس بر سپاه یهود بنی قریظه ، باعث از بین رفتن توان رزمی آنان شد و به راحتی ، به دست مسلمانان مدینه ، شکست خوردند .

وَ قَذَفَ فِی قُلُوۡبِهِمُ الرِّعۡبَ فَرِیۡقًا تَقۡتُلُوۡنَ وَ تَاسِرُوۡنَ فَرِیۡقًا

120- عوامل تقویت قدرت نظامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 10

ص: 404

10_ درک معارف الهی (توحید، معاد و...) و ایمان به آنها، عاملی اساسی در ایجاد توان فوق العاده در رزمندگان مؤمن

بأنهم قوم لا یفقهون

121- عوامل رفع تعجب از قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 30 - 4

4 - توجه به ربوبیت الهی بر وجود انسان، زداینده هر شگفتی درباره قدرت او

قالوا کذلک قال ربّک

آوردن وصف «ربّک»، در بردارنده نوعی استدلال بر قدرت خدا می باشد؛ یعنی، آن که وجود تو را پروریده، قادر است که پیرزنی نازا را نیز بارور کند.

122- عوامل شناخت قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 12 - 14

14 - توجه به آفرینش زمین و آسمان و مراحل آن، عامل پی بردن انسان به قدرت و علم نامحدود خداوند

أنتکم لتکفرون بالذی خلق... ذلک تقدیر العزیز العلیم

123- عوامل غفلت از قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 16

16 - لجاجت و عناد، عامل استکبار و غفلت از قدرت نامحدود الهی *

فاستکبروا فی الأرض... وکانوا بأیّتنا یجحدون

چنانچه جمله «و کانوا بأیّتنا یجحدون» به منزله تعلیل برای استکبار و عدم توجه قوم عاد، نسبت به قدرت نامحدود خداوند باشد، مطلب یاد شده قابل استفاده است.

124- عوامل قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 12

ص: 405

12_ آب فراوان و رونق کشاورزی از شاخصه های توانمندی و قدرت اقوام و تمدن‌ها

و أرسلنا السماء عليهم مدرارا و جعلنا الأنهر تجري من تحتهم

125- عوامل قدرت سیاسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 10

10 - نقش اساسی قدرت اقتصادی، در امنیت و اقتدار سیاسی ملت‌ها *

فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ

در صورتی که «کَفَّ..» مترتب بر فتح خیبر و غنایم آن (عَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ) باشد و نتیجه آن شمرده شود؛ از آیه شریفه استفاده می شود که خداوند، برای امنیت بخشیدن به امت اسلامی در شرایط بحرانی، این مهم را از طریق تقویت بنیه اقتصادی ایشان، تأمین کرده است.

126- عوامل قدرت قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 1 - 1

1 - خداوند، با نابود کردن اصحاب فیل، قریش را بر ادامه زندگانی طبق عادت دیرینه آنان، توانمند ساخت.

لإيلف قریش

این سوره با سوره قبل، ارتباطی تنگاتنگ دارد تا حدی که برخی آن دو را یک سوره شمرده و برخی دیگر جداساختن آن را از سوره فیل در نماز جایز نمی دانند. بنابراین «لایلاف» علت «جعلهم كعصف مأكول» را بیان می کند؛ یعنی، خداوند سپاه ابرهه را نابود ساخت تا قریش بتوانند به ایلاف خود ادامه دهند.

127- عوامل قدرت مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 12

12 - نقش بارز صلح حدیبیه، در کوتاه شدن دست دشمنان از ضربه زدن به مسلمانان

فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ

ممکن است «ه_ذَه» اشاره به صلح حدیبیه داشته باشد و «کَفّ..» مترتب بر آن بوده و نتیجه آن به شمار آید.

ص: 406

128- غفلت از قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 14

14 - ظالمان از قدرت خداوند غافلند .

و لو يرى الذين ظلموا .. أن القوه لله جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 7 - 3

3 - سطحی نگری کافران در مظاهر شگفت انگیز طبیعت و نادیده گرفتن قدرت الهی در آن ، مورد سرزنش خداوند

فقد كذبوا .. أولم يروا إلى الأرض كم أنبتنا فيها

استفهام در «أولم يروا ..» برای توییح است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 30 - 1

1 - توییح کافران و تکذیب گران جن و انس ، به خاطر نادیده گرفتن قدرت و لطف الهی در تأمین نیاز های خلق

يس_له .. كل يوم هو في شأن . فبأيء آلاء ربكما تكذبان

خداوند در آیه قبل، فقر ذاتی و نیازمندی موجودات و فیاضیت و نیاز برآوری خویش را به آدمیان یادآور شده و در این آیه غافلان و کافران را مورد سرزنش قرار داده که چرا این حقیقت را در هستی نادیده می گیرند. تشبیه آمدن «کما» و «تکذبان»، ظاهراً به خاطر توجه خطاب به جن و انس است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 34 - 1

1 - سرزنش شدن کافران و تکذیب گران جن و انس از سوی خداوند ، بر بی توجهی آنان نسبت به قدرت مطلق الهی و عجز و ناتوانی خویش

إن استطعتم .. لا تفتنون إلا بسطن . فبأيء آلاء ربكما تكذبان

با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل، از استفهام توییخی در «فبأیّ..» مطلب بالا استفاده می شود. گفتنی است که تشبیه آمدن «کما» و «تکذّبان» به خاطر توجه خطاب به جن و انس است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 38 - 2

2- توییخ شدن کافران و تکذیب گران جن و انس، به خاطر بی اعتنایی به نعمت های الهی و غفلت از قدرت قاهر او بر نظام جهان

فإذا انشقت السماء .. فبأیّ الآء ربکما تکذّبان

عبارت «انشقت السماء..» نشانگر قدرت قاهر خداوند بر جهان است و از این که پس از تذکر قدرت، تکذیب گران را به محاکمه نشانده، مطلب بالا استفاده می شود. گفتنی است که تشبیه آمدن «کما» و «تکذّبان» به خاطر توجه خطاب به جن و انس می باشد.

ص: 407

129- فلسفه قدرت نمایی سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 44 - 10

10 - توجه بلقیس به هدف الهی و توحیدی سلیمان (ع) ، از نمایاندن امور شگفت به وی

قیل لها ادخلی الصرح . . . قال إنه صرح... قالت ربّ ائتی ظلمت نفسی

130- فناپذیری قدرت دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 74 - 0

131- قدرت ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 57 - 5

5- کیفیت مبارزه و چگونگی مواضع ابراهیم (ع) علیه بت پرستان ، متناسب با شرایط موجود و توانایی های خود آن حضرت بود .

تالله لأکیدنّ أصنمکم بعد أن تولّوا مدبرین

تصمیم ابراهیم (ع) به از بین بردن بت ها به طور مخفی و هنگامی که مردم حضور ندارند، حکایت از این دارد که او توانایی انجام چنین کاری در حضور مردم به صورت آشکار نداشت. بنابراین مبارزه آن حضرت متناسب و همسو با شرایط و مقدرات او بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 4

4 - ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، انسان های برخوردار از « قدرت و توانایی » و « بصیرت و روشن بینی »

إبرهیم وإسحق و یعقوب أُولی الأیدی و الأبصر

«أُولی الأیدی» (صاحبان دست ها) کنایه از قدرت و توانایی است.

132- قدرت اخروی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 408

24 - قیامت ، روز ظهور و بروز قدرت مطلق خدا و آگاهی همگان به نبود قدرت برای غیر اوست .

إذ يرون العذاب أن القوه لله جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 67 - 6

6 - ظهور و بروز قدرت مطلقه خداوند بر جهان در قیامت

و الأرض جميعاً قبضته يوم القيامة و السموت مطوَّياتٍ بيمينه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 8

8 - گستره قدرت الهی در جهان واپسین ، مورد باور تمامی انسان ها حتی دوزخیان

و نادوايَ ملك ليقض علينا ربك

از این که جهنمیان نجات خود را به دست خداوند می دیدند و فرشتگان را به شفاعت می طلبیدند، استفاده می شود که حتی دوزخیان نیز در قیامت به قدرت الهی باور دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 28 - 3

3 - ظهور حاکمیت و قدرت یگانه خداوند برای آدمیان در قیامت

و لله ملك السموت و الأرض . . . و ترى كلَّ أمه جاثیه . . . اليوم تجزون

با توجه به آیه قبل _ که سخن از مالکیت و حاکمیت مطلق خدا به میان آورد _ به زانو نشستن امت ها در قیامت _ که در این آیه مطرح شده _ می تواند نشانگر ظهور قدرت و حاکمیت خداوند در آن روز باشد.

133- قدرت اراده اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - طبيعت و مظاهر آن ، با اذن خدا مقهور اراده بندگان خاص او است .

أن اضرب بعصاك البحر فانقلق

134- قدرت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

ص: 409

4- ابراهیم، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام)، انسان های برخوردار از « قدرت و توانایی » و « بصیرت و روشن بینی »

إبرهیم وإسحق و یعقوب أُولی الأیدی و الأبصر

«أُولی الأیدی» (صاحبان دست ها) کنایه از قدرت و توانایی است.

135- قدرت اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 8

8_ فرعون و اطرافیانش، قدرت و مکت خود را، در دفاع از آیین نیاکانشان می دانستند .

قالوا أجتئنا لتلفتنا عما وجدنا علیه ءآباءنا و تكون لکما الکبرياء فی الأرض

136- قدرت اصحاب الجنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 25 - 2

2- باغداران یمنی، خود را در بر چیدن تمامی محصولات باغ برای خود و محروم ساختن بینوایان از آن، توانا می پنداشتند .

و غدوا علی حردق_درین

137- قدرت اصحاب ایکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 3

3- قوم نوح، عاد، فرعون، ثمود، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب)، اقوامی قدرتمند و بی مانند در مخالفت با رسالت فرستادگان الهی

کذبت قبلهم قوم نوح... ثمود... أصحاب لئیکه أولئک الأحزاب

برداشت یاد شده از تعریف مسند (أولئک) و مسندالیه (أحزاب) که بر حصر دلالت می کند استفاده می شود؛ یعنی، این اقوام حقیقتاً

گروه های متشکلی بودند که اقوام دیگر در قوت و شدت مخالفت با پیامبران، مانند آنان نبودند.

138- قدرت اقتصادی اصحاب الجنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 410

19 - قلم - 68 - 25 - 3

3 - غفلت و غرور باغداران یمنی ، بر اثر قدرت اقتصادی و توانایی خود

و غدوا علی حردق_درین

139- قدرت اقتصادی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 5,6

5- تجدید توان اقتصادی و انسانی بنی اسرائیل با امداد الهی پس از اولین شکست

ثم ردنا لكم الكره عليهم و امددناكم بأموال و بنین

6- سلطه مجدد بنی اسرائیل بر دشمنانشان پس از اولین شکست ، متکی بر توان اقتصادی و نیروی انسانی خدادادی است .

و امددناكم بأموال و بنین

140- قدرت اقتصادی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 58 - 4

4 - سرزمین مصر در عصر فرعون ، برخوردار از تمدن و اقتصادی نیرومند

فأخرجنهم من جنّات و عیون . و کنوز و مقام کریم

141- قدرت اقتصادی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 12

12 - قدرت اقتصادی و سیاسی صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع) ، در خدمت کفر و شرک و علیه دعوت توحیدی آن حضرت بود .

قال نوح ربّ إنيهم عصوني و اتّبعوا من لم يزده ماله و ولده إلاّ خسارًا

142- قدرت اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 74 - 2

ص: 411

2- جوامع و تمدن های بسیاری در طول تاریخ ، با وجود قدرت و امکانات بسیار و موقعیت برتر نسبت به کافران عصر بعثت ، به هلاکت رسیده و نابود شدند .

و کم أهلكنا قبلهم من قرن هم أحسن أثـثا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 44 - 4

4 - ظهور و سقوط تمدن ها و اقوام نیرومندتر از مشرکان جزیره العرب در تاریخ

و كانوا أشدّ منهم قوّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 82 - 8

8 - وجود آثار تمدن های بزرگ و نشانه هایی از توانایی اقوام نیرومند و پرجمعیت گذشته ، در عصر نزول قرآن

كانوا أكثر منهم و أشدّ قوّه و آثارا في الأرض

از ظاهر توصیه خداوند به سیر در زمین و نظر افکندن بر آثار به جای مانده از پیشینیان، استفاده می شود که آن آثار تا عصر نزول قرآن باقی مانده بود.

143- قدرت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 126 - 7

7_ انحصار پیروزی آفرینی به خداوند ، برخاسته از عزّت و اقتدار مطلق اوست .

و ما النَّصْرَ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 128 - 6

6_ توانایی های اهل ایمان در سرکوبی دشمنان دین ، پرتویی از قدرت الهی

ليقطع طرفاً... ليس لك من الامر شيء

با وجود اینکه مسلمانان، دشمن را ذلیل و اسیر کردند و سرانجام آنها را از دستیابی به اهدافشان ناامید ساختند، ولی خداوند تمامی موارد را به خویش نسبت می دهد تا بفهماند که کار آنان و تواناییهایشان، در واقع از آن خداست.

144- قدرت الوهیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 412

8_ توانمندی بر آفرینش و اعطای قوای ادراکی و اقتدار بر سلب آن، نشانه الوهیت است.

قل أرءیتم .. من إله غیر الله یأتیکم به

145- قدرت امت های منقرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 4

4- امت های نیرومند هلاک شده تاریخ ، دارای سلطه بر جوامع متعدد

و کم أهلکننا .. فتقَّبوا فی البِلْدِ

«التقیب» (مصدر «تقَّبوا») به معنای سیر و حرکت است و در این جا کنایه از فتح بلاد و تحت سلطه درآوردن آنها می باشد.

146- قدرت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 88 - 12

12 - آدمی ، می تواند حتی در زمان گرفتاریش به لعنت خدا ، خود رابه سوی ایمان گرایش داده و اهل ایمان گردد .

لعنهم الله بکفرهم فقلیلا ما یؤمنون

تفریع جمله «فقلیلا ما یؤمنون» بر «لعنهم الله بکفرهم» می رساند که: کفر ورزی و دور شدن از رحمت خدا، بسیاری از زمینه های ایمان را از بین می برد نه همه آنها را؛ یعنی، با وجود لعنت الهی انسان می تواند خود را به سوی ایمان گرایش دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 134 - 5

5_ توان مردم بر کمتر نیروی خشم و غضب خویش

و الکاظمین الغیظ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - توانایی آدمی در توجیه نفس خویش برای ارتکاب گناه

فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 10 - 1,2

ص: 413

1_ خداوند انسانها را برای بهره‌گیری از زمین و امکانات آن توانا ساخت.

و لقد مکنکم فی الأرض

2_ توانایی انسانها بر بهره‌گیری از امکانات زمین نعمتی بایسته شکرگزاری است.

و لقد مکنکم فی الأرض .. . قليلا ما تشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 188 - 2

2_ انسان‌ها در صورت مشیت الهی، توانا بر جلب منفعت و یا دفع ضرر از خویش خواهند شد.

قل لاأملک لنفسی نفعاً ولا ضراً إلا ما شاء الله

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «ما» موصوله در «إلا ما شاء الله» تمکن بر نفع و ضرر باشد. بر این مبنا استثنا، استثنای متصل است و معنای آیه چنین می‌شود: من توانایی بر نفع و ضرر خویش ندارم، مگر خداوند به من توانایی بخشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 42 - 3

3- انسان، در برابر اغواگری و سلطه‌طلبی ابلیس، آزاد و مختار و توانا بر مخالفت است.

إن عبادی لیس لک علیهم سلطن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 99 - 6

6- انسان در برابر وسوسه‌ها و توطئه‌های شیطان، مختار و بر مخالفت با او تواناست.

إنه لیس له سلطن علی الذین ءامنوا و علی ربهم یتوکلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 100 - 2

2- انسان در برابر وسوسه‌ها و توطئه‌های شیطان، مختار و بر مخالفت با او تواناست.

إنما سلطَ نه على الذين يتولّونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 3 - 9

9 - انسان ها ، این ویژگی را دارند که بتوانند عقیده ای برخلاف اعتقاد درونی شان ، ابراز کنند .

فليعلمنّ الله الذين صدقوا و ليعلمنّ الكـ ذبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 54 - 3

3 - انسان ها ، توانایی دارند برخی از مقاصد خود را پنهان دارند .

ص: 414

إن تبدوا شيئاً أو تخفوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 72 - 10

10 - انسان ها ، دارای توانایی و استعدادی به مراتب فراتر از عظیم ترین موجودات طبیعی عالم اند .

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَ... فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا ... وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ

ترس آسمان ها و .. از پذیرش امانت الهی و قبول آن از سوی انسان حکایت از توانایی و استعداد برتر انسان ها از موجودات یاد شده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 8

8 - خالق انسان ، همواره برتر و توانمندتر از انسان

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 40 - 15

15 - انسان ، بر مهار نفس خویش از هوس های ناروا ، توانا است .

و نهى النفس عن الهوى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 19 - 7

7 - خداوند ، در پی آفرینش انسان از نطفه ، او را توانمند و مهیا برای رسیدن به مصلحت های خویش قرار داد .

من نطفه خلقه فقدره

برخی از اهل لغت، ضمن بر شمردن معانی متعددی برای «تقدیر»، دقت و تفکر در متعادل ساختن امور و مهیا ساختن آنها را، از جمله معانی آن قرار داده اند (لسان العرب). «فاء» در «فقدره» گویای این است که مهیا شدن انسان برای مصالح خویش، از آثار و پیامدهای سیستم خلقت او است.

147- قدرت انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 55 - 1

1 - توانایی همه انسان ها ، در بهره بردن از درس ها و پند های قرآن

إِنَّ تَذَكُّرَهُ . فَمَنْ شَاءَ ذَكَرْهُ

خداوند، به طور کلی و عام فرمود: هر کس خواست از قرآن پند گیرد و متذکر شود. از این می توان استفاده کرد که همه انسان ها،

ص: 415

توانایی چنین کاری را دارند و می توانند از قرآن پند گیرند و درس بیاموزند.

148- قدرت بدنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 15

15 - « اسحاق بن عمار و یونس قالا : سألنا ابا عبد الله (ع) عن قول الله تعالى « خذوا ما اتيناكم بقوة » أقوه في الأبدان أقوه في القلب ؟ قال فيهما جميعاً ؛

اسحاق بن عمار و یونس از امام صادق (ع) درباره آیه « خذوا ما اتيناكم بقوة » سؤال کردند که: آیا مراد از «قوت» نیروی بدنی است یا قلبی؟ امام (ع) فرمودند: هر دو است».

149- قدرت بر احیای مردگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 8 - 1

1 - خداوند ، بر اعاده مجدد انسان پس از مرگ او ، توانمند است .

إنَّه على رجعه لقادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 13 - 3

3 - گفتار خداوند درباره معاد و توان او بر احیای دوباره انسان ، گفتار نهایی و فیصله دهنده تمام گفتگوها است .

إنَّه لقول فصل

ضمیر «إنَّه» چه به قرآن برگردد و چه به محتوای آیات پیشین _ که درباره قدرت خداوند بر معاد بود _ برداشت یاد شده استفاده می شود. «قول فصل»، به کلامی گفته می شود که «فصل الخطاب» باشد و به گفتگوها خاتمه دهد.

150- قدرت بر انشاق تاریکی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 5 - 5

5- توانایی خداوند بر شکافتن تاریکی ها با سپیده صبح ، دلیل قدرت او بر نجات انسان از خطر حسودان

قل أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ . . . وَ مِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ

ص: 416

151- قدرت بر تهدید کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 6 - 8

8 - سوگند خداوند به سپیده دم ، شب های ده گانه ، جفت ، تاق و گذشت شب ، برای تأکید بر دارا بودن توان اجرای تهدیدات خویش و نابود ساختن کافران

و الفجر . . . ألم تر کیف فعل ربك بعاد

ممکن است مراد از سوگندها، تأکید بر قدرت خداوند بر نابود ساختن مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد؛ در این صورت جواب قسم محذوف خواهد بود. گفتنی است که جواب قسم در احتمال دیگر، آیه چهاردهم این سوره است که مراقبت شدید خداوند را مطرح کرده است.

152- قدرت بر ثبت عمل انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 5 - 2

2 - شناخت مراحل آغازین خلقت انسان ، زمینه سازی بردن به تحت مراقبت بودن وی و مایه شناخت قدرت خداوند بر ثبت کردار او است .

عليها حافظ . فلينظر الإنسان مم خلق

ارتباط دو آیه، با توجه به حرف «فاء» در «فلينظر»، بیانگر برداشت یاد شده است.

153- قدرت بر طلوع فجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 5 - 5

5 - توانایی خداوند بر شکافتن تاریکی ها با سپیده صبح ، دلیل قدرت او بر نجات انسان از خطر حسودان

قل أعوذ ربّ الفلق . . . و من شرّ حاسد إذا حسد

154- قدرت بر معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 34 - 4

4_ دو چیز ، معیار استحقاق معبودیت و سزاوار پرستش بودن است : « توانایی بر پدید آوردن جهان » و « قدرت بر برپا کردن

ص: 417

دوباره آن» .

قل هل من شركائكم من يبدؤا الخلق ثم يعيده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 12

12- امکان وقوع رستاخیز و نیز وجود نیرویی قادر به انجام آن ، دو موضوع زیربنایی در اثبات معاد است .

قل كونوا حجاره .. فسيقولون من يعيدنا قل الذی فطرکم

در آیه پیش، سؤال از امکان تبدیل شدن استخوانهای خرد شده به انسان مطرح شد و با فرض امکان آن، در این آیه، قدرتی که قادر به تحقق آن باشد مطرح گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 19 - 2

2 - تحقیق و تدبیر در علل برقرار ماندن کوه ها ، مایه توجه به قدرت خداوند بر ایجاد معاد

و إلى الجبال کیف نصبت

155- قدرت بر هلاکت کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 6 - 8

8 - سوگند خداوند به سپیده دم ، شب های ده گانه ، جفت ، تاق و گذشت شب ، برای تأکید بر دارا بودن توان اجرای تهدیدات خویش و نابود ساختن کافران

و الفجر .. ألم تر کیف فعل ربک بعاد

ممکن است مراد از سوگندها، تأکید بر قدرت خداوند بر نابود ساختن مخالفان پیامبر(صلی الله علیه و آله) باشد؛ در این صورت جواب قسم محذوف خواهد بود. گفتنی است که جواب قسم در احتمال دیگر، آیه چهاردهم این سوره است که مراقبت شدید خداوند را مطرح کرده است.

156- قدرت برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 10, 11, 12

10_ برادران یوسف، گروهی نیرومند، کارآمد و عهده دار رتق و فتق امور پدرشان یعقوب بودند.

و نحن عصبه إن أبانا لفي ضلّـل مبین

«عصبه» به جماعتی گفته می شود که تعداد آنان از ده نفر افزون تر باشد و با یکدیگر پیوند داشته و هم دیگر را پشتیبانی کنند.

ص: 418

لازمه این معنا نیرومند و کارآمد بودن آن گروه است. رابطه جمله «و نحن عصبه» با خطا پنداشتن محبت افزون تر یعقوب به یوسف و بنیامین، گویای این است که: برادران یوسف، نیرو و توان خویش را در جهت منافع یعقوب (ع) به کار می بردند و امور او را سامان می دادند.

11_ برادران یوسف ، به کثرت نیرو و نفرات خویش مغرور بودند .

و نحن عصبه

12_ برادران یوسف به دلیل نیرومندی و کارآمد بودنشان ، خویش را به محبت پدرشان یعقوب سزاوارتر می دیدند .

إذ قالوا ليوסף وأخوه أحب إلى أئنا منا ونحن عصبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 14 - 3، 1

1_ برادران یوسف جماعتی متحد و نیرومند بودند .

و نحن عصبه

3_ فرزندان یعقوب با یادآور شدن کثرت نیرو و توان خویش ، نگرانی او (احساس خطر حمله گرگ ها به یوسف) را نابه جا شمردند .

أخاف . . . قالوا لئن أكله الذئب ونحن عصبه

157- قدرت برتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 5 - 2

2 - وجود قدرتی برتر و غالب در برابر تمام انسان ها ، حتی در اوج قدرت مندی آنان

أیحسب أن لن يقدر عليه أحد

158- قدرت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 12

12 - بنی اسرائیل پس از دریافت تورات و عمل به محتوای آن ، به قدرت و حکومت رسیدند . *

ثم تولیت من بعد ذلک

از معانی «تولی» ولایت پیدا کردن و حکومت یافتن است. برداشت فوق ناظر به این احتمال می باشد. گفتنی است بر این مبنا مراد از فضل خدا و رحمت او، همان اعطای تورات و توفیق عمل به احکام آن می باشد و مقصود از خسران در «لکنتم من الخاسرین» قرار گرفتن در تحت سیطره حکومت‌های کفر و جور خواهد بود.

ص: 419

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 110 - 3

3_ فرعونیان ، هراسان از قدرت یابی موسی (ع) و بنی اسرائیل و از دست دادن حکومت و سرزمین خویش

یرید أن یخرجکم من أرضکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 5 - 4

4- جنگاوری و توانمندی بنی اسرائیل ، در نخستین مرحله از فسادانگیزی شان

بعثنا علیکم عبادًا لنا أولی بأس شدید

گسیل نیروهای بسیار پرتوان برای سرکوبی بنی اسرائیل، نشانگر توانمندی آنان در جنگ و مبارزه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 9

9- فزونی داشتن نیروی انسانی و نفرات رزمی بنی اسرائیل بر نفرات دشمن ، پس از نخستین شکست

و جعلنکم اکثر نفیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 53 - 3

3 - بنی اسرائیل ، مجموعه ای نیرومند بودند و فرعون برای مقابله با آنان نیازمند قوایی گسترده بود .

فأرسل فرعون فی المدائن ح_شرین

159- قدرت بیان انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 4 - 8

8- انسان موجودی توانمند برای بیان مقاصد و نظرات خویش

فإذا هو خصيم مبين

160- قدرت بینایی شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 27 - 13

13_ انسان در معرض دید شیاطین است و آنان از چشم آدمیان نهانند.

ص: 420

إنه یریکم هو و قبیلہ من حیث لا ترونہم

161- قدرت تفکر اصحاب کھف

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - کھف - 18 - 19 - 21

21- حافظہ و قدرت تفکر و تصمیم گیری اصحاب کھف و جہاز ہاضمہ آنان - پس از خواب طولانی ایشان - باز ، باقی و سالم ماندہ بود .

فابعثوا أحدکم بورقکم

162- قدرت توحید

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

15 - صافات - 37 - 162 - 2

2- ناتوانی آیین شرک و بت پرستی ، در مبارزہ با آیین توحید و یکتاپرستی

ما أنتم علیہ بف - تنین

برداشت یاد شدہ از آن جا است کہ ناتوانی مشرکان از اغوای مردم از راہ خدا، بیانگر ناتوانی آیین آنان در مبارزہ با آیین توحیدی است.

163- قدرت جبرئیل

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

18 - نجم - 53 - 5 - 5,2

2- جبرئیل ، فرشتہ ای بس مقتدر و نیرومند

علّمہ شدید القوی

5- جبرئیل ، دارای توانایی های بی شمار و در حد اعلا

علّمہ شدید القوی

«القوی» جمع ہمراہ با «ال» است و افادہ عموم می کند. بنابراین «شدیدالقوی»؛ یعنی، کسی کہ در او ہمہ توانایی ها، در حدی شدید وجود دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 20 - 1,6

ص: 421

1 - جبرئیل ، فرشته ای نیرومند و پر قدرت

ذی قوه

نکره بودن «قوه»، بر عظمت آن دلالت دارد.

6 - « عن أبي عبدالله (ع) في قوله : « ذی قوه عند ذی العرش مکین » قال : یعنی : جبرئیل ... » ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند «ذی قوه عند ذی العرش مکین» روایت شده که مراد جبرئیل است. «...».

164- قدرت جسمانی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 13، 14، 16

13 _ قوم عاد برخوردار از اندامی بزرگتر و نیرومندتر نسبت به دیگر اقوام

و زادکم فی الخلق بصطه

14 _ برخوردار از قوم عاد از اندامی درشت و نیرومند ، از نعمت های بزرگ خداوند برای آنان

و اذکروا إذ . . . و زادکم فی الخلق بصطه

16 _ هود (ع) به منظور ایجاد زمینه رستگاری در قوم خویش آنان را به یادآوری دو نعمت بزرگ الهی (جانشینی قوم نوح ، برخوردار از

از نیرویی چشمگیر) فراخواند .

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد قوم نوح . . . لعلکم تفلحون

165- قدرت جسمانی موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 14 - 3

3 - موسی (ع) برخوردار از اعتدال جسمی همراه با قوت فکری در عنفوان جوانی

و لَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَ اسْتَوَى

ظاهر این است که جمله «بلغ أشده» اشاره به توان فکری موسی(ع) و عبارت «و استوی» اشاره به توان جسمی او باشد. گفتنی است که

«أشده» معادل «قوته» و «استوی» به معنای «اعتدل» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 15 - 11

11 - موسی (ع) برخوردار از توان جسمی فوق العاده و دشمن شکن

فوکزه موسی ققضى عليه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 422

1 - آگاهی یافتن موسی (ع) به قدرت بدنی فوق العاده خویش پس از قتل مرد قبطی

فوكزه موسی ففضنی علیه .. قال ربّ بما أنعمت علیّ

موسی(ع) وقتی دید، مرد قبطی تنها با یک ضربه مشت او از پای در آمد و جان باخت، دریافت که دارای نیروی فوق العاده ای است و خداوند او را علاوه بر دانش و حکمت، از توان جسمی دشمن شکن نیز برخوردار ساخته است. از این رو به سپاس این نعمت، با خدا پیمان بست که آن نیرو را هرگز در جهت تقویت مجرمان به کار نگیرد.

2 - توان جسمی موسی ، نعمتی عطا شده از سوی خداوند به وی

قال ربّ بما أنعمت علیّ

4 - سوگند موسی به قدرت دشمن شکن و خدادادی خویش

قال ربّ بما أنعمت علیّ

درباره «با» در «بما أنعمت» دو دیدگاه از سوی مفسران ارائه شده است برخی آن را سببیه و برخی هم قسم دانسته اند. برداشت یاد شده بر پایه احتمال دوم است.

166- قدرت جن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 39 - 6، 2

2 - قدرت جنیان در خدمت حکومت سلیمان و قوای سرکش آنان تحت تسلّت وی

قال عفريت من الجنّ أنا ءاتيك به

واژه «عفريت» به معنای بد ذات و شرور است که مستلزم طغیان و سرکشی است. گاهی نیز به معنای قهرمان به کار می رود. برداشت یاد شده بر پایه معنای اول است.

6 - تفاوت جنیان در قوت و ضعف

قال عفريت من الجنّ .. وإني عليه لقويّ أمين

از این که تنها یکی از جنیان اعلام آمادگی کرده است، استفاده می شود که همه آنان قادر به انجام چنان کاری نبوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 12 - 19

19 - جنّیان ، موجوداتی با شعور و فهم و توانمند بر انجام کارها

و من الجنّ من يعمل بین یدیه یاذن ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 13 - 9

9 - جنّیان ، موجوداتی با شعور و توانمند بر انجام کارهای بزرگ

و من الجنّ من يعمل بین یدیه . . . يعملون له ما یشاء من محـریب و تمـثیل و جفان کال

ص: 423

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 6 - 2

2- در نگاه برخی از انسان ها ، گروهی از جن توانا بر حل مشکلات بشر و پناهگاهی امن در مواقع ترس و اضطراب

وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ

پناه بردن به کسی و جایی، در وقتی است که انسان با مشکلی سخت و مسائلی وحشتناک و اضطراب آور روبه رو شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 8 - 2

2- توانایی جن ، بر تماس با آسمان

وَأَنَا لَمَسْنَا السَّمَاءَ

167- قدرت جنسی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 3

3_ توانایی جسمی و جنسی یوسف (ع) ، برای کام جویی از زلیخا

و لَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنَّ رءَا بَرَهْنَ رَبَّهُ

قرآن، پس از بیان این که زلیخا تمام شرایط کام جویی را برای یوسف فراهم ساخته بود و موانع را برطرف کرده بود، با جمله «همّ بها لولا . ..» تنها مانع یوسف (ع) را، مشاهده برهان الهی معرفی کرد تا گمان نشود که او گرایشی به امور جنسی نداشت و از آمیزش با زنان ناتوان بود.

168- قدرت جنیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 128 - 6

6_ جنیان دارای قدرت نفوذ و سلطه بر آدمیان هستند.

يَمْعَشُ الْجِنُّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ

169- قدرت جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 424

7 - نوعی اراده و توان محدود ، برای دوزخیان وجود دارد .

کَلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا

170- قدرت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 7

7 - نابودی حق ستیزان با همه نیرو و توان ، گواه قدرت قاهر خداوند است .

و کم أهلکنا .. أشدّ ... منهم بطشاً ... هل من محیص

از ارتباط «هل من محیص» با صدر آیه، استفاده می شود که توجه به نابودی ملت های توان مند در گذشته تاریخ، خود می تواند بهترین گواه باشد بر این که ملت ها سرانجام مقهور اراده خدا و ناگزیر از آن هستند.

171- قدرت حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 57 - 1,2

1 - کافران ، از شکست دادن و به سستی کشاندن نیروی الهی و جبهه حق _ در هر جای دنیا_ ناتوانند .

لاتحسبنّ الذین کفروا معجزین فی الأرض

در آیه شریفه، متعلق «معجزین» (این که کافران چه چیز را به ناتوانی می کشانند _ ذکر نشده است؛ ولی با توجه به این که کافران، همواره در صدد تضعیف جبهه حق و دین الهی اند، مقصود از آن نیروی الهی و جبهه حق است. گفتنی است ظرف «فی الأرض» می رساند که این ناتوانی در همه جای دنیا وجود دارد.

2 - ناتوانی کافران در به شکست کشاندن جبهه حق و نیروی الهی ، جای هیچ گونه شک و تردیدی ندارد .

لاتحسبنّ الذین کفروا معجزین فی الأرض

تعبیر «لاتحسبنّ» (گمان مبر) _ با آن که گمان امری غیر اختیاری است و چیزی نیست که به پرهیز از آن توصیه شود _ می رساند که جای چنین گمانی نیست و نباید کسی به خود تردید راه دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 161 - 2

2 - وانهاده شدن مشرکان و معبودهایشان به خود و ناتوانی آنان در برابر خداپرستان و حق جویان

فإنکم و ما تعبدون

ص: 425

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 19

19 - خداوند ، توانا بر انجام تمامی خواسته های بندگان است .

وایاک نستعین

برداشت فوق لازمه این معناست که مراد از استعانت، استعانت در همه امور باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 20 - 6

6 - خداوند بر انجام هر کاری تواناست .

إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 23 - 12

12 - تنها خداوند ، توانا بر آوردن همانند برای قرآن است .

وادعوا شهداءكم من دون الله

گفته شده: من دون الله (غیر از خدا) به منظور تأکید بر اطلاق و عموم «شهداءکم» ایراد شده است؛ یعنی، هر کسی را با هر هنر و دانشی به کمک بگیرید (باز هم نمی توانید همانند قرآن بیاورید). آوردن همسان برای قرآن تنها از ناحیه خداوند امکان پذیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 72 - 4

4 - خداوند ، آگاه به اسرار انسان ها و توانا بر افشای آنهاست .

و الله مخرج ما كنتم تكتمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - اتصاف خداوند به قدرتی فراگیر و مطلق، امری روشن برای انسانها

ألم تعلم أن الله كل شيء قدير

استفهام در جمله فوق استفهام تقریری است و این نوع استفهام در موردی به کار می رود که مخاطب مضمون جمله را پذیرفته و آن را باور دارد. از آنجا که مخاطب جمله فوق همه انسانها هستند؛ یعنی، «ألم تعلم أيها الإنسان»، معلوم می شود: همگان به قدرت مطلق خدا آگاه هستند.

14 - نسخ ادیان و احکامی از دین، درخور دارنده قدرت مطلق است.

ما ننسخ من آية أو ننسها .. ألم تعلم أن الله كل شيء قدير

جمله «ألم تعلم ..» (البته دانستی که خدا بر هر چیز تواناست) دلیل برای حقایقی است که در آیه مطرح شده است و از آنهاست نسخ کردن احکام و یا به فراموشی انداختن آنها؛ یعنی، چون خداوند دارای قدرت مطلق است، می تواند دینی را نسخ کند.

ص: 426

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 22،23

22 - قدرت و توانایی خداوند، قدرتی فراگیر و همه جانبه است .

إن الله على كل شيء قدير

23 - خداوند بر اثبات حکمی و برداشتن آن در زمانی مناسب، و نیز جایگزین کردن آن با دستوری دیگر، تواناست .

فاعفوا و اصفحوا حتى يأتي الله بأمره إن الله على كل شيء قدير

جمله «إن الله...» را می توان با هر یک از حقایق مطرح شده در آیه ملاحظه کرد و به مناسبت آن، هدف از توجه دادن مخاطبان را به قدرت فراگیر خداوند، دریافت. برداشت فوق جمله «إن الله...» در ارتباط با فرمان به عفو و گذشت و نسخ آن در آینده لحاظ شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 117 - 6،10

6 - خداوند، بر پدید آوردن هر آنچه که بخواهد و هر آنچه تقدیر کرده، تواناست .

إذا قضی أمراً فإنما يقول له کن فیکون

10 - اقتدار خداوند بر ایجاد « هر آنچه که اراده کند »، دلیل بر منزله بودنش از اختیار کردن فرزند و نیاز داشتن به آن است .

قالوا اتخذ الله ولداً سبحانه بل .. و إذا قضی أمراً فإنما يقول له کن

برداشت فوق بر این اساس است که: جمله «و إذا قضی أمراً...» نیز، همانند فرازهای قبل، دلیل و برهان برای تنزیه خدا از داشتن فرزند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 137 - 6

6 - خداوند، برای دفع شر و خنثی کردن توطئه ستیزه گران با انبیا، کافی است .

فسیکفیکهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 148 - 12

12 - خداوند دارای قدرت مطلق است .

إن الله على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 16، 11

11 - تمام قدرت ها از آن خداوند است و هیچ کس و هیچ چیز غیر از او قدرتی ندارد .

أن القوه لله جميعاً

16 - مشرکان به هنگام مواجه شدن با عذاب الهی ، به انحصار قدرت به خدا ، پی خواهند برد .

ص: 427

و لو يرى الذين ظلموا إذ يرون العذاب أن القوه لله جميعاً

«إذ يرون» مفعول برای «یری» است و «أن القوه...» با فعل مقدری جواب شرط می باشد؛ یعنی: «لو یری... لعلموا أن القوه لله جميعاً؛ اگر مشرکان امروز می دیدند آن روزی را که با عذاب قیامت مواجه خواهند شد، همانا می فهمیدند که تمام قدرتها از آن خداوند است.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 186 - 16

16 - «عن ابی عبداللہ (ع) فی قوله «فلیستجیبوا لی و لیؤمنوا بی» یعلمون أنى أقدر علی أن اعطیهم ما یسئلون :

فلیستجیبوا لی و لیؤمنوا بی لعلمهم یرشدون

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند که فرموده: «فلیستجیبوا لی و لیؤمنوا بی» روایت شده است: [بندگان] بدانند من توانایی دارم که آنچه می خواهند به آنها بدهم».

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 83، ح 196؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 185، ح 4.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 228 - 25

25_ عزّت و قدرت شکست ناپذیر الهی، پشتوانه مجازات متخلفان از احکام و قوانین الهی

و المطلقات یتربصن... و لا یحل لهن... و الله عزیز حکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 240 - 11

11_ خداوند، قادر بر کیفر تخلف کنندگان از احکام الهی

و الله عزیز حکیم

آوردن صفت «عزیز» (به معنای قادری پیروز و شکست ناپذیر) پس از بیان احکام، تهدیدی است نسبت به متخلفان از احکام الهی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 243 - 5

5_ مرگ و حیات ، در قدرت خداوند

فقال لهم الله موتوا ثم احياهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 255 - 16,26,27

16_ شفاعت ، منافاتی با قدرت و مالکیت مطلق الهی ندارد .

له ما فی السموات و ما فی الارض من ذالذی یشفع عنده الا باذنه

26_ عدم غفلت در تدبیر عالم ، مالکیت ، علم و قدرت مطلق و اذن به تأثیر اسباب و علل ، نشانه و دلیل قیومیت خداوند

ص: 428

تمام مطالبی که پس از صفت «القیوم» آمده است، می تواند توضیح دهنده آن صفت و نیز برهانی برای اثبات آن باشد.

27_ نگاهداری آسمان ها و زمین (نظام هستی) برای خداوند، گران و دشوار نیست .

و لا یؤدّه حفظهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 259 - 20، 21، 22، 23، 25

5_ خداوند، عزیر را میراند و پس از صد سال وی را زنده کرد تا پاسخی باشد به پرسش وی از چگونگی زنده شدن مردگان

قال ائی . . . فاماته الله مائه عام ثم بعته

20_ درک عزیر از چگونگی معاد و توانایی خدا بر احیای مردگان، پس از مشاهده زنده شدن خویش و عدم فساد طعام و نوشیدنی ها و

زنده شدن الاغ

قال ائی یحیی . . . قال اعلم ان الله على کل شیء قدير

21_ مشاهده زنده شدن مردگان، موجب شناخت قدرت مطلق خداوند

فلما تبین له قال اعلم ان الله على کل شیء قدير

22_ میرانده شدن عزیر و زنده شدن وی پس از صد سال و سالم ماندن خوردنی و آشامیدنی او از فساد و حیات مجدد الاغش، پرتویی

از قدرت مطلق الهی

فلما تبین له قال اعلم ان الله على کل شیء قدير

23_ میراندن و زنده کردن موجودات، تنها در قلمرو قدرت مطلق الهی

فاماته الله مائه عام ثم بعته . . . قال اعلم ان الله على کل شیء قدير

25_ قدرت مطلق الهی

ان الله على کل شیء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ یادآوری ماجرای ابراهیم (ع) و زنده شدن مرغان ، باعث اطمینان به قدرت الهی ، بر احیای مردگان

و اذ قال ابرهیم ربّ ارنی کیف تحیی الموتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 284 - 15،16

15_ قدرت مطلقه الهی

و الله علی کلّ شیء قدير

16_ خداوند ، قدير است .

و الله علی کلّ شیء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 429

2 - آل عمران - 3 - 6 - 4

4_ شکل گیری انسان در رَجَم ، نشانه اقتدار و حکمت خداوند است .

هو الذی یصورکم . . . لا اله الا هو العزیز الحکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 18 - 14، 13

13_ اقتدار و حکمت الهی ، اساس قسط و عدل اوست .

قائماً بالقسط لا اله الا هو العزیز الحکیم

14_ نظام عادلانه آفرینش ، نشان وحدانیت ، اقتدار و حکمت الهی است .

قائماً بالقسط لا اله الا هو العزیز الحکیم

گویا جمله «لا اله الا هو . . .» ، بیان نتیجه ای است برای «قائماً بالقسط». یعنی نظام عادلانه دلالت می کند بر توحید، عزّت، اقتدار و حکمت خداوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 19 - 2

2_ عدالت ، یکتایی ، اقتدار و حکمت خداوند مقتضی تسلیم شدن انسان ، تنها در برابر او

قائماً بالقسط لا اله الا هو العزیز الحکیم. انّ الدّین عند الله الاسلام

مستفاد از ارتباط آیه مورد بحث با آیه پیشین.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 26 - 5، 6، 17، 19، 20، 21

3_ لزوم اقرار به مالکیت و قدرت مطلقه خدا ، و اینکه همه نیکی ها به دست اوست .

قل اللهم مالک الملك تؤتی الملك من تشاء . . . بیدک الخیر

5_ قدرت و سیطره مطلق بر هستی ، از آن خداست .

قل اللهم مالك الملك

6_ خداوند ، تنها عطاکننده قدرت ، به هر کس که اراده فرماید .

توتی الملک من تشاء

17_ قدرت مطلق خداوند ، مقتضی نشأت یافتن هر خیری از جانب اوست .

بیدک الخیر انک علی کل شیء قدیر

19_ قدرت مطلق خداوند ، مقتضی نفی هر گونه شرّ از او

بیدک الخیر انک علی کل شیء قدیر

20_ قدرت مطلق خداوند ، منشأ اعطای حاکمیت و عزّت

توتی الملک من تشاء .. تعزّ من تشاء ... انک علی کل شیء قدیر

21_ اعطای حاکمیت و پیروزی به انسان ها از جانب خداوند ، از قدرت مطلق او نمی کاهد .

مالک الملک .. انک علی کل شیء قدیر

ص: 430

از اینکه قبل از یادآوری عزت‌ها و قدرتهای خدادادی، مالکیت خدا ذکر شده؛ و پس از آن، بر قدرت مطلق خداوند تأکید شده، برداشت فوق استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 27 - 1,3,4,5,6

1_ نوسان در مدت شب و روز (تنظیم گردش ایام) ، از مظاهر قدرت الهی

انک علی کل شیء قدیر. تولج الیل فی النهار و تولج النهار فی الیل

«تولج النهار ..» ، به معنای داخل کردن شب در روز و به عکس می باشد که بیانگر کاسته شدن از یکی و افزوده شدن به دیگری است. «تولج»، فعل مضارع است و دلالت بر استمرار این معنا دارد.

3_ تبدیل تدریجی شب و روز ، به یکدیگر (فاصله بین الطلوعین و غروب) به قدرت و حکمت الهی

انک علی کل شیء قدیر. تولج الیل فی النهار

بنابراینکه «ولوج» به معنای تبدیل تدریجی باشد.

4_ پدید آمدن زنده از مرده و مرده از زنده ، به دست خداوند

و تخرج الحی من المیت و تخرج المیت من الحی

5_ پیدایش مستمر حیات و مرگ به دست خدا ، نشانه قدرت اوست .

تخرج الحی من المیت

6_ پیدایش جریان حیات در میان موجودات مرده و بی جان

و تخرج الحی من المیت

از تقدیم «تخرج الحی ..» بر «تخرج المیت ...» استفاده می شود که ابتداءً موجودات بی جان آفریده شدند و از بستر آنها زنده ها به وجود آمدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 28 - 1

1_ با اعتقاد به قدرت مطلقه الهی ، مجالی برای پذیرش ولایت کافران از سوی مؤمنان نمی باشد .

قل اللهم مالك الملك .. لا يتخذ المؤمنون الكافرين اولياء

گو یا آیه مورد بحث، نتیجه اعتقاد به مضمون آیه «قل اللهم ..» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 29 - 14، 12، 11، 5، 4، 3

3_ بازگشت انسان به سوی خدایی است که از علم و قدرت مطلق برخوردار است .

و الی الله المصیر. قل ان تخفوا ... و الله علی کل شیء قدیر

از ارتباط این آیه با جمله «و الی الله المصیر».

4_ توجه به علم و قدرت مطلق الهی ، مقتضی پرهیز از قهر او*

و یحذركم الله نفسه .. قل ان تخفوا ما فی صدورکم ... یعلمه الله

5_ توجه به علم الهی نسبت به آشکار و نهان و قدرت مطلق او ، مانع سوء استفاده از تقیه

ص: 431

الّا ان تتقوا منهم تقيه . . . قل ... و الله على كل شيء قدير

11 _ خداوند بر هر چیز تواناست . (قدرت مطلق الهی)

و الله على كل شيء قدير

12 _ ایمان به علم و قدرت الهی ، عامل احیای وجدان مذهبی

قل ان تخفوا . . . و يعلم ما فی السموات ... و الله على كل شيء قدير

14 _ قدرت مطلق الهی ، پشتوانه اجرای تهدید او نسبت به مخالفان

قل ان تخفوا ما فی صدورکم . . . و الله على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 30 - 1

1 _ تجلی علم و قدرت حق ، در روزی که هر کس کردار خویش را حاضر می یابد .

قل ان تخفوا . . . يعلمه الله ... و الله على كل شيء قدير . یوم تجد كل نفس ما عملت

بنابراینکه «یوم تجد»، ظرف برای «یعلمه الله» و «قدير» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 41 - 3

3 _ ناتوانی زکریا بر تکلم تا سه روز ، نمودی از قدرت خداوند بر تحقق مشیت خویش

كذلك الله يفعل ما يشاء. قال رب اجعل لی ایه قال ایتك الا تكلم الناس ثلثه ايام

ظهور «الّا تكلم»، در نفی قدرت از متکلم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 47 - 14، 9

9 _ خداوند بدون اتکای به اسباب مادی و نیاز به آنها ، آنچه را بخواهد ، خلق می کند .

كذلك الله یخلق ما یشاء

14_ اراده خداوند به هر چه تعلق گیرد ، چون بگوید باش ، خواهد بود .

إذا قضی امرأً فأتما یقول له کن فیکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 54 - 4

4_ توانایی و چیرگی خداوند در مکر با کافران

و مکروا و مکر الله و الله خیر الماکرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 160 - 3,4,5,13

3_ خداوند ، تنها قدرت غالب بر جهان هستی و همه عوامل و نیروها در حیطة قدرت اوست .

ص: 432

ان ینصرکم اللہ . . . و ان یخذلکم فمن ذا الذی ینصرکم من بعده

در آیه شریفه، یاری و نصرت را تنها از آن خدا می داند و چون به طور قطع، دیگر عوامل طبیعی و غیرطبیعی نیز در پیروزیها دخیل هستند، به این نتیجه می رسیم که قدرت و یاری دیگر عوامل، در احاطه خدا و به خواست اوست.

4_ پیروزی و شکست ، تنها منوط به خواست و قدرت خداوند است .

ان ینصرکم اللہ . . . و ان یخذلکم فمن ذا الذی ینصرکم من بعده

5_ پوچی و ناتوانی تمام خواسته ها و قدرت ها در مقابل خواست و قدرت الهی

ان ینصرکم اللہ . . . و ان یخذلکم فمن ذا الذی ینصرکم من بعده

13_ توکل بر خدا ، لازمه ایمان به قدرت مطلق خداوند است .

ان ینصرکم اللہ . . . و علی اللہ فلیتوکل المؤمنون

با توجه به صدر آیه، که سخن از تنها قدرت غالب و نقش تعیین کننده الهی دارد، مراد از ایمان، ایمان به این قدرت است و تفریع جمله «و علی اللہ فلیتوکل . . .» با «فاء» بر ما قبل، ضرورت توکل را متعاقب این باور ایجاب می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 165 - 10

10_ توانایی مطلق خداوند بر انجام هر امری

انّ اللّٰه علی کلّ شیء قَدِیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 177 - 5

5_ قدرت مطلق خداوند و آسیب ناپذیری وی از عملکرد کافران

انّ الذّٰین اشترّوا الکفر بالایمان لن یضروا اللّٰه شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 178 - 6

6_ کوتاه بودن مدّت حیات آدمی در دنیا و یا به درازا کشیدن آن ، در اختیار خداست .

اِنَّمَا نَمْلِيْ لَهُمْ خَيْرٌ . . . اِنَّمَا نَمْلِيْ لَهُمْ

از اینکه «املاء» در آیه شریفه به خداوند اسناد داده شده است، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 189 - 4,5

4_ خداوند ، توانمند و قادر بر هر چیز است .

وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ

5_ مالکیت انحصاری و قدرت مطلق خداوند ، دلیل نبود گریزگاه برای مستحقان عذاب

فَلَا تُحَسِبْنَهُمْ بِمَفَازِهِ مِنَ الْعَذَابِ . . . وَلِلّٰهِ مَلِكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ

ص: 433

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 190 - 11، 1

1 _ خلقت آسمان ها و زمین و گردش شب و روز ، دربردارنده نشانه های فراوان بر قدرت مطلق خداوند

و اللّٰه على كلّ شيء قدير. انّ في خلق السموات و الارض و اختلاف الّيل و النّهار ل

جمله «انّ في . . .» می تواند بیانگر دلیلی برای قدرت مطلق الهی (و اللّٰه على كلّ شيء قدير) باشد که در آیه قبل مطرح شد. بنابراین مراد از «لایات»، نشانه های قدرت مطلق الهی خواهد بود.

11 _ پی بردن از آفرینش به قدرت مطلق خداوند و یکتایی او در فرمانروایی بر هستی ، دلیل بهره مند بودن آدمی از خرد ناب

انّ في خلق السموات . . . لایات لاولی الالباب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 56 - 11

11 _ اعمال قدرت خداوند ، حکیمانه است .

انّ اللّٰه کان عزیزاً حکیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 84 - 11

11 _ تمامی امور به دست خداوند و در اختیار اوست .

عسى اللّٰه ان یکفّ بأس الّذین کفروا

بدون تردید بازماندن کافران از آسیب رسانی به مؤمنان دارای عللی است، ولی خداوند آن را به خویش نسبت می دهد تا برساند که امور به دست و اختیار اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 86 - 7

7 _ قدرت و تسلط خداوند بر حسابرسی و سنجش هر چیز

انّ الله كان على كل شيء حسيباً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - نساء - 4 - 131 - 4

4_ مالکیت خداوند بر هستی ، دلیل توانمندی او بر رفع نیاز های انسان

يغن الله كلا من سعته . . . والله ما في السموت و ما في الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - نساء - 4 - 133 - 1,2,7

1_ خداوند ، توانا بر هلاکت تمامی انسان ها و آفرینش انسانهایی دیگر

ان يشأ يذهبكم ايها الناس و يأت باخرين و كان الله على ذلك قديراً

ص: 434

2_ قدرت خداوند بر نابودی کافران و گنهکاران و جایگزینی مؤمنانی تقوایسته به جای ایشان

ان اتقوا الله . . . ان یشأ یدهبکم ایها الناس و یأت باخرین

7_ مالکیت مطلق خداوند ، دلیل نفوذ مشیت و قدرت وی بر هرگونه دخل و تصرف در جهان آفرینش

و لله ما فی السموت و ما فی الأرض . . . ان یشأ یدهبکم

جمله «و لله . . .»، تعلیل برای «ان یشأ...» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 139 - 11

11_ اعتقاد به عزت و قدرت مطلقه الهی ، مانع گرایش به عزت و اقتدار موهوم کافران

أیتغون عندهم العزّه فإن العزّه لله جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 149 - 6,7

6_ خداوند ، بسیار بخشنده و تواناست .

فإنّ الله کان عفواً قديراً

7_ عفو خداوند ، در عین قدرت او بر انتقام و کیفردهی

فإنّ الله کان عفواً قديراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 14

14_ عوامل طبیعی ، تحت سیطره خداوند و رام فرمان اوست .

فأخذتهم الصعقه بظلمهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 155 - 14

14_ ناتوانی و توانمندی دل ها ، برای درک تعالیم انبیا ، در اختیار خداست .

بل طبع الله علیها بکفرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 165 - 11،12

11_ خداوند ، قاهر و غالب در احتجاج و استدلال

لئلا یكون للناس علی الله حجه . . . و كان الله عزیزاً حکیماً

از نمونه های مورد نظر برای عزت و شکست ناپذیری خداوند، همان است که در جمله «لئلا یكون . . .» بیان شد.

12_ غلبه خداوند در احتجاج و استدلال ، برخاسته از حکمت بی پایان اوست . *

لئلا یكون للناس علی الله حجه . . . و كان الله عزیزاً حکیماً

ص: 435

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 40

40_ توجه به قدرت و مالکیت مطلق خداوند، زمینه ساز باور آدمی به کفایت خداوند در تدبیر هستی

له ما فی السموت و ما فی الارض و کفی باللّه وکیلاً

جمله «له ما فی السموت . . .» می تواند اشاره به علت کفایت خداوند در وکالت و تدبیر هستی داشته باشد؛ یعنی چون مالک و فرمانروایی مطلق است، برای وکالت و تدبیر هستی کافی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 173 - 12

12_ تنها خداوند، توانا بر نصرت مستکبران در قیامت

و لایجدون لهم من دون اللّه ولیاً و لانصیراً

به قرینه فراز قبل «فیعذبهم عذاباً الیماً» مراد از اینکه مستکبران تنها خداوند را یاور خویش می یابند، این است که تنها وی توانا بر یآوری آنهاست، نه اینکه خداوند ایشان را یاری خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 19

19_ نفی هرگونه قدرت در مقابل قدرت خدا

فلا تخشوهم و اخشون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 7

7_ تحولات و دگرگونی های دل آدمی، به دست خداست.

و جعلنا قلوبهم قسیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9_ حیات و مرگ مسیح (ع) و مادرش مریم و تمامی اهل زمین، در قبضه قدرت خداوند

قل فمّن یملک من اللّٰه شیئاً ان اراد ان یهلک . . . و من فی الارض جمیعاً

10_ نفی هرگونه قدرت، در برابر قدرت و اراده خداوند

فمّن یملک من اللّٰه شیئاً ان اراد ان یهلک

استفهام «فمن یملک»، استفهام انکاری است. یعنی هیچکس قادر بر ایستادگی در برابر خواست خداوند نیست.

20_ ادعای الوهیت برای مسیح (ع)، نشانه ضعف شناخت مسیحیان از خدا و قدرت مطلق اوست.

الذین قالوا . . . ولله ملک السموت

24_ خداوند، آنچه را بخواهد می آفریند.

یخلق ما یشاء

27_ مالکیت و سلطنت مطلق خداوند بر هستی، دلیل توانایی او بر هر نوع آفرینش (مانند آفرینش انسان بدون واسطه پدر)

لله ملك السموت و الارض و ما بينهما یخلق ما یشاء

بنابر اینکه «یخلق ما یشاء»، نتیجه ای باشد برای «لله ملك السموت و الارض»

29_ خداوند، بر هر چیزی تواناست.

و الله علی کل شیء قدیر

30_ قدرت مطلق خداوند، دلیل نفوذ مشیت او بر تمام هستی

یخلق ما یشاء و الله علی کل شیء قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 13, 14, 15

13_ خداوند، قادر مطلق و توانا بر انجام هر کار

و الله علی کل شیء قدیر

14_ بعثت پیامبران الهی، پرتویی از قدرت مطلقه خداوند

قد جاءکم ... و الله علی کل شیء قدیر

15_ قدرت خداوند بر انجام وعده ها و وعید های خویش

فقد جاءکم بشیر و نذیر و الله علی کل شیء قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 38 - 11, 12

11_ خداوند، مقتدر و کاردان است.

و الله عزیز حکیم

12_ خداوند، مقتدری کاردان است.

و الله عزيز حكيم

بنابر اینکه «حکیم» صفت برای «عزیز» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 40 - 12,13,14,15,16,17

12_ خداوند ، دارای قدرتی مطلق و گسترده

و الله على كل شيء قدير

13_ خداوند ، توانایی حکیم است . *

و الله على كل شيء قدير

«قدیر» به کسی گفته می شود که بر هر کاری توانا باشد و آن را بر اساس حکمت انجام دهد. (مفردات راغب).

14_ عذاب و آمرزش انسان ها پرتویی از قدرت مطلق خداوند

يعذب من يشاء ويغفر لمن يشاء و الله على كل شيء قدير

ص: 437

15_ مشیت مطلق خداوند ، برخاسته از قدرت بیکران اوست .

يعذب من يشاء ويغفر لمن يشاء والله على كل شيء قدير

16_ قدرت خداوند ، پشتوانه اعمال حاکمیت و جریان مشیت وی

الم تعلم إنّ الله له . . . والله على كل شيء قدير

جمله «والله» تعلیل است برای سلطنت و نفوذ مشیت خداوند در جهان هستی. یعنی چون خداوند قدرت مطلق دارد، می تواند حاکمیت و مشیت خویش را بر جهان اعمال کند.

17_ توجه به مالکیت مطلق خداوند و قدرت بیکران او ، بازدارنده آدمی از هرگونه اعتراض به قوانین الهی

الم تعلم إنّ الله له ملك السموت والارض . . . والله على كل شيء قدير

جمله «الم تعلم . . .» می تواند به منظور توجیه حد سرقت و برطرف ساختن هرگونه اعتراض درباره آن باشد. به این بیان که مالک تمامی هستی، به هرگونه تصرف در ملک خویش مجاز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 31

31_ اراده همه موجودات ، حتی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) ، مقهور حاکمیت اراده الهی

و من یرد الله فتنته فلن تملک له من الله شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 48 - 27

27_ قدرت خداوند بر قرار دادن انسان ها در یک شریعت و به صورت یک امت

و لو شاء الله لجعلکم امه وحده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 39

39_ توان و غنای نامحدود و علم گسترده خداوند ، تضمین کننده جریان خواست ها و مشیت های او

ذلك فضل الله يؤتیه من یشاء و الله واسع علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 10، 2

2_ ناتوانی خداوند در انفاق و بخشش روزی به موجودات ، از باور های باطل یهود

و قالت الیهود یدالله مغلوله

جمله «ینفق کیف یشاء» می تواند قرینه باشد بر اینکه مراد از بسته بودن دست خدا و نافذ نبودن قدرت وی _ در پندار یهود _ تنها ناتوانی از اعطای روزی و انفاق به انسانهاست.

10_ قدرت خداوند ، فراگیر و نافذ در تمامی امور هستی

بل یداه مبسوطتان

باز بودن دست ، کنایه از نفوذ قدرت می باشد و تشبیه آوردن کلمه «ید» برای رساندن کمال اقتدار خداوند است.

ص: 438

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 76 - 4

4_ کسی جز خداوند قادر بر نفع و زیان رسانی نیست .

اتعبدون من دون الله ما لا يملك لكم ضرراً ولا نفعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 112 - 2

2_ حواریون ، در صدد پی بردن به قدرت الهی ، با درخواست مائده آسمانی

هل يستطيع ربك ان ينزل علينا مائده من السماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 118 - 11

11_ عزت و اقتدار خداوند ، دلیل امکان آمرزش مشرکان

وإن تغفر لهم فانك انت العزيز الحكيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 120 - 4,5,6,7

4_ قدرت خداوند ، محیط بر همه هستی

و هو على كل شيء قدير

5_ قدرت مطلق و حاکمیت بر هستی ، ملاک الوهیت

لله ملك السموت والارض و ما فيهن و هو على كل شيء قدير

6_ توجه به قدرت مطلق خداوند ، عامل آگاهی به بی همتایی او در الوهیت

و هو على كل شيء قدير

جمله «و هو على كل ...» می تواند همانند جمله «و لله ملك ...» تعلیلی باشد بر حقایق بیان شده در آیات گذشته.

7_ مالکیت خداوند بر آسمان ها و زمین و توانایی مطلق وی ، ضامن اعطای بهشت جاودانه به صادقان

ينفع الصديقين صدقهم لهم جنت . . . و ما فيهن و هو على كل شيء قدير

بيان مالکیت خداوند بر هستی و توانایی مطلق او پس از وعده بهشتی جاویدان به صدق پیشگان، می تواند اشاره به این باشد که تحقق بخشیدن به این وعده هرگز از توان خداوند خارج نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 3 - 12

12_ عن أبي جعفر (اظنه محمد بن نعمان) قال: سألت ابا عبد الله (ع) عن قول الله عز وجل «و هو الله في السموات وفي الأرض» قال: كذلك هو في كل مكان . . . محيط بما خلق عملا و قدره و احاطه و سلطاناً و ملكاً . . .

ابوجعفر (احتمالاً همان محمد بن نعمان است) گوید: از امام صادق (ع) درباره این جمله از آیه «و هو الله . . .» سؤال کردم، امام

ص: 439

فرمود: یعنی او به تمامی مخلوقات خویش از نظر علم، قدرت، سلطه و حاکمیت احاطه دارد ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 10

10 _ ایجاد و استمرار بقای موجودات به دست خداوند است.

فاطر السموت و الأرض و هو یطعم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 17 - 11، 10، 7، 6، 3، 2، 1

1 _ اگر خداوند آسیبی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برساند، هیچ موجودی توان برطرف ساختن آن را ندارد.

وإن یمسک الله بضر... فهو علی کل شیء قدیر

2 _ هیچ موجودی توان جلوگیری از خیری را که خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برساند، ندارد.

وإن یمسک الله بخیر

3 _ هیچ موجودی توان دفع آسیب و یا خیری را که از ناحیه خدا باشد، ندارد.

وإن یمسک الله بضر فلا کاشف له إلا هو وإن یمسک بخیر

6 _ اقتدار بر رساندن هر گونه خیر و شر، از شؤون ولایت الهی است.

أغیر الله أتخذ ولیا... وإن یمسک الله بضر... فهو علی کل شیء قدیر

7 _ توجه به اقتدار بی مانع خداوند بر رساندن نفع و ضرر، زمینه ساز اعتقاد به توحید و پرهیز از شرک

و لا تکونن من المشرکین... وإن یمسک الله بضر... فهو علی کل شیء قدیر

10 _ خداوند، قادر مطلق و توانمند بر هر کار است.

فهو علی کل شیء قدیر

11 _ هیچ مانعی در برابر جریان قدرت مطلقه الهی وجود ندارد.

وإن یمسک الله بضر فلا کاشف له إلا هو... فهو علی کل شیء قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 18 - 1,2

1_ آدمیان، مقهور در برابر اقتدار یگانه خداوند هستند.

و هو القاهر فوق عباده

2_ قدرت بدون رقیب خداوند در رساندن خیر و شر به آدمی، نشانه اقتدار و غلبه او بر تمامی بندگان

وإن یمسک الله بضر.. و هو القاهر فوق عباده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 35 - 9

9_ خداوند قادر به هدایت همه مردم به اسلام و ایمان است.

و لو شاء الله لجمعهم علی الهدی

ص: 440

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 37 - 5, 6, 7, 11

5_ تقاضای معجزات ویژه و دلخواه، برخاسته از نادانی است.

و لکن أكثرهم لا يعلمون

نفی علم از درخواست کنندگان معجزات ویژه بیانگر این است که نادانی زمینه پیدایش این نوع تقاضاهاست.

6_ ناآگاهی اغلب مشرکان از قدرت خداوند بر فرستادن هرگونه معجزه و نشانه

إن الله قادر علی أن ینزل آیه و لکن أكثرهم لا يعلمون

مفعول «لا يعلمون»، به قرینه فراز قبل آن، قدرت الهی است، یعنی: «لا يعلمون أن الله قادر...»

7_ معدودی از مشرکان می دانستند که خداوند توان آوردن معجزه درخواستی آنان را دارد.

و لکن أكثرهم لا يعلمون

11_ برخی از مشرکان، علی رغم آگاهی به قدرت خداوند بر نزول هر معجزه و فلسفه نازل نشدن آن، خواهان نزول معجزات ویژه خود بودند.

وقالوا لولا نزل... إن الله قادر... و لکن أكثرهم لا يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 3, 5

3_ توانایی خداوند بر گرفتن قوه شنوایی و بینایی و از کار انداختن قوه درک انسان

إن أخذ الله سمعکم و أبصرکم و ختم علی قلوبکم

5_ اگر خداوند نعمت بینایی، شنوایی و ادراکی انسان را سلب کند، معبودهای باطل قدرت بازگرداندن آنها را ندارند.

إن أخذ الله سمعکم... من إله غیر الله یأتیکم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 65 - 1, 3, 6, 7

1_ فقط خداوند توانا بر فرستادن و مسلط کردن عذابهای گوناگون بر مشرکان است.

قل هو القادر علی أن یبعث علیکم عذابا

3_ خداوند توانمند بر فرستادن عذاب از بالا (آسمان) و از زیر پاها (زمین) بر مشرکان است.

قل هو القادر علی أن یبعث علیکم عذابا من فوقکم أو من تحت أرجلکم

6_ خداوند در عین قدرت بر فرستادن انواع عذاب بر مشرکان و کافران، به آنان مهلت می دهد.

قل هو القادر علی أن یبعث علیکم

چون در آیات گذشته سخن از نزول عذاب و درخواست مشرکان در این زمینه بود، این آیه با بیان قدرت خداوند بر عذاب به طور ضمنی دلالت بر مهلت دادن به مشرکان دارد.

7_ خداوند در عین قدرت بر عذاب و نابودی مشرکان، آنان را از مهلکه ها نجات می دهد.

قل الله ینجیکم ممنها و من کل کرب . . . قل هو القادر علی أن یبعث علیکم عذابا

ص: 441

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 5

5_ خداوند یگانه، توانا بر رساندن نفع و ضرر به آدمیان، شایسته پرستش است.

قل أندعوا من دون الله ما لا ينفعنا ولا يضرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 95 - 6

6_ قدرت خداوند بر رویاندن گیاه زنده از دل دانه و هسته مرده، نمودی از قدرت او بر زنده ساختن آدمی پس از مرگ است.

لقد جئتمونا فردی كما خلقنکم أول مره . . . إن الله فالق . . . مخرج المیت من الحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 99 - 18

18_ جریان امور طبیعت و اداره آن در حیظه قدرت و قلمرو اراده خداوند است.

وهو الذی . . . فأخرجنا . . . نخرج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 133 - 8, 9, 16

8_ اگر خداوند بخواهد مردم ستمگر و کافر را نابود می کند و نسلهای دیگری را جانشین آنان می سازد.

إن یشأ یدهبکم و یتخلف من بعدکم ما یشأ

9_ اگر خداوند بخواهد نسلی از آدمیان را قبل از موعد طبیعی خود نابود می سازد و نسلهای دیگری را جایگزین آن می کند.

إن یشأ یدهبکم و یتخلف من بعدکم ما یشأ

چون آمد و شد نسلها امری عادی و طبیعی است، جمله «إن یشأ . . .» باید بیان امری خلاف عادت و سیر طبیعی باشد. از موارد محتمل آن است که نسلی قبل از درنگ عادی خود از صحنه تاریخ حذف و نابود گردد.

16_ اگر خداوند بخواهد با هلاک کردن آدمیان موجوداتی دیگر را جایگزین آنان خواهد کرد.

إن يثأ يذهبكم ويستخلف من بعدكم ما يشاء

فعل «يذهبكم» خطاب به همه آدمیان است و جمله «ما يشاء» (آنچه بخواهد)، عمومیت دارد و منحصر به انسان نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 149 - 6

6_ اگر مشیت خداوند اجبار انسان بر هدایت بود، همگان را، بی استثنا، هدایت می کرد.

فلو شاء لهدیکم أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 1 - 1

1_ عن الصادق(ع): ... و «المص» فمعناه: أنا الله المقتدر الصادق

ص: 442

از امام صادق(ع) روایت شده است: .. «المص» یعنی، من خدای توانمند راستگو هستم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 19

19 _ تنها خداوند، توانا به یاری انسان به هنگام مرگ است.

این ما کنتم تدعون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 57 - 12، 13

12 _ مطالعه عوامل طبیعی در حیاتبخشی به گیاهان، موجب پذیرش معاد و پی بردن به قدرت خداوند است.

هو الذی یرسل الریح .. فاخرجنا به من کل الثمرت کذلک نخرج الموتی

13 _ پی بردن انسان ها به قدرت خداوند و توجه همواره به آن، از اهداف آفرینش نیروهای طبیعی در هستی است.

هو الذی یرسل الریح .. لعلکم تذکرون

در برداشت فوق «لعلکم ..» غایت برای «یرسل الریح» و جمله های پس از آن گرفته شده است. یعنی از اهداف آفرینش این اسباب و مسببات تذکر یافتن انسانهاست. قابل ذکر است که «تذکر» به معنای دریافتن و پیوسته در ذهن داشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 100 - 2

2 _ ابتلای کفرپیشگان تاریخ به کیفر های الهی، بیانگر توانایی خداوند به گرفتارسازی گنهکاران موجود به عقوبت گناهانشان است.

أو لم یهد للذین یرثون .. أن لو نشاء أصبناهم بذنوبهم

فاعل «یهد» ضمیری است که به داستان و سرنوشت اقوام پیشین برمی گردد و «أن لو نشاء ..» مفعول آن می باشد. قابل ذکر است که «الذین یرثون» نیز مفعول به واسطه «یهد» است. و چون «یهد» به حرف لام متعدی شده، معنای تبیین در آن تضمین شده است. بنابراین جمله «او لم یهد ...» یعنی آیا سرگذشت پیشینیان برای وارثانشان این حقیقت را روشن نکرده است که اگر مشیت ما اقتضا کند آنان را به سبب گناهانشان عقوبت می کنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3_ برطرف کردن عذاب های نازل شده از سوی خدا ، تنها در حیطه قدرت وی در اختیار اوست .

فلما كشفنا عنهم الرجز

چون اسناد برطرف ساختن عذاب به خداوند (فلما كشفنا)، در مقابل سخن فرعونان است که برطرف ساختن عذاب را از موسی خواستند (لئن كشفت) به این حقیقت اشاره دارد که برطرف ساختن عذابهای نازل شده تنها در اختیار خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 158 - 14، 13

ص: 443

13_ حیات و مرگ همگان به دست خدا و در اختیار اوست .

یحی و یمیت

14_ حاکمیت مطلق خداوند بر هستی ، دلیل اقتدار او بر زنده کردن موجودات و میراندن آنهاست .

الذی له ملک السموت و الأرض . . . یحی و یمیت

بیان حاکمیت انحصاری خدا بر هستی و سپس توصیف او به حیات بخشی و مرگ آفرینی می تواند اشاره به این معنا داشته باشد که چون امور هستی در اختیار اوست، مرگ و حیات موجودات نیز به دست او خواهد بود. بنابراین «له ملک ...» می تواند استدلال برای «یحی و یمیت» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 25

25_ طبیعت و جهان هستی در اختیار خدا و تحولات آن به دست اوست .

فانجست منه . . . ظللنا علیهم الغم و أنزلنا علیهم المن و السلوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 191 - 5

5_ تنها خداوند شایسته پرستش و توانا بر تدبیر امور انسانهاست .

هو الذی خلقکم . . . ایشرون ما لایخلق شیئا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 197 - 7

7_ تنها خداوند توانا بر یاری بندگان و دفاع از خویشان است .

و الذین تدعون من دونه لایستطیعون نصرکم و لا أنفسهم ینصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 19 - 9

9_ توان نیروهای شرک و کفر هر چند فراوان باشند، در برابر خدا پوچ و بی اثرند.

و لن تغنی عنکم فتنکم شیئا و لو کثرت و ان الله مع المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 41 - 19، 16

16_ تمایز حق از باطل با امداد های ویژه خداوند در جنگ بدر نمودی از قدرت مطلقه او

یوم الفرقان یوم التقی الجمعان و الله علی کل شیء قدیر

برداشت فوق بر این میناست که جمله «و الله . . .» ناظر به «یوم الفرقان» بودن جنگ بدر باشد.

19_ رفع نیاز های جامعه ایمانی از سوی خود مسلمانان، منشأ تشریح خمس، نه ناتوانی خداوند بر تأمین آن نیازها

و اعلموا انما غنمتم من شیء . . . و الله علی کل شیء قدیر

ص: 444

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 12

12_ قدرت و غلبه خداوند با حکمت و کاردانی است .

فإن الله عزيز حكيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 52 - 8

8_ خداوند ، نیرومند و دارای عقاب شدید است .

إن الله قوي شديد العقاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 59 - 2,4,7

2_ کافران هرگز قادر نخواهند بود خداوند را ناتوان ساخته و مانع تحقق اراده وی شوند .

إنهم لا يعجزون

برداشت فوق بر این اساس است که مفعول محذوف از «لا يعجزون»، الله باشد. اعجاز (مصدر يعجزون) به معنای ناتوان ساختن است.

4_ کافران همواره مقهور خداوند هستند .

و لا يحسبن الذين كفروا سبقوا إنهم لا يعجزون

7_ خداوند ، مقتدری شکست ناپذیر

كفروا سبقوا إنهم لا يعجزون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 11

11_ انسان ها و قلب های ایشان در اختیار خداوند است .

و ألف بين قلوبهم .. و لكن الله ألفت بينهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 10، 12

10 _ اعلام قدرت بی انت های خداوند به عموم مشرکان صدر اسلام و هشدار به بی نتیجه بودن مقاومت در برابر او

وإن تولیتکم فاعلموا أنکم غیر معجزی اللّٰه

12 _ قدرت خدا، بی رقیب و غالب بر همه قدرتهاست .

فاعلموا أنکم غیر معجزی اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 445

7 - توبه - 9 - 39 - 6,8,9

6_ قدرت نامحدود خداوند ، دلیل توانایی او بر عذاب مردم و جایگزین کردن امتی به جای امتی دیگر

يعذبکم عذاباً أليماً و يستبدل قوماً غيرکم . . . و اللّٰه علی کل شیء قدير

8_ قدرت نامحدود خداوند ، نشان بی نیازی او از جهاد مؤمنان و آسیب ناپذیری او ، از تخلف آنان

إلا تنفروا . . . و لا تضروه شيئاً و اللّٰه علی کل شیء قدير

9_ سنت خداوند بر تعیین سرنوشت انسان ها در پرتو عملکرد خودشان ، با وجود قدرت او بر تعیین قطعی همه امور

إلا تنفروا يعذبکم . . . و لا تضروه شيئاً و اللّٰه علی کل شیء قدير

خداوند، از یک سو مؤمنان را به جهاد بر می انگیزد و از سوی دیگر بی نیازی خود را از عملکرد آنان اظهار می کند و این نشان دهنده سنت او بر نقش دادن به انسان در تعیین سرنوشت خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 116 - 10

10_ ناتوانی همه قدرت ها ، در برابر قدرت و اراده خداوند

و ما لکم من دون اللّٰه من ولیّ و لانصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 118 - 8

8_ ناتوانی همه قدرت ها و نیروها در ایمن ساختن انسان از کیفر الهی

لا ملجأ من اللّٰه إلا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 129 - 11

11_ خداوند ، دارای قدرتی بی چون و چرا و حاکمیتی بی بدیل ، بر مجموعه هستی

هورب العرش العظیم

لزوم اتکا داشتن بر خدا _ به دلیل ربوبیت او _ نشانگر این است که حکم و اراده اش، همواره بر کل هستی نافذ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 4 - 9

9 _ توانایی خدا بر پدید آوردن جهان و انسان ، نشانه توانمندی او بر ایجاد رستاخیز است .

إنه يبدؤا الخلق ثم يعيده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 34 - 8

8 _ قدرت پدید آوردن جهان و توانایی برپا کردن جهان آخرت ، در انحصار خداوند است .

قل هل من شركائكم... قل الله يبدؤا الخلق ثم يعيده

ص: 446

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 35 - 4

4_ قدرت بر هدایت و رهبری به سوی حق ، در انحصار خداوند است .

قل هل من شركائکم... قل اللّٰه یهدی للحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 107 - 4,5

4_ خداوند ، هرگاه کسی را به رنج و مصیبتی گرفتار فرماید ، هیچ موجودی توانایی دفع آن را ندارد .

إن یمسک اللّٰه بضرّ فلا کاشف له إلا هو

5_ خداوند ، هرگاه خیر کسی را بخواهد ، هیچ موجودی توانایی سلب آن خیر را از وی نخواهد داشت .

و إن یردک بخیر فلا راد لفضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 4 - 7,4

4_ خداوند ، بر تحقق دادن هر امری تواناست .

و هو علی کل شیء قدیر

7_ خداوند ، بر اعطای معیشت نیکو به موحدان و عذاب کردن مشرکان و پرستشگران غیر او تواناست .

یمتعمکم متّعا حسناً... و إن تولّوا فإنی أخاف علیکم عذاب یوم کبیر... و هو علی

در بر داشت فوق، جمله «و هو علی...» در ارتباط با «یمتعمکم» و «أخاف علیکم عذاب یوم کبیر» معنا شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 107 - 9

9_ خداوند هر آنچه را بخواهد ، انجام می دهد .

إن ربک فعال لما یرید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 24، 21

21_ خداوند ، بر انجام مشیت ها و خواستههایش تواناست .

والله غالب علی أمره

ضمیر در «أمره» به «الله» باز می گردد و مراد از امر خدا ، کارهایی است که اراده و مشیت خداوند به تحقق آنها ، تعلق گرفته است.

24_ اکثریت مردم به جریان امور به تدبیر خدا و توان او بر انجام مشیتهایش و ناتوانی همگان در برابر او ، ناآگاهند .

والله غالب علی أمره ولکن اکثر الناس لا یعلمون

ص: 447

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 11

11_ اعتقاد به وجود خدای یگانه و غالب و باور به شایستگی او برای پرستش ، اعتقاد و باوری خردمندانه است .

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 11

11_ هیچ کس و هیچ تدبیر و برنامه ای نمی تواند از اجرای تقدیرها ، مشیت ها و فرمان های تکوینی خدا جلوگیری کند .

ما أُنغنی عنکم من الله من شیء إن الحکم إلاّ لله

«اغناء» (مصدر اُنغنی) از غنا و به معنای کفایت کردن و منع نمودن است (برگرفته شده از لسان العرب). «من شیء» مفعول برای «ما اُنغنی» و «من الله» حال برای «شیء» می باشد. بنابراین جمله «ما اُنغنی عنکم ...» چنین معنا می شود: من [با تدبیر خویش] کفایت نمی کنم و باز نمی دارم چیزی (بلا و مصیبتی) را که از ناحیه خداوند [مقدّر] باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 2 - 20

20_ توان خداوند بر آفرینش هستی و تدبیر امور آن ، دلیل توانایی او بر ایجاد قیامت است .

الله الذی رفع السموت .. یفصل الأیت لعلکم بلقاء ربکم توقنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 11 - 17

17_ تنها خداوند بر بازگرداندن گزند های تقدیر شده ، تواناست .

فلامرّد له و ما لهم من دونه من وال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 13 - 19

19_ خداوند ، بسیار مقتدر و تواناست .

و هو شدید المحال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 33 - 2

2_ هیچ کس و هیچ چیز (معبود های اهل شرک و . . .) هم پایه خداوند نبوده و به تدبیر امور انسان ها و قوام بخشیدن به آنان توانا نیست .

أفمن هو قائم علی کل نفس بما کسبت

«من» در «أفمن هو . . .» مبتدأست و خبر آن شبه جمله ای همانند «کمن لیس کذلک» است.

ص: 448

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 19 - 10

10- خداوند دارای قدرت لازم برای ایجاد پدیده ها و از بین بردن برخی و آوردن برخی دیگر به جای آنان

ألم تر أن الله خلق السموت والأرض بالحقّ إن يشأ يذهبكم و يأت بخلق جديد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 34 - 3

3- خداوند، آگاه به نیازها و خواسته های انسان و توانا بر تأمین آنهاست .

و ءاتیکم من کلّ ما سألتموه

چون خداوند تمامی نیازهای نوع بشر را برآورده است، معلوم می شود از آن نیازها آگاه و بر اعطای آنها قادر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 46 - 3

3- انسان ها، هر چند از همه امکانات و استعداد های خویش بهره جویند، باز در برابر قدرت نامحدود خداوند ناتوانند .

وقد مکروا مکرهم و عند الله مکرهم و إن کان مکرهم لتزول منه الجبال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 41 - 3

3- تمامی تلاش و توان ابلیس برای اغوای اکثریت مردمان، تحت حاکمیت و قدرت خداوند است .

هـ_ذا صراط علیّ مستقیم

جمله «هـ_ذا صراط علیّ مستقیم» احتمال دارد در پاسخ ابلیس باشد که با انانیت، اغواگری مردمان را با تأکید به خود نسبت داد و خداوند،

جواب می دهد: چنین نیست؛ بلکه این امر تحت قدرت اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 84 - 5

5- هیچ نیرویی توانایی دفع عذاب الهی را ندارد .

فما أغنى عنهم ما كانوا يكسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 12 - 7، 5

5- مسخر شدن ستارگان به فرمان و تدبیر خداوند ، نمونه ای از قدرت عظیم او بر تحقق بخشیدن به فرمان های خود است .

أتى أمر الله فلا تستعجلوه . . . والنجوم مسخرت بأمره

در آیه «أتى أمر الله» خبر از آمدن امر الهی و تحقق وعده های او داده شده و در این جا تسخیر ستارگان به عنوان نمونه ای از آن امر یادآوری گردیده است تا نشان دهد خداوندی که ستارگان را رام خویش قرار داده است، قدرت بر تحقق وعده های خود را دارد.

7- رام و مسخر بودن شب ، روز ، خورشید ، ماه و ستارگان نشانه هایی از خدا و نمونه هایی از قدرت اوست .

ص: 449

و سخیر لکم الیل و النهار و الشمس و القمر .. إن فی ذلک لآیة لقوم یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 40 - 10، 3

3- خداوند ، دارای قدرت مطلق است .

إنما قولنا لشیء إذا أردنہ أن نقول له کن فیکون

10- مشرکان ، خداوند را قادر به احیای مجدد انسان ها پس از مرگ نمی دانستند .

و أقسموا باللہ .. لا یبعث اللہ من یموت بلی وعداً علیہ ... إنما قولنا لشیء إذا أ

ذکر «إنما قولنا لشیء ..» _ که برای اثبات قدرت مطلق خداوند است _ پس از بیان دیدگاه مشرکان درباره عدم احیای دوباره انسانها می تواند تعریض به مشرکان باشد؛ چون آنان دارای چنین دیدگاهی بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 45 - 8

8- قدرت خداوند ، فوق مکر و توطئه طراحان و توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أفأمن الذین مکروا السیئات أن یخسف اللہ بهم الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 70 - 10

10- خداوند ، دارای علم و قدرت گسترده

إن اللہ علیم قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 77 - 4

4- برپایی قیامت با همه گستردگی و عظمت ، امری آسان برای خداوند

و ما أمر الساعه إلا کلمح البصر أو هو أقرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 81 - 4

4- آفرینش کوه ها به گونه ای که قابل پناه گرفتن برای انسان باشد ، به قدرت خداست .

و الله ... جعل لكم من الجبال أكنناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 42 - 5

5- خداوند ، تنها قدرت حاکم بر جهان آفرینش است .

قل ... لا تبغوا إلى ذی العرش سبیلاً

ص: 450

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 50 - 4

4- خداوند، قادر بر زنده ساختن مجدد انسان ها، حتی اگر به سنگ و آهن مبدل شوند.

قل کونوا حجاره أو حديدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 2

2- برای خداوند، احیای مجدد انسان از خاک، سنگ، آهن و یا ماده سخت تر از این ها، یکسان است.

قل کونوا حجاره أو حديدًا . أو خلقًا ممّا یکبر فی صدورکم

از حرف «أو» که برای تخییر است و حکایت از تساوی معطوف و معطوف علیه در نزد متکلم دارد، استفاده می شود که: سنگ شدن یا آهن شدن انسان، باعث نمی شود که خداوند در برخی موارد، نیاز به اعمال قدرت افزون تری داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 69 - 12

12- غیر خدا، ناتوان از مقابله با قدرت و اراده او

ثمّ لاتجدوا لکم علینا به تبعًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 86 - 9، 1

1- خداوند، قادر بر محو و زایل کردن تمامی معارف و حقایقی است که بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) وحی کرده است.

و لئن شئنا لنذهبنّ بالذی أوحینا إلیک

9- «حسن بن محمد النوفلی یقول: . . . قال سلیمان: . . . إرادته علمه، قال الرضا (ع): . . . ما الدلیل علی أن إرادته علمه؟ وقد یعلم ما لا یریده أبدًا، و ذلک قوله عزّوجلّ: «و لئن شئنا لنذهبنّ بالذی أوحینا إلیک . . . قال سلیمان: فإن الإرادة القدره قال الرضا (ع): و هو عزّوجلّ یقدر علی ما لا یریده أبدًا و لا بدّ من ذلک لأنه قال تبارک و تعالی: «و لئن شئنا لنذهبنّ بالذی أوحینا إلیک» فلو كانت الإرادة هی القدره کان قد أراد أن یرید به لقدرته . . .»

حسن بن محمدنوفلی می گوید: .. سلیمان گفت: ... اراده خدا عین علم خداست. امام رضا(ع) فرمود: ... چه دلیلی بر این هست که اراده او علم اوست؟ در حالی که خداوند تحقیقاً چیزی را می داند که آن را هرگز اراده نمی کند و آن سخن خداوند _ عزوجل _ است که می فرماید: «و لئن شئنا لنذهبنّ بالذی أوحینا إلیک» ... سلیمان گفت: پس اراده همان قدرت است. امام رضا(ع) فرمود: این خداوند _ عزوجل _ است که هر چیزی که هرگز اراده نمی کند قادر است و ناچار باید این مطلب را پذیرفت؛ چون خداوند _ تبارک و تعالی _ فرمود: «و لئن شئنا لنذهبنّ بالذی أوحینا إلیک» پس اگر اراده همان قدرت بود اراده کرده بود که [آنچه بر پیامبر(صلی الله علیه و آله) وحی شده] از یاد او ببرد چون قادر بود ...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کف - 18 - 43 - 3

ص: 451

3- به هنگام نزول کيفر الهی، تنها، خداوند، قادر به جلوگیری و متوقف ساختن آن است.

و لم تكن له فئة ينصرونه من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 102 - 7

7- روی گردانی از ولایت الهی و تمسک به ولایت غیر خدایی، نمودی از کوردلی کافران است.

كانت أعينهم في غطاء... أفحسب الذين كفروا أن يتخذوا

ارتباط محتوایی این آیه با آیات قبل، خصوصاً با توجه به «فاء» در «أفحسب» چنین می نماید که برگزیدن اولیا از سوی کافران، از نتایج کوری و کری و فقدان شناخت آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 9 - 2

2- پیدایش فرزند از پدری فرتوت و مادری عقیم، کاری آسان برای پروردگار

قال ربك هو علي هين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 35 - 7,9

7- خداوند دارای قدرت مطلق است و بر پدید آوردن هر آنچه تقدیر کرده توانا است.

إذا قضى أمراً فإنما يقول له كن فيكون

9- خداوند برای ایجاد چیزی، نیازمند به کارگیری اسباب و وسایط نیست.

إذا قضى أمراً فإنما يقول له كن فيكون

معنای نیازمند نبودن خداوند به اسباب و وسایط این نیست که خداوند اسباب را به کار نمی گیرد، بلکه بدان معنا است که اسباب در رتبه متأخر از اراده و فرمان او قرار دارند، بنابراین اراده او محدود به هیچ وسیله ای نیست و وسایل نیز با فرمان او و به شکلی که او بخواهد عمل می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- وجود ملائکه و مراحل مقدماتی پیدایش آنها و کارهایی که از آنان صادر می شود ، همه مملوک خداوند و در احاطه قدرت او است .

*

له ما بین ایدینا و ما خلفنا و ما بین ذلک

گفته شده است: «ما بین ایدینا» (آنچه پیش روی ما است) اشاره به آثار وجودی ملائکه و «ما خلفنا» (آنچه پشت سر نهاده و از آن گذشتیم) اشاره به عناصر اولیه و مقدمات پیدایش آنها و «ما بین ذلک» (آنچه هم اکنون وجود دارد) اشاره به هستی آنان دارد. این توجیه و تفسیر با نوع ملائکه _ که زمان و مکان درباره آنان بی معنا است _ تناسب دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 452

5- خداوند، قادر به دفع امراض و رفع هرگونه نقص و عیب از موجودات است.

واحلل عقده من لسانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - عوامل گمراهی، وسیله های آزمون مردم از سوی خداوند بوده و مقهور قدرت او هستند.

فتنًا .. و أضلَّهُم السامریّ

گمراه گری سامری با آن که به شخص او استناد داده شده است؛ مصداق آزمون الهی قرار گرفته، حاکی از این است که خداوند بر کار او تسلط دارد و وی را به خواست خویش، آزاد گذاشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- توانایی بر آفریدن جهان کنونی برای بازیچه و سرگرمی خویش، تنها در قلمرو قدرت خدا است و هیچ موجودی قادر بر انجام این کار نیست.

لو أردنا أن نتخذ لهم آلائًا لتخذنَّه من لدنا

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «من لدنا»، معنای «من جبهه قدرتنا» را افاده کند (چنان که برخی از مفسران بزرگ بر این نظرند). و یا این که «من لدنا» ظرف مختص _ در قبال «من لدن غیرنا» باشد. براین اساس پیام آیه چنین می شود: «اگر بنا بود جهان را سرگرمی خود قرار دهیم، باز این کار تنها در توان ما است نه خدایان ادعایی مشرکان و یا دیگر قدرت ها؛ پس قدرت و ربوبیت مطلقه در انحصار خدا است». گفتمی است آمدن «لدنا» _ که برای ابتدای غایت است _ به جای «عندنا» _ که برای صرف حضور است _ مؤید برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16- خداوند، قادر بی مانند و حاکم مطلق در پهنه هستی است.

بل متّعنا هـ ولاء .. انا ناتی الارض نقتصها من اطرافها أفهم الغـ لبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 69 - 6

6- قدرت خداوند ، مطلق است و همه قدرت ها در برابر او ناتوان و بی اثراند .

قالوا حرّقوه .. قلنا ی نار کونی بردًا و سلّ ما علی ابرهیم

جمله «قلنا یانار ..» پاسخ به قدرت نمایی بت پرستان است (قالوا حرّقوه). بنابراین جمله یاد شده گویای این حقیقت است که انسان ها با همه توانایی هایشان در برابر اراده و قدرت خداوند ناتوان و مغلوب اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 453

11 - حج - 22 - 6 - 3

3 - توانایی خدا بر احیای همه مردگان

وَأَنَّهُ يَحْيِي الْمَوْتَى

«موتی» جمع «میت» است و جمع محلاً به «ال» مفید عموم می باشد. بنابراین «الموتی» یعنی، همه مردگان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 39 - 7

7 - خدا، توانا بر نصرت و یاری رساندن به مؤمنان مورد تهاجم و مظلوم

وإنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نصرهم لَقَدِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 61 - 1

1 - توانایی خداوند بر جا به جا کردن شب و روز، دلیلی است گویا برای توانایی او بر یاری رساندن به ستمدیدگان در انتقام گرفتن آنان از ستمگران.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ... وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

در آیه پیش، خداوند به آن مسلمانی که مورد ستم و تجاوز مشرکان قرار گرفته بود، وعده قطعی داد که او را یاری خواهد کرد تا انتقامش را از متجاوزان بازستاند در این آیه، برای این که کسی در توانایی خدا بر تحقق بخشیدن به وعده‌هایش و در حمایت و پشتیبانی از ستم دیدگان تردیدی نکند، گوشه ای از قدرت نهایت خود را بیان کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 16 - 5

5 - توجه به چگونگی خلقت نخستین انسان، زداینده هر گونه تردید در امکان معاد و توانایی خدا بر احیای مجدد مردگان

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ... ثُمَّ إِنكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَبْعُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 18 - 7

7 - خداوند ، قادر به از میان بردن همه آب های زمین

وإنا على ذهاب به لق_درون

«ذهاب» (مصدر فعل لازم) به معنای رفتن است و با «باء» تعدیه به معنای بردن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 95 - 1

1 - خداوند ، توانا بر تحقق بخشیدن به وعده های خود

وإنا على أن نریک ما نعدهم لق_درون

ص: 454

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 45 - 10.11

10 - خداوند تحقیقاً بر هر کاری توانا است .

إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

11 - بی تردید خداوند ، قادر مطلق و بر آفرینش هر چیزی توانا است .

وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ .. إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

از پیام های این سخن که «خداوند بر هر شیئی قادر است» _ به قرینه جملات پیشین که از آفرینش جانداران و هر آنچه خدا بخواهد سخن گفته است _ توانایی خداوند بر آفرینش هر چیزی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 10 - 3,5

3 _ خداوند ، توانا بر مهیّا ساختن باغ هایی با نهر های روان برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مراتب بهتر از آنچه که مشرکان توقع آن را برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) داشتند .

أَوْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا .. تَبَارَكَ الَّذِي إِن شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي

5 _ خداوند ، توانا بر مهیّا ساختن قصرهایی با عظمت برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مراتب بهتر از آنچه که مشرکان توقع آن را برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) داشتند .

تَبَارَكَ الَّذِي إِن شَاءَ .. يَجْعَلُ لَكَ قَصْرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 45 - 4

4 _ خداوند ، توانا بر متوقف کردن حرکت سایه ها و بازایستادن آنها از کم و زیاد شدن

الظِّلِّ و لو شاء لجعله ساكنًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 62 - 2

2_ آفرینش شب و روز و پدید آمدن روشنایی و تاریکی ، بر اثر جانشین شدن آن دو به جای یکدیگر ، تنها به قدرت خدا است .

و هو الذی جعل الّیل والنهار خلفه

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: 1_ معرفه بودن مبتدا و خبر (هو الذی جعل) بیانگر قصر می باشد. 2- آیه شریفه در مقام بیان قدرت خدا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 4 - 1,4

1 - قدرت خداوند ، بر نزول نشانه ای انکارناپذیر از آسمان برای ناگزیر ساختن کافران به ایمان

إن نشأ نزل علیهم من السماء آیه فطلّت . . . خ_ضعین

4 - قدرت خداوند بر به خضوع کشاندن سردمداران کفر در برابر خویش

ص: 455

إن نشأ.. فطلت أعن قهم لها خضعين

برخی بر آنند همان گونه که به بزرگ قوم «رأس القوم» و «صدر القوم» گفته می شود، «عنق القوم» نیز گفته می شود بنابراین «أعناقهم»؛ یعنی، «سادتهم». برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 9 - 3، 1

1 - خداوند ، تنها قدرت قاهر شکست ناپذیر

و إن ربك لهو العزيز

«العزيز» مسند محلی به «ال» جنس و مفید حصر است. گفتمی است که اهل لغت در معنای «عزیز» گفته اند: «الغالب الذی لایغلب؛ پیروزمندی که شکست نمی خورد».

3 - اعتقاد به عزت و شکست ناپذیری خدا ، هموار کننده راه ایمان به رستاخیز و توانایی خدا بر احیای مردگان

و ما کان اکثرهم مؤمنین . و إن ربك لهو العزيز

با توجه به مفاد آیات پیش (انکار معاد از سوی کافران و ارائه نشانه های قدرت خدا بر برپا ساختن رستاخیز و پایان بخشیدن موضوع یاد شده با ذکر عزت خدا) برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 68 - 2

2 - خدا ، تنها قدرت قاهر و شکست ناپذیر

و إن ربك لهو العزيز

«عزیز» مسند همراه با «ال» جنس و مفید حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 104 - 2

2 - خدا ، تنها قدرت قاهر و شکست ناپذیر

و إن ربك لهو العزيز الرحيم

«العزیز» مسند همراه با «ال» جنس و مفید حصر می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 122 - 2

2 - خداوند ، تنها قدرت قاهر و شکست ناپذیر

و إنّ ربّک لهو العزیز الرحیم

واژه «العزیز» مسند همراه با «ال» جنس و مفید حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 140 - 2

ص: 456

2 - خدا ، تنها قدرت قاهر و شکست ناپذیر

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهوَ الْعَزِيزُ

کلمه «العزیز» مسند همراه با «ال» جنس و مفید حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 159 - 2

2 - خداوند ، تنها قدرت قاهر و شکست ناپذیر

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهوَ الْعَزِيزُ

کلمه «العزیز» مسند همراه با «ال» جنس و مفید حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 175 - 1

1 - خداوند ، تنها قدرت قاهر و شکست ناپذیر

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهوَ الْعَزِيزُ

واژه «العزیز» مسند همراه با «ال» جنس و مفید حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 191 - 2

2 - خدا ، تنها قدرت قاهر و شکست ناپذیر

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهوَ الْعَزِيزُ

«العزیز» مسند همراه با «ال» جنس و مفید حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 53 - 6

6 - خداوند ، توانا بر جدا ساختن سرنوشت مؤمنان واقعی از فرجام کافران محکوم به هلاکت

أنا دمرنهم وقومهم أجمعين . . . وأنجينا الذين ءامنوا و كانوا يتقون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - نمل - 27 - 78 - 10،12

10 - حق ستيزان ، سرانجام مقهور قدرت شكست ناپذير خداوند

إن ربك يقضى بينهم بحكمه و هو العزيز العليم

12 - ربوبيت الهى ، آميخته با قدرت و آگاهى عميق

إن ربك . . . و هو العزيز العليم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 457

1 - خداوند ، توانا بر آفرینش هر چه بخواهد .

و ربّك يخلق ما يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - خدا ، قدرت مطلق و بلامنازع جهان آفرینش است .

قل أرءيتم إن جعل الله عليكم الّيل سرمدًا إلى يوم القيـمه من إلـه غير الله

مفاد آیه بالا، این است که اگر خدا چیزی را بخواهد، در تمام هستی کسی نیست که بتواند اراده او را نقض کند و برخلاف خواست او کاری انجام دهد.

5 - توانایی خدا بر تاریک قرار دادن زمین و محروم ساختن مردم از روشنایی روز تا برپایی قیامت

أرءيتم إن جعل الله عليكم الّيل سرمدًا إلى يوم القيـمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - خدا ، قدرت مطلق و بلامنازع جهان آفرینش است .

قل أرءيتم إن جعل الله عليكم النهار سرمدًا . . . من إلـه غير الله ... أفلاتبصرون

مفاد آیه بالا این است که هرگاه خداوند کاری را اراده کند، هیچ کس نمی تواند اراده او را نقض کند و برخلاف خواسته او کاری انجام دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - هرگز ، هیچ قدرتی ، توان پیشی گرفتن بر خدا را ندارد .

أم حسب الذين يعملون السيّئات أن يسبقونا ساء ما يحكمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 19 - 1

1 - کافران مکه ، از سوی خداوند ، به خاطر ژرف نگری نکردن درباره توانایی خدا بر خلق موجودات ، سرزنش شده اند .

أولم يروا كيف يبدئ الله الخلق

همزه «أولم يروا» استفهام توبيخي است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 22 - 2

2 - آسمان و زمین ، تحت قدرت قاهر خداوندی است .

وما أنتم بمعجزين في الأرض ولا في السماء

ص: 458

«ما أنتم بمعجزین» کنایه از این است که او، توان بیشتری دارد و شما، نمی توانید از قدرت او، فرار کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 25 - 4

4 - ثبات و استقرار آسمان و زمین ، به فرمان و قدرت خداوند و بدون اسباب و علل ظاهری است .

و من ۱-ته أن تقوم السماء والأرض بأمره

این که خداوند، برپایی و استقرار و ثبات آسمان و زمین را بدون اسناد به علتی ظاهری، به امر و فرمان خود معرفی می کند، حاکی است که آسمان و زمین، بدون علت ظاهری برپا هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 50 - 16، 6

6 - خداوند ، زمین را حیات می بخشد و بر احیای مردگان ، توانا است .

كيف يحيى الأرض بعد موتها إنّ ذلك لمحى الموتى

16 - قدرت مطلق خداوند ، منشأ ریزش باران ، و احیای زمین به وسیله آن است .

فترى الودق يخرج من خلله... يحيى الأرض بعد موتها... وهو على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 54 - 16، 6

6 - خداوند ، بر آفرینش هر آنچه که بخواهد ، توان دارد .

يخلق ما يشاء وهو... القدير

16 - علم و قدرت مطلق خداوند ، منشأ نفوذ مشیت او بر آفرینش هر چیزی است .

يخلق ما يشاء وهو العليم القدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 16 - 9، 6

6 - خداوند ، بر همه امور قدرت مطلق دارد .

إِنَّهَا إِن تَكِ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ . . . يَأْتِ بِهَا اللَّهُ

«یأت بها الله» می تواند قرینه باشد بر این که آیه، درصدد اثبات قدرت مطلق خداوند است.

9 - متوجه کردن فرزندان به علم و قدرت مطلق خداوند ، با استفاده از شیوه آموزشی قابل فهم ، نمودی از حکمت لقمان است .

لَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ . . . إِذْ قَالَ . . . يَا بَنِيَّ إِنَّهَا إِن تَكِ مِثْقَالَ حَبَّةٍ . . . يَأْتِ بِهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 24 - 8

8 - کافران ، هیچ گریزی از حیطة قهر و قدرت خداوند ، ندارند .

نَضَطْرَهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ غَلِيظٍ

ص: 459

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 28 - 1,2

1 - آفرینش نخستین انسان ها و زنده کردن مجدد آنان پس از مرگ ، برای خداوند همانند آفریدن یک تن است .

ما خلقکم و لابعثکم إلاّ کنفس وحده

2 - برای خدا ، آفریدن افراد زیاد ، با آفریدن یک تن ، تفاوتی ندارد .

ما خلقکم و لابعثکم إلاّ کنفس وحده

«إلاّ کنفس واحده» می تواند قرینه باشد بر این که مراد از خلق و بعث در «ما خلقکم و لابعثکم» خلق و بعث جمعی است و در این صورت آیه، نکته یاد شده را می رساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 29 - 3

3 - تبدیل شدن تدریجی قسمتی از روز و شب به هم ، به قدرت خدا است .

یولج الیل فی النهار و یولج النهار فی الیل

«یولج ..» به معنای افزوده شدن بخشی از شب به روز و برعکس آمده است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 30 - 4

4 - خالقیت ، مالکیت ، قدرت و علم مطلق خدا ، برخاسته از حقانیت محض و ثبوت ازلی خداوند است .

و لئن سألتهم من خلق السموت و الأرض ليقولنّ الله .. لله ما فی ... إنّ الله عز

مشارالیه «ذلک» می تواند صفات کمالی ذکر شده در آیات پیشین برای خداوند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 10 - 4

4 - تردید در امکان معاد ، به رغم مشاهده قدرت خدا در آفرینش هستی ، برخاسته از بهره نگرفتن از ابزار شناخت و تعقل است .

جعل لكم السمع و... وقالوا اذا ضللنا في الأرض اءنا لفي خلق جديد

ذکر «وقالوا اءذا..» پس از بیان ناسپاسی انسان ها و یا کم سپاسی آنان در برابر نعمت قوای ادراکی اعطا شده از جانب خداوند، می تواند بیان کننده این نکته باشد که انسان ها از نعمت قوای ادراکی، بهره نگرفتند. (ناسپاسی) و در نتیجه در مسأله معاد تردید روا داشتند. لازم به ذکر است که شکر نعمت قوای ادراکی به تناسب موضوع، به کاربردن آنها در راه شایسته و تعیین شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 17 - 9, 3.5

3 - هیچ قدرتی توان ندارد از تصمیم خداوند درباره گرفتار کردن کسی به بدی و رنج، جلوگیری کند.

من يعصمكم من الله إن أريد بكم سوءاً

5 - خداوند، آن چنان توانایی دارد که می تواند در سخت ترین شرایط جهاد و جنگ، انسان را از مرگ حفظ کند.

ص: 460

إن فررتم من الموت . . من ذا الذي يعصمكم من الله إن أراد بكم سوءاً أو أراد بكم

9- خداوند ، تنها کسی است که می تواند شر و بدی خود آفریده را ، رفع کند .

من ذا الذي يعصمكم من الله إن أراد بكم سوءاً. . . ولا يجدون لهم من دون الله وليّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 25 - 12، 11

11 - توان مندی خداوند ، با عزّت و شکست ناپذیری او همراه است .

و كان الله قوياً عزيزاً

«عزیزاً» می تواند خبر دوم برای «کان» باشد و می تواند صفت برای «قویاً» باشد. بنابر احتمال دوم، نکته یاد شده به دست می آید.

12 - توان مندی خداوند ، منشأ فراهم آمدن زمینه پراکنده شدن احزاب متحد از اطراف مدینه

ورّد الله الذين كفروا . . . و كان الله قوياً

«و كان الله. . .» به منزله تعلیل برای جمله «ورّد الله الذين كفروا» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 26 - 2

2- توان مندی و شکست ناپذیری خداوند ، یهودیان را از قلعه های مستحکم خویش ، فرود آورد .

و كان الله قوياً عزيزاً . و أنزل الذين ظهروا من أهل الكتـب من صياصيمهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 27 - 8، 9

8 - قدرت مطلق خداوند ، عامل شکست یهود بنی قریظه و پیروزی مسلمانان مدینه بود .

أنزل الذين ظهروهم . . . فريقاً تقتلون . . . وكان الله على كل شيء قديراً

9- قدرت مطلق خداوند ، عامل فروپاشی یهود بنی قریظه و به ارث رسیدن اموال و خانه ها و سرزمین شان به مسلمانان مدینه بود .

و أنزل الذين ظهروهم من أهل الكتـب . . . و أورثكم أرضهم . . . و كان الله على كل ش

6 - تشویق خداوند به دقت نظر در افق های آسمان و زمین ، جهت آگاهی یافتن از قدرت خدا بر تجدید حیات مردگان

رجل یتبئکم إذا مرّتم کلّ ممزّق إنکم لفی خلق جدید . . . أفلم یروا إلی ما بین أید

«أفلم یروا» تشویق و تحریک بر اندیشیدن در آسمان ها و زمین است و این که انسان ها در احاطه آنها هستند و هیچ راه گریزی از آن نیست.

11 - خداوند ، توانا بر آفرینش پدیده های دیگری طبق مشیت خویش

یزید فی الخلق ما یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - توانایی خداوند بر نابودی انسان ها و آفرینش موجودات جدید به جای آنان

إن یشاء یذهبکم و یأت بخلق جدید

3 - توانایی خداوند بر نابودی کامل ملّتی و جایگزین کردن مردمی جدید به جای آنان نشانه غنا و بی نیازی مطلق او از بندگان و عبادت آنان است .

والله هو الغنی الحمید . إن یشاء یذهبکم و یأت بخلق جدید

برداشت بالا- با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در جهت تبیین مطلب یاد شده در آیه قبل (قدرت مطلق خداوند و غنا و بی نیازی مطلق و ستودنی او) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - نابودی کامل ملت ها و جایگزین کردن موجودات جدید به جای آنان ، کاری آسان برای خداوند

و یأت بخلق جدید . و ما ذلک علی الله بعزیز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - خداوند ، قدرت مطلق و بلا منازع عالم هستی است .

و ما کان الله لیعجزه من شیء فی السموت و لافی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نابود کردن جوامع محکوم به فنا، امری آسان برای خدا و او بی نیاز از لشکر آسمانی است .

جند من السماء و ما کتّا منزلین

تأکید خداوند بر نفرستادن هیچ لشکر آسمانی و نیز عذاب و نابود کردن انسان های محکوم به فنا تنها با یک صیحه _ که در آیه بعد آمده است _ می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند بر غرق ساختن تمامی سرنشینان کشتی ها در اعماق دریا ها توانا است .

وإن نشأ نغرقهم فلا صریخ لهم ولا هم ینقذون

ص: 462

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 65 - 5

5- اعضای بدن انسان (پا، دست و . . .) در قیامت به قدرت خدا، به سخن در خواهند آمد .

تکلمنا أیدیهم و تشهد أرجلهم بما کانوا یکسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 66 - 1

1 - توانایی خداوند بر عذاب کافران، به گونه ای که آنان با از بین رفتن چشم ها و نوردیدگانشان، راه معمول خود را پیدا نکرده و از پیمودن راه درست محروم خواهند شد .

و لو نشاء لطمسنا علی أعینهم فاستبقوا الصراط فأنی یبصرون

«طمس» (مصدر «طمسنا») به معنای از بین بردن آثار و شواهد چیزی است و مقصود از «لطمسنا علی أعینهم» از بین بردن کامل عضو چشم و یا نور و بینایی آن می باشد. مراد از «الصراط» نیز راه معمول و متداولی است که افراد آن را طی می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 67 - 1

1 - توانایی خداوند بر مسخ کردن کافران، به گونه ای که آنان آن چنان زمین گیر شوند که از برخاستن از جای خود و حرکت به پیش و عقب ناتوان شوند .

و لو نشاء لمسخنهم علی مکانتهم فما استطعوا مضیاً و لایرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 75 - 4

4- تنها خداوند، توانا بر یاری رسانی به انسان ها در روز رستاخیز

و اتخذوا من دون الله ءالهة لعلهم ینصرون . . . و هم لهم جند محضرون

از تأکید خداوند بر ناتوانی مطلق همه معبودها از یاری رسانی (به جز الله)، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - خداوند ، بر آفرینش و پدید آوردن هر چیزی آگاه و توانا است .

و هو بکلّ خلق علیم

7 - آگاهی خداوند بر آفرینش و پدید آوردن هر چیزی ، دلیل و نشانه امکان برپایی قیامت و توانایی خداوند بر احیای مجدد انسان ها

و هو بکلّ خلق علیم

جمله «و هو بکلّ خلق علیم» ادامه استدلال برای امکان معاد ورد شبهه منکران قیامت است؛ یعنی، بعید شمردن برپایی قیامت، ممکن است ناشی از این شبهه باشد که چگونه اجزای پوسیده و پراکنده بشر، شناسایی و جمع خواهد شد. خداوند در پاسخ آن،

ص: 463

مسأله علم مطلق خویش بر آفرینش جهان هستی را یادآور شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 81 - 5,8

5 - شگفت آور بودن انکار معاد و احیای مجدد انسان ها ، به قدرت خدای خالق آسمان ها و زمین

أولیس الذی خلق السموت والأرض بقدر علی أن یخلق مثلهم

برداشت یاد شده از آن جا است که استفهام در «أولیس . . .» استفهام انکاری و تعجبی است.

8 - خداوند خالق آسمان ها و زمین ، بر آفرینش مجدد انسان ها و نوسازی آدمی از ذرات پوسیده و پراکنده دنیایی او در قیامت ، توانا است .

قال من یحیی العظم و هی رمیم . . . أولیس الذی خلق السموت والأرض بقدر علی أن ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 82 - 8

8 - خداوند ، دارای قدرت مطلق است .

إنما أمره إذا أراد شیئاً أن یقول له کن فیکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 180 - 6

6 - ناآگاهی مشرکان از منزلت و قدرت پروردگار جهان

سبحن ربک رب العزّه عمّا یصفون

تنزیه و مبرا دانستن خداوند از توصیف های مشرکان، گویای این حقیقت است که آنان، معرفتی نسبت به خداوند جهان نداشتند و از قدر و منزلت او بی اطلاع بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 38 - 5,6,7

5 - معبود های مورد پرستش مشرکان ، خود مقهور اراده خدا و ناتوان در برابر قدرت او هستند .

قل أفرءیتم ما تدعون من دون الله إن أرادنی الله .. برحمة هل هنّ ممسکات رحمة

6 - ناتوانی معبود های ادعایی مشرکان ، از رساندن سود به انسان ها و یا دفع گزند از آنان و نیز مقهور بودنشان در برابر اراده و قدرت خداوند ، با اندک تأمل و دقت نظر روشن می شود .

قل أفرءیتم ما تدعون من دون الله إن أرادنی الله .. برحمة هل هنّ ممسکات رحمة

طرح مسأله ناتوانی معبودها در قالب استفهام و سؤال، می تواند گویای حقیقت یاد شده باشد.

7 - قدرت گسترده و اراده مطلق خداوند ، در رساندن سود و زیان و رحمت و نعمت به انسان ها

قل أفرءیتم .. إن أرادنی الله بضرّ هل هنّ کشفات ضرّه أو أرادنی برحمة هل هنّ م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 464

10 - مقتضای الوهیت حق (الله)، توانایی او بر خلق و آگاهی کامل او از غیب و شهود است.

قل اللهم فاطر السموات والأرض عـلم الغيب والشهـده

یادآوری وصف توانایی و آگاهی خداوند، پس از آمدن نام مقدس او (الله)، بیانگر مطلب بالا است.

14 - قدرت و علم همه جانبه خداوند، پشتوانه داوری عادلانه او در میان بندگان

قل اللهم فاطر السموات... عـلم الغيب والشهـده أنت تحکم

ذکر داوری خداوند، پس از یاد کردن از خالقیت و علم همه جانبه او، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 5

5 - انسان ها، هنگام گرفتاری و رنج، به ناتوانی خود و قدرت یاری رسانی خداوند پی برده و اعتراف می کنند.

فإذا مسّ الإنسان ضرّاً دعانا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 67 - 12، 7

7 - ناچیز بودن جهان هستی (آسمان ها و زمین)، در برابر عظمت و قدرت خداوند

والأرض جميعاً قبضته... والسموات مطوَّياتٍ بيمينه

«قبضه» - بر وزن فعله - دلالت بر «مره» می کند؛ یعنی، یک مشت. این تعبیر و نیز تعبیر پیچیده بودن آسمان ها در دست خدا، کنایه از ناچیز بودن آنها و نیز اشاره به عظمت خداوند است؛ زیرا به چیزی که کاملاً در اختیار کسی باشد، می گویند: در مشت او است.

12 - «عن سليمان بن مهران، قال سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عزّوجلّ «والأرض جميعاً قبضته يوم القيامة» فقال يعني ملكه لا يملكها معه أحد... «والسماوات مطوَّياتٍ بيمينه» قال: اليمين اليد، واليد القدرة والقوه يقول عزّوجلّ والسماوات مطوَّياتٍ بقدرته وقوته سبحانه وتعالى عمّا يشركون؛

سليمان بن مهران گوید: از امام صادق (ع) از سخن خداوند عزّوجلّ که می فرماید: «والأرض جميعاً قبضته يوم القيامة» سؤال نمودم، حضرت فرمود: یعنی زمین ملک او است [در قیامت] و هیچ کس غیر از او مالک زمین نیست... و درباره «والسماوات مطوَّياتٍ بيمينه» فرمود: یمین همان ید است و مراد از آن قدرت و قوت است و خداوند عزّوجلّ فرمود: آسمان ها به قدرت و قوت خداوند به هم پیچیده

می شونند و او منزّه و برتر است از هرگونه شرکی که به او نسبت می دهند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 3 - 6

6 - خداوند ، صاحب قدرت است .

ذی الطول

یکی از موارد کاربرد واژه «طول» قدرت است و در این آیه چون خداوند، دو صفت امیدآفرین و ترغیب کننده را در آغاز بیان فرموده (غافر الذنب و قابل التوب)، ممکن است درصدد بیان دو صفت هشداردهنده باشد و آن شدیدالعقاب بودن و ذی الطول است.

ص: 465

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 68 - 9، 4، 3

3 - خداوند ، بر پدید آوردن هر آنچه تقدیر کرده ، توانا است .

فَإِذَا قُضِيَ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ

4 - خداوند ، هر چیزی را تقدیر کند با گفتن « باش و به هستی درآ » آن را پدید می آورد .

فَإِذَا قُضِيَ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ

9 - خداوند ، دارای قدرت مطلق است .

فَإِذَا قُضِيَ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 8

8 - خالق انسان ، همواره برتر و توانمندتر از انسان

أَوَّلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 21 - 13، 8

8 - اعضا و جوارح آدمی ، آگاه به وجود خداوند و قدرت و اقتدار او

قَالُوا أَنْطَقْنَا اللَّهَ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ

13 - آفریدگار جهان و برپادارنده قیامت ، قادر به ایجاد نطق و شعور در اعضا و جوارح انسان

قَالُوا أَنْطَقْنَا اللَّهَ . . . وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تَرْجَعُونَ

جمله «و هو خلقکم» به منزله دلیلی بر قدرت خداوند در ایجاد نطق و سخن در اعضا و جوارح است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 39 - 8

8- قدرت خداوند در حیات بخشیدن به زمین ، نشانگر قدرت او در حیات بخشیدن به مردگان است .

إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمَحْيِ الْمَوْتَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 8 - 1

1 - خداوند ، قادر به همسان ساختن مجموعه بشر ، در صورت تعلق مشیت او به همگونگی اجباری آنان

و لو شاء الله لجعلهم أُمَّه وَحِدَه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 19 - 9،10

9 - خداوند ، قادر به مجازات گمراهان و منکران رستاخیز و لطف او به خلق مانع از سلب روزی آنان در دنیا است .

ص: 466

لفی ضلّ بعید . اللّٰه لطیف بعباده یرزق من یشاء و هو القویّ العزیز

با توجه به معنای «لطیف» _ که حکایت از رحمت و لطف دارد _ برداشت یاد شده به دست می آید.

10 - خداوند ، قادر به مجازات گمراهان و سلب بهره‌وری های دنیوی ایشان است ؛ ولی ریزنگری ها و مشیت او در تدبیر جهان مانع از این اقدام است .

لفی ضلّ بعید . . . لطیف ... یرزق من یشاء و هو القویّ

ارتباط این آیه با آیه قبل، نشان می دهد که آیه شریفه درصدد پاسخ گویی به یک پرسش نهفته است و آن این که: اگر منکران معاد و گمراهان، برباطل اند پس چرا خداوند روزی خود را از آنان دریغ نمی دارد؟! خداوند در پاسخ سه موضوع مهم را مطرح فرموده است: «لطیف بودن»، «مشیت» و «قدرت شکست ناپذیر او».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 29 - 13، 8

8 - خداوند ، توانا بر گردآوری موجودات زنده جهان ، هر زمان که مشیتش بدان تعلق گیرد .

و هو علی جمعهم إذا یشاء قدیر

13 - برپایی قیامت برای آفریننده هستی ، امری سهل و آسان است .

و من آء-ته . . . و هو علی جمعهم إذا یشاء قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 31 - 1

1 - انسان ها ، هیچ گونه راه فرار و گریزی در برابر قدرت الهی ندارند .

و ما أنتم بمعجزین فی الأرض

کلمه «معجزین» (از ماده «عجز») به معنای به عجز در آوردن است؛ اما این کلمه در بسیاری از آیات قرآن به معنای فرار کردن از حیطة قدرت الهی و از چنگال عذاب او آمده است (که لازمه معنای لغوی آن می باشد).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 33 - 8

8 - مطالعه قوانین طبیعت ، زمینه ساز ره بردن انسان به قدرت الهی است .

و من ءای ته الجوار . . . إن فی ذلک لآیّات لکلّ صّبار شکور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 49 - 4

4 - خداوند ، قادر و توانمند بر آفرینش هر آنچه بخواهد .

یخلق ما یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 8 - 2

ص: 467

2- قدرت های مادی، با تمامی اقتدار و شکوه، ناتوان از مقابله با قوانین و مشیت های خداوند

فأهلکنا أشدّ منهم بطشاً و مضي مثل الأولین

یادآوری نابودی جوامع مقتدر شرک پیشه، می تواند نشانگر این نکته باشد که قدرت ظاهری و مادی، مانع عذاب الهی نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 25 - 5

5- ضعف و ناکارآمدی قدرت های مادی، در برابر انتقام و عذاب الهی

قال مترفوها .. فانتقمنا منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 33 - 3

3- خداوند، توانا بر مرفه ساختن زندگی کافران، تا جایی که سقف خانه های خود را از نقره بسازند و دارای پلکان هایی باشند که بر آن بالا بروند.

لجعلنا. .. لیبوتهم سقفاً من فضّه و معارج علیها یظہرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 60 - 6، 5، 4، 1

1- خداوند، توانا بر جایگزین ساختن فرشتگان وحی پذیر، به جای انسان های وحی ستیز

و لو نشاء لجعلنا منکم ملئکة فی الأرض یخلفون

با توجه به آیات پیشین که در مورد مخالفت مشرکان مکه با پیام وحی بود، استفاده می شود که آیه شریفه درصدد اثبات مطلب بالا است.

4- تبدیل ماهیت انسانی به فرشته (مجرد)، امری ممکن برای خداوند

و لو نشاء لجعلنا منکم ملئکة

گروهی از مفسران آیه شریفه را ناظر بدین معنا دانسته اند که اگر خداوند بخواهد، می تواند فرزندان انسان را فرشته قرار دهد که جانشین او در زمین گردند.

5 - خداوند ، می تواند انسان ها را خوی فرشتگی بخشد و آنان را مطیع و فرمانبر خویش قرار دهد .

و لو نشاء لجعلنا منكم ملئكة فى الأرض يخلفون

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که مراد از «لجعلنا منكم ملائكة» این باشد که، می توانیم خوی عصیان و طغیان را از شما باز گیریم و شما را همانند ملائکه مطیع و فرمانبردار خود قرار دهیم. علامه در «المیزان» این احتمال را پذیرفته اند.

6 - خداوند ، قادر به آفرینش انسان هایی فرشته صفت هم چون عیسی (ع) *

و لو نشاء لجعلنا منكم ملئكة

گروهی از مفسران منظور از این آیه را، ایجاد انسان هایی فرشته صفت دانسته اند که در صدد رفع استبعاد مشرکان نسبت به قدرت ویژه انسان هایی هم چون عیسی (ع) که می توانست مردگان را زنده کند و بیماران را شفا بخشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 468

4- کتاب تشریح (قرآن) و کتاب تکوین (نظام طبیعت)، هر دو متکی به مبدئی یگانه، مقتدر و حکیم

تنزیل الکتب من الله العزيز الحكيم. إن في السموات والأرض لآيات

از ارتباط دو آیه و این که در آیه قبل سخن از «کتاب تشریح» و در این آیه سخن از «نظام تکوین» به میان آمده است؛ همگونی و منشأ یگانه هر دو استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- ربوبیت یگانه خداوند بر هستی، همراه با اقتدار و دانایی

ربّ العـلمین . وله الکبرياء ... و هو العزيز الحكيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- خداوند، قادر به شنیدن و اجابت همه دعاها و نیازهای عبادت گران خود

من أضلّ ممّن يدعوا من دون الله من لا يستجيب له إلى يوم القیـمه

از مفهوم آیه شریفه، استفاده می شود که اگر غیر خدا نمی تواند نیازهای گسترده خلق را برآورده کند؛ اما خداوند قادر به اجابت هر دعا در هر زمینه و در هر زمان می باشد، چرا که او نه از دعایی غافل است و نه از اجابت آن عاجز.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- تنها خدای یگانه هستی، حاضر در همه صحنه ها و قادر به یاری انسان

فلولا... اتّخذوا من دون الله... بل ضلّوا عنهم

برداشت بالا با استفاده از مفهوم آیه به دست می آید؛ زیرا این آیه به مشرکان تعریض دارد که چرا خدایانی را پرستیدند که به هنگام نیاز، بدان ها دسترسی نداشته و آنها را گم کنند و چرا رو به خدایی نیاورده اند که همه جا هست و هیچ مکانی از او خالی نیست؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 20

20- خداوند، قادر بر انتقام از کافران، بدون دخالت نیروهای بشری

و لو يشاء الله لانتصر منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 10 - 8

8- کافران، با تمامی امکانات خویش، در نهایت مغلوب قدرت قاهر خداوند

دمّر الله عليهم

ص: 469

واژه «دمر» در صورت تعدی با «علی»، بیانگر شدت ویرانی و تخریب و نمایانگر نهایت قدرت و غلبه خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 29 - 2

2_ ناتوانی بیمار دلان منافق از غلبه بر اراده خداوند و پنهان داشتن چهره واقعی خود برای همیشه

یخرج الله أضغ نهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 30 - 1,2

1- خداوند، قادر به معرفی دقیق منافقان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لو نشاء لأرین کهم فلعرفتهم بسیم هم

2- خداوند، قادر به ظاهر ساختن علایمی در وجود منافقان، برای رسوا کردن آنان

و لو نشاء لأرین کهم فلعرفتهم بسیم هم

«سیم» به معنای علامت و نشانه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 5 - 4

4 - خداوند جهان آفرین حکیم و قادر، بی نیاز از گزافه گویی و صادق در وعده های خویش

والذریٰ ت ذروا . فالج مل ت وقرا . فالج ری ت یسرا . فالمقسّم ت أمرا . إنّما تو

با توجه به این که «انّما..» جواب سوگندهای آیات پیشین است، از ارتباط نزدیک میان جواب قسم و مقسم به، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 47 - 3,5,8

3 - خداوند، آفریدگاری بی نیاز و توانا

«موسع» (مفرد «موسعون») به معنای غنیِ قدرتمند است؛ یعنی، «إِنَّا لَذُو وَّاسِعَةٍ فِي الْقُدْرَةِ وَالْغِنَى».

5- نابودی اقوام کفرپیشه تاریخ، امری آسان برای بنیانگذار بنای شگفت و عظیم آسمان

فَأَخَذْتَهُمُ الصَّعِقَةَ . . . وَالسَّمَاءِ بَنِينَ هَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ

در آیات پیشین سخن از هلاکت اقوام کفرپیشه تاریخ بود و در این آیه، سخن از قدرت مطلق و بی بدیل او است. از ارتباط این آیات، مطلب بالا استفاده می شود.

8- عن أبي جعفر (ع) : الید فی کلام العرب القوّه و النعمه قال : . . . « و السَّمَاءِ بَنِينَ هَا بِأَيْدٍ » أی بقوّه . . . ;

از امام باقر(ع) روایت شده است: ید در کلام عرب به معنای قوت و نعمت است. خدای عزّوجلّ فرموده: «و السَّمَاءِ بَنِينَ هَا بِأَيْدٍ» یعنی بقوّه...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 48 - 2

2 - هماهنگی نظام طبیعت با نیاز های بشر ، برنامه ریزی شده از سوی خدای توانمند و نه پدیده ای اتفاقی

و الأرض فرشنها فنعم المهدون

گسترده‌گی صفحه زمین و «مهد» بودن آن برای بشر، بیانگر هماهنگی نظام طبیعت با نیاز بشر به آسایش است. از این که خداوند، «فرشناها» را با ضمیر متکلم آورده، برای جلب توجه انسان به دخالت تدبیر الهی در پیدایش این هماهنگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 44 - 3

3 - یگانه قدرت حاکم بر نظام مرگ و حیات ، قادر به برپایی صحنه معاد

وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَىٰ . . . وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتٌ وَأَحْيَا

در صورتی که آیه «إلى ربك المنتهى» نظر به فرجام زندگی و پایان حیات داشته باشد، ارتباط میان آن و آیه «وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتٌ وَأَحْيَا»، بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 58 - 1

1 - تنها خداوند ، قادر به رفع دشواری ها و مشقت های صحنه قیامت است .

ليس لها من دون الله كاشفه

«کشف» (مصدر «کاشفه») به معنای ازاله و برطرف کردن است. برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد برطرف کردن سختی ها و مشقت های عرصه محشر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 42 - 7

7 - اقتدار و توان مادی فرعونیان ، مقهور در برابر اقتدار و شکست ناپذیری خداوند

فأخذنهم أخذ عزيز مقتدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 50 - 6

6 - نابود ساختن امت های کفرپیشه و مجرم ، امری آسان و بی مؤونه برای خداوند

و ما أمرنا إلاّ وحده كلمح بالبصر

با توجه به این که در آیات پیشین، سخن از هلاکت جوامع مجرم بود و در آیه بعد نیز همین امر، دنبال شده است؛ احتمال می رود که مراد از «أمرنا»، مجازات و هلاکت کفرپیشگان و یا از مصادیق بارز آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 27 - 2

ص: 471

2- فنای زمینیان ، بی تأثیر در ساحت اقتدار ، شکوه ، کرامت و بزرگواری جاودان پروردگار

كَلَّ مِنْ عَلَيْهَا فَا ن . وَ يَبْقَى وَجْهَ رَبِّكَ ذُو الْجَلَلِ وَ الْإِكْرَامِ

گفتنی است که قدرت، اقتدار و شکوه فرمانروایان، به وجود رعیت و فرمانبران ایشان وابسته است؛ اما این آیه چنین وابستگی را از ذات پروردگار نفی می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 34 - 3

3- امکان نداشتن فرار جن و انس از قلمرو حاکمیت و قدرت خداوند ، نعمتی الهی و غیر قابل تکذیب و انکار

إِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا .. لَا تَنْفُذُونَ ... فَبِأَيِّ آيَاتِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

اطلاق «آیة» بر محتوای آیه پیشین و نیز ذکر «رب»، بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 62 - 4

4- انکار جهان آخرت _ به رغم مشاهده قدرت خداوند در آفرینش نشأ نخستین (جهان فعلی) _ نشانه غفلت و بی توجهی است .

وَ لَقَدْ عَلَّمْتُمُ النَّشْأَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 64 - 3

3- نقش الهی در فرایند رشد دانه ها در زمین ، منحصر به فرد بوده و هیچ نیرویی توان چنین عملی را ندارد .

أَمْ نَحْنُ الزَّرْعُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 65 - 2

2- خداوند ، در صورتی که بخواهد ، می تواند زراعت ها را به خس و خاشاک تبدیل کند .

لَوْ نَشَاءُ لَجْعَلْنَاهُ حُطَمًا

«حطام» به چیز خشک و شکسته شده گفته می شود (قاموس المحيط).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 69 - 4

4 - تنها خداوند ، توانا بر نازل کردن باران از ابر

أم نحن المنزلون

«المنزلون»، مسند محلی به «ال» و مفید حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 70 - 2

ص: 472

2 - خداوند، در صورتی که بخواهد، قادر بر شور و تلخ گردانیدن آب های شیرین زمین است.

لو نشاء جعلنَه أُجَاجًا

«أجاج»، به معنای شور همراه با تلخی است (قاموس المحيط).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 2 - 5

5 - خداوند، بر انجام دادن هر چیزی قادر و توانا است.

و هو علی کلّ شیء قَدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 3 - 5

5_ «عن أبي الحسن الرضا (ع) . . . و أما الظاهر فليس من أجل أنه علا الأشياء برکوب فوقها و قعود علیها و تسنم لذرأها و لکن لقهره و لغلبته الأشياء و قدرته علیها . . . و أما الباطن فليس علی معنی الإستبطن للأشياء بأن يغور فیها و لکن ذلك منه علی استبطانه للأشياء علماً و حفظاً و تدبیراً . . .»

از امام رضا(ع) روایت شده است: . . . و اما ظاهر بودن خداوند نه از آن جهت است که بر اشیا بالا رفته به این که بر آنها سوار گشته و بر فراز آنها نشسته است؛ بلکه این ظهور از جهت قهر و غلبه و قدرت او بر اشیا است... اما خداوند باطن است، به این معنا نیست که او در درون اشیا قرار گرفته و در بطن آنها پنهان است؛ بلکه به این معنا است که از لحاظ آگاهی به اشیا و حفظ و تدبیر [و تنظیم امور] آنها در درون آنها است...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 4 - 7

7 - تدبیر و اداره امور عالم از سوی خداوند، همراه با اقتدار کامل و همه جانبه و به دور از هرگونه سستی و کاستی است.

ثم استوی علی العرش

ماده «استواء» هرگاه با «علی» استعمال شود، به معنای «استیلاء» خواهد بود. بنابراین «استوی علی العرش»؛ یعنی، «استولی علی العرش» (بر عرش تدبیر جهان استیلا دارد) و این کنایه از اقتدار تام و فراگیر خداوند، بر تدبیر امور جهان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - دخالت در شؤون زندگی همه انسان ها ، به رغم وسعت و گستردگی آن ، برای خداوند بسی سهل و آسان است .

ما أصاب من مصیبه . . . إنَّ ذلک علی اللّٰه یسیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - انسان های مادی ، ناتوان از درک گستره قدرت خداوند ، در محاسبات خویش

ما ظننتم أن یخرجوا و ظنّوا . . . فأتیهم اللّٰه من حیث لم یحتسبوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 5 - 11

11 - اقتدار و شوکت کافران ، ناچیز در برابر اقتدار شکست ناپذیر الهی

رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

جمله «إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ» _ که بیانگر حصر عزت و اقتدار در خداوند است _ تعریض به قدرت های کفر دارد که در صدد مفتون و معذب ساختن مؤمنان اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 7 - 6,9

6 - خداوند ، قادر به ایجاد تحوّل در روابط ملت ها و تبدیل خصومت ها به موَدّت

عَسَى اللَّهُ... وَ اللَّهُ قَدِيرٌ

9 - بخشایش و رحمت الهی نسبت به خلق ، در اوج قدرت و توانمندی او بر مجازات گنه کاران و عنادورزان

و اللَّهُ قَدِيرٌ وَ اللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

تقدم «قدیر» بر صفت «غفور رحیم»، می تواند اشاره به مطلب بالا داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 8 - 17

17 - خداوند ، بر هر چیزی توانا است .

إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 1 - 5

5 - خداوند ، بر انجام هر کاری توانا است .

وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 20 - 2

2- اراده و قدرت خداوند ، مطلق و شکست ناپذیر است .

أَمَّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ جُنْدٌ لَكُمْ يَنْصَرِكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 2 - 3

3- در برابر عذاب الهی ، هیچ فردی و هیچ نیروی بازدارنده ای وجود ندارد .

لیس له دافع

ص: 474

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 41 - 6, 5, 3, 1

1 - توانایی خداوند بر نابودی امت ها (همچون کافران) و جایگزین کردن امت های برتر و بهتر از آنها (همچون مؤمنان)

فَلَا أُقْسِمُ .. إِنَّا لَقَدْرُونَ . عَلِيٌّ أَنْ نَبْدَلَ خَيْرًا مِنْهُمْ

درباره زمان تبدیل و مقصود از آن در این آیه، دو احتمال وجود دارد: 1_ نابودی کافران و جایگزین کردن مردم خوب و مؤمن به جای آنان در دنیا؛ 2_ تبدیل کافران و دیگر انسان ها به انسان های برتر و مناسب حیات اخروی در قیامت. برداشت یاد شده، مبتنی بر احتمال نخست است.

3 - توانایی قطعی خداوند، بر احیای مردگان

عَلِيٌّ أَنْ نَبْدَلَ خَيْرًا مِنْهُمْ . وَ مَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ

5 - ربوبیت خداوند نسبت به مشرق و مغرب عالم، دلیل توانایی او بر احیای مجدد انسان ها است.

بِرَبِّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ إِنَّا لَقَدْرُونَ . عَلِيٌّ أَنْ نَبْدَلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَ مَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ

6 - خداوند، قادر مطلق و شکست ناپذیر است.

إِنَّا لَقَدْرُونَ .. وَ مَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 40 - 4, 1

1 - توانایی خداوند بر احیای مردگان

أَلَيْسَ ذَلِكَ بِقَوْلِ عَلِيٍّ أَنْ يَحْيِيَ الْمَوْتَى

4 - استبعاد و تردید در توانایی خداوند، مشکل و بهانه کافران در پذیرش مسأله معاد و احیای مردگان

أَلَيْسَ ذَلِكَ بِقَوْلِ عَلِيٍّ أَنْ يَحْيِيَ الْمَوْتَى

طرح مسأله توانایی خداوند بر احیای مردگان به صورت سؤال، نشان دهنده حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - آفرینش انسان از نطفه ، دلیل قدرت خداوند بر آفرینش مجدد او در روز رستاخیز

هل أتى على الإنسان حين من الدهر لم يكن شيئاً مذكوراً . إنا خلقنا الإنسان من نطف

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است، موضوع آیه 5 این سوره تا پایان آن، درباره مسائل قیامت (مانند بهشت و جهنم و جایگاه کافران و خوبان و ..) است. ضمن آن که آیه پایانی سوره پیش _ که درباره اثبات توانایی خداوند بر احیای مردگان بود _ تأییدکننده همین مطلب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - توانایی خداوند بر آفرینش انسان ، نشانه توانایی او بر نابود کردن امت های گنه پیشه و کافر و جایگزین کردن دیگران

نحن خلقنهم ... وإذا شئنا بدلنا أمثـ لهم تبديلاً

ص: 475

برداشت یاد شده، از یاد آوری آفرینش انسان از سوی خداوند - پیش از تذکر به هلاکت امت های کافر و جایگزین کردن دیگران - استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 9 - 5

5 - قدرت خداوند بر ایجاد حالت خواب در انسان ، دلیل امکان معاد است .

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ .. و جعلنا نومكم سباتاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 16 - 3

3 - باغ ها و جنگل های پوشیده از درخت ، نشان دهنده قدرت خداوند و امکان پذیر بودن معاد

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ .. أَلَمْ نَجْعَلْ ... جَنَّاتٍ أَلْفَافاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 13 - 2

2 - معاد و زنده ساختن دوباره انسان ها برای خداوند آسان است .

فَأْتِمَا هِي زَجْرَةٍ وَحَدَّةٍ

جمله «فَأْتِمَا ..» پاسخی به استبعاد منکران معاد است؛ یعنی، تمام آنچه که آن را سخت و دشوار می پندارید، برای خداوند، تنها ایجاد یک خروش و بانگ حیات بخش است و بس.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 29 - 3

3 - توانمندی خداوند بر ایجاد شب و روز ، نشانه قدرت او بر احیای دوباره انسان است .

ءَأَنْتُمْ أَشَدُّ .. و أغطش ليلها و أخرج ضحيتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - قدرت خداوند بر آفرینش انسان ها ، تنظیم توانمندی های آنان ، هدایت تکوینی و نیز میراندن و به گور افکندن آنها ، دلیل قدرت او بر زنده ساختن آنان در قیامت است .

خلقه فقدّره . ثمّ السبیل یسرّه . ثمّ أماته فأقبره . ثمّ إذا شاء أنشره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 13 - 3,5

3 - توانمندی خداوند بر ایجاد جهان هستی و اعاده آن ، دلیل قدرت او بر مجازات سخت کافران

إنّه هو یبدیء و یعید

ص: 476

حرف «اِنَّ» برای تعلیل است و مبنای آیه قبل را بیان می کند.

5- توانایی خداوند بر عذاب پیشینیان ، دلیل توانمندی او بر اعاده آن برای نسل های آینده بشر *

قتل أصحاب الأُخدود .. اِنَّه هو بیدیء و یعید

مفاد آیه شریفه _ به قرینه تهدید بودن آن برای کافران _ ممکن است این باشد که باید آیندگان، از سرنوشت پیشینیان عبرت بگیرند؛ زیرا کسی که عذاب ها را برای اولین بار به وجود آورد، بر اعاده آن نیز توانمند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 20 - 1

1 - خداوند ، بر کافران قدرت کامل و سیطره همه جانبه دارد .

والله من ورائهم محیط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 8 - 1

1 - خداوند ، بر اعاده مجدد انسان پس از مرگ او ، توانمند است .

اِنَّه علی رجعه لقادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 13 - 3

3 - گفتار خداوند درباره معاد و توان او بر احیای دوباره انسان ، گفتار نهایی و فیصله دهنده تمام گفتگوها است .

اِنَّه لقول فصل

ضمیر «اِنَّه» چه به قرآن برگردد و چه به محتوای آیات پیشین _ که درباره قدرت خداوند بر معاد بود _ برداشت یاد شده استفاده می شود. «قول فصل»، به کلامی گفته می شود که «فصل الخطاب» باشد و به گفتگوها خاتمه دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 3 - 3

3 - خداوند، آفریده های با شعور خویش را بر شیوه به کار بردن توانمندی های خود، آگاه ساخته است .

فهدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 14 - 10

10 - « روی عن علی (ع) انه قال : معناه [أی قوله تعالى : إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ] إِنَّ رَبَّكَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَنْ يَجْزِيَ أَهْلَ الْمَعَاصِي جَزَاءَهُمْ ;

از علی(ع) روایت شده که فرمود: معنای آیه این است که پروردگارت، توانایی دارد که گنه کاران را کیفر بدهد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 477

5- توجه به همراه بودن زندگانی با سختی ها ، مایه پی بردن انسان به ضعف خویش در برابر خداوند

فی کبد . أیحسب أن لن یقدر علیه أحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 15 - 3,4

3 - خداوند ، بر همه حوادث هستی ، مسلط است و از هیچ پیشامدی نمی هراسد .

و لایخاف عقیبها

4 - خداوند ، از نابود ساختن جامعه های بزرگ آلوده به گناه ، نمی هراسد و بر آثار و پیامد های آن سلطه کامل دارد .

و لایخاف عقیبها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 1 - 6

6 - خداوند ، توانا سازنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر قرائت مکتوباتی خاص

اقراً

فرمان «اقراء» _ به قرینه امّی و بی سواد بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) تا زمان بعثت _ فرمانی بود که در کنار تشریح حکم قرائت، تأثیر تکوینی در وجود آن حضرت داشت. تکرار این فرمان در آیات بعد و حذف مفعول آن دو، می تواند تأییدی بر تأثیر تکوینی آن باشد. واژه «قرائت» _ که در مورد نوشته ها به کار می رود _ بیانگر وجود مکتوباتی در برابر دیدگان آن حضرت است که گرچه خطّ و نوع کتابت آن برای ما مجهول می باشد؛ ولی قابل قرائت بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 1 - 8

8 - خداوند ، بر حفاظت انسان ها از خطر ها و آسیب ها توانا است .

قل أعوذ بربّ الفلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 2 - 3

3 - خداوند ، توانا بر دفع ضرر و جلوگیری از آسیب دیدن انسان از دیگر موجودات

قل أَعُوذُ . . من شرِّ ما خلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 3 - 2

2 - خداوند ، بر حفاظت انسان از مخفی ترین خطر ها ، توانا است .

و من شرِّ غاسقٍ إذا وقب

ص: 478

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 4 - 6

6 - خداوند ، توانا بر ابطال سحر و بی اثر کردن نفس جادوگران

و من شرّ النّفّٰثِ ت في العقد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 5 - 3

3 - خداوند ، بر بی اثر کردن حسد دیگران و مصون ساختن انسان در برابر تلاش های عملی حسودان ، توانا است .

أعوذ برّبّ الفلق . . و من شرّ حاسد إذا حسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 1 - 7

7 - خداوند ، بر حفاظت انسان ها از خطر ها و آسیب ها توانا است .

قل أعوذ برّبّ الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 2 - 2

2 - خداوند ، به دلیل حاکمیت و تسلط بر مردم ، بر محافظت آنان از خطر ها و مهار کردن حوادث زیان بار ، توانا است .

قل أعوذ برّبّ الناس . ملك الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 4 - 4

4 - خداوند ، بر بی اثر ساختن وسوسه های شدید و مرموز دشمنان ، توانا است .

قل أعوذ برّبّ الناس . . من شرّ الوسواس الخنّاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - خداوند ، توانا بر خنثی ساختن وسوسه های جن و انس

قل أعوذ برّبّ الناس . . من الجنّه و الناس

173- قدرت خدا در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 35 - 6

ص: 479

6 - ظهور و تجلی اقتدار الهی بر خلق ، در صحنه قیامت

یرسل علیکما .. فلاتنتصران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 25 - 3

3 - ظهور قدرت مطلق خداوند در قیامت و سیطره فرشتگان بر صحنه های آن ، دلیل بی نظیر بودن عذاب های او است .

فیومئذ لایعذب عذابه أحد

حرف «فاء» در «فیومئذ»، آیه شریفه را بر مطالبی که در آیات پیشین بیان شد (از جمله آیه «و جاء ربک و الملك صفّاً صفّاً») تفریع کرده است.

174- قدرت داود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 8،14

8 - داوود (ع) ، شخصیتی نیرومند و پرتوان

و اذکر عبدنا داود ذاالأید

«آید» به معنای قوت و شدت است و «ذاالأید»؛ یعنی، صاحب قدرت و نیرومند.

14 - «عن أبی جعفر (ع) قال : الید فی کلام العرب القوّه و النعمه قال (الله عزّوجلّ) : « واذکر عبدنا داود ذاالأید »»

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: «ید» در کلام عرب همان قوت و نعمت است. . . . [خداوند عزّوجلّ] فرمود: «واذکر عبدنا داود ذاالأید»»

175- قدرت دایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 12 - 9

9 - خیرخواهی و توانمندی بر دایگی و پرستاری ، از معیار های بایسته برای گزینش دایه و سرپرست برای فرزندان شیرخوار

قالت هل أدلکم علی اهل بیت یکفلونه لکم و هم له نـصحون

176- قدرت در الوهیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 14 - 5

ص: 480

5_ توانایی بر رفع نیاز بندگان و اجابت درخواست ها و دعا های آنان ، نشانه خدایی است .

له دعوه الحق والذین یدعون من دونه لایستجیون لهم بشیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 99 - 2

2- قدرت و توانایی دفع هرگونه ضرر از خویش ، لازمه الوهیت است .

لو کان هـؤلاءءالهه ما وردوها

برداشت یاد شده به خاطر این است که خداوند برای عدم الوهیت معبودهای مشرکان، ناتوانی آنان از دفع آتش دوزخ از خویش را دلیل قرار داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 26 - 6

6 - تنها قدرت حاکم بر نظام تدبیر جهان ، شایسته الوهیت

اللّه لا إله إلا هو ربّ العرش العظیم

در این آیه، به دو حقیقت «الوهیت» و «ربوبیت خدا بر نظام هستی» اشاره شده است. _ از ارتباط این دو بخش _ مطلب یاد شده استفاده می شود.

177- قدرت در انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 7 - 5

5 - میزان پرداخت هزینه زندگی همسران و انفاق به دیگران ، بسته به توانایی و دارایی شوهران و انفاق گران است .

لینفق ذو سعه من سعته و من قدر علیه رزقه فلینفق ممّا آتیه اللّه

برداشت یاد شده، براساس دیدگاه برخی از مفسران است که گفته اند: آیه شریفه، علاوه بر مورد زنان مطلقه، شامل همه زنان و همه انفاق های واجب و مستحب می شود.

178- قدرت در برنامه ریزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 96 - 8

8_ قدرت و علم شرط لازم برای برنامه ریزی و موفقیت در اجرای آن است.

ذلک تقدیر العزیز العلیم

ص: 481

179- قدرت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 9 - 3

3 - آگاهی و توانایی ، دو شرط لازم در ارشاد مردم

سنقرئک . . . نیسِرک ... فدگر

180- قدرت در تکلیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 184 - 9

9 - تکالیف شرعی در صورتی که برای انسان طاقت فرسا باشد ، لازم الاجرا نیست .

و علی الذین یطیقونه فدیة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 196 - 31

31_ حد و جوب قربانی در حج ، سهل و میسر بودن آن است .

فمن تمتع . . . فما استیسر من الهدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 233 - 11، 12، 13

11_ هیچکس به بیش از مقدار قدرت و توانایی خود تکلیف نمی شود .

لا تُکَلِّفُ نَفْسًا الْاِوَسْعَهَا

12_ میزان متعارف نفقه و مخارج واجب بر شوهران ، باید به اندازه توانایی مالی آنان باشد .

و علی المولود له زرقهنّ و کسوتهنّ بالمعروف لا تُکَلِّفُ نَفْسًا الْاِوَسْعَهَا

به نظر می رسد جمله «لا تُکَلِّفُ . . .» تبیین کلمه «معروف» باشد؛ یعنی نباید حدّ متعارف، بدون در نظر گرفتن توانایی مالی شوهر تعیین

شود.

13_ وظیفه شوهر در تأمین مخارج زن ، بیش از توان او نیست .

و علی المولود له ... لا تُكَلِّف نفس الا وسعها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 236 - 8,9

8_ مقدار متاع و کالای مناسب و پسندیده برای پرداخت به زن مُطَلَّقه ، باید متناسب با توان مالی شوهر باشد .

ص: 482

و متّعوهنّ علی الموسع قدره و علی المقتر قدره متاعاً بالمعروف

9_ تکالیف الهی بر بندگان ، در محدوده امکانات و توانایی های آنان *

علی الموسع قدره و علی المقتر قدره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 241 - 8

8_ لزوم پرداخت کالای شایسته به زنان مطلقه در حدّ توانایی مرد ، پس از انقضای مدّت عدّه

و للمطلقات متاع بالمعروف

امام صادق (ع) درباره آیه «و للمطلقات . . .» فرمود: متاعها بعد ما تنقضی عدّتها «علی الموسع قدره و علی المقتر قدره»

کافی، ج 6، ص 105، ح 3؛ نورالثقلین، ج 1، ص 240، ح 956 و 957.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 286 - 1، 2

1_ خداوند ، بیشتر از توانایی و ظرفیت عادی هر انسان ، تکلیفی به او روا نمی دارد .

لا یكلف الله نفساً إلاّ وُسْعها

قید «عادی» در برداشت فوق، از کلمه «وسع» که به معنای «ما یسهل علیه من المقدور» است، استفاده می شود.

2_ قدرتِ عادی ، شرط تکلیف

لا یكلف الله نفساً إلاّ وُسْعها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 28 - 13

13_ لزوم رعایت تناسب قوانین با توان مردم

یرید الله ان یخفف عنکم و خلق الانسان ضعیفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 43 - 38

38 - لزوم خرید آب برای وضو، در حد توان مالی

فلم تجدوا ماءً

امام کاظم (ع) درباره میزان مبلغ ضروری برای تهیه آب وضو و غسل - در صورت نبودن آب - فرمود: ذلک علی قدر جدته.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 244، ح 146؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 372، ح 17.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 97 - 16

16 - جبر محیط با توان خروج از آن، عذری غیر قابل قبول برای ترک تکالیف الهی

ص: 483

قالوا كُنَّا مستضعفين في الارض قالوا الم تكن ارض الله واسعه فتهاجروا فيها

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 98 - 3, 4, 5, 7, 9, 13

3_ توانایی ، شرط وجوب هجرت برای مسلمانان تحت ستم (مستضعف)

قالوا الم تكن ارض الله واسعه فتهاجروا فيها . . . الا المستضعفين ... لا يستطيعون

4_ قدرت ، از شرایط تکلیف

الا المستضعفين . . . لا يستطيعون حيله و لا يهتدون سبيلا

5_ هجرت بر مردان و زنان و کودکان در مانده و ناتوان ، واجب نیست .

قالوا الم تكن ارض الله واسعه فتهاجروا فيها . . . الا المستضعفين من الرجال و ال

7_ ناتوانان از شناخت دین و احکام الهی ، در زمره مستضعفان حقیقی هستند .

الا المستضعفين . . . لا يستطيعون حيله و لا يهتدون سبيلا

برداشت فوق را فرمایش امام باقر (ع) تأیید می کند که در معنای «مستضعفین» در آیه فوق فرمود: هو الذي لا يستطيع الكفر فيكفر و لا

يهتدى سبيل الايمان فيؤمن . . .

معانی الاخبار، ص 201، ح 4؛ نورالثقلین، ج 1، ص 536، ح 506.

9_ کسانی که توان انجام تکالیف الهی را ندارند ، در پیشگاه خداوند معذورند .

الا المستضعفين . . . لا يستطيعون حيله و لا يهتدون سبيلا

13_ کودکان و مردان و زنانی که عقل کودکانه دارند ، مستضعف فکری بوده و مشمول تکالیف الهی نیستند .

الا المستضعفين . . . و لا يهتدون سبيلا

امام باقر (ع) در مورد مستضعف در آیه فوق فرمود: . . . و الصبيان و من كان من الرجال و النساء على مثل عقل الصبيان مرفوع عنهم

القلم.

معانی الاخبار، ص 201، ح 4؛ نورالثقلین، ج 1، ص 537، ح 506.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 129 - 6

6_ قدرت، از شرایط تکلیف

ولن تستطيعوا ان تعدلوا بين النساء ولو حرصتم فلا تميلوا كل الميل

رعایت عدالت کامل، ملاک مطلوبیت را دارد، ولی به جهت عدم استطاعت، واجب نشده است، و این می نماید که تکلیف مشروط به استطاعت و قدرت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 6 - 43

43_ لزوم خرید آب برای وضو و غسل، در حد توان مالی به وقت دسترسی نداشتن به آن

فلم تجدوا الماء

ص: 484

از امام کاظم (ع) روایت شده که درباره میزان مبلغ ضروری برای تهیه آب وضو و غسل در صورت نبود آب فرمود: ذلک علی قدر جدته.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 244، ح 146؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 372، ح 17.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 89 - 16، 17، 15

15 _ انجام تکالیف دین منوط به توان و قدرت مکلف است .

فمن لم یجد فصیام ثلثه ایام

16 _ آدمی در محدوده توانایی های خویش موظف به جبران کوتاهی ها و گناهان خود است .

فکفرته اطعام .. فمن لم یجد فصیام ثلثه ایام

17 _ لزوم کسب و بدست آوردن امکانات مادی جهت پرداخت کفاره قسم *

فمن لم یجد فصیام ثلثه ایام

جمله «فمن لم یجد» حکایت از آن دارد که شکننده سوگند باید برای بدست آوردن امکاناتی جهت پرداخت کفاره تلاش کند زیرا فعل «لم یجد» (نیافت) در مواردی استعمال می شود که شخص پس از تلاش و پی گیری امری به آن دست نیابد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 119 - 11

11 _ تکلیفهای الهی متناسب با توان انسان است.

إلا ما اضطررتم إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 152 - 12، 11، 10، 9

9 _ خداوند انسانها را بیش از توانشان تکلیف نمی کند.

لانکلف نفسا إلا وسعها

«وسع» (توان و قدرت) مصدر و در اینجا به معنای اسم مفعول است. یعنی: «لا یکلف الله نفسا إلا تکلیفا مقدورا لها».

10 _ قدرت انسان بر انجام تکالیف الهی از شرایط مکلف بودن به آن تکالیف است.

لانکلف نفسا إلا وسعها

11 _ مراعات کردن عدالت در مبادلات و انتخاب سودمندترین روش برای تصرف در اموال آنها بیش از توان متعارف واجب نیست.

إلا بالتی هی أحسن . . . و أوفوا کیل . . . لانکلف نفسا إلا وسعها

بیان این حقیقت که «خداوند انسان را بیش از توانش تکلیف نمی کند» پس از فرمانهای یاد شده، اشاره به این دارد که مکلفان برای رعایت آن فرمانها لازم نیست خود را به مشقت اندازند. چرا که انجام تکلیف تا حد قدرت متعارف فرض است و نه بیش از آن.

12 _ تجاوز نکردن به اموال یتیمان و رعایت عدالت در مبادلات از تکالیفی است که انسانها بر انجام آن توانا هستند. *

و لا تقربوا مال الیتیم . . . و أوفوا کیل و المیزان بالقسط لانکلف نفسا إلا وسعها

برخی بر آنند که هدف از جمله «لا تکلف . . .» تذکر این معناست که فرمانهای یاد شده در حد توان انسانهاست تا مبادا به گمان

اینکه این اوامر مشقتبار و طاقت شکن است، از پذیرش آنها سرباز زنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 42 - 3,4

3_ تکلیف و مسؤولیت هر انسان در باور به معارف الهی و انجام تکالیف دین ، به میزان قدرت و استطاعت اوست .

لانكلف نفساً إلا وسعها

4_ انسان ها در باورشان به معارف دین و انجام تکالیف الهی ، برخوردار از توانایی های متفاوت هستند .

والذین ءامنوا و عملوا الصلحت لانكلف نفساً إلا وسعها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 66 - 8

8_ تکالیف الهی متناسب با توان مکلفان است .

و علم أن فيكم ضعفا فإن يكن منكم مائة صابره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 91 - 2,21

2_ قدرت ، شرط تکلیف است .

ليس على الضعفاء ... حرج

21_ از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود : «... إن الله يحتج على العباد بما آتاهم وعرفهم... و ما امروا إلا بدون سعتهم... و كل شيئ لا يسعون له فهو موضوع عنهم... ثم تلا « ليس على الضعفاء ولا على المرضى ولا على الذين لا يجدون ما ينفقون حرج » . . .

... به تحقیق خداوند بر بندگان احتجاج می کند به چیزی که به آنها عطا فرموده و شناختی که به آنها داده است... و آنان مأمور نشده اند مگر به تکلیفی که پایین تر از سعه و توانشان باشد... و هر تکلیفی که در وسع بندگان نباشد، از آنها برداشته شده... سپس امام آیه شریفه را تلاوت فرمود: «بر ضعیفان و بیماران و آنان که چیزی نمی یابند که (در راه جهاد) هزینه کنند، باکی نیست»... .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 66 - 9

9_ استطاعت شرط لزوم وفا به عهد ، قسم و تکالیف الهی است .

إلا أن يحاط بكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 115 - 12

12- در نظر گرفته شدن نیاز و توان بشر ، در احکام و تکالیف الهی

إنما حرّم علیکم . . . فمن اضطرّ غیر باغ و لاعاد فإن الله غفور رحیم

ص: 486

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 8

8 - لزوم توجه به طاقت و توان مردم ، در قانون گذاری و تعیین تکلیف

و ما جعل علیکم فی الدین من حرج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 62 - 1

1 - تکالیف الهی برای انسان ها ، به میزان طاقت و توان آنها است .

و لا تکلف نفساً إلاّ وسعها

«تکلیف» (مصدر «نکلف») وادار کردن به انجام یا ترک چیزی را گویند. «وسع» مرادف با طاقت و توان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 60 - 7

7 - احکام و قوانین اسلام ، مطابق با ضرورت ها و واقعیت های موجود در زندگی و متناسب با توانایی ها و مقدورات بشری است .

و القواعد من النساء الّتی لایرجون نکاحاً فلیس علیهن جناح أن یضعن ثیابهنّ غیر متب

سخت گیری اسلام نسبت به مسأله حجاب و پوشش زنان و استثنا کردن زنان سالخورده و آسان گرفتن بر آنان در این مسأله نشانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 37 - 3

3- قوانین و فرمان های الهی ، متناسب با استعداد و توان ذاتی انسان ها

إن یسئلكموها فیحکمکم تبخلوا

از ارتباط این آیه با آیه قبل، استفاده می شود که خداوند انفاق تمامی اموال را بر انسان ها واجب نساخته است؛ زیرا اگر چنین دستوری صادر می شد و حتی مورد تأکید هم قرار می گرفت، انسان ها بخل میورزیدند. بنابراین با توجه به این خصصت عینی و فراگیر، خداوند چنین قانونی را جعل نکرده و توان آنان را در نظر گرفته است. البته این برداشت، مبتنی بر این است که مراد از «أموالکم»، تمام اموال باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 17 - 1,2

1 - افراد نابینا ، لنگ و مریض ، معاف از شرکت در جنگ

لیس علی الأعمی حرج و لا علی الأعرج حرج و لا علی المریض حرج

2 - تکالیف و مسؤولیت های الهی ، برای انسان ها متناسب با امکانات و توان آنان

لیس علی الأعمی حرج . . . و لا علی المریض حرج

ص: 487

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 4 - 14، 5، 2

2 - توجه و اهتمام اسلام به مقدرات و توانایی های مکلفان ، در تشریح احکام و وضع قوانین

فمن لم یجد . . . فمن لم یستطع ... تلک حدود اللّٰه

5 - در صورتی که گرفتن روزه برای ظاهرکننده مقدر نباشد ، باید شصت مسکین را اطعام کند .

فمن لم یستطع فإطعام ستین مسکیناً

14 - « عن أبی جعفر (ع) فی قوله عزّوجلّ . . . « و من لم یستطع فإطعام ستین مسکیناً » قال : من مرض أو عطاش ؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند عزّوجلّ . . . «و من لم یستطع فإطعام ستین مسکیناً» روایت شده که فرمود: [مراد، عدم استطاعت بر صوم]، ناشی از مرض یا بیماری تشنگی است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 12 - 13، 10

10 - صدقه نجوا ، تنها بر کسانی واجب بود که توانایی مالی داشتند .

فإن لم تجدوا فإنّ اللّٰه غفور رحیم

13 - توجه و اهتمام اسلام به مقدرات و توانایی های مکلفان ، در وضع و تشریح احکام و تکالیف

فإن لم تجدوا فإنّ اللّٰه غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 16 - 1، 2

1 - توصیه خداوند به مؤمنان ، مبنی بر رعایت تقوای الهی به میزان توان خویش

فأتقوا اللّٰه ما استطعتم

2 - تکالیف الهی ، به میزان توانایی و امکانات افراد است .

فأتقوا اللّٰه ما استطعتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 6 - 3

3 - مسکن زنان مطلقه از نظر کمیت و کیفیت ، باید به مقدار دارایی و توانایی همسرانشان باشد ؛ نه کمتر از آن .

أَسْكُنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ

«وجد»، به معنای وسع و طاقت (توانایی) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 7 - 5,6,7

5 - میزان پرداخت هزینه زندگی همسران و انفاق به دیگران ، بسته به توانایی و دارایی شوهران و انفاق گران است .

لِيَنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَلِيَنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ

برداشت یاد شده، براساس دیدگاه برخی از مفسران است که گفته اند: آیه شریفه، علاوه بر مورد زنان مطلقه، شامل همه زنان و

ص: 488

همه انفاق های واجب و مستحب می شود.

6- خداوند ، به میزان توانایی ها و امکانات هر شخصی ، به او تکلیف کرده و از وی مسؤولیت خواسته است .

لَا يَكْلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا

7- مقدار توانایی و امکانات افراد ، از شاخصه هایی است که باید در تکلیف کردن و مسؤولیت خواستن لحاظ شود .

لَا يَكْلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 43 - 7

7- سلامت و توانایی ، از شرایط مکلف

يدعون إلى السجود وهم سـلمون

مطلب یاد شده، از قید «وهم سالمون» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 15، 11، 10، 8

8- رخصت یافتن مؤمنان و یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به کاستن از مدّت شب زنده داری خویش و انجام آن به میزان میسور و ممکن

علم أن لن تحصوه فتاب عليكم

در گذشتن خداوند از مؤمنان شب زنده دار - پس از یادآوری به کم و زیاد شدن میزان شب زنده داری آنان - حاکی از رخصت دادن او، به این کمی و زیادی است.

10 - تلاوت قرآن ، باید به میزان میسور باشد ؛ نه مقداری که برای قاری خسته کننده و مشقت آور است .

فاقرءوا ما تيسّر من القرآن

11 - مؤمنان و یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظّف به نماز در پاسی از شب به میزان میسور و ممکن

تقوم أدنى من ثلثي الليل .. فاقراءوا ما تيسّر من القرآن

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که مقصود از قرائت قرآن، نماز باشد؛ زیرا خواندن قرآن از اجزای مهم نماز است. گفتنی است چون جمله های پیش درباره نماز شب بود، می تواند قرینه بر مطلب یاد شده باشد.

15 - رعایت حال مریضان ، مسافران تاجر و سوداگر و جنگ جویان خداجو ، فلسفه تخفیف دادن تکلیف شب زنده داری و کاستن از آن ، به میزان میسور و ممکن

فاقرءوا ما تيسر من القرآن علم أن سيكون منكم مرضى و .. وء اخرون يقـتلون في سبى

عبارت «ضرب في الأرض» در معانی سفر برای تجارت و خارج شدن برای جنگ آمده است؛ ولی با آمدن «و آخرون يقاتلون في سبيل الله» معنای اول مراد است.

18 - تکالیف عبادی اسلام ، آسان و در توان بشر و به دور از مشقت و مشکل طاقت فرسا

فاقرءوا ما تيسر منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 4 - 5

5 - مصرف طعام ، باید به منظور از بین بردن گرسنگی و به دست آوردن توان عبادت باشد .

ص: 489

فلیعبدوا .. الذی أطعمهم من جوع

«من جوع»، بیانگر آن است که هدف از طعام، زوال گرسنگی است؛ نه آن که خوردن، همواره مطلوب باشد. «فلیعبدوا» بیانگر هدف بودن عبادت برای طعامی است که از خداوند به انسان می رسد.

181- قدرت در جوانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 6 - 2

2_ آفرینش انسان از خاک ، رشد مرحله به مرحله او در رحم ، صعود تدریجی از طفولیت (مرحله ضعف جسمی و عقلی) به اوج جوانی و نزول تدریجی از اوج بتوانایی (جوانی) به حسیض ناتوانی (کهولت و پیری) ، جلوه های ربوبیت خدا و یگانگی او

فإنا خلقناکم من تراب .. لکیلا یعلم من بعد علم شیئاً ... ذلک بأنّ الله هو الحق

182- قدرت در ربوبیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 192 - 3,4

3_ توانا بودن بر یاری رسانی به بندگان و دفاع کردن از خویش ، از ملاک های ربوبیت و معبود راستین است .

لا یستطیعون لهم نصرا ولا انفسهم ینصرون

4_ عاجز بودن معبودان اهل شرک بر دفاع از خود و پرستشگران خویش ، دلیل عدم لیاقت آنها برای ربوبیت و پرستش

ایشرکون ما .. لا یستطیعون لهم نصرا ولا انفسهم ینصرون

183- قدرت در رسولان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 31 - 5

5- نیرومندی و صلابت ، شرطی ضروری برای رسولان الهی و رهبران مبارزه با طغیانگران است .

أشدّ به أزری

184- قدرت در روزه

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

1 - بقرہ - 2 - 184 - 8

ص: 490

8 - کسانی که روزه ماه رمضان برای آنان مشقت بار و طاقت فرساست ، نباید روزه بگیرند .

و علی الذین یطیقونه فدیة

«اطاقه» به معنای قدرت داشتن بر انجام کار و یا صرف کردن تمام قدرت برای انجام آن است. لازمه معنای دوم، انجام دادن فعل با رنج و مشقت است. به نظر می رسد مراد از «یطیقونه» معنای دوم باشد. بنابراین «و علی الذین یطیقونه فدیة»؛ یعنی، کسانی که [اگر بخواهند روزه بگیرند] باید تمام قدرت خویش را برای این کار صرف کنند و در نتیجه به رنج و زحمت می افتند، روزه نگیرند؛ بلکه فدیة پردازند.

185- قدرت در رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 31 - 5

5- نیرومندی و صلابت ، شرطی ضروری برای رسولان الهی و رهبران مبارزه با طغیانگران است .

أشدد به آزی

186- قدرت در رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 20 - 8

8 - ارتباط همیشگی با خداوند ، نیرومندی ، حکمت ، توانایی بر فیصله دادن به امور و داشتن منطق قوی در جداسازی حق از باطل ، از شرایط لازم رهبران و مدیران جامعه در نگاه وحی

واذکر عبدنا داود ذا الأید إته أواب . . و شددنا ملکه وءاتینه الحکمه و فصل الخ

برداشت یاد شده از مجموع اوصافی که خداوند برای داوود(ع) به عنوان حاکم و فرمانروا ذکر کرده است، به دست می آید.

187- قدرت در شفاعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 43 - 4

4- خردورزی و توانایی بر شفاعت ، دو شرط اصلی شایستگی شفاعت به پیشگاه الهی است .

قل أولو کانوا لایملکون شیئا و لایعقلون

188- قدرت در قضاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 78 - 9

9- قدرت اجرایی و آگاهی عمیق به جوانب امر ، دو پایه اصلی در کار قضاوت و داوری

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي... وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ

از این که خداوند پس از بیان قضاوت گری خویش، دو وصف «عزیز» و «علیم» را برای خود بیان کرده است، می توان مطلب فوق را استفاده کرد.

189- قدرت در مبارزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 75 - 14

14_ نیروی انسانی و فرماندهی ، دو شرط اساسی برای مبارزه با ستمگران

أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَل لَنَا مِنَ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَل لَنَا مِنَ لَدُنْكَ

190- قدرت در مدیریت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 12

12_ دانش و توان ، دو شرط اساسی برای مدیریت و تصدی وزارت

اجْعَلْنِي... إِنْ حَفِيزَ عَلِيمٍ

191- قدرت در معبود راستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 192 - 4

4_ عاجز بودن معبودان اهل شرک بر دفاع از خود و پرستشگران خویش ، دلیل عدم لیاقت آنها برای ربوبیت و پرستش

ایشرکون ما... لا یتطیعون لهم نصرا ولا أنفسهم ینصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 193 - 3

3_ هدایتگری و پاسخ به هدایتجویی بندگان ، از ملاک های معبود راستین

ص: 492

و إن تدعوهم إلى الهدى لا يتبعوكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 194 - 7

7_ اجابت درخواست بندگان ، از نشانه های معبود راستین

فادعوهم فليستجيبوا لكم إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 20 - 3

3- توانمندی بر آفریدن و نیز مخلوق نبودن ، از نشانه های خدا و معبود حقیقی است .

و الذین یدعون من دون الله لایخلقون شیئاً و هم یخلقون

از اینکه خداوند در مقام بیان رد الوهیت معبودهای مشرکان، دو صفت مهم را برشمرده است، استفاده می شود که «الله» باید خالق بوده و مخلوق نباشد.

192- قدرت در نفقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 7 - 5

5 - میزان پرداخت هزینه زندگی همسران و انفاق به دیگران ، بسته به توانایی و دارایی شوهران و انفاق گران است .

لینفق ذو سعه من سعته و من قدر علیه رزقه فلینفق ممّا آتیه الله

برداشت یاد شده، براساس دیدگاه برخی از مفسران است که گفته اند: آیه شریفه، علاوه بر مورد زنان مطلقه، شامل همه زنان و همه انفاق های واجب و مستحب می شود.

193- قدرت در ولایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 9 - 11

11 - قدرت و توانایی ، شرط شایستگی برای ولایت و سرپرستی است .

فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ . . . وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ

ص: 493

194- قدرت درک اولوا الالباب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 179 - 3

3 - بهره مندان از خرد ناب ، توانا بر درک فلسفه قانون قصاص (حیات جامعه)

و لكم فى القصاص حيوه یاولى الألب

زندگی در پرتو قانون قصاص و اجرای آن، برای همه جامعه اسلامی است نه خصوص خردمندان. بنابراین مخاطب قرار دادن اولی الألباب (دارندگان خرد ناب) در بیان حقیقت مذکور، اشاره به این دارد که: درک آن حقیقت در خور خردی ناب است.

195- قدرت دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 13

13_ لزوم مبارزه با دشمنان ، علی رغم ترس از نیرو و قدرت آنان

قال رجالان من الذین یخافون .. ادخلوا علیهم الباب

196- قدرت دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 197 - 1,2

1_ قدرت و توشه های مادی ، هر اندازه باشد ، ناچیز و اندک است .

لا یغرنک .. متاع قلیل

علی رغم اینکه امکانات مادی کافران به اندازه ای بوده که خطر فریبندگی داشته، خداوند آنها را اندک می شمارد.

2_ بهره مندی کافران از قدرت و امکانات مادی ، محدود و کوتاه است .

متاع قلیل ثم ماویهم جهنم

197- قدرت دنیوی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 197 - 2

2_ بهره مندی کافران از قدرت و امکانات مادی ، محدود و کوتاه است .

متاع قليل ثم ماويهم جهنم

ص: 494

198- قدرت دید شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 48 - 15

15 _ شیطان قادر به مشاهده اموری پنهان از دید آدمیان

ینی آری ما لاترون

199- قدرت ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 84 - 3,4,1

1- « ذوالقرنین » شخصیتی نیرومند و برخوردار از امکاناتی گسترده در پهنه زمین بود .

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ

«مَكَّنَّا» یعنی: «به او قدرت دادیم». در باره «ذوالقرنین» و شخصیت تاریخی او و این که او کیست نظر واحدی در میان مورخان و مفسران وجود ندارد؛ بعضی، او را از فرمانروایان ما قبل تاریخ دانسته اند و قرآن را تنها مرجع شناخت او می دانند و برخی، او را همان «اسکندر» دانسته و برخی دیگر، «فریدون» و برخی، او را از ملوک یمن دانسته و بالاخره، برخی، مانند علامه طباطبایی (ره) تطبیق وی را با «کورش» (پادشاه هخامنشی) با آیات سازگارتر دیده اند. بعضی نیز، او را از پادشاهان چین دانسته و دیوار چین را شاهدی بر مدعای خود گرفته اند.

3- « ذوالقرنین » ، شخصیتی الهی بود . *

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ

احتمال می رود که انتساب قدرت ذی القرنین به خدا، از آن جهت باشد که خدا، به خاطر شخصیت الهی وی، امکاناتی را به او عطا کرده باشد.

4- « ذوالقرنین » از اسباب و عواملی کارساز برای محقق ساختن هر مقصودی برخوردار بود .

وَأَتَيْنَهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا

عموم در «کلّ شیء» عموم عرفی است. «سبباً» مفعول دوم «آتیناه» است. با توجه به مضافی که در کلام مقدر است، تقدیر جمله چنین می شود: «و آتیناه سبباً من اسباب کلّ شیء» یعنی، از اسباب و وسایلی که برای نیل به تمامی مقاصد علمی و عملی او وجود داشت،

سبب و راهی را در اختیار او قرار دادیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 86 - 9

9- ساحل نشینان مناطق غربی سرزمین ذی القرنین ، از رویارویی با نیروهای او ناتوان بودند و در برابر تصمیمات او ، قدرت مقاومت نداشتند .

وجد عندها قومًا قلنا یٰـذا القرنین إِمَّا أَنْ تُعَذَّبَ

ص: 495

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 87 - 3

3- ذوالقرنین ، بر قوم ساحل دریا ، سلطه کامل یافته بود .

قال أما من ظلم فسوف نعذبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 94 - 4

4- قوم درگیر با یاجوج و ماجوج ، به ذوالقرنین و به توان مندی و خیرخواهی وی اذعان کردند .

قالوا یٰ ذالقرنین انّ یاجوج و ماجوج مفسدون فی الارض

با این که «ذوالقرنین» بومی منطقه مورد بحث نبود، ولی با قرائن و شواهد و دیدن قدرت علمی و اجرایی او، مردم، به این نکته واقف شدند که او، کسی است که می تواند سدّی غیر قابل نفوذ در برابر حملات دشمنان برای آنان برپا کند و نیز به خیر خواهی او و این که او غرضی مادی و قصدی سلطگراانه ندارد، پی بردند، لذا پیشنهاد خود را با او مطرح کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 98 - 3

3- در وجود ذی القرنین بینش توحیدی و الهی همراه ، با قدرت علمی و فنی ، تبلور داشت .

ما مکتّی فیه ربّی خیر . . . هـ ذارحمه من ربّی

200- قدرت سپاه احزاب صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 22 - 9

9 - مسلمانان مدینه ، در غزوه احزاب ، به رغم قدرت و شوکت دشمن و کارشکنی های منافقان ، تسلیم امر پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای جهاد بودند .

ولما رء المؤمنون الاحزاب . . . و ما زادهم الاّ ایمناً و تسليماً

ممکن است «تسليماً» به قرینه مقام (بحث جهاد و هجوم دشمن و نیز الگو بودن پیامبر(صلی الله علیه و آله)) تسلیم بودن به امر

پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای جهاد باشد.

201- قدرت سپاه سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 37 - 4

ص: 496

4- ارتش سلیمان (ع) ، بسیار توانمند و شکست ناپذیر

فلنأتیتهم بجنود لاقبل لهم بها

202- قدرت سپاه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 61 - 4

4- ناتوانی مشهود بنی اسرائیل از مقابله با سپاه فرعون

قال أصبح ب موسى إنا لمدرکون

203- قدرت سرکوب کنندگان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 5 - 3

3- سرکوب کنندگان اولین فساد بنی اسرائیل ، مردانی بس توانمند و جنگاور

بعثنا علیکم عبادًا لنا أولى بأس شدید

204- قدرت سلطه طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 11

11- قدرت و امکانات مادی کافران و سلطه طلبان ، مایه نجات آنان از هلاکت و قهر الهی نخواهد بود .

و کم أهلکنا قبلهم من قرن هم أشدّ منهم بطشًا . .. هل من محیص

205- قدرت سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 31 - 2,3

2- برخورد سلیمان (ع) با ملکه و درباریان سبا ، قاطع ، آمرانه و از موضع قدرت بود .

أَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَأَتُونِي مُسْلِمِينَ

3- نامه سليمان ، پیامدار رحمت و مهر و نشانگر قدرت و قهر

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ . أَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَأَتُونِي مُسْلِمِينَ

ص: 497

آوردن اوصاف «رحمان» و «رحیم» در سرآغاز نامه، پیامدار رحمت و لحن قاطع و آمرانه متن آن، بیانگر قدرت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 34 - 6

6 - نگرانی بلقیس از قدرت و غلبه سلیمان (ع)، علی رغم اظهار آمادگی فرماندهان وی برای هر نبرد

قالوا نحن أولوا قوه... قالت إن الملوك إذا دخلوا قرية أفسدوها

طرح مسأله تباهی جامعه در صورت بروز جنگ، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 38 - 5

5 - سلیمان (ع)، مصمم بر نمایاندن قدرت فوق العاده خود به ملکه سبا، با احضار تخت او

قال یـایها الملؤا ایتکم یأتینی بعرشها قبل أن یأتونی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 42 - 5

5 - اطلاع بلقیس از مقام معنوی و قدرت سلیمان (ع) و تسلیم شدنش در برابر او، قبل از رسیدن به دربار وی

وأتینا العلم من قبلها وکتا مسلمین

ضمیر «من قبلها» به آیه و بینه برمی گردد که از عمل خارق العاده دربار سلیمان به دست می آید.

206- قدرت سیاسی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 10 - 5

5 - فرعون، دارای قدرت و ثبات در عرصه های سیاست و حکومت

و فرعون ذی الأوتاد

«أوتاد» (جمع «وتد») به معنای میخ ها است. توصیف فرعون به این عبارت (دارای میخ های فراوان)، کنایه از استحکام قدرت او است؛

همان گونه که میخ های اطراف خیمه مایه استحکام آن است. این تعبیر ممکن است کنایه از فراوانی سپاه او باشد که برای نصب خیمه هایشان، زمین وسیعی میخ کاری می شد.

207- قدرت سیاسی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 12

ص: 498

12 - قدرت اقتصادی و سیاسی صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع)، در خدمت کفر و شرک و علیه دعوت توحیدی آن حضرت بود.

قال نوح ربّ إثمهم عصونی و اتبعوا من لم یزده ماله و ولده إلاّ خسارًا

208- قدرت شتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 7 - 3

3- قدرت فوق العاده شتر در پیمودن راه های طولانی و دشوار و حمل بار های سنگین

و تحمل أثقالکم إلى بلد لم تکنوا بـ لغیه إلاّ بشقّ الأنفس

209- قدرت شنوایی شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 18 - 3

3- در آسمان ها، خبرها و اطلاعاتی مبادله می شود که قابل شنود برای موجوداتی چون شیاطین است.

من کلّ شیطن رجیم . إلاّ من استرق السمع

لازمه استراق سمع، وجود و تبادل اخباری است که قابل شنیدن است.

210- قدرت شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 212 - 2

2 - قدرت شیاطین بر استماع و استراق سمع گفتار فرشتگان، در برهه ای از زمان (قبل از ممنوع شدن و عزل گشتن)

إثمهم عن السمع لمعزولون

«معزولون» می تواند به معنای حال باشد؛ یعنی، گر چه شیاطین در گذشته گفتار فرشتگان را می شنیدند؛ اما اکنون (از زمان نزول قرآن) از آن عزل گشته و ممنوع شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- قدرت شياطين بر صعود به نزديك ترين آسمان

إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا .. لَا يَسْمَعُونَ إِلَى الْمَلَأِ الْأَعْلَى

ص: 499

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 27 - 14

14_ ضرورت هشجاری کامل در برابر اغواگریهای شیطان به دلیل توان وی بر نفوذ مخفیانه بر آدمیان و سیطره و حاکمیت او بر اغواشدگان

لا یفتنکم الشیطن . . . إنا جعلنا الشیطن أولیاء للذین لا یؤمنون

دو جمله «إنه یراکم . . .» و «إنا جعلنا . . .» به منزله تعلیلی است برای تأکید خداوند به پرهیز از اغواگریهای شیطان. یعنی توصیه و تأکید ما بدان جهت است که وی راه نفوذ مخفیانه را دارد و پس از گمراه کردنتان بر شما ولایت پیدا خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 175 - 9

9_ شیطان عنصری توانا بر آگاهی یافتن از درون آدمی و اندیشه های او

فانسلخ منها فأتبعه الشیطن

ایمان به آیات و معارف الهی و نیز کفر به آنها از امور قلبی است، و از آنجا که شیطان پس از منسلخ شدن بلعم باعورا از آیات و معارف الهی به تعقیب او پرداخت، معلوم می شود وی به اندیشه ها و باورهای آدمی می تواند آگاهی یابد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 17 - 4

4- شیطان، موجودی قدرتمند و توانا بر صعود و نفوذ بر آسمانها

و حفظنها من کلّ شیطن رجیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 63 - 8

8- شیطان، بر زرددن مهم ترین خاطره ها از ذهن انسان، توان دارد.

و ما أنسنیه إلاّ الشیطن أن أذکره

خاطره زنده شدن ماهی، با آن که به اعتراف همسفر موسی امری شگفت بود، با دخالت شیطان، به فراموشی کشانده شد. این، نشان دهنده امکان نفوذ عمیق شیطان در انسان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 36 - 7

7 - شیطان در وسوسه و به انحراف کشاندن آدمیان، از توانی گسترده برخوردار است .

وإما ينجسك من الشيطان نزع فاستعد بالله

ص: 500

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز در برابر وسوسه های شیطان، نیازمند به استعاذه و پناه بردن به خداوند است.

212- قدرت طالوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 9

9_ طالوت، نسبت به دیگران، از توانایی جسمی و علمی (کاردانی) بیشتری برخوردار بود.

وزاده بسطه فی العلم و الجسم

چون جمله «وزاده...» بیان حکمت انتخاب طالوت از میان بنی اسرائیل و علت تقدّم وی بر دیگران است، پس او در این دو صفت برتر از دیگران بوده است؛ بنابراین «زاده...» بیانگر توانایی جسمی و علمی بیشتر او در مقایسه با دیگران است.

213- قدرت طلبی اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 13 - 4

4- اقوام کافر پیشین در برابر انبیا احساس قدرت می کردند و مدعی بودند که سرزمین مسکونی آنان و انبیا از آن آنهاست.

لنخرجنکم من أرضنا

از اینکه آنان، پیامبران را تهدید به اخراج کردند، احساس قدرت استفاده می شود و از اینکه «أرض» (سرزمین) را به خود اضافه کردند؛ به دست می آید که آنان مدعی حاکمیت و مالکیت بر آن بودند.

214- قدرت طلبی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 52 - 6

6 - قدرت و ثروت، تنها ملاک ارزش در دیدگاه فرعون و فرعونیان

قال ی قوم ألیس لی ملک مصر... أم أنا خیر من هذالذی

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته زیر است: الف) فرعون پس از یادآوری فرمانروایی و ثروت خویش، موسی (ع) را غیر قابل قیاس با

خود می داند و این نشان دهنده بیش فرعون در زمینه ملاک ارزش است. ب) سخنرانی فرعون و تکیه وی بر قدرت و ثروت، نشان می دهد که در جامعه قبطی چنین دیدگاهی وجود داشته است.

ص: 501

215- قدرت طلبی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 52 - 6

6 - قدرت و ثروت ، تنها ملاک ارزش در دیدگاه فرعون و فرعونیان

قال یقوم ألیس لی ملک مصر . . . أم أنا خیر من هـذا الذی

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته زیر است: الف) فرعون پس از یادآوری فرمانروایی و ثروت خویش، موسی(ع) را غیر قابل قیاس با خود می داند و این نشان دهنده بیش فرعون در زمینه ملاک ارزش است. ب) سخنانی فرعون و تکیه وی بر قدرت و ثروت، نشان می دهد که در جامعه قبطی چنین دیدگاهی وجود داشته است.

216- قدرت طلبی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 12

12 - قارون ، فرد قدرتمند و زورمدار جامعه خویش بود .

من هو أشد منه قوه و أكثر جمعا

217- قدرت طلبی مخالفان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 16 - 3

3 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر مخالفت های کافران عنود ، قدرت طلب و افزون خواه (همچون ولیدین مغیره)

ثم یطمع أن أزد . کلا

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که مخالفان پیامبر(صلی الله علیه و آله) _ از جمله ولیدین مغیره _ از ثروت اندوزان و قدرت مندان بودند. نفی ازدیاد قدرت و ثروت آنان با تعبیر (کلا) از سوی خداوند، می تواند به منظور دلداری به پیامبر(صلی الله علیه و آله) باشد.

218- قدرت طلبی مشرکان

3- توانمندی ها و امکانات مادی ، بت ها و خدایان ساختگی ، تکیه گاه مشرکان در دنیا

و لایغنی عنهم ما کسبوا شیءا و لا ما اتّخذوا

تعبیر «ما کسبوا» _ که اشاره به امکانات مادی دارد _ و نیز «ما اتّخذوا..» _ که ناظر به عقاید شرک آلود آنان است _ نشان می

دهد که آنان تمامی اتکا و امید خویش را به آن دو معطوف داشته اند.

219- قدرت طلبی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 205 - 7

7_ نفاق، پُل به قدرت رسیدن سیاست بازانِ ناصالح

و اذا تولى سعى فى الأرض

در برداشت فوق، «تولی»، رسیدن به حکومت معنا شده است.

220- قدرت طلبی ولید بن مغیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 16 - 3

3 - دلدارى خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر مخالفت های کافران عنود، قدرت طلب و افزون خواه (همچون ولیدبن مغیره)

ثمّ يطمع أن أزيد . كلاً

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جمله ولیدبن مغیره از ثروت اندوزان و قدرت مندان بودند. نفی ازدیاد قدرت و ثروت آنان با تعبیر (کلاً) از سوی خداوند، می تواند به منظور دلدارى به پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

221- قدرت ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 9

9- سوگند ستمگران در دنیا بر پایداری و زوال ناپذیری قدرت خویش

الذین ظلموا .. أو لم تكونوا أقسمتم من قبل ما لكم من زوال

222- قدرت عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 4 - 9

9_ تنها صاحبان عقل و فهم بر دریافت ربوبیت خدا و یکتایی او در تدبیر هستی توانايند .

إن فی ذلک لآیَات لِّقوم یعقلون

ص: 503

223- قدرت عفریت جن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 39 - 4

4 - تأکید عفریت بر قدرت و امانت خود در آوردن تخت بلقیس

وإتی علیه لقویّ آمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 13

13 - قدرت و توان عفریت دربار سلیمان ، مقهور دانش و علم آصف بن برخیا

قال عفریت من الجنّ .. قال الذی عنده علم من الکتب

در پاسخ پرسش سلیمان(ع)، نخست عفریت بود که قدرت خویش را مطرح ساخت؛ ولی دانش برتر دانشمند دربار سلیمان مجالی برای اعمال قدرت به وی نداد.

224- قدرت علمای محسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 13

13_ قدرت و مکتد دانشمندان نیکوکار ، نعمت و رحمت الهی بر آنان است .

إنی حفیظ علیم. و کذلک مکّنا لیوسف ... نصیب برحمتنا من نشاء

از مصداقهای رحمت الهی (رحمتنا) به قرینه «مکّنا لیوسف فی الأرض» دستیابی انسانهایی چون یوسف(ع) به قدرت و مکتد است.

225- قدرت علمی موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 27 - 2

2- فرعون ، عاجز از مقابله با منطق موسی (ع)

قال إن رسولكم . . . لمجنون

اقدام فرعون به متهم کردن موسی به جنون در مقابل منطق قوی او، نشانگر عجز و ناتوانی وی می باشد.

ص: 504

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 29 - 1

1 - روی آوری فرعون به تهدید موسی (ع) با احساس ناتوانی از مقابله با منطق او

قال لئن اتَّخَذتُ إلَـهًا غَیْرِی لَأَجْعَلَنَّکَ مِنَ الْمَسْجُونِیْنَ

226- قدرت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 76 - 7, 5

5 - مسیح (ع) و مادرش مریم، مالک هیچ سود و زبانی برای مردم نیستند.

اتَّعْبُدُونِ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا

7 - پندار قدرت مسیح (ع) و مریم بر سود و زیان رسانی به مردم، از عوامل پرستش آن دو، از سوی مسیحیان *

قل اتَّعْبُدُونِ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا

استدلال بر ناروایی پرستش مسیح (ع) و مادرش مریم به ناتوانی آنان از ضرر رسانی و نفع بخشی، می تواند اشاره به ریشه و عامل پرستش مسیح (ع) و مریم، از سوی نصارا داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 110 - 20, 24, 25, 26, 31

20 - مسیح (ع) توانمند بر آفرینش مجسمه ای از گل به شکل پرندگان که با دمیدنش در آن به پرواز در می آمد

و اذ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِأَذْنِیْ فَتَنْفِخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِأَذْنِیْ

24 - حضرت مسیح توانا بر بیناسازی کور های مادرزاد و شفابخشی مبتلایان به پیسی

و تبری الاکمه و الابرص باذنی

25 - توانایی حضرت مسیح بر زنده کردن مردگان مدفون شده در خاک

و اذ تَخْرُجُ الْمَوْتِیْ بِأَذْنِیْ

مراد از اخراج مردگان (تخرج الموتی) زنده کردن آنهاست و به کارگیری کلمه اخراج برای رساندن این معناست که عیسی (ع) قادر بود حتی مردگان مدفون در خاک را نیز زنده کند و از خاکها بیرون کشد.

26_ عیسی (ع)، برخوردار از ولایت تکوینی

و اذ تخلق من الطین . . . و تبری الاکمه و الابرص باذنی و اذ تخرج الموتی باذنی

31_ توانایی عیسی (ع) بر ارائه معجزاتی همانند روح بخشی به مجسمه ها، درمان کوری و پسی و احیای مردگان، از نعمت های ویژه خداوند به آن حضرت

اذکر نعمتی . . . و تبری الاکمه و الابرص باذنی و اذ تخرج الموتی باذنی

ص: 505

227- قدرت غریزه جنسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 187 - 8

8 - غریزه جنسی ، غریزه ای نیرومند و کنترل آن برای عموم مردم امری دشوار است .

علم الله أنکم کنتم تختانون أنفسکم فتاب علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 13

13_ رهایی از دام تمایلات جنسی و مکر زنان ، بدون امداد الهی حتی برای پیامبران و بندگان خالص خدا نیز میسر نیست .

و إلا تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 60 - 6

6 - غریزه و جاذبه های جنسی ، از نیرومندترین غریزه ها و جاذبه ها است .

و التواعد من النساء الّتی لایرجون نکاحًا . . . غیر متبرّجَت بزینة

پیشگیری از طغیان غریزه جنسی و روابط ناسالم جنسی فلسفه مهم حجاب و پوشش زنان است. بنابراین ممنوعیت زنان سالخورده از خودآرایی در برابر نامحرمان، می رساند که غریزه جنسی و جاذبه های آن، آنقدر نیرومند است که ممکن است خودآرایی سالخوردگان نیز غریزه جنسی انسان را تحریک کرده و به طغیان وادارد.

228- قدرت غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 24

24 - قیامت ، روز ظهور و بروز قدرت مطلق خدا و آگاهی همگان به نبود قدرت برای غیر اوست .

إذ یرون العذاب أن القوه لله جمیعاً

229- قدرت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 112 - 1

1_ فرعون ، برخوردار از اقتدار و سلطنتی با نفوذ در سرزمین مصر بود .

يَا تُوكُّ بَكْلَ سِحْرِ عَلِيمٍ

فعل «يأتوك» جواب فعل امر قرار گرفته و به حرف شرطِ مقدر مجزوم شده است. تقدیر کلام چنین است: ان ترسل الحاشرين

ص: 506

یأتوک بکل ساحر علیم. انتخاب این ترکیب برای کلام حاوی این نکته است که فرستادن نیروها مستلزم آوردن ساحران است و این حکایت از نفوذ فراوان فرعون و مأموران وی بر سرزمین مصر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 8

8_ فرعون و اطرافیانش، قدرت و مکت خود را، در دفاع از آیین نیاکانشان می دانستند .

قالوا أجبنا لتلفتنا عما وجدنا عليه آباءنا و تكون لکما الکبرياء فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 37 - 4

4- فرعون، برخوردار از اقتدار و سلطنتی بانفوذ در سرزمین مصر

یأتوک بکلّ سحّار علیم

فعل «یأتوک» جزای شرط مقدر (إن تبعثهم یأتوک بکلّ سحّار علیم) است. این ترکیب حاوی این نکته است که فرستادن نیروها برای جذب ساحران، مساوی با آمدن آنان بدون تعلل است و این مطلب، می تواند بیانگر حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 2

2- فرعون، هامان و قارون، سه عنصر سرشناس، با نفوذ و نیرومند در عصر رسالت موسی (ع)

و لقد أرسلنا موسی . . . إلی فرعون وهـم وقـرون

230- قدرت فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 56 - 3

3- فرعون، طرفداران و کارگزاران حکومت خود را، گروهی متحد، نیرومند و آماده نبرد معرفی کرد .

و إنا لجمیع حـذرون

یکی از معانی «جمع» ضدّ «متفرق»؛ یعنی، متحد است (لسان العرب). برداشت یاد شده بر اساس همین معنا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 3

3 - قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) ، اقوامی قدرتمند و بی مانند در مخالفت با رسالت فرستادگان الهی

كذّبت قبلهم قوم نوح . . . ثمود...أصبح لئیکه أول نك الأحزاب

برداشت یاد شده از تعریف مسند (أول نك) و مسندالیه (أحزاب) که بر حصر دلالت می کند استفاده می شود؛ یعنی، این اقوام

ص: 507

حقیقتاً گروه های متشکلی بودند که اقوام دیگر در قوت و شدت مخالفت با پیامبران، مانند آنان نبودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 42 - 6

6 - فرعونیان ، دارای اقتدار و توان بالا

فأخذنهم أخذ عزيز مقتدر

آورده شدن اوصاف «عزیز» و «مقتدر» برای خداوند در این آیه، تعریض به قدرت ظاهری فرعونیان دارد.

231- قدرت قابل اتکا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 116 - 9

9_ یگانه فرمانروای آسمان ها و زمین ، تنها قدرت قابل اتکا برای انسانها

إن الله له ملك السموت والأرض . . . و ما لكم من دون الله من ولیّ و لانصیر

232- قدرت قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 2

2- فرعون ، هامان و قارون ، سه عنصر سرشناس ، با نفوذ و نیرومند در عصر رسالت موسی (ع)

و لقد أرسلنا موسی . . . إلى فرعون و هم من وقرون

233- قدرت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 82 - 4

4- اصحاب حجر (قوم ثمود) مردمی نیرومند و سخت کوش بودند و در مناطق کوهستانی زندگی می کردند .

و كانوا ینحتون من الجبال بیوتاً ءامنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 3

3 - قوم نوح، عاد، فرعون، ثمود، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب)، اقوامی قدرتمند و بی مانند در مخالفت با رسالت

ص: 508

كذبت قبلهم قوم نوح .. ثمود ... أصحـب لئیکه أولـئک الأحزاب

برداشت یاد شده از تعریف مسند (أولـئک) و مسندالیه (أحزاب) که بر حصر دلالت می کند استفاده می شود؛ یعنی، این اقوام حقیقتاً گروه های متشکلی بودند که اقوام دیگر در قوت و شدت مخالفت با پیامبران، مانند آنان نبودند.

234- قدرت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 12

12_ قوم عاد ، مردمی قوی و نیرومند بودند .

و یزدکم قوه إلی قوتکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 3

3- قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) ، اقوامی قدرتمند و بی مانند در مخالفت با رسالت فرستادگان الهی

كذبت قبلهم قوم نوح .. ثمود ... أصحـب لئیکه أولـئک الأحزاب

برداشت یاد شده از تعریف مسند (أولـئک) و مسندالیه (أحزاب) که بر حصر دلالت می کند استفاده می شود؛ یعنی، این اقوام حقیقتاً گروه های متشکلی بودند که اقوام دیگر در قوت و شدت مخالفت با پیامبران، مانند آنان نبودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 4

4- قوم عاد ، دارای قدرت و توانمندی بی نظیر در عصر خویش

وقالوا من أشدّ منّا قوه

قوم عاد، ادعای نیرومندی داشتند و خداوند این ادعا را رد نکرد؛ بلکه به گونه ای دیگر پاسخ آنان را داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- قوم عاد، برخوردار از قدرت و امکانات بس فزون تر از مشرکان مکه

و لقد مکّنهم فیما إن مکّنکم فیه

حرف «إن» نافیه است.

2- هلاکت قوم عاد، به رغم داشتن توان و نیرویی قوی و گسترده، هشدار است به تمامی مشرکان.

و لقد مکّنهم فیما إن مکّنکم فیه

گرچه مورد آیه، مشرکان مکه است؛ ولی در هشدار الهی، دیگر مشرکان نیز با آنها تفاوتی ندارند.

ص: 509

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 7 - 6

6 - قوم عاد ، مردمی بلندقامت و پر قدرت *

إرم ذات العماد

چنانچه «ارم» نام قوم عاد باشد، توصیف آنان به «ستون دار»، کنایه از نیرومندی و قامت رشید آنان خواهد بود. گفتنی است که در این برداشت، «عماد» به معنای عمود و ستونی گرفته شده است که خانه را بر آن استوار می کنند. (لسان العرب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 8 - 5

5 - قوم عاد ، مردمی بی نظیر در قدرت و قامت *

ذات العماد . التي لم يخلق مثلها في البلاد

در برداشت یاد شده، «ارم» نام قوم عاد گرفته شده است؛ در نتیجه «التي...») توصیف گر آن قبیله، به نبود امثال آنها در شهرها خواهد بود.

235- قدرت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 3

3 - قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) ، اقوامی قدرتمند و بی مانند در مخالفت با رسالت فرستادگان الهی

كذبت قبلهم قوم نوح .. ثمود ... أصحاب لئيكه أولئك الأحزاب

برداشت یاد شده از تعریف مسند (أولئك) و مسندالیه (أحزاب) که بر حصر دلالت می کند استفاده می شود؛ یعنی، این اقوام حقیقتاً گروه های متشکلی بودند که اقوام دیگر در قوت و شدت مخالفت با پیامبران، مانند آنان نبودند.

236- قدرت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 3

3 - قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) ، اقوامی قدرتمند و بی مانند در مخالفت با رسالت فرستادگان الهی

كذبت قبلهم قوم نوح... ثمود... أصحـب لئيكه أولـئك الأحزاب

برداشت یاد شده از تعریف مسند (أولـئك) و مسندالیه (أحزاب) که بر حصر دلالت می کند استفاده می شود؛ یعنی، این اقوام

ص: 510

حقیقتاً گروه های متشکلی بودند که اقوام دیگر در قوت و شدت مخالفت با پیامبران، مانند آنان نبودند.

237- قدرت کارگر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 8

8 - لزوم معیار قرار دادن توانایی و امانت در گزینش و استخدام کارگران ، مدیران و کارگزاران

إِنَّ خَيْرَ مَنْ أَسْتَجَرْتُ الْقَوِيَّ الْأَمِينِ

جمله «إِنَّ خَيْرَ مَنْ أَسْتَجَرْتُ...» تعلیل برای «استأجره» می باشد و با توجه به این که تعلیل مفید تعمیم است، مطلب یاد شده از آن استفاده می شود.

238- قدرت کارگزاران حکومت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 11

11_ واگذار کننده منصب ، باید توانمندی و امانت داری منصب پذیر را احراز کند .

قال الملك ائتونی به أستخلصه لنفسی . . . مکین أمين

239- قدرت کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 196 - 3,4,5,6

3_ قدرت و شکوه ظاهری کافران و برخورداری آنان از بهره های مادی ، امری فریبنده برای مسلمانان

لا یغزتک تقلب الذین کفروا فی البلاد

4_ رهبران الهی ، حتی پیامبران ، در معرض خطر تأثیر منفی شکوه ظاهری و قدرت اقتصادی کافران

لا یغزتک تقلب الذین کفروا فی البلاد

5_ خطر تأثیر منفی قدرت اقتصادی و شکوه ظاهری کافران ، در روحیه مسلمانان صدر اسلام

لا يَغْرَنِك تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا

6_ شوکت ظاهری و تلاش و جولان کافران در سرزمین ها ، نباید موجب فریب و خام شدن مسلمانان گردد .

لا يَغْرَنِك تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 511

5_ فریفته نشدن در برابر شوکت ظاهری و قدرت اقتصادی کافران ، از مصادیق تقوایشگی است . *

لا یغزّونک تقلّب الذّین کفروا .. لکن الذّین اتّقوا ربّهم

نهی از فریفته شدن و آنگاه بشارت بهشت به تقوایشگان، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 139 - 11

11_ اعتقاد به عزت و قدرت مطلقه الهی ، مانع گرایش به عزت و اقتدار موهوم کافران

أیتغون عندهم العزّه فإن العزّه لله جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 48 - 6

6_ امکانات مادی و داشتن نیرو های انسانی و هوادار ، هرگز موجب نجات کفرپیشگان از گرفتار شدن به عذاب دوزخ نخواهد شد .

ما أغنی عنکم جمعکم و ما کنتم تستکبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 19 - 9

9_ توان نیرو های شرک و کفر هر چند فراوان باشند ، در برابر خدا پوچ و بی اثرند .

ولن تغنی عنکم فتتکم شیئا ولو کثرت و أن الله مع المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 4

4_ اعتماد و اتکای منافقان و کافران به قدرت ، ثروت و فرزندان بسیار خویش

کانوا أشد منکم قوه و أكثر أمولا و أولداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان ، درباره تأثیرپذیری از قدرت و مکنت کافران و تجدید نظرکردن در برنامه های تبلیغی و الهی خویش

فلا یغررک تقلبهم فی البل_د

پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مسلمانان، در حالی به تبلیغ دین اسلام می پرداختند که کافران در اوج قدرت اقتصادی و سیاسی قرار داشتند. بنابر این هشدار خداوند در آیه شریفه می تواند گویای مطلب یادشده باشد.

ص: 512

240- قدرت کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 10

10 _ غرور و اعتماد نابجای کافران عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اقتدار و تمکن خویش

ألم یروا کم أهلكنا . . . مکنهم فی الأرض ما لم نمکن لکم

از اینکه می فرماید اقوام قدرتمندتر از شما را هلاک کردیم، معلوم می شود که اینان به قدرت و مکتب خویش مغرور بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 74 - 2

2- جوامع و تمدن های بسیاری در طول تاریخ، با وجود قدرت و امکانات بسیار و موقعیت برتر نسبت به کافران عصر بعثت، به هلاکت رسیده و نابود شدند .

و کم أهلكنا قبلهم من قرن هم أحسن أثـثـا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 44 - 8

8 - مخالفت مشرکان و کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار نسبی خویش بود .

أولم یسیروا فی الأرض فینظروا . . . و كانوا أشدّ منهم قوّه

یادآوری این نکته که اقوام نابود شده پیشین، نیرومندتر از قوم عرب بودند، می تواند حاکی از حقیقت یاد شده باشد.

241- قدرت کافران مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 88 - 5

5 _ کافران قوم مدین برخوردار از نیرویی افزون بر مؤمنان آن سامان

لنجرجنک یشعیب و الذین ءامنوا معک من قریتنا

تصمیم کافران قوم مدین به اخراج شعیب و همگامانش و ابراز آن با سوگند و تأکید بسیار، حکایت از برداشت فوق دارد.

242- قدرت کلاغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 20

20_ تأسف قایل بر نادانی خویش و ناتوانی از برابری با حیوانی همچون کلاغ

قال یویلتی اعجزت ان اکون مثل هذا الغراب

ص: 513

243- قدرت مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 9 - 29

29 - سعادت جوامع ، در گرو ایمان به انبیا و پیروی از آنها است و نه داشتن قدرت مادی

أولم يسيروا في الأرض فينظروا كيف كان عِقبه الذين . . . و جاءتهم رسلهم بالبينات

244- قدرت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 31

31_ اراده همه موجودات ، حتی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) ، مقهور حاکمیت اراده الهی

و من یرد الله فتنته فلن تملک له من الله شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 188 - 10

10_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خدا مأمور بود تا وابسته بودن توانش را به مشیت خدا و آگاه نبودنش را به امور غیبی به مردم اعلام کند .

قل لأملک . . . و لو کنت أعلم الغیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 52 - 12

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز ، توان بیرون آوردن افراد حق گریز را از گمراهی ، ندارد .

فإنک لاتسمع الموتی و لاتسمع الصم الدعاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 53 - 5

5- بیرون آوردن کافران حق‌گریز_ به هر نحو ممکن_ از گمراهی، نه کار پیامبر است و نه در توان او است.

و ما أنت به_د العمی عن ضل_لتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 30 - 4

ص: 514

4- تأکید خداوند، بر توانایی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به شناخت منافقان از آهنگ سخنشان

ولتعرفتهم فی لحن القول

از جمله معانی «لحن القول»، آهنگ سخن است.

245- قدرت مخالفان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 8 - 3

3 - مشرکان و مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، معتقد به اقتدار و متکی به نیرومندی خود

أَن كُنْتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ . . . فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا

از یادآوری هلاکت اقوامی نیرومندتر از مردم مکه، استفاده می شود که مکیان، به قدرت خویش مغرور بوده و آن را غیر قابل زوال می پنداشتند.

246- قدرت مخالفان نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 116 - 2

2 - مخالفان نوح، دارای قدرت برتر در جامعه

قالوا لئن لم تنته ی نوح لتکونن من المرجومین

لحن تهدیدآمیز مخالفان از یکسو و مطرح ساختن رجم - که معمولاً کاری علنی و گروهی است - نشانگر موضع قوی اجتماعی مخالفان نوح است.

247- قدرت مدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 8

8 - لزوم معیار قرار دادن توانایی و امانت در گزینش و استخدام کارگران، مدیران و کارگزاران

إِنَّ خَيْرَ مَنْ أَسْتَجَرْتُ الْقَوِيَّ الْأَمِينِ

جمله «إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ..» تعلیل برای «استأجره» می باشد و با توجه به این که تعلیل مفید تعمیم است، مطلب یاد شده از آن استفاده می شود.

ص: 515

248- قدرت مرد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 18 - 6

6 - بی رغبتی به زیورآلات ، توان مندی و فرادستی در میدان بحث و درگیری ، خصلت های دیرینه مردان

أو من ینشؤا فی الحلیه

با توجه به قرینه مقابله، استفاده می شود که مردان نوعاً دارای ویژگی های ذکر شده در آیه نیستند.

249- قدرت مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 76 - 5،7

5_ مسیح (ع) و مادرش مریم ، مالک هیچ سود و زیانی برای مردم نیستند .

اتعبدون من دون الله ما لایملک لکم ضراً و لانفعاً

7_ پندار قدرت مسیح (ع) و مریم بر سود و زیان رسانی به مردم ، از عوامل پرستش آن دو ، از سوی مسیحیان *

قل اتعبدون من دون الله ما لایملک لکم ضراً و لانفعاً

استدلال بر ناروایی پرستش مسیح(ع) و مادرش مریم به ناتوانی آنان از ضرر رسانی و نفع بخشی، می تواند اشاره به ریشه و عامل پرستش مسیح(ع) و مریم، از سوی نصارا داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 25 - 7

7 - به بار نشستن فوری درخت خرما و نیرومندی مریم (س) برای تکان دادن آن ، از کرامات او بود .

و هژی إلیک ... تس قط

250- قدرت مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - توان رزمی و نیروی مقاومت هر مسلمان ، حتی پس از گراییدن جامعه ایمانی به ضعف ، بیش از دو چندان هر کافر است .

و علم أن فیکم ضعفا فان یکن منکم مائه صابره یغلبوا مائتین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 28 - 5

5 - سال نهم هجری ، سال قدرت مسلمانان و استیلای آنان بر اداره مسجدالحرام

ص: 516

فلا يقربوا المسجد الحرام بعد عامهم هذا

اینکه مسلمانان در سال نهم هجری مکلف به این تکلیف الهی شدند _ با اینکه اصل پلیدی مشرکان در گذشته نیز بوده است _ نشان می دهد که در گذشته، اجرای آن میسر نبوده است.

251- قدرت مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 26 - 6

6 _ خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را در مدینه با امداد های خویش توانا و قدرتمند ساخت .

تخافون أن يتخطفكم الناس فأويكم و أيدكم بنصره

«تأیید» به معنای تقویت کردن و قدرتمند ساختن است.

252- قدرت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 19 - 9

9 _ توان نیرو های شرک و کفر هر چند فراوان باشند ، در برابر خدا پوچ و بی اثرند .

و لن تغنى عنكم فتتكم شيئا و لو كثرت و أن الله مع المؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 8 - 3

3 - مشرکان و مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، معتقد به اقتدار و متکی به نیرومندی خود

أن كنتم قومًا مسرفين . . . فأهلكنا أشدّ منهم بطشًا

از یادآوری هلاکت اقوامی نیرومندتر از مردم مکه، استفاده می شود که مکیان، به قدرت خویش مغرور بوده و آن را غیر قابل زوال می پنداشتند.

253- قدرت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - ظهور و سقوط تمدن ها و اقوام نیرومندتر از مشرکان جزیره العرب در تاریخ

و كانوا أشدّ منهم قوّه

ص: 517

8 - مخالفت مشرکان و کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار نسبی خویش بود .

أولم یسیروا فی الأرض فینظروا . . . و كانوا أشدّ منهم قوّه

یادآوری این نکته که اقوام نابود شده پیشین، نیرومندتر از قوم عرب بودند، می تواند حاکی از حقیقت یاد شده باشد.

254- قدرت مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 1

1- قوم عاد، برخوردار از قدرت و امکانات بس فزون تر از مشرکان مکه

و لقد مکّنّهم فیما إن مکّنّکم فیہ

حرف «إن» نافیه است.

255- قدرت مطلق خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 27 - 13

13- توانایی مطلق خداوند بر همه چیز و انجام هر کاری

یفعل الله ما یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 9 - 3

3- قوانین طبیعی و علل عادی، محدود کننده قدرت و اراده خداوند نیست .

قال کذلک قال ربّک هو علیّ هین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 1 - 14

14 - قدرت خداوند، مطلق بوده و بر انجام هر کاری توانا است .

إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

256- قدرت معبود

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 518

5- موجود فاقد قدرت مستقل و مطلق ، شایسته پرستش نیست .

الذین زعمتم من دونه فلا یملکون کشف الضر عنکم و لاتحویلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 36 - 3

3 - توانمندی معبود بر جزای بندگان ، نمایانگر شایستگی وی برای حمد و سپاس

و ما لکم من نصرین . . . فلله الحمد رب السموت و رب الارض

حرف «فاء» در «فله الحمد» مفاد آن را بر مطالب قبل که در باره معاد بود، تفریع کرده است.

257- قدرت معبود راستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 197 - 4

4_ توان بر یاری بندگان از ملاک های معبود راستین

و الذین تدعون من دونه لایستطیعون نصرکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 22 - 2

2- علم، قدرت، خالقیت و حیات، از ویژگی های معبود و خدای حقیقی

أفمن یخلق کمن لایخلق . . . و الله یعلم . . . و الذین یدعون من دون الله لایخلقون شیئ

آوردن عبارت «إل_هکم إل_ه واحد» پس از بیان صفات برجسته خداوند و پس از یادآوری ضعف و فتور معبودهای باطل، به منزله ذکر نتیجه آن سخنان و مشعر به نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 4

4_ تنها معبودی سزاوار پرستیدن است که زمام نفع و ضرر آدمی در اختیار او باشد.

قل أندعوا من دون الله ما لا ينفعنا ولا يضرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 42 - 7

7- شنوایی، بینایی (ادراک) و قدرت بر رفع نیاز، از شروط بدیهی معبود حقیقی است.

لِمَ تعبد ما لا یسمع ولا یبصر ولا یغنی عنک شیئاً

ص: 519

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 3 - 6

6_ مخلوق نبودن، قدرت بر آفرینندگی، جلب منفعت، دفع ضرر، میراندن، حیات بخشیدن و احیای مردگان، از نشانه های معبود واقعی و شایسته پرستش (الله)

و اتخذوا من دونه ءالهه لایخلقون شیئا و هم یخلقون . . . و لانشورا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 55 - 6

6_ توانایی بر رساندن سود و دور ساختن زیان، از نشانه های معبود حقیقی و راستین

و یعبدون من دون الله ما لاینفعهم و لایضرهم

برداشت فوق، به خاطر دو نکته است: 1_ آیه شریفه در مقام بیان ناتوانی معبودهایی جز خدا است. 2_ این آیه به دنبال سلسله آیاتی آمده که بیانگر قدرت بی انتهای خدا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 72 - 3

3- موجود ناتوان و ناشنوا، فاقد شایستگی برای خدا بودن و پرستیده شدن

قال هل یسمعونکم إذ تدعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 25 - 8

8- قدرت و علم فراگیر و نامحدود، دو ملاک اصلی در شناخت معبود حقیقی

الذی ینخرج الخبء . . . و یعلم ما تخفون

«ینخرج الخبء» بیانگر قدرت نامحدود و «یعلم» بیانگر علم گسترده الهی است. خداوند با طرح این دو اصل، به انسان یادآوری می کند که معبود راستین باید از این دو صفت برخوردار باشد. در غیر این صورت شایسته پرستش نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - موجود ضعیف و ناتوان از اعمال اراده خویش ، نالایق برای الوهیت و پرستش

لا إِلَهَ إِلَّا هُوَ .. الْجَبَّارِ الْمَتَكَبِّرِ

با توجه به این که آیه شریفه، در مقام بیان اوصاف ضروری خداوند است؛ از مفهوم آیه استفاده می شود که موجود فاقد این اوصاف، شایسته الوهیت نیست.

ص: 520

258- قدرت معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 18

18 - مشرکان ، خدایان دروغین را دارای قدرت می پندارند .

و لو یری الذین ظلموا إذ یرون العذاب أن القوه لله جميعاً

طرح مسأله قدرت خداوند و انحصار آن به او برای کسانی که غیر خدا را همتای خدا می پندارند، بیانگر این است که: مشرکان به توهم برخوردار میبودند از قدرت، آنها را همانند خداوند پنداشته و بر اساس آن به ایشان محبت میورزند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 23 - 8

8 - معبود ها ، برخوردار از توانایی برای نجات دادن از گرفتاری و رنج در نظر مردم انطاکیه

ءالـهـهـ إن یردـنـ الرـحـمـنـ بـضـرّـ لا تـغـنـ عـنـی . . . و لا یـنـقـذـون

259- قدرت معبودان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 11

11 - مشرکان، معتقد به کارایی و توانمندی معبودان خویش در رهاسازی آنان از مشکلات

این ما کنتم تدعون من دون الله

260- قدرت مکر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 46 - 1،4،6

1- هلاکت و عذاب دنیوی ستم پیشگان تاریخ از سوی خداوند ، علی رغم مکر و چاره اندیشی های فراوان و قدرتمندانه آنان

و سکتتم فی مسکن الذین ظلموا . . . و قد مکروا مکرهم . . . و إن کان مکرهم لتزول منه

4- تسلی و دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر ترفند ها و مکر های گوناگون و کوه شکن ستم پیشگان جامعه

وقد مکروا مکرمهم وعند الله مکرمهم وإن کان مکرمهم لتزول منه الجبال

6- مکر ها و چاره اندیشی های ستمگران ، هر چند گسترده و کوه شکن باشد ، در برابر نیروی حق بی ثمر و ناموفق خواهد بود .

وقد مکروا مکرمهم وعند الله مکرمهم وإن کان مکرمهم لتزول منه الجبال

ص: 521

261- قدرت ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 33 - 13

13 - فرشتگان ، توانا بر اخفای امور خویش بر دیگران فرشتگان

أعلم ما تبءون و ما كنتم تكتمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 82 - 4

4_ خداوند ، به دست فرشتگان مهمان لوط ، دیار قوم لوط را تخریب کرد و آنان را هلاک ساخت .

إنا أرسلنا إلی قوم لوط .. إنا رسل ربك ... فلما جاء أمرنا جعلنا عـلیها سافلها

از اینکه خداوند، فرشتگان را برای تخریب دیار قوم لوط می فرستد (إنا أرسلنا إلی قوم لوط) و در عین حال تخریب آن دیار و نزول عذاب را به خودش نسبت می دهد (جعلنا عالیها سافلها) چنین استفاده می شود که: فرشتگان به منزله وسیله ای برای نزول عذاب بوده و کار آنها جلوه ای از فعل خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 1 - 35 - 10

10 - توانایی و نقش آفرینی ملائکه در جهان متفاوت است .

أولی أجنحه مثنی و ثلث و ربـع

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که پروبال فرشتگان، کنایه از توانایی و قدرت جولان آنان در جهان باشد. در مثل می گویند: فلانی پروبالش سوخته و یا شکسته شده؛ کنایه از این که نیروی حرکت و توانایی از او سلب گردیده است.

262- قدرت منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 4

4_ اعتماد و اتکای منافقان و کافران به قدرت ، ثروت و فرزندان بسیار خویش

كانوا أشد منكم قوه وأكثر أمولا وأولداً

263- قدرت موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 161 - 2

2- وانهاده شدن مشرکان و معبودهایشان به خود و ناتوانی آنان در برابر خداپرستان و حق جویان

ص: 522

264- قدرت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 20

20_ حضرت موسی (ع) ، دارای قدرت و توانی بالا در ایفای رسالت و اتمام حجت بر مردم

و ءاتینا موسی سلطناً مبیناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 110 - 2,3

2_ فرعون و درباریان او آگاه به توان و اقتدار موسی (ع) برای برچیدن نظام حکومتی آنان

یرید أن یخرجکم من أرضکم

تشکیل جلسه مشورتی از سوی سران حکومت مصر برای ارزیابی روشهای مبارزه با موسی بدین سبب که وی در صدد برچیدن حکومت است، نشانگر این نکته است که فرعونیان به توانایی و اقتدار موسی پی برده و سخت بیمناک بودند.

3_ فرعونیان ، هراسان از قدرت یابی موسی (ع) و بنی اسرائیل و از دست دادن حکومت و سرزمین خویش

یرید أن یخرجکم من أرضکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 58 - 9

9- فرعون به قدرت یک تنه موسی (ع) در برابر تشکیلات عریض و طویل خویش اعتراف کرد .

فاجعل بیننا .. لانخلفه نحن و لآنت

برداشت یاد شده از آنجا است که فرعون ضمیر مربوط به خود را جمع (نحن) و ضمیر مربوط به موسی (ع) را مفرد (أنت) ذکر کرده است. البته محتمل است انتخاب این نحوه سخن برای تعظیم خود باشد؛ ولی این نکته را نمی توان از نظر دور داشت که در هر صورت، فرعون با مجموع امکانات و قدرت خود، در برابر موسی (ع) موضع گیری کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - موسی (ع) ، فردی نترس و دارای اراده ای قوی و همتی والا

قال یقوم . . . قال یهرون . . . قال فما خطبک یس مری

موسی (ع) ، پس از بازگشت از میقات، یک تنه و با استیضاح رئیس، مرئوس، فرد و گروه، با جو حاکم و غالب بر بنی اسرائیل درافتاد و با همه آنان از موضع قدرت سخن گفت. این برخورد، برخاسته از نیرویی وابسته به قدرت لایزال الهی بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 523

2 - ناتوانی فرعونیان در مبارزه با موسی (ع) و منحصر شدن تمام قدرت و تدبیر نظام فرعونی در وجود ساحران

لعلنا نتبع السحرة إن كانوا هم الغلبين

با این که در نظام فرعونی تلاش بر حذف همه نیروها و منحصر دانستن فرعون در جایگاه رهبری بوده است؛ اما ناتوانی او از مقابله با موسی(ع) و نیاز وی به کارآیی ساحران، سبب گشت تا به جای فرعون، ساحران پیشوای مردم قلمداد شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - ناتوانی فرعون از نابود ساختن موسی (ع) ، علی رغم خشم و دشمنی عمیق وی نسبت به او و آیینش

و أوحينا إلی موسی أن أسر بعبادی

مأموریت جدید موسی(ع)، نشانگر آن است که فرعون علی رغم تلاش برای نابودی آیین موسی(ع) نتوانست به خود وی آسیبی برساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - موسی (ع) ، مردی نیرومند و شخصیتی امین در دیدگاه دختر شعیب

إن خیر من استـُجرت القویّ الامین

265 - قدرت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - توانایی های اهل ایمان در سرکوبی دشمنان دین ، پرتویی از قدرت الهی

لیقطع طرفاً .. لیس لك من الامر شیء

با وجود اینکه مسلمانان، دشمن را ذلیل و اسیر کردند و سرانجام آنها را از دستیابی به اهدافشان ناامید ساختند، ولی خداوند تمامی موارد را به خویش نسبت می دهد تا بفهماند که کار آنان و تواناییهایشان، در واقع از آن خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 52 - 5

5_ نیرو و قدرت مؤمنان ، وسیله تحقق اراده الهی در نابودی و عذاب منافقان

أن يصيبكم الله بعذاب من عنده أو بأيدينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 57 - 1

ص: 524

1 - کافران ، از شکست دادن و به سستی کشاندن نیروی الهی و جبهه حق _ در هر جای دنیا_ ناتوانند .

لاتحسبنّ الذين كفروا معجزين في الأرض

در آیه شریفه، متعلق «معجزین» (این که کافران چه چیز را به ناتوانی می کشانند _ ذکر نشده است؛ ولی با توجه به این که کافران، همواره در صدد تضعیف جبهه حق و دین الهی اند، مقصود از آن نیروی الهی و جبهه حق است. گفتنی است ظرف «فی الأرض» می رساند که این ناتوانی در همه جای دنیا وجود دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 22 - 2

2 - مسلمانان ، قادر به دفع هجوم کافران ، در صورت عدم انعقاد صلح حدیبیه و ناگزیری از جنگ *

و لوق_ تلکم الذین کفروا لؤلّوا الأدب_ر

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «لوقاتکم» نظر به گذشته داشته باشد؛ یعنی، خداوند گرچه فتح مبین (صلح حدیبیه) را برای شما رقم زد و در پرتو آن ثمرات زیادی را برای شما به بار آورد؛ اما اگر این صلح هم صورت نمی گرفت و کافران به نبرد با شما بر می خاستند، شما با قدرت ایمانی و رهبری پیامبر (صلی الله علیه و آله) آنان را منهزم می ساختید.

266- قدرت مؤمنان در مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 56 - 9

9_ مؤمنان در مدینه ، برخوردار از قدرت و شوکت بسیار در مقایسه با منافقان

و يحلفون بالله إنهم لمنكم . . . و لكنهم قوم يفرقون

بیم منافقان و تلاش آنان برای مؤمن جلوه دادن خود، نشانه ای از قدرت و شوکت مؤمنان است.

267- قدرت مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 6

6_ مؤمنان صدر اسلام در برهه ای از عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای استعداد و توان پیروز شدن بر لشکری تا ده برابر نفرات

ایشان

إن یکن . . . یغلبوا ألفا

چون در آیه بعد تخفیف در حکم جهاد و مقاومت را به تحقق ضعف تعلیل کرده است، معلوم می شود خداوند با توجه به توان و استعداد اهل ایمان بر آنان واجب کرده بود که در مقابل لشکری تا ده برابر خود مقاومت کنند.

ص: 525

268- قدرت نظامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 9 - 6

6 - برخورداری از توان رزمی فراوان و توسعه کشاورزی و آبادانی سرزمین ها ، برترین جلوه های تمدن در جوامع پیشین بوده است .

كانوا أشدّ منهم قوّه و آثاروا الأرض و عمروها أكثر ممّا عمروها

«إثارة» (مصدر «أثاروا») به معنای «زیر و رو کردن» است و در این جا، منظور، زیر و رو کردن خاک برای زراعت یا ساختمان سازی و غیر آن است.

269- قدرت نظامی جامعه اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 15

15_ انفاق امکانات برای تقویت بنیه نظامی جامعه اسلامی ، از مصادیق انفاق « فی سبیل الله » است .

و أعدوا لهم ما استطعتم .. و ما تنفقوا من شيء فی سبیل الله

270- قدرت نظامی سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 17 - 7

7- قدرت و قوای نظامی گسترده سلیمان ، از ویژگی های بارز حکومت الهی وی

و حشر لسلیم جن جنوده من الجنّ و الإنس و الطیر

271- قدرت نظامی قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 3

3_ سپاه مشرکان مکه مجهز به سلاح های جنگی و دارای برتری نظامی نسبت به مسلمانان

و تودون أن غير ذات الشوكه تكون لكم

عدم تمایل مسلمانان به رویارویی با سپاه شرک و نیز جمله «کانما یساقون إلی الموت» در آیه قبل دلالت بر این دارد که مشرکان در جنگ بدر از نیروی نظامی برتری برخوردار بودند.

ص: 526

272- قدرت نظامی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 6

6_ وحشت دشمن از توان رزمی مسلمانان ، تعیین کننده مرز قدرت نظامی ضروری در جامعه ایمانی

و أعدوا لهم ما استطعتم .. ترهبون به عدو الله

جمله «ترهبون ..» به منزله تفسیر و توضیحی است برای «ما استطعتم». یعنی توان نظامی باید به حدی رسد که دشمن را به وحشت اندازد، نه کمتر از آن؛ هر چند جامعه اسلامی بر بیشتر از این مقدار توانمند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 66 - 10

10_ توان رزمی و نیروی مقاومت هر مسلمان ، حتی پس از گراییدن جامعه ایمانی به ضعف ، بیش از دو چندان هر کافر است .

و علم أن فيكم ضعفا فإن يكن منكم مائة صابرة يغلبوا مائتين

273- قدرت نظامی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 10

10_ مشرکان صدر اسلام ، از توان رزمی بالایی برخوردار بودند .

أتخشونهم

274- قدرت نفس انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 7

7_ نفس آدمی بر آراستن کار های زشت و ناروا و واداشتن او به ارتکاب آنها تواناست .

قال بل سؤلت لكم أنفسكم أمراً

275- قدرت نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 19 - 1

ص: 527

1 - تکذیب گران دین ، گرچه گروهی منسجم باشند ، از مانع شدن نمازگزاران ناتوان اند .

کَلَّا

حرف «کَلَّا» برای ردع و منع است و در آیه شریفه تکذیب گران دین را، از پندار موفقیت در باز داشتن مردم از نماز منع می کند.

276- قدرت نمایی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 64 - 4

4 - حضور با تمام قوا و با آرایش منظم و با هیبت ، طرح پیشنهادی فرعونیان برای قدرت نمایی در صحنه مقابله با موسی (ع)

فَأَجْمَعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ اتَّوَصَّفُوا

277- قدرت نمایی مستکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 56 - 4

4 - قدرت نمایی و بزرگ جلوه دادن توانایی های خود در برابر جبهه مخالف ، از ترفند های قدرت های استکباری و نظام های فرعونی است .

وَأَنَا لَجَمِيعٍ ح_ذِرُونَ

278- قدرت نمرود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 6,7

6_ قدرتمداری نمرود ، زمینه ساز غرور ، کفر و طغیانگری وی

الم تر الی . . . ان اتیه الله الملك

بنابراینکه جمله «ان اتیه . . .» ، بیان علت محاجّه باشد؛ یعنی چون ملک و سلطنت یافت ، چنین و چنان کرد.

7_ قدرتمداری ، زمینه ساز غرور و کفر در برابر ربوبیت الهی

الم تر الى الذی . . ان اتیه الله الملك

چنانچه جمله «ان اتیه . . .»، بیانِ علّتِ کفر و غرور نمود باشد، می توان از آن یک نتیجه کلی به دست آورد که قدرت و سلطنت، زمینه ساز غرور، کفر و ... است.

ص: 528

279- قدرت هابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 28 - 4

4_ توانایی هابیل بر قتل برادرش قابیل

ما إنا ببأسط... لاقتلك انی اخاف الله

اگر هابیل از قتل برادرش ناتوان بود، اقدام نکردن به قتل را ناشی از خداترسی خویش نمی شمرد.

280- قدرت هامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 2

2- فرعون، هامان و قارون، سه عنصر سرشناس، با نفوذ و نیرومند در عصر رسالت موسی (ع)

و لقد أرسلنا موسی... إلى فرعون وهـمـن وقـرون

281- قدرت هوای نفس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 8

8_ توانایی هوای نفس در سرکوبی عواطف برادری و انسانی

فطوعت له نفسه قتل اخیه

تصریح به کلمه «اخیه» برای رساندن این است که حتی عواطف برادری نیز نتوانست نفس قابیل را از خواسته خویش (کشتن هابیل) باز دارد.

282- قدرت یحیی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 9

9- خداوند، یحیی (ع) را در کودکی به اجرای احکام الهی توان مند ساخت.

وَأَتَيْنَاهُ الْحَكْمَ صَبِيًّا

در برداشت یاد شده «حکم» به معنای حاکمیت و اجرای قضاوت گرفته شده است. در (قاموس) آمده است: حاکم به کسی گفته می شود که حکم را به مرحله اجرا در آورد.

ص: 529

283- قدرت یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 4

4- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، انسان های برخوردار از « قدرت و توانایی » و « بصیرت و روشن بینی »

إبرهیم وإسحق و یعقوب أُولی الأیدی والأبصر

«أُولی الأیدی» (صاحبان دست ها) کنایه از قدرت و توانایی است.

284- قدرت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 10

10_ اقتدار و عزت یوسف (ع) نشانه ای روشن بر ضایع نشدن پاداش تقوایبندگان صبور و نیکوکار است .

قد منّ الله علينا إنه من يتقّ و يصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

285- قلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 15

15 - « اسحاق بن عمار و یونس قالا : سألنا ابا عبد الله (ع) عن قول الله تعالى « خذوا ما اتيناكم بقوه » أقوه فی الأبدان أوقوه فی القلب ؟

قال فیهما جميعاً ؛

اسحاق بن عمار و یونس از امام صادق (ع) درباره آیه « خذوا ما اتيناكم بقوه » سؤال کردند که: آیا مراد از «قوت» نیروی بدنی است یا قلبی؟

امام (ع) فرمودند: هر دو است.»

286- کافران و قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 29 - 4

4- تأسف و حسرت شدید کافران دوزخی ، از بهره مناسب نبردن از قدرت و توانمندی خویش و ذخیره نکردن آن برای سعادت اخروی

هلک عتی ساط_نیہ

ص: 530

287- کفر به قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 115 - 4

4_ عذاب سهمگین و بی نظیر الهی سزای آنانکه پس از مشاهده مائده آسمانی به قدرت خداوند ، رسالت عیسی (ع) و معجزه بودن آن مائده کافر شوند .

فمن يكفر بعد منكم فاني اعذبه عذاباً لا اعذبه احداً من العلمين

متعلق «یکفر» می تواند، رسالت عیسی(ع)، قدرت خداوند و معجزه بودن مائده آسمانی باشد. ضمیر در «لااعذبه» مفعول مطلق نوعی است و مرجع آن کلمه «عذاباً» می باشد یعنی لاعذب قبل هذا العذاب احداً

288- کمال قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 61 - 5

5- علم و قدرت خدا ، کامل و بی نقص است .

ذلک بأنّ اللّٰه یولج الّٰیل . . . و أنّ اللّٰه سمیع بصیر

289- کیفیت استفاده از قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 14

14 - لزوم به کارگیری علم و قدرت ، در مسیر صلاح و سازندگی و جلب رضایت خداوند

و لقد آتینا داود و سلیمان علماً . . . و آتینا من کلّ شیء . . . و أنّ أعمال صـلحّات

290- گرایش به قدرت برتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 116 - 8

8_ گرایش طبیعی انسان ها به قدرتی فراتر و نیرومند ، برای اتکا به او

و ما لكم من دون الله من وليّ ولا نصير

اینکه خداوند فرموده است: «برای شما جز او یار و سرپرستی نیست»، مبتنی بر وجود خصلت یارطلبی و استمداد و اتکا به مبدأ قدرت در انسانها می باشد.

ص: 531

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 22 - 8

8 - انسان ها ، دارای گرایشی درونی به قدرتی برتر جهت انتخاب ولیّ و یاورند .

و ما لكم من دون الله من وليّ ولا نصير

نفی مطلق غیرخدا برای ولایت و یآوری، مبتنی بر وجود خصلت یارطلبی و اتکا به ولیّ برتر است.

291- گسترش قدرت ملانکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 1 - 13

13 - قدرت و نقش آفرینی ملانکه در جهان ، با مشیت الهی در حال گسترش و توسعه است .

جاعل الملئکه رسلاً أولى أجنحه .. یزید فی الخلق ما یشاء

برداشت یاد شده مبتنی بر این احتمال است که مقصود از «الخلق» فرشتگان و مراد از «ازدیاد» زیاد کردن بال های آنان باشد (بال ها کنایه از قدرت است).

292- گواه قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 6 - 10

10 - وابستگی رویش گیاهان و خشکیدن آنها به خواست خداوند ، گواه توانمندی او بر آموزش قرائت قرآن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکمیت مشیت او بر حفظ یا فراموش کردن آن

و الذی أخرج المرعى . فجعله غثاء أحوی . سنقرنک فلاتنسی

برشمردن صفات خداوند _ پیش از وعده به قرائت و حفظ _ نشانگر ارتباط آن صفات با این وعده است؛ به این بیان که چون زوال گیاهان سر سبز، وابسته به خواست خداوند است، زوال قرآن از حافظه انسان نیز مقهور اراده او می باشد.

293- مالک قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - تمام قدرت ها و واسطه های فیض در نظام هستی ، در مالکیت و سیطره یگانه خداوند

إِنَّ اللَّهَ هُوَ ... ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينِ

ص: 532

تعبیر «ذوالقوه» _ به جای «القوی» _ می تواند اشاره به این حقیقت داشته باشد که خداوند، نه تنها قوی است؛ بلکه هر نوع توان و قدرتی که در نظام وجود یافت شود، مملوک و مقهور او است.

294- مجاری قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 79 - 5

5- عوامل طبیعی ، مجرای اراده و قدرت خداست .

ألم يروا إلى الطير . . . ما يمسكهنّ إلاّ الله

با آنکه پرواز پرندگان به خاطر توانایی خاصی است که در وجود آنها نهفته است، اما خداوند این توانایی را به خود نسبت می دهد؛ پس معلوم می شود که همه عوامل طبیعی به اراده خدا در کارند.

295- محدوده قدرت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 14

14 _ نابرابری ناآگاهان و آگاهان به محدوده قدرت و وظایف پیامبران، مانند نابرابری کوران و بینایان

قل لا أقول لكم . . . إني ملك ... قل هل يستوی الأعمى والبصير أفلاتتفكرون

در اینکه مراد از «أعمى» و «بصیر» در آیه چیست، احتمالاتی وجود دارد؛ از آن جمله اینکه کسانی که پس از بیان محدوده قدرت و وظایف پیامبران این حقایق را دریافته و پذیرا می شوند، «بصیر» و آن کسانی که جاهلانه سخنها را واهی گفته و درخواستهای نابجا دارند «أعمى» (کور) هستند.

296- محدوده قدرت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 39 - 3

3 - برخی از جنیان ، قادر به انجام امور فوق طبیعی و خارج از محدوده قدرت بشر

قال عفريت من الجنّ أنا ءاتيك به قبل أن تقوم من مقامك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 8

8 - فرایند رویش درختان در دامان طبیعت ، خارج از قلمرو توان بشر

ص: 533

ما كان لكم أن تثبتوا شجرها

297- محدوده قدرت جن

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

13 - نمل - 27 - 39 - 3

3 - برخی از جنیان ، قادر به انجام امور فوق طبیعی و خارج از محدوده قدرت بشر

قال عفريت من الجنّ أنا اتيك به قبل أن تقوم من مقامك

298- محدوده قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

1 - بقره - 2 - 20 - 7

7 - از امام صادق (ع) روایت شده که : قيل لأمير المؤمنين (ع) هل يقدر ربك أن يدخل الدنيا في بيضه من غير أن تصغر الدنيا و تكبر البيضه ؟ قال : إن الله تبارك و تعالى لا ينسب إلى العجز و الذي سألتني لا يكون ;

از امير المؤمنين (ع) سؤال شد: آیا خداوند می تواند دنیا را در تخم مرغی جای دهد بدون اینکه دنیا کوچک یا تخم مرغ بزرگ شود؟ فرمود: خدای تبارک و تعالی موصوف به ناتوانی نمی شود ولی آنچه مورد سؤال توست شدنی نیست (محال است).

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

1 - بقره - 2 - 29 - 15

15 _ كفر ورزیدن به خداوند دارنده قدرت بی انت ها و برخوردار از علم مطلق ، امر شگفت انگیز و نامعقول است .

كيف تكفرون بالله .. هو الذي خلق لكم ... و هو بكل شيء عليم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 14

14 _ عوامل طبیعی، مسخر اراده الهی و در قلمرو قدرت اوست.

كم أهلكتنا .. مكنهم ... و أرسلنا السماء ... و جعلنا الأنهر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

17_ خداوند توانا بر انجام هر کار و دارای قدرتی مطلق

و الله على كل شيء قدير

ص: 534

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 6

6 - برخوردارى دنياطلبان از بخشى از موهبت هاى دنيائى ، به اراده و تدبير خداوند است و نه خارج از قدرت و خواست او .

يرزق من يشاء و هو القويّ . . . من كان يريد حرث الدنيا نؤته منها

299- محدوده قدرت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 187 - 3

3 - فروريختن قطعات آسمانى ، امرى خارج از قلمرو قدرت شعیب (ع) در پندار مردم آيکه

فأسقط علينا كسفاً من السماء إن كنت من الصّـدقین

300- محدوده قدرت شياطين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 211 - 4

4 - محدودیت توان و دامنه نفوذ شياطين

و ما يستطيعون

301- محدوده قدرت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 2

2 - مباحثات فرعون ، به قلمرو قدرت و میزان مکنّت و دارایی خویش

و نادى فرعون فى قومه قال یقوم أليس لى ملك مصر . . . أفلا تبصرون

302- محدوده قدرت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

29_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) از نجات کسانی که خداوند عذاب را برای آنان حتمی ساخته ، ناتوان است .

و من یرد الله فتنته فلن تملک له من الله شیئاً

ص: 535

«من الله» متعلق به «تملك» و بیانگر این است که اگر پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نجات مردمان از ضلالت و عذاب قدرتی دارد، از جانب خداست و این قدرت در مورد یادشدگان از وی سلب شده است. کلمه «فتنه» در اصل به معنای «اختبار» و «بر ملا ساختن باطل» است و چون عذاب الهی هویت شخص را آشکار می سازد به آن «فتنه» اطلاق می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 35 - 5

5_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) نخواهد توانست با نقب زدن به زمین و گذاشتن نردبان به آسمان خودسرانه معجزه ای ارائه کند.

فإن استطعت أن تتبغى نفقا في الأرض أو سلما في السماء فتأتهم بأية

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 21، 20

20_ تفکر درباره محدوده قدرت و وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و معجزات وی، مورد ترغیب و توصیه خداوند

قل لا أقول لكم . . أفلاتتفكرون

از مصادیق مهم و بارز مذکور در آیه، محدوده قدرت و وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) است که جمله «أفلاتتفكرون» همه مردم را به تفکر درباره آن فرا می خواند.

21_ نیندیشیدن درباره محدوده قدرت و وظایف پیامبران و خرافه گویی درباره آنان، مورد نکوهش خداوند

قل لا أقول لكم عندی خزائن الله . . أفلاتتفكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 21، 20

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 20 - 6

6_ معجزه، فعل خدا و خارج از قلمرو توانایی پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

لولا أنزل علیه آیه من ربه فقل إنما الغیب لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - هیچ کس حتی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، جدا از مشیت خداوند، توانایی جلب منفعت و دفع ضرر از خویشان را ندارد.

قل لأملك لنفسي ضرراً ولا نفعاً إلا ما شاء الله

2 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، تنها پیام رسان خداوند است و بیرون از خواست و اراده او به تحقق بخشیدن وعده یا وعیدی، توانایی ندارد.

و يقولون متى هذا الوعد... قل لأملك لنفسي ضرراً ولا نفعاً إلا ما شاء الله

4 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، بی مشیت خداوند توانایی تعیین زمان و تحقق بخشیدن عذاب استیصال را ندارد.

و يقولون متى هذا الوعد... قل لأملك لنفسي ضرراً ولا نفعاً إلا ما شاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 56 - 1

1 - هدایت بخشی و ایجاد ایمان در دل مردم ، خارج از قلمرو توانایی پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

إِنك لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ

«هدایه» هم به معنای نشان دادن راه به کار می رود و هم به معنای رساندن به مقصد. مراد از هدایت در این آیه، معنای دوم است؛ زیرا هدایت (به معنای نشان دادن راه) وظیفه هر پیامبر و از جمله رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) است و معنا ندارد که خداوند آن را از پیامبر (صلی الله علیه و آله) نفی کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 19 - 1

1 - نجات محکومان به عذاب قطعی الهی ، در توان هیچ کس _ حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) _ نیست .

أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تَنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ

و «حَقَّ»؛ یعنی، «ثَبَّتَ» و «وَجَبَ» (ثابت و واجب شد) و «کلمه» در آیه شریفه به معنای وعده و یا فرمان است و همزه در «أَفَأَنْتَ..» استفهام انکاری می باشد. بر این اساس پیام آیه چنین می شود: آیا کسی که وعده و فرمان عذاب بر آنان قطعی شده است، تو می توانی نجاتش بخشی؟ هرگز!

303- محدوده قدرت ملائکه محافظ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 11 - 15

15_ هیچ کس و هیچ چیز حتی فرشتگان محافظ نمی تواند گمراهان و گنه کاران را در برابر گزندگی که خداوند برای آنان تقدیر کرده ، یاری رساند و آنان را مصون دارد .

و ما لهم من دونه من وال

جمله «فلامرّد له» می رساند که تقدیر الهی بر گزندرسانی بازگشتنی نیست و جمله «و ما لهم ..» بیانگر آن است که پس از آمدن ، هیچ کس نمی تواند مشمولان آن را یاری دهد و ایشان را نجات بخشد.

304- محدودیت قدرت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 23 - 5

5- حوادث آینده ، از علم و قدرت قطعی انسان خارج است .

ولا تقولنّ لشيءٍ إني فاعل ذلك غداً

ص: 537

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 68 - 2

2- قوای انسان _ هر چند نیرومند باشد _ زوال پذیر و در معرض سستی است .

و من نعمّره ننگسه فی الخلق

305- محدودیت قدرت دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 15

15 - قدرت و حاکمیت دشمنان پیامبران و مؤمنان ، موقت و محدود به زندگی دنیایی است .

إنّما تقضى هذه الحیوه الدنیا

306- محدودیت قدرت دشمنان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 15

15 - قدرت و حاکمیت دشمنان پیامبران و مؤمنان ، موقت و محدود به زندگی دنیایی است .

إنّما تقضى هذه الحیوه الدنیا

307- محرومان از درک قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 7 - 15

15 - محرومیت منافقان ، از درک روابط و مناسبات جهان آفرینش و قدرت خداوند

ولکنّ المنفقین لایفقهون

308- مشرکان و قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - مشرکان به هنگام مواجه شدن با عذاب الهی ، به انحصار قدرت به خدا ، پی خواهند برد .

ص: 538

و لو يرى الذين ظلموا إذ يرون العذاب أن القوه لله جميعاً

«إذ يرون» مفعول برای «یری» است و «أن القوه ..» با فعل مقدری جواب شرط می باشد؛ یعنی: «لو یری ... لعلموا أن القوه لله جميعاً؛ اگر مشرکان امروز می دیدند آن روزی را که با عذاب قیامت مواجه خواهند شد، همانا می فهمیدند که تمام قدرتها از آن خداوند است.»

309- مظاهر قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 148 - 13، 14

13 - برپا کردن قیامت و آوردن همه انسان ها در آن ، مظهر قدرت همه جانبه خداوند است .

يأت بكم الله جميعاً إن الله على كل شيء قدير

14 - برپا کردن صحنه قیامت و آوردن انسان ها به آن صحنه ، درخور قادری مطلق است .

يأت بكم الله جميعاً إن الله على كل شيء قدير

310- مکذبان قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 78 - 5

5 - کافران ، خدا را از احیای مجدد انسان ها پس از مرگ ، ناتوان می دانستند .

و ضرب لنا مثلاً .. قال من يحي العظام و هي رميم

مقصود از «ضرب لنا مثلاً» (برای ما مثل آورد) می تواند این معنا باشد که: کافران، قدرت خدا را با قدرت دیگران یکی می دانستند؛ یعنی، همان گونه که همه از احیای استخوان کهنه ناتوان اند، او نیز مانند همه ناتوان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 11 - 5

5 - انکار قدرت خداوند بر حیات مجدد انسان ها و برپایی قیامت از سوی کافران

قالوا ربنا أمتنا اثنتین و أحييتنا اثنتین فاعترفنا بذنوبنا

اعتراف کافران در روز قیامت به دو بار مردن و زنده شدن و نیز گنه کار بودن شان، نشانگر آن است که آنان در دنیا منکر توانایی خداوند بر

احیای مجدد انسان ها بودند. از این رو به خطاکار بودن شان اعتراف می کنند.

ص: 539

311- ملاک قدرت نظامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 6

6_ وحشت دشمن از توان رزمی مسلمانان ، تعیین کننده مرز قدرت نظامی ضروری در جامعه ایمانی

و أعدوا لهم ما استطعتم .. ترهبون به عدو الله

جمله «ترهبون ..» به منزله تفسیر و توضیحی است برای «ما استطعتم». یعنی توان نظامی باید به حدی رسد که دشمن را به وحشت اندازد، نه کمتر از آن؛ هر چند جامعه اسلامی بر بیشتر از این مقدار توانمند باشد.

312- منابع قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 26 - 9، 6

6_ خداوند ، تنها عطاکننده قدرت ، به هر کس که اراده فرماید .

تؤتی الملك من تشاء

9_ خداوند به هر کس که بخواهد مُلک (قدرت و حاکمیت) می دهد و از هر کس بخواهد ، باز می ستاند .

تؤتی الملك من تشاء و تنزع الملك ممن تشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 37 - 7

7 - دریا ، یکی از منابع ثروت و قدرت

و الشیء طین کلّ بناء و غواص

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند، در پاسخ به درخواست سلیمان(ع) مبنی بر داشتن حکومت مقتدر، مسأله به خدمت درآوردن شیاطین برای غواصی و استخراج منابع و ذخایر آن را مطرح ساخت.

313- منشأ قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 11

11 - تمام قدرت ها از آن خداوند است و هیچ کس و هیچ چیز غیر از او قدرتی ندارد .

أَنْ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 76 - 8

ص: 540

8_ شرک و پرستش غیر خدا، برخاسته از ناآگاهی به مالک حقیقی سود و زیان و سرچشمه قدرت در هستی

اتعبدون من دون الله ما لا یملک لکم ضراً ولا نفعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 17

17_ امت ها و جوامع نیرومند باید توان و نیروی خویش را نعمتی خدادادی بدانند و همواره آن را به یاد داشته باشند .

اذکروا إذ جعلکم . . . و زادکم فی الخلق بصطه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 19

19_ برخورداران از نعمت و عزت و مکت ، باید به خدادادی بودن آنها توجه داشته و بدان اقرار کنند .

قد منّ الله علینا إنه من یتق و یصبر فإن الله لایضیع أجر المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 16

16- دلیل و حجت نیرومند و توان پیروزمند در صحنه رویارویی با منکران حق و حقیقت ، در گرو امداد الهی است .

و اجعل لی من لدنک سلطاً نصیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 39 - 4

4- تمام نیروها ، وابسته به خداوند است .

لا قوه الا بالله

جمله «لا قوه الا بالله» به دلیل «لا» ی نفی جنس و حرف «إلا» افاده حصر می کند؛ یعنی، هیچ توان و قدرتی، جز به نیروی خداوند، نمی تواند عرضه وجود کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- قدرت و امكانات عناصر نیرومند تاریخ ، در قلمرو اراده و حاکمیت خداوند و نه مستقل از آن .

إِنَّا مَكْتَنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ

نسبت دادن قدرت و امكانات ذوالقرنین به خداوند، این پیام را دارد که نباید پنداشت که قدرت مندان، آنچه دارند، خود، به دست آورده اند، بلکه همه چیز از او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- برخوردارى انسان از قدرت و دانش و به کارگیری آن در جهت مصالح انسانی ، نمودی از رحمت پروردگار است .

ص: 541

... قال هـ ذَا رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّي

ذوالقرنین، سد _ و به عبارت دیگر، تمام امکانات و دانشی که برای ساخته شدن آن به کار رفته بود _ را رحمت پروردگار دانست این منطق، منطقی عام است و اختصاصی به سد و یا شخص ذوالقرنین ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 4

4 - علم ، منشأ قدرت

قال الذی عنده علم من الکتب أنا آتیک به قبل أن یرتد إلیک طرفک

وصف «عنده علم...» اشعار به علیت دارد؛ یعنی، چون به دانش آن کتاب آگاهی داشت، توانست به خواسته سلیمان جامه عمل بپوشاند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 7 - 8

8 - اموال ، توانایی ها و امکانات بشر ، همگی داده خداوند و جلوه لطف او است .

فلینفق ممّا آتیه الله لایکلف الله نفساً إلاّ ما آتیها

314- منشأ قدرت اقتصادی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 5

5- تجدید توان اقتصادی و انسانی بنی اسرائیل با امداد الهی پس از اولین شکست

ثمّ ردّنا لکم الکرّه علیهم و امددن کم بأمول و بنین

315- منشأ قدرت اقوام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 28 - 6

6- سنت الهی در تاریخ ، انتقال قدرت و اقتدار اقوام حق ستیز به دیگر ملت ها

كذلك و أورثن_ها قومًا آخريـن

بنابراین كه «كذلك» اشاره به استمرار داشته باشد؛ تعبیر «و أورثناها» می رساند كه باقی نماندن قدرت و اقتدار برای همیشه در اختیار يك قوم و انتقال آن به سایر اقوام، از سنت های الهی است.

ص: 542

316- منشأ قدرت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 13 - 4

4- انسان ، توانا به تسخیر تمامی قوا و امکانات طبیعت در پرتو اراده الهی *

و سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ

تعبیر «سَخَّرَ لَكُمْ» ممکن است به این معنا باشد که خداوند، موجودات را مستخر انسان قرار داده است؛ یعنی، انسان بالقوه قادر است که در همه مظاهر طبیعت به نفع خویش تصرف کند.

317- منشأ قدرت انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 8

8- اراده و اقتدار خداوند ، حاکم بر اراده و اقتدار انسان ها

و كَفَّ أَيْدِي النَّاسِ عَنْكُمْ

تعبیر «كَفَّ...»، می رساند که اراده الهی، فائق بر قدرت و اراده مردم است.

318- منشأ قدرت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 1

1- بازگشت قدرت و توان بنی اسرائیل با اراده خداوند پس از نخستین شکست آنان

ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ

«كَرَّة» در لغت به معنای بازگشت و دولت و نیز به معنای تجدید خلق پس از نابودی است. در هر حال، بازگشت قدرت و توان، از آن قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 6 - 2

2 - بیرون آوردن بنی اسرائیل از محرومیت و فقر و قرار دادن امکانات دنیوی (سرزمین مستقل ، قدرت و مکنّت) در اختیار آنان ، نمودی
دیگر از امتنان الهی بر آنها

ونرید أن نمنّ . . . ونمکنّ لهم فی الأرض

ص: 543

319- منشأ قدرت تلاوت قرآن محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 3 - 5

5 - القای وحی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توانمند ساختن او بر قرائت قرآن، احسان و کرم خداوند به آن حضرت است.

اقراً وربک الأکرم

320- منشأ قدرت جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 76 - 12

12- دعوت به عدالت و بر صراط مستقیم بودن، منشأ قدرت، استقلال و خیرات برای جامعه است.

أحدهما أبکم لایقدر علی شیء... هل یستوی هو و من یأمر بالعدل و هو علی صراط مستقیم

برداشت فوق، از تقابل «من یأمر بالعدل...» و «أحدهما أبکم... لایأت بخیر» به دست آمد.

321- منشأ قدرت جبرئیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 20 - 5

5 - سلطه خداوند بر عرش، پشتوانه اقتدار جبرئیل

ذی قوه عند ذی العرش مکین

وصف «ذی العرش»، می تواند این نکته را برجسته سازد که منزلت والای جبرئیل، نزد کسی که عرش مقهور او است، اتصاف او را به «ذی قوه» تضمین می کند.

322- منشأ قدرت حکومت سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 10

10 - وجود قدرت های فوق العاده در دربار سلیمان ، فضلی از جانب پروردگار برای او

فلما رءاه.. قال هـ ذا من فضل ربی

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «هـ_ذا» اشاره به توان موجود در دستگاه حکومتی سلیمان باشد؛ یعنی، وجود چنین نیرویی در دستگاه من _ که توانست تخت عظیم بلقیس را در کمتر از یک نگاه حاضر سازد _ تقضل پروردگار به من است.

ص: 544

323- منشأ قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 56 - 2

2_ توانمندی خداوند بر زنده کردن و میراندن، برخاسته از مالکیت انحصاری او بر هستی است.

ألا إن لله ما فی السموت و الأرض . . . هو یحیی و یمیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 20 - 2

2- خداوندی خداوند، منشأ قدرتمندی او بر انجام کارهای شگفت آور و بزرگ

و ما ذلک علی الله بعزیز

ذکر اسم ظاهر «الله» به جای ضمیر _ با اینکه به دلیل ذکر «الله» در آیه جای کاربرد ضمیر است _ می تواند مشعر به معنای یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 42 - 6

6- قدرت مطلقه و رحمت گسترده، در انحصار خداوند است.

إنه هو العزیز الرحیم

324- منشأ قدرت ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 84 - 7

7- امکانات و نیروی «ذوالقرنین» و برخورداری او از وسایل و ابزار لازم در مقاصد خویش، اعطای خداوند به وی بود.

إنّا مکّنا له . . . وءاتینه من کلّ شیء سبباً

325- منشأ قدرت سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 12

12 - علم و قدرت ، دو نمود بارز فضل الهی برای سلیمان (ع) و در خدمت او

قال الذی عنده علم من الکتب.. فلما رءاه مستقراً عنده قال ماذا من فضل ربی

ص: 545

گرچه علم و قدرت مطرح شده در آیه مربوط به آصف بن برخیا است؛ ولی وی از اعضای دربار سلیمان بود و دانش ویژه و توان فوق العاده او در خدمت حکومت آن حضرت قرار داشت. بر این اساس است که سلیمان(ع) خدا را بر این علم و قدرت سپاس می گزارد. بعلاوه برخی از مفسران مراد از «الذی عنده...» را خود سلیمان(ع) دانسته اند.

326- منشأ قدرت فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 30 - 4

4- پایه های اقتدار و شکوفایی نظام فرعونى ، متكى بر شانه های رنج کشیده بنی اسرائیل *

کم ترکوا من جنّت و عیون . . . من العذاب المہین

از ارتباط میان این آیه با آیاتی که سخن از امکانات گسترده اقتصادی فرعونیان به میان آورده، به دست می آید که احتمالاً بنی اسرائیل در استخدام باغداری و کشاورزی نظام فرعونى بوده و از این بابت مشقت ها و بردگی ها را تحمل می کردند.

327- منشأ قدرت محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 1

1 - خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شرح صدر عنایت کرده و قوای باطنی آن حضرت را پذیرای حقیقت قرار داد و توانمندی های او را ، برای تحمّل سختی ها و تکالیف ، فزونی بخشید .

آلم نشرح لک صدرک

شرح صدر، گنجایش دادن آن برای قبول حق است (لسان العرب). «صدر» و «قلب»، کنایه از نفس انسان است که دارای فهم و درک است. گفته شده «صدر» اعم از «قلب» است؛ زیرا شامل تمام قوای انسان می شود. (برگرفته شده از مفردات راغب)

328- منشأ قدرت موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 8

8_ توان و قدرت موجودات ، عطایی از خداوند به آنهاست .

ما أنزل الله بها من سلطن

329- منشأ قدرت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 35 - 6

6- قرار داشتن موسی و هارون (ع) در موضع اقتدار و تسلط، در پرتو آیات و معجزات الهی

و نجعل لکما سلط_ناً... ب_ئای_تنا

330- منشأ قدرت هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 35 - 6

6- قرار داشتن موسی و هارون (ع) در موضع اقتدار و تسلط، در پرتو آیات و معجزات الهی

و نجعل لکما سلط_ناً... ب_ئای_تنا

331- منشأ قدرت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 17، 11، 5

5_ سرگذشت یوسف (ع) (نجات از چاه کنعان تا رسیدن به وزارت و نیل به قدرت) به اراده خداوند و بر اساس تدبیر او بود.

و کذلک مکّنا لیوسف فی الأرض

11_ به قدرت رسیدن یوسف (ع) پس از بردگی و اسارت در زندان، دلیلی متقن بر حاکمیت مشیت الهی بر تمامی اسباب و علتهاست.

کذلک مکّنا لیوسف فی الأرض یتبوّأ منها حیث یشاء نصیب برحمتنا من نشاء

جمله «رحمت خویش را بر هر کس که خواهیم شامل می گردانیم و به او قدرت می بخشیم» _ که مفاد «نصیب برحمتنا...» است _ به منزله ادعایی است که با «کذلک مکّنا...» بر آن استدلال شده است؛ یعنی، خداوند برده ای را که اختیاردار خودش نیز نبود به جایی رسانید که اختیار همگان را دارا شد، و این دلیلی روشن بر حاکمیت مطلق الهی است.

17_ دستیابی یوسف (ع) به قدرت در سرزمین مصر و بهره مندی او از رحمت خاص الهی، پاداش کار های نیک او بود.

کذلک مکّنا... نصیب برحمتنا... و لانضیع أجر المحسنین

18_ به قدرت رسیدن یوسف (ع) در سرزمین مصر، دلیلی روشن بر ضایع نشدن اجر نیکوکاران از ناحیه خداوند است.

و كذلك مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ . . . و لَانْضِيعَ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 17

17_ برخورداری یوسف (ع) از قدرت و مکنّت و بهره مندی او از دانش تعبیر رؤیاها و تحلیل حوادث، پرتوی از ولایت خداوند بر

ص: 547

او بود .

قد آتیتنی من الملک و علمتتی . . . أنت ولی فی الدنیا و الآخره

332- موانع شک در قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 15 - 4

4_ مشاهده خلقت نخستین موجودات و شک در قدرت خداوند برای آفرینش مجدد آنها ، ناسازگار با یکدیگر

أفعیینا بالخلق الأول بل هم فی لبس من خلق جدید

از آیه شریفه، استفاده می شود که میان خلقت نخستین موجودات و اعاده آنها از نظر امکان، حکمی یکسان جاری است؛ اگر اولی ممکن شد دومی نیز ممکن است. حال ممکن شمردن یکی و محال شمردن دیگری، تناقض می باشد.

333- موجبات ضعف قدرت نظامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 66 - 5

5_ ضعف ایمان در مسلمانان صدر اسلام موجب ضعف قدرت ایشان در میدان های نبرد

علم أن فیکم ضعفا فإن یکن منکم مائه صابره

از علل توان بسیار برتر مسلمانان در برابر کافران مفهومی است که از «بأنهم قوم لایفقهون» به دست می آید؛ یعنی ایمان راسخ به معارف دین. بنابراین می توان گفت منشأ بروز ضعف نسبی مسلمانان پس از گذشت برهه ای از صدر اسلام، افت درجه ایمانی آنان بوده است.

334- موجبات قدرت اقتصادی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 9

9 - فتح خیبر ، نقطه عطفی در اقتدار اقتصادی ، سیاسی مسلمانان و بازماندن دشمنان از توطئه علیه ایشان

فَعَجَّلَ لَکُمْ هَذِهِ وَ کَفَّ أیدی الناس عنکم

«ه_ذه» اشاره به فتح و غنایم خیبر دارد و «کف..» مترتب بر آن می باشد؛ به تعبیر دیگر تقدم و تأخر در لفظ، دال بر تقدم و تأخر در معنا

باشد.

ص: 548

335- موجبات قدرت سیاسی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 9

9- فتح خیبر ، نقطه عطفی در اقتدار اقتصادی ، سیاسی مسلمانان و بازماندن دشمنان از توطئه علیه ایشان

فَعَجَلْ لَكُمْ هَذِهِ وَ كَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ

«ه_ذِه» اشاره به فتح و غنایم خیبر دارد و «كفّ..» مترتب بر آن می باشد؛ به تعبیر دیگر تقدم و تأخر در لفظ، دال بر تقدم و تأخر در معنا باشد.

336- ناپایداری قدرت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 70 - 12

12- علم و قدرت انسان ، ناپایدار و علم و قدرت خداوند ، همیشگی است .

و منکم من یردّ الی أرذل العمر لکی لایعلم بعد علم شیئاً إن الله علیم قدیر

337- ناپسندی قدرت طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 15 - 3

3 - طمعورزی و افزون خواهی در به چنگ آوردن ثروت و قدرت بیشتر ، خصلتی ناپسند و محکوم است .

ثمّ یطمع أن یرید

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که این دسته از آیات _ که درباره افراد کافر و دین ستیزی همچون ولیدبن مغیره است _ درصدد بیان خصلت های زشت آنان و محکوم کردن آنها است.

338- نبوت و قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 44 - 16

16 - عدم تنافی شکوه و قدرت و امکانات مادی با مقام نبوت و مراتب عالی معنوی

قال إنه صرح ممرّد من قواریر

تعبیر «صرح ممرّد من قواریر» بیان گوشه ای از برخورداری ها و حشمت و شوکت سلیمان(ع) است. این در حالی است که او پیامبری بزرگ و دارای جایگاهی ارجمند در مقامات معنوی بود.

ص: 549

339- نشانه های قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 12

12_ آب فراوان و رونق کشاورزی از شاخصه های توانمندی و قدرت اقوام و تمدنهای

و أرسلنا السماء عليهم مدرارا و جعلنا الأنهر تجري من تحتهم

340- نشانه های قدرت جنگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 1 - 6

6 - استفاده از فیل در جنگ های عرب ، کم سابقه و نشانه برخورداری سپاه مهاجم ، از تجهیزات پیشرفته جنگی بود .

الم تر كيف فعل ربك بأصحاب الفيل

شهرت سپاه ابرهه با عنوان «اصحاب الفيل»، نشانگر تازگی داشتن این ابزار جنگی و هراس افکن بودن آن است.

341- نشانه های قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 29 - 12

12_ آفرینش موجودات زمین و آسمان های هفتگانه ، دلیل توانایی خدا بر زنده کردن مردگان است .

ثم يحييكم ثم إليه ترجعون. هو الذي خلق لكم... فسويهن سبع سموت

جمله «هو الذی . . .» می تواند مرتبط با ذیل آیه قبل باشد و نیز می تواند با صدر آن آیه در ارتباط باشد. برداشت فوق مبتنی بر احتمال نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 73 - 12، 13، 15

12_ خداوند ، آیات و نشانه های قدرت خویش را همواره و به گونه ای روشن برای مردم نمایان می سازد .

و یریکم ء ایتہ

آیات به معنای نشانه هاست، به نظر می رسد در آیه فوق - به مناسبت بیان احیای مردگان - مراد از آیات، نشانه ها و دلایل قیامت یا قدرت خداوند است.

13 _ از اهداف ارائه آیات به مردم ، ایجاد زمینه های فهم اقتدار و توانمندی خداوند در آنان است .

ص: 550

و یریکم ءایته لعلکم تعقلون

15 - زنده شدن مقتول بنی اسرائیل و معرفی قاتل خویش ، از آیات خدا و از نشانه های اقتدار اوست .

فقلنا اضربوه ببعضها کذلک . . . یریکم ءایته لعلکم تعقلون

از مصداقهای «آیاته» - که آیه ناظر به آن است - زنده شدن مقتول بنی اسرائیل می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 17 - 22

22 - مالکیت خداوند بر هستی ، دلیل توانایی وی بر نابود ساختن مسیح (ع) ، مریم (ع) و تمامی اهل زمین و نفی هرگونه قدرت در برابر قدرت اوست .

فمن یملک من اللّٰه شیئاً ان اراد ان یهلک . . . ولّٰه ملک السموت و الارض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 38 - 13

13 - تمامی جنبندگان زمین و چگونگی زندگی آنها، آیات قدرت خداوند است.

ان اللّٰه قادر علی ان ینزل . . . و ما من دابه فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 39 - 5

5 - کسانی که نتوانند از جنبندگان و شکل زندگی آنها به توانمندی خداوند پی ببرند، مانند کر و لالهایی فرورفته در تاریکی هستند.

و ما من دابه فی الأرض . . . إلی ربهم یحشرون. و الذین کذبوا بآیتنا صم و بکم فی الظ

مقتضای ارتباط بین آیه مورد بحث با آیه قبل می تواند این مضمون باشد که همین آیات موجود در طبیعت برای هدایت کافی است و کسانی که نتوانند از همین آیات توانمندی خداوند را (ان اللّٰه قادر علی ان ینزل) دریابند، کر و لالهایی ظلمت زده هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 96 - 7

7_ برنامه های جاری جهان هستی، نمودی از قدرت مطلقه و دانش گسترده خداوند است.

فالق الإصباح .. ذلک تقدیر العزیز العلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 133 - 14

14_ پدید آوردن نسلها و جوامع موجود به جای اقوام پیشین، نشان قدرت الهی بر نابود ساختن جوامع ستم پیشه

إن یشأ ینهبکم .. کما أنشأکم من ذریه قوم ءآخرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 551

3_ مظاهر گوناگون طبیعت جلوه قدرت خداوند است.

و هو الذی أنشأ جنت

5_ گوناگونی میوه ها و محصولات کشاورزی از آثار قدرت الهی

و الزرع مختلفا أکله

«اکل» به معنای میوه و ثمرهای خوراکی است.

8_ همگونی میوه ها در شکل و گوناگونی آنها در طعم و کیفیت، نشانی از قدرت خداوند است.

و هو الذی . . . الزيتون و الرمان متشبهها و غیر متشبهه

محتمل است مراد از زيتون و انار در آیه، میوه های آن باشد. در این صورت «متشابه» یعنی تشابه میوه های زيتون با یکدیگر و همچنین انار، «و غیر متشابه» یعنی تفاوت آنها از نظر رنگ و طعم و ... در عین تشابه با یکدیگر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 41 - 18

18_ یاری رسیدن به مسلمانان در جنگ بدر و به پیروزی رساندن آنان نمودی از قدرت مطلقه خداوند

و ما أنزلنا علی عبدنا . . . و الله علی کل شیء قدير

جمله «و الله . . .» می تواند ناظر به تمام حقایقی باشد که در آیه مورد بحث مطرح شده است که از جمله آنها امدادهای خداوند در جنگ بدر است که «و ما أنزلنا . . .» دلالت بر آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 52 - 10

10_ گرفتاری فرعونیان و کافران پیش از آنها به کیفر های شدید الهی ، نمودی از توانمندی خداوند است .

فأخذهم الله بذنوبهم إن الله قوی شدید العقاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - نصرت خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در سخت ترین شرایط هجرت ، نشان قدرت و بی نیازی خدا از نصرت دیگران برای تحقق اراده خویش است .

والله على كل شيء قدير. إلا تنصروه فقد نصره الله إذ أخرجه الذين كفروا

16 - پیروزی پیایی اسلام بر کفر ، نمودی از قدرت الهی بر تحقق اراده خویش و نصرت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

والله على كل شيء قدير . . . فقد نصره الله . . . وجعل كلمه الذين كفروا السفلى و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - هلاکت امت های کفرپیشه گذشته تاریخ ، نمودی از قدرت خدا بر کیفر دنیوی منافقان و کافران هر عصر

ألم يأتيهم نبال الذين من قبلهم قوم نوح . . . و المؤتفكت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 55 - 4

4_ مالکیت مطلق و همه جانبه خداوند بر جهان هستی ، نشان توانمندی او بر تحقق بخشیدن به تمامی وعده های خویش است .

ألا إن لله ما فى السموت والأرض ألا إن وعد الله حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 56 - 6

6_ توانمندی خداوند بر زنده کردن و میراندن ، نشانه قدرت او بر برپا ساختن رستاخیز است .

هو یحى و یمیت و إلیه ترجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 2 - 18، 13، 11

11_ آفرینش آسمان های متعدد و رفیع ، تسخیر خورشید و ماه ، از نشانه های توان و اقتدار خدا و یکتایی او در تدبیر هستی است .

یفصلّ الأیت

جمله های «الله الذی رفع السموت . . .» حاکی است که متعلق «آیات» اقتدار خداوند ، سلطه او بر هستی و تدبیر آفرینش است ; یعنی: «یفصلّ الأیات الداله علی قدرته و ...».

13_ قرآن ، بیانگر نشانه ها و دلایل اقتدار خداوند و روشن گر تدبیر او بر امور جهان است .

یدبر الأمر یفصلّ الأیت

در برداشت فوق «الآیات» به آیات قرآنی تفسیر شده است. گفتنی است که بر این مبنا مقصود از تفصیل (جداسازی) تبیین کردن و به روشنی بیان نمودن است.

18_ اعتقاد و باور جزمی انسان ها به معاد و لقای خداوند ، از هدف های قرآن در بیان نشانه های قدرت و تدبیر خدا و سلطه او بر هستی است .

یفصلّ الأیت لعلکم بلقاء ربکم توقنون

برداشت فوق ، ناظر به این معناست که مراد از «الآیات» آیات قرآنی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 19 - 12

12- آفرینش آسمان ها و زمین ، نمودی از قدرت خداوند بر احیای مردگان در قیامت (معاد) است . *

ألم تر أن الله خلق السموت والأرض بالحقّ إن يشأ يذهبكم و يأت بخلق جديد

این برداشت مبتنی بر این احتمال است که آیه در صدد طرح مسأله معاد و اثبات قدرت خداوند بر آن است و آیات قبل، که کیفر اخروی کافران و حبط عمل آنها را مطرح کرد، می تواند قرینه ای بر ادّعای فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 553

9 - نحل - 16 - 13 - 4

4- آفرینش موجودات زمینی با رنگ های گوناگون ، نشانه ای از خداوند و نمونه ای از قدرت اوست .

و ما ذرأ لكم فی الأرض مختلفاً ألونه إن فی ذلك لآیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 67 - 8

8- در فرآورده های خرما و انگور برای خردورزان ، آیت و نشانه ای از قدرت و ربوبیت خداوند است .

و من ثمرت النخیل و الأعنـب تتخذون منه سكرًا و رزقًا حسنًا إن فی ذلك لآیه لقوم ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 70 - 11

11- آفرینش و مرگ و اعطای دانش و سلب آن از انسان ، جلوه ای از علم و قدرت الهی است .

و الله خلقكم ثم یتوفّکم إن الله علیم قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 77 - 10

10- برپایی قیامت ، جلوه ای از قدرت مطلقه الهی

و ما أمر الساعه إلاّ کلمح البصر إن الله علی کلّ شیء قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 78 - 1

1- تولد انسان ها از مادرانشان ، جلوه ای از قدرت مطلق خداوند است .

إن الله علی کلّ شیء قدیر . و الله أخرجکم من بطون أمّهـتکم

برداشت فوق ، با استفاده از ارتباط این آیه با آیه قبل است که در پایان آن ، سخن از قدرت بی پایان الهی به میان آمده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- پرواز پرندگان در جوّ آسمان بدون سقوط بر زمین ، از نشانه های قدرت خداوند است .

ألم يروا إلى الطير مسخرت في جوّ السماء ما يمسكهنّ إلاّ الله

7- در پرواز پرندگان و حرکت اجرام آسمانی ، آیات بسیاری بر عظمت و قدرت خداوند وجود دارد .

ألم يروا إلى الطير . . . ما يمسكهنّ إلاّ الله إن في ذلك لآيات لقوم يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 1 - 3,4

3- سیر دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در یک شب از مسجدالحرام به مسجدالاقصی ، نشانه قدرتمندی خداوند و مبرّا بودنش از هر

ضعف و

ص: 554

کاستی است .

سبحن الذى أسرى بعبده ليلاً من المسجد الحرام إلى المسجد الأقصى

4- معراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نشانی از قدرت خداوند و میرا بودنش از هر ضعف و کاستی

سبحن الذى أسرى بعبده ليلاً من المسجد الحرام إلى المسجد الأقصى

نوع مفسران برآند که مقصود از سیر شبانه پیامبر (صلی الله علیه و آله) همان معراج آن حضرت است و روایات بسیاری هم مؤید این نظریه می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 45 - 14

14- پدیدار شدن حیات بر روی زمین ، جلوه ای از قدرت لایزال خداوند است .

واضرب لهم مثل الحیوه الدنيا . . و كان الله على كل شیء مقتدرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 7 - 10

10- تبلور قدرت خداوند ، در اعطای فرزند به پدری فرتوت و مادری عقیم

و كانت امرأتی عاقراً . . یـزکریا إنا نبشرك بغلـم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 9 - 11

11- آفرینش انسان ، نمودی از قدرت خداوند است .

وقد خلقتک من قبل و لم تک شیئًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 21 - 11

11- حضرت عیسی (ع) و آفرینش او بدون پدر ، نشانه ای بزرگ برای پی بردن مردم به قدرت خداوند

و لنجعله آیه للناس

ضمیر مفعولی «لنجعله» به عیسی (ع) بازمی گردد. تنوین «آیه»، مفید تفخیم است؛ یعنی بدان جهت عیسی (ع) را به تو عطا کردیم که او را برای مردم آیتی بزرگ قرار دهیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 4 - 4

4- توان مندی خداوند بر آفرینش زمین و آسمان های مرتفع ، نشان اقتدار او بفرستادن کتابی شایسته ، برای تذکر و اندرز انسان ها است .

تذکره. .. مَمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمَوَاتِ الْعُلَى

ص: 555

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 79 - 10

10- هم آوایی موجودات طبیعت با پیامبران برای تسبیح خداوند ، جلوه ای از قدرت الهی است .

و سَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 91 - 11

11- تجلّی عظمت و قدرت الهی در بارداری مریم (س) و تولد اعجاز آمیز عیسی (ع)

و جعلناها و ابنها آیه للعلّـلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 104 - 10

10- قدرت خداوند بر خلقت آغازین نظام آفرینش ، نشانگر قدرت او بر آفرینش دوباره آن است .

یوم نطوی . . . إنا کنا فـعلین

تشبیه «کما» می تواند برای اصل خلقت جهان و آفرینش مجدد آن باشد؛ یعنی، همان گونه که ما توانستیم جهان را در آغاز پدید آوریم، دوباره نیز می توانیم به وجود آوریم. گفتنی است جمله تأکیدی «إِنَّمَا كُنَّا فَاعِلِينَ»، بیانگر این است که اصل آفریدن دوباره جهان، مورد انکار بوده و آیه شریفه در صدد بیان امکان آفرینش مجدد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 10,29

10- آفرینش انسان از عناصر بی جانی چون : خاک ، نطفه ، علقه و مضغه ، جلوه روشنی از توانایی خدا بر احیای مجدد انسان در روز رستاخیز است .

فإِنَّا خَلَقْنَا لَكُمْ مِنْ تَرَابٍ . . . لَنبِئَنَّ لَكُمْ

«لَنبِئَنَّ لَكُمْ» مفعولٌ له برای «خَلَقْنَاكُمْ» و به تقدیر «لَنبِئَنَّ لَكُمْ ان الله قادر على أن يحيى الموتى» است؛ یعنی، ما شما را از خاک و سپس از نطفه و سپس . . . آفریدیم تا روشن سازیم که خدا، بر احیای دوباره شما توانا است.

29 - رویش و رشد گیاهان گوناگون بر زمین های مرده ، جلوه ای از قدرت خداوند

یَأْتِيهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ .. وَ تَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً... مِّن كَلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 6 - 6 - 4

4 - آفرینش انسان و انواع گیاهان از بستر خاک مرده و بی جان ، نمایشی است از قدرتمندی و توانایی خداوند بر احیای همه مردگان در روز رستاخیز .

فإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّن تَرَابٍ .. وَ تَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً... وَ أَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَى

جمله «وَأَنَّهُ يُحْيِي ..» عطف بر «أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ» و به تقدیر «وَذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْمَوْتَى» می باشد؛ یعنی، آن قدرت نمایی ها بدان سبب است که خداوند می تواند مردگان را زنده کند.

ص: 556

6- آفرینش انسان و رویاندن انواع گیاهان از بستر خاک مرده و بی جان ، نمودی از قدرت بی کران و نامحدود خداوند

وَأَنَّهُ عَلِيٌّ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 61 - 2

2- در پی هم آوردن شب و روز و جای گزینی مستمر یکی به جای دیگری ، جلوه ای از توانایی مطلق خدا

بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ

«ایلاج» (مصدر «یولج») به معنای وارد کردن است. وارد کردن شب در روز و روز در شب، می تواند کنایه از جابه جا کردن شب و روز باشد؛ یعنی، خدا شب را به تدریجاً جای روز و روز را تدریجاً به جای شب قرار می دهد. هم چنین می تواند به معنای کم کردن از روز و افزودن بر شب و بالعکس باشد. برداشت یاد شده بر پایه احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 65 - 11

11 - برپایی نظام آفرینش ، جلوه ای از قدرت بی نهایت خداوند

وَيَمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 76 - 3

3- شنوایی ، بینایی ، دانایی و نیز در دست داشتن زمام همه امور ، نشانه هایی از نیرومندی ، عزت و شکست ناپذیری خداوند است .

إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ... سَمِيعٌ بَصِيرٌ... وَيَعْلَمُ... وَإِلَى اللَّهِ تَرْجِعُ الْأُمُورُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 12 - 3

3- آفرینش انسان از گلی ناچیز و بی جان ، نمود عظمت و قدرت خیره کننده آفریدگار

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سَلْسَلٍ مِنْ طِينٍ

نکره آوردن «سلاله» و «طین» ظاهراً برای تحقیر است؛ یعنی: به یقین ما انسان را از عصاره ای ناچیز از گلی بی مقدار آفریدیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 13 - 1

1 - ورود و قرار گرفتن نطفه در داخل رحم ، جلوه ای از قدرت و توانایی عظیم خداوند .

ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نَظْفَةً فِي قرار مکین

«قرار» کنایه از رحم و به معنای مستقر می باشد. «مکین» نیز به معنای محکم و استوار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 557

12 - مؤمنون - 23 - 14 - 6

6- رشد جنین و مراحل تکوین انسان در رحم ، جلوه ای از قدرت و توانایی عظیم خداوند

ثم خلقنا النطفه علقه . . . ثم أنشأناه خلقاً آخر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 30 - 4

4- سرگذشت قوم نوح ، دارای نشانه هایی روشن بر قدرت الهی در کیفر کافران و نصرت مؤمنان

قال رب انصرنی . . . إن فی ذلک لآیات

با توجه به ظهور قدرت خدا در طوفان نوح و غرق شدن کافران و مشرکان و نیز ظهور نصرت الهی نسبت به حضرت نوح(ع) و همراهان او، عبارت «إن فی ذلک لآیات»، می تواند بیانگر برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 45 - 8

8- معجزات ، تجلی قدرت خدا به دست پیامبران

ثم أرسلنا موسی . . . بأیتنا

برداشت یاد شده با توجه به اضافه شدن «آیات»، به ضمیر «نا»، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 43 - 8

8- تشکیل و تراکم ابرها و نزول باران و تگرگ ، جلوه فرمان روایی و قدرت بی مانند خداوند بر جهان (آسمان ها و زمین)

ولله ملک السموت . . . أن الله یزجی سحاباً . . . وینزل من السماء من جبال فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 45 - 13

13- آفرینش انواع جانداران از جسمی مایع ، جلوه ای از قدرت مطلق خداوند است .

و الله خلق كل دابة من ماء .. . يخلق الله ما يشاء إن الله على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - فرقان - 25 - 37 - 4,5

4_ خداوند ، غرق کردن قوم نوح را در آب ، از نشانه های قدرت مندی خویش و درس عبرتی برای همه مردم قرار داد .

أغرقنهم وجعلنهم للناس آية

مقصود از «آیه» در این جا، ممکن است معنای لغوی آن (علامت و نشانه) و یا به معنای موعظه و عبرت باشد.

5_ گرفتاری تکذیب کنندگان پیامبران الهی و آیات او به قهر و هلاکت خداوند ، از نشانه های قدرت خدا و درس عبرتی برای همه مردمان

الذین كذبوا بأی-تنا فدمرنهم تدمیرًا . و قوم نوح ... أغرقنهم وجعلنهم للناس

ص: 558

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 53 - 2

2_ وجود دو دریا با آب گوارا و شیرین و شور و تلخ در کنار هم بدون مخلوط شدن و درهم آمیختن آن دو آب ، از نشانه های ربوبیت و قدرت خداوند

و هو الذی مرج البحرین هـ ذاعذب فرات . . . و حجرًا محجورًا

ممکن است مراد از دو دریا، دو دریای معینی باشد (مثل اقیانوس هند و بحر احمر) و یا از آن رو که عرب رودخانه بزرگ را «بحر» می نامد، مراد ریزش آب رودخانه _ که شیرین و گوارا است _ به دریای شور و تلخ باشد و میان این دو مانعی است که نه دریا، آب های شیرین رودخانه ها را تلخ می کند و نه آب های شیرین رودخانه، آب شور و تلخ دریا را شیرین و گوارا می سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 54 - 6

6_ آفرینش انسان ها از عنصری مایع (نطفه یا آب) و ایجاد دو نوع پیوند خویشاوندی نسبی و سببی میان آنان ، از نشانه های ربوبیت و قدرت بی انت های خداوند است .

و هو الذی خلق من الماء بشرًا . . . فجعله نسبًا و صهرًا و کان ربّک قدیرًا

یادآوری ربوبیت خداوند در پایان آیه شریفه و نیز در آغاز نخستین آیات مربوط به بحث از آفرینش پدیده های جهان (ألم تر إلی ربّک. . .) می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 61 - 10

10_ آفرینش ستارگان ، خورشید و ماه تابان ، از نشانه های قدرت خدا و یکتایی او

تبارک الذی جعل فی السماء بروجًا . . . و قمرًا منیرًا

برداشت فوق، از آن جا است که آیه شریفه در ردیف سلسله آیاتی قرار دارد که در مقام محکومیت شرک و اثبات توحید و یگانگی خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 62 - 3

3_ آفرینش شب و روز و پدید آمدن روشنایی و تاریکی بر اثر جانشین شدن آن دو به جای یکدیگر ، از نشانه های قدرت خدا است .

و هو الذی جعل الّیل والنهار خلفه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 7 - 6

6- زیبایی موجود در انواع گیاهان جلوه هنرنمایی خداوند

من کلّ زوج کریم

ص: 559

قید «کریم» بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 8 - 1

1 - رویش گیاهان و تنوع و زیبایی آنها ، نشانی از قدرت خدا برای ایجاد رستاخیز و احیای مجدد مردگان .

أولم يروا إلى الأرض كم أنبتنا .. إن في ذلك لآيه

واژه «ذلک» اشاره به رویش گیاهان و انواع متنوع آن دارد. چنان که در آیه پیش گفته شد، این آیات درصدد ارائه نشانه های امکان معاد و برطرف کردن استبعاد کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 68 - 4

4 - هلاکت فرعونیان ، نمود عزّت و قدرت پیروزمند خداوند

ثم أغرقنا الآخرين .. وإن ربك لهو العزيز الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 77 - 4

4 - ربوبیت خدا ، نشانگر قدرت او در رساندن فیض به خلق

فإنهم عدو لي إلا رب العـلمين

آمدن «رب العالمین» در برابر ضمیر «هم» _ که به بت ها بازمی گردد _ می تواند اشاره به عجز و بی خاصیتی بت ها داشته باشد؛ در حالی که پروردگار جهانیان، به دلیل پروردگاری اش، در یاری رساندن به انسان ها، توانا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 122 - 4

4 - هلاکت قوم نوح ، نمود عزت و قدرت قاهر خداوند

ثم أغرقنا بعد الباقين .. وإن ربك لهو العزيز الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 140 - 4

4 - هلاکت قوم عاد ، نمود عزت و قدرت قاهر خداوند .

فكذبوه فأهلكنهم... وإن ربك لهو العزيز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 159 - 4

4 - هلاکت ثمودیان ، نمود عزت و قدرت قاهر خداوند

فأخذهم العذاب... إن ربك لهو العزيز

ص: 560

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 175 - 5

5 - هلاکت قوم لوط ، نمود عزت و قدرت پیروزمند خداوند

ثم دمرنا الآخرين . . . و ان ربك لهو العزيز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 19 - 5,6

5 - عرصه طبیعت ، مظهر قدرت نمایی خداوند در ایجاد حیات و مرگ پدیده ها است .

كيف يبدئ الله الخلق ثم يعيده

6 - فرایند پیدایش مستمر موجودات و بازگشت آنان به حالت قبلی ، نمودی از قدرت خداوند است .

كيف يبدئ الله الخلق ثم يعيده

عطف «يعيد» بر فعل «يبدئ» نشان می دهد که تمام موجودات، پس از خلق شدن، باز به حالت سابق شان برمی گردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 20 - 3

3 - عرصه طبیعت ، مظهر قدرت نمایی خداوند در ایجاد پدیده ها است .

سيروا في الأرض فانظروا كيف بدأ الخلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 11 - 3

3 - آفرینش نخستین انسان ، نشانه قدرت مندی خداوند بر باز آفرینی وی در عالم آخرت است .

الله يبدؤا الخلق ثم يعيده ثم إليه ترجعون

این آیه، به قرینه آیه بعد _ که درباره برپایی قیامت است _ درصدد اثبات معاد از طریق توجه دادن به خلقت نخستین انسان ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 19 - 10

10 - پدید آوردن موجود جان دار از موجود بی جان و موجود بی جان از جان دار ، نشانه قدرت مندی خداوند بر احیای مجدد انسان ها است .

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ . . . وَكَذَلِكَ نُخْرِجُكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 20 - 6

6 - پدید آوردن موجودی زنده مانند انسان از دل خاک مرده ، از نشانه های توان مندی خداوند بر احیای مجدد انسان ها است .

ص: 561

و كذلك تخرجون . و من آى_ته أن خلقكم من تراب

از این آیه به بعد، چندین آیه، در صدد شمارش آیات الهی است. از میان آن آیات، ذکر مناسب ترین آیه با «و کذالک تخرجون» پس از آن، می تواند در ضمن بیان آیات الهی، اشاره به نکته فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 24 - 6

6 - برق هایی ترس آفرین و طمع زا ، بارش باران و رویش گیاهان با آن ، نشانه های قدرت خداوند

یریکم البرق . . . إن فی ذلک لآیَات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 25 - 9

9 - احیای زمین موات با نزول باران ، دلیل قدرت خداوند بر احیای مجددانسان ها در قیامت است .

و من آى_ته . . . و ینزل من السماء ماء فیحیی به الأرض بعد موتها ... ثم إذا دعاک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 26 - 7

7 - مالکیت مطلق خداوند بر تمامی هستی ، دلیل توانایی وی بر حشر انسان ها در قیامت است .

ثم إذا دعاکم دعوه . . . إذا أنتم تخرجون . و له من فی السموت و الأرض

«و له من فی السماوات و . . .» می تواند به منزله دلیلی برای «ثم إذا دعاکم . . . تخرجون» در آیه قبلی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 27 - 4،14

4 - آفرینش نخست انسان ، نشانه قدرت مندی خداوند بر باز آفرینی او در عالم آخرت است .

و هو الذی یدؤ الخلق ثم یعیده

14 - عالی ترین صفات را داشتن ، دلیل توانایی خداوند بر باز آفرینی آسان انسان هادر قیامت است .

ثمّ يعيده و هو أهون عليه و له المثل الأعلى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 50 - 8

8 - احیای مجدد زمین مرده با باران ، نشانه ای گویا بر توان مندی خداوند در بازآفرینی انسان ها ، در قیامت است .

یحی الأرض بعد موتها إنّ ذلك لمحی الموتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 54 - 11، 12، 9

9 - رسیدن انسان از مرحله ضعف و ناتوانی به توان مندی ، نشانه علم و قدرت خداوند است .

ص: 562

اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ .. وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ

11 - تحولات مراحل عمر آدمی (از کودکی تا پیری)، تجلی توان مندی و علم الهی است.

اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ .. ثُمَّ جَعَلَ ... شَبِيه ... وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ

12 - رساندن انسان ها از دوران ناتوانی جنینی و نوزادی به توان مندی دوران جوانی و سپس فرتوت ساختن آنان، نشانه توان مندی خداوند بر باز آفرینی انسان ها در قیامت است.*

اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ .. يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ

عبارت «يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ» به قرینه آیه پنجاه - که در آن، بر توان مندی خداوند بر معاد انسان ها، برهان اقامه شده بود - و نیز آیه پنجاه و پنج - که درباره برپایی قیامت است - می تواند درباره معاد و باز آفرینی انسان ها، در قیامت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 29 - 14

1 - نوسان مدام شب و روز در طول سال، نشانه ای از قدرت خداوند است.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ

«ولج» ریشه «یولج» به معنای «دخول» است (مفردات راغب) و داخل شدن شب در روز، به معنای کاسته شدن از مدت روز است و داخل شدن روز در شب نیز، کم شدن از مدت شب است. لازم به ذکر است که فعل مضارع «یولج» دلالت بر استمرار دارد.

4 - گردش شب و روز به قدرت خداوند، دلیل توان مندی او بر آسان زنده کردن مجدد انسان ها پس از مرگ است.

مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كُنُفُسًا وَحِدَةً .. أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 26 - 4

4 - تاریخ و سرگذشت ناگوار پیشینیان کافر، حامل آیه های فراوانی از قدرت نمایی خداوند است.

أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ .. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 27 - 7

7- ویرانی و آبادانی سرزمین ها ، به اراده خدا و نشان قدرت او است .

کم أهلکنا من قبلهم . . . انا نسوق . . . فنخرج به زرعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 9 - 2

2- وجود آسمان و زمین در مقابل دیدگان انسان ها ، نشانه قدرت الهی است .

أفلم یروا إلی ما بین أیدیهم و ما خلفهم من السماء و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 11 - 8،15

ص: 563

8 - آفرینش آدم (ع) از خاک و انسان از نطفه و در قالب زن و مرد ، از نشانه های قدرت خدا و یکتایی او است .

والله خلقکم من تراب ثم من نطفه ثم جعلکم أزواجًا

15 - آفرینش انسان در قالب زن و مرد و آگاهی از بارداری و زایمان زنان و مقدار عمر آدمی ، نشانه توانایی خداوند بر برپایی قیامت و احیای مجدد انسان ها

والله خلقکم من تراب ثم من نطفه .. . إنّ ذلک علی الله یسیر

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که این آیه، در سلسله آیاتی قرار دارد که در صدد اثبات قدرت مطلق خدا و نیز توانایی او بر احیای مردگان می باشد؛ مانند آیه «و الله الذی أرسل الریح.. فأحیینا به الأرض بعد موتها کذلک النشور»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 12 - 35

15 - آثار متفاوت و مشترک آب های دریا ها و استفاده چند منظوره انسان ها از آن ، نشانه قدرت و یکتایی خداوند است .

و ما یستوی البحران هـ_ذا عذب فرات .. . و من کلّ تأکلون لحمًا طریًّا ... لتبتغوا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در سلسله آیاتی قرار دارد که درباره قدرت مطلق و یکتایی خداوند متعال سخن می گوید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 13 - 35، 1، 2

1 - در پی هم آمدن شب و روز و جایگزینی مستمر یکی جای دیگری ، جلوه ای از توانایی مطلق خدا و یکتایی او

یولج الیل فی النهار و یولج النهار فی الیل

«ایلاج» (مصدر «یولج») به معنای وارد کردن است. وارد کردن شب در روز و روز در شب، می تواند کنایه از جابه جا کردن شب و روز باشد؛ یعنی، خدا شب را تدریجاً به جای روز و روز را به تدریج در جای شب قرار می دهد.

2 - نوسانات مستمر ساعات شب و روز (کوتاهی و بلندی آنها) در طول سال ، نشانه قدرت بی نهایت خداوند و یکتایی او است .

یولج الیل فی النهار و یولج النهار فی الیل

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که مراد از وارد کردن شب در روز، کاستن از مقدار شب و افزودن بر مقدار روز و مقصود از ایلاج روز در شب، کاستن از ساعات روز و افزودن بر ساعات شب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 15 - 5

5 - نیاز همه جانبه انسان به خدا و بی نیازی مطلق خداوند ، نشانه قدرت و یکتایی او

أنتم الفقراء إلى الله و الله هو الغنيّ

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که این آیه در سلسله آیاتی قرار دارد که در صدد اثبات قدرت و یکتایی خداوند می باشد. گفتنی است برخی از مفسران از این آیه، برای یکی از براهین اثبات وجود خدا (برهان امکان و وجوب و فقر و غنا) استفاده کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 564

5- باران حیات بخش ، نشانه قدرت و یکتایی خداوند

ألم تر أن الله أنزل من السماء ماء فأخرجنا به ثمرات مختلفاً ألوانها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - هلاکت کافران نیرومند در گذشته از سوی خداوند - بدون هیچ مانع و رادعی - جلوه ای از علم و قدرت مطلق او است .

فينظروا كيف كان عـقبه الذين من قبلهم . . . و ما كان الله ليعجزه من شيء ... إنّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- رویش انواع دانه ها (چون گندم ، جو ، برنج و . . .) از زمین ، نشانه ای بزرگ از قدرت خدا است .

و آیه لهم الأرض الميته أحيينـها و أخرجنا منها حبّاً

مقصود از «حَبّ» در آیه شریفه، جنس «حَبّ» و به معنای انواع دانه ها (چون گندم، جو، برنج و..) است و نکره آمدن آن - با توجه به این که آیه شریفه در مقام برشمردن نعمت های الهی و امتنان است - گویای همین نکته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- نخلستان ها و تاکستان ها ، از نشانه های قدرت خداوند است .

و آیه لهم . . . و جعلنا فيها جنّـت من نخيل و أعنـب

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه درصدد ارائه نمونه هایی از قدرت خدا و نیز برشمردن نعمت های الهی برای بشر است.

5 - روان شدن چشمه ها ، از نشانه های قدرت خداوند است .

و فجّرنا فيها من العيون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- تدبیر روزی و تغذیه انسان ها از زمین ، از نشانه های قدرت خدا است .

و ءایه لهم الأرض المیتة أحيینَها.. و فَجَرْنَا فِيهَا مِنَ الْعِیُونَ . لِیَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیات بالا، با طرح مسأله احیای زمین و تغذیه انسان ها از آن، درصدد نشان دادن جلوه هایی از قدرت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- نوع حیات و حاکمیت قانون زوجیت (نر و ماده بودن) ، از آیات خداوند و از نشانه های قدرت او است .

ص: 565

و ءایه لهم الأرض . . . سبحن الذی خلق الأزواج کلّهما... و ممّا لایعلمون

برداشت یاد شده، از آن جا است که آیه شریفه، در ضمن سلسله آیاتی قرار دارد که درصدد بیان نشانه های قدرت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 37 - 1

1 - شب ، آن گاه که روشنایی روز از آن رفته باشد ، از آیات بزرگ خداوند و از نشانه های قدرت او است .

و ءایه لهم الّیل نسلخ منه النهار

«سلخ» (مصدر «نسلخ») در اصل به معنای ازاله پوست حیوان است و در آیه شریفه، کنایه از اخراج و ازاله روشنایی روز از شب است. جمله «نسلخ منه...» یا استتلاف بیانی است و یا حال برای «اللیل» می باشد. گفتنی است تنکیر «آیه» بر تعظیم دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 38 - 4

4 - خورشید ، به هنگام روان شدن به سوی قرارگاه ویژه اش ، از آیات و نشانه های بزرگ قدرت خداوند است .

و الشمس تجری لمستقر لها

برداشت یاد شده از آن جا است که «والشمس» عطف بر «اللیل» است و همان گونه که شب از آیات الهی شناسانده شده (و آیه لهم اللیل) خورشید نیز چنین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 40 - 6

6 - توالی شب و روز و نور و تاریکی در زندگی انسان ، جلوه قدرت و تدبیر خداوند است .

و ءایه لهم الّیل . . . لا الشمس ینبغی لها أن تدرک القمر و لا الّیل سابق النهار ..

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه در سلسله آیاتی قرار دارد که درصدد بیان نشانه های قدرت و تدبیر خداوند است؛ چنان که در آیه 37 نیز به آن تصریح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 41 - 2، 1

1 - سوار شدن انسان ها بر کشتی های پر بار و مجهز ، از آیات و نشانه های قدرت و تدبیر خداوند است .

و آیه لهم انا حملنا ذریتهم فی الفلک المشحون

«مشحون» به معنای «مملو» است و «فلک مشحون»؛ یعنی، کشتی پر بار و مجهز به تجهیزات لازم.

2 - سوار شدن فرزندان نوح (ع) و همراهان مؤمن او بر کشتی و نجات آنان از غرق شدن ، از آیات و نشانه های قدرت و تدبیر خداوند است .

و آیه لهم انا حملنا ذریتهم فی الفلک المشحون

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که ضمیر «لهم» و «ذریتهم» به «عباد» بازگردد (البته به اعتبار این که عباد از بشر می باشند). و نیز مقصود از «فلک مشحون» کشتی حضرت نوح(ع) باشد که در آیه 119 سوره «شعراء» به همین تعبیر آمده

ص: 566

است (فأنجيناه و من معه فى الفلك المشحون). بر این اساس معنای آیه چنین می شود: «آیه لهم انا حملنا ذريات البشر فى سفينه نوح».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 42 - 2

2- آفریش مرکب هایی مانند کشتی (چهارپایان و . . .) در سیر و سفر و حمل و نقل برای بشر ، از آیات و نشانه های قدرت و تدبیر خداوند

و آیه لهم انا حملنا ذريتهم فى الفلك المشحون . و خلقنا لهم من مثله ما يركبون

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «و خلقنا لهم. . .» عطف بر جمله «حملنا ذريتهم» می باشد و درصدد بیان نشانه های تدبیر و قدرت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 68 - 6

6 - بازگشت انسان به حالت طفولیت _ پس از دوران پیری _ از نظر قوای جسمی و عقلی ، نشانگر توانایی خداوند بر عذاب کافران و بازگرداندن آنان به روز رستاخیز است .

و لو نشاء لطمسنا على أعينهم . . و من نعمه ننگسه فى الخلق

برداشت یاد شده براین اساس استوار است که عبارت «من نعمه . . .» عطف بر «و لو نشاء لطمسنا. . .» _ از باب عطف علت بر معلول _ باشد؛ یعنی، آیه شریفه درصدد ارائه شاهی بر توانایی خداوند بر مسخ و زمین گیر کردن انسان و بازگرداندن وی به روز رستاخیز برای محاکمه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 71 - 1,3

1 - شتر ، گاو و گوسفند ، مخلوق خدا و جلوه هایی از قدرت او

أولم يروا انا خلقنا لهم مما عملت أيدينا أنعـمًا

«أنعام» به معنای شتر، گاو و گوسفند است و جمله «مما عملت أيدينا» کنایه از قدرت خدا می باشد. گفتنی است که آیه شریفه در مقام بیان جلوه های آن در طبیعت است.

3 - خداوند ، کافران را به جهت اندیشه نکردن در جلوه های قدرت الهی در طبیعت سرزنش کرده است .

أولم يروا أننا خلقنا لهم مما عملت أيدينا أنعـمًا

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه درباره کافران و درصدد سرزنش آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 72 - 2

2- رام و مسخر کردن دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) برای بشر ، جلوه قدرت خدا و لطف او بر بندگان است .

و ذلّلنـها لهم

ص: 567

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 77 - 5

5- آفرینش انسان از نطفه، دلیل و نشانه توانایی خداوند بر برپایی قیامت و زنده کردن انسان

أولم ير الإنسـنَ أَنَا خلقنـه من نطفه

با توجه به آیات بعدی و نیز شأن نزول ها که این آیه و آیات بعدی را درباره فردی به نام «عاصب بنوائل» (از منکران معاد) دانسته است (مجمع البیان و دیگر تفاسیر)، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 80 - 2,3

2- آتشنا بودن درخت سبز و مرطوب، جلوه ای روشن از قدرت خدا

الذی جعل لکم من الشجر الأخضر نارًا

«أخضر» (سبز) صفت برای درخت است و توصیف درخت به سبز بودن در آیه شریفه - برابر نظر بیشتر مفسران - کنایه از مرطوب بودن آن است؛ زیرا آیه شریفه در مقام بیان قدرت خدا است و پدید آوردن آتش از درخت مرطوب بیش از درخت خشک، بیانگر قدرت خدا است؛ چرا که آب و آتش ضد هم هستند.

3- آتشنا بودن درخت سبز و مرطوب، دلیل و نشانه توانایی خداوند بر احیای مجدد انسان ها در روز قیامت

الذی جعل لکم من الشجر الأخضر نارًا

برداشت یاد شده با توجه به آیات پیشین است که درصدد بیان جلوه های قدرت خداوند برای اثبات معاد و رستاخیز انسان ها است؛ یعنی، خداوندی که قادر است از درخت سبز آتش را پدید آورد و از آب، آتش را بیافریند؛ همو قادر است مرده را نیز زنده کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 81 - 10, 1, 3

1- آسمان ها و زمین، مخلوق خدا و جلوه ای از قدرت او است.

أولیس الذی خلق السموت والأرض بقدر

3- آفرینش آسمان ها و زمین، دلیل و نشانه توانایی خداوند بر برپایی قیامت و آفرینش مجدد انسان ها

أوليس الذی خلق السموت و الأرض بقدر علی أن یخلق مثلهم

10 - آفرینش انبوه پدیده های جهان و آگاهی همه جانبه از احوال آنها ، دلیل و شاهد توانایی خداوند بر احیای مجدد انسان ها در روز قیامت

أوليس الذی خلق السموت و الأرض بقدر علی أن یخلق مثلهم بلی و هو الخلق العلیم

یادآوری آفرینش و علم گسترده خداوند، در پایان آیه و در شرایطی که آیه شریفه در مقام بیان توانایی خداوند بر احیای مجدد انسان ها است؛ می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 11 - 7

7 - آفرینش انسان از گل چسبنده ، گواه برتری آفرینش جهان طبیعت بر آفرینش انسان و شاهد توانایی خدا بر احیای مجدد

ص: 568

انسان ها از خاک است .

إِنَّا خَلَقْنَا مِنْ طِينٍ لَازِبٍ

برداشت فوق از آن جا است که جمله «إِنَّا خَلَقْنَا مِنْ طِينٍ لَازِبٍ» تعلیل است برای آنچه مورد استفتا و استفهام در جملات قبل بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 75 - 6

6 - انسان ، جلوه ای از قدرت و عظمت خداوند

ما منعك أن تسجد لما خلقت بيدي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 5 - 10، 5

5 - پیدایش مستمر روز و شب و نور و ظلمت ، از نشانه های قدرت مطلق و ربوبیت یگانه خداوند است .

يَكُوِّرُ اللَّيْلُ عَلَى النَّهَارِ وَيَكُوِّرُ النَّهَارُ عَلَى اللَّيْلِ

10 - آفرینش و تدبیر آسمان ها و زمین و پیدایش شب و روز و تسخیر خورشید و ماه ، جلوه های عزت و قدرتمندی خداوند است .

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ ... كُلَّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ

یادآوری عزت و قدرتمندی خداوند در پایان آیه شریفه و پس از یادآوری آفرینش آسمان، زمین و ..، گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 12، 7، 6

6 - قرار دادن همسرانی از جنس خود انسان ها ، جلوه قدرت خدا و از نعمت های الهی

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا

7 - آفرینش انعام (شتر ، گاو ، گوسفند و بز) به صورت نر و ماده ، جلوه قدرت خدا و از نعمت های الهی

وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمَنًا لِيَتَّخِذَ الْوَجُوهَ

«أنعام» در اصل به شتر، گاو و گوسفند گفته می شود و گاهی شامل بز هم می شود؛ چنان که در این آیه چنین است. «أزواج» به معنای

انواع و صنف ها است و اطلاق هشت صنف بر چهار نوع از حیوان، به اعتبار نر و ماده بودن هر یک از آنها است.

12 - بقای نسل انسان از طریق زوجیت و همسررداری ، نشانه قدرت خدا و از نعمت های الهی

خلقکم من نفس وحده ثم جعل منها زوجها .. یخلقکم فی بطون أمهـ تکم خلقاً من بعد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 21 - 15، 13، 8

8 - متنوع و رنگارنگ بودن کشت ها ، از جلوه های قدرت خدا و توحید ربوبی او است .

ثم یرج به زرعاً مختلفاً ألونه

آیه شریفه، درصدد بیان جلوه هایی از قدرت و توحید ربوبی خداوند (چون نزول باران، پیدایش چشمه ها و رویدن کشت ها) است.

ص: 569

بنابراین اختصاص به ذکر یافتن قید تنوع و رنگارنگی کشت ها، می تواند به منظور به نمایش گذاشتن جلوه دیگری از قدرت خدا باشد.

13 - طبیعت (جریان نزول باران ، پیدایش چشمه سار ها ، رویش کشت های رنگارنگ و خشک و خرد شدن آنها) ، از جلوه های قدرت و ربوبیت خداوند است .

ألم تر أن الله أنزل من السماء ماء .. ثم يجعله حطاً ما إن في ذلك لذكرى

15 - مرگ و نزول باران حیات آفرین (رویش کشت ها و خشک و خرد شدن آنها) ، نشانه قدرت خداوند بر حیات بخشیدن دوباره انسان ها در قیامت

ألم تر أن الله أنزل من السماء ماء .. ثم يخرجه زرعا ... ثم يجعله حطاً ما

طبق نظر برخی از مفسران از آن جایی که آیه شریفه پس از آیات مربوط به معاد و بهشت و جهنم آمده است، می تواند درصدد اثبات قدرت خداوند بر آفرینش مجدد انسان ها در قیامت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 38 - 2

2 - جهان (آسمان ها ، زمین و ...) ، مخلوق خدا و جلوه قدرت او است .

ولئن سألتهم من خلق السموت والأرض ليقولن الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 42 - 15

15 - « حیات و مرگ » و « خواب و بیداری » ، در بردارنده آیات متعدد خداوند و جلوه های گوناگون قدرت او

الله يتوفى الأنفس حين موتها .. فيمسك ... ويرسل الأخرى ... إن في ذلك لأيات

جمع آمدن «آیات» می رساند که آیه و نشانه بودن «حیات و مرگ» و «خواب و بیداری»، از جهات مختلف و گوناگون است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 52 - 8

8 - وجود آیات و نشانه های فراوان و گوناگون قدرت خداوند و ربوبیت او ، در چگونگی رسیدن روزی انسان ها و فراخی و تنگی آن

أن الله يبسط الرزق لمن يشاء ويقدر إن في ذلك لأيات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 63 - 2

2 - جهان هستی ، جلوه ای از قدرت و توحید ربوبی خداوند است .

له مقالید السموات والأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 22 - 8

8 - نابودی و عقوبت امت های نیرومند و متمدن گذشته ، جلوه قدرتمندی و سخت کیفری خداوند

ص: 570

كانوا هم أشدّ منهم قوّه وءاثارًا .. فأخذهم الله إته قوَى شديد العقاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 57 - 3

3 - آفرینش جهان پهناور (آسمان ها و زمین) ، دلیل توانایی خداوند بر آفرینش مجدد و رستاخیز انسان ها و جهان است .

لخلق السموت والأرض أكبر من خلق الناس

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه در سلسله آیاتی قرار دارد که درباره اثبات معاد و رد دیدگاه مشرکان است؛ چنان که در دو آیه بعد از آن بحث به میان آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 64 - 5،8،10

5 - ثبات زمین و قابل سکونت بودن آن برای بشر و برافراشته ساختن آسمان ، جلوه هایی از قدرت و ربوبیت بی همتای خداوند

ذلکم الله ربکم .. الله الذی جعل لكم الأرض قرارًا

8 - آفرینش انسان خوش اندام و سرشار از استعداد ها و کمالات ، جلوه ای از قدرت و ربوبیت بی همتای خداوند .

و صورکم فأحسن صورکم

10 - فراهم ساختن تمامی نیاز های بشر از نوع پاکیزه و دلپذیر آن - پس از آفرینش او - جلوه ای از قدرت و ربوبیت بی همتای خداوند

فأحسن صورکم و رزقکم من الطیبات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 67 - 16

16 - آفرینش انسان و سیر تطور و تحوّل وی از خاک تا پیری و مرگ ، نشانه ای از قدرت و ربوبیت بی همتای خداوند است .

هو الذی خلقکم من تراب .. و لتبلغوا أجلاً مسمیّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 81 - 1

1 - خداوند ، آیات و نشانه های قدرت و ربوبیت بی همتای خود را به انسان ها نشان داده و شناسانده است .

و یریکم ءای_ته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 12 - 11

11 - آفریش و تدبیر آسمان ها و زمین ، جلوه ای از علم و قدرت الهی است .

ذلک تقدیر العزیز العلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 571

13 - آفرینش انسان و هستی ، روشن ترین نشانه قدرت برتر الهی

أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً

تکیه بر خالقیت خداوند در مقام بیان قدرت برتر او، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - خالقیت خداوند ، نمایانگر قدرت او بر معاد و آفرینش دوباره آدمیان در قیامت

و هُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تَرْجِعُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حیات و خرمی زمین پزمرده با نزول باران ، از آیات و نشانه های قدرت خداوند است .

وَمِنْ آيَاتِنَا تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ

«خشوع» (مصدر «خاشعه») در اصل به معنای تضرع و تواضع است و در مورد زمین کنایه از خشکی و فسردگی می باشد. «اهتزاز» (مصدر «اهتزت») به معنای تحرك و جنبش است که نشانه شادابی و خرمی می باشد. «ربو» (مصدر «ربت») به معنای افزایش و نمو است و در این جا مقصود رویش گیاهان می باشد.

2 - جهان ، سرشار از نشانه های قدرت و تدبیر خداوند است .

وَمِنْ آيَاتِنَا تَرَى الْأَرْضَ

کلمه «من» در «و من آیاته» برای تبعیض است و از این که حیات و سرسبزی زمین، تنها بخشی از آیات معرفی شده، مطلب بالا قابل استفاده است.

17 - حیات زمین در دنیا و رستاخیز مردگان در قیامت ، نمادی از قدرت بی بدیل خداوند است .

إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمَحْيِ الْمَوْتِ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - مشیت بی چون و چرای خداوند ، نشانی از قدرت شکست ناپذیر او است .

یرزق من یشاء و هو القویّ العزیز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - آفرینش آسمان ها و زمین و جانداران ، از نشانه های روشن خدا و قدرت او است .

و من ءای-ته خلق السموت و الأرض و ما بثّ فیهما من دابّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حرکت کشتی های کوه پیکر در دریا ها ، آیه ای الهی و نشانی از تدبیر ، علم و قدرت خداوند است .

و من ءای-ته الجوار فی البحر

«جوار» (جمع «جاریه») وصف «سفن» (جمع «سفینه») است که به دلیل اختصار حذف گشته، و وصف جریان و حرکت کشتی ها جایگزین آن شده است.

2 - حرکت کوه های یخ ، با تمامی عظمت و بزرگی در اقیانوس ها ، نشانی از قدرت خدای یگانه *

و من ءای-ته الجوار فی البحر کالأعل-م

5 - جهان هستی ، سرشار از آیات و قدرت بی مانند خداوند است .

و من ءای-ته الجوار فی البحر کالأعل-م

از حرف «من» _ که برای تبعیض است _ استفاده می شود که حرکت کشتی در دریا، تنها گوشه ای از آیات فراوان خداوند در هستی است.

6 - فروز رفتن کشتی های کوه پیکر در اعماق دریا ها ، از شگفتی های جهان طبیعت و نشانه قدرت بی مانند خداوند است .

و من ءای-ته الجوار فی البحر کالأعل-م

اشاره به کوه پیکر بودن کشتی ها، می تواند ناظر به این نکته باشد که فروز رفتن چنین اجسامی در دل دریاها، امری بس شگفت بوده و نشان از قدرتی بی مانند دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انسان های صبور و شاکر ، بهره مند از فهم و درک نشانه های قدرت الهی در حرکت و سکون کشتی ها

و من ءای-ته ... إن فی ذلک لآی-ت لکلّ صَبّار شکور

با توجه به این که لام در «لکلّ صَبّار شکور» لام انتفاع است، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- فرزند دادن و یا عقیم ساختن انسان ها ، هر دو نمودی از علم و قدرت خداوند است .

یهب لمن یشاء .. . إنّه علیم قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 8

8- جهان آفرینش ، جلوه ای از قدرت شکست ناپذیر و علم گسترده خداوند است .

خلقهنّ العزیز العلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 42 - 8

8- داوری نافذ الهی در قیامت و ناتوانی همه نیروها در قبال آن ، نمود عزت و اقتدار یگانه او است .

ص: 573

انّ يوم الفصل . . . يوم لا يغنى . . . انّهُ هو العزيز الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - جائيه - 45 - 3 - 2

2- نمود های اقتدار و کاردانی خداوند ، نمایان در نظام آسمان ها و زمین

العزيز الحكيم . انّ في السموت و الأرض لأيت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - احقاف - 46 - 2 - 5

5- معارف والای قرآن ، نمود قدرت خداوند و نزول آن در سطح فهم و درک بشر ، نشانگر حکمت او است . *

تنزيل الكتـب من اللّٰه العزيز الحكيم

«تنزيل» می تواند اشاره به تنزل یافتن معارف بلند وحی، در مرتبه فهم بشر باشد و نه تنزل فیزیکی و مکانی. از ارتباط «تنزيل الكتاب» با «العزيز الحكيم» ممکن است استفاده شود که اصل محتوای کتاب، دلیل عزت خداوند و تنزل آن دلیل حکمت او است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - احقاف - 46 - 33 - 9

9- عظمت آفرینش آسمان ها و زمین ، نمایانگر قدرت مطلقه خداوند بر هر چیز ؛ علاوه بر قدرت او بر احیای مردگان

خلق السموت و الأرض . . . بلی انّهُ علی کلّ شیء قدير

از ارتباط بخش های این آیه، مطلب بالا استفاده می شود؛ زیرا در مرحله نخست از آفرینش آسمان ها و زمین، قدرت خداوند بر احیای مردگان استفاده شده است؛ ولی در مرحله بعد، نتیجه ای کلی تر (قدرت مطلقه الهی) مطرح گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - فتح - 48 - 7 - 3

3- حاکمیت خداوند بر قوای هستی ، نشانگر قدرت او بر پاداش مؤمنان و کیفر منافقان و مشرکان

ليدخل المؤمنین و المؤمنات جنّات . . . و يعدّب المنفقين . . . و المشركين . . . و للّٰه

از ارتباط این آیه با آیات پیشین _ که درباره پاداش مؤمنان و کیفر منافقان و مشرکان بود _ مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 6 - 3,7

3_ آفرینش شگفت ، زیبا و متقن آسمان ، نشانی از قدرت خداوند بر احیای مجدد مردگان

ذلک رجع بعید . . . أفلم ينظروا إلى السماء فوقهم كيف بنین_ها

7_ نشانه های وجود ، قدرت و علم خداوند ، مشهود در پهنه هستی برای بشر

أفلم ينظروا إلى السماء فوقهم . . . و الأرض مددن_ها

واژه بالا ، اشاره به آن دارد که آسمان _ با این عظمت و شگفتی _ در منظر و چشم انداز انسان قرار دارد.

ص: 574

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 7

7 - نابودی حق ستیزان با همه نیرو و توان ، گواه قدرت قاهر خداوند است .

و کم اهلکنا .. اشد .. منهم بطشاً ... هل من محیص

از ارتباط «هل من محیص» با صدر آیه، استفاده می شود که توجه به نابودی ملت های توان مند در گذشته تاریخ، خود می تواند بهترین گواه باشد بر این که ملت ها سرانجام مقهور اراده خدا و ناگزیر از آن هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 38 - 3,6

3 - آفرینش آسمان ها و زمین ، نمودی از قدرت عظیم الهی

و لقد خلقنا السموت و الأرض

به قرینه آیات پیشین _ که بیان کننده قدرت قاهره الهی بود _ و نیز به قرینه ذیل آیه (و ما مسنا من لغوب) طرح مسأله آفرینش آسمان و زمین برای نمایاندن قدرت الهی است.

6 - خلقت آسمان ها و زمین بدون کم ترین زحمت و دشواری ، نشان قدرت خداوند بر معاد

و لقد خلقنا .. و ما مسنا من لغوب

با توجه به این که سیاق عمده آیات پیشین، در اثبات معاد بود؛ طرح خالقیت خدا و آسان بودن خلقت برای او، می تواند بیانگر امکان معاد و دشوار نبودن آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 22 - 7

7 - تدبیر ، تقدیر و قدرت الهی در تأمین روزی زمینیان از آسمان ، نشانه قدرت او بر تحقق وعده های خویش *

و فی السماء رزقکم و ما توعدون

با توجه به این که در آیات پیشین سخن از تحقق رستاخیز و وجود دوزخ و بهشت بود؛ ممکن است این آیه درصدد رفع شبهه انسان در قدرت خدا باشد. از این رو عبارت «و فی السماء رزقکم» به عنوان نمودی از قدرت خداوند یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 47 - 2

2 - بنای آسمان ، نمود قدرت و توانایی عظیم خداوند

و السَّمَاءِ بِنِينِهَا بَأْيُودِ

«أيد» در اصل جمع «اید» است و در معانی قدرت و نعمت نیز به کار می رود. مراد از «أيد» در آیه شریفه، معنای اول (قدرت) است؛ یعنی، «و السَّمَاءِ بِنِينِهَا بقوه». نکره آمدن «أيد» نیز، بیانگر عظمت قدرت الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 6 - 2

2 - دریای خروشان جلوه ای از عظمت و قدرت الهی و شایان تأمل و اندیشه

ص: 575

«سجر» (شعله‌ور کردن) گاهی استعاره از التهاب و خروشیدن است (مفردات راغب). بنابراین «بحر مسجور»؛ یعنی، دریای خروشان. گفتنی است که با توجه به این که سوگند، همواره به امور مهم و در خور تأمل تعلق می‌گیرد، خداوند با سوگند به دریای خروشان، بشر را به عظمت و قابل تأمل و تدبر بودن آن توجه داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 7 - 2

2 - مظاهر قدرت خداوند ، در نظام تشریح و تکوین ، گواه حتمی بودن مجازات کافران تکذیب گر

و الطّور . و ... إنّ عذاب ربّك لواقع

در آیات پیشین، تعبیر «و کتاب ..»، اشاره به نظام تشریح و تعبیر «والسقف...» اشاره به قدرت خداوند در نظام تکوین دارد. از ارتباط این دو با «إنّ عذاب ربّك لواقع» مطلب بالا استفاده می‌شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 1 - 2

2 - غروب ستارگان ، نمودی از قدرت و تدبیر آفریدگار جهان

و النجم إذا هوی

از آن جا که سوگند، به چیزی یاد می‌شود که دارای اهمیت و پیامدار معنایی باشد می‌توان گفت که سوگند الهی به غروب ستارگان، برای توجه دادن بشر به تنظیم گر نظام آنها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 46 - 3

3 - پیدایش انسان از آبی اندک (نطفه) ، نمودی از قدرت و ربوبیت الهی

و أنّ إلى ربّك المنتهی . . . و أنّه خلق ... من نطفه

از ارتباط این آیه با آیه «و أنّ إلى ربّك المنتهی»، مطلب بالا قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- نجات نوح (ع) از طوفان سهمگین عذاب، به وسیله مشتی تخته و میخ، نمودی از قدرت خداوند *

و حملنَه علی ذات ألوح و دسر

«لوح» (مفرد «ألواح») به معنای تخته و «دسار» (مفرد «دسر») به معنای میخ است. از این که خداوند، از کشتی نوح با عنوان «ذات ألواح و دسر» یاد کرده است (به جای «سفینه»)، استفاده می شود که مشتی تخته و میخ - که به شکل ابتدایی کنار هم قرار گرفته اند - در صورتی که خداوند بخواهد، وسیله نجات بندگان او از بحرانی ترین شرایط می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- آسان سازی مفاهیم عالی قرآن در سطح فهم همگان ، جلوه ای از عظمت و قدرت خداوند *

و لقد یسرنا القرآن

جمع آمدن ضمیر متکلم «یسرنا»، در صورتی که برای تفخیم باشد، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 22 - 4

4- آسان سازی مفاهیم عالی قرآن در سطح فهم همگان ، جلوه ای از عظمت قدرت خداوند *

و لقد یسرنا القرآن

جمع آمدن ضمیر متکلم در «یسرنا» در صورتی که برای تفخیم باشد؛ می تواند بیانگر مطلب بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 32 - 4

4- آسان سازی مفاهیم عالی قرآن در سطح فهم همگان ، جلوه ای از عظمت و قدرت خداوند

و لقد یسرنا القرآن

جمع آمدن ضمیر متکلم در «یسرنا» _ در صورتی که برای تفخیم باشد _ می تواند مطلب بالا را افاده کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 40 - 4

4- آسان سازی مفاهیم قرآنی ، در سطح فهم همگان ، جلوه ای از عظمت قدرت خداوند

و لقد یسرنا القرآن للذکر

جمع آمدن ضمیر متکلم «یسرنا» _ در صورتی که برای تفخیم باشد _ می تواند مطلب یاد شده را افاده کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 15 - 3

3- آفرینش انسان و جن ، دو موجود شعورمند ، از دو عنصر کاملاً متفاوت (خاک و آتش) ، نمود قدرت خداوند

خلق الإنسان من ... و خلق الجنّ من مارج من نار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 27 - 8

8 - مرگ و فنای موجودات زنده ، نشانی از اقتدار یگانه پروردگار هستی

كلّ من علیها فان . و یبقی وجه ربّك

از این که خداوند پس از یادآوری فنای موجودات، خود را به وصف «ذوالجلال» توصیف کرده است؛ می توان مطلب بالا را استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 577

18 - واقعه - 56 - 35 - 2

2 - حوران بهشتی ، جلوه قدرت و عظمت خداوند

إِنَّا أَنشَأْنَاهُنَّ إِنشَاءً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 59 - 3

3 - آفرینش انسان از منی در رحم ، جلوه ای از عظمت و قدرت بی مانند خداوند

أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ

به کارگیری ضمیر متکلم مع الغیر (نحن) در مسأله آفرینش انسان از منی در رحم، بیانگر عظمت آفرینش انسان و جلوه ای از قدرت برتر آفریننده آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 63 - 3

3 - رویش و رشد دانه ها در بستر خاک ، نمودی از قدرت الهی و نشانی روشن از امکان معاد

أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرَثُونَ

روی سخن در این آیه، با منکران معاد است. تشویق آنان به مطالعه در چگونگی رشد گیاهان، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 64 - 2

2 - رویش دانه های کاشته شده ، در زمین ، رشد و نمو و بالاخره به ثمر رسیدن آن نمودی از قدرت خداوند است .

أَمْ نَحْنُ الْزَّارِعُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 69 - 3

3 - نزول باران از ابر ، جلوه ای از قدرت الهی است .

2- بیرون آمدن آتش از چوب آتش زنه ، نشانه ای از قدرت الهی است .

أفرئتم النار التي تورون

روی سخن در این آیات، با منکران معاد است. دعوت شدن کافران به مطالعه در بهره گیری از چوب آتش زنه برای روشن کردن آتش، ارائه یکی از نمودهای قدرت الهی است تا آنان از این راه پی ببرند کسی که از چوب آتش را بیرون می آورد، می تواند مردگان را نیز زنده کرده و از قبرها بیرون آورد.

3- دعوت از کافران و منکران معاد به مطالعه در چوب آتش زنه ، برای پی بردن به قدرت خداوند و توانایی او بر احیای مردگان

با توجه به این که روی سخن در این آیات با منکران معاد است، توجه دادن به مسأله کیفیت افروختن آتش و روشن کردن آن با عمل ساییدن، گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 72 - 3

3 - آفرینش چوب آتش زنه، نشانه ای از توانایی خداوند بر آفرینش مجدد انسان ها و برپایی قیامت

ءأنتم أنشأتم شجرتها أم نحن المنشون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 17 - 4

4 - تبدیل زمین های مرده به زمین های زنده، سرسبز و خرم، نمود اراده و قدرت خداوند

أنّ الله يحيي الأرض بعد موتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 24 - 15

15 - ارزش ها و کمالات موجودات جهان، نمایانگر اقتدار و حکمت الهی

يسبيح له... العزيز الحكيم

در صورتی که تسبیح وجودی و به زبان حال باشد، نمایانگر کمال وجودی موجودات است که خود حکایت از عزت و حکمت آفریدگار آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 2 - 2

2 - انسان، جلوه قدرت و فرمان روایی مطلق خداوند است.

له الملك... و هو على كل شيء قدير. هو الذي خلقكم

یادآوری آفرینش انسان با تعبیر «هو الذی خلقکم» (او است که شما را آفرید) _ پس از ذکر قدرت و فرمان روایی مطلق خداوند بر جهان _ می تواند برای بیان مصداق و جلوه این قدرت و فرمان روایی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 12 - 3

3 - آسمان ها و زمین ، نشانه قدرت خداوند و آیت یکتایی او است .

اللّٰه الذی خلق سبع سموات و من الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 2 - 2

ص: 579

2- تقدیر مرگ و حیات برای بشر ، جلوه فرمانروایی و قدرت مطلق و بی پایان خداوند است .

بیده الملک و هو علی کلّ شیء قدیر . الذی خلق الموت و الحیوه

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله «الذی خلق الموت ..»، درصدد توضیح و تبیین آثار و جلوه های ملک و قدرت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 3 - 4

4- آفرینش آسمان هفتگانه ، جلوه و نشانه فرمان روایی و قدرت مطلق و بی چون خداوند

بیده الملک .. الذی خلق سبع سموت طباقاً

جمله «الذی خلق سبع سماوات طباقاً» توضیح و تبیین دیگری برای آثار و جلوه های ملک و قدرت مطلق خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 18 - 5

5- عذاب شدن اقوام و ملت های پیشین ، درس عبرت برای همگان و آیتی از نشانه های قدرت خداوند

ءامنتم من فی السماء .. و لقد کذب الذین من قبلهم فکیف کان نکیر

جمله استفهامیه «فکیف کان نکیر»، برای برانگیختن مردم به تفکر و تأمل و عبرت آموزی از تاریخ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 19 - 2,3,5

2- پرواز طیور و پرندگان در فضا ، بدون سقوط بر زمین ، از آیات قدرت و جلوه های رحمانیت خداوند

أولم یروا إلی الطیر .. ما یمسکهنّ إلاّ الرحمن

3- باز و بسته شدن بال های پرندگان بر فراز زمین ، از برجسته ترین جلوه های قدرت و رحمانیت خداوند

أولم یروا إلی الطیر .. ما یمسکهنّ إلاّ الرحمن

برداشت یاد شده، از اختصاص به ذکر یافتن «باز و بسته شدن بال های پرندگان در فضا» به دست می آید.

5- پرواز پرندگان بر فراز زمین ، دلیل و نشانه توانایی خداوند بر عذاب و هلاکت کافران

فکیف کان نکیر . أولم یروا إلی الطیر ... ما یمسکهنّ إلاّ الرحمن

ذکر پرواز پرندگان به عنوان نشانه قدرت خدای رحمان _ پس از یادآوری کیفر و عذاب کافران پیشین _ می تواند به منظور ارائه نمونه و جلوه ای از قدرت همه جانبه خداوند در جهان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 23 - 3

3- پیدایش بشر و نعمت های نهفته در وجود او (قدرت شنوایی ، بینایی و تعقل) ، نشانه و جلوه قدرت خدای رحمان

الرحمن ... هو الذی أنشاکم و جعل لکم السمع و الأبصار و الأفئده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 580

3 - پیدایش انسان و تکثیر نسل او در زمین ، نشانه و جلوه قدرت خداوند رحمان

الرحمن .. قل هو الذی ذرأکم فی الأرض

6 - آفرینش بشر و تکثیر نسل او در زمین ، نشانه توانایی خداوند بر رستاخیز و حیات دوباره انسان ها در قیامت

قل هو الذی ذرأکم .. وإلیه تحشرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - آب های روان و جاری ، از نعمت های خداوند و جلوه رحمانیت و قدرت مطلق او است .

قل هو الرحمن .. قل أرءیتم إن أصبح ماؤکم غورًا فمن یأتیکم بماء معین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - آسمان هفت گانه ، جلوه عظمت ربوبی خداوند و قدرت او

مالکم لاترجون لله وقارًا .. ألم تروا کیف خلق الله سبع سموت طباقًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - ماه تابان و خورشید فروزنده ، جلوه قدرت و عظمت خداوند

مالکم لاترجون لله وقارًا .. و جعل القمر فیهنّ نورًا و جعل الشمس سراجًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - بازگشت انسان ها پس از مرگ ، به عناصر نخستین آفرینش خود و زنده شدن مجدد آنان از همان عناصر ، جلوه قدرت و عظمت خداوند

ما لكم لاترجون لله وقارًا .. ثم يعيدكم فيها ويخرجكم إخراجًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 19 - 2

2- زمین گسترده و پهناور ، جلوه قدرت و عظمت خداوند

و الله جعل لكم الأرض بساطًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 37 - 3

3 - تکوین انسان از مایه ای ناچیز (منی) ، از نشانه های قدرت خداوند بر برپایی قیامت

ص: 581

ألم یک نطفه من منی یمنی

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که این آیه در سلسله آیاتی قرار دارد که درصدد بیان مسأله معاد و اثبات آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 39 - 1

1 - تقسیم شدن انسان ها به هنگام شکل گیری در رحم به دو صنف مرد و زن ، از نشانه های قدرت خداوند است .

فجعل منه الزوجین الذکر و الأنثی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 2 - 2

2 - آفرینش انسان از نطفه ، جلوه عظمت و قدرت خداوند

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ

انتساب آفرینش انسان از نطفه به خداوند، با به کارگیری ضمیر متکلم مع الغیر، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 20 - 4

4 - آفرینش انسان ها از مایعی پست و بی مقدار (نطفه) ، نشانه قدرت و عظمت خداوند

ألم نخلقکم من ماء مهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 21 - 1

1 - ره یابی نطفه به داخل رحم و قرار گرفتنش در آن ، جلوه ای از قدرت عظیم خداوند

فجعلنّه فی قرار مکین

«جعل» (مصدر «جعلنا») به معنای قرار دادن است. «قرار»، کنایه از رحم و به معنای «مستقر» است. «مکین» نیز به معنای محکم و استوار و صفت برای «قرار» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 23 - 6

6 - آفرینش انسان از مایعی بی مقدار و سیر تکاملی آن در رحم، جلوه قدرت خداوند

ألم نخلقكم... فقد رنا فنعلم القـدرون

برداشت یاد شده، با توجه به این مطلب است که خداوند، وصف «فنعلم القادرون» را پس از طرح مسأله آفرینش بشر و تقدیر آن، مطرح فرموده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 26 - 3

ص: 582

3 - آفرینش زمین ، برای حیات و مرگ انسان ها ، جلوه قدرت و عظمت الهی است .

ألم نجعل الأرض كفاتاً . أحياء و أمواتاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 27 - 7

7 - وجود کوه های استوار و بلند و آب های گوارا برای شرب انسان ها ، از نشانه های قدرت خداوند بر برپایی قیامت و احیای مردگان

و جعلنا فيها روسی شـمخـت و أسقینـکم ماء فـراتاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 7 - 4

4 - میخکوب شدن کوه ها در زمین ، نشان قدرت خداوند و ضرورت معاد

عمّ یتساءلون .. ألم نجعل ... و الجبال أوتاداً

بیان آفرینش کوه ها، در پاسخ آنان که درباره معاد پرسش هایی را مطرح کرده بودند؛ گویای آن است که اگر معاد نباشد، برای پدیده هایی همچون زمین و کوه های آن توجیهی نمی توان یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 8 - 2

2 - پیدایش دو جنس مرد و زن در نوع انسان ، کار خداوند و نشان قدرت او است .

أزواجاً

«أزواجاً» حال برای ضمیر «کم» در «خلقناکم» است. در این صورت مفاد آیه چنین می شود: خداوند شما را با حالت زوجیت و دو جنس بودن آفرید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 28 - 1

1 - سقف افراشته و مرتفع آسمان ساخته خداوند و جلوه قدرت او است .

«سَمَك»؛ یعنی، سقف و نیز قامت هر چیز را «سَمَك» می گویند (قاموس). جمله «رفع...» تفسیر جمله «بناها» در آیه قبل است؛ یعنی، ساختن آسمان به این گونه بوده است که خداوند، طاق آن را بالا برده و آن را همچون گنبدی برافراشته قرار داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 29 - 2، 1

1 - تاریخ ساختن شب در فضای آسمان، کار خداوند و نشانه قدرت او است .

و أغطش ليلها

ص: 583

«أغطش»؛ یعنی، تاریک ساخت (مفردات راغب). ارجاع ضمیر «لیلها» به آسمان، به این جهت است که منشأ پیدایش شب، وضعیت اجرام آسمانی است.

2 - پدیدار ساختن روز و روشنایی آن ، وابسته به خداوند و جلوه قدرت او است .

و أخرج ضحیها

«ضحی» به معنای گسترش نور خورشید و پهناور شدن روز است (مفردات راغب) و نیز هنگامی را که اندکی از بالا آمدن روز گذشته باشد، «ضحی» می نامند (قاموس). مراد از «ضحی» _ به قرینه «لیل» _ روز است و نام بردن این بخش روز به جهت فرح بخش تر بودن آن لحظات است، زیرا منظور برانگیختن اعجاب و شگفتی در انسان ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 31 - 3

3 - بیرون آوردن آب و گیاه از دل زمین ، نشانه قدرت خداوند بر احیای دوباره انسان ها است .

ءأنتم أشد خلقاً .. أخرج منها ماءها ومرعيها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 32 - 2

2 - آفرینش کوه های پایدار و تزلزل ناپذیر ، نشان قدرت خداوند بر احیای دوباره انسان ها است .

ءأنتم .. و الجبال أرسیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 27 - 1

1 - رویاندن دانه های خوراکی در زمین ، برای تأمین غذای انسان ، کار خداوند و جلوه قدرت او است .

فأنبتنا فيها حباً

«حبّ» اسم جنس است و به گندم، جو و دیگر دانه هایی گفته می شود که از زمین می روید؛ گرچه برخی از اهل لغت استعمال آن را تنها در گندم و جو دانسته اند. (لسان العرب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 30 - 3

3 - توجه به جنگل های انبوه و درختان تناور ، مایه شناخت خداوند و قدرت او و بازدارنده انسان از ناسپاسی و کفرورزی به او است .

ما أكفهره .. فلینظر الإنسان .. حدائق غلباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 6 - 3

3 - آفرینش انسان از آب ، شگفت انگیز و نشانه قدرت خداوند بر معاد است .

عليها حافظ .. خلق من ماء دافق

ص: 584

برداشت یاد شده، با توجه به ارتباط این آیه با جمله «إِنَّهٗ عَلِيٌّ رَجَعَهُ لِقَادِرٍ» در آیات بعد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 17 - 7

7 - آفرینش شتر ، با ویژگی های برجسته آن ، نشان قدرت خداوند بر اعاده انسان ها است .

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبْلِ كَيْفَ خَلَقَتْ

با توجه به این که آغاز سوره با یاد قیامت شروع شده، این آیات نیز ناظر به معاد و امکان آن خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 20 - 2

2 - هموار بودن زمین ، نشانه ای آشکار بر قدرت خداوند و دلیل امکان معاد

و إِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سَطَحَتْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 1 - 8

8 - سرکوب کردن اصحاب فیل ، نشانه قدرت خداوند

كَيْفَ فَعَلَ رَبِّكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 2 - 3

3 - ناکامی ابرهه در طرح انهدام کعبه و به هم خوردن توطئه او در تعطیل عبادت نزد آن ، کاری شگفت و نشانه قدرت خداوند

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبِّكَ .. أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضَلِيلٍ

ارتباط این آیه با جمله «كَيْفَ فَعَلَ رَبِّكَ» (در آیه قبل)، بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 3 - 4

4 - شکست دشمنان قوی پنجه و آشفته ساختن نقشه های آنان ، به وسیله پرندگانی کوچک و ضعیف ، نشانه قدرت خداوند و سزاوار تأمل و اندیشه

ألم تر كيف فعل ربك . . . ألم يجعل كيدهم في تضليل . و أرسل عليهم طيراً أبابيل

جمله «و أرسل عليهم...»، هجوم پرندگان را مصداق مطالبی قرار داده که در آیات قبل آمده بود.

342- نشانه های قدرت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 585

5- همراهی کوه ها در تسبیح الهی با داوود (ع)، نمود قدرت و مقام معنوی آن حضرت

ذالآید إته أواب . إنا سخرنا الجبال معه يسبحن

جمله «إنا سخرنا الجبال..» می تواند تعلیل برای «ذالآید...» باشد؛ یعنی، داوود(ع) شخصیتی نیرومند در عبادت بود، زیرا ما کوه ها را با او همراه کردیم تا در صبح و شام با وی به تسبیح بپردازند.

343- نشانه های قدرت مطلق خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 9 - 13

13- قدرت خداوند بر اعطای وجود به معدوم مطلق، نشانگر محدود نبودن آن در دائره علل و اسباب طبیعی است.

هو علیّ هین وقد خلقتک من قبل ولم تک شیئاً

مراد از «لم تک شیئاً»، نیستی مطلق است و تطبیق آن بر زکریا که پیدایش او به پیدایش حضرت آدم از خاک منتهی می شود، به اعتبار زمانی است که اولین مخلوق از کتم عدم به وجود آمد.

344- نشانه های قدرت یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 84 - 14

14_ بسنده کردن یعقوب (ع) به اعراض از فرزندان، علی رغم مقصر شناختن آنان در فراق یوسف (ع) و بنیامین، بیانگر توان بالای او بر نهان ساختن و پوشیده داشتن خشم و غضب خویش است.

و تولّی عنهم... فهو کظیم

برداشت فوق، مقتضای تفریع «هو کظیم» به وسیله حرف «فاء» بر «تولّی عنهم» است.

345- نشانه های وسعت قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 6 - 13

13 - فتح دژ های مستحکم و استوار یهود بنی نضیر بدون جنگ و درگیری ، نمودی عینی از قدرت نامحدود الهی است .

هو الذی أخرج الذین کفروا . . . وظنّوا أنّهم مانعتهم حصونهم ... واللّٰه علی کلّ ش

ص: 586

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 7

7_ بهره مند شدن از قدرت و مکنت از نعمت های بزرگ الهی است .

رب قد ءاتیتنی من الملک

از آن جا که یوسف(ع) در مقام سپاسگزاری و بیان الطاف خداوند است ، معلوم می شود: آنچه نام برده از نعمتهای الهی است و از اینکه در میان نعمتهای بی شمار الهی چندین نعمت را یادآور شده است ، عظمت و بزرگی آنها را می توان استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 8

8 - علم و قدرت ، دو نعمت بزرگ الهی و درخور شکر و سپاس

و لقد ءاتینا داود و سلیم ن علمًا. .. و اوتینا من کل شیء... و قال ربّ اوزعنی أن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 17 - 7

7- توانایی و قدرت ، نعمتی الهی است .

فوکزه موسی فقضی علیه .. قال ربّ بما أنعمت علیّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 39 - 7

7- قدرت ، مکنت و ثروت در صورت بودن در مسیر الهی ، عطیه خداوندی است .

و هب لی ملکًا .. هـذا عطاؤنا فامنن أو أمسک بغير حساب

از تعبیر «عطاؤنا» درباره قدرت سیاسی و مکنت و ثروت سلیمان(ع) _ که در مسیر رسالت الهی قرار داشت _ برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 6

6- « قدرت و توانایی » و « بصیرت و روشن بینی » ، از ارزش ها و نعمت های الهی برای انسان

إبرهیم وإسحق و یعقوب أُولی الأیدی و الأبصر

347- نعمت قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 28 - 2

ص: 587

2- اقتدار و کرامت زوال ناپذیر خداوند ، نعمتی شایان توجه برای خلق

و یقی وجه ربک ذو الجلال و الإکرام . فبأیء الآء ربکما تکذبان

با توجه به این که فنای زمینیان، فنای مطلق و ابدی نیست و آنان پس از مرگ همچنان نیازمند و وابسته به فیض خداوند می باشند، اقتدار و کرامت جاودان خدا نوید و نعمتی برای آنان است.

348- نفی قدرت غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 17 - 10,22

10_ نفی هرگونه قدرت ، در برابر قدرت و اراده خداوند

فمن یملک من اللّٰه شیئاً ان اراد ان یهلک

استفهام «فمن یملک»، استفهام انکاری است. یعنی هیچکس قادر بر ایستادگی در برابر خواست خداوند نیست.

22_ مالکیت خداوند بر هستی ، دلیل توانایی وی بر نابود ساختن مسیح (ع) ، مریم (ع) و تمامی اهل زمین و نفی هرگونه قدرت در برابر قدرت اوست .

فمن یملک من اللّٰه شیئاً ان اراد ان یهلک .. و للّٰه ملک السموت و الارض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 69 - 12

12- غیر خدا ، ناتوان از مقابله با قدرت و اراده او

ثمّ لاتجدوا لکم علینا به تیبعاً

349- نقش قدرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 98 - 4

4_ قدرت ، از شرایط تکلیف

الاّ المستضعفین ... لا یستطیعون حیلہ و لا یهتدون سبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 38 - 14

14_ قدرت و حکمت ، دو شرط لازم برای برخورد با مجرمان و متخلفان *

فاقطعوا .. و الله عزيز حكيم

«عزيز» به معنای پیروزمندی است که هیچگاه مقهور نمی شود و جمله « و الله عزيز حكيم» پس از بیان حد سرقت، می تواند

ص: 588

اشاره به این باشد که تنها کسانی که عزت و حکمت دارند می توانند با مجرمان برخورد لازم و متناسب داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 11

11 - ثروت و قدرت ، خود به خود ، ناپسند نیست ؛ بلکه می توان آن را در جهت سعادت و بهروزی انسان به کار برد .

و اتَّبِعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا

برداشت یاد شده با توجه به آمدن تعبیر «خسارت» درباره مال و فرزندان بسیار است؛ زیرا خسارت در جایی به کار می رود که توقع سودهی از آنجا می رود (مانند خسارت تاجر و کاسب).

350- نقش قدرت جسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 8 - 6

6 - عبرت گرفتن از قوم عاد و دل خوش نبودن به نیروی جسمی در برابر تهدید های الهی ، نشان خردورزی است .

لذی حجر . . . التی لم یخلق مثلها فی البلد

351- نقش قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 22 - 7

7- عمل عوامل طبیعی ، تحت اراده و قدرت خداوند است .

و أرسلنا الریح لوقح فأنزلنا من السماء ماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 35 - 6

6 - انسان ، در پیدایش و روان ساختن چشمه ها ، هیچ نقشی نداشته و این کار تنها با قدرت خدا انجام گرفته است .

و فجّرنا فیها من العیون . لیأکلوا من ثمره و ما عملته أیدیهم

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که جمله «و ما عملته أیدیههم» در موضع حال باشد و «ما» در «ما عملته» نافییه و ضمیر آن به تفجیر بازگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 11 - 4

1 - اعتراف کافران در قیامت ، به دو بار مردن و دو بار زنده شدن خود با قدرت الهی

ص: 589

قالوا ربنا أمتنا اثنتین و أحييتنا اثنتین

4- مرگ و حیات ، به قدرت خدا است .

ربنا أمتنا اثنتین و أحييتنا اثنتین

352- نقش قدرت سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 44 - 17

17 - امکانات مادی و قدرت خارق العاده سلیمان (ع) در خدمت تبلیغ دین و هدایت مردم

قال إنه صرح ممرّد .. قالت ... و أسلمت مع سلیم ن لله ربّ العـلمین

ماجرای اتفاق افتاده میان سلیمان(ع) و بلقیس، بیانگر مطلب فوق است.

353- نگرانی از قدرت مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 39

39 کافران ، آرزومند ضعف و وابستگی امت اسلامی و نگران از قدرت و استقلال آنان

كزرع أخرج .. لیغیظ بهم الكفّار

354- نمایش قدرت نظامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 7

7_ اهل ایمان باید توان رزمی برتر خویش را به دشمنان دین بنمایانند .

ترهبون به عدو الله

وحشت دشمن از توان نظامی مستلزم این است که آنان بر توان نظامی اهل ایمان آگاه شوند. بنابراین مسلمانان باید توان خویش را به گونه ای به آنان بنمایانند.

355- وسعت قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 106 - 12،13

ص: 590

12 - قدرت خداوند ، قدرتی فراگیر و مطلق است .

أَن اللّٰهُ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

13 - اتصاف خداوند به قدرتی فراگیر و مطلق ، امری روشن برای انسانها

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللّٰهُ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

استفهام در جمله فوق استفهام تقریری است و این نوع استفهام در موردی به کار می رود که مخاطب مضمون جمله را پذیرفته و آن را باور دارد. از آنجا که مخاطب جمله فوق همه انسانها هستند؛ یعنی، «أَلَمْ تَعْلَمْ أَيُّهَا الْإِنْسَانُ»، معلوم می شود: همگان به قدرت مطلق خدا آگاه هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 21 - 6

6- قلمرو قدرت و مالکیت خدا ، نامحدود است .

وإن من شيء إلا عندنا خزائنه . . معلوم

وجود گنجینه های همه امور عالم در نزد خدا، می تواند کنایه از قدرت بی پایان الهی باشد؛ زیرا وقتی خزینه همه ممکنات به دست خدا باشد، تحقق آن ممکنات هم برای او مقدور خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 77 - 9

9- قدرت خداوند ، حد و مرزی ندارد و او قادر بر انجام هر کاری است .

إن الله على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 6 - 5

5 - خدا ، دارای قدرت بی کران و نامحدود و توانا بر انجام هر کاری

وأنه على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 14 - 9، 6

6 - خدا، قادر مطلق است .

إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ

9 - قدرت مطلق و نامحدود الهی، پشتوانه و تضمین کننده پاداش مؤمنان نیک کردار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 13

13 - قدرت نامتناهی خداوند، در اجرای مشیت و خواسته های خویش

إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُشَاءُ

ص: 591

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 54 - 5

5_ خداوند ، همواره بر هر چیز توانا است .

و کان ربّک قدیراً

از دیدگاه برخی از مفسران، «کان» در آغاز چنین جمله ای، دلالت بر استمرار می کند؛ هر چند این جمله خود_ به خاطر اسمیه بودنش نیز_ دلالت بر استمرار دارد (آلوسی در روح المعانی، ذیل آیه شریفه). گفتنی است ذکر نشدن متعلق «قدیراً»، حاکی از شمول و فراگیری قدرت خدا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 20 - 9

9 - خداوند ، بر انجام هر چیزی ، قادر است .

إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 50 - 18

18 - خداوند ، دارای قدرتی نامحدود است .

و هو علی کلّ شیء قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 27 - 7

7 - خداوند ، همواره بر هر چیزی ، توانایی دارد .

و کان اللّٰه علی کلّ شیء قدیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 9 - 1

1 - احاطه قدرتمندانه خداوند بر جهان هستی ، دلیل توانایی او بر تحقق معاد

هل ندلكم على رجل ينبتكم إذا مزقتم كل ممزق إنكم لفي خلق جديد . . . أفلم يروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 62 - 4

4 - قدرت خداوند ، گسترده و بی پایان است .

اللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 592

16 - لجاجت و عناد ، عامل استکبار و غفلت از قدرت نامحدود الهی *

فاستکبروا فی الأرض . . . و کانوا بأیـتنا یجحدون

چنانچه جمله «و کانوا بأیاتنا یجحدون» به منزله تعلیل برای استکبار و عدم توجه قوم عاد، نسبت به قدرت نامحدود خداوند باشد، مطلب یاد شده قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - قدرت نامحدود الهی ، تضمین کننده تحقق قیامت است .

لمحی الموتی إنّه علی کلّ شیء قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - خداوند ، دارای قدرتی نامحدود و بی کران است .

و هو علی کلّ شیء قدیر

10 - قدرت نامحدود و بی کران خداوند ، دلیل توان مندی او بر احیای مردگان و برپایی قیامت

و هو یحیی الموتی و هو علی کلّ شیء قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - ولایت منحصر و بی همتا ، قدرت نامحدود و مرجعیت نهایی در تشریح و داوری ، از ویژگی های پروردگار جهان

فاللّٰه هو الولیّ . . . ذلکم اللّٰه ربّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- قدرت نامحدود خدا ، تضمین کننده رزق پیوسته او به بندگان

یرزق من یشاء و هو القویّ العزیز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 50 - 7

7- مشیت الهی در آفرینش ، متکی به علم و قدرت گسترده او است .

یخلق ما یشاء .. إله علیم قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 34 - 1,2

ص: 593

1 - خداوند ، توانا بر مرفه ساختن کافران تا جایی که خانه های خود را مجلل و دارای درب ها و ورودی های متعدد بسازند .

لجعلنا لمن يكفر بالرحمـن . . . و لبيوتهم اُوبًا

2- شکوه بخشیدن به زندگی کافران تا جایی که آنان در خانه های مجلل خویش بر تخت ها تکیه زنند در حیطة قدرت و توانایی خداوند

لجعلنا لمن يكفر بالرحمـن . . . و لبيوتهم اُوبًا و سرًّا عليها يتكئون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 42 - 6,7

6 - انسان ها هر چند مقتدر و توانمند باشند ، مقهور قدرت مطلق خداوند هستند .

فإِنَّا عليهم مقتدرون

7 - خداوند ، به انتقام گرفتن از حق ستیزان _ چه در دنیا و چه در آخرت _ توانا است .

فإِنَّا عليهم مقتدرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 8

8 - گستره قدرت الهی در جهان واپسین ، مورد باور تمامی انسان ها حتی دوزخیان

و نادواى_ملك ليقض علينا ربك

از این که جهنمیان نجات خود را به دست خداوند می دیدند و فرشتگان را به شفاعت می طلبیدند، استفاده می شود که حتی دوزخیان نیز در قیامت به قدرت الهی باور دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 33 - 8

8- خداوند ، دارای قدرت مطلق و نامحدود

بلى إِنَّه على كلّ شىء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 21 - 6

6 - خداوند ، دارای قدرت ازلی و نامحدود

و كان الله على كل شيء قديرًا

تعبیر «كان الله» بر ازلی بودن قدرت و تعبیر «على كل شيء» بر نامحدود بودن آن، دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 38 - 4

4 - آفریدگار جهان ، قادر بر نابود ساختن کافران و منکران معاد *

و کم أهلکننا . . . و لقد خلقنا السموت و الأرض

ص: 594

بنابراین که تذکر به خالقیت خداوند، در ادامه آیات تهدیدی (کم اهلکنا قبلهم من قرن) باشد، برداشت بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 6 - 12

12 - قدرت مطلق و نامحدود خداوند ، در عینیت بخشیدن به تمامی خواسته های خویش

و الله على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 1 - 11

11 - خداوند دارای قدرت مطلق و توانا بر انجام هر کاری

و هو على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 12 - 8,9

8 - قدرت خداوند ، مطلق است و شامل هر چیزی در عالم وجود می شود .

لتعلموا أنّ الله على كل شيء قدير

9 - آفرینش آسمان ها و زمین و تدبیر امور آنها ، جلوه ای روشن و نشانه ای گویای از قدرت بی پایان خداوند

الله الذی خلق سبع سموات ... لتعلموا أنّ الله على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 8 - 18,19

18 - قدرت خداوند ، مطلق و بی پایان است .

إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

19 - قدرت مطلق و بی پایان خداوند ، مقتضی امید و دل بستگی مؤمنان به استجابت دعایشان در درگاه الهی

يقولون ربنا أتمم لنا نورنا واغفر لنا إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله «إِنَّكَ عَلِيٌّ كُلُّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» در مقام تعلیل برای دعاها و درخواست های مؤمنان از خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 1 - 6,7

6 - قدرت خداوند ، مطلق و بی پایان است .

و هو علی کلّ شیء قدیر

7 - افاضه خیرها و برکت ها از سوی خداوند ، برخاسته از قدرت مطلق و بی پایان او است .

تَبْرَكَ الَّذِي... هو علی کلّ شیء قدیر

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جمله «و هو علی کلّ شیء قدیر» می تواند در مقام توضیح و تبیین «تبارک» قرار

ص: 595

داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 2 - 2

2- تقدیر مرگ و حیات برای بشر ، جلوه فرمانروایی و قدرت مطلق و بی پایان خداوند است .

بیده الملك و هو على كل شيء قدير . الذي خلق الموت و الحيوه

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله «الذی خلق الموت. .»، درصدد توضیح و تبیین آثار و جلوه های ملک و قدرت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 40 - 8

8- قدرت گسترده خداوند ، امری غیر قابل انکار و تردید

فلا أقسم بربّ المشرق و المغرب إنا لقرّون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 12 - 4

4- خداوند ، دارای قدرت مطلق و شکست ناپذیر

وَأنا ظننا أن لن نعجز الله في الأرض و لن نعجزه هرباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 4 - 3

3- توانایی خداوند ، مطلق و نامحدود است .

بلى قـدرين على أن نسوى بنانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 27 - 4

4- ضرورت دقت در آفرینش پدیده های هستی ، برای پی بردن به قدرت مطلق خداوند

ءأنتم أشدّ خلقاً أم السماء بنیها

356- وسعت قدرت طلبی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 5

5- فزون خواهی قدرت ها ، نامحدود به قلمرو آنان و منتهی به سلطه گری بر سایر جوامع

ص: 596

هم أشدّ منهم بطشاً فنقبوا في البلد

«فاء» در «فَنَقَّبُوا» برای نتیجه است؛ یعنی، قدرت، منتهی به نفوذ و تجاوز به دیگران است.

357- وسعت قدرت معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 20 - 9

9 - خداوند، بر انجام هر چیزی، قادر است.

إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

358- وضوح قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 11

11 - اقتدار خداوند و برتری قدرت او بر همگان، امری بس روشن و آشکار

أَوَّلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ... هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً

به کارگیری «رؤیت» (دیدن) برای آگاهی و علم به قدرت خداوند، اشاره به این معنا دارد که قدرت و اقتدار برتر خداوند، به حدی روشن و آشکار است که گویا امری دیدنی و قابل مشاهده است.

359- ویژگیهای قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 106 - 12

12 - قدرت خداوند، قدرتی فراگیر و مطلق است.

أَنَّ اللَّهَ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 39 - 7

7_ خداوند ، دارای قدرتی بی پایان و نامحدود

والله على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 597

8 - هود - 11 - 63 - 13

13_ قدرت خداوند ، برتر از همه قدرتهاست .

فمن ينصرنى من الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 107 - 10

10_ حاکمیت خداوند بر هستی ، حاکمیتی مطلق و قدرت او بلا منازع است .

إن ربك فعال لما يريد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 77 - 9

9- قدرت خداوند ، حد و مرزی ندارد و او قادر بر انجام هر کاری است .

إن الله على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 6 - 5

5 - خدا ، دارای قدرت بی کران و نامحدود و توانا بر انجام هر کاری

وأنه على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 61 - 5

5 - علم و قدرت خدا ، کامل و بی نقص است .

ذلك بأن الله يولج الليل . . . وأن الله سمیع بصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 1 - 14

14 - قدرت خداوند ، مطلق بوده و بر انجام هر کاری توانا است .

إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 9 - 9

9 - خداوند ، دارای قدرتی نامحدود و بی کران است .

وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 598

17 - دخان - 44 - 42 - 10

10- اقتدار و عزت خداوند ، آمیخته با رحمت گسترده و جاودان او است .

هو العزيز الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 19 - 8

8 - قدرت و شکست ناپذیری خداوند ، آمیخته با کاردانی و حکمت او است .

و كان الله عزيزاً حكيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 58 - 3,5

3 - خداوند ، دارای قدرت و نیروی استوار و کاستی ناپذیر

ذوالقوه المتين

«متین» (سخت و استوار)، می تواند وصف برای «ذوالقوه» و یا خبر دیگر برای «إِنَّ» باشد. برداشت یاد شده بر پایه احتمال اول است.

5 - کاستی نیافتن نیرو و توان الهی ، با روزی دهی گسترده او به خلق

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينِ

از ارتباط میان دو بخش آیه و این که خداوند پس از طرح رازقیت خود به نیروی کاستی ناپذیر خویش اشاره کرده است، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 8 - 2

2 - قدرت الهی در نظام هستی ، نافذ و بدون کمترین مزاحم

ما له من دافع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - آگاهی کامل و قدرت نامحدود خداوند، آمیخته با خطاپوشی و مغفرت گسترده او

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ . . . وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ . . . إِنَّ رَبَّكَ وَسْ

از ارتباط آیات شریفه، می توان استفاده کرد که خداوند در عین آگاهی کامل به عملکرد انسان ها و قدرت نامحدود او بر مجازات آنان، از کاستی های ایشان درمی گذرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - عزّت و اقتدار الهی، آمیخته با حکمت (کاردانی و مصلحت سنجی) است .

ص: 599

و هو العزيز الحكيم

قرار گرفتن صفت «حکیم» پس از صفت «عزیز»، بیانگر آمیختگی حکمت و عزت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 24 - 14

14 - اقتدار و پیروزمندی خداوند ، آمیخته با حکمت و مصلحت دانی او

العزيز الحكيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 7 - 8

8 - قدرت خداوند ، همراه با غفران و رحمت است .

و الله قدير و الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 23 - 5

5 - خداوند ، بهترین توانا است .

فقدرنا فنعم القـدرون

برداشت یاد شده، بر این اساس مبتنی است که «قدرنا» از ریشه «قدرت» و جمله «فنعم القادرون» متفرع بر «جعلناه» باشد.

360- هلاکت قدرت طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 7

7 - تعلق اراده الهی بر نابودسازی جوامع قدرت طلب و زراندوز پیش از قارون ، با خشم و قهر خود

أولم يعلم أنّ الله قد أهلك من قبله من القرون... ولا يسئل عن ذنوبهم المجرمون

361- يعقوب(ع) و قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 86 - 4

4_ یعقوب (ع) تنها خداوند را بر زایل ساختن غم و اندوهش توانا می دانست .

قال إنما أشكوا بثي و حزني إلى الله

هدف یعقوب(ع) از شکایت کردن از حزن و اندوهش به خدا ، درخواست زایل کردن آنها از او بود.

ص: 600

362- اهمیت قدرت دفاعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 26 - 12

12_ برخورداری جامعه از امنیت اجتماعی و توان دفاعی و امکانات اقتصادی، از نعمت های مهم الهی

فاویکم و ایدکم بنصره و رزقکم من الطیبت

قدرت طلبان

363- هلاکت قدرت طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 7

7 - تعلق اراده الهی بر نابودسازی جوامع قدرت طلب و زراندوز پیش از قارون، با خشم و قهر خود

أولم يعلم أنّ الله قد أهلك من قبله من القرون... ولا یسئل عن ذنوبهم المجرمون

قدرت طلبی

364- آثار قدرت طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 6,7

6_ قدرتمداری نمرود، زمینه ساز غرور، کفر و طغیانگری وی

الم تر الی... ان اتیه الله الملك

بنابراینکه جمله «ان اتیه...»، بیان علتّ محاجّه باشد؛ یعنی چون ملک و سلطنت یافت، چنین و چنان کرد.

7_ قدرتمداری، زمینه ساز غرور و کفر در برابر ربوبیت الهی

الم تر الی الذی... ان اتیه الله الملك

چنانچه جمله «ان اتیه . . .»، بیانِ علّتِ کفر و غرور نمرود باشد، می توان از آن یک نتیجه کلی به دست آورد که قدرت و سلطنت، زمینه ساز غرور، کفر و ... است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 77 - 5

ص: 601

5- رفاه طلبی و قدرت خواهی ، از عوامل ارتداد

كُفْرَ بَأْيٍ تَنَا وَقَالَ لِأُتَيْتَ مَالًا وَوَلَدًا

ظاهر عبارت «کفر بایاتنا» به قرینه «لأوتیتن» _ که برای استقبال است _ حدوث کفر است نه استمرار آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 9

9- قدرت طلبی و زراندوزی ، از موجبات هلاکت و بدفرجامی

أَوْلَمَ يَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ . . . مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَ أَكْثَرَ جَمْعًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 4

4- روحیه اقتدار و اشرافی گری ، زمینه ساز غوطهوری انسان در گناه

طعام الأثیم . . . ذق إنك أنت العزیز الکریم

در این آیات، دوزخیان مبتلا به عذاب شدید و گدازنده، در ابتدا با وصف «الأثیم» (به معنای غوطهور در گناه) و سپس با وصف «العزیز الکریم» یاد شده اند. ارتباط این اوصاف، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 5 - 8

8- فریفته شدن به ثروت و قدرت ، زمینه ساز انکار معاد

أیحسب أن لن یقدر علیه أحد

مفاد آیه شریفه، ممکن است این باشد که فرد قدرتمند، نباید گمان کند که کسی قادر بر زنده ساختن و محاسبه و عذاب او نیست. هم چنین به قرینه آیه بعد، فرد ثروتمند را از فریفته شدن به ثروت خویش و پندار رهایی از حساب و نظارت خداوند، برحذر داشته شده است.

365- آثار قدرت طلبی کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - مخالفت کافران و مشرکان صدر اسلام با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار خویش بود .

كانوا هم أشدّ منهم قوّه وءاثراً في الأرض فأخذهم الله بذنوبهم

نکوهش شدن مخالفان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) بر عبرت نگرفتن آنان از زوال قدرت ها و تمدن های گذشته، بیانگر این نکته است که سرپیچی آنان از پذیرش اسلام، برخاسته از دلخوشی آنها به امکانات و اقتدار نسبی خود بوده است.

ص: 602

366- آثار قدرت طلبی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 21 - 11

11 - مخالفت کافران و مشرکان صدر اسلام با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار خویش بود.

كانوا هم أشدّ منهم قوّه وءاثراً في الأرض فأخذهم الله بذنوبهم

نکوهش شدن مخالفان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) بر عبرت نگرفتن آنان از زوال قدرت ها و تمدن های گذشته، بیانگر این نکته است که سرپیچی آنان از پذیرش اسلام، برخاسته از دلخوشی آنها به امکانات و اقتدار نسبی خود بوده است.

367- تاریخ قدرت طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 5

5 - قدرت طلبی و زراندوزی، دارای دیرینه ای بسیار طولانی در تاریخ بشر

أولم يعلم أنّ الله قد أهلك من قبله من القرون من هو أشدّ منه قوّه و أكثر جمعاً

368- نهمت قدرت طلبی به صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 25 - 4

4 - تأکید قوم ثمود بر دروغ گویی، قدرت طلبی و خودخواهی صالح (ع)، در ادعای پیامبری

بل هو كذاب أشر

«أشر» به معنای متکبر و خودخواه است.

369- نهمت قدرت طلبی به موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 1,2,3

1_ فرعون و اطرافیان‌ش ، پس از شنیدن سخنان موسی (ع) ، او و هارون (ع) را به تلاش برای براندازی حکومت متهم کردند .

قال موسى . . قالوا أجتئنا لتلفتنا عما وجدنا عليه ءاباءنا و تكون لكما الكبرياء

2_ فرعون و اطرافیان‌ش ، حضرت موسی (ع) را متهم کردند که تلاش او نه به خاطر هدایت ؛ بلکه برای برگرداندن آنان از سنت و روش پدران‌شان و تصاحب قدرت و حکومت بر سرزمین مصر است .

قالوا أجتئنا لتلفتنا عما وجدنا عليه ءاباءنا و تكون لكما الكبرياء في الأرض

ص: 603

3- فرعون و اطرافیان‌ش ، حضرت موسی و هارون (ع) را به انحصارطلبی در قدرت متهم کردند .

و تكون لکما الکبرياء فی الأرض

برداشت فوق از تقدیم خبر «تکون» بر اسمش _ که می تواند مفید حصر باشد _ استفاده شده است.

370- نهمت قدرت طلبی به هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 78 - 1,3

1- فرعون و اطرافیان‌ش ، پس از شنیدن سخنان موسی (ع) ، او و هارون (ع) را به تلاش برای براندازی حکومت متهم کردند .

قال موسی . . . قالوا أجتئنا لتلفتنا عما وجدنا علیه ءاباءنا و تكون لکما الکبرياء

3- فرعون و اطرافیان‌ش ، حضرت موسی و هارون (ع) را به انحصارطلبی در قدرت متهم کردند .

و تكون لکما الکبرياء فی الأرض

برداشت فوق از تقدیم خبر «تکون» بر اسمش _ که می تواند مفید حصر باشد _ استفاده شده است.

371- قدرت طلبی اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 13 - 4

4- اقوام کافر پیشین در برابر انبیا احساس قدرت می کردند و مدعی بودند که سرزمین مسکونی آنان و انبیا از آن آنهاست .

لنخرجنکم من أرضنا

از اینکه آنان، پیامبران را تهدید به اخراج کردند، احساس قدرت استفاده می شود و از اینکه «أرض» (سرزمین) را به خود اضافه کردند؛ به دست می آید که آنان مدعی حاکمیت و مالکیت بر آن بودند.

372- قدرت طلبی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17- زخرف - 43 - 52 - 6

6 - قدرت و ثروت ، تنها ملاک ارزش در دیدگاه فرعون و فرعونیان

قال ی_قوم ألیس لی ملک مصر . . . أم أنا خیر من ه_ذا الذی

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته زیر است: الف) فرعون پس از یادآوری فرمانروایی و ثروت خویش، موسی(ع) را غیر قابل قیاس با خود می داند و این نشان دهنده بیش فرعون در زمینه ملاک ارزش است. ب) سخنرانی فرعون و تکیه وی بر قدرت و ثروت، نشان می دهد که در جامعه قبطی چنین دیدگاهی وجود داشته است.

ص: 604

373- قدرت طلبی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 52 - 6

6 - قدرت و ثروت ، تنها ملاک ارزش در دیدگاه فرعون و فرعونیان

قال یقوم ألیس لی ملک مصر . . . أم أنا خیر من هذالذی

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته زیر است: الف) فرعون پس از یادآوری فرمانروایی و ثروت خویش، موسی(ع) را غیر قابل قیاس با خود می داند و این نشان دهنده بیش فرعون در زمینه ملاک ارزش است. ب) سخنانی فرعون و تکیه وی بر قدرت و ثروت، نشان می دهد که در جامعه قبطی چنین دیدگاهی وجود داشته است.

374- قدرت طلبی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 12

12 - قارون ، فرد قدرتمند و زورمدار جامعه خویش بود .

من هو أشد منه قوه و أكثر جمعا

375- قدرت طلبی مخالفان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 16 - 3

3 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر مخالفت های کافران عنود ، قدرت طلب و افزون خواه (همچون ولیدین مغیره)

ثم یطمع أن أزید . کلا

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که مخالفان پیامبر(صلی الله علیه و آله) _ از جمله ولیدین مغیره _ از ثروت اندوزان و قدرت مندان بودند. نفی ازدیاد قدرت و ثروت آنان با تعبیر (کلا) از سوی خداوند، می تواند به منظور دلداری به پیامبر(صلی الله علیه و آله) باشد.

376- قدرت طلبی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 10 - 3

3 - توانمندی ها و امکانات مادی ، بت ها و خدایان ساختگی ، تکیه گاه مشرکان در دنیا

ص: 605

و لا یغنی عنهم ما کسبوا شیءاً و لا ما اتّخذوا

تعبیر «ما کسبوا» _ که اشاره به امکانات مادی دارد _ و نیز «ما اتّخذوا..» _ که ناظر به عقاید شرک آلود آنان است _ نشان می دهد که آنان تمامی اتکا و امید خویش را به آن دو معطوف داشته اند.

377- قدرت طلبی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 205 - 7

7 _ نفاق ، پُل به قدرت رسیدن سیاست بازانِ ناصالح

و اذا تولی سعی فی الأرض

در برداشت فوق، «تولی»، رسیدن به حکومت معنا شده است.

378- قدرت طلبی ولید بن مغیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 16 - 3

3 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر مخالفت های کافران عنود ، قدرت طلب و افزون خواه (همچون ولید بن مغیره)

ثمّ یطمع أن أزید . کلاً

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) _ از جمله ولید بن مغیره _ از ثروت اندوزان و قدرت مندان بودند. نفی ازدیاد قدرت و ثروت آنان با تعبیر (کلاً) از سوی خداوند، می تواند به منظور دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

379- ناپسندی قدرت طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 15 - 3

3 - طمعورزی و افزون خواهی در به چنگ آوردن ثروت و قدرت بیشتر ، خصلتی ناپسند و محکوم است .

ثمّ يطمع أن أزيد

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که این دسته از آیات _ که درباره افراد کافر و دین ستیزی همچون ولیدبن مغیره است _ درصدد بیان خصلت های زشت آنان و محکوم کردن آنها است.

ص: 606

380- وسعت قدرت طلبی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 5

5- فزون خواهی قدرت ها ، نامحدود به قلمرو آنان و منتهی به سلطه گری بر سایر جوامع

هم أشدّ منهم بطشاً فنقبوا فی البِلْدِ

«فاء» در «فَنَقَبُوا» برای نتیجه است؛ یعنی، قدرت، منتهی به نفوذ و تجاوز به دیگران است.

قدرت نظامی

381- تقویت قدرت نظامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 5، 4، 3، 2، 1

1 _ تقویت قوای نظامی و تهیه ادوات جنگی برای نبرد با دشمنان خدا ، وظیفه ای بر عهده تمامی مسلمانان

و أعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل

2 _ مسلمانان باید برای تقویت بنیه نظامی تمام تلاش خویش را تا حد ترساندن دشمن ، به کار بندند و از هر چه در اختیار دارند دریغ نورزند .

و أعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل

3 _ اسب های سواری در عصر بعثت ، کارآمدترین و مهمترین وسیله برای تقویت بنیه نظامی

و أعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل

عطف «رباط الخیل» بر «قوه» عطف خاص بر عام است و کاربرد چنین عطفی معمولاً برای رساندن اهمیت معطوف و نقش اساسیتر آن نسبت به دیگر مصادیق معطوف علیه است.

4 _ جامعه اسلامی باید به پیشرفته ترین ادوات رزمی زمان مجهز باشد .

و أعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل

5 _ قوای نظامی جامعه اسلامی باید به گونه ای باشد که دشمنان دین را همواره به هراس افکند .

ترهبون به عدو الله و عدوكم

15_ انفاق امکانات برای تقویت بنیه نظامی جامعه اسلامی ، از مصادیق انفاق « فی سبیل الله » است .

و أعدوا لهم ما استطعتم . . . و ما تنفقوا من شیء فی سبیل الله

382- عوامل تضعیف قدرت نظامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 26 - 12

12 - چیره شدن ترس بر سپاه یهود بنی قریظه ، باعث از بین رفتن توان رزمی آنان شد و به راحتی ، به دست مسلمانان مدینه ،

ص: 607

شکست خوردند .

وقذف فی قلوبهم الرعب فریقاً تقتلون و تأسرون فریقاً

383- عوامل تقویت قدرت نظامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 10

10_ درک معارف الهی (توحید ، معاد و . . .) و ایمان به آنها ، عاملی اساسی در ایجاد توان فوق العاده در رزمندگان مؤمن

بأنهم قوم لایفقهون

384- قدرت نظامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 9 - 6

6 - برخورداری از توان رزمی فراوان و توسعه کشاورزی و آبادانی سرزمین ها ، برترین جلوه های تمدن در جوامع پیشین بوده است .

كانوا أشدّ منهم قوه و آثاروا الأرض و عمروها أكثر ممّا عمروها

«إثارة» (مصدر «أثاروا») به معنای «زیر و رو کردن» است و در این جا، منظور، زیر و رو کردن خاک برای زراعت یا ساختمان سازی و غیر آن است.

385- قدرت نظامی جامعه اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 15

15_ انفاق امکانات برای تقویت بنیه نظامی جامعه اسلامی ، از مصادیق انفاق « فی سبیل الله » است .

و أعدوا لهم ما استطعتم . . . و ما تنفقوا من شیء فی سبیل الله

386- قدرت نظامی سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- قدرت و قوای نظامی گسترده سلیمان ، از ویژگی های بارز حکومت الهی وی

ص: 608

387- قدرت نظامی قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 3

3_ سپاه مشرکان مکه مجهز به سلاح های جنگی و دارای برتری نظامی نسبت به مسلمانان

و تودون آن غیر ذات الشوکه تکون لکم

عدم تمایل مسلمانان به رویارویی با سپاه شرک و نیز جمله «کانما یساقون إلى الموت» در آیه قبل دلالت بر این دارد که مشرکان در جنگ بدر از نیروی نظامی برتری برخوردار بودند.

388- قدرت نظامی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 6

6_ وحشت دشمن از توان رزمی مسلمانان ، تعیین کننده مرز قدرت نظامی ضروری در جامعه ایمانی

و أعدوا لهم ما استطعتم .. ترهبون به عدو الله

جمله «ترهبون ..» به منزله تفسیر و توضیحی است برای «ما استطعتم». یعنی توان نظامی باید به حدی رسد که دشمن را به وحشت اندازد، نه کمتر از آن؛ هر چند جامعه اسلامی بر بیشتر از این مقدار توانمند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 66 - 10

10_ توان رزمی و نیروی مقاومت هر مسلمان ، حتی پس از گراییدن جامعه ایمانی به ضعف ، بیش از دو چندان هر کافر است .

و علم أن فيكم ضعفا فإن يكن منكم مائة صابرة يغلبوا مائتين

389- قدرت نظامی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 10

10_ مشركان صدر اسلام ، از توان رزمی بالایی برخوردار بودند .

أتخسونهم

ص: 609

390- ملاک قدرت نظامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 6

6_ وحشت دشمن از توان رزمی مسلمانان، تعیین کننده مرز قدرت نظامی ضروری در جامعه ایمانی

و أعدوا لهم ما استطعتم .. ترهبون به عدو الله

جمله «ترهبون ..» به منزله تفسیر و توضیحی است برای «ما استطعتم». یعنی توان نظامی باید به حدی رسد که دشمن را به وحشت اندازد، نه کمتر از آن؛ هر چند جامعه اسلامی بر بیشتر از این مقدار توانمند باشد.

391- موجبات ضعف قدرت نظامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 66 - 5

5_ ضعف ایمان در مسلمانان صدر اسلام موجب ضعف قدرت ایشان در میدان های نبرد

علم أن فيكم ضعفا فإن يکن منکم مائه صابره

از علل توان بسیار برتر مسلمانان در برابر کافران مفهومی است که از «بأنهم قوم لایفقهون» به دست می آید؛ یعنی ایمان راسخ به معارف دین. بنابراین می توان گفت منشأ بروز ضعف نسبی مسلمانان پس از گذشت برهه ای از صدر اسلام، افت درجه ایمانی آنان بوده است.

392- نمایش قدرت نظامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 7

7_ اهل ایمان باید توان رزمی برتر خویش را به دشمنان دین بنمایانند .

ترهبون به عدو الله

وحشت دشمن از توان نظامی مستلزم این است که آنان بر توان نظامی اهل ایمان آگاه شوند. بنابراین مسلمانان باید توان خویش را به گونه ای به آنان بنمایانند.

قدرتمند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 610

14_ به وجود آوردن جامعه های نیرومند و توانا ، از هدف های پیامبران وادیان الهی است .

و یزدکم قوه إلی قوتکم

394- انبیا و جامعه قدرتمند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14_ به وجود آوردن جامعه های نیرومند و توانا ، از هدف های پیامبران وادیان الهی است .

و یزدکم قوه إلی قوتکم

395- بهترین قدرتمند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - خداوند ، بهترین توانا است .

فقدرنا فنعم الق_درون

برداشت یاد شده، بر این اساس مبتنی است که «قدرنا» از ریشه «قدرت» و جمله «فنعم القادرون» متفرع بر «جعلناه» باشد.

396- علاقه به رهبران قدرتمند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

23 - گروهی از انسان ها (مشرکان) سران و بزرگان خویش را در قدرت ، همتای خدا می پندارند و آنان را همطراز او دوست دارند .

و من الناس من یتخذ من دون الله أنداداً یحبونهم کحب الله

با توجه به آیه بعد - که مشرکان را به سران شرک و پیروان آنان تقسیم می کند - می توان گفت: مراد از «من الناس» مشرکان پیرو مقصود از «أنداد» سران آنهاست. ارجاع ضمیر «هم» به «أنداد» این احتمال را تأیید می کند؛ زیرا کاربرد این ضمیر برای انسانها و دارندگان عقل و شعور است.

397- قدرتمندان

{قدرتمندان}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 8

8 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله «أولى الأيدي والأبصار» يعني أولى القوّة في العبادة والبصر فيها؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند «أولى الأيدي والأبصار» روایت شده که مراد صاحبان قوت و بصیرت در عبادت هستند».

398- آثار مکر قدرتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 1

1 - صاحبان زر و زور با نیرنگ های بزرگ خود، تعداد بسیاری از مردم را گمراه کردند .

وقد أضلّوا كثيراً

399- بیش قدرتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 35 - 9

9- ثروت مندان و قدرت مندان، در خطر پندار جاودانگی نعمت ها در دنیايند .

أنا أكثر منك مالاً... قال ما أظنّ أن تبید هذه أبداً

داستان مذکور در آیه، چه واقعی باشد و چه سمبلیک، بیان خصلت های آدمی و واکنش های او در شرایط مختلف است. از جمله این خصلت ها آن است که وقتی در اوج رفاه قرار گیرد و اموال خود را در اطراف خود مشاهده کند، چنین می پندارد که نعمت های اطراف او جاودانه هستند.

400- پیروی از قدرتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 5

5- قوم نوح، از نظر فرهنگی و دینی، تحت تأثیر صاحبان زر و زور و پیرو آنان بودند.

وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که «مال» مظهر زر و قدرت اقتصادی و «ولد» نماد زور و قدرت سیاسی است که از کثرت نفرات نشأت می گیرد.

ص: 612

401- تأمین منافع قدرتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 5

5- آیین شرک ، حافظ منافع صاحبان زر و زور بوده و آیین توحیدی ناسازگار با آن است .

وقالوا لاتذرنا الهتکم ولاتذرنا ودا . . . و نسرًا

402- دعوت قدرتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 1

1 - توصیه اکید صاحبان زر و زور به مردم در عصر نوح (ع) ، به دست برداشتن از عبادت معبود های خویش

وقالوا لاتذرنا الهتکم

«إله» (مفرد «آلهه») به معنای معبود است. گفتنی است تأکید در برداشت یاد شده از آمدن «ن» تأکید ثقیله «لاتذرنا» استفاده می شود.

403- دین ستیزی قدرتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 22 - 2

2- قدرت صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع) ، در خدمت مکر و حيله گری علیه دین الهی و در جهت گمراه کردن مردم قرار داشت .

و مکروا مکراً کبارًا

404- رد منافع قدرتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 5

5- آیین شرک ، حافظ منافع صاحبان زر و زور بوده و آیین توحیدی ناسازگار با آن است .

وقالوا لاتذرنّءالهتكم ولاتذرنّ ودًا . . . ونسرًا

ص: 613

405- زیانکاری قدرتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 13

13 - قدرت اقتصادی و سیاسی صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع)، نتیجه ای جز خسارت و بدبختی برای آنان در بر نداشت.

من لم یزده ماله و ولده إلاّ خسارًا

406- سوء استفاده قدرتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 3

3 - سوء استفاده صاحبان زر و زور و تزویر، از عقاید مذهبی مردم در عصر حضرت نوح (ع)

وقالوا لاتدرنّ الهتکم و لاتدرنّ وداً . . و نسرًا

توصیه مؤکد صاحبان زر و زور به مردم عادی، درباره حفظ عقاید مذهبی خود - با آن که خود آنان جز به مال و منال خویش نمی اندیشند - بیانگر حقیقت یاد شده است.

407- عبرت از فرجام قدرتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 11

11 - سرانجام شوم زورمداران و زراندوزان تاریخ، درس عبرتی است برای دیگران.

أولم يعلم أنّ الله قد أهلك من قبله من القرون من هو أشدّ منه قوّه و أكثر جمعًا

408- فرجام شوم قدرتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 10، 11

10 - زورمداران و زراندوزان، دارای فرجامی شوم و ناخوشایند

أولم يعلم أنّ الله قد أهلك . . . من هو أشدّ منه قوّه و أكثر جمعاً

11 - سرانجام شوم زورمداران و زراندوزان تاریخ ، درس عبرتی است برای دیگران .

أولم يعلم أنّ الله قد أهلك من قبله من القرون من هو أشدّ منه قوّه و أكثر جمعاً

ص: 614

409- فرجام قدرتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 6

6 - هلاکت ، سرنوشت محتوم همه توان مندان حق ستیز تاریخ

و کم أهلكنا .. هل من محیص

410- قدرتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 7

7 - وجود قشری ثروتمند و قدرت مند (صاحبان مال و فرزند بسیار) ، در میان قوم نوح

و اتَّبِعُوا مِنْ لَمْ یَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا

411- قدرتمندان و انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 23 - 8

8 - قدرتمندان و ثروتمندان سرمست ، تشکیل دهنده جبهه اصلی مخالفان پیامبران

و كذلك ما أرسلنا من قبلك فی قریه من نذیر إلا قال مترفوها

«مُتْرَفٌ» (از ماده «تُرْفَه») به معنای فزونی و بسیاری نعمت است. با توجه به این که بسیاری از دارندگان نعمت، غرق در شهوات و هواهای نفسانی می شوند، واژه «مترف» به معنای کسانی که به نعمت مغرور شده و سرمستی و طغیان کرده اند به کار می رود.

412- گمراهگری قدرتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 1

1 - صاحبان زر و زور با نیرنگ های بزرگ خود ، تعداد بسیاری از مردم را گمراه کردند .

وقد أضلّوا كثيرًا

ص: 615

413- مخالفان قدرتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 15

15 - پیامبران ، در قطب مخالف صاحبان زر و زور

قال نوح ربّ إنيهم عصوني و اتبعوا من لم يزدده ماله و ولده إلاّ خسارًا

414- مخالفت قدرتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 22 - 3

3 - ثروتمندان و زورمداران حيله گر ، مخالفان اصلی دعوت نوح (ع)

و مکروا مکراً کبیراً

415- مخالفت قدرتمندان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 8 - 6

6 - صاحبان قدرت و شوکت ، مخالفان اصلی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه

فأهلکنا أشدّ منهم بطشاً

با توجه به واژه «أشدّ» _ که افعال التفضیل است _ استفاده می شود که مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه، به نوعی از قدرت ظاهری برخوردار بودند.

416- مکر قدرتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 22 - 1

1 - استفاده صاحبان زر و زور از مکر و نیرنگی بس بزرگ ، علیه دعوت نوح (ع) و در جهت گمراه کردن مردم

من لم يزد ماله وولده إلا خسارًا . و مكروا مكرًا كِبَارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 4

4- دفاع از عقاید مذهبی و شرک آمیز مردم، از حيله ها و نیرنگ های صاحبان زر و زور، برای مبارزه با دعوت توحیدی نوح (ع

ص: 616

وقالوا لاتدرنّ الهتكم ولا تدرنّ وداً . . . ونسراً

417- منشأ امکانات قدرتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 84 - 2

2- قدرت و امکانات عناصر نیرومند تاریخ، در قلمرو اراده و حاکمیت خداوند و نه مستقل از آن.

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ

نسبت دادن قدرت و امکانات ذوالقرنین به خداوند، این پیام را دارد که نباید پنداشت که قدرت مندان، آنچه دارند، خود، به دست آورده اند، بلکه همه چیز از او است.

418- نقش قدرتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 24 - 9

9- عناصر قدرتمند و مرفّه، سردمداران انحراف و کفر در جوامع کافر و شرک پیشه

قال مترفوها . . . قالوا إِنَّا بما أُرسلتم به كـفرون

از این که در جوامع شرک پیشه، تنها سخن مرفهان ذکر گردیده _ با آن که اندیشه شرک مختص آنان نبوده است _ می توان استفاده کرد که آنان، نقش اصلی را در تعیین گرایش های جامعه داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 10

10 - تأثیر عمیق و سرنوشت ساز گروه های پرنفوذ و قدرتمند اجتماعی، همچون صاحبان زر و زور، در فرهنگ و باور های دینی جامعه

واتبعوا من لم يزده ماله و ولده إلاّ خساراً . . . يضلّوا عبادك و لا يلدوا إلاّ فآ

419- نقش قدرتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- قوم نوح، از نظر فرهنگی و دینی، تحت تأثیر صاحبان زر و زور و پیرو آنان بودند.

ص: 617

وَاتَّبَعُوا مِنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که «مال» مظهر زر و قدرت اقتصادی و «ولد» نماد زور و قدرت سیاسی است که از کثرت نفرت نشأت می گیرد.

8 - صاحبان زر و زور ، عامل اصلی گمراهی و کفر قوم نوح بودند .

وَاتَّبَعُوا مِنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 9

9 - تأثیر پذیری قوم نوح ، از سران کفر و شرک و صاحبان زر و زور جامعه

وَاتَّبَعُوا مِنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا .. يَضَلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَا

420- هشدار به قدرتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 10 - 8

8 - تنهایی و بی پناهی در قیامت ، هشدار به مال اندوزان و قدرت مداران

و لَا يَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْئًا وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ

421- هلاکت قدرتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 6

6 - تاریخ بشر ، شاهد عذاب و هلاکت جوامعی قدرتمندتر و زراندوزتر از قارون بوده است .

أَوَلَمْ يَعْلَم أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرَ جَمْعًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 6

6- هلاکت برخی از جوامع نیرومند در گذشته تاریخ، به خاطر کفرورزی

و کائین من قریه... اهلکن_هم

ص: 618

422- هماهنگی ثروت‌مندان با قدرتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 9

9- امکان اتحاد و موضع گیری واحد صاحبان زر و زور ، در برابر تعالیم پیامبران الهی (چون پیامبر اسلام)

كانوا هم أشدّ منهم قوّه وءاثراً... إلى فرعون و هم من وقرون فقالوا سحر كذّ

423- هماهنگی قدرتمندان با ثروت‌مندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 13

13 - امکان اتحاد و موضع گیری واحد صاحبان زر و زور در برابر تعالیم پیامبران الهی (چون پیامبر اسلام)

قالوا اقتلوا أبناء الذين ءامنوا معه و استحيوا نساءهم

ص: 619

1- آثار قذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 4 - 7

7 - اتهام بی دلیل زنا (قذف) به زنان پاکدامن، موجب از میان رفتن همیشگی حق شهادت نسبت دهندگان، در تمامی صحنه های گواهی

والذین یرمون المحصنات... و لاتقبلوا لهم شهده ابداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 23 - 1,2

1 - قذف کنندگان و اتهام زندگان به زنان پاکدامن، نجیب و مؤمن، مورد نفرین در دنیا و آخرت

إنّ الذین یرمون المحصنات الغفلت المؤمنات لعنوا فی الدنیا و الآخره

«محصنات» به معنای زنان عفیف و پاکدامن است (لسان العرب). مقصود از «غافلات» (زنان غافل) ممکن است زنانی باشند که آن قدر از آلودگی جنسی به دوراند که گویا به کلی از چنین مسائلی بی خبراند و ممکن است زنانی باشند که از آنچه به آنان نسبت ناروا داده اند (فحشا)، کاملاً بی خبراند و در هر دو صورت به چنین زنانی نجیب گفته می شود.

2 - قذف زنان پاکدامن، نجیب و مؤمن (نسبت دادن زنا به آنان)، در پی دارنده خشم الهی و محرومیت از رحمت او

إنّ الذین یرمون المحصنات الغفلت المؤمنات لعنوا فی الدنیا و الآخره

«لعن» (مصدر «لعنوا»)، به معنای طرد کردن و دور ساختن فرد از خیر و نیکی است (لسان العرب). و هم چنین طرد برخاسته از خشم و غضب می باشد (مفردات راغب).

2- آثار قذف عقیقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 7 - 6

6 - نسبت دادن دروغین زنا به زنان پاکدامن ، در پی دارنده لعنت خدا (محروم شدن از رحمت خدا و گرفتار شدن به خشم و غضب او)

والخ_مسه أنّ لعنت الله عليه إن كان من الك_ذبین

3- آموزش قذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 5 - 1

1 - گناه قذف (نسبت دادن زنا بدون دلیل به زنان پاکدامن) علی رغم بزرگی اش ، بخشودنی و قابل آمرزش از سوی خداوند است .

والذین یرمون المحصن_ت . . . أول_ئک هم الف_سقون . إلا الذین تابوا من بعد ذلک و أصل

4- احکام قذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 4 - 1,2,3,4,6,7,13

1 - کیفر نسبت دهندگان زنا (قذف) به زنان پاکدامن ، بدون ارائه چهارگواه ناظر ، هشتاد ضربه شلاق با تازیانه چرمی است .

والذین یرمون المحصن_ت ثمّ لم یأتوا بأربعة شهداء فاجلدوهم ثمّ نین جلدہ

«جلد» (مصدر «اجلدوا») گاهی به معنای «زدن با تازیانه چرمی» و گاهی به معنای «بر پوست بدن کسی با تازیانه زدن» می آید. برداشت فوق، بر مبنای کار برد اول است. گفتنی است که «رمی» (مصدر «یرمون») به معنای تیر انداختن است و در این جا استعاره از نسبت دادن امری ناخوشایند به مردم است که در اصطلاح فقه از آن تعبیر به «قذف» می شود.

2 - هشتاد ضربه تازیانه بر پوست بدن ، کیفر نسبت دهندگان زنا (قذف) به زنان پاکدامن ، بدون ارائه چهار گواه ناظر

والذین یرمون المحصن_ت ثمّ لم یأتوا بأربعة شهداء فاجلدوهم ثمّ نین جلدہ

3 - وجوب برهنه بودن بدن نسبت دهندگان زنا به زنان ، به هنگام اجرای کیفر (قذف) بر آنان

والذین یرمون المحصن_ت ثمّ لم یأتوا بأربعة شهداء فاجلدوهم ثمّ نین جلدہ

4 - پذیرش نسبت زنا به زنان پاکدامن در گروه چهار شاهد مرد از سوی شخص نسبت دهنده است .

و الذین یرمون المحصنات ثم لم یأتوا بأربعة شهداء فاجلدوهم

«شهداء» جمع «شاهد» است و «شاهد» مفرد مذکر می باشد. بنابراین «أربعة شهداء» به معنای چهار مرد ناظر می باشد. گفتنی است ذکر «أربعة» با تاء تأنیث نیز شاهد بر مطلب فوق است؛ زیرا اعداد از سه تا ده در زبان عرب، در مذکر با تاء تأنیث و در مؤنث بدون «تاء» به کار می رود.

ص: 621

6 - کيفر « قذف » (هشتاد تازيانه) ، غير قابل عفو و لازم الاجرا است .

والذين يرمون المحصنات ... فاجلدوهم ثم نين جلده

7 - اتهام بى دليل زنا (قذف) به زنان پاکدامن ، موجب از ميان رفتن هميشگى حق شهادت نسبت دهندگان ، در تمامى صحنه هاى گواهى

والذين يرمون المحصنات ... و لا تقبلوا لهم شهـده ابداً

13 - نسبت بى دليل زنا به زنان پاکدامن ، حرام و از گناهان بزرگ است .

والذين يرمون المحصنات ... و لا تقبلوا لهم شهـده ابداً و أولـئک هم الفـسقون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - نور - 24 - 5 - 8,9

8 - « عن سماعه عنه فى قول الله عزوجلّ » و لا تقبلوا لهم شهاده أبداً . . . إلا الذين تابوا » . . . قال يكذب نفسه على رؤوس الناس حتى يضرب و يستغفر ربّه و إذا فعل ذلك فقد ظهرت توبته ;

سماعه روايت مى کند که امام(ع) در باره قول خداى _ عزوجل _ « و لا تقبلوا لهم شهاده أبداً . . . إلا الذين تابوا » فرمود: قذف کننده بايد خود را در اجتماع مردم تکذيب کند تا حد بر او جارى گردد و از خدا طلب آمرزش کند و اگر اين کار را کرد، توبه او آشکار شده است.

9 - « فى مجمع البيان [أحد القولين فى هــذـه الآيه] ان الإستثناء يرجع إلى الأمرين فإذا تاب قبلت شهادته حدّ أو لم يحد و قول أبى جعفر (ع) و أبى عبدالله (ع) ;

در مجمع البيان آمد است که [يکى از دو قول در آيه ياد شده] اين است که استثنا به هر دو امر بازمى گردد. پس هرگاه قذف کننده توبه کند، شهادت او قبول مى شود; چه حد بر او جارى شده باشد و چه نشده باشد ... و ان قول امام باقر و امام صادق _ عليهما السلام _ است.».

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - نور - 24 - 6 - 1,2,3,4,6

1 - مردى که همسرش را قذف کند (نسبت زنا بدهد) ، براى اثبات ادعاى خود ، نخست بايد چهار شاهد مرد ارائه کند .

والذين يرمون أزواجهم و لم يكن لهم شهداء

«شهداء» جمع «شاهد» است و شاهد مفرد مذکر است. بنابراین «شهداء» به معنای «چند مرد ناظر» مى باشد. گفتنى است که عدد

چهار، با توجه به آیه قبل _ که مربوط به قذف است _ و نیز به قرینه ذیل آیه _ که در صورت عجز از ارائه شهود باید چهار سوگند یاد شود _ استفاده می گردد.

2 - شوهر اگر برای اثبات قذف علیه همسرش ، از ارائه شاهدان ناتوان باشد ، باید چهار بار سوگند یاد کند .

والذین یرمون أزوجهم ولم یکن لهم شهداء إلا أنفسهم فشهـده أحدهم أربع شهـد باللّ

3 - با عجز شوهر از آوردن شاهدان برای اثبات قذف علیه همسرش ، در صورتی نوبت به سوگند و لعان می رسد که شوهر ، مدعی مشاهده زنا باشد .

والذین یرمون أزوجهم ولم یکن لهم شهداء إلا أنفسهم

استثنا در جمله «و لم یکن لهم شهداء إلا أنفسهم» استثنای متصل است و معنای آیه چنین می باشد: «مردانی که همسران شان را قذف کنند، اگر فقط خودشان ناظر و شاهد زنا بودند و به جز خودشان کسی نبود، باید سوگند یاد کنند». مفهوم آن این می

ص: 622

شود که: اگر خودشان هم شاهد نبودند، نوبت به لعان نمی رسد.

4 - شوهری که همسرش را قذف کند و از ارائه شاهدان ناتوان باشد و یا مدعی مشاهده زنا نباشد، نوبت به سوگند او نمی رسد؛ بلکه باید حد قذف بر وی جاری شود.

والذین یرمون أزوجهم ولم یکن لهم شهداء إلا أنفسهم فشهـده أحدهم أربع شهـدات باللّ

6 - شوهر اگر در ادعای زنا همسرش، مدعی مشاهده نباشد؛ ولی چهار شاهد مرد ارائه کند، زنا همسرش ثابت می شود.

والذین یرمون أزوجهم ولم یکن لهم شهداء إلا أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 7 - 8

8 - مردی که مدعی مشاهده زنا همسرش است؛ ولی برای صدق ادعایش چهار بار سوگند نخورد و درخواست لعنت خدا به عنوان پنجمین سوگند نکند، محکوم به حد قذف (هشتاد تازیانه) و دیگر مجازات آن مدعا می شود.

والخـمسه أن لعنت اللّٰه علیه إن کان من الکـذیبین

آیه چهارم (والذین یرمون المحصنات.. فاجلدوهم...)، قرینه است بر این که اگر مردان مدعی زنا همسران شان، شاهد نیاورند و پنج بار سوگند یاد نکنند، محکوم به حد قذف خواهند شد.

5- تشریح حد قذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 10 - 1

1_ تحریم آکید بی عفتی و زنا، ممانعت سخت از قذف های بی دلیل نسبت به زنان پاکدامن، وضع کیفر های سنگین برای متخلفان (صد ضربه شلاق در زنا و هشتاد ضربه برای قذف) و تشریح « لعان »، جلوه هایی از فضل و رحمت خدا نسبت به جامعه ایمانی است.

الزانیه و الزانی فاجلدوا.. والذین یرمون المحصنات... فاجلدوهم... و لولا فضل ال

یادآوری فضل و رحمت خدا در آیه شریفه _ که در مقام امتنان است _ پس از ذکر احکام مربوط به زناکاری و لعان، می تواند برای بیان جلوه های فضل و رحمت الهی باشد.

6- حتمیت حد قذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- كيفر « قذف » (هشتاد تازيانه) ، غير قابل عفو و لازم الاجرا است .

والذين يرمون المحصنات .. فاجلدوهم ثم نين جلده

ص: 623

7- حد قذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 4 - 1

1 - کیفر نسبت دهندگان زنا (قذف) به زنان پاکدامن، بدون ارائه چهارگواه ناظر، هشتاد ضربه شلاق با تازیانه چرمی است.

والذین یرمون المحصنات ثم لم یأتوا بأربعة شهداء فاجلدوهم ثم نین جلدہ

«جلد» (مصدر «اجلدوا») گاهی به معنای «زدن با تازیانه چرمی» و گاهی به معنای «بر پوست بدن کسی با تازیانه زدن» می آید. برداشت فوق، بر مبنای کار برد اول است. گفتنی است که «رمی» (مصدر «یرمون») به معنای تیر انداختن است و در این جا استعاره از نسبت دادن امری ناخوشایند به مردم است که در اصطلاح فقه از آن تعبیر به «قذف» می شود.

8- حرمت قذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 156 - 9

9_ نسبت دادن فحشا و بی عفتی به پاکدامنان (قذف)، حرام و موجب دوری از رحمت خداوند

و بکفرهم و قولهم علی مریم بهتناً عظیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 4 - 13

13 - نسبت بی دلیل زنا به زنان پاکدامن، حرام و از گناهان بزرگ است.

والذین یرمون المحصنات... و لا تقبلوا لهم شهـده أبداً و أولـئک هم الفـسقون

9- سوگند در قذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 6 - 2

2 - شوهر اگر برای اثبات قذف علیه همسرش، از ارائه شاهدان ناتوان باشد، باید چهار بار سوگند یاد کند.

والذین یرمون أزوجهم و لم یکن لهم شهداء إلا أنفسهم فشهـده أحدہم أربع شهـدت باللّ

10- عوامل سقوط حد قذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 624

5 - با اعلام پذیرش لعنت خدا در پنجمین سوگند از سوی شوهر مدعی زناى همسرش ، حد قذف و دیگر کیفر های آن ، از وی ساقط می شود .

والخ_مسه أن لعنت الله عليه إن كان من الك_ذبین

11- قذف عفیغان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 23 - 6, 5, 2, 1

1 - قذف کنندگان و اتهام زندگان به زنان پاکدامن ، نجیب و مؤمن ، مورد نفرین در دنیا و آخرت

إنّ الذین یرمون المحصنات الغفلت المؤمنات لعنوا فی الدنیا والأخره

«محصنات» به معنای زنان عقیف و پاکدامن است (لسان العرب). مقصود از «غافلات» (زنان غافل) ممکن است زنانی باشند که آن قدر از آلودگی جنسی به دوراند که گویا به کلی از چنین مسائلی بی خبراند و ممکن است زنانی باشند که از آنچه به آنان نسبت ناروا داده اند (فحشا)، کاملاً بی خبراند و در هر دو صورت به چنین زنانی نجیب گفته می شود.

2 - قذف زنان پاکدامن ، نجیب و مؤمن (نسبت دادن زنا به آنان) ، در پی دارنده خشم الهی و محرومیت از رحمت او

إنّ الذین یرمون المحصنات الغفلت المؤمنات لعنوا فی الدنیا والأخره

«لعن» (مصدر «لعنوا»)، به معنای طرد کردن و دور ساختن فرد از خیر و نیکی است (لسان العرب). و هم چنین طرد برخاسته از خشم و غضب می باشد (مفردات راغب).

5 - عذاب بزرگ خداوند ، پیامد و کیفر قذف کردن زنان عقیف و مؤمن است .

إنّ الذین یرمون المحصنات . . . لهم عذاب عظیم

6 - قذف و اتهام به زنان پاکدامن ، نجیب و مؤمن ، از گناهان کبیره است .

إنّ الذین یرمون المحصنات . . . لعنوا فی الدنیا والأخره و لهم عذاب عظیم

برداشت یاد شده، از آن جا است که در آیه شریفه، قذف کنندگان و تهمت به زنان مورد طرد و لعن در دو عرصه دنیا و آخرت قرار گرفته اند و به عذاب بزرگ الهی تهدید شده اند.

9 - « عن أبی عبد الله (ع) قال : قذف المحصنات من الكبائر لأنّ الله عزّوجلّ یقول : لعنوا فی الدنیا والأخره و لهم عذاب عظیم ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود قذف زنان پاکدامن (یعنی، نسبت زنا دادن به آنان) گناه کبیره است؛ زیرا خدای - عزوجل -
[در باره قذف کنندگان] می فرماید: لعنوا فی الدنيا و الآخرة ولهم عذاب عظیم».

12- قذف مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 23 - 5,6,2,1

1 - قذف کنندگان و اتهام زندگان به زنان پاکدامن ، نجیب و مؤمن ، مورد نفرین در دنیا و آخرت

ص: 625

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغُفَلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَعْنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

«محصنات» به معنای زنان عقیف و پاکدامن است (لسان العرب). مقصود از «غافلات» (زنان غافل) ممکن است زنانی باشند که آن قدر از آلودگی جنسی به دوراند که گویا به کلی از چنین مسائلی بی خبراند و ممکن است زنانی باشند که از آنچه به آنان نسبت ناروا داده اند (فحشا)، کاملاً بی خبراند و در هر دو صورت به چنین زنانی زنان نجیب گفته می شود.

2- قذف زنان پاکدامن، نجیب و مؤمن (نسبت دادن زنا به آنان)، در پی دارنده خشم الهی و محرومیت از رحمت او

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغُفَلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَعْنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

«لعن» (مصدر «لعنوا»)، به معنای طرد کردن و دور ساختن فرد از خیر و نیکی است (لسان العرب). و هم چنین طرد برخاسته از خشم و غضب می باشد (مفردات راغب).

5- عذاب بزرگ خداوند، پیامد و کیفر قذف کردن زنان عقیف و مؤمن است.

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ... لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

6- قذف و اتهام به زنان پاکدامن، نجیب و مؤمن، از گناهان کبیره است.

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ... لَعْنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

برداشت یاد شده، از آن جا است که در آیه شریفه، قذف کنندگان و تهمت به زنان مورد طرد و لعن در دو عرصه دنیا و آخرت قرار گرفته اند و به عذاب بزرگ الهی تهدید شده اند.

13- قذف همسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 6 - 4, 3, 2, 1

1 - مردی که همسرش را قذف کند (نسبت زنا بدهد)، برای اثبات ادعای خود، نخست باید چهار شاهد مرد ارائه کند.

والذین یرمون أزوجهم ولم یکن لهم شهداء

«شهداء» جمع «شاهد» است و شاهد مفرد مذکر است. بنابراین «شهداء» به معنای «چند مرد ناظر» می باشد. گفتنی است که عدد چهار، با توجه به آیه قبل - که مربوط به قذف است - و نیز به قرینه ذیل آیه - که در صورت عجز از ارائه شهود باید چهار سوگند یاد شود - استفاده می گردد.

2- شوهر اگر برای اثبات قذف علیه همسرش، از ارائه شاهدان ناتوان باشد، باید چهار بار سوگند یاد کند.

والذین یرمون أزوجهم ولم یکن لهم شهداء إلا أنفسهم فشه_ده أحدهم أربع شه_دت باللّ

3 - با عجز شوهر از آوردن شاهدان برای اثبات قذف علیه همسرش ، در صورتی نوبت به سوگند و لعان می رسد که شوهر ، مدعی مشاهده زنا باشد .

والذین یرمون أزوجهم ولم یکن لهم شهداء إلا أنفسهم

استثنا در جمله «و لم یکن لهم شهداء إلا أنفسهم» استثنای متصل است و معنای آیه چنین می باشد: «مردانی که همسران شان را قذف کنند، اگر فقط خودشان ناظر و شاهد زنا بودند و به جز خودشان کسی نبود، باید سوگند یاد کنند». مفهوم آن این می شود که: اگر خودشان هم شاهد نبودند، نوبت به لعان نمی رسد.

4 - شوهری که همسرش را قذف کند و از ارائه شاهدان ناتوان باشد و یا مدعی مشاهده زنا نباشد ، نوبت به سوگند او نمی رسد ؛ بلکه باید حد قذف بر وی جاری شود .

ص: 626

والذين يرمون أزواجهم ولم يكن لهم شهداء إلا أنفسهم فشهده أحدهم أربع شهـدت باللـ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - نور - 24 - 7 - 3

3 - مردانی که با سوگند دروغین ، همسرانشان را متهم به زنا کنند ، مستحق لعنت خدايند .

والخـمسه أن لعنت الله عليه إن كان من الكـذبين

14- قذف همسر محمد(صلى الله عليه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - نور - 24 - 12 - 10

10 - قذف یکی از همسران پیامبر (صلى الله عليه و آله) ، « افک » و بهتانی آشکار بود .

إن الذين جاءوا بالإفك ... لولا إذ سمعتموه ... وقالوا هـذا إفك مبين

15- كيفر قذف

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - نور - 24 - 23 - 5

5 - عذاب بزرگ خداوند ، پیامد و كيفر قذف کردن زنان عفيف و مؤمن است .

إن الذين يرمون المحصنـت ... لهم عذاب عظيم

16- كيفر قذف عفيفان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - نور - 24 - 25 - 1

1 - کسانی که به زنان پاکدامن و مؤمن تهمت زنا می زنند ، در قیامت بی هیچ تخفيف و ترحمی و به صورت کامل ، كيفر کارشان را دریافت خواهند کرد .

الذين يرمون المحصنـت ... يومئذ يوقئهم الله دينهم

ضمیر «هم» در «یوفّیهم» و «دینهم» به «قذف کنندگان» (الذین یرمون المحصنات) بازمی‌گردد و «توفیه» (مصدر «یوفّی») به معنای پرداخت به صورت تام و کامل است و مقصود از «دین» _ به قرینه این که آیه شریفه در باره قیامت است _ جزا می‌باشد.

ص: 627

17- کیفر قذف مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 25 - 1

1 - کسانی که به زنان پاکدامن و مؤمن تهمت زنا می زنند، در قیامت بی هیچ تخفیف و ترحمی و به صورت کامل، کیفر کارشان را دریافت خواهند کرد.

الذین یرمون المحصنات... یومئذ یوقیهم الله دینهم

ضمیر «هم» در «یوقیهم» و «دینهم» به «قذف کنندگان» (الذین یرمون المحصنات) بازمی گردد و «توفیه» (مصدر «یوقی») به معنای پرداخت به صورت تام و کامل است و مقصود از «دین» - به قرینه این که آیه شریفه در باره قیامت است - جزا می باشد.

18- کیفیت حد قذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 4 - 3، 2

2 - هشتاد ضربه تازیانه بر پوست بدن، کیفر نسبت دهندگان زنا (قذف) به زنان پاکدامن، بدون ارائه چهار گواه ناظر

والذین یرمون المحصنات ثم لم یأتوا بأربعة شهداء فاجلدوهم ثم نین جلده

3 - وجوب برهنه بودن بدن نسبت دهندگان زنا به زنان، به هنگام اجرای کیفر (قذف) بر آنان

والذین یرمون المحصنات ثم لم یأتوا بأربعة شهداء فاجلدوهم ثم نین جلده

19- گناه قذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 4 - 13

13 - نسبت بی دلیل زنا به زنان پاکدامن، حرام و از گناهان بزرگ است.

والذین یرمون المحصنات... و لاتقبلوا لهم شهده أبداً و أولئك هم الفسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 23 - 6، 9

6- قذف و اتهام به زنان پاکدامن ، نجیب و مؤمن ، از گناهان کبیره است .

إنّ الذین یرمون المحصنات . . . لعنوا فی الدنیا و الآخره و لهم عذاب عظیم

برداشت یاد شده، از آن جا است که در آیه شریفه، قذف کنندگان و تهمت به زنان مورد طرد و لعن در دو عرصه دنیا و آخرت قرار گرفته اند و به عذاب بزرگ الهی تهدید شده اند.

9- « عن أبی عبداللّٰه (ع) قال : قذف المحصنات من الكبائر لأنّ اللّٰه عزّوجلّ یقول : لعنوا فی الدنیا و الآخره و لهم عذاب عظیم ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود قذف زنان پاکدامن (یعنی، نسبت زنا دادن به آنان) گناه کبیره است؛ زیرا خدای _

ص: 628

عزوجل _ [در باره قذف کنندگان] می فرماید: لعنوا فی الدنيا و الآخرة ولهم عذاب عظیم.

20- گواهی در قذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 6 - 6 - 4, 3, 2, 1

1 - مردی که همسرش را قذف کند (نسبت زنا بدهد) ، برای اثبات ادعای خود ، نخست باید چهار شاهد مرد ارائه کند .

والذین یرمون أزوجهم ولم یکن لهم شهداء

«شهداء» جمع «شاهد» است و شاهد مفرد مذکر است. بنابراین «شهداء» به معنای «چند مرد ناظر» می باشد. گفتنی است که عدد چهار، با توجه به آیه قبل _ که مربوط به قذف است _ و نیز به قرینه ذیل آیه _ که در صورت عجز از ارائه شهود باید چهار سوگند یاد شود _ استفاده می گردد.

2 - شوهر اگر برای اثبات قذف علیه همسرش ، از ارائه شاهدان ناتوان باشد ، باید چهار بار سوگند یاد کند .

والذین یرمون أزوجهم ولم یکن لهم شهداء إلا أنفسهم فشه_ ده أحدهم أربع شه_ دت باللّ

3 - با عجز شوهر از آوردن شاهدان برای اثبات قذف علیه همسرش ، در صورتی نوبت به سوگند و لعان می رسد که شوهر ، مدعی مشاهده زنا باشد .

والذین یرمون أزوجهم ولم یکن لهم شهداء إلا أنفسهم

استثنا در جمله «و لم یکن لهم شهداء إلا أنفسهم» استثنای متصل است و معنای آیه چنین می باشد: «مردانی که همسران شان را قذف کنند، اگر فقط خودشان ناظر و شاهد زنا بودند و به جز خودشان کسی نبود، باید سوگند یاد کنند». مفهوم آن این می شود که: اگر خودشان هم شاهد نبودند، نوبت به لعان نمی رسد.

4 - شوهری که همسرش را قذف کند و از ارائه شاهدان ناتوان باشد و یا مدعی مشاهده زنا نباشد ، نوبت به سوگند او نمی رسد ؛ بلکه باید حد قذف بر وی جاری شود .

والذین یرمون أزوجهم ولم یکن لهم شهداء إلا أنفسهم فشه_ ده أحدهم أربع شه_ دت باللّ

6 - شوهر اگر در ادعای زنا همسرش ، مدعی مشاهده نباشد ؛ ولی چهار شاهد مرد ارائه کند ، زنا همسرش ثابت می شود .

والذین یرمون أزوجهم ولم یکن لهم شهداء إلا أنفسهم

21- موجبات حد قذف

4 - شوهری که همسرش را قذف کند و از ارائه شاهدان ناتوان باشد و یا مدعی مشاهده زنا نباشد ، نوبت به سوگند او نمی رسد ؛ بلکه باید حد قذف بر وی جاری شود .

والذین یرمون أزوجهم ولم یکن لهم شهداء إلا أنفسهم فشهـده أحدهم أربع شهـدات باللّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 7 - 8

8 - مردی که مدعی مشاهده زناى همسرش است ؛ ولی برای صدق ادعایش چهار بار سوگند نخورد و درخواست لعنت خدا به عنوان پنجمین سوگند نکند ، محکوم به حد قذف (هشتاد تازیانه) و دیگر مجازات آن مدعا می شود .

والخ_مسه أن لعنت الله عليه إن كان من الك_ذیین

آیه چهارم (والذین یرمون المحصنات.. فاجلدوهم ...)، قرینه است بر این که اگر مردان مدعی زناى همسران شان، شاهد نیاورند و پنج بار سوگند یاد نکنند، محکوم به حد قذف خواهند شد.

22- نقش گواهان در قذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 4 - 1

1 - کیفر نسبت دهندگان زنا (قذف) به زنان پاکدامن ، بدون ارائه چهارگواه ناظر ، هشتاد ضربه شلاق با تازیانه چرمی است .

والذین یرمون المحصن_ت ثم لم یأتوا بأربعة شهداء فاجلدوهم ثم_نین جلده

«جلد» (مصدر «اجلدوا») گاهی به معنای «زدن با تازیانه چرمی» و گاهی به معنای «بر پوست بدن کسی با تازیانه زدن» می آید. برداشت فوق، بر مبنای کار برد اول است. گفتنی است که «رمی» (مصدر «یرمون») به معنای تیر انداختن است و در این جا استعاره از نسبت دادن امری ناخوشایند به مردم است که در اصطلاح فقه از آن تعبیر به «قذف» می شود.

مقذوف

23- اعاده آبروی مقذوف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 5 - 3، 2

2 - قذف کنندگان (کسانی که به زنان پاکدامن بدون دلیل نسبت زنا دهند) ، در صورت توبه و اصلاح رفتار خویش و جبران زیان وارده بر شخص متهم ، مشمول بخشش و آمرزش خدا خواهند شد .

والذین یرمون المحصن_ت .. أول_تک هم الف_سقون . إلا الذین تابوا من بعد ذلک و ا

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که اصلاح، پس از توبه و پشیمانی در هر موردی، متناسب با همان مورد است. بنابراین اصلاح

گناه تهمت زدن، به این خواهد بود که ضرر و زیان مادی، معنوی، فردی و اجتماعی وارده بر متهم جبران شود.

3 - توبه نسبت دهندگان بی دلیل زنا به زنان پاکدامن - در صورت اصلاح رفتار خویش و جبران ضرر و زیان وارده بر متهمان - موجب رفع مجازات فسق و عدم پذیرش شهادت از آنان می شود .

والذین یرمون المحصنات .. أولئك هم الفسقون . إلا الذین تابوا من بعد ذلك وأ

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که پذیرش توبه، شامل تمامی مجازات های مطرح شده در آیه قبل برای تهمت زندگان شود؛ ولی حدّ قذف (صد تازیانه) را به خاطر وجود دلیل خاص قطعی شامل نخواهد شد.

ص: 630

24- شرایط تبرئه مقذوف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 13 - 3

3 - در صورتی که قذف کنندگان از اقامه بینه ناتوان باشند، تکذیب آنان و میرا دانستن دامن متهم، واجب است.

لولا جاء و عليه بأربعة شهداء فإذا لم يأتوا بالشهداء فأولئك عند الله هم الكاذبون

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که جمله «فأولئك عند الله هم الكاذبون» انشا در قالب اخبار باشد؛ یعنی، این افراد محکوم به کذب و دروغ گویی اند.

ص: 631

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

